

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. MELDAHL OG HANS VENNER

FEMTE BIND

J. C. JACOBSEN.
Painter of A. Jerndorff.

HELGA STEMANN

F. MELDAHL
OG HANS VENNER

FEMTE BIND

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG

1931

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
CARLSBERGFONDET, CARLSENS-LANGES LEGATSTIFTELSE OG
JULIUS SKRIKES STIFTELSE

PRINTED IN DENMARK
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Forord	9
Indledning	10
Frederiksborg 1874—1887	11
Besøg paa Wilhelmsburg ved Schmalkalden	110
J. C. Jacobsen	113
Frederiksborg 1887—1908. Edvard Holm	132
I Bestyrelsen af »Albertina«. Carl Jacobsen	161
Henvisninger	189
Navne-register	197

Gid vi nu blot havde Kunstnere, der kunde male, kjendte vor Historie, saa at de kunde fængsle Befolkningen saaledes, at Besøget paa Frederiksborg blev ligesom et styrkende, nationalt forædlende Bad.

(Meldahl til Trap 1878).

F O R O R D

Dette femte Bind om min Fader og hans Venner er som de tidligere Bind bygget paa Breve (næsten alle forkortede) til og fra min Fader. Naar jeg har medtaget saamange, især fra J. C. Jacobsen, men ogsaa fra Carl Jacobsen og Edvard Holm, er det, fordi jeg har ment, at Alt, hvad der kan bidrage til disse udmærkede og eiendommelige Mænds Karakteristik, har Værdi.

Endvidere er Bogen bygget paa min Faders Optegnelser dels om Frederiksborg, dels om Brygger J. C. Jacobsen. Disse sidste blev skrevne i 1896 til Festskriftet ved Bryggeriet Gamle Carlsbergs 50aars Jubilæum, men blev ikke benyttede, da Professor Edvard Holm med Beklagelse maatte sige, at de vare for subjektivt holdte, til at de kunde indpasses i den sammenhængende historisk-objektive Skildring af Ølbrygningens, Bryggeriet Gamle Carlsbergs og Kaptain Jacobsens Historie.

Min Faders Optegnelser ere i min Text betegnede ved Anførselstegn uden nærmere Forklaring.

Jeg skylder Architekt C. Brummer og Rektor Dr. K. Mortensen Tak for udmærkede Raad, ligesom Architekt V. Holck, Direktør Helge Jacobsen, Rigsarkivar Laursen og Professor Dr. Joh. Steenstrup for Oplysninger.

Endelig bringer jeg Carlsberg Fondet, Carlsens-Langes Legatstiftelse og Julius Skrikes Stiftelse min hjertelige Tak for modtagen Understøttelse til Udgivelsen af dette Værk.

Haderslev, den 13. Mai 1931.

Helga Stemann, f. Meldahl.

INDLEDNING

GJENOPFØRELSEN af Frederiksborg, som endnu stadig kan kaldes et af de mest maleriske Slotte i Europa, betragtede Meldahl som en af sit Livs Hovedopgaver. Som den naturligste Ting af Verden bragte dette Stovværk ham i det nærmeste Forhold til Kaptain, Brygger J. C. Jacobsen, der fra sin Barndom havde elsket Slottet og naturligvis fra første Færd har været inderlig taknemlig imod den Architect, der saa hurtig reiste Slottets Ydre i dets gamle Pragt; med Begeistring kunde han, 14. Juli 1868, fortælle sin Søn om en Udflugt, hvor han med sin Hustru og nogle Venner „ved en glødende Solnedgang betragtede det delige Slot fra den ærværdige Slotshave og fra Jægerbakken.“

Meldahl og Jacobsen vare beslægtede Naturer, og som en Naturnødvendighed blev der imellem dem i 1870erne et nøie Samarbejde, der endte som et varmt Venskab: „Jacobsen, min saa trofaste Ven igjennem saamange Aars for mig saa hædrende Samvirken“ skrev Meldahl til Fru Laura Jacobsen, 9. August 1889, halvtredie Aar efter hendes Mands Død.

Frederiksborg og dets Museum, der endnu er en af Landets største Seværdigheder, skaffede Meldahl uendelig meget Arbejde, men han havde her den store Lykke, at have to saa udmærkede Mænd ved sin Side som Jacobsen og Prof. Edvard Holm. Samarbejdet med disse udprægede og eiendommelige Personligheder gav naturligvis Anledning til en ofte karakteristisk Brevvexling.

Meldahl fik den store Glæde, at Jacobsen var lykkelig over Slottet, da ogsaa dets Indre var færdigt. Han skriver til Meldahl 15. Mai 1884:

„Jeg kan ikke vente med at bringe Dem min hjertelige Tak for den Maade, hvorpaa De har bragt det mig saa kjære gamle Slot i en Skikkelse, som vækker almindelig Beundring, men som ikke kan glæde Nogen mere end mig.“

Frederiksborg, som det stod ved Jacobsens Død i 1887, er et Minde baade om ham og om Meldahl, de to Mænd, uden hvem Slottets Kongefløi og Prinsessefløi høist rimelig den Dag idag vilde have staaet som en tom Skal med nøgne Vægge og raa Bjælkelag. Af Pietet mod disse to Mænds Arbeide og deres Minde vil Eftertiden forhaabentlig ikke uden tvingende Nødvendighed foretage større Forandringer i dets Indre.

Det Nationalhistoriske Museum, som Jacobsen stiftede i 1878, skulde i Følge Statuterne „danne et Hjemsted for vækkende og mere omfattende Fremstillinger af fædrelandsk-historiske Minder fra Kristendommens Indførelse i Danmark til den nyeste Tid.“

Paa dette Punkt maa der vist desværre resigneres, og Jacobsens Drøm om at se Danmarks Historie fremstillet i Billeder, den Drøm, som det sikkert skyldes, at der overhovedet blev et Frederiksborg-Museum, maa vel skrinlægges, hvis da ikke vort Folk engang skulde frembringe Historiemalere som Delaroché og Menzel. Forhaabentlig vil man dog undgaa den Fare, der truer ved, at Salenes Vægge udelukkende blive dækkede ved Portraiter og det ovenikjøbet i Nutidens triste Klædedragt — den Fare nemlig, at Museet bliver kjedsommeligt. — Er det mon det altbeherskende politiske Liv, der jager Stemning og Poesi ud af Verden?

I en Aarrække havde Meldahl Indflydelse paa J. C. Jacobsens Søn, Carl Jacobsen, og i mange Aar arbeidede de sammen i Bestyrelsen af „Albertina“.

Carl Jacobsen var som bekjendt ikke en saa harmonisk Natur som Faderen og som Edvard Holm, men hans varme Hjerte og hans Kunstbegeistring fik Meldahl til at bære over med hans uligevægtige Sind. Ogsaa mellem ham og Meldahl vexledes der karakteristiske Breve. Hvor nær han og Meldahl have staaet hinanden, sees deraf, at de gjorde det Kunststykke at sige hinanden ubehagelige Sandheder og dog bevare Venskabet.

FREDERIKSBORG 1874 — 1887.

J. C. JACOBSEN.

„Jeg troer, jeg har Ret til at være stolt af mine Venner“ skrev Meldahl i 1855 fra Konstantinopel til sin Broder Carl.

Det Samme kunde han sige 30 Aar efter om sine Venner fra de

senere Aar, Tietgen og Jacobsen, med hvilke han i lange Tider ved Arbeidet paa Marmorkirken og paa Frederiksborg stod i nært Samarbejde, de To, der vistnok kunde kaldes deres Samtids største Danske. De vare selfmade, man kunde om dem begge bruge Fru Heibergs Ord til Krieger om sig selv og Meldahl: de hørte „til den simple Stand og vare egentlig uvidende“, de vare begge energiske, fulde af Initiativ og varme danske Mænd, men ellers vare de meget forskjellige. Over Jacobsens Personlighed var der noget Stilfærdigt, Fint og Rent, han var som et klart og roligt Kildevæld, medens Tietgens Særpræg var det Sprudlende, som Champagne, kunde man vist godt sige.

Meldahl vandt gradvis Jacobsen ved sin Pietet for det sunkne Slot, sin Hurtighed, sin Omtanke og sin Soliditet. I en Aarrække indtil 1874 maatte han bygge paa Slottet med den Vished „Der er ikke Penge til at faae det færdigt“, men efter at Jacobsen i 1874, tilskyndet af Meldahl, havde hjulpet Frederiksborglotteriet med sit Tilskud til Riddersalens Fuldførelse, viste han sin ubegrænsede Tillid til ham ved i 1876 at lade ham istandsætte Rosen og fra 1877 de resterende Fløie af Slottet. Meldahl var samtidig den Første, for hvem han tidlig paa Aaret 1877 udviklede sin Tanke om et nationalhistorisk Museum paa Frederiksborg, et dansk Versailles, og betegnende for ham er hans stadige Omkvæd: „Fremad — fremad! Jeg maa se det Hele, før jeg dør!“ Det er med Meldahl, at han fra først til sidst gennemdrøfter alle Planer baade med Hensyn til Slottets indre Restauration og Museets Oprettelse, og det er ganske en Misforstaaelse, naar man har villet hævde, at Worsaae, der snarere var Museets Modstander, skulde have været den Mand, med hvem Jacobsen drøftede sine Tilbud og Planer i denne Sag.

I Efteraaret 1874 havde Jacobsen, som tidligere nævnt, tilbudt at yde, hvad der behøvedes for at restaurere Riddersalen paa Frederiksborg, da Frederiksborglotteriet endnu ikke havde tilstrækkelige Midler, og midt i 1875 begyndte Arbeidet.

„Jacobsen fuldførte sit Løfte. Ja, da Lotteriet ikke kunde holde ud til Enden, saa gik han i Forskud for Lotteriet med 35.000 Kr. for at faa Salen færdig. Men det var under mange oeconomiske Kampe og Vendinger, at dette lykkedes for mig.“

„Hans Interesse var saa stor, at han aldrig tog bort eller hørte,

at jeg skulde reise, uden at han først kom til mig for at forhøre sig om, hvorledes Arbeidet gik.“

„Riddersalen havde jeg gjort høiere ved at løfte Bjækelaget 16—18 Tommer. Da der existerede en mindre Tegning af det gamle Loft, udført af Heinr. Hansen, og jeg havde ladet Architekt V. Klein foretage en Profilkonstruktion af Rester fra Branden, blev vi istand til at skaffe en temmelig tro Kopi af det gamle Loft. Mine Hjælpere ved dette store Arbeide var Albert Jensen først og saa Blichfeldt og senere Krog som Architekter og Billedhuggerne Fjeldskov og Christensen. Den saa talentfulde Maler Wörmer hjalp med Optegnelsen af Figurer til Loftet. Petersen, en meget begavet Billedskjærer, som jeg havde iagttaget i Kjøbenhavn paa Akademiet, udførte Reliefferne i Midterfeldterne, medens Lindberg, Fjeldskov og Prior udførte de øvrige Dele af Loftets ornamentale og figurlige Dele. Malermester Webers kyndige, brave Hjælp hjalp mig ud af Vanskeligheden ved Forgylderarbeidet.“

„Snedkermester Andersen i Hillerød udførte Loftet for et betydelig mindre Beløb, end Mestrene i Kjøbenhavn havde forlangt.“

14. December 1875 skriver Meldahl til Geheimeetatsraad Trap, der var Formand for Frederiksborglotteriet: „Idag fik jeg Snedkerarbeidet til

Riddersalsloftet bortaccorderet til.....	21.000 Kr.,
Tømrerarbeidet koster	7.000 —
noget Billedskjærerarbeide.....	7.000 —
	35.000 Kr.

Nu skal jeg see at faa Billedskjærerarbeidet fra 60.000 Kr. ned til 40.000 Kroner. Idag om et Aar skal jeg vise Dem hele Loftsdelingen opsat paa sit Sted.“ Og 14. Oktober 1876: „Frederiksborg Riddersalsloft myldrer frem. Jeg kommer derfra idag.“ —

„Marmorgulvet i Riddersalen blev udført efter den ældre Tegning af Marmorfabrikant Geill i Gent, som sendte Arbeidere herop, der samtidig lagde Gulvet i Conseilgangen væsentlig af Affaldet fra Riddersalsgulvet.“

Til Lotteriet skriver Meldahl Sept. 1879: „Jeg har afsluttet meget billige Akkorder om Leveringen af Marmorgulvet og Mar-

morkaminen, der vil føre til, at de nævnte Arbejder leveres færdige til Henlægning og Opstilling i Løbet af dette Efteraar.“

Af et Brev til Jacobsen 7. November 1879 skal Følgende anføres: De Erfaringer, jeg har indhøstet ved Marmor gulvlægning i de senere Aar, har ført mig til ikke at turde lægge Marmor gulvet saaledes, som det i ældre Tider er sket, nemlig paa Cement- og Kalkunderlag, henlagt paa Plankegulvet, men jeg maa nu fastholde, at der først lægges et Seildugsbetræk med et paastrøget tykt Lag kunstig Asphalt umiddelbart ovenpaa Plankegulvet, og at man saa lægger Cement- og Kalkunderlaget til Fliserne. —

„Marmor kaminen udførtes efter Brudstykker af den ældre Kamin samt Tegningen i Vitruv ved Fabrikant Geill i Gent, og de dekorative, figurlige Dele af Fristrup og Peters, alt ved Lotteriets Midler. De smukke Jernknægte i Kaminen ere reddede fra Branden. De forsøvede Ornamentter modelleredes af Fristrup og udførtes af Christesen i Kjøbenhavn.“

Et Glimt fra Arbeidet i Salen giver Meldahls Kondukteur, Architect Hack Kampmann, der skriver, Frederiksborg Slot, 15. Mai 1879: I Mandags den 12te Mai optoges Arbeiderne ved Kaminen i Riddersalen, og vi har lagt de to Trin. Muligvis vil Arbeidet fremmes saa hurtigt, at vi vil komme til at bruge Kapitælerne før beregnet, og før Hr. Christesen kan levere dem, men i saa Tilfælde har vi nok at kunne beskæftige Stenhuggerne med blandt Andet med den gamle Kamin, der skal bruges i Stuen. I disse Dage foretager jeg Prøver med Gulvlægningen i Riddersalen. —

„Væggene havde jo oprindelig været beklædte med Gobelin-tapeter, men da vi ikke eiede de Par Millioner, det vilde koste at erstatte de ældre, som dels havde været dekorative Rammer ved Vinduerne, dels havde forestillet Slagbilleder fra Kalmarkrigen, maatte jeg nøies med efterlignede Gobeliner, hvilket jeg opnaaede ved at lade meget tykt, grovttraadet Tøi væve i Wien og derpaa male i Oliefarve, saa at Traadene skinnede igjennem.“

„Jeg forklarede Jacobsen, at vilde man engang i Fremtiden beklæde Væggene med virkelig Gobelin, maatte man dog altid, da alle Lysningerne i Vinduerne, alle Piller og Vægflader i Salen var af høist forskjellig Bredde, først udføre saadanne Kartons, som man, naar man i Tidens Løb fik de fornødne Midler, kunde lade væve efter, og det Arbeide, jeg nu foreslog gjort som Prøve, vilde ikke

være spildt. Dette slog ned i Jacobsen, og midt paa Kongens Nytorv, da jeg gik til Majestætens Taffel, Dagen før jeg skulde tiltræde en Reise, kom han hen til mig og sagde resolut: „Gaa i færd med Prøven, jeg giver de Tusinder, det koster. Men lad hele den søndre Endevæg i Riddersalen med tilstødende Piller udføre strax.“

Jeg skrev samme Aften Ordren til at begynde paa Arbeidet, hvortil alt den lille Prøve var udført, og imedens jeg var i Udlandet, gjorde Overgaard Arbeidet færdigt. Forbillederne findes i nogle smaa Tegninger af Heinrich Hansen og F. C. Lund, der ere gjorte efter de oprindelige Gobeliner. Men nu kom Vanskeligheden. Overgaard skulde have sin Betaling, og den kunde kun faaes ved en Indstilling til Ministeriet om at give Ordre til at modtage Beløbet af Jacobsen og derefter beordre Kassen til at udbetale det til Overgaard, men Ministeriet kjendte slet ikke noget til Sagen og havde end ikke approberet, at Prøven gjordes, jeg fik derefter en alvorlig Paamindelse om ikke oftere at inklade mig paa den Art af Uregelmæssigheder. Ministeriet skulde jo nemlig først have approberet, at Jacobsens Gave maatte modtages, og dette havde jeg i Hastværket ved min Bortreise rent glemt at faa i Orden. Jacobsen var selv kjed deraf, thi han var meget opmærksom paa i Alt at holde sig indenfor den korrekte Forretningsform.“

„Ja, det var saa at sige hele Frederiksborgsagens Lidelses-historie — jeg maatte se at søge at skaffe Midlerne, jeg skulde bruge, ved at varme alle op — saa Stat, saa Private, og *saa fik jeg her en officiel Snyder* — men Riddersalens Dekoration var ogsaa opnaaet færdig, thi nu gav Jacobsen hele Resten.“

„Prøven viste sig god paa en Ting nær — Overgaard havde i Vaabenet sat C 9 istedetfor C 4 — hvilket jeg mente ogsaa var rigtigt, da det hele Mønster var opfundet og gjort i vor Tid under C 9 og ikke under C 4; saa kom Jacobsen og rasede, at det uopholdelig maatte ændres, der maatte ikke staa andet end C 4.“

Han skrev 2. Nov. 1879:

Kjære Herr Etatsraad Meldahl.

Idet jeg hermed fremsender min Betænkning over Hr. Overgaards Overslag og mit Tilsagn om at udrede Udgifterne ved Fuldførelsen af Tapeterne, maa jeg tage et Forbehold, som jeg af letfattelige Grunde troer at burde meddele Dem *aldeles privat*.

Jeg var nemlig idag med en Udlænding og nogle Venner paa Frederiksborg og glædede mig over hele Arbeidets Fremgang, men jeg opdagede ved samme Leilighed en Feil i det paabegyndte Arbeide i Riddersalen, som jeg maa bede rettet *snarest muligt*, for at den ikke skal blive bemærket.

Jeg sigter til Anbringelsen af Chr. 9des Navnetræk sammen med Chr. 4des i Tapetet paa Væggene, som jeg *bestemt maa modsætte mig*, da denne Anbringelse af den nu regjerende Konges Navn i Tapetet aldeles vil tilintetgjøre det Indtryk, som jeg altid har insisteret paa, at man skulde stille som sin Opgave at tilveiebringe hos Beskueren i kommende Tider, at det nu restaurerede Slot og fremfor Alt Riddersalen, er en Gjengivelse af Chr. 4des Værk, saaledes som vi kjendte det før den ulykkelige Brand.

Men det er ikke mere Chr. 4des Riddersal, naar en Konges Navnetræk fra det 19de Aarhundrede er indvævet i Tapeterne.

Med sand Høiagtelse

Deres

J. C. Jacobsen.

„Saa forsvandt C 9 og det nyttede ikke, at jeg fastholdt, at det altid var Skik og Brug at stemple sin Tids Frembringelser ved at sætte, naar det var et Slot, den Konges, Kongefamilies Initialer, under hvem det blev til.“

„Da Prøven var approberet, forsøgte jeg paa en Reise i Paris at faa Tilleul til at udføre Resten af disse imiterede Gobelins til Riddersalen, den Art af Arbeide var kommen i Mode i Udlandet. Man blev i Paris ogsaa meget villig og begjærlig efter at faa Mønstret og Bestillingen, men da jeg fortalte Jacobsen, at man ikke kunde faa Arbeidet billigere udført i Paris, og at man med maaske lidt større Udgift i Hjemmet vilde kunne give vore unge dekorative Malere Leilighed til at faa en gavnlig Øvelse, saa fastslog han strax, da han jo gav Midlerne, at danske Mænd skulde udføre Arbeidet.“

„I Løbet af en Sommer udførte Overgaard ved Hjælp af Kunstakademiets Elever hele den Gobelindekoration, som man nu seer i Riddersalen. Ved Dørpartiet har man anbragt Portræter af forskjellige af de daværende Funktionærer paa Slottet og af Kondukteurerne.“ Man seer her Architekterne Arnold Krog og Martin

Nyrop, Slotsforvalter, Kaptain Hammelev, Snedkermester Andersen og Murmester Kielberg.

„Jeg fik imidlertid kun Skam for Tak for dette Arbeide, thi Alle faldt over mig uden dog at give Anvisning paa, hvorledes den Million skulde bringes til Veie, som var det Mindste, der vilde kræves for at skaffe ægte, dekorative Gobeliner. Om de vilde have været mere fornøiede, ifald jeg havde ladet Riddersalen staae hen med nøgne Bræddevægge i alle disse Aar, er dog maaske tvivlsomt.“

„Kort og godt, ved Hjælp af Overgaards Tegninger lykkedes det mig mange Aar efter at sætte et Gobelinvæveri i Gang her i Danmark ved Hjælp af Frøkenene Konstantin Hansen, Bindsbøll, Dahlerup og Månsson under Ledelse af Overgaard. Herved beskæftigedes omtrent 16 unge Piger, hvoraf flere have gennemgaaet Akademiets Skoler og derved faaet kunstnerisk Uddannelse. De ledende Damer havde forinden gjort Studier i Paris og vakt Franskmændenes Beundring ved deres Dygtighed, og da Underdirektøren fra Gobelinfabriken i Paris kom til Kjøbenhavn, roste han deres Arbeide, men tilføiede, at det i Grunden var Galskab at lave ægte Gobeliner, naar man havde saa gode imiterede, da disse i Tidernes Løb jo stod sig langt bedre, hvad Farverne angik, end de ægte.“

„I Løbet af 20—25 Aar haaber jeg, Arbeidet vil være fuldendt. De første færdige Gobeliner ere allerede bleven satte ovenpaa de imiterede. Det er Nationalmuseet — altsaa afdøde Brygger Jacobsen — der bekoster det Hele.“

„Det store Portal i Salens Nordende med de dertil hørende Jerndøre er fri Composition. Det Ledende blev, at jeg vilde have Kongens Buste og Valgsprog som Kaminen, Sort og Sølv. Adgangen til Riddersalen har i gamle Dage kun været enten ad den store Trappe i Klokketaarnet eller ad en uanseelig Dør i det nordvestre Hjørne, hvor en lille Trappe førte til Kongefløiens første Sal. Gelænderne ved Trappeindgangen ere fra den ældre Riddersal.“ —

7. November 1879 foreligger der en Beregning over Udgifterne ved Restaureringen af Riddersalen, hvortil 208.569 Kr. 10 Øre vare bevilgede, men Overslaget lød paa yderligere 34.000 Kr. 128.832 Kr. 38 Øre til Loftet. Til Administrationen 21.444 Kr. 30 Øre deraf

8.000 Kr. til Heinr. Hansen og Meldahl, det Øvrige til Kondukteurer og Tegnere. Om de 8.000 Kr. skriver Meldahl: „Uagtet der ikke haves Midler, har jeg ikke turdet sætte disse Beløb lavere, idet jeg antog, at et Beløb af ialt 4.000 Kr. til Etatsraad Heinrich Hansen og ligesaa ialt 4.000 Kr. til mig [ikke] vilde være formeget for et saa omfattende Arbeide, der har strakt sig igjennem 4 Aar. Foruden at det har hidført Reiseudgifter i Udlandet.“

Idet Meldahl 7. November 1879 sender Jacobsen Beregningen, tilføier han, at han vil se at faae de manglende 34.000 Kr. fra Lotteriet, og han spørger Jacobsen, om han ligesom tidligere vil staa i Forskud for et saadant Beløb, indtil Lotteriets Indtægter ere saaledes, at det kan afbetale det.

I sit Svar 11. November er Jacobsen endnu noget forbeholden, men 20. November giver han sit Tilsagn, og han ender dette Brev saaledes:

Dersom samtlige Arbeider kunne blive fuldførte i Løbet af 1880, veed De, at det vil glæde mig, og jeg vil gjerne bidrage mit dertil ved i betimelig Tid at stille det ovennævnte Beløb til Komiteens Raadighed. —

„Fagmænd, som forstaae sig paa Arbeidet, have viist udeelt Anerkjendelse over det udførte Arbeide — og man kan vistnok ikke vise et Rum af den Størrelse, saa rigt udstyret og saa godt udført, som er bygget for 250.000 Kroner — og der er Ingen, der her paany bygger det for den Sum.“

„Musikanterstolen, der er udført ved Lotteriets Midler, er i Hovedtrækkene udført efter Tegning af Heinrich Hansen¹⁾, ved Hjælp af Snedkermester Andersen, Billedhugger Peters og Inspektør Holck, som daglig Tilsynshavende.“

„De tre Lysekroner, i Riddersalen, som opsattes langt senere, ere udførte efter ældre Beskrivelser ved Hjælp af Architect Carl Brummer og Billedhugger Bærentzen. De Jernhænder, der hænge ned fra Lysekroneholderne, ere de gamle, der var i Localet før Branden.“

Den pragtfulde Sal, der straalere i Guld og kraftige Farver, paavirker naturligvis de forskjellige Naturer høist forskjellig. Maleren W. Friedrich, Professor ved Kunstakademiet i Berlin,

¹⁾ Efter dennes Død i 1890.

holdt sig for Øinene, da han i 1892 traadte ind i den, det brogede Syn skar ham aabenbart i Øinene. Anderledes virkede Riddersalen paa en lille Pige af Meldahls Slægt, som strax, da hun havde kastet det første Blik ind i al denne Herlighed, faldt sin Ledsagerinde om Halsen, i umiddelbar Betagelse. —

„Rosen stod endnu ufærdig, thi som sædvanlig manglede der Penge. Jeg havde alt i Aarenes Løb hvælvvet Rummet. Søilerne stode der.“

I 1876 kom Jacobsen i Strid med Bestyrelsen for det kgl. Theater, hvilket gav Anledning til, at han lod Rosen restaurere.

„At Jacobsen paa høihjertet Maade kunde se ud over meget, som overfor almindelige Mennesker vilde føre til et helt Brud paa Venskabet, fik jeg klart at se, da jeg som Formand i det Byggeudvalg, der fuldførte det Kongelige Theater, af Forholdene blev tvungen til mod Jacobsens Ønske og mod de Aftaler, Andre havde truffet med ham om Brugen af Theatrets Foyer, at tage en Bestemmelse, som førte ham til i Vrede at tage sin Gave — Marmorbusternerne til Foyerens Udsmykning — tilbage. Folk, som ikke vilde mit Vel, søgte at benytte sig heraf til at sætte Ufred mellem Jacobsen og mig. Men alligevel kom han strax efter til mig *som Bygmester for Frederiksborg*, thi det var ham en helt anden Person end Formanden Meldahl i Theaterbygningskommissionen.“

Dette var i 1874, men i 1876 havde Jacobsen en ny Oplevelse med Theateret. Fischer var Kultusminister, da Theaterchefen, Konferensraad Linde, foreslog at indrette en Café i den firkantede Foyer for saaledes at skaffe Theatret forøget Indtægt. Jacobsen tilbød da at yde 20.000 Kr. til en smagfuld Udstyrelse af denne Foyer, naar Theaterbestyrelsen vilde forhindre, at denne „Theatrets Festsal“ skulde benyttes som „Beværtning med skummende Ølkrus og knaldende Sodavandsflasker.“ Da Fischer ikke vilde gaa ind derpaa, blev Jacobsen vred og tog sin Gave tilbage.

Han skriver, Carlsberg, 25. August 1876:

Herr Etatsraad Meldahl.

Saavidt jeg erindrer, har De sagt mig, at Fuldførelsen af „Rosen“ eller „Ridderstuen“ paa Frederiksborg vilde koste 9—10.000 Rdlr. — Da Restaurationen af dette Locale, som er det eneste, der staaer tilbage at restaurere af Chr. IV Efterladenskaber, ligger

mig — som De veed — særlig paa Hjerte, er jeg tilbøielig til at anvende den Sum, som Theatret ikke vilde benytte, til ovennævnte Øiemed, men forinden ønsker jeg en officiel Meddelelse om, hvorvidt „Rosens“ *fuldstændige* Restauration kan sikkert ved Anvendelse af de nævnte 20.000 Kroner, og, hvis dette ikke er Tilfældet, *hvor meget* der kan udføres for den nævnte Sum, og *hvad* der vil blive tilbage som *ufuldført*.

Da der ogsaa er anden Anvendelse af de nævnte Sparepenge, som jeg tænker paa, vil det være mig kjært, dersom De snart kunde skaffe mig den ønskede Oplysning.

At jeg efter de nu gjorte Erfaringer ønsker Oplysningen officielt, vil De let kunne forstaae.

Med Høiagtelse Deres

J. C. Jacobsen.

Meldahl giver de ønskede Oplysninger 3 Dage efter, og Jacobsen skriver 4. Sept.:

Herr Etatsraad Meldahl.

Da jeg af Deres ærede Meddelelse af 28. f. M., hvorfor jeg takker Dem, seer, at den Sum, jeg kan stille til Frederiksborg Komiteens Disposition, langt fra er tilstrækkelig til at sikre Fuldførelsen af alle de til „Rosens“ Restauration beregnede Arbeider, maa jeg begrænde mine Ønsker i denne Henseende til de Dele af Arbeidet, som ved det paatænkte Bidrag kunne udføres og forhaabentlig i Løbet af 2 a 3 Aar bringes til Ende. —

Jeg beder Dem derfor i mit Navn at forelægge Komiteen det Spørgsmaal, om den vil modtage et Bidrag af 20.000 Kroner til Istandsættelsen af „Rosen“ (Ridderstuen) paa Frederiksborg, saaledes at denne Sum udelukkende anvendes til:

1. Hvælvingernes fuldstændige Restauration med Puds og Stukaturarbeider —
2. Flisegulvets Lægning og
3. Anskaffelse og Opstilling af Kaminen. —

Det vil være mig kjært tillige at modtage en Meddelelse om, hvor snart disse Arbeider kunne paabegyndes, og hvor lang Tid der antages at medgaae til deres Fuldførelse.

ROSEN

Overslagssummerne for de nævnte 3 Arbeider overstige vel mit paatænkte Bidrag med 500 Kroner, men jeg antager, at det Beløb, som i Virkeligheden vil komme til at mangle, i sin Tid med Lethed vil kunne tilveiebringes, i al Fald ved et extraordinairt Bidrag af mig — hvis jeg lever saalænge. —

Med særdeles Høiagtelse
J. C. Jacobsen.

„Nu gjaldt det Stukken — En stor Deel havde jeg ladet optegne strax efter Branden ved Hjælp af Brudstykker af Stuk, der sad dels i Vindueshvælvingerne, dels paa Rester af Hvælvingens Hjørner, og ved Hjælp af det Forreste i H. Hansens Billede af Rosen lykkedes det mig at rekonstruere de oprindelige Former. Her hjalp den flinke Wørmer mig, indtil han døde. Billedhugger Petersen fik jeg saa til at lære sig Stukkaturarbeide, og nu blev dette store, smukke Loftstuk-Arbeide Begyndelsen til denne Mands enorme Virksomhed i Slottet. Det var en stille, ordknap Mand, der skjøndt Billedhugger med Lethed havde arbeidet sig op paa Malerskolens øverste Afdeling paa Akademiet. Kaminen blev udført efter Rester, der havdes fra Branden, og et lille Maleri af F. C. Lund. Den udførtes i Belgien. Det Jernildgitter, der findes i Rosens Kamin, er det gamle, der var før Branden.“

„Stukken paa Væggene udførtes af Hammeleff og Petersen. Gevirene paa Hjortene sammesteds fik jeg efter en Opfordring, som jeg lod udgaa i Bladene, foræret. En fattig Bonde fra Jylland, kom med de smaa Bukkehorn, der sidde paa Salens Syd væg.“

„Det imiterede Gyldenlæder er fra Maler Schrøder. Andersen lavede Panelet.“

„Det er et Rum, der vækker almindelig Beundring. De opstillede Rustninger have kostet Jacobsen mange Penge, en enkelt til 6.000 Kr. — Nogle ere ypperlige, af Europas første Vaabensmed i Turin, Andre mindre gode, men dog alle interessante Arbeider, som der kan læres af at see.“

„Men de kloge Høns her i Hjemmet med Worsaae i Spidsen saa sig gale herpaa. De glemte, at det Meste af det, der opbevares paa Rosenborg, ogsaa er udenlandsk Kunstindustri og eftergjorte eller i sin Tid gjentagen udførte Sager.“

„Da Træværket i Porttaarnet, som ikke havde lidt ved Branden, viiste sig at være i Opløsning mange Steder, lod jeg udføre en Hovedrestaurering af Træværket samtidig med at hele Kobberdækningen blev fornyet og den ufornuftigt konstruerede Top af Taarnet, som var udført af den slette gotlandske Sandsten, og hvor en firdobbelt Skorsten udmundede, blev erstattet ved broncestøbte Former.“

„I Aarenes Løb nedrev jeg endvidere adskillige daarlige Udbygninger i Kongestaldgaarden bag Amtmandsboligen og Kancellibygningens Østside og fornyede alle Tagene paa Slottets Udbygninger. Ved Porten ud imod Byen, hvor der i den østre Side fandtes fattige Boliger for de saakaldte Skansekarle, indrettede jeg Lokaler for Brandredskaberne samt Arbeidsskure for Haandværkerne, og i Bygningen Vest for Byporten, hvor der tidligere havde været Værksteder og Aftrædelsværelser for Bygningsinspektøren, indrettede jeg Boliger for Betjenten (Skansekarlen).“

„De to Bastioner beplantede jeg dels med Løv- og dels med Naaletræer, for at have noget Grønt ogsaa om Vinteren. Ved Amtmandsboligen ombyggede jeg Stalden og Vognskuret og indrettede en ny Havestue samt regulerede Gaardspladsen.“

„Restaureringen af Conseilgangens Indre gennemførtes 1904—05.“

„Taarnuhret er blevet udført af Fabrikant Funch i Kjøbenhavn, en født Bornholmer, og Klokkerne ere støbte paa Frederiksværk. Da jeg paa denne Tid var ifærd med at nedbryde flere gamle Bygninger paa Gammelholm, blev jeg istand til at skaffe hundredaarigt, pommersk Kjærnetømmer, som Fabrikanten ønskede til Uhrværkstativet og Klokkestolen.“ Denne blev dog overflødig ved Klokkespillets Installation og blev flyttet til Jesuskirken i Valby“.

„Desværre bleve Klokkerne ophængte efter den gamle Methode, da jeg den Gang ikke kjendte den nye, som jeg senere anvendte ved Marmorkirken, og Følgen blev, at der maatte sættes mange Mennesker i Gang ved Ringningen, og at den store Klokke blev slaet itu, formodentlig ved feilagtig Svingning med Knevlen, og maatte omstøbes med stor Bekostning.“ (1894—96 og 1901). —

Liv, Virksomhed var Jacobsens Element, Alt skulde gøres omhyggelig og smukt, men tillige hurtig, og dette ligefrem fordi han, der snart var 70 Aar gammel, ikke regnede med at have mange

Aar tilbage at leve i. Meldahl var netop en Mand for ham, de virkede elektriserende paa hinanden.

„Naar han saa mig, levede han øiensynlig op, og mit Forhold til ham afspeilede sig i hans gamle, trofaste Kusk, thi hvor jeg mødte Jacobsen kjørende, fik jeg paa langt Hold en Hilsen af Kusken, som vilde han vise mig, at han nok vidste, hvor høit jeg stod hos den Herre, han kjørte for.“

„En Dag kom Jacobsen til mig paa Charlottenborg, satte sig henne i Kakkelovnskrogen¹⁾ i min lille Stue og sagde: „Hør, jeg har en Tanke, hvad siger De dertil? Jeg kunde have Lyst at give Midlerne til Kongefløiens indre Istandsættelse. Hvormeget koster det?“ Jeg henkastede da: „Et Par Hundrede Tusend“. „Nei, det er ikke muligt!“ men jeg fastholdt det. Han udviklede nu for mig sit Projekt, at han vilde søge Kongens Tilladelse til at gjøre Frederiksborg Slot til et Nationalmuseum af saadan Art, at enhver Dansk, der betraadte det, ved det, han der fik at se, og det, han blev mindet om, skulde gaa derfra med styrket national Følelse. Vi skulde derfor søge at samle Gjenstande, som kunde minde os om Fortiden, og ved Kunstens Hjælp se i Maleri og Plastik at faa Fremstillinger af berømmelige Begivenheder og Personer, som kunde føre Folket til at lære og mindes sin Historie.“

„Naar kan det Indre være færdigt?“ spurgte han, „vil De være med i det Arbeide?“ Jeg kunde jo kun tiltræde den høihjertede Tanke, men paaviste en Deel af de Hindringer, som vilde vise sig deraf, at Frederiksborg var et af de Kongen overladte Slotte, samt at der overfor de andre Museer og Samlinger kunde opstaa Vanskeligheder. Vi enedes imidlertid om at arbeide videre paa Tankens Virkeliggjørelse.“

Ved Kabinetssekretair „Geheimeetatsraad Traps Mægling opnaaedes hurtig Kongens og Ministerens foreløbige Tiltræden af Tanken, kun Worsaae gjorde Modstand. Han var bange for, at der her skulde voxte Noget op, som skulde tage Luven fra det, han rugede over i Kjøbenhavn. Han stillede sig dels afvisende, dels meget betænkelig, idet han stadig anførte, at det vilde blive en Kollision med Landets andre Museer; vi havde Museer nok i Kjø-

¹⁾ Det er den hvide Kakkelovn (i Meldahls daværende lille Værelse ud til Kongens Nytorv), foran hvilken Meldahl staar paa Krøyers Maleri. Senere fik Meldahl den tilstødende Foredragssal til Arbeidsværelse.

benhavn. Efter at Jacobsen gjentagende havde hørt denne Indvending fremsætte — (han kom gjentagen til mig med sine Sorger) — ændrede han sit Administrationsforslag derhen, at Museumsdirektøren ved Landets andre Samlinger som saadan blev født Formand for det nye Museum med et derfor fastslaaet aarligt Vederlag.“

„Dette og en indgaaende Samtale, jeg havde med Worsaae ved en af de store Audienser paa Christiansborg Slot i en Vindueslysning i Overværelse af Etatsraad Holmblad, hvor denne bl. a. til Worsaae udtalte: „De og vi alle kunne ikke forsvare ikke at hjælpe med til at modtage en saa høihjertet, patriotisk Gave!“ bragte Spørgsmaalet til Afgjørelse. Jeg gik derpaa ifærd med at udarbejde Forslag til Slottets indre Restaurering, støttet af min Ven og trofaste Raadgiver H. Hansen.“

Først i April 1877 sender Meldahl Jacobsen Meddelelse om „hvoreledes man kunde indrette og istandsætte en Del af Frederiksborg Slots Kongefløis Lokaler, saaledes at de, alt imedens de stilledes til Hs. Maj. Kongens Raadighed, samtidig kunde danne et historisk Galleri-Museum, der kunde give et Billed af Danmarks ældre og nyere Historie, og som i kommende Tider kunde udvides, hvorved der saaledes vilde skabes et Slags dansk Versailles.“ Udgifterne ved Gjennemførelsen vilde blive 200.000 Kr. Arbejdet vilde kunne bringes til Fuldførelse 1877—80. Planen havde været forelagt Etatsraad H. Hansen, og denne havde tiltraadt den.

Jacobsen svarer 3. April: „Jeg er Dem særdeles forbunden for den hurtige og instructive Meddelelse“ og udtaler senere i Brevet: Jeg tænker nærmest paa Gripsholm som Forbillede, men for at tilveiebringe et Indtryk, der ligner det, som Gripsholm gjør, kommer det jo først og fremmest an paa, om der kan tilveiebringes et tilstrækkeligt Antal af passende Museumsgjenstande, der have historisk Interesse og Betydning, og herom troer jeg, at vi maa komme til Kundskab, før vi med Nytte kunne gaee synderlig videre.

Deres hengivne og forbundne
J. C. Jacobsen.

16. April takker Jacobsen Meldahl for en forandret Plan med Forklaring, der 19. April gaer som Bilag til hans Skrivelse til

Frederiksborg Komiteen om Oprettelse af det nationalhistoriske Museum, en Skrivelse, han først sender til Worsaaes og Meldahls Erklæring.

Sagens videre Gang sees i Breve fra Trap. Denne skriver 18. Mai 1877, Christiansborg, til Meldahl, der var i Karlsbad:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl!

Med den store Sag gaaer det godt. Jeg skal historisk berette: 26. April havde vi Møde. Broberg, Holmblad, Worsaae og jeg besluttede strax at indsende Henvendelse til Ministeriet. Worsaae paatog sig at concipere det. Da Worsaae har været lidt Patient, blev det dog først underskrevet idag. Jeg har talt med Kongen og Kronprindsen og nu igaar med Indenrigsministeren. Alle ere velstemte.

Det glæder mig ret inderlig at see, hvormegen Nydelse De har af Deres Reise, og hvor meget De lover Dem deraf for den store Sag. Det er en Skyggeside ved at blive gammel, at det, man i høi Grad interesserer sig for at see fremmet, det maa man dog sige sig selv, vil man ikke opleve at see færdigt.

Jeg sender Dem mine hjerteligste Hilsener og beder mig bragt i Fru Meldahls Erindring.

Deres hengivne
J. P. Trap.

Derefter 25. Juni:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Næst at bemærke, at jeg gjentagende har været i Ministeriet for at skynde paa Sagen, skulde jeg nu meddele, at Hans Majestæt under Dags Dato har approberet en ligeledes under D. D. indkommen Forestilling fra Ministeriet, hvori indstilles:

1. at Komiteen til Modtagelse af Bidrag til Frederiksborg Slots Gjenopførelse bemyndiges til at modtage det af Kaptain, Brygger J. C. Jacobsen, R. af D. og Dbm., gjorte Tilbud om at yde 200.000 Kroner til den indre Istandsættelse af Kongefløien paa Frederiksborgslot, imod at denne Fløi fremtidig anvendes dels til Festlocale ved store Høitideligheder i Kongehuset, dels til Anbringelse af et nationalhistorisk Museum under Forud-

- sætning af, at der ikke derved paadrages Staten nogen Forpligtelse til at bringe pecuniaire Offere i denne Anledning,
2. at Istandsættelsen af Kongefløien skeer i Overensstemmelse med de foreliggende af Etrd. Bygningsinspecteur Meldahl udarbejdede Planer og Overslag.

Det er jo Deres energiske Udholdenhed, det især skyldes, at vi nu have en Resolution, som jeg mener, maatte kunne bruges, og jeg takker Dem hjertelig, kjære Etatsraad, paa den store Sags og mine egne Vegne.

Deres hengivne
J. P. Trap.

„Kongen gav høihjertet sin Tilladelse til at disponere over Slottet — noget Jacobsen uafbrudt med Taknemmelighed og Beundring fremhævede, saa længe han levede.“

Jacobsens Gavebrev, der er udfærdiget 17. April 1878 „blev formuleret ved Worsaaes kyndige Hjælp.“

„Ingen, som ikke selv har seet det og ikke har samvirket med Jacobsen, kan danne sig noget Begreb om den Kraft, den Ild og Varme, hvormed han nu igjennem en lang Aarrække arbejdede sig ind i denne Opgave.“

4. November 1877 sender han allerede Meldahl en lang Liste paa Sujetter til de historiske Malerier, der kunde bestilles til det vordende Frederiksborgmuseum. Han foregriber altsaa Begivenhedernes Gang, idet han saaledes i Praxis ganske i Stilhed ligesom indsætter sig selv og Meldahl som den første Bestyrelse for Museet. Strax fra første Færd, medens Restaurering af Kongefløien forberedes og paabegyndes, er han ustandselig i Gang med at overveie og tilrettelægge de Indkjøb, der kunde gøres, for at Museet snarest mulig kunde blive en Virkelighed.

5. April 1878 udstedtes det kongelige Reskript om Oprettelse af et nationalhistorisk Museum paa Frederiksborg. Museets første Bestyrelse blev Museumsdirekteur, Kammerherre Worsaae (Formand), Etatsraad F. Meldahl, valgt af Kongen, og Professor Edv. Holm, valgt af Videnskabernes Selskab. Dens første Møde fandt Sted 15. Juli 1878, og i dette vedtoges der en Indstilling til Kongen om, at Stifteren, Kaptain Jacobsen, maatte faae Sæde i Bestyrel-

sen som Tilforordnet. De derpaa af Bestyrelsen udarbejdede Statuter for Museet underskrevs 7. Oktober 1878 af Christian IX.

Meldahl skrev til Trap, Charlottenborg, 7. April 1878:

Kjære Hr. Geheimeetatsraad!

Idet jeg bringer Dem min hjerteligste Tak for den saa hædrende Udnævnelse, som De idag tilsendte mig, kan jeg ikke andet end udtale min Beundring over den hurtige Expedition. Det vil imponere selv en Mand som Jacobsen at see en saadan energisk Behandling af en Sag.

Igaar gik Hansen og jeg Alt igjennem, og vedtoges alle Værelsens Udseende. — Om 3 à 4 Uger ville vi kunne vise Dem alle Lofter. — De seer, der er altsaa ogsaa der god kraftig Gang i Sagen.

Gid vi nu blot havde Kunstnere, der kunde male, kjendte vor Historie, saa at de kunde fængsle Befolkningen saaledes, at Besøget paa Frederiksborg blev ligesom et styrkende, nationalt forædlende Bad, saa at de kom hjem fra et saadant Besøg parat til at kunne udøve opoffrende stor, god Gjerning for vort lille Fædreland. Det kan trænge til at faae en saadan Aand ind i sine Sønner.

Med hjertelig Hilsen

Deres hengivne

F. Meldahl.

Den 15. søger jeg Kongen i Audiens for at takke.

Flere Breve fortælle om Frederiksborg i 1877—79. I August 1877 arrangerede Meldahl og Trap, Indsamlingskomiteens og Lotteriets Formand, en af de sædvanlige Forretningsskovture til Hillerød og Fredensborg, 16 Personer indbødes, deriblandt foruden Indenrigsminister Skeel, Worsaae, Broberg, Holmblad, Herholdt, H. Hansen, Peters, Monies, Cold, Kondukteur Blichfeldt og Jacobsen. Efter „en lille Bid skaaren Smørrebrød i al Tarvelighed skulde man bese Arbeidet i Riddersalen og Rosen og høre Meldahls Beretning om Status, vandre lidt i de nærmeste Haver“ og derefter slutte i Fredensborg „med et Gilde i al Tarvelighed hos Hansen, for saa at tage tilbage til Kjøbenhavn med Aftentoget 8½.“

Meldahl regnede med, at Slottet skulde være færdigt om 3—4 Aar og skriver til Trap om den Glæde, „hvormed vi paa hin Fest-

dag skulle se Dem gaa straalende i vor Spids som Formand i alle Retninger og Betydninger og aabne Toget til et fornyet Brug af Slottet“, hvor Meldahl skulde vandre ved hans Side gennem de færdige Værelser og Sale, „og muligvis høre Musikens Toner rulle igjennem Riddersalens mægtige Rum.“

19. April 1878 er Jacobsen paa Frederiksborg og skriver samme Dag til Meldahl: „Jeg blev glædelig overrasket over den uventede Fremgang af Arbeidet i Riddersalen og Rosen.“ Søndag 9. Juni er han igjen paa Slottet, dennegang sammen med Carl Bloch, han skriver 16. Juni: „Jeg vilde gjerne tale et Par Ord med Dem om forskjellige Ting angaaende Frederiksborg, og da De imorgen skal til et Møde i Academiet Kl. 3, vil jeg forsøge paa at træffe Dem i Deres Bopæl Kl. 2.“ — Det er særlig Anskaffelsen og Anbringelsen i Museet af en Kopi af Bayeux Tapetet, som ligger Jacobsen paa Hjertet. — Han slutter Brevet saaledes: „Det glædede mig at høre, at et Forslag, jeg vilde have gjort om at anbringe Gasmaskiner til at drive kraftige Sprøiter, allerede er fremsat af Vandinspecteur Poulsen og vil blive forelagt Ministeriet og — forhaabentlig — Rigsdagen. Jeg er ikke rolig, saalænge saamange Haandværkere færdes i Værelserne, som nu vil blive Tilfældet.“

Et Brev fra Meldahl til Trap, Fortunen, 18. Juni, giver et Øiebliksbillede fra dette Jacobsens Besøg paa Charlottenborg.

Kjære Herr Geheimeetatsraad.

Hjemkommen fra Marienbad bringer jeg Dem en stemningsfuld Hilsen fra Wartburg, Quedlinburg, Eger og Goslar, hvor jeg søgte hen for at indsuge Stemning til Opgaven, der nu foreligger paa Frederiksborg — og som jeg imorgen tager ned for at sætte til *endelig Udførelse*. Naar jeg lidt senere har den Glæde at møde Dem, skal De blot see, hvor morsomt det Hele nu former sig igjennem Tegningerne. Det var en sand Glæde igaar at vise Jacobsen, hvad vi havde optegnet. Han er lutter Ild og Ungdomskraft, saa at vi atter faa ny Kræfter blot ved at tale med ham — Ja vent nu — om 2 Aar.

Deres hengivne

meget forbundne

F. Meldahl.

I 1879 gjælder Brevvexlingen Billedhugger Petersen. Meldahl skriver 8. Sept. til Trap, om at denne endelig hos Krigsministeren maa anbefale, at han maa slippe for Efteraars-Militairtjenesten: „Tages han nu fra Arbeidet paa Slottet, saa maa jeg standse hele Arbeidet, da *Alt* beror paa, at netop hans Arbeider fremmes i den forestaaende Maaned. Ifald jeg standses ved at berøves denne Kraft, saa vil der gaa $\frac{1}{2}$ Aar tabt, og selve Kunstneren vil være oeconomisk ødelagt, idet alle de Kræfter, han har samlet, ville spredes som Avner for Vinden, naar han ikke daglig er tilstede og holder det Hele sammen. Rosen og alle Lofter i Kongefløien beroe paa den Mands personlige Arbeide — og Contracter ved ham.

Det er galt nok, at jeg den 1ste October mister min Conductør¹⁾ og altsaa 2den Gang i *et Aar* maa skifte Conductør. Men berøves jeg nu ogsaa Petersen, saa taber jeg Modet og fristes til at gaae fra det Hele. Mine Kræfter ere udslidte, og jeg magter ikke mere at opdage og udvikle ny —

Ja, en Mand som *Petersen* findes i dette Øieblik ikke her i Landet.

Tilgiv at jeg har plaget, men jeg er en forpint Mand i den Sag.“

Trap svarer 11. Sept.: Idag søger jeg Krigsministeren angaaende Petersen.

Med gammelt Venskab

Deres

J. P. Trap.

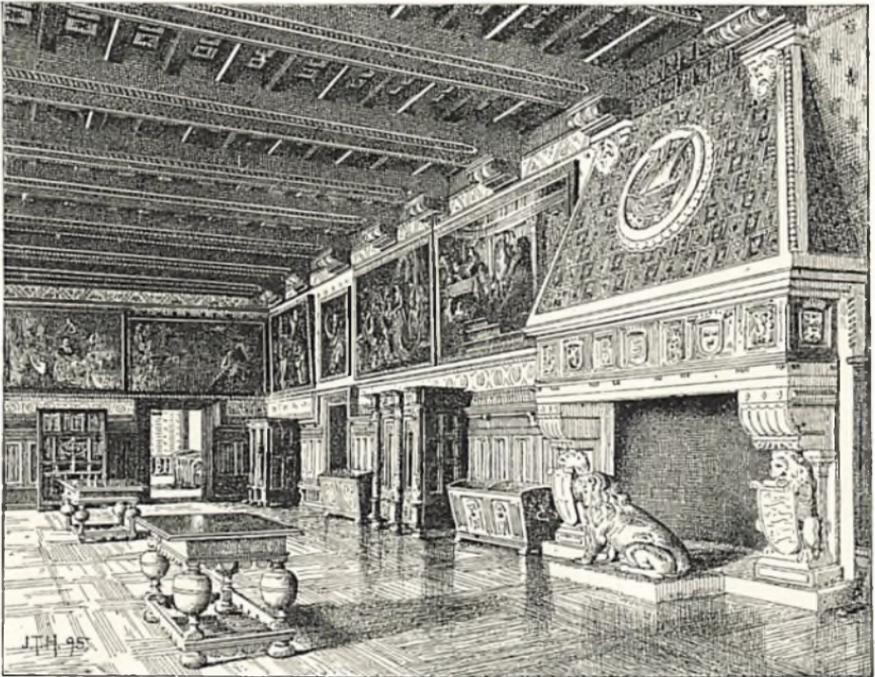
Petersen slipper fri og skriver 15. Sept. til Meldahl: „Jeg haaber at kunne lægge min Taknemlighed for Dagen ved at fremme mine forskjellige Arbeider paa bedste Maade.“ —

Det var altsaa vedtaget at fuldføre Kongefløien; „men nu kom gradvis Vanskelighederne frem. I nogle Aar herskede der Uklarhed om, hvorledes Restaureringen af det Indre skulde være, idet Nogle mente, at, da Museet skulde være kronologisk, burde den ældste Afdelings Lokaler være holdte i romansk Stil, derefter gothisk, saa Renaissance og tilsidst i Nutidens Stil, og der udarbejdedes ogsaa bekostelige Tegninger i denne Retning, ligesom

¹⁾ Han er ogsaa indkaldt til 6 à 7 Maaneders Tjeneste.

nogle af Lokalerne paabegyndtes, som man bl. a. kan see i Valdemarssalen. Men senere fastholdt dog Jacobsen, at det Hele skulde være i Christian den Fjerdes Stil, da det var hans Slot, og dette blev da den ledende Tanke. Det, som alt var paabegyndt i anden Retning, maatte lige fuldføres, men hvad der kunde omarbejdes, blev ændret efter den nye Plan.“

„Men nu var Opgaven den at finde halvfemsindstyve forskjel-

VALDEMARSSALEN

lige Lofter fra det 16.—17. Aarhundrede, thi dengang existerede ikke de utallige Værker, som senere ere fremkomne, og hvorfra man nutildags kan hente Motiver. Følgen blev, at jeg maatte reise Europa rundt og selv lede efter, hvad der var et meget møjsommeligt og bekosteligt Arbejde.“

„Efterat Udførelsen var skredet saa vidt frem, at Kongefløien var indrettet, udvidede Jacobsen sit Tilbud til ogsaa at omfatte Prindsessefløien.“

„Hvor fintfølede og smukt Jacobsen her stillede sig overfor Kongehuset, fik jeg netop Leilighed at være Vidne til, thi forinden

han foreslog Noget eller gjorde et eneste Skridt for at realisere Tanken, da denne var færdig drøftet mellem os, bad han mig henvende mig til Hs. Kgl. H. Kronprindsen, som netop da førte Regeringen under Majestætsens Bortreise, for i hans Navn at spørge, om Hs. Kgl. Høihed havde noget imod, at Museet udvidedes paa denne Maade, thi ifald saa var, vilde han strax opgive Udvidelsestanken. Jeg tog da ud til Charlottenlund og fik her atter et synligt Bevis paa den Høihjertethed og smukke Stemning, hvormed Kongehuset saa paa Jacobsens Gjerning, idet Kronprindsen med inderlig Glæde strax udtalte sin varmeste Paaskjønnelse af det store nye Offer fra Jacobsens Side og sin Glæde over den hele Sags Fremme. Hvem der kjendte Jacobsens smukke loyale Følelse for Kongehuset, vil kunne tænke sig, med hvilke taknemlige og fornøiede Øine han modtog mig, da jeg kom tilbage fra den Mission.“

Jacobsen gik derefter selv til Kongen. Han skriver 9. August 1880:

Herr Etatsraad Meldahl.

For det Tilfælde, at jeg ikke skulde træffe Dem hjemme paa Fortunen, vil jeg herved meddele Dem, at jeg idag ved Audiensen „foreløbig“ meddelte Hs. Majestæt Museums Directionens Ønske om, at Museet maatte udvides til ogsaa at omfatte Localerne i Prindsessefløien, hvilket jeg nærmere motiverede med Tilføining, at jeg *nu* saae mig istand til og havde tilsagt Dem og Bestyrelsen, at jeg vilde stille den fornødne Sum til Disposition til Restaurationen af Localerne i Prindsessefløien, *saafremt Hs. Majestæt maatte bifalde Tanken om en saadan Udvidelse af Museet og den dertil fornødne Udstyring af Localerne efter en Plan, som De havde lovet at udarbejde i nøie Overensstemmelse med Kongefløiens*. Herpaa svarede Hs. Majestæt øieblikkeligt i de naadigste Udtryk, „at han med stor Fornøielse vilde modtage og bifalde et Andragende derom fra Museumsbestyrelsen,“ hvilket jeg havde bebudet.

Han betonedede særligt Deres store Fortjenester af Slottets Restauration og af Deres Virksomhed ved Uddannelse af Kunstnere og Haandværkere til dette Arbeide, som det glædede ham, at der nu kunde drages Nytte af til Fortsættelsen af Værket. —

Da De nu reiser bort, vil jeg tale med Worsaae og Trap om de

fornødne Skridt med Hensyn til den dobbelte Forestilling fra Museumsbestyrelsen og Frederiksborg, som formodentlig maa følges ad.

Deres hengivne og forbundne

J. C. Jacobsen.

31. August skriver Jacobsen til Frederiksborg Komiteen, at han tilbyder 200.000 Kr. til at restaurere Prinsessefløien, da Museumsbestyrelsen havde indset, at Kongefløien ikke kunde rumme de historiske Minder fra Danmarks Fortid, Nutid og Fremtid. 13. Oktober 1880 kom den kongelige Approbation.

„Nu da Planen var vedtagen, var Jacobsens Løsen stadig: fremad, fremad — færdig! — jeg maa se det Hele, inden jeg dør!“

Paa samme Tid som det har været begejstrende for en Kunstner at have en Bygherre som Jacobsen, der altid med ubegrænset Tillid sagde: Videre! til sin Architect og altid gav de fornødne Midler, saa var der naturligvis en Fare ved det, at et saa stort Arbejde skulde forceres igjennem; men der var intet Valg. Havde Jacobsen ikke gennem Meldahls Personlighed, menneskelig seet, havt Vished for, at han virkelig kunde opleve at se Slottet færdigt og Museet godt igang, havde han simpelthen ingen Penge givet, og vi vilde have oplevet, at Slottet den Dag idag havde staaet halvt færdigt og vilde være uden det Museum, som i de Aar, der ere forløbne, siden det blev aabnet i 1884, er bleven besøgt af og har været til Glæde for Hundredetusinder af Mennesker.

Ministeriet betingede sig i Resolutionen 25. Juni 1877 udtrykkelig, at der ved Kongefløiens Istandsættelse „ikke maatte paa-drages Staten nogen Forpligtelse til at bringe pekuniære Offere“, og det er givet for Enhver, der har oplevet de politiske Kampaar, der fulgte efter med en Finanslov som „den barberede Pudel“ og Visnepolitikken, at Rigsdagen aldrig vilde have bevilget de fornødne Midler, og ligesaa sikkert er det, at Ministeriet aldrig paa provisorisk Finanslov vilde have ladet et Slot restaurere, som Kongefamilien kunde undvære til eget Brug.

Ved Opførelsen af Marmorkirken fik Meldahl Tid nok, ligefrem fordi Bygherren ingen Penge havde. Ved Restaureringen af Frederiksborgs Kongefløi og Prinsessefløi var Pengene der, men der var ingen Tid. Det er i Virkeligheden beundringsværdigt, at Kunst-

nerens Arbeide under disse Forhold alligevel blev saa godt, som det blev.

En Ting maa heller ikke glemmes: Ingen veed, hvorledes alle disse Rum saae ud før Branden, de ere ikke afbildede nogetsteds, og man kunde tælle de Mennesker, som udenfor Hoffet overhovedet havde seet dem. Man høre blot, hvad en Indsender skriver om Slottets Indre i en Artikel i Berlingske Tidende 31. December 1859, fjorten Dage efter Branden:

„Lad os dog vel erindre, hvor forholdsvis Faa, i hvis Lod det er faldet at kaste et flygtigt Blik paa de Dele deraf, som i Almindelighed alene stode Besøgende aabne, Riddersalen og Kirken, lader os dog ikke glemme, at det, som Tusinder af os kjendte af egen Beskuelse og den hele Nation lige ned til Børnene af utallige Afbildninger, det, som vi Alle uden Undtagelse elskede som Danmarks skjønneste Pryd, det, hvoraf vi alle vare stolte, netop var det Ydre.“

Artiklen citerer endnu den tyske Digter Moritz Hartmann, som i 1858 i „Breve fra Danmark“ havde udtalt:

„Nødig træder man fra Gaarden ind i det Indre, thi ingen nok saa prægtig Sal kan give den Nydelse, som Skuet af selv kun en lille Krog i Gaarden giver.“

Efter Slotsforvalter Adam Bergs og Høyens Beskrivelse har der oprindeligt været stor Afvexling i Plafonderne! En var af Stuk med Figurer og Ornamentter i ophøiet Arbeide, en anden var paa veneziansk Maner afdelt i forskellige Rum, som dækkedes af Malerier og indfattedes af stærkt udskaarne og forgyldte Rammer, en tredje var helt af Træ, dels indlagt i zirlige Arabesker af forskelligt farvede Træsarter, dels med udskaarne og malede og forgyldte Fremstillinger i Hautrelief. Naturligvis fulgte Meldahl denne Anvisning, blandt hans Lofter er der netop venezianske. Som Høyen udtrykkelig bemærker, Datidens Bygningskunst havde en Række Monumenter, der savnede en bestemt udtalt Karakter, Enhed, men med Rigdom og Afvexling i Enkelthederne, hvilke forøvrigt kunde være udførte paa besynderlig uensartet Maade som i Kirken, hvor tørre og smagløse Englehoveder i Stenhugger- og Træskærerarbeide fandtes Side om Side med de eendommelige og smukke Gjordbuer med deres rige Frugtklaser. I Christian VI's Tid skaltede og valtede man derefter i den Grad

med Værelserne, at der slet Intet blev tilbage af den gamle Anordning; der blev lagt Trægulve og anbragt flade, tomme Gibslofter.

Af nedenstaaende Breve hører man, hvor tom og udslidt Meldahl følte sig i disse Aar.

23. Januar 1880 skriver han til Jacobsen:

Da jeg nu hver Søndag forgjæves har efterstræbt at komme ud til Dem for at bringe Dem en hjertelig Tak for al den Tillid, De har viist mig i det svundne Aar, og jeg nu nærer Frygt for, at jeg atter paa Søndag hindres i at udføre mit Forsæt, saa griber jeg Pennen for at sige Dem denne Tak. Jeg kan godt tilføie, at de Kræfter, jeg har faaet frem, visseligen kun ere manede frem ved Deres saa opmuntrende og vækkende Indflydelse, og er det lykkedes mig at faae Noget frem, der tilnærmelsesvis tilfredsstillede Dem, da bærer De alene Skylden; thi jeg er saa udslidt, at jeg nu maa ruskes meget stærkt for at faa Evnerne op i spillende Virken. Naar jeg nu i en kort Tid beder Dem bære over med, at jeg ligesom sover ind, da har det sin Grund i, at mine Forelæsninger fordre alle mine Evner, og at jeg maa see at samle Kræfter igjennem lidt Hviil. Jeg er saa medtaget, at jeg næsten ikke mere kan sove. Jeg tvivler paa, at jeg bliver flink igjen før hen i Marts. Til den Tid staae der ogsaa først Hjælpere til Tjeneste igjen.

Snedkeren bruger Vinteren til at snøre alle sine Gulve op — altsaa optegne alle Mønstre paa selve Stedet i Localerne.

Marmorgulvet i Riddersalen er jeg bange for at lægge, før Maleren er færdig. — Jeg nærer Frygt for at de store Bukke knuse det skrøbelige Marmor i Spidserne.

Altsaa opnaae Søvn, god Søvn igjen, det er nu mit Maal.

Deres meget hengivne

F. Meldahl.

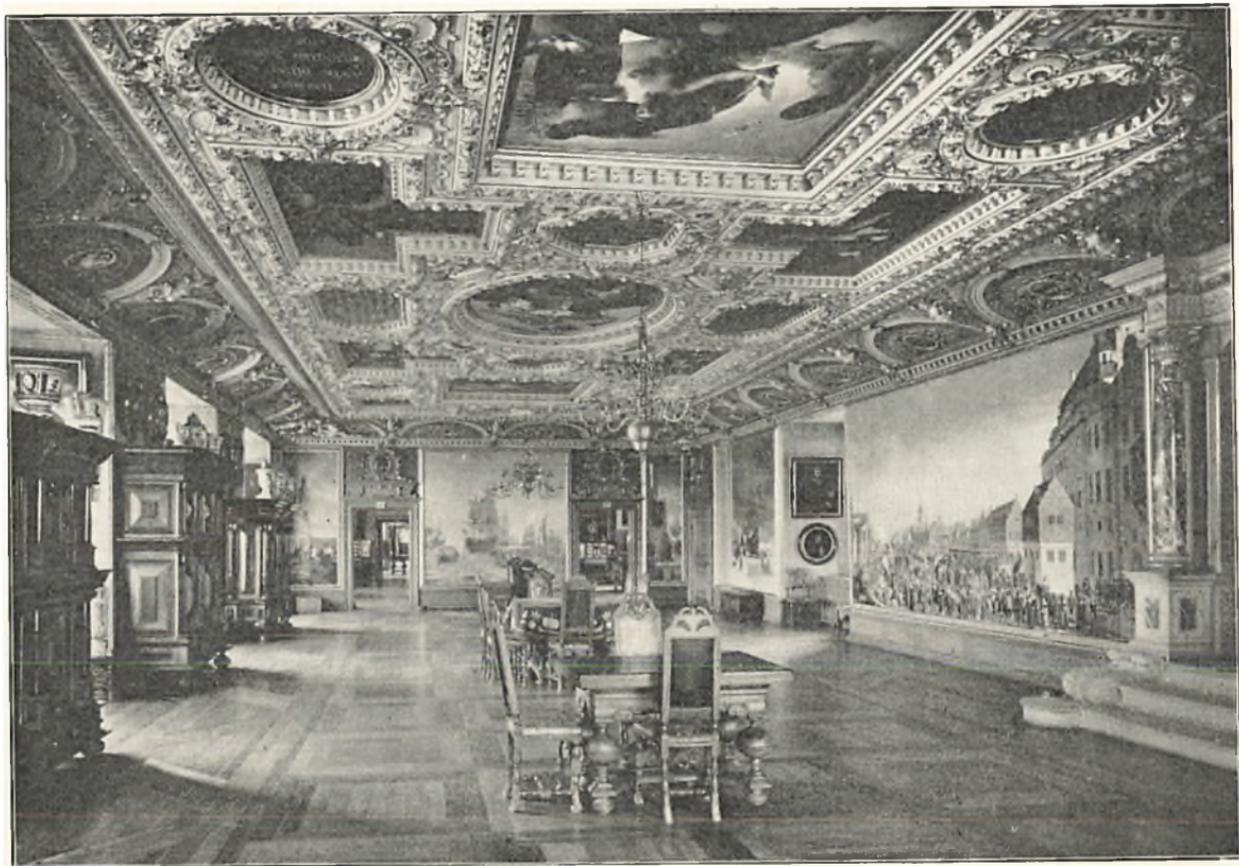
Derefter 25. April: Jeg troer dog endnu forinden min Afreise at burde meddele Dem, at jeg nu har faaet et bestemt Overblik over hele Restarbeidets Detailler. Naar Malerarbeidet reduceres til det uafviselig Fornødne og Opgaven værdig tjenlige, ville Mid-

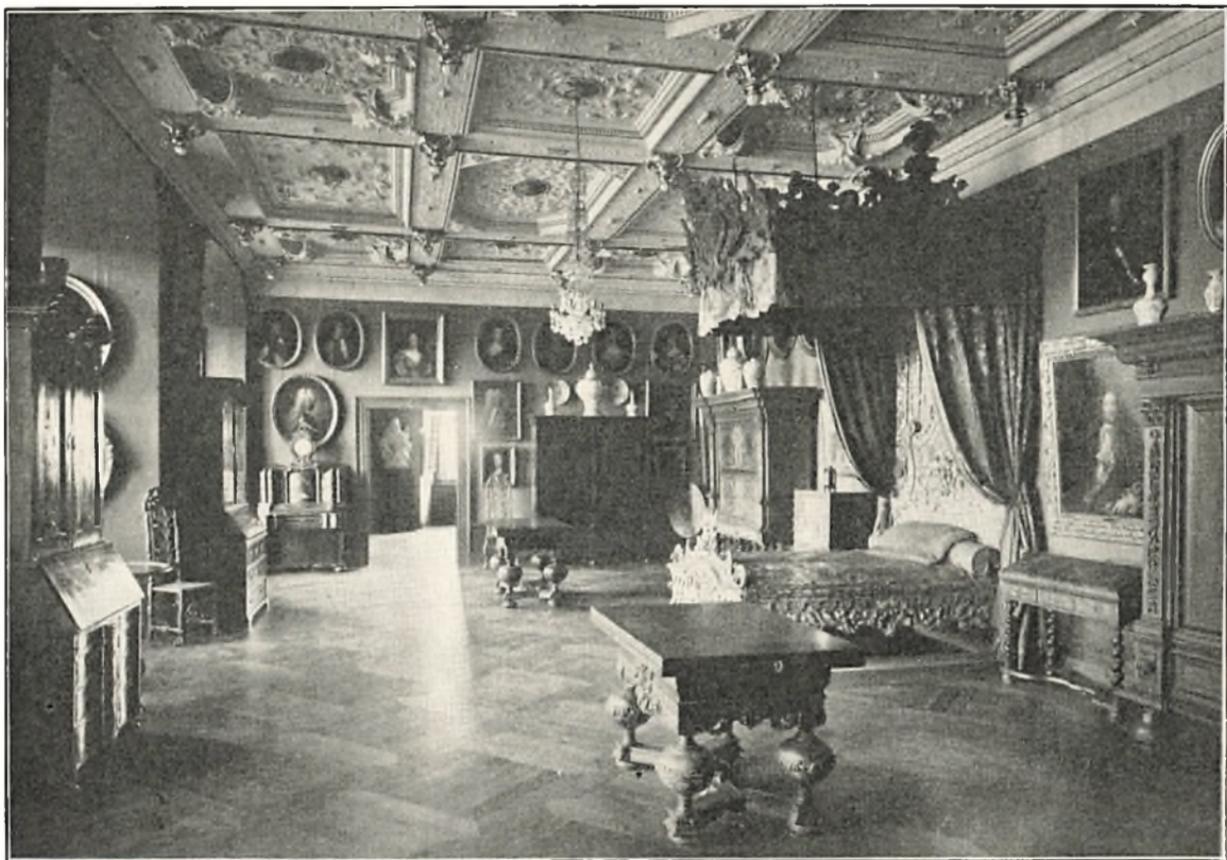
KONG FREDERIK II.s GEMAK

GANG FRA ROCOCOTIDEN

FORVÆRELSE TIL RIDDERSALEN

BAROKSALEN

lerne slaa til, saa at jeg faar de 4,000 Kr. til Frølich og circa 12.000 Kroner til de resterende Billeder i de 4 Værelser, hvortil der er beregnet Billeder i Lofterne.

Alle Udkast ere nu vedtagne af mig og Hansen, saa at Arbeids-tegningen i fuldt Maal optegnes i de *første* Optegninger under Samraad med Snedkermesteren og s. v. i de 18 Dage, jeg er borte.

Men nu mangle vi kun de Malere, der kunne udføre Loftsbil- lederne. Jeg fastholder *Jerndorff*, men saa? Ja, vi ere et lille Folk.

11 Mand arbeide paa Riddersalens Vægge. Henad Efteraaret sender jeg Overgaard til Gripsholm for at gjøre nogle decorative Studier til et Værelse i Stueetagen.

Deres meget hengivne
F. Meldahl.

Til Trap skriver Meldahl, Fortunen, 10. August:

„Med Tak for al, ja, den store Godhed, hvormed De har støttet mig, sender jeg Dem herved en hjertelig Hilsen, inden jeg imorgen, Torsdag, tidlig reiser bort. Det har været en streng Sommer, og mine Kræfter tager af. Jeg gaaer til Nederengadin, *Tarasp*, og derfra til et Søebad for at faa Nerverne op igjen.

Jeg fik forleden ca. 10.000 Kroner til Rest af Sølvbet paa Kami- nerne, og, De har vel hørt det, nu kom der 200.000 Kroner til Prindsessefløien. — Ja, ifald mine Kræfter slaae til, vil altsaa Slot- tet staae færdig til Udgangen af 1883 — (paa 3. Etage og Loftet nær, som det jo ikke haster med). Ja, det er ikke daarligt i 23 Aar.

Det er en rørende, næsten knugende Tillid, den Mand viser mig. Jo ældre jeg bliver, desto mere begynder Ansvarsfølelsen at trykke mig, den kjendte jeg ikke tidligere.“ —

Endvidere til Jacobsen 24. December 1880:

Kjære Hr. Capitain Jacobsen!

Jeg kan ikke undlade, idet Aaret er ved at udløbe, et Aar, der indeholder Afslutningen af et Arbeide, der for mig har været en Livsopgave, at bringe Dem en Tak, fordi De ved Deres store Tillid har givet mig Leilighed til at bruge mine ringe Evner til at hjælpe

med i en Opgave, der utvivlsomt for kommende Tider vil faae Indflydelse paa de høihjertede Følelser, som et Folk maa være i Besiddelse af for at kunne bevare et selvstændigt Liv som Folk. Vel føler jeg, at Opgaven har været for stor, til at den kunde løses paa fuldt tilfredsstillende Maade; thi i en saa kort Tid; som der var levnet, var der ikke Leilighed til overalt at faae Alt saa godt og smukt, som man kunde ønske; men samtidig føler jeg, at der fra min Side er offret Sagen alle de Kræfter, jeg eiede, og det maa være Undskyldning for de Mangler, der findes ved det Arbeide, som nu afsluttes.

Jeg kan nemlig meddele Dem, at i Løbet af Januar 1884 er Prindsessefløien fuldt færdig, og de brandbeskyttende Arbeider færdige i de øverste Etager, som ere fornødne, De vil saaledes have opnaaet det, De saa varmt har ønsket, og det staaer nu til Bestyrelsen for Nationalmuseet at gjøre Resten, for at det Hele kan blive aabnet i tilstødende Sommer.

Naar jeg — tilgiv at jeg siger det — nu meget træt og udslidt for en Tid standser mit Arbeide, saa skeer det af Interesse for Sagen. Jeg føler nemlig, at jeg er udtømt, og at der maa hengaae nogen Tid, inden jeg faaer nyt Stof i mig til de mange ny Lokaler, som i øverste Etage vente paa en passende Udstyring.

Idet jeg sender Dem disse Linier som en hjertelig Julehilsen, skeer det meest for at sige Dem, at jeg ret af Hjertet takker Forsynet for, at det har givet mig Leilighed til under min Virken at komme i Samvirken med Dem og i Resten af mit Liv at have et Minde, der altid vil bære mig ud over det Tryk, som Mænd i min Stilling saa ofte komme til at lide under, naar vi lade ideale Bestræbelser løbe af med os.

Ret en hjertelig Tak og en glædelig Juul fra

Deres meget hengivne

F. Meldahl.

Alle Sale skulde altsaa „være udstyret i Frederik II's og C IV's Stiil, men som riig Kongeborg. H. Hansen vilde male Alt ved Limfarve i Lofterne. — Jeg satte ved Magtsprog igjennem, at Lofterne bleve Stuk og hvert Loft et nyt Motiv. Det var svært at finde alle disse Mønstre, men hele Udlandet maatte holde her. Vanskeligst var det at finde Decoration til Væggene. Jeg vilde have hvert

Værelses Mønster forskjelligt, Hansen vilde nøies med 2 à 3 forskjellige Væggemønstre. Jeg vandt Seir. Hansen vilde Graat i Graat à la Malermester-Udstyring, og hver Gang jeg kom fra Udlandet, maatte jeg gribe ind og faae virkelig decorativ eiendommelige Ting ind — fra Basel, Skotland, England, Tyskland, Holland, Frankrig, Italien, Alt maatte holde her, og her kom Blichfeldts Reiser mig godt tilhjælp. Jeg vilde og satte det igjennem, at det 17. Aarhundredes bedste Former kom ind i det Hele. I *Jensen, Krog, Kampmann*, navnlig *Blichfeldts* eget Arbeide og de Studier, jeg fik ham til at gjøre til vort Brug, og *Jørgensen* har jeg havt god Nytte og Hjælp til det store Arbeide i Prindsessefløien.“

Blichfeldt var 1879—82 paa sin Stipendiareise, der naaede til Athen. Han var paa Reisen ofte syg, saa at hans Penge kun daarlig slog til; Meldahl hjalp ham baade med Laan og Pengegave. I Venedig tegnede han for Meldahl Profilerne af Lofter i S. Rocco. Paa Hjemreisen var han i Landsbyen Heiligenberg ikke langt fra Bodensøen. Det derværende store Slot har en Riddersal fra 16. Aarhundrede med et Loft, der er udskaaret i Træ, og som regnes for at være Tysklands skjønneste Renaissanceloft. Blichfeldt skriver til Meldahl, München, 14. April 1882: Naar jeg endnu idag har arbeidet i Nationalmuseet, tror jeg, at jeg omtrent har faaet alt, hvad der kan have Interesse for Frederiksborg Slot, idet jeg da har tegnet nogle Lofter og lidt Beslag. Paneler og Døre findes her jo kun lidt af, som kan bruges, dog lidt Opkrads skal jeg gøre. Paa Heiligenberg blev jeg i 5 Dage færdig med Loftet, hvilket jo er det Eneste, der findes der. I Landshut er ikke meget Brugeligt, men morsomt kunde det dog være at faa et Loft frem i den Maner. Jeg har givet lidt løse Skizzer af et Par Motiver. —

„H. Hansen gav Udkast til 1) paa 1ste Sal, Loftet i nordre Fremspringsværelse og 2) Loftet i Værelset Øst for dette, 3) Loftet i Frederik III's Værelse paa 2den Sal med nogle Modificationer, som Thonning gjorde, og 4) Loftet i Fremspringsværelset mod Nord paa 2. Sal og Værelset Øst for dette.“ I de to Taarnstuer Nr. 15 og 23 vare Lofterne væsentlig uskadte af Branden 1859. I Nr. 23 er Billedet malet efter det gamle Motiv.

„Resten har jeg fundet Motiverne til, dels selv, dels ved Hjælp af de nævnte, yngre Kræfter.“

„De tykke Søiler, der staae i Valdemarernes Sal og i Prindsesse-

fløiens Sal, ere Copier af de Søiler, der fandtes i de større Rum i disse Fløie (alt fra C 4 Tid).“

Som sagt, Meldahls Stilling ved den indre Udstyrelse af Lokalerne var ikke let. Worsaae vilde ligesom Jacobsen have, „at det Hele udelukkende skulde være en Borg i Christian IV's Tids Stil, — Alt ligesaa raat og i Stuk og Udstyring som denne Stil benyttes her i Norden i d. 16. og 17. Aarhundrede.“ og Høyen havde dog ligefrem sagt om Frederiksborg, at det ingenlunde betegnede Høidepunktet af den valgte Stil, men vel dens Dalen. „Hver Gang der, som skeet er i 2. Sal i Fremspringsværelset mod Nord og i den store Sal foran Riddersalen, gjordes Tilløb til mere cultiverede Former, saa fik jeg Tilhold om, at det var galt, det burde være mere grovt, raat i C. 4 Stil, og samtidig brølte de unge Architekter, der kom fra Italien, paa, at det burde bygges i den ædleste, bedste Renaissance. Det var jo Synd og Skam at offere Midlerne paa saa raa Former. Komisk seer Kritiken i de samme Aar ud; man klager over de rige Lofter, de store, plumpe Portaler og veed ikke, at det netop er Tidens, det 17. Aarhundredes Stil par excellence i Kongeborge, Raadhuse, offentlige Bygninger m. m. Det eiendommelige er netop rige Lofter og Døre; Væggene, da det er et Museum, skulde jo være rige ved *Malerierne* og sv., og disse kunde jo først komme igjennem mange Aars Indsamlinger; men offere Noget paa høie Paneler, kostbare Betræk var jo en Uting.“ —

„I Kjældereren paa Frederiksborg har jeg til Minde om den gamle Stuk og Hoveder gjemt en Deel, væsentlig for at vise hvor slet, raat det var — og for at vise, at det, der er gjort, baade er bedre og ligesaameget i Stilen. Men jeg maatte da ogsaa i 20 Aar jage Europa rundt og plyndre det for passende Motiver — ogsaa dette var galt, de Samme, der tillade sig at dømme, har glemt, at hvert Rum i Thorvaldsens Museum er ordret Copi efter Titus Bade og Hadrians Villa m. m. i Italien — Gud give, jeg havde havt saa god en Tidstil at arbejde i og saa complete Forbilleder og saa mange Penge og saa lang Tid, som man havde ved Thorvaldsens Museum.“

„Loftsmalerierne i Frederik den Tredies Sal ere af Schwartz, i de to tilstødende Sale af Tuxen,“ Frølich's er i Kongefløien.

I Begyndelsen af 1881 bestilte Meldahl de to Loftsbilleder „Jorden og Havet“ og „Aurora“ hos Tuxen, der da var i Paris. Han skriver til Meldahl, da de afsendes 23. August 1881, Cayeux-

s-mer: „Nu haaber jeg, at de maa tage sig ud i deres Omgivelser; jeg har prøvet dem i Loftet paa mit Atelier, og i det Lys forekom Behandlingen og Farverne mig at passe ganske godt, om det end ser noget brutalt ud i fuldt Lys; jeg har nemlig brugt temmelig stærke Midler paa Grund af det rigt udstyrede Loft, som Billederne ere bestemte til.“ 11. September skriver Meldahl meget tilfreds til Tuxen, efter at Billederne ere komne paa deres Plads, idet han dog beder ham om at foretage nogle Rettelser: „Jeg troer nok, De vil synes, at det Hele staar festligt og livligt og er godt i Størrelse.“

I 1882 maler Tuxen Loftsbilledet „Danmark modtager Stændernes Hyldning.“ Han sendte Meldahl i Begyndelsen af Aaret Kalker, i hvilke denne foretog Rettelser. Tuxen skriver, Paris, 10. Februar 1882: „Maa jeg takke Dem for Deres venlige Brev og de forskjellige deri givne Raad; særlig forekom de Ændringer, som De havde foretaget i den første Kalke, mig heldige; der kom mere Ligevægt i Compositionen, samtidig med at de enkelte Figurer kom til deres fulde Ret.

I Bondestandens Repræsentant burde der i mine Tanker foruden hans virkelige daværende Stilling overfor de andre Stænder tillige gives en vaagnende Selvbevidsthed; hans kommende politiske Betydning er det vel rigtigst at lade ude af Betragtning. Derimod søger jeg, ved at give ham en fremtrædende Plads i Compositionen, at antyde den Rolle, som hans Stand i Virkeligheden spiller i Danmark.

Borgeren havde jeg rigtignok ikke tænkt mig at fremstille som særlig ydmyg, han bringer Danmark sine gennem Handel og Om-sætning erhvervede Rigdomme, og den halvt knælende Stilling fremkommer blot i Kraft af den øieblikkelige Bevægelse for at udfolde Skattene. Paa den anden Side maa jeg tilstaa, at Hensynet til smukke Linier i Compositionen for en Del have bragt mig ind paa de nævnte Stillinger.

Da Figurerne mindst maa være i naturlig Størrelse, vilde der fordres en betydelig større Høide af Billedet for at lade alle Stænderne optræde med samme Djærvhed, uden dog at Danmarksfiguren mistede noget af sin Betydning.

Til Slut maa jeg tillade mig at bevidne Dem min Taknemlighed for den Leilighed, De nu flere Gange har skaffet mig til at komme

ind paa Opgaver i en større Stil; jeg omfatter den Kunstretning med overordentlig Interesse, men paa egen Haand indlader man sig vanskeligt derpaa, dertil er den for bekostelig.“ Jacobsen skriver i Anledning af dette Brev, 13. Februar:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Tak for Laanet af Tuxens Brev, som jeg med Fornøielse har læst, især fordi han deri udtaler sin levende Interesse for den „Kunstretning“ som omfatter „Opgaver i en større Stil.“ Det er bedrøveligt, at denne Interesse iøvrigt saa ganske savnes hos næsten alle vore Kunstnere. — Jeg har i længere Tid tænkt over Midler til at skaffe Museet historiske Billeder og vilde være meget tilbøielig til at gjøre Forsøg derpaa ved at gaae til Sverrig. Kunne og ville vore egne Kunstnere ikke male til Museet, ligger det nær at søge Trangen afhjulpen hos vore Frænder. —

Deres hengivne
J. C. Jacobsen.

Tuxens næste Brev er af 26. Februar: „Maa jeg takke Dem for Deres Brev af 14de d. M. Deres Yttringer om, at det ikke gik an at repræsentere Gejstligheden ved en katholsk Biskop, bragte mig strax noget ud af Ligevægt, da jeg hele Tiden i Tankerne havde forbundet Præstevælde og Katholicisme med hinanden. Dertil kom, at jeg havde forskaffet mig en smuk, violet Bispedragt, som gjorde en særdeles god Virkning i Billedet. Nærmere beset maa jeg vel indrømme, at det er rigtigst at forandre det, kun ser jeg ikke, hvorledes det vil være muligt her at faa et protestantisk Ornat til at arbeide efter; det er, saavidt jeg husker, hvidt med Guldbroderi og Palmeblade.“

Meldahl fortæller om Indenrigsminister Skeel: „En Dag, da vistnok Nogen af Bondepartiet i Rigsdagen havde klaget over Tuxens Loftsmaleri „De 4 Stænder hylde Dania“ og fundet Bondestandens Repræsentant for beskeden fremstillet, tog han mig for ved et Besøg paa Slottet og sagde, da vi stod for Maleriet: „Hvad er det? Det er jo aldrig skeet?“ „Ja, det er en Allegorie, ligesom „Venezias Hylding“ i Venedig“. „Ja, men saadant skeer jo aldrig — hvorfor saa male det?“

I 1883 malede Tuxen endnu et Billede til Frederiksborg. Jacobsen skriver til Meldahl 7. Juni: „Jeg troer ikke, at jeg har sagt Dem, at jeg har bestilt det omtalte Loftsbillede af Tuxen, efter at jeg havde seet Forarbeidet dertil, som var meget lovende, en triumferende Venus, kjørende paa Skyerne, omgivet af Amoriner.“ —

Frölich begyndte i 1880 paa sit Loftsbillede „Gefion, der pløier Sjælland ud af Sverrige“. Han gjorde to forskellige Kompositioner, men til Meldahls Sorg udførte han netop den, som Meldahl havde forkastet, fordi han fandt den meget for urolig.

Da Billedet var færdigt og anbragt paa sin Plads, skriver Frölich 2. August 1882: „Endelig kan jeg nu indrømme Rigtigheden af Deres Bemærkning, at min første (Profil-)Composition i reen decorativ Henseende vilde virke nok så godt, som den nuværende — hvis ej Figurernes forøgede Størrelse ved den ringe Afstand måske havde skadet.“ Meldahl svarer 3. August: „Jeg har, som De veed, ikke knurret imod Deres Arbeide, men altid ærligt udtalt, at jeg syntes bedre om den af mig valgte Composition — Ja, jeg har ligefrem sørget og været bedrøvet over, at De gik Deres egen Vei. Loftet vilde have været langt bedre tjent ved den rolige, mere enkelte Composition, som jeg bad om. Naar De nu spørger om min Udtalelse, da er det altsaa Helheden — Enkeltheden, jeg savner. Jeg haaber, De bærer over med, at jeg saa aabent og ærligt har udtalt mig for Dem i denne Sag.“

Frölich skriver derefter 8. August: „Jeg modtog Deres Brev af 3die dennes i Søndags og må begynde dets Besvarelse med at sige, at Åbenhed og Ærlighed i mine Øine høre til Velvilliens gode Sider og derfor vil møde min Tak, ej Overbærenhed.“

I 1880 forhandlede Meldahl ogsaa med Jerndorff om, at han skulde male 3 Lofter i Kongefløien, men der kom ikke Noget ud deraf, da Museet ikke tilnærmelsesvis havde de Summer, som Jerndorff ønskede for sit Arbeide.

Helsted malede et Loftsbillede, men det var klodset og saa mislykket, at det tilsidst maatte tages ned og gjemmes i Slottets Magasin.

Midt i August 1881 kunde Meldahl meddele Jacobsen, at Arbeiderne ved Riddersalen, Rosen og Kongefløien i alt Væsentligt vare afsluttede.

Jacobsen svarer 17. August:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Jeg var i Søndags paa Frederiksborg og fik der det Indtryk, som det glæder mig at see bekræftet af Deres Brev, at Localerne og Ophængningen kan være færdig i denne Uge, saavidt at man i Begyndelsen af næste Uge kan give Publikum Adgang dertil. Men naar dette er, saa maa jeg for mit Vedkommende lægge den største Vægt paa, at denne Adgang gives uden Ophold, for at de Mange, der længes efter at see den skønne Restauration, hvorom der tales saa meget, kunne benytte den korte Tid af Sommeren, som nu er tilbage, til at tilfredsstille denne Længsel.

Det var jo fra ifjor vor Mening, som blev almindelig bekjendt i vide Kredse, at Museet kunde blive tilgængeligt allerede i dette Foraar, og jeg er derfor siden den Tid bleven bestormet med talrige Forespørgsler, hvornaar Dørene dog blive aabnede.

Nu veed jeg og enkelte Andre jo godt, med hvilken Energi De har arbejdet fremad, og hvor stor Fortjeneste De har af, at dette store Restaurationsarbejde er blevet færdigt i saa kort Tid og alligevel saa solid og smukt i alle Enkeltheder, men det veed det store Publikum ikke, og paa dette vilde det gjøre et meget uheldigt Indtryk, dersom det først fik Adgang efter at Sommertiden var tilende.

Efter min Overbeviisning ligger det derfor ikke mindre i Deres og Deres Assistenters og alle Arbeidernes Interesse end i Publikums, *at der ikke gaar en Dag tabt* efter at Adgangen *kan* aabnes, før dette ogsaa skeer. At vente dermed til den sidste Halvdeel af September, efter at Kongen er kommen hjem, maa jeg særdeles meget bestemt fraraade.

Det er ikke min Mening, at man nu skal erklære Museet for aabnet, men at man ganske simpelt kan lade en Meddelelse tilflyde Bladene om, at Restaureringen af *Localerne* i Kongefløien i alt Væsentligt er færdig, og at *en Deel* af de til Museet hørende Gjenstande *foreløbig ere opstillede* deri, og at Publikum nu daglig eller visse Dage om Ugen til en vis Tid kan faae Adgang dertil mod N. N. Øre pr. Persona.

Ved at see, hvad vi have, deels opstillet, deels i Beredskab dertil, fik jeg iøvrigt det Indtryk, at vi *ikke nu burde tale om Mu-*

seets Aabning, men kun om Foreviisning af de udstyrede *Localer*, thi disse ville tilfredsstillende Alle i høi Grad, hvorimod „*Museet*“ for Tiden vil gjøre et høist kummerligt Indtryk, som burde undgaaes.

Deres hengivne og ærbødige
J. C. Jacobsen.

Allerede i 1881 ansatte man en Kustode, der skulde føre Tilsyn med Museets Eiendele, men Ministeriet modsatte sig, at Museumsbestyrelsen maatte overtage Forevisningen, før Lokalerne endelig vare afleverede. Det blev derfor bestemt, at Slotsforvalteren foreløbig skulde lede denne, dog under Museets Kontrol og saaledes, at Nettoindtægten skulde tilfalde Museet. Adgangen skulde koste 30 Ø. pro persona indenfor visse Tider, ellers 4 Kr. for Hold paa 10.

19. August 1881 meddelte Meldahl officielt, at Arbejderne ved Riddersalen og Kongefløien i alt Væsentligt vare afsluttede. 28. September besøgte Slottet af Kongen og Dronningen, og Aviserne havde lange interesserede Artikler. Nationaltidende (28. og 29. September) nævner med Hæder og i Bogstavorden „for ikke at etablere nogen Rangforskjel“ de 3 Navne Jacobsen, Meldahl og Trap, og Berlingske Tidende har (15. Oktober) en lignende Artikel som slutter med Adam Bergs Ord, der ligestiller denne Borg med de forskjellige Pragtbygninger og Samlinger, som Spanien, Frankrig, Venedig og Kursachsen kunne vise de Fremmede. Bille skrev til Meldahl, Washington, 19. November 1881: „Min hjertelige Lykønskning til den velfortjente Anerkjendelse, som jeg seer, at Bladene omsider have ydet Deres Fortjenester af det gjenopførte Frederiksborg. Jeg var 1859—60 en Modstander af Tanken, men glæder mig oprigtig over, at jeg fik Uret.“

Ved Gavebrev 17. April 1878 havde Jacobsen sikkert Frederiksborg-Museet 10.000 Kr. aarlig „til Dannelsen og den stadige Udvikling af det nævnte Museum“, men da han indsaa, at dette ikke blev tilstrækkeligt, tillagde han det ved Skrivelse til Carlsberg Fondets Direktion 25. August 1881 yderligere 25.000 Kr. aarlig.

1. Februar 1882 aabnedes Kongefløien. Aarlig kom der gennemsnitlig paa Slottet 30.000 Betalende. Blandt disse var Fru Jacobsen. Jacobsen vilde ikke have, at hun skulde gaa der gratis.

Om Arbeidet i Prinsessefløien fortæller Meldahls Kondukteur Architect J. E. Jørgensen 21. Mai 1883: „De forskjellige Arbejder paa Slottet gaa roligt fremad, men dog ikke saa hurtigt, som man kunde ønske, men der er ikke noget at gjøre ved, thi de forskjellige Arbejdere har jo hver for sig Akkord paa deres Arbejde, saa de arbejder vist saa hurtigt de kan. Andersen har stablet hele sin Beholdning af Egetræ op nede paa Ridebanen, saa at Sol og Vind rigtigt kan tørre paa det, han mener, at det er den bedste Maade, naar det staar der hele Somren over.“ Han refererer derefter Arbeidets Gang i 18 forskjellige Lokaler og ender sit Brev saaledes: „Captain Jacobsen var herude 1. Pinsedag og saa Prinsessefløien igjennem og var tilsyneladende meget glad og forbauset over, saameget der var gjort, især glædede Heiligenberg Loftet ham — han sagde, at her kunde man se, hvor man var.“ —

I flere Aar havde Jacobsen haft vanskelige Familieforhold. Fra 1871 havde hans Søn Carl Jacobsen drevet det Annexbryggeri, som Faderen havde bygget til ham, og senere hjalp denne ham til at bygge Bryggeriet Ny Carlsberg (1880—81). I det lange Løb kunde et Konkurrenceforhold ikke undgaaes. Desuden fandt Jacobsen, der selv altid kun gik ud paa at levere det bedst mulige Øl, at Sønnen ikke aflagrede sit Øl tilstrækkeligt længe og op-sagde ham i 1881 Leiemaalet for Annexbryggeriet til 1882, hvilket Carl Jacobsen følte som en stor Uretfærdighed. Faderen udbetalte ham forøvrigt en Million Kroner, det fulde Beløb af den Fædrearv, der tilfaldt ham efter Loven.

Dette førte til et Brud. Meldahl har sikkert søgt at mægle, idet han foreslog Carl Jacobsen, at han skulde lade Faderen male i Paris af Dubois. Han fik følgende Svar, Ny Carlsberg 24. November 1881:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

De rører ved aabne Saar — jeg beder Dem undskyldte, at jeg ikke kan forhandle med Dem om Ting, der angaae min Fader.

Deres hengivne
Carl Jacobsen.

I flere Aar kom Carl Jacobsen og hans Hustru ikke i hans Fædre-hjem. Under disse pinagtige Forhold kastede Jacobsen sig med

uformindsket Varme over Arbeidet for sit Hjertebarn, Frederiksborg. Meldahl har 29. August foreslaaet ham, at ogsaa 3. Etage skulde restaureres. Han svarer 4. September:

Kjære Herr Etatsraad Meldahl!

Først maa jeg bringe Dem og Deres Frue min forbindtligste Tak for de hjertelige Hilsener, De sendte mig paa min Fødselsdag, hvilke for mig vare et værdifuldt Vidnesbyrd om Deres venlige Sindelag imod mig.

Dernæst bør jeg ikke længere tøve med at besvare Deres Skrivelse af 29. f. M., hvis Indhold jeg atter og atter har overveiet. De vil let fatte, at Tanken om at see eller i al Fald at forudsee hele Frederiksborg Slot complet færdigt om et Par Aar, maatte sætte mit Sind i Bevægelse, og at jeg har drøftet Spørgsmaalet om Muligheden deraf med den største Ivrighed, men desværre er Resultatet af en alvorlig og ædruelig Overveielse bleven, at der ikke er nogen Udsigt til, at jeg vil kunne bidrage dertil. —

Den aldeles overraskende Forøgelse af min Afsætning har nemlig ikke alene krævet overordentlig store Udgifter til nye Bygninger med kostbare Maskiner og Inventarier, men tillige en fordoblet Driftscapital, hvortil jeg efter de store Udbetalinger til min Søn manglede de fornødne Midler, saa at jeg har maattet benytte min Kredit i en saadan Udstrækning, at det vilde være meget ubesindigt at gaae videre i den Retning, og jeg maa derfor, hvor ondt det end gjør mig, opgive den bedaarende Tanke at faae hele Slottet fuldført nu i umiddelbar Fortsættelse af de snart afsluttede Arbeider i de 3 Etager.

Jeg maa saaledes trøste mig med, at en successive Fuldførelse i Fremtiden og i samme Stil som den nuværende Restauration er *sikkert* ved min testamentariske Disposition og ved de Midler, Museet vil faae at raade over, naar Udgifterne til den første Ordning og Opstilling ere overstaaede, men jeg vil i hvert Fald ikke opleve denne Fortsættelse af Restaurationen og maa nøies med at see denne — som saa meget Andet — i Aanden.

Deres oprigtigt hengivne

J. C. Jacobsen.

Efter nye Overveielser, Konferencer og Korrespondance med Meldahl finder Jacobsen alligevel en Udvei. Han skriver til Meldahl 2. Oktober 1883: Da det ligger mig paa Hjerte at bidrage, hvad jeg formaaer til at fremskynde den fuldstændige Restauration af alle Localerne i Slottet, tilbyder jeg herved at frafalde alt Krav paa fremtidig Refusion af de Forskud, som jeg har tilsagt Lotteriet, saaledes at de Beløb, som Lotteriet skulde refundere mig, saa vel som hvad det herefter indbetaler, tilfalder Slottet og stilles til Deres Raadighed til den successive Fuldførelse af de resterende Lokaler i 3. Etage i Kongefløien og Prindsessefløien med tilstødende Værelser i Taarnene efter en af Ministeriet approberet Plan.

Det vil glæde mig saare meget, dersom jeg paa denne Maade kan bidrage til, at Restaurationsarbejderne stadigt kunne fortsættes, og at samtlige til Museet henlagte Lokaler saaledes under Deres energiske Ledelse om ikke altfor lang Tid kunne staa helt færdige.

Med udmærket Høiagtelse

Deres hengivne

J. C. Jacobsen.

Sidste Gang, han i Brevene til Meldahl berører denne Sag, er 4. Juli 1885: „Restaurationen af den øverste Etage ligger ogsaa mig varmt paa Hjerte, men naar den paa en værdig Maade skal svare til de andre Etager, vil den sikkert kræve mere end 30.000 Kroner. Jeg vil derfor raade til, at der udarbejdes Tegninger til en Udstyring *lig de andre Etagers*, hvorefter Arbejdet kan og — med allerhøieste Approbation — *skal* udføres. Hvis jeg lever i nogle Aar endnu, haaber jeg efterhaanden at kunne skaffe Midler dertil.“

Paa rørende Maade viste Jacobsen i et Brev, 15. Mai 1884, mens Meldahl var i Karlsbad, sin Glæde over Slottet og sin Taknemlighed mod Meldahl:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Jeg har nylig været et Par Gange paa Frederiksborg og glædet mig over Deres nu fuldførte Værk. Der gives maaske Flere, som bedre kunne vurdere dette, men Ingen som i høiere Grad end jeg kan paaskønne den Kjærlighed og Omhu, hvormed dette Arbejde er gjennemtænkt og udført, og den sjeldne, hos os enestaaende

Energi og Selvopoffrelse, hvormed saa stort et Værk er fuldført i saa kort en Tid. Da jeg hører, at De først kommer hjem i Begyndelsen af Juni, og jeg skal reise herfra d. 3die, er der saaledes ingen Udsigt til, at jeg kan tale med Dem før efter min Tilbagekomst i Slutningen af Juli, men saa længe kan jeg ikke vente med at bringe Dem min hjertelige Tak for den Maade, hvorpaa De har bragt det mig saa kjære, gamle Slot i en Skikkelse, som vækker almindelig Beundring, men som ikke kan glæde Nogen mere end mig.

Tillad mig da at give denne Glæde et Udtryk i Gjerning ved at tilbyde Dem et lille Tillæg til det høist beskedne Honorar, som De har beregnet Dem for dette omfattende og anstrengende Arbeide, og modtag som en venlig Erindring om den Tid, vi have virket sammen for dette skjønne Foretagende, hoslagte Anvisning paa 10.000 Kroner, som min Bogholder vil udbetale Dem, uden at han veed, hvilken Bestemmelse Beløbet har.

Med den største Høiagtelse

Deres hengivne og forbundne

J. C. Jacobsen.

17. December 1884, 25 Aars Dagen for Frederiksborgs Brand, overleveredes de færdige Lokaler i Konge- og Prindsessefløien i Forbindelse med Riddersalen og „Rosen“ af Staten til Museet, der samtidig proklameredes som officielt aabnet.

Som tidligere nævnt, Jacobsen fulgte stadig med i de mindste Detailler fra det Øieblik, da Tanken om Frederiksborg Museet var fastslaet. „Snart var det Spørgsmaalet, hvilke Ting der skulde kjøbes, snart hvad der skulde bestilles. Det var forbausende at se, hvorledes han gennem en saa lang Række af Aar gik søgende for mellem Kunstnerne at finde dem ud, der kunde egne sig til at overtage Bestillinger til Museet“.

„Han gjennemlæste Historien for at finde Emner for Kunstnerne, han reiste for at finde Gjenstande med de svundne Tiders Former; han søgte ved personlige Besøg hos de Kunstnere, hvem der blev givet Opgaver, at ildne dem op; han udviklede Planen for, hvorledes Gangen skulde være igjennem Lokalerne for at den kronologiske Rækkefølge kunde overholdes.“

„I Udlandet kjøbte han en Kopi i fuld Størrelse af Bayeux

Tapetet, og i Wien erhvervede han Kopier af de historiske Vaaben, man tidligere forgjæves ad officiel Vei havde søgt at faa derfra.“

Allerede 4. November 1877 sender han, som tidligere nævnt, Meldahl en Liste paa over 80 Sujetter til historiske Malerier paa Frederiksborg. Han tilføier: „Planen er ikke fastsat længere end til Chr. IV, men det er ikke min Mening, at Billeder fra en senere Periode skulle udelukkes, dersom saadanne tilbyde sig. — Dersom nogen af vore Malere passere Wien, vilde det være ønskeligt at faae dem til at aftegne de Rustninger, der have tilhørt Daniel og, (saavidt jeg mindes), Johan Rantzau, og som findes i den saakaldte Ambraser-Samling.“

Meldahl sender Jacobsens Liste til Jerndorff, der er i Rom, og beder ham vise den til Zahrtmann, Schwartz og Helsted. „Kjære Hr. Etatsraad“ svarer Jerndorff 12. Januar 1878, „megen Tak for den tilsendte Liste over Emnerne til Frederiksborg Slot. Den har jo vakt stor Bevægelse hernede, hvad jo ikke er saa underligt i disse for Kunstnerne saa slette Tider. Vi længes alle efter at erfare noget nærmere om Sagen, hvor store Billederne skulle være, deres Form. Spørgsmaalene myldre, og Fingrene kløe!“ Der kom dog ikke Noget ud af denne Iver.

Om Emnerne skal det bemærkes, at 11 dreie sig om Aandsliv og Bygningsvæsen, 28 om andre fredelige Scener, 40 om Krig og Fyrstemord.

Allerede i 1878 overveier Jacobsen, hvor det store Billede „Niels Kaas paa Dødsleiet“ skal anbringes, hvilket Bloch først malede i 1880, hvorledes det endnu ikke anskaffede Bayeuxtapet skal anbringes, og han er rede til at bestille „Arvehyldingen 1660“ hos Heinrich Hansen.

Christian IX skjænkede den første Gave til Museet, nemlig Jacobsens Buste udført af Bissen. Et Brev fra Meldahl til Trap 11. Okt. 1879 viser, at disse To forinden have talt sammen om Sagen:

Kjære Herr Geheimeetatsraad Trap!

Da vi i disse Dage skulle skrive vor Aarsberetning for Nationalgalleriet paa Frederiksborg, saa vil der nu blive angivet, hvad der er bleven givet og kjøbt til Galleriet. Da det vilde være af stor

Betydning, om Hans Majestæt stod som den Første, der gav Noget, saa henstiller jeg den Tanke til Herr Geheimeetatsraaden, om det ikke *nu* kunde constateres, at Majestæten havde givet den omhandlede Gave. Derved gav Majestæten et Exempel, der netop nu kunde faae stor Betydning og *føre til andre Gaver*, og Majestæten stod her som overalt som den, der gik i Spidsen for, hvad der rører sig af Stort og Godt i vort Folk. — Jeg nærer ingen Tvivl om, at Godseierne vilde følge et godt Exempel, naar dette netop nu gaves og blev offentlig bekendt. — Tilgiv, Herr Geheimeetatsraad, at jeg saaledes henvender mig til Dem, men det forekom mig en Pligt at gjøre den Henstilling. Igaar gav Jacobsen mig yderligere Tilsagn om Restbeløbet til Tapeterne (circa 16.000 Kroner) og lod mig bestille flere Kopier af Portraiter o. s. v.

Deres i al Ærbødighed

saa hengivne
F. Meldahl.

16. Mai 1880 skriver Meldahl igjen til Trap om Busten, der nu er færdig. Han ønsker, at der paa den maatte staa: „Gud give, vort Land havde mange saadanne Mænd.“ Eller „at blot Mange efterstræbte at blive en saadan Mand.“

Meldahl skriver endnu, Fortunen pr. Klampenborg, 29. Mai 1881:

Kjære Herr Geheimeetatsraad.

Da vi nu gradviis begynde at indføre Billeder m. m. til Galleriet paa Frederiksborg, saa maa vi nu alt tænke paa, hvor vi skulle opstille de Sager, vi have.

Madvigs Portrait, *Halls* komme jo derned nu og finde en Op-hængningsplads, og dette fører jo til, at andre Portraiter kunne ophænges, og derved staa vi ved Spørgsmaalet om *Jacobsens* Buste. See, der vil det være fornødent, at De, kjære Herr Geheimeetatsraad, spørger Majestæten, om han ønsker eller befaler den opstillet nu strax ved Museets Aabning; skeer dette ikke, da vil Jacobsen ligefrem modsætte sig det. — Men det forekommer mig *galt*, at en Mand som Jacobsen, hvis *Ydre* slet ikke er kjendt af den store Mængde, ikke nu burde kjendes af *Alle*, og det vilde skee, naar Busten opstilledes i et af de dertil egnede Værelser, og at der paa

Piedestalen blev sat en Inscription, der viiste, at den Buste var skjænket af *Kongen* og *befalet opstillet af Kongen*. Derved hører al Tale op. Det er jo den største Hæder, der kan vises en Mand, navnlig naar man veed, hvilken elskelig Mand vor Konge er, og naar man veed, hvor bramfri Kongen er.

Da Jacobsen er i Nationalgalleriets Bestyrelse, kan Spørgsmaalet ikke overlades til *hans* Kjendelse; thi da siger han bestemt „Nei“. Jeg som Majestætens valgte Delegerede kunde derimod beordres til at besørge Opstillingen.

Deres hengivne
F. Meldahl.

Om Busten skriver Worsaae til Meldahl 12. Juli 1881: „Til Slutning bad Capt. Jacobsen mig om paa enhver Maade at virke hen til, at hans Buste, hvis rette Plads var i Prindsessefløien, ikke blev opstillet *nu*. Overhovedet var han af den Anskuelse, at af levende Personer maatte kun de Kongelige indtil videre faae Plads i Museet — en Betragtning, der af Hensyn til Consequentserne har overmaade Meget for sig. Jeg sagde ham imidlertid, at naar Prindsessefløien var færdig, maatte der med hans gjøres en Undtagelse ogsaa for Kongens Skyld.“ Busten opstilledes naturligvis.

Imidlertid gik Arbeidet for at fylde Museet rastløst videre. Juledag 1879 sender Jacobsen saaledes et Rids over Kongefløiens nederste Etage med indtegnet Angivelse af, hvorledes Bayeux Tapetet kan anbringes, og hvor Runestene og Statuer af Konger og Dronninger fra Gorm til Margrethe skulde staa.

I Januar 1880 vare Meldahls til Selskab hos Baches. „Det var ganske yndigt“, skriver Fru Meldahl 22. Januar til sin Søster Julie Grüner, der var i Schweiz med hele sin Familie, og beskriver derpaa, hvorledes hun, medens de hørte en hel Koncert, sad „i en bekvem Stol ved et Bord, der var fuldt af interessante Tegne-Udkast og Skitser. — Der var virkelig skønne Ting iblandt disse, og jeg bad Bache i mit Hjerte om Forladelse, fordi jeg havde troet, at han manglede Stemning eller Poesi. Der var en Skitse, der forestillede, „Det var de Syv og Syvsindstyve, der mødtes paa golde Hede.“ Man saa Marsk Stig og hans Kæmper samle sig paa en Høi, medens en hel Skare bevæbnede Mænd langsomt rykke frem over Heden, alle tilhest. I Baggrunden stiger Røgen op af Finderup Lade,

Himlen er skyfuld truende, Heden grøn og dog gold, Alt, Himmel og Jord, synes at raabe Ve over den Misgjerning, der er begaaet. Det er stor Synd, hvis det Billede ikke bliver malet. — Jeg vil blot tilføie, at Ingen havde sagt mig, hvad Billedet skulde forestille, men at jeg strax gjættede det.“

Fru Meldahl gjorde sin Mand opmærksom paa Billedet, og han skriver 23. Januar til Jacobsen: „Jeg saae i Maler, Professor Baches Mappe en kostelig Composition, den gik ud paa at fremstille de S sammensvornes Møde paa Heden efter Mordet paa Kongen i Finderup Lade. Alle tilhest i det underlige Natlys, og Laden brænder i Baggrunden. Det var mærkeligt stemningsfuldt gjort.“ Jacobsen har med Blyant gjort en Randbemærkning i Brevet: „Er det en historisk Fortælling for Publikum?“

Jacobsen bliver dog stemt for, at Museet skulde gjøre Bestillingen, og Meldahl skriver til ham 29. Marts: „Jeg benytter Leiligheden til at meddele, at Prof. Baches smukke Skizze staar i min Stue. Naar Deres Vei falder forbi, beder jeg Dem see indenfor. — I Løverdags sad Madvig første Gang for Bloch.“

I Meldahls store smukke Dagligstue paa Charlottenborg stod Jacobsen kort efter og saae opmærksomt prøvende paa Baches Billede. Bestillingen blev gjort, og Bache forærede taknemlig Skizzen til Fru Meldahl.

I det tidligere nævnte Brev omtaler Meldahl endnu en Række historiske Motiver, og at Neumann arbejder paa forskjellige Fremstillinger af vore Søheltes Bedrifter. Han fortsætter: „Bør der ikke komme en stor Fremstilling af *Stormen paa Kjøbenhavn*. Det er dog et stolt Moment i vor ellers saa ynkelige Historie. Tænk, om vi havde haft Sonne 20 Aar yngre — eller Marstrand til at fængsle og røre os ved de mange Fortællinger, der lade sig give paa den lange Væg“.

Et notabelt Besøg fik Frederiksborg i Sommeren 1880. Admiral Steen Bille skrev til Meldahl 15. Juni og bad om et Adgangskort til sig og Selskab: Jeg har lovet mig selv endnu en Gang at see dette ærværdige Mindesmærke fra Fordumsdages Storhed, og naar man har naaet de 82 Aars Alder, bør man ikke opsætte sligt for længe.

I Haab om et gunstigt Svar forbliver jeg med udmærket Agtelse Deres ærbødigt beredvillige

Steen Bille.

Til Meldahl skriver Frølich, Blidah ved Hellerup, 21. Juni 1881: „Det, jeg ønskede Deres Mening og muligviis Deres Støtte i, er med Hensyn til en Opfordring fra Brygger Jacobsen at componere en Frise af de Danskes Englands Tog, for at det kunde udføres som Relief. Æmnet tiltaler mig, så at jeg gerne vil gøre det. —

Anseer De det ej heller muligt at samstemme den øvrige Decoration f. Ex. med et Tapet (malet som Gobelin)? —

Jeg troer nemlig, at Æmnet vilde egne sig nok så godt for en sådan Udførelse, der ej fordrer en så streng Stiil Begrænsning som et Relief, og ved Tillæg af Farver også vil hjælpe på de heelt beklædte Figurer. — Der turde vel også ventes meer Liv og Eenhed, når den Samme componerer og udfører det. —

Endelig vilde det være morsomt at fåe et *moderne* Tapet som Modstykke til det Gamle (Bayeux). I nogle Henseender kan man slutte sig dertil; Opgaverne ligne hinanden.

Jeg har dog ej villet henvende mig til Captain Jacobsen, før jeg havde Deres Mening derom.“

Meldahl støtter Frølich, og han fik Bestillingen i Sommeren 1882.

„Da jeg en Dag havde skrevet Noget i et Tidsskrift om Colleonis Slot Malpaga ved Bergamo, hvor jeg paaviste, at der dér endnu fandtes Malerier, som forestillede Christian I's Besøg 1474, hos den berømte Condottiere, saa helmede Jacobsen ikke, før han havde faaet mig til ved Architect Blichfeldts venlige og ihærdige Bestræbelser at hidskaffe Fotografier (i Fjerdedels Størrelse) efter de paa-gjældende Billeder. De opbevares nu paa Frederiksborg.“ Dette var i September 1881. Jacobsen var meget forbauset over, at man kunde faa dem for ialt 100 lire. Frisen findes nu ogsaa i Kobberstik paa Museet samt i en større, malet Kopi.

Meget heldig var man ved Anskaffelsen af Portraiter af Officerer fra 1864, de prydede disse Aars Charlottenborg Udstillinger, og de hævde sig den Dag i Dag paa Frederiksborg Museet. Jacobsen skriver til Meldahl 1. Marts 1882: „Jeg glæder mig over, at Bache vil male Suenson's Portrait, og at Vermehren, som kjendte Jonquières saa godt, vil male ham med Dybbøl i Baggrunden, det er en fortræffelig Idee.

Det er Skade, at Krøyer allerede er saa fordringsfuld, men naar han ikke vil, er det jo heldigt, dersom Roed vil male Max Müller.“

Bache kunde, som han fortalte hos Meldahls, tydelig huske Suenson fra hin Tid. Han fortalte siden, hvorledes han, medens han malede Suenson, havde spurgt ham, hvorfor han efter Seiren ved Helgoland ikke kraftigere havde forfulgt „Schwarzenberg“. Suenson svarede med et lunt Smil: „Jeg kunde ikke, Fjendens Skib gik hurtigere end mit.“

Som bekjendt blev det Bache, som malede Max Müller ved Sankelmark. „Jeg bliver complimenteret for Max Müllers Billede“, skriver Bache til Meldahl 1. Mai 1887, „men er ikke rigtig kommet mig efter den Forandring, der jo altid foregaaer med et Billede, naar det efter at have været Ens Kjælebarn i Atelieret bliver hængt op paa denne Dyrehavsbakke, som en Udstilling er.“

13. Marts 1881 var Zar Alexander II bleven myrdet. 1882 malede Bache det ovennævnte Billede med Kongemorderne paa Heden. Keisermordet danner Baggrunden for et meget karakteristisk Brev fra Jacobsen 20. Mai 1882, hvori han forklarer Meldahl, at han ved en Misforstaaelse paa Bestyrelsens Vegne har bestilt et Billede af selve Mordscenen i Finderup Lade, „da vor bedste Historiemaler Bloch leilighedsvis sagde mig, at han havde Lyst til at behandle dette Emne.“ Da Meldahl imidlertid i et Bestyrelsesmøde havde yttret Betænkeligheder af Hensyn til Nutidens uhyggelige Begivenheder, bemærker Jacobsen, at hvis hele Bestyrelsen er af Meldahls Mening, vil han selv gjerne modtage Billedet: Men troer man ikke, at det gaer an, i et historisk Museum at fremstille det morderiske Overfald paa Erik Glipping, som dog hører til de mest bekjendte og hyppigst — selv paa Scenen — skildrede Begivenheder i Danmarks Historie, saa skjønner jeg ikke rettere, end at det maa være ligesaa utilraadeligt i Museet at fremstille „Kongemorderne“, der drage bort fra den brændende Finderup Lade, og vil man altsaa være fri derfor, vil jeg gjerne afkjøbe Museet Baches Billede, der naturligt hører sammen med Hovedbilledet. Begge Billeder ville da maaske senere, naar Nutidens sygelige Stemninger ere fordunstede, kunne finde deres Plads, der, hvor de naturligt høre hjemme i Forbindelse med de andre, lignende tragiske Minder om Kongemagtens Kampe med Adel, Geistlighed, Prætendenter og Folkeoprør, med Knud den Helliges, Knud Lavards, Knud Magnussens, Erik Plougpenning's o. Fl.'s Skjæbne.

Kunne slige Begivenheder af visse Hensyn ikke nu fremstilles

i det danske historiske Museum, bør Leiligheden dog ikke lades ubenyttet til at skildre dem, medens man har kunstneriske Kræfter til at udføre slige Arbejder, hvilket da maa ske ved privat Initiativ, og det maa da være overladt til senere Tiders roligere og sundere Stemning at give Folket Leilighed til at læse de midlertidigt lukkede Blade af Danmarks Historie i Billeder.

Deres hengivne og forbundne
J. C. Jacobsen.

„Da der i Jacobsens Emne-Liste var en hel Række af Kongemord, gjorde man Nar af den. At Kjøbet af Baches Billede netop da vakte Anstød, fik jeg ofte at føle. En Dag gik jeg med den afdøde Keiser af Rusland, og da vi stod foran Baches Billede, satte det i ham, (det var jo kort efter hans Faders Mord). „Ja, det er et tidssvarende Maleri“, sagde han foragtelig og saa paa mig. „Majestæt“, sagde jeg, „men den Mand, som der holder, Marsk Stig, og som myrdede sin Konge, havde, medens han for Kongen gjorde sin Pligt som Hærfører mod Kongens Fjender, faaet sin Kone *forført* af Kongen.“ „Ah, c'est autre chose!“ svarede Keiseren mig synlig tilfreds med min undskyldende Forklaring.“

11. Juli 1882 sender Jacobsen 50 Kr. som sit Bidrag til Tietgens Buste og skriver samtidig om Niels Kjeldsen, „Skildringen af den danske Dragons Enekamp i 1864. Denne fortjener ganske vist at bevares i Erindringen ved et Billede, men da Museet ikke for Øieblikket har Raad til at gjøre Bestillinger, maa man jo vente. Jeg vilde dog ønske, at Irminger paa egen Haand vilde forsøge paa at fortælle denne Episode, hvorved han kunde vise, hvad han i denne Retning kan præstere. Lykkes det for ham, vil han sikkert ogsaa finde en Kjøber til Billedet, hvad enten det bliver Museet eller en Anden.“

Som bekjendt malede Frants Henningsen, 19 Aar senere, 1901, denne Episode for Museet, men Billedet maatte igjen fjernes 1913, da det hævdedes, at de Meddelelser, hvorpaa Fremstillingen var bygget, vare ukorrekte.

Jacobsens oftere omtalte Glæde over Rustninger kommer frem i et Brev, Lyon 4de Juli 1884: „Jeg tilskrev Frederiksborg Museets Bestyrelse fra München, at jeg havde kjøbt en Rustning af Stol-

berg Wernigerode's Fabrik tilligemed nogle Hjelme og Skjolde og forskellige smedede Vaaben, som jeg tænkte mig kunde benyttes, i al Fald provisorisk, som Decoration i „Rosen“.

Uagtet jeg ikke veed, hvorvidt dette falder i Deres Smag, har jeg ikke kunnet undlade at benytte Leiligheden under mit Ophold i Turin til paa den italienske Udstilling at købe forskellige Rustninger og Vaaben i ovennævnte Øiemed, blandt hvilke de fleste ere ganske fortrinligt udførte, men ogsaa noget dyre, fra den særdeles dygtige Hof-Vaabensmed ved Vaabensamlingen „Armeria“ i Turin. Af de enkelte Vaabenstykker, Hjelme, Skjolde, Sværd, Køller, Stridsøxer, Hellebarder osv. vil der kunne dannes smukke Trophæer.

Det er en Selvfølge, at mit omtalte aldeles private Indkøb *ikke i nogen Henseende* maa genere Museumsbestyrelsen. Hvis denne ikke finder Anledning til at benytte de af mig anskaffede Sager, skal jeg nok finde Anvendelse derfor paa anden Maade.“

Jacobsens brændende Iver for Museet kom igjen frem i hans lange Skrivelse til dettes Bestyrelse 19. Mai 1884; det er, som om han Nat og Dag tænker paa det. Idet han henviser til en hoslagt Fortegnelse over de historiske Momenter, som formentlig maatte ønskes fremstillede, ønsker han, at Bestyrelsen skal vedtage en almindelig Plan for, hvilke Malerier der skulde bestilles hvert til en bestemt Plads i Museet og med en deraf betinget Størrelse.

26. September 1884, 3 Aar efter Jacobsens sidste store Dotation til Museet, skriver han til Meldahl: „Jeg vilde meget ønske, at Planen for Valget af de historiske Fremstillinger kunde fremskyndes saameget som muligt, da vi i det Aar, som begyndte i Gaar, have c. 40.000 Kroner at disponere over, som snarest muligt burde benyttes til at bringe noget Indhold i de Rum, hvor Tomheden er mest stødende, navnlig i den store Sal i 1ste Etage, hvor den ældste Tid skal skildres, og i Christian d. 4des Værelser, naar Frederik d. 3die flyttes derfra.

Jeg troer, at vi *maa begynde*, selv om de Kunstnere, vi nu have, baade Flertallet af de ældre og af de yngre, ikke give nogen Garanti for udmærkede *Kunstværker*, naar vi kun faa Billeder, som *fortælle* paa en talende Maade.

Den Kunst, at fortælle godt, vil først *udvikles*, naar der bliver Leilighed til Øvelse deri.“

Et Billede skal fortælle Noget, det var for Meldahl en væsentlig Betingelse for dets Værdi, men Jacobsens store Plan til Maleribestillinger blev ikke fremmet, den circulerede, nogle af hans Forslag til Emner bleve ikke betragtede som heldige, videre kom Sagen ikke. Han vilde opildne Kunstnerne og skriver til Meldahl Mandag, d. 13. Oktober 1884: „Da jeg gjerne vil raadføre mig med flere af vore Kunstnere om mit i Foraaret indsendte Forslag, har jeg indbudt en Deel af vore Malere til som mine Gjæster at tage med mig til Frederiksborg paa Onsdag Kl. 11 og efter Hjemkomsten at spise til Middag med mig i Dagmar Hotellet. Disse ere, forsaavidt de kunne komme, Heinr. Hansen, C. Bloch, Bache, Frølich, Neumann, Dorph, Olrik, Jerndorff, Inspecteur Bloch og Vermehren.“

Under 22. November s. A. mindede han Bestyrelsen i en ny Skrivelse, ledsaget af en revideret Emnefortegnelse, om sin Skrivelse af 19. Mai.

Et andet Punkt laa ogsaa Jacobsen paa Hjerte. I Efteraaret 1884 indstiller han til Museumsbestyrelsen, at der snarest mulig bør ansættes en Museums-Inspektør, der tillige kan fungere som Bestyrelsens Sekretair, og dernæst en Bygningskondukteur, som under Meldahls „Overbefaling“ skulde have Tilsyn med Bygningens Indre. „Museet kan godt lønne ham.“

Derefter blev J. Leemejer, der fremdeles havde sin Bolig i Kjøbenhavn, udnævnt til Inspektør, og i April 1885 ansattes Architekt Vilh. Holck, med Bolig i Hillerød, som Konservator under Inspektørens Overtilsyn.

Endnu i dette Aar skaffede Meldahl og Jacobsen i Forening Museet en smuk Gave. „Medens jeg skriver dette“, saaledes slutter Jacobsen sit Brev til Meldahl 13. November 1884, „modtager jeg Deres Brev, i Anledning af hvilket jeg naturligviis gjerne skal tale med eller skrive til Fru Heiberg“ og 21. November: „Da jeg i hele denne Uge har maattet holde mig inde paa Grund af en stærk Snue, skrev jeg til Fru Heiberg om i alt Fald indtil videre at gjøre hendes Portrait tilgjængeligt i Museet paa Frederiksborg. Herpaa har jeg nu faaet hendes Svar, at hun gjerne giver sit Samtykke til, at Marstrands Portrait af hende skal tilhøre det Nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg, og at hun vil sørge for, at Billedet bliver udleveret til Museets Bestyrelse eller dets Befuld-mægtigede. Jeg skal nu skrive til Worsaae derom.“

I 1885 spille de nye Planer, Fontainen og Klokkespillet, Hovedrollen i Jacobsens Breve til Meldahl, men Museet nævnes dog gjentagne Gange. Han havde i sin Tid imod Prof. Holms Votum sat igiennem, at Rings Statuer af Gorm og Thyra skulde anskaffes, og han havde sikkert Ret, thi i altfald efter hin Tids historiske Bevidsthed kunde de Tvende ikke savnes i et nationalt Museum. I Brevet 21. April 1885 kommer hans glade Udbrud: „Det er overordentlig interessant, at der haves en Reliquie fra det gamle Dannevirke, som kan faae Plads ved Siden af Gorm og Thyra! Det gamle Stykke Træ vil være det mest levende Minde om Dronning Thyra!“

Heinrich Hansen skriver om nogle Billeder i et Brev 2. Juni (uden Aarstal):

Kjære Ven.

Efter Aftale sender jeg dig hermed de 2 Skizzer eller Forarbejder til de 2 Malerier, som ere paatænkte at anbringes over Kaminen og over Døren, i Tycho Brahes Værelse, forestillende Uranienborg (Staffagen Tycho, som gjør Dronning Sophie bekendt med Anders Sørensen Vedel, som overrækker Dronningen en Samling af Kjæmpeviser, som foregik derovre) og Stjerneborg med noget af det natlige Liv derovre i Astronomiens Tjeneste. Bygningerne ere fremstillede efter Tychos Tegninger og Planer. Disse Billeder tilbyder jeg at male, Uranienborg for 2.000 Kr., Stjerneborg for 1.500 Kr., og beder dig at gjøre de andre Herrer bekendt dermed.

Den endelige Betaling maa naturligviis være afhængig af de forhaandenværende Midler.

Din

Heinr. Hansen.

Neumann vil seile mig over til Hveen i den nærmeste Tid, for at jeg kan see Situationen og tegne Kystlinien baade af Øen og af Sverrig. —

15. August 1885 døde Worsaae pludselig under Besøg hos sin Hustrus Slægt paa Hagedstedgaard. Der blev ikke strax udnævnt nogen Efterfølger til Stillingen som Direktør for Rosenborgsamlingen og de øvrige historiske Museer, men Ledelsen blev mid-

lertidig overgivet til Inspektøren ved Oldnordisk Museum, Justitsraad Herbst. Denne vægrede sig imidlertid ved at tage Sæde i Frederiksborg Museets Bestyrelse under Paaberaabelse af, at han kun var konstitueret som Leder af Rosenborg. Jacobsen skriver til Meldahl 23. August 1885: „Hvad Frederiksborg Museets Bestyrelse angaaer, vil jeg ønske, at Worsaaes Plads foreløbig forbliver ubesat, hvilket ikke kan hindre eller synke de løbende Sager, som godt kunne besørges under Deres — det kongevalgte Medlems, Ledelse som Formand. Det vilde derimod være meget uheldigt at faae et midlertidigt, med alle Forhold og Forudsætninger ubekjendt Medlem ind i Bestyrelsen, og det er forsaavidt heldigt, at Herbst som jo er aldeles paa Vildspor med Hensyn til vore Forhold, ikke vil have med Frederiksborg at bestille, hvor han i hvert Fald neppe heller vilde være paa sin rette Plads. Da jeg tog hjem fra Begravelsen, traf jeg Prof. Holm, med hvem jeg talte underveis. Han var af samme Mening som jeg.“

Jacobsen konfererer derefter med Indenrigsminister Ingerslev, der „betragter Spørgsmaalet om Bestyrelsesforholdene ved Frederiksborg Museet paa samme Maade som vi, nemlig, at det er hensigtsmæssigt at lade den ledige Post henstaae ubesat, indtil der vindes større Klarhed over Forholdene.“

Meldahl konstitueredes foreløbig som Formand.

Forøvrig ere flere Kunstnere beskæftigede med Malerier. Jacobsen skriver 26. August: „Jeg har idag modtaget en malet Skizze af F. C. Lund til Stormen paa Kjøbenhavn, som jeg tager med paa Tirsdag. Den forekommer mig heldig.“ Og 10. September: „F. C. Lund var fuldkommen enig i de af os gjorte Bemærkninger om Skizzen og vil vistnok gjøre sig al mulig Umage. Han reiser paa Lørdag til Stockholm for at studere Dragter, Vaaben m. m.“

20. September fortæller Meldahl en Datter om et af hine Aars mange Zarbesøg paa Slottet: „Forleden Dag, som jeg stod paa Frederiksborg, kom Keiseren og hele Kongehuset. Keiseren kjendte Alt, vidste strax, hvad der var Nyt, og gik forklarende om i det Hele. En lille Svale, der var kommen ind i et af Taarnene blev ved de russiske Prinsers Hjælp ved Oplukning af Vinduerne under Hurra og Viften fra Keiser, Keiserinden og Kongen og Prinserne hjulpen ud af sit Fængsel; Keiseren var meget betaget af Suensons Portrait — det rørte ham at se det kjønne Billed.“ —

Bestyrelsen havde anmodet Bache om at sende en Skizze til et Maleri af „Christian IV's Kroningstog“. — „Det vil være Skade, om han ikke kommer til at udføre den“ skriver Edv. Holm til Meldahl 20. September 1885; men det gik ikke af uden Vanskeligheder, som det fremgaaer af Jacobsens Brev til Meldahl 30. September: „Efter den Meddelelse, jeg i dette Øieblik har modtaget fra Dem angaaende Baches Fordringer, vil jeg ikke besøge ham, da jeg ikke vilde kunne undlade at sige ham adskillige Sandheder, som han i nærværende Øieblik vilde finde stødende. Da jeg talte med ham i hans Atelier, hvor han viiste mig Skizzen, som jeg fandt meget heldig, spurgte jeg ham om Prisen for et Maleri derefter, hvortil han svarede, at han endnu ikke kunde angive den, da han først maatte overveie, hvor store Forarbejder det vilde kræve, hvilket jeg fandt naturligt. Af mig har han altsaa ikke faaet *nogen Bestilling*, og selvfølgelig endnu mindre en Bestilling til en Pris, der er over dobbelt saa høi som den, vi have betalt for et lignende Billede af Heinr. Hansen¹⁾, og som i Forhold til Størrelsen ligeledes var dobbelt saa høi som den, baade Hr. Bache og andre Kunstnere hidtil har faaet. Jeg maa derfor bestemt modsætte mig, at vi bestille Billedet hos Bache til en Pris som overstiger 10.000 Kr. (Det er aldeles utænkeligt, at Worsaae har givet Bache en *Bestilling* „à tout prix“). Kan og vil han ikke udføre det for denne Pris, maa vi undvære det. Jeg kan heller ikke stemme for Forpligtelser, der strække sig ud over de 3 Aar 1886—1888.“

Der har her foreligget en Misforstaaelse, Jacobsen har ment, at Prisen skulde sættes, naar Forarbejderne vare gjorte, Bache naar Billedet var malet. Meldahl sender Jacobsens Brev til Holm, og af dennes Svar 1. Oktober 1885 faaer man et levende Indblik i disse første Aars noget vanskelige Bestyrelsesforhold:

Kjære Hr. Etatsraad!

Ja, vi sidde net i det. Det kommer der ud af al den udenoms Tale ud over, hvad der er vedtaget i Bestyrelsen. Naturligvis tænke Kunstnerne, naar de tale med Jacobsen, ikke paa andet, end at det er ham, der giver Pengene, og at hans Udtalelser der have samme Vægt, som naar han vilde have et Maleri malet til

¹⁾ 9000 Kr.

sig selv, de tro ikke, der behøves en formelig Bestilling i Bestyrelsens Navn, enten skriftlig eller mundtlig. Jeg vil bede Dem indstændig om, at enhver Bestilling i Fremtiden sker skriftlig. Efter hvad der var fastsat i sidste Møde, mente jeg at maatte sige Bache, at vi næppe gik op over 10.000 Kr.

Deres hengivne
E. Holm.

Det endte med, at man blev enig om denne Pris. Bache skriver 19. Oktober 1885 et morsomt Brev til Meldahl angaaende det nævnte Billede:

Kjære Hr. Etatsraad.

Hvor kjært det havde været mig at see Bestyrelsen for Frederiksborg Museet samlet hos mig for nogen Tid siden, saa maae jeg tilstaae, at jeg for Øieblikket ikke vilde føle den samme Glæde derved. Der er et Øieblik, hvor man helst lukker sin Dør, og det er, naar Mennesket fremtræder i sin oprindelige paradisiske Skikkelse, kort sagt, naar man har trukket *det sidste Klædningsstykke* af. I den Mangel paa Dragt bevæger Processionen sig for Øieblikket, medens Tilskuerne møde lidt efter lidt — i samme Costume.

De vil saaledes forstaae, at det for Øieblikket ikke er præsentabelt.

Deres ærbødigt hengivne
Otto Bache.

Blandt Tilskuerne paa det færdige Billede staa Bache og Meldahl yderst til venstre, og Jacobsen og Fru Jacobsen se ud af et Vindue tæt ved. En åf Baches Døttre strøer Blomster i Forgrunden. De to Drabanter, der strø Penge ud i Spidsen af Toget, ere Grev Rantzau og Marinemaler Neumann. Lehnsgreve Ahlefeldt rider i den unge Konges Følge. —

Worsaae og Meldahl havde fra gammel Tid arbeidet godt sammen. Den første har ligefrem udtalt, at det var en Lykke, da Rosenborg i Meldahl fik en ny og energisk Bygmester: „Arbejdet blev saaledes fremmet med tilbørlig Indsigt og Kraft“, og Wor-

saae glædede sig over, at han i 1868, da Frederiksberg Slot skulde afgives til Krigsministeriet, kom i Kommission sammen med Meldahl og Oberst Petersen for at vaage over, at Saameget som muligt af det Oprindelige paa Slottet dog kunde blive bibeholdt, og at det Gamle, der *absolut* skulde borttages, dog kunde blive reddet for Ødelæggelse.

Han skriver til Meldahl, Rosenborg, 24. Okt. 1877:

Kjære Hr. Etatsraad!

Ret hjertelig Tak for Deres velvillige Assistance med Tegninger og Overslaget til Marmorgulvet i Christ. d. 4des Audientsgemak. Jeg har strax sendt Sagen til Capt. Jacobsens nærmere Afgjørelse. Det vil blive en mageløs Forskjønnelse for Slottet.

Marmorgulvet fra Frederiksberg er nu lagt i C. Vtes røde Værelse og gjør en udmærket Virkning. Kaminen, som jeg har befriet fra de plumpe Tilsætninger, staar nu igjen fri med en Kaminplads af prægtige Marmorstene, ligeledes fra Frederiksberg. De hjalp mig godt i Frederiksberg-Commissionen.

Under Arbeide har jeg det mørke Soveværelse, hvor det sidste *gamle* Marmorgulv, som jeg har, og som jeg i sin Tid fik fra Krabbernes Gravkapel i Roskilde ved Portalens Ombygning, nu er under Lægning.

Hvis De en Formiddag vilde see her ind paa Slottet, vilde det meget glæde Deres

forbindtligst hengivne

J. J. A. Worsaae.

27. Juni 1879 sender han Meldahl „den hjerteligste Tak for den deilige Tour til Esrom og Frederiksborg“, idet han refunderer Meldahls Udlæg.

„I vor Bestyrelse om Nationalmuseet var der aldrig nogen Disput af alvorlig Art. Jacobsen tog ofte Initiativet, og Worsaae, der ikke kunde overkomme det ham paahvilende Arbejde, blev halet med.“

„Jacobsen var ligesom jeg ofte ilde berørt, ved at Worsaae aldrig ret vidste, hvorledes vi sad i det oeconomisk.“ Jacobsen skriver

saaledes 1. Marts 1882: Det er en Mangel ved vore Bestyrelsesmøder, at vi ikke have en Oversigt over Museets Status. Jeg har derfor anmodet Kassereren om at levere et Uddrag af Kassebogen, som kan lægges som Bilag ved Protocollen. Forinden jeg sender dette Bilag til Professor Holm, vil jeg sende Dem det til Gjennemsyn. Naar Kassereren hver Maaned leverer en Oversigt over Status, og der i Forbindelse dermed føres en Fortegnelse over de gjorte Bestillinger og over de derpaa gjorte à Conto Betalinger, ville vi ikke som nu famle i Blinde, naar vi forhandle om nye Bestillinger eller Indkjøb. „Sagen var den, at Worsaae ikke holdt sine Papirer i Orden. Dette fik jeg jo at føle ved Worsaaes Død, da jeg overtog Archivet. Det laae i uformede Grupper, og der fattedes Journal-Copie og Orden i det Hele. Jeg maatte tage Assistenten, Overcontrolleuren ved Theatret, til at bringe det Hele i Orden, men en Del savnes, og vi fik da endelig et Budget formet, der blot viiste, hvorledes vi stod i det i de kommende Aar i vore Forhold til Bestillinger m. m.“

Jacobsen skriver til Meldahl 29. August 1885:

Jeg har ekstraheret Museets Regnskab for sidste Aar, hvilket jeg skal tage med paa Fredag. Jeg seer deraf, at vi ved at fordele Udgifterne til de Bestillinger, vi tænke paa, paa de 2 kommende Aar, som Fuldførelsen vil medtage, uden Betænkelighed kunne gjøre disse Bestillinger. —

„Der var et Punkt, hvor der fra først af var Uklarhed, og det var, hvad Museet skulde indeholde.“

„Worsaae købte Rub og Stub af gamle Meubler og var gerne gaaet til Gardiner og Sengeomhæng, men havde slet ikke Øie for den Nytte, som Kunsten, navnlig god Historiekunst, kunde yde. Han forstod sig jo slet ikke paa Kunst, det havde vi mange Beviser paa, ogsaa paa Synsreiserne, og nu kom han i den falske Stilling, da Folk begyndte at kritisere mange af hans gamle Maleri- og Meubel-Indkjøb. Han kneb da ud og gav Jacobsen Skylden og hjalp saa med at kritisere Indkjøb af de store historiske Arbejder.“

Her sagde Jacobsen: „Vel, vi købe nu det Bedste, vi kunne faae — bestille de fremragende Mænds Portraiter, og ifald saa Fremtiden giver noget Bedre, da sættes det, der ikke duer, tilside, og det Bedre sættes istedet. Men Museet maae nu have Noget, der kan fylde op!“

„Worsaae arbejdede her planmæssig imod, og hans sidste Ord til mig ved et Sammentræf hos Gianelli var, at vi dog burde komme bort fra Bestillinger hos Bache og Andre, da det var for store Summer og s. v.“

Til Meldahls Sorg kom der i de sidste Aar, maaske ved en anden Architekts Bagtalelse, Noget imellem ham og Worsaae.

Meldahl blev aldrig helt klar paa, hvad der vel kunde være Grunden.

I Virkeligheden har Worsaaes Misstemning sikkert skrevet sig fra den Tid, da Museet blev stiftet, og Worsaae modsatte sig dette, og Meldahl skarpt tog ham for og sagde til ham: „De kan ikke være bekendt for kommende Tider, at det skal hedde, at De har hindret Jacobsen i at faae Slottet færdigt til det Brug.“

Museet var vistnok altid Worsaae en Torn i Øjet, og det var vist sine egne Tanker som han udtalte, naar han skrev til Meldahl 26. August 1879: „Det kan ikke være Dem ubekendt, hvor ondt endog dannede Mænd have ved klart at fatte den nuværende Plan for Museet.“

Sensibel var Worsaae. 28. Sept. 1881 vare som tidligere nævnt Kongen og Dronningen paa Frederiksborg, hvor Meldahl foreviste de senest istandsatte Lokaler og navnlig de, der vare bestemte for det paabegyndte Museum. Worsaae blev nu vred over, at han ikke ogsaa var tilsagt, saa vred, at Overhofmarskal Løvenskiold 5. Oktober fandt sig foranlediget til at skrive til Meldahl: det var fra flere Sider kommet ham for Øre, at det i enkelte Retninger skulde have fremkaldt en vis Misnøie og beredet Meldahl Ubehageligheder, at ingen af de andre Videnskabsmænd, Kunstnere osv., som havde havt Andel i Museets Grundlæggelse og Udvikling, var bleven tilsagt ved samme Leilighed. Han beklager, at en saadan Reclama har kunnet fremkomme. „Deres Majestæter betragtede nemlig Besøget paa Frederiksborg Slot ingenlunde som en Indvielse af Museet eller som en officiel Festlighed, og det var navnlig for at dette kunde blive præciseret, at jeg ifølge Allerhøieste Befaling meddelte Hr. Etatsraaden Majestæternes Ønske om kun at gjøre Sig bekendt med de nye Localer, og at der som Følge deraf kun behøvedes een Veileder, hvortil De som Bygmester og den i dette Tilfælde særlig Sagkyndige maatte betragtes som selvskreven, paa hvilken Bestemmelse De saaledes har været uden Indflydelse,

idet De ved denne Leilighed jo ene og alene har handlet og været tilstede efter Majestæternes igjennem mig udtrykkelig udtalte Ønske.“ Meldahl har skrevet bag paa Lövenskiolds Brev: Dette Brev oplyser om, at *Worsaaes* Vrede over ikke at være tilsagt var galt rettet mod mig.

F. Meldahl.

12. Sept. 1882 skriver *Worsaae* til *Meldahl*, da der skal afholdes en *Frederiksborgfest*: „Bedre ikke at forbigaae Nogen. Jeg har ofte gjort den Erfaring.“

Overretsassessor *Th. Hindenburg*, der kom baade hos *Worsaaes* og *Meldahls*, skriver engang til denne om disse Aar, „da jeg søgte at nærme *Worsaae* og *Dem* til hinanden (thi det var min Rolle i det Forhold)“ men det var forgjæves. *Meldahl* skriver til sin *Hustru*, *Paris* 5. Mai 1883: „Da Du atter er kommen tilbage til *Worsaae*, skal jeg dog sige Dig, at det vistnok aldrig bliver godt imellem os. *Worsaae* indseer ikke, at han har havt blodig Uret imod mig.“

Og derefter 2 Aar senere, *Fortunen*, 16. August 1885: „Idag bragte *Avisen* mig den overraskende Efterretning om *Worsaaes Død*. Du kjender jo mit Forhold til ham. Nu mister jeg Intet. — For 6 Aar siden vilde det Dødsfald have smertet mig dybt, thi da var der et hyggeligt Forhold, men *Bagtalelse* har skilt os ad, ved alle Møder mærkedes det, at der var Ondt i Sindet. Vort Land taber meget. Det er et nationalt stort Tab, som vi der have lidt, thi der var endnu gode Arbeidskræfter i den Mand, og det var en smuk Klang, der var over det Navn ligeoverfor Fremmede og hele Udlandet. Hans Navn alene bar, ligesom *Madvig*, Danmark op over det almindelige Niveau og den Glemsel, som Tydskerne saa gjerne ville strøe ud over os. Hans stakkels Kone og Børn. Hvor underligt gaaer det dog — i *Fredags* var jeg i hans Bolig og glædede mig over, hvorledes jeg skulde overraske ham og Konen ved Tilbagekomsten fra Landet med at have faaet 2 Ovne sat op, saaledes som de længe havde ønsket det, og som kunde fritage dem for at lide af den Kulde, de nu led af. De skulde aldrig varme for ham og kun for hende for at gjøre hende *Bortflytningen* endnu smerteligere — tænk, hvilket yndigt Hjem de havde, og hvor relativt lykkelige de vare. Men hvor lykkelig var han dog ikke, thi naar man skal døe,

saa at døe pludselig, omgiven af sine Kjære, og inden man legemlig og aandelig er bleven aflægs. Ja, ham var Lykken med i hele Livet. Han var et rigtig Søndagsbarn, — men ogsaa forvænt ligesom disse. Vi have tabt Meget, Meget ved hans Død.“ —

Ved flere af Holms Breve faaer man Indblik i Vanskelighederne i Bestyrelsen. Han skriver til Meldahl 10. September 1885: „Jeg finder, vi ere gaaede altfor vidt med Bestillinger, men jeg føler mig ansvarsfri i den Henseende. Jeg har allerede i længere Tid været klar paa, at det med Hensyn til Anskaffelser til Musæet er trøstesløst at sidde i Bestyrelsen sammen med Musæets egen Stifter. Man har kun Valget imellem enten at lade det komme til Sammenstød med en Mand, for hvem man har Pietet, eller at være Statist.“

Han fortsætter 12. September:

Kjære Hr. Etatsraad!

Det glæder mig meget at se af Deres Brev, at ogsaa De er bleven betænkelig ved Situationen. Vedlagte Bemærkninger af Jacobsen, som jeg har modtaget fra ham i dette Øjeblik, vise, at han er blevet forfærdet over Baches Pris. Forøvrigt skal jeg ikke tilbageholde den Yttring, at De her vil se det Jacobsenske Princip udtalt, der forekommer mig saa lidet heldigt, det er den Opfattelse, at det gjælder om at faa visse bestemte Billeder malede, selv om de kun blive malede af ringere Kunstnere og derfor komme til at savne større Kunstværdi. For mig er Hovedsagen, at faa Billeder malede af vore bedste Kunstnere, og at de Æmner, der vælges, derfor maa rette sig efter, hvad de føle sig oplagt til at male, selvfølgelig under Forudsætning af, at Æmnerne stemme med Musæets Formaal. Jeg gruer for den Tanke at se en Række store Billeder, som stille vor Kunst i et lidet heldigt Lys og vække Fremmedes spotske Kritik. Visselig ved jeg, at man ikke kommer ud af Stedet med Jacobsen, men jeg ønsker dog i al Fortrolighed at fremsætte min Synsmaade for Dem.

Deres hengivne

E. Holm.

4. Juni 1886 skriver Holm, idet han sender 4de Korrektur af de første Ark af Kataloget: „Det har været et *meget* brydsomt

Arbejde at faa det Katalog i Stand. Leemejer har arbejdet ivrig, men han er alt andet end en litterær Personlighed, og der har maattet laves meget om. Ved selv at tage ned paa Frederiksborg, fandt jeg adskillige Fejl og maatte lade en gennemgaaende Revision dernede finde Sted.

Nu tror jeg, at det er respektabelt og kan gjøre megen Nytte, men det har gjort det klart for mig, at der er ophængt adskilligt, især blandt Lithographier, der aldrig burde være paa Frederiksborg. Derom mere mundtlig.“

I et Bestyrelsesmøde 12. Juni forelaa der et Principspørgsmaal til Afgjørelse, om man skulde opstille en Buste af Estrup, som Conradsen havde skjenket Museet.

Holm, der midt i Juli med sin Hustru for 5 Maaneder skulde reise til Schweiz, Italien og Paris, skriver 18. Juni:

Kjære Hr. Etatsraad!

Tak for Deres venlige Raad med Hensyn til Wartburg, jeg har havt min Tanke henvendt derpaa, men tvivler paa, om jeg kan faa det med denne Gang.

Hvad Estrups Buste angaar, da er min Hovedgrund til ikke at ville have den op, den, at med den gjøre vi Begyndelsen til at tage Kamphøvdingerne med. Allerede det, at tage en nuvirkende Ministers Buste op i vore Sale, holder jeg ikke af. Det ser ud som en Slags „Kratzfuss“ og kan give kommende Ministre Anledning til Pretentioner. De, der ellers findes, ere væsentlig udtjente Mænd, ogsaa Kriegers Indflydelse er forbi, og det er vel bekjendt, at hans Portræt ikke er malet overvejende af Hensyn til hans politiske Rolle, men ulige mere paa Grund af den smukke Stilling, han har indtaget i Udviklingen af vort Aandsliv eller rettere vort videnskabelige Liv og saa særlig med Hensyn til Samvirken i Norden paa dette Omraade. Anderledes Estrup, han er ene og alene Politikeren. Stille vi ham op igjen — selv med Anbringelse af Seddelen om Giveren — have vi dermed givet Signalet til, at den politiske Nutidskamp holder sit Indtog paa Frederiksborg. De mange Venstremænd, der besøge Slottet og naturligvis blive fnysende derover — Fanatismen er rundt omkring paa Landet umaadelig stor —, ville skynde sig med at sende os Billeder af Venstreførere paa Halsen, særlig af Berg, hvis Buste eller Portræt naturligvis snart vil blive

udført. Hvad vil De saa gjøre? Vi kunne ikke, naar Estrups Buste staar der, afslaa Bergs. Vort Musæum skal ikke være et Højremusæum. Holde vi Estrup borte — i det mindste saa længe han er Minister — kunne vi befri os for de ubehagelige Konsekvenser. En anden Sag er det, naar Personlighederne ere traadte mere tilbage, da opfatter jeg det som en Selvfølge, at baade Højre- og Venstreførerne findes i en eller anden Skikkelse paa Musæet.

Her har De min Mening, og jeg beder Dem, hvis Sagen atter kommer paa Bane imellem Dem og Jacobsen, da at meddele ham denne min nærmere Motivering. For øvrigt har jeg selvfølgelig intet Veto, og hvis De og han vender tilbage til at ville sætte Busten op, har De naturligvis fuld Ret dertil. Jeg har blot, — hvad ogsaa De Herrer fuldt have indrømmet mig — villet lade min Mening i denne Sag kunne komme til Orde.

Og hermed Lev vel! mine bedste Ønsker for Dem og Deres indtil vi ses!

Tør jeg bede Dem bringe Deres Hustru en Hilsen fra mig.

Deres hengivne *E. Holm.*

Det blev dog ikke Holms sidste Brev før Afreisen. Overrets-assessor Th. Hindenburg, en ivrig Høirepolitiker og knyttet til Dagbladet, havde omgaaedes Worsaae og sørgede over hans Død. Han var kommet meget hos Meldahls, men han lod det netop nu komme til skriftligt, venligt Opgjør med Meldahl; deres Meninger vare diametralt modsatte m. H. t. Dommen over Worsaaes Virksomhed i Museumsbestyrelsen. Hindenburg kalder sig selv en Ubetydelighed og skriver forøvrig: „De er en Kunstnernatur, en skabende Natur, netop derfor saa *subjektivt* anlagt, at *det* indeholder en Fare. Dertil en Genialitet, som i sin Higen efter store Maal undervurderer Hindringer, navnlig dem, der bero paa personlige Interesser. — Bryder De Dem om at høre min Mening om Punkter, hvor den afviger fra Deres, maa jeg atter nævne et: Frederiksborgmuseet. Jeg har følt og føler det som en pinlig Pligt at træde op med en offentlig Kritik, skjøndt jeg skylder baade Dem og Capt. Jacobsen ethvert Hensyn.“ Meldahl meddelte baade Heinr. Hansen og Holm Hindenburgs Brev. Hansen gav Worsaae *fuldstændig Uret* og fattede ikke, hvad Hindenburg vilde, og

Holm skriver 13. Juli 1886 et Brev, hvori han skarpt betoner, hvor uretfærdigt det er, at glemme den Taknemlighed, man skylder Jacobsen og understreger, at Worsaae aldrig paa rette Sted, nemlig i Bestyrelsesmøderne, har fastholdt sin Kritik: „I Anledning af hvad De skriver om Hindenburgs paatænkte mulige Angreb, kan jeg kun sige, at der vistnok kan angribes adskilligt ved Musæet (f. Ex. Tanken om et Danmark i Billeder, de udenlandske Rustninger), men at det ligger i selve Planen eller er Gaver, og at ligesom det vilde være uretfærdigt over Fejlene at glemme det storartede i Jacobsens Patriotisme og det meget gode, der kan komme frem, saaledes har Bestyrelsen ikke gjort andet end at gennemføre den til Grund liggende Plan. Hvad Worsaae angaar, da kan det ikke nytte at ville fremstille ham særlig som Martyr i Musæumssagen, thi han har aldrig fremsat eller i det mindste fastholdt et dissentierende Votum, Protokollen viser det klart.“ Efter endnu at have talt med Meldahl paa Gaden, slutter han Brevet: „og dermed Lev vel.

A rivederci a Roma.“

Da Holm et halvt Aar efter var kommen tilbage, forelagde Meldahl ham Spørgsmaalet om muligvis at vælge Heinr. Hansen, der var saa nær knyttet til Slottet, som den anden Tilforordnede ved Siden af Jacobsen. Efter Statuternes § 4 kunde der ved enstemmigt Valg tilkaldes høist to Saadanne med Stemmeret ved Anskaffelse af Kunstværker. Forlængst havde Meldahl talt om denne Mulighed med Heinr. Hansen, hvis eneste Betænkelighed var den, at en saadan Stilling kunde være en Hindring, for at han overhovedet kunde komme til at male Billeder til Museet, selv om det ikke var mange Sujetter, der laa for ham.

Holm svarer 7. Januar 1887:

Kjære Hr. Etatsraad.

Tak for Deres venlige Nytaarshilsen, som jeg af Hjærtet gengjælder.

Jeg har overvejet, hvad De sidst skrev til mig. Allerede den Dag, vi fulgtes sammen efter Besøget i Jensens Atelier, bragte De Spørgsmaalet om en ny Tilforordnet paa Bane, De nævnedede dengang A. D. Jørgensen, om hvem jeg da gjorde den Bemærkning, at jeg an-

tog ham for at være mindre skikket til at være Raadgiver med Hensyn til Kjøb af Malerier, ligesom jeg mente, at Sagen ikke hastede.

Jeg troer i Virkeligheden, det ikke gaaer an nu at tilkalde en ny Tilforordnet, De maa erindre, at faktisk har Jacobsen stadig fungeret som virkeligt Medlem af Bestyrelsen. Han har i det mindste aldrig i de senere Aar holdt sig tilbage fra nogen Sag, et Vidnesbyrd om, at det ogsaa har været hans Ønske, at det skulde gaa saaledes. Dette Forhold er det nu umuligt at forandre uden at saare ham paa det blodigste. Men deri ligger ogsaa, at vi ikke kunne tilkalde nogen anden, thi vi kunne ikke behandle den ene Tilforordnede anderledes end den anden, og jeg er ganske bestemt paa, at med Jacobsens Død skal det Forhold have en Ende. De fremtidige Tilforordnede, mener jeg rigtignok, maa begrænses til, hvad Statutterne fastsætte. Har De forøvrigt tænkt paa den Vanskelighed, at der ikke i disse staar et Ord om Vederlaget til de Tilforordnede, og man kan da ikke tilkalde nogen saadan uden at byde ham noget for hans Ulejlighed. Det maa overvejes ved Lejlighed, men jeg ser ikke, der kan gøres noget før Jacobsens Død — forudsat at vi overleve ham.

Hvad nu det rent personlige Spørgsmaal angaar, da vil jeg tale ganske aabent til Dem. Etatsraad Heinrich Hansen staar jeg paa en meget venskabelig Fod med, jeg har stor Højagtelse for ham som Kunstner i hans specielle Retning, og ved sin historiske Interesse og sine særlige kulturistoriske Kundskaber staar han mig nærmere end de fleste Kunstnere, ligesom netop denne Side kunde anbefale ham til en Plads som den paatænkte. Men — De maa ikke vredes over, at jeg siger det — han staar Dem for nær. Dette siger jeg for Deres egen, saa vel som ogsaa for Bestyrelsens Skyld. De véd, hvilken Tilbøjelighed der er til at falde over Dem og gøre Dem til Syndebuk for Bestyrelsens formentlige Fejl. Bliver H. Hansen Tilforordnet, vil det lyde i et Kor, at nu skal Akademiet ret holde sit Indtog i Bestyrelsen, at nu skal den blive „en Meldahlsk Klike“. Det er noget, der som Forholdene ere, ikke ganske kan lades ude af Betragtning. Og dertil kommer, at trods den Respekt, der vistnok i Almindelighed haves for H. Hansen som Arkitekturmaler, saa have hans Tilløb til at male Figurer ikke været til Gavn for ham, og der er hos Kunstnerne næppe nogen stor Ærbødighed for ham som Dommer over Figurbilleder. Jeg siger dette slet ikke

efter, hvad jeg har hørt af yngre Kunstnere, men netop efter hvad ældre have udtalt. Tager vi en Mand som Tilforordnet netop med Hensyn til Valg af Malerier, bør det efter min Mening være en Mand, overfor hvem den Art Kritik vilde være en Latterlighed. Men som tidligere sagt, Sagen bør, saa vidt jeg kan se, hvile i Ro, saa længe Jacobsen lever. Vi kunne vel nok engang tale nærmere derom.

Deres hengivne

E. Holm.

Meldahl har noteret paa Brevet: „Brev, der viser, hvorledes Prof. E. Holms Modstand mod H. Hansens Valg skaffede mig til at miste min gamle Ven Hansen. Han tilgav mig aldrig at være bleven *vraget*.“ —

„Jeg havde fremhævet i Museets Bestyrelse, at vi burde have Jacobsens Portrait, og det tiltraadtes strax enstemmigt“; men som Bestilling vilde Jacobsen ikke tilstede det, saa at Meldahl fik den Overbevisning, at Museet aldrig vilde faae noget Portrait af ham.

Da Museet i 1885 havde Forhandling med Grev Rosen om at faae en yngre svensk Maler til at kopiere Frederik II's Portrait paa Gripsholm, og da Jacobsen samme Sommer var i Stockholm, hvor han ogsaa vilde prøve paa at træffe Rosen, saa forsøgte Meldahl ved denne Leilighed „at faa indsmuglet Udførelsen af et Portrait“ af Jacobsen, men det lykkedes ikke, Rosen svarede Meldahl langt om længe fra Wildbad, 5. September 1885 og sendte et Afslag, han vilde ikke udsætte sig for i Danmark at blive anset som en „snyltgäst“, thi „det ifrågavarende arbeidet kommer att blifva ett slags nationalmonument öfver en om fosterlandet högt förtjent medborgare, och hedern, att blifva ombetradd dess utförande, måste, för hvarja dansk konstnär synas eftersträfvansvärd.“ Forøvrig følte han sig høit æret ved, at Jacobsen havde foreslaaet ham „att med en historiemalning deltaga uti bildandet af det storartede Frederiksborg-Museet.“

Paa Hjemreisen fra Tydskland var Rosen i Kjøbenhavn; og Meldahl gav en Middag for ham paa Hotel d'Angleterre, hvor Samtalen naturligvis ogsaa har dreiet sig om det forventede Frederiksborgbillede, og man er kommet til det Resultat, at Emnet

maaske kunde findes i en af vore Kæmpeviser. Edv. Holm skriver til Meldahl 17. Oktober 1885:

Kjære Hr. Etatsraad!

Tak for den behagelige Middag sidst. Jeg havde megen Fornøjelse af den. Grundtvigs Kæmpeviser har jeg returneret til Boghandler Gad, og jeg har givet Ordre til, at den skulde afleveres hos Dem, idet jeg forstod det saaledes, at De vilde sende Bogen til Grev Rosen.

Hvad De skriver om, at denne ikke om Søndagen tænkte paa at tage til Frederiksborg, undrer mig mindre end Dem. Jeg har i Kraft af mit kritiske Naturel altid været noget skeptisk med Hensyn til den hele Rosenske Bestillingssag. Den Slags ydre Historie, som det er Planen at lade Billederne dreje sig om paa Frederiksborg, ligger vel nok langt mindre for Grev Rosen end de finere psykologiske. Jeg tvivler ikke paa, at han i Kæmpeviserne vilde kunne finde Æmner, der laa for ham; men om det vil blive Æmner, der passe til den lagte Plan, tvivler jeg stærkt paa. Dertil kommer, at det vilde være en Illusion at tro, at Svenskerne overhovedet have Interesse for vor Historie, undtagen for saavidt den kan give Lejlighed til deres eget Fædrelands Forherligelse. Jeg har derfor stedse troet, at det har været Kapitain Jacobsens Optimisme eller Sanguinisme, der har bragt ham til at tage, hvad der fra Grev Rosens Side har været Høflighed, som Vidnesbyrd om stor Iver. Jeg havde af Samtalen efter Middagsbordet i Hotel d'Angleterre ej heller Indtryk af noget mere hos Rosen. Men selvfølgelig bør denne have Kæmpeviserne, saa kan han jo gjøre, hvad han vil.

Naar jeg nævnede den Jacobsenske Sanguinisme, saa er jeg ingenlunde uden Frygt for, at den kan bringe baade Carlsbergfondet og Musæet alvorlige Vanskeligheder. Efter det Kjendskab, jeg i de sidste Dage har faaet til den Stilling, hvori „Fondet“ vil komme til at staa ved Jacobsens Død, er jeg ikke fri for temmelig alvorlig Uro, og jeg frygter stærkt for, at den gode Mand vil forværre Status i Stedet for at forbedre den. De maa endelig holde igjen, hvis De kan. Ved Lejlighed kunne vi tales nærmere ved derom.

Deres hengivne
E. Holm.

Fra 1886 foreligger der et morsomt lille Hjertesuk fra Carl Bloch, 11. April:

Kjære Etatsraad Meldahl.

Da jeg var ude i Frederiksborg igaar, saae jeg, at de af mig malede Portraiter (Gade og Madvig) hang paa Bagvæggen for plat Lys, saa de *aldeles ikke kunde sees*. Da nu Sidevæggene ere tomme, indseer jeg ikke, hvorfor de ere tagne fra deres forrige Plads; men da De jo maa have en Grund dertil, henstiller jeg til Dem, om de idetmindste maa komme til at hænge forover og faae Fernis, helst saae jeg, at de hang som før. Som Kunstner vil De jo vide, at man, saalænge man trasker om her i Livet og ikke reent har opgivet alt, jo værger sine Arbejder, saa godt man kan, og derfor haaber jeg ikke, De tager min Anmodning ilde op.

Deres hengivne

Carl Bloch.

I Sommeren 1886 er Jacobsen igjen i Stockholm, hvor han ogsaa havde Foretræde hos Kong Oskar, hvis Portrait han vilde forære til Frederiksborg. Efter Hjemkomsten skriver han til Meldahl 8. September: „Grev Rosen sagde, at han ikke følte Lyst til at male „Niels Ebbesen og Grev Gert“, men at han kunde være mere tilbøielig til at male Dagmar's Død, og at han, dersom han fik Tid til at standse i Kjøbenhavn paa Tilbagereisen fra Berlin, (hvor han nu er for at se Udstillingen), vilde søge historiske Oplysninger om Dagmar, hvilket jeg lovede at skaffe ham gennem min Ven Johannes Steenstrup. Han bad mig at bringe Dem hans hjerteligste Hilsener“.

Vistnok paa Grund af Faderens Død kom Rosen dennegang ikke til Kjøbenhavn. Han fik da efter Steenstrups Raad tilsendt Grundtvigs „Gamle Folkeviser“ 3. Del og „et fortræffeligt orienterende Uddrag af disse“ af N. M. Petersen i „Folkekalenderen“ for 1843. „Med en Mand som Rosen kan man vel ikke accordere“ skriver Jacobsen til Meldahl 28. September 1886, „men maa formentlig gjøre Bestillingen uden videre med Angivelse af Billedets Dimensioner og overlade ham at fastsætte Prisen. Dersom De er enig heri, antager jeg, at De ifølge Deres Forhold til Rosen og som Formand i Museets Bestyrelse maa gjøre Bestillingen, og det er

da vel rettest, at De ogsaa sender ham de omtalte Kildeskrifter i Museets Navn.“

Efter en Del indledende Korrespondance skriver Meldahl 23. Oktober til Rosen: „Idet jeg herved overdrager Dem Udførelsen af dette Maleri, tilføier jeg, at vi ere overtydede om, at De paa bedste Maade vil fremme Fuldførelsen, saaledes at vi i Løbet af circa to Aar fra Dato har det færdigt. Vi have ment, at De, naar Billedet leveres her, i Forening med os vilde ansætte Prisen i Forhold til det, Etatsraad Bloch faaer for Malerier af lignende Størrelse og Indhold.“

Utrættelig dreie Jacobsens Tanker sig om Museet, 12. Juli 1886 skriver han til Meldahl: „Jeg har nu den Fornøielse at meddele, at Carl v. Manderns prægtige Billede af Christian 4de i Stockholm nu ogsaa er copieret af en Maler, Axel Malmgren, og at Grev Rosen har meddelt mig, at han er *særdeles tilfreds med Udførelsen af Kopien*. Saavel denne som den i Foraaret udførte Kopi af Frederik d. 2den er afsendt fra Stockholm og kan saaledes i de nærmeste Dage ventes hertil, hvorefter jeg strax sender begge Billeder til Frederiksborg.“ —

Jacobsen forhandler i 1886 med Udenrigsminister Rosenørn-Lehn om Prof. Jensens Portrait af Kongen, der 1887 blev malet til Riddersalen, og om det, som Perseus skulde male af Kong Oskar. Han sender Ørsteds Portrait til Museet og forhandler (forgjæves) med Frants Henningsen om en Frise lig Frølichs eller Bayeux Tapetet af en Del af Danmarks Historie mellem Knud d. Store og Valdemarerne. Han melder 29. November, at nu kommer Christian d. 2des *prægtfulde* Rustning i Stockholm Samlingen, og at Gustav Vasas Rustning kommer i Januar.

„Da jeg havde faaet Ideen, at man i Riddersalen paa Frederiksborg burde ophænge legemstore Portraiter af vort nuværende Kongehus, Konge, Dronning og de 6 Børn med deres respektive Gemalinder og Gemaler, søgte jeg at sætte den iscene ved at faae Kongens og Dronningens Portraiter først malede.“ Det var i Efteraaret 1880. Da Meldahl mente, at Museet skulde aabnes i Juni 1881, ønskede han, at Billederne maatte være færdige til den Tid.

„Jeg bad Generalkonsul Holmblad om at hjælpe mig, og han og unge Puggaard fik strax samlet det halve Beløb“ c. 4.000 Kr.

„til Kongens Portrait. Jeg gik saa til Rosenørn-Lehn og spurgte, om han ikke sammen med mig vilde gennemføre den Sag, og han i sin Kreds samle den resterende Halvdel, idet der skulde gaas ud fra, at det var til det Halve af Kongens og det Halve af, hvad Dronningens Portrait skulde koste. Han fik det strax tegnet, og Bestillingen paa Kongens Portrait blev gjort hos Jensen, som Kongen selv valgte,“ men foreløbig vilde Kongen ikke lade sig male; som tidligere nævnt skete dette først 1887.

Med Hensyn til Dronningens Billede „opstod der utallige Bryderier.“ Hofdame Frøken G. Oxholm skriver til Rosenørn: „Hendes Majestæt Dronningen har allernaadigst paalagt mig at meddele Deres Excellence, at det vilde være Allerhøistsamme særlig kjært, om Professorinde Jerichau valgtes til at udføre det omtalte Portrait af Hendes Majestæt.

Naar H. M. Dronningen foretrækker hende fremfor nogen af de udmærkede Protraitmalere, Deres Excellence har foreslaet, er det kun af Hensyn til, at Fru Jerichau allerede en lang Aar-række har havt Leilighed til at lære H. M. Dronningen *personlig* at kjende, hvilket *næsten* turde være en Betingelse for at kunne træffe en heldig Lighed af Hendes Majestæt.“

Fru Jerichau begyndte ogsaa paa Billedet, og hun indbød Meldahl og Heinrich Hansen til at se paa det paa Amalienborg 29. Juni 1881. „Jeg har“, skriver hun 27. Juni, „da Rammen ikke er færdig, og Billedets Fuldendelse afhænger af, at det *fuldendes i Rammen*, til Hensigt at udsætte mit Arbeide i Juli Maaned, som i alle Henseender vil være gavnlig for Billedet selv, der da vil tørre ud, til jeg atter gaer med Retoucherne over det.

Hendes Majestæt vil have den Naade at give mig den sidste Seance, naar jeg fuldender Billedet i *Rammen*.“

11. Juli døde Fru Jerichau efter et kort Sygeleie.

„Fru Læssøe, Jerichaus Datter, der havde faaet sig det Portrait udlagt, kom til mig og sagde, at hun vilde selv male det færdigt, om vi saa vilde betale det? Jeg svarede: „Ja, naar Bloch eller Bache udtale sig tilfredse med Arbeidet.“ Fru Læssøe malede saa paa det. Dronningen, der havde foranlediget, at Fru Læssøe fremkom med sit Tilbud, opfordrede nu Rosenørn til at modtage Billedet, „men han skjød al Skyld paa mig nu, da det kneb. Jeg blev trykket, men erklærede, at jeg ikke uden de omhandlede At-

tester vilde anvise Beløbet.“ Fru Læssøe fik Afslag, og Rosenørn godkendte Ord til andet Meldahls Brev i den Anledning, idet han skriver 24. Okt. 1881: „Jeg er herved saa fri at remittere Deres Skrivelse til Fru Læssøe og kan kun sige, at jeg finder den meget heldig, og at den jo netop udtaler det, der bør udtales.“

„Efter Forhandlinger frem og tilbage tog Majestæten den Beslutning selv at betale og beholde Maleriet, og det hænger nu i Christian d. VII Palais. Rosenørn slap for Dronningens Misstemning, som overførtes paa mig, uagtet han var fuldt enig med mig i, at vi ikke burde betale det Portrait. Da Kongen saae det, erkjendte Majestæten, at jeg havde Ret, det var et ubrugeligt Arbeide.“ Altsaa er det ganske uberettiget, naar Oberst Rørdam meddeler, at Billedet ikke kom paa Frederiksborg, for Meldahl „kunde nu engang slet ikke med Fru Jerichau.“ — Dronningen døde i 1898, og „Portraitet blev først malet 1903 af Tuxen efter Fotografier og H. M. Dronning Alexandras Veiledning.“ Rosenørn var død 1892, „hans Bo betalte ridderlig det tegnede halve Beløb med Renter. Den anden Halvdel havde jeg ved Puggaards og Holmblads Hjælp faaet ud af flere Boer, og jeg kunde altsaa 1903 skaffe det fornødne Beløb til Tuxens Maleri.“

Endelig i 1886 blev Jacobsen malet til Museet. Men det kostede den største Overtalelse at faa ham selv til at gaa ind paa Tanken. „De har jo Bissens Buste af mig, det er jo nok“, sagde han. Men vi mente, at et Maleri bedre giengav ham for Efterslægten, og omsider gik han da ind paa Tanken — fordi Maleren Jerndorff boede saa nær ved ham.“

Om dette Billede skriver Meldahl efter Jacobsens Død til Rosen 24. Juli 1887: „Det ligner vel; men Ligheden er med „Verminde-rungs-krankheit“, som Tydskerne sige, baade i aandig og legemlig Forstand. Det er Skade, at De ikke kom til at male det, thi da havde vi nu havt et Portrait, hvor vi havde havt det aandige fuldt ud.“ —

Fra Aarene 1885 og 86 giver Architekt Vilh. Holck en malende Beretning om, hvorledes Jacobsen levede og aandede i sit Museum: De to første Somre, som Brygger, Kaptain J. C. Jacobsen levede efter min Ansættelse, kom han ofte herved, og jeg fik et godt Indblik i denne storstillede, begavede og kraftige Mands Karakter. Han kom gerne alene og vilde altid have mig med til sin Gennemgang af Museet. I en Slags Enetale gennemgik han Rum for Rum

og udmalede, hvad han havde tænkt sig, at der skulde anbringes i hvert Rum. Dette skete mange Gange, og de første Gange syntes jeg, at jeg af og til maatte sige noget, for at han kunde forstaa, at jeg fulgte med, men jeg mærkede snart, at dette blot forstyrrede ham, og jeg vænnede mig til nærmest kun at være Tilhører, og efterhaanden vidste jeg nøjagtig, hvad han vilde sige i hvert Værelse, og hørte tilsidst ikke efter, hvad han vilde have mærket, dersom der engang imellem var faldet et Spørgsmaal fra hans Side. Det morede mig derfor, at jeg gennem en fælles Slægtning, som kom overmaade meget i hans Hjem, hørte, at han til hende havde udtalt, at han var saa tilfreds med mig og fandt mig saa intelligent, en ganske ufortjent Ros. Jeg havde blot Forstaaelsen af at tie stille paa rette Sted. —

„Da jeg hørte, at en af vore flittige Forskere, Hr. cand. F. R. Friis, af Arkiverne havde uddraget forskjellige Oplysninger bl. a. vedrørende Chr. IV's Slotte, gik jeg til Jacobsen og bad ham støtte Manden. Han var strax villig, men med sit praktiske Blik sagde han: „saa og saa meget for Arket; jeg vil gradvis se Noget for de Penge, jeg yder.“ Hr. Friis Optegnelser udkom som en Bog under Titlen: „Samlinger til Danmarks Bygnings- og Kunsthistorie“; Forfatteren skrev 12. Juni 1878 til Meldahl: „Jeg faaer ingen Bogtrykker til at trykke for mig, naar jeg maa nøies med at give Haab, men ikke kan give noget bestemt Løfte om, at det skal blive betalt, og desuden kan jeg heller ikke selv vedblive med det trættende Samlerarbeide, naar jeg ikke imidlertid faaer saa meget for det, at jeg kan leve deraf.“ Og Jacobsen skriver til Meldahl 16. Juni: „I Anledning af Deres ærede Skrivelse maa jeg meddele, at Hr. Friis et Par Gange har tilskrevet mig om à Conto Betaling paa det lovede Honorar, men at jeg har ladet denne Sag hvile, til De kom hjem, da jeg ikke tydeligt kunde mindes vor Aftale og Bestemmelserne om Værkets Udstrækning og Begrændsning.

Ifølge Deres Anbefaling maa jeg nu tiltræde Deres Forslag om at udvide Understøttelsen til 11 Ark istedetfor de oprindeligt omhandlede 8 Ark, og jeg bemyndiger Dem herved til paa mine Vegne at tilsige Hr. Friis et Honorar af 40 Kroner pr. Ark for indtil 11 Ark, at betale, naar det Hele er udkommet.“ Morsomt nok gav denne Bog Anledning til at Neptun-Fontainen blev gjenreist.

I 1883 blev den svenske Kunsthistoriker, senere Hofintendant,

John Böttiger, gennem disse sidste Hefter af F. R. Friis „Samlinger“ opmærksom paa, at 15 Bronzefigurer paa Drottningholm, Gripsholm og Heleneborg maaske skrev sig fra Adrian de Fries Fontaine paa Frederiksborg, som Svenskerne i 1659 havde bortført som Krigsbytte. Da Böttiger i Anledning af sine Studier i denne Sag var i Kjøbenhavn, forelagde han baade Meldahl og Heinrich Hansen sine Forskninger. Som det fremgaaer af hans Værk „Bronsarbeten af Adrian de Fries i Sverige“ (1884), fik han snart sin Formodning bekræftet.

„Da jeg en Dag udtalte for Jacobsen, at det vilde være ønskeligt at gjenopføre Fontainen i den ydre Slotsgaard paa Frederiksborg, hvis Bronzefigurer Svenskerne i sin Tid havde bortført, gik han som sædvanlig strax ind paa min Tanke. Tanken beskæftigede ham stadig.“

Mellemmand i Sagen blev strax Kriegers og Meldahls Ven, Medlem af den svenske Rigsdags 1ste Kammer, Landshøvding Axel Bergström, der 1881—86 ofte længere Tid var i Kjøbenhavn i Anledning af det nordiske Juristmøde og det skandinaviske Sølovsarbeide.

„Jeg henvendte mig til min Ven Landshøvding Bergström i Örebro, tidligere Minister, og bad ham skaffe mig Tilladelse hos den svenske Konge til at lade Originalerne i Drottningholm Have afstøbe, og da der manglede en Figur, lod jeg den udføre i samme Stil ved Billedhugger Börjeson i Stockholm. Jeg gjorde ogsaa igjennem Bergström Forsøg paa at formaae Kongen til at skjænke os Originalerne, imod at vi afgav Kopierne, men denne Bøn blev meget bestemt afviist af Hans Majestæt.“

I Sommeren 1885 var Jacobsen i Stockholm, hvor han som tidligere nævnt skulde forhandle med Grev Rosen og nu ogsaa i Anledning af Fontainen vilde søge Raad hos Böttiger. Strax paa denne Reise blev Jacobsen paa det Rene med, at Springvandet burde opstaa i fornyet Glans. Det er ligefrem mærkeligt at se, hvorledes hint Meldahls Fingerpeg: „Springvandet kan gjenreises“, har virket paa Jacobsen som en tændende Gnist. 22. August skriver han fra Stockholm til Meldahl, at han for at kunne overkomme snarest at faae Springvandet reist, foreløbig opgiver et Projekt om elektrisk Belysning i samtlige Bygninger paa Carlsberg, og han kontraherer strax med Billedhugger, Professor John Börjeson og et

stockholmsk Støberifirma om Figurerne til Springvandet ligesom om et Par Figurer til den lille Løvebrønd i den indre Slotsgaard.

„Efter Jacobsens Hjemkomst paatog jeg mig Udførelsen og Ledelsen af Konstruktionsarbeidet, medens det blev overdraget Etatsraad Heinr. Hansen at optegne den arkitektoniske Del af Fontainen, til hvilken jeg netop paa den Tid ved en Gravning paa Stedet havde fundet det oprindelige Fundament og de ældre Ledninger og Kanaler. Et Stykke af Kummens Indfatning, som viste hele Formen paa den bugtede Profil, havde jeg alt tidligt fundet i Slotsforvalterens Have og opbevaret. Da Fundamentet gav Diameteren, og Adam Bergs Beskrivelse veiledede med Hensyn til Detaillerne, lykkedes det at samle det Hele, saa at det omtrent kom til at staae i sin gamle Skikkelse.“ —

2. September 1885 blev Jacobsen 74 Aar gammel, men læser man de Breve, han skrev til Meldahl om denne nye fængslende, ja begeistrende Opgave, kan man vanskelig tro, at man staaer overfor en Mand i den Alder. Han skriver 29. August 1885:

„Min Kondukteur Thomsen reiser imorgen til Stockholm for som Skytte at deltage i Skyttefesten. Jeg lader ham da undersøge og maale Plinterne under Statuerne, navnlig under Løverne, hvis Vinkler vistnok ere for stumpe til at passe til en Sexkant. De have sandsynligviis været befæstede paa større Plinter eller Sokler, der passede til de Postamenter, der stode i Hjørnerne af Bassinet, og Løverne have sikkert vendt Hovederne, af hvis Mund der sprøitede Vand, ind mod Kanterne af Bassinet. Dette skal Thomsen nu undersøge.“

Jacobsens „Iver for at fremme dette Arbeide paa god Maade fik ham til at udføre en Model i fuld Størrelse ude paa sit Bryggeri for der at prøve alle Straalernes Virkning m. m.“

Et Aar efter, 8. September 1886, skriver Jacobsen:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Jeg kom i Søndags tilbage fra Stockholm, hvor jeg saae 12 af Statuerne til Neptuns Fontainen færdige. De ere særdeles smukt støbte og ciselerede, og de øvrige vare i Arbeide og ville blive færdige i Decbr. og kunne være her til Juul. For at vi kunne danne os en Forestilling om, hvorledes de skulle opstilles, og hvorledes

deres Straaler af Vand i de forskjellige Retninger maae føres, og Vandrørene dertil anbringes, troer jeg, at det vil være nødvendigt, at vi allerførst opstille dem paa et Stillads, hvor man kan drive Vand med et passende Tryk ind deri og rette Straalernes Styrke og Kurver. Herom talte jeg igaar med Heinrich Hansen, blandt andet om at gjøre dette Experiment her paa Carlsberg, hvilket jeg nu troer, vil være det heldigste Sted, da jeg kan indrette en indhegnet Plads dertil tæt ved Brønden med et af de store Pumpeværker. Dette vil jeg nu forberede, da de færdige Statuer ville blive afsendte hertil med det første Dampskib fra Stockholm.

Paa Gruppen til det lille Springvand i den indre Slotsgaard har man istedetfor det afbrudte Svanehoved indsat (til Brug i den store Fontaine paa Drottningholm) et Fuglehoved, der kaster Straaler høit i Veiret, hvilket maatte forandres, og jeg lovede derfor, at jeg snarest muligt skulde levere Broncestøberen en Tegning af Opstillingen af det lille Springvand med Angivelse af den Retning, som Svanens Næb maa have.

Tør jeg nu bede Dem lade mig vide, om jeg kan træffe Dem paa Frederiksborg paa Løvedag eller Søndag.

Deres hengivne og forbundne

J. C. Jacobsen.

Derefter 28. September 1886:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Jeg venter nu hver Dag 12 af Broncefigurerne til Neptuns Fontainen, som paa en Ubetydelighed nær vare færdige, da jeg saae dem i Stockholm. Jeg saae ved den Leilighed, at der har været 54 (maaske 57) *Straaler*, samt disses omtrentlige Retning. Det bliver derfor ingen ganske let Opgave at give enhver Straale en saadan Retning og et saa forskjelligt Tryk, at de komme til at danne harmoniske Kurver, naar de sees fra Siden i passende Afstand (fra Indgangen ad S Porten), og at de falde passende fordelt i Bassinet og ikke støde sammen paa deres Vei gennem Luften.

Denne Opgave maa være løst, før man kan tage Bestemmelse om Fontainens, navnlig Midtepillens, Dimensioner og Form, og saasnaart Statuerne ankomme, blive de derfor strax opstillede paa

et Stativ af Træ her paa Carlsberg, hvor man kan prøve deres Opstilling samt Straalerørene, som skulle anbringes og eksperimenteres med Retningerne og det forskjellige Tryk, hvortil mine store Brandpumper have rigelig Kraft. Min Lyst til at øve mig i Løsning af Opgaven, har foranlediget mig til det maaske ørkesløse Arbejde at gjøre forskjellige Udkast til Kredsenes Kurver og deres Fordeling, hvoraf 2 omtrent ere færdige. Hvorefter jeg skal sende Dem og Heinrich Hansen Kopier deraf. De ville i al Fald deraf see, at Bassinet maa være saa stort i Omkreds, som det gamle Fundament tillader, for at kunne modtage den store Mængde af Straaler.

Jeg er noget urolig over, at jeg ikke kan gjøre mig en omtrentlig Forestilling om Udgiften til Bassinet op til Midtepillen, hvilken sidste vistnok oprindeligt har været rigeligere udstyret, end jeg faaer Raad til, men selv om denne ganske vist maa gjøres mere tarveligt, trøster jeg mig med, at Virkningen af et Springvand paa Publikum væsentlig beroer paa Vandets levende Spil i en Rigdom af forskellige Kurver, og i den Henseende maa man med det kraftige Pumpeværk, som nu haves, kunne præstere nok saa meget som Chr. 4des Brøndmester.

Deres hengivne
J. C. Jacobsen.

Carlsberg, 30. Septbr. 1886.

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Af mine forskellige Springvands-Projekter blev kun 1 tilbage, som jeg troer kan blive Gjenstand for næiere Overveielse, hvilket jeg hermed sender Dem en Gjenpart af. — For at give de forskellige Straaler en passende Kaste-høide og Kastevidde, maa der gives de enkelte Systemer et *forskjelligt* Tryk, og der maa derfor vistnok indlægges et særligt Stigerør til hvert med en Regulerhane forneden. Stigerørene maae i hvert Fald bestaae af flere, kortere Rør, som fra neden kunne føres op i Midtepillen og samles med Forskruninger, og der maa være Plads inde i Pillen til at komme op deri for at samle Rørene og senere hjælpe paa opstaaende Utætheder i Samlingerne. For at faae den fornødne Lysning i Pillens Indre, maa Siderne ikke have for stor Tykkelse, ca. 4", hvorimod

Hjørnerne kunne være mere massive, c. 8'', forsaavidt man ikke vil anbringe en indvendig Jernconstruktion i Hjørnerne.

(I Chr. 4des Tid maatte man jo nedtage hele Pillen for at bøde paa Mangler i det Indre.)

Deres hengivne
J. C. Jacobsen.

P. S. I dette Øieblik modtog jeg Brev med Konnossement om Afsendelsen fra Stockholm af de 12 færdige Figurer til Neptuns Fontainen. Den foreløbige Opstilling til Prøve og Experimenter kan da snart finde Sted.

Midt i denne Korrespondance oprandt der en Glædesdag. Fra en Foraarsdag 1886 havde Carl Jacobsens Børn jævnligen tumlet sig paa Carlsberg, og nu 4. Oktober, hans Konfirmationsdag, kom Carl Jacobsen selv over til sin Fader, og de taltes ved, som om der ikke havde været nogen Adskillelse. Jacobsen har forstaaet, at Meldahl havde forsøgt at mægle; mon det er dette, der, maaske ganske uvilkaarligt, faar ham til i de to næste Breve, 8. og 10. Oktober, at underskrive sig: „Deres meget hengivne“?

Bryggeriet Gamle Carlsberg, den 8. Oct. 1886.

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Da jeg veed, at det vil interessere Dem at see de ankomne 12 Brøndfigurer, og da jeg ogsaa gjerne vil høre Deres Mening om den foreløbige Opstilling til Prøve, vil jeg lade Dem vide, at jeg idag er ifærd med at opstille Tritonerne og Løverne paa en Skabelon af Brøndindfatningen, hvorimod jeg ikke vil opstille Neptun paa Stativet til Midtepillen, før vi have betragtet den nede paa Jorden. Jeg er tilstede i Morgen Formiddag, og i Regelen hver Formiddag til Kl. 12.

Deres meget hengivne
J. C. Jacobsen.

Carlsberg, 10de October 1886.

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Det gjorde mig meget ondt at see af Deres Brev igaar, at De var upasselig og derfor ikke kan komme herud i de nærmeste Dage.

Heinr. Hansen kom herud i Gaar og saae den begyndte, foreløbige Opstilling paa Skabelonen af Brøndindfatningen, hvori jeg dog foreslog nogle Forandringer, som han nærmere vilde overveie, men vi ønskede Begge at conferere med Dem her paa Stedet, før der foretages videre. Da det imidlertid kan hænde, at jeg maa tage til Byen i Forretninger en eller anden Formiddag, vil jeg bede Dem med et Par Ord lade mig vide, hvilken Dag De kan komme, for at jeg kan indrette mig paa at være hjemme og tillige sende Bud til Heinr. Hansen. De veed formodentlig, hvilke Dage han er bunden til Academiet, hvilket han angav, men jeg har glemt hans Meddelelse derom.

Jeg skal nu sætte et større Antal af Straalerør i Forbindelse med min Vandledning, for at man kan danne sig en Forestilling om Straalernes Former ved forskellige Diametre og Elevationer af Straalerørene og ved forskjelligt Tryk.

Deres meget hengivne

J. C. Jacobsen.

21. Oktober 1886:

„Min Kobbersmed har været saa optaget af paatrængende Arbejder i Bryggeriet, at Springvandet har maattet vente til denne Uges Udgang, men i næste Uge haaber jeg at faae alle Springvands Straalerne i Gang.“

17. November 1886:

„Tak for det tiltænkte Besøg i Søndags. Om nogle faa Dage faaer jeg Rør af passende Størrelse satte i Forbindelse med alle Straalerne, saa at vi kunne regulere disse i passende Harmoni, hvormed jeg uden Ophold skal sende Dem og Heinr. Hansen Underretning.“

22. November 1886:

„I Anledning af Deres venlige Meddelelse om, at Geheimeraad Stumm¹⁾ ønsker at komme paa Søndag Kl. 1 til Carlsberg og see Fontainestatuerne, behøver jeg neppe at forsikkre, at det vil være mig en Ære og en Fornøielse at modtage ham til den nævnte Tid.

¹⁾ Den tydske Gesandt.

Til paa Søndag ville *alle* Straalerne ogsaa kunne være prøvede og regulerede og i fuld Gang. Naar det kun ikke blæser for stærkt, ville de gjøre en prægtig Virkning. Jeg har idag faaet Konnossement paa 2 af Quinderne, men om de komme hertil og kunne opstilles i denne Uge, er dog tvivlsomt.“

29. November 1886:

„Jeg lader nu gjøre Forsøg med flade Straalerør til en Deel af Straalerne paa Fontainen og skal lade Dem vide, saasnart jeg har seet Resultatet deraf.“

Bryggeriet Gamle Carlsberg, den 18. Dec. 1886.

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Jeg skal gjerne komme til Dem paa Mandag Kl. 1¹/₂, hvis vi ikke mødes forinden hos mig. Jeg bad nemlig Heinrich Hansen, som var herude igaar, om at sige Dem, at jeg senest til Mandag var færdig med den foreløbige Opstilling og Ordning af Figurerne og Straalerne til Prøve, og at jeg nu vilde bede Dem og ham at tage Springvandet i Øiesyn, til hvilken Tid, Formiddag eller Eftermiddag, det var Dem beleiligt, men at De maatte benytte Leiligheden, saa snart der kom en Dag med stille Veir, da man i denne Tid som oftest har saa megen Blæst, at man aldeles ikke kan dømme om Straalernes Virkning. —

Dersom det nu bliver stille Veir paa Mandag, kunde det være heldigt, om De og H. Hansen kom herud i Middagsstunden, hvorpaa De kunde kjøre med mig til Staden. — Dersom De ville tage til Takke med et Par Stykker Smørrebrød, kunde vi maaske spise Frokost sammen herude.

Deres hengivne
J. C. Jacobsen.

Maaske var det ved denne Leilighed, at den Scene forefaldt, som Meldahl beskriver i det Følgende:

„I Anledning af dette Arbeide kom det til den eneste alvorlige Rivning, jeg har havt med Jacobsen. Jeg hævdede nemlig, at det

Hele maatte konstrueres saaledes, at det ikke kunde ødelægges af Rust eller sprænges af Frost, og jeg satte mig derfor bestemt imod, at der blev anbragt et Jernstativ inde i Piedestalen, og forlangte, at denne enten maatte være af Metal eller Fontainen helt af Sten, men da blev Jacobsen Fyr og Flamme: vidste han mon ikke, hvad der kunde gøres med Jern i blandet Konstruktion, han, som havde bygget saa meget? Og da jeg fastholdt, at her vilde det ikke gaa an, udbrod han heftigt:“

„Saa hænger jeg Stenene op paa Jernstativet med $\frac{1}{8}$ Tomme aabne Fuger, saa kan de bevæge sig, som de vil!“ — „Saa sætter der sig om Vinteren Vand i Fugerne, og saa fryser det Hele itu,“ svarede jeg, „og derfor vil jeg ikke gøre det saaledes“. Paa engang blev han taus. Vi gik over til ham for at spise Frokost, og et elskværdigere og venligere Menneske end den Jacobsen, som der var Vært, kunde ikke tænkes, vor Disput var glemt, og han blandede sig aldrig mere i konstruktive Detailler med Hensyn til det, jeg havde med at gjøre.“

„Da Fontainearbeidet var i god Gang, kom Jacobsen en Dag til mig og sagde: „De har gjentagende fremhævet, at Slottet burde have sit Sangværk, kjender De nogen Mand, man kunde overdrage det Arbeide? Mener De, at vi bør lade det udføre?“ Jeg svarede, at det forekom mig, at man derved ligesom vilde give Slottet sit gamle Mæle igjen og gjøre det talende. „Ja, det var jo Mindet om hin Sommer, da jeg fra Jægerbakken som ung første Gang i den stille Nattetime hørte Slottets Klokkers Klang ud over Søen, som har fængslet mig til Stedet og fyldt mig med Stemning for det Slot i hele mit Liv“, sagde han. Jeg nævnede da Taarnuhrsfabrikant Bertram-Larsen, som i sin Tid havde faaet en Udstillingsmedaille for sine Arbeider: „Jeg kjender ikke Mandens Evner, men jeg har seet ham og talt med ham, og efter det vilde jeg vove at anbetro ham en saadan Opgave, men den maa jo forberedes og nøiere undersøges“ — jeg havde nemlig ikke Kjendskab til Sager af den Art, men Jacobsen var ikke den, der betænkte sig ret længe.“ Saaledes begyndte Sagen om Sangværket paa Frederiksborg, der kom til at indeholde uendelige, vidtløftige Vanskeligheder og først sluttedes 1911, 24 Aar efter Jacobsens og 3 Aar efter Meldahls Død.

Allerede i Sommeren 1885 korresponderede Jacobsen, Meldahl og Gade om Sangværket. Jacobsen skriver 22. Juni 1885:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Jeg troer ikke, der kan vælges nogen mere opløftende og tiltalende Melodi end „Vor Gud han er saa fast en Borg“, og det forekommer mig ogsaa ønskeligst, at den spilles Morgen, Middag og Aften. Men hvilket Klokkeslet skal man vælge om Middagen? Spilles der Kl. 12, faae de allerfleste Besøgende det ikke at høre, da disse komme til Hillerød med Toget Kl. c. 12¹/₂, og efterat have spist Frokost kommer man først til Slottet Kl. c. 1¹/₂, hvilken Tid jeg derfor vilde foreslaae. Men dette vil vistnok forstyrre Gudstjenesten, navnlig Prædikenen, naar den holdes sidst i Slotskirken. I saa Fald maa man vel sætte Tiden saa sent, at den silde Gudstjeneste er forbi, vistnok Kl. 3, men bedst var det, dersom Sangværket kunde sættes i Gang til forskellige Klokkeslet, f. Eks. Kl. 1¹/₂ eller 3.

I den danske Vitruv staaer, at Sangværket spillede Psalmer hver Time, hvilket vel beroer paa, hvor ofte det trækkes op.

Har man iøvrigt nogen Beskrivelse af det gamle Sangværks Størrelse? Saavidt jeg kan erindre, var der mange Klokker, men ingen meget store som dem, jeg saae i nogle store Sangværker paa Pariserudstillingen. Saa stort et Sangværk er der dog neppe Plads til i Taarnet, og et saadant behøves vel heller ikke i den indre Slotsgaard.

Deres hengivne

J. C. Jacobsen.

Der er blevet foreslaaet en ny Melodi, og Jacobsen skriver 30. Juni: „Hvad Sangværket angaaer, er jeg vel enig i, at Melodien til „Slaget ved Slesvig“ virker opløftende og rørende, men den er kun almindelig bekjendt i Forbindelse med Plougs Digt, en Krigsang, og egner sig derfor efter min Følelse mindre til at spilles dagligt som eneste Melodi fra et Kirketaarn. Kunne Sangværker ikke indrettes til at spille flere Melodier?“

Og videre 4. Juli 1885:

„Det er besynderligt, at jeg har glemt, hvad der findes i F. R. Friis's Samlinger om Sangværket paa Fr.borg, hvoraf det sees, at det indeholdt 16 smaa Klokker og 2 Trommer af Kobber og 13 støbte Messingvalser, samt at det kunde spille 50 forskellige Me-

lodier (Pag. 251). Paa næste Side staaer, at Kongen har noteret i sin Almanak 14. Juni 1619, at han har „contraheret med J. Heckelauer om et Sangværk, som kan slaae 100 forskjellige Melodier“. Hvorledes dette kunde lade sig gjøre med 13 Valser, forstaaer jeg ikke, formodentlig have Valserne været saa lange, at der var Plads til flere Melodier paa hver. Det er dog ønskeligt, at et eventuelt nyt Sangværk *blev det gamle saa ligt som muligt*, selv om Melodiernes Udførelse ikke bliver saa fuldkommen, som man altsaa nu kan gjøre den.“

6. Juli sender Gade fra Fredensborg Meldahl Melodien til „Vor Gud, han er saa fast en Borg,“ hertil 8 Toner eller Klokker i den Tonehøide, som den synges i vore Kirker.

Et senere Stadium i Forhandlingerne skyldes Jacobsens Ven, Kantor ved Frederiksberg Kirke, Mandrup Meyer, der mente, at flere af de sædvanlige Psalmedelodier kunde udføres paa et Sangværk af fulde 2 Oktaver eller 24 Klokker. Jacobsen meddeler Meldahl 13. November 1885, at Bertram Larsen fra en paa-lidelig Klokketøber i Belgien vil faae Overslag paa større og mindre Sæt af 24 Klokker. Han maa selv have 2 Aar til at gjøre Værket færdigt. Gade eller en Musiker i Belgien maa ud-sætte Melodierne.

Ved Hjælp af et Stipendium reiste Bertram-Larsen i Mai 1886 til Belgien, Tydskland og England for at studere Klokkespil.

Museumsinspektør Vilh. Holck fortæller: „I Løbet af Sommeren og Efteraaret 1886 var Brygger Jacobsen ofte her paa Frederiksberg, da alt Museet og Slottet vedrørende interesserede ham levende. Oppe i Klokketaarnet var jeg ogsaa flere Gange med ham, og deroppe søgte han i Fantasien at forestille sig, hvad han nok anede, at han ikke skulde opleve at se og høre blive til Virkelighed.

En af de sidste Gange, han var hernede, var vi ogsaa oppe i Klokketaarnet, og han arbejdede sig helt op til den aabne Lanterne oven over Rummet, hvor Sangværket nu er, og hvor den store Slagklokke hænger. Det var en herlig Sommerdag med dejligt Solskin, hvor alt deroppe fra tog sig pragtfuldt ud, og da vi havde staaet lidt og nydt Udsigten, faldt Kaptajnen ligesom hen i Betragtninger. Med sin Stok anslog han saa den store Slagklokke, og som betaget af Lyden, der klang hen over det smukke Landskab, frem-

sagde han et Digt, som randt ham i Hu; det priste Gud og den danske Natur, og jeg forstod, at han derigennem fandt Udtryk for, hvad der i det Øjeblik bevægede ham i Tak til Gud for, at han havde brugt ham som Redskab til, at der herfra skulde lyde Psalmer ud over det danske Landskab med Klokketoner, der kunde kalde og mane kommende Slægter.

Som det eneste Vidne til denne lille Tildragelse, som jeg altid bevarer i taknemlig Erindring, vil jeg fremdrage den her, og til mig ialtfald bringer Sangklokkerne altid noget af den Stemning, som den gamle Kaptajn gav Udtryk.“

Jacobsen skriver 6. Juli 1886:

„Uhrmager B. Larsen var hos mig forleden Dag og meddelte mig forskellige Oplysninger om Klokkespillet, bl. a. med gode anbefalinger for den bedste Klokkestøber i Belgien, fra hvilken man ubetinget bør tage Klokkerne, uagtet hans Priser ere de største. Det smukkeste Klokkespil, jeg hørte paa min sidste Reise, var i Amsterdam i Taarnet paa Slottet, men jeg veed desværre ikke, hvor dyb Tonen paa den største Klokke var. Der var i Alt 36 Klokker. Saa stort behøver vort Sangværk dog ikke at være, men det bør dog neppe have mindre end 2 Octaver, altsaa 24 Klokker.“

28. Juli 1886 forelagde Bertram-Larsen et Overslag, ifølge hvilket 27 Klokker, leverede fra Severin van Aerschodts Fabrik i Louvain med et Sangværk, der kan spille 6 Psalmemelodier trestemmig, en Psalme hver Time, og indrettet saaledes, at man senere kun ved at indsætte en ny Valse kunde paasætte nye Melodier (alt uden Opstilling), skulde koste 37.800 Kr.

17. September 1886 approberede Jacobsen dette Tilbud. Han skriver til Meldahl 28. Sept.: „Da De ved Deres Udtalelser om et Sangværks Betydning har udøvet en væsentlig Indflydelse paa min Beslutning om at anskaffe et saadant til Frederiksborg, og da Deres nidkjære Bistand derfor er paaregnet ved den endelige Ordning af Opstillingen m. m., bør jeg ikke tøve med at meddele Dem fuldstændig Oplysning om dette Anliggende, og jeg sender Dem derfor hoslagt en Kopie af Overenskomsten med Bertram Larsen.“

Der fastsattes derefter i Kontrakten, at Klokkespillet skulde være færdigt opstillet et Aar efter Kontraktens Underskrift og

senest inden Udgangen af 1887. Larsen forlangte 3 Aar til Udførelsen, men maatte efter en stærk Pression fra Meldahls Side finde sig i, at Fristen blev sat saa kort.

Efter at Klokkerne vare bestilte, men før end nogen af dem endnu var støbt, fik Meldahl den Tanke, at der burde anbringes Inskription og Vers paa alle Klokkerne. Da det viste sig, at dette kunde lade sig gjøre uden større Udgift, skrev Meldahl 21. Oktober til Christian Richardt, der 26. Oktober med Glæde siger Ja, idet han endnu spørger om „*hvor mange* (eller rettere *hvor faa*) *Linier* hver Klokke vilde være i Stand til at modtage, maaske det endog maa regnes i Ord og Bogstaver (i Lighed med: mortuos plango, fulgura frango osv).“

Der blev nogen Korrespondance frem og tilbage imellem Richardt og Meldahl, hvem Jacobsen 17. November overlod at tage definitiv Beslutning i Sagen „da De har tænkt mere derover end jeg.“ Richardt havde ved Jacobsens Ubestemthed ikke strax faaet Besked om, at der ønskedes Indskrift paa alle 27 Klokker, og han skriver 27. November, Vemmetofte, til Meldahl om „det brydsomme Arbejde, to Gange paany at maatte gjøre Indgreb i, øge og omforme, hvad jeg allerede troede, forelaa i fast Skikkelse.“ Han har forøvrig et Sted foretaget en Forandring: „Heelhedøn har efter min Mening vundet derved, og Klokkernes Dobbelt-Stilling *baade* som Borgens og Kirkens Sangværk træder klarere frem. Det er slemt, at det ikke er bleven mig opgivet, *hvilken* Salme Melodi der lægges Sangværket paa Læben, jeg har uvilkaarlig tænkt mig, at det maatte være „*Vor Gud han er saa fast en Borg*“ *baade* som den evangeliske Kirkes Hovedpsalme, og fordi Tanken ved den ledes hen paa en Borg over alle Borge — men selv om andre Salmetoner maatte være udseet, vil der dog ret vel — og just af de nævnte Grunde — i Indskrifternes første Stykke kunne henpeges paa *den*.“ Idet han udtaler sig om de forskjellige Maader, hvorpaa Indskrifterne vilde kunne fordeles, siger han tilsidst: „Tilstræbes der *derimod* (hvad der i og for sig vilde være smukt, men paa den anden Side kaste Versene mellem hinanden som i en Gnavpose) en Art Overensstemmelse mellem Vers og Special-Tone, da maatte en Musiker ex professo (f. Ex. Barnekow) helst foretage en saadan Fordeling — jeg selv vilde hverken have Tid eller tilstrækkelig Kyndighed dertil.“

Meldahl ønskede endnu en Slags Efterskrift (fordelt paa de 3 mindste Klokker), og Richardt sender 3. December 1886 en saadan paa 6 Linier, No. 25—27, hvoraf de sidste lød saaledes: „Varm og vaagen Borger-Aand, Fletted vore Tonebaand“:

Hermed, kjære Etatsraad Meldahl! sender jeg Manuskriptet tilbage, men hvis De endelig meget skulde ønske en langt stærkere *personlig* Apostrofe, kunde til Nød ogsaa Følgende anbringes, skjøndt jeg frygter, det vilde være Jacobsen' meget imod:

I Frederiksborgs det røde Jammers-Baal,
 dér støbtes mangan herlig Offerskaal —
 men ingen udtømmelig som hans,
 hvis Navn sig dølger under Borgerkrans.
 Hans Kjærlighed til Danmark og dets Minder
 gav gamle Toner Røst fra nye Tinder.

Idet jeg nu, kjære Hr. Etatsraad, i levende Følelse af, hvor varmt den hele Sag har Dæres Interesse, haaber Opgaven løst, beder jeg Dem selv vælge mellem ovennævnte Muligheder.

Venligst Hilsen fra

Deres hengivne

Chr. Richardt.

Jacobsen giver 5te December sit Votum over de 3 nye, toliniede Vers:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Mod de 2 første Vers No. 25 og 26 har jeg Intet at erindre, da de henpege paa Nationalsubscriptionen i det Hele, men jeg kan ikke ønske, at der i No. 27 henpeges paa Tonernes, d. e. Klokkernes Giver, hvilket jeg maa frabede mig.

Uagtet jeg i mit 75aarige Liv aldrig har skrevet 2 Linier paa Riim, har jeg dog nu forsøgt et Par saadanne og vil *henstille*, om der ikke paa No. 27 kan sættes:

„Derfor takke vore Toner,
 Gud, den naadige Forsoner“.

eller at der mellem No. 25 og 26 indskydes:

„Offre bragte hver en Stand,
Fra det hele danske Land.“

Med venlig Hilsen fra en gammel, men dog splinterny Verse-
mager.

Deres hengivne
J. C. Jacobsen.

Frederiksborgs Slotsklokker sjunge:

Bjergets Løndom var vor Moder,
men i stærke Flammefloder,
fik vor Klokkemalm sin Daab.

Vi og Borgen passe sammen,
den stod ogsaa op af Flammen,
varsler Danmarks Liv og Haab.
Tak, vær du vort første Raab.

Men under Frygt og Nød og Sorg
lyd højt fra Tunger klare:
Vor Gud han er saa fast en Borg,
Han kan os vel bevare.

Jeg vugger i Toner
om Konger og Kroner.

Jeg Minderne fletter
om stolteste Ætter.

Jeg sukker om Buer,
der sprængtes af Luer.

Jeg jubler om Taarne.
af Kærlighed baarne.

Jeg vogter hvert Smykke,
hvert sagn-viet Stykke.

Jeg tysser al Klage
om rigere Dage.

Jeg signer hver Tavle
Til Stordaad at avle.

Jeg sjunger om Havet,
som Helte har avet.

Jeg hilser paa Skoven
og Bonden bag Ploven.

Jeg lover de Spæde
al Rosernes Glæde.

Jeg hvisker Farvellet,
hvor Graven er Skellet.

Alle eje vi Salmerøster,
Sang om en Fader, Frelser, Trøster.

Anger vække vi!

Synder dække vi!

Viljen ægge vi!

Trø begjære vi!

Haabet bære vi!

Kærlighed nære vi!

Lovsang ringe vi!

Mørket tvinge vi!

Naade bringe vi!

Bøn bevinge vi!

Frederiksborg! en Offerskaal
støbtes i dit røde Baal!

Offre bragte hver en Stand
fra det hele danske Land.

Kærlighed til Danmarks Minder
gav dig atter Taarn og Tinder.

3. December 1886 forelagde Jacobsen officielt Ministeriet sine Tilbud om at skjænke Neptun-Springvandet samt Gruppen, en

Kvinde med en Amarin og en Svane, til det lille Løvespringvand ved Prinsessefløien og dernæst om at skjænke Frederiksborg Slot „Sangværket“ eller Klokkespillet i Kirketaarnet.

Efter Bestillingen skulde Klokkerne afleveres Juli 1887, men allerede 15. Oktober 1886 tog Firmaet i Louvain Forbehold med Hensyn til denne Tidsfrist. Det sidste Brev fra Jacobsen til Meldahl, hvori Klokkespillet nævnes, er af 29. Januar 1887; han udtaler heri, at „Opstillingen af Sangværket maa gjøres saa simpelt og billigt, at jeg kan udrede det Hele. Jeg skal nu tale med Bertram Larsen derom, saasnart jeg kan faae en Smule Tid.“ Samme Dag supplerer han i en Skrivelse til Indenrigsministeriet sit Andragende om at maatte gjenreise Christian 4des Neptun-Fontaine med et Tilbud om at skjænke det dertil fornødne Pumpeværk, saa at det hele Anlæg kunde udføres uden nogen Udgift for Statskassen.

21. Februar, Fastelavnsmandag, reiste Jacobsen med sin Hustru og Frøkenene Agnes Bertelsen og Sophie Steenstrup til Rom, hvor han sidst med sin Søn havde været i 1862, og som han var fuld af Længsel efter at gjense. Alle Folkene stod ved Afskeden opstillede fra Mellembryggeriet til Udkjørselen ved Kontrolørens, de hilste og udbød „Lykkelig Reise!“. 4. Marts ankom Jacobsens til Rom, hvor de modtoges af Carl og Ottilie. Det var en stor Glæde for Fader og Søn at mødes i den By, i hvis store Fortid de altid havde levet. Særlig blev Thorvaldsens „romerske Fødselsdag“, 8. Marts, feiret, den havde de altid holdt i Ære. Efter deilige Dage reiste de Unge 13. Marts til Grækenland, hvor de skulde møde en mindre Kreds af Kunstnere og Videnskabsmænd, som Carl havde indbudt til en arkæologisk Reise.

14 Dage efter blev Jacobsen pludselig syg og havde store Lidelser.

Den danske Konsul i Rom, C. A. Myhlenphort, var gift med Kriegers Kusine; efter at Krieger havde faaet Meddelelse fra denne, gik han strax til Fru Meldahl, der Torsdag 1. April skriver til Meldahl, som dengang var i Norditalien: „Krieger var her i dette Øieblik og fortalte, at Jacobsen havde ligget for Døden i Rom for 4 Dage siden, ja kanske endnu laa der saaledes, men da der ikke var kommet Telegram siden, mente han, at det Værste vel var overstaet. J. havde følt sig ilde tilpas og var gaaet ud om Morgenen Kl. 5 med Bædecker i Haanden for at finde en Læge. Til al Lykke finder han den samme Læge, som Myhlenphorts har.

Denne putter ham øieblikkelig i Seng og siger, at hvis det ikke blev bedre inden 24 Timer, vilde han betragte ham som opgivet. Om det har været Lungebetændelse eller Feber, vidste Krieger ikke. Damerne havde været meget fortvivlede paa Fru Jacobsen nær, som slet ikke fik at vide, hvor farligt det var.“ Krieger skrev samme Dag til Meldahl: „Efter Brevkort, modtaget fra Rom idag Kl.2, var Jacobsen opgivet i Søndags, men han reddedes ved en Operation, min Cousine forklarer den ei nærmere, nu er der godt Haab.“

Fontainen og Sangværket følge efter Jacobsen til Rom. Heinrich Hansen skriver 6. April 1887 til Meldahl:

Kjære Ven.

Forsaavidt du ikke har hørt den bedrøvelige Nyhed angaaende Jacobsens alvorlige Sygdom i Rom, saa underretter jeg dig om, at det er en smertefuld Blæresygdom, som jo altid i en saadan Alder vækker alvorlige Bekymringer. Det har forresten været daarligere, men Efterretningen fra igaar lyder: Tilstanden uforandret.

Jeg skrev en Beretning til ham om Sagens Standpunkt for nogle Dage siden, førend jeg vidste, at han var syg, og der er I Stadium deri, som jeg meddeler dig, da du kjender det forudgaaende. Jeg har nemlig forelsket mig i Søilen ved russisk Kirke (som jo er et fortrinligt Arbeide), og da baade J. og du have talt om Granit, saa synes jeg, at man burde gjøre et Forsøg paa at combinere begge Materialier, i det man gjør Pillen, som jo afgjort der er meest Fare for, af Granit (selv Farven i vaad Tilstand er smukkere end Granite belge) og Kummen som bestemt af den vedtagne .Jeg anmodede derfor Wienberg om et Tilbud paa Midterpillen af Granit, det beløb sig til 9.950 Kr. (alt hugget saa fint som Søilen) samt paa det omløbende Fortoug af gullandske Steen, som han foreslog 1.800 Kr., Havreux's Tilbud paa la vasque, poli brillant 6.680 fr. = 4.810 Kr., altsaa i Alt 16.560 Kr. Hvilket jo seer ganske godt ud, da Wienberg besørger Opstillingen og Lægningen af Fortouget.

Petersen bliver i denne Uge færdig med Tilføiningerne til Figureerne paa Søilen og skal derpaa til Carlsberg for at tage fat paa de 6 Hjørnefigurer. Saa kan jeg først faa Tilbud fra Støberen Rasmussen.

Din hengivne *Heinrich Hansen.*

Om Klokkerne til Sangværket fik Jacobsen samtidig fra Bertram-Larsen en Forespørgsel, der hastede. Han svarede 7. April med et Telegram fra sit Sygeleie: „Acceptez sans hésitation les formes des cloches, que célèbre Aerschodt leur veut donner.“

1. Paaskedag, 10. April, besvarer Jacobsen Heinr. Hansens Brev, i hvilket denne havde omtalt 2 forskjellige belgiske Tilbud paa Kummen:

Kjære Hr. Etatsraad Hansen!

Tak for Deres Brev af 4. April. De veed jo nu, at jeg er upaselig og maa holde Sengen, uagtet Sygdommen ikke er farlig, og jeg maa derfor svare Dem med et dikteret Brev.

Det er et meget fornøieligt Resultat, Etatsraad Meldahls Underhandling har bragt, at Hoveddelene af Steenhuggerarbeidet kunne leveres for ca. 10.000 Kr., under disse Omstændigheder finder jeg aldeles ingen Grund til at gaae ind paa en Combination af forskjellige Leverandører, men vil udbetinget overdrage denne billige Entrepreneur, Mr. Havreux, hele Leverancen. Dette stemmer ogsaa ganske med det Ønske, jeg stedse har næret, at alle Dele af Fontainen bleve af samme Materiale, som det Gamle fra Christian d. 4. Tid, nemlig udelukkende af belgisk Sten. Den belgiske Fabrikants Forslag, at udføre Gesimsen med de tre Buer og Slutsten i et Stykke, forekommer mig meget fordelagtigt, og maa derfor anbefale det, og for saa vidt han vil gjøre den omløbende Gesims, hvorpaa Hjørnepillerne staae, ligeledes af et Stykke, vil jeg ogsaa anbefale dette.

Jeg vil haabe, at Modellerne til Bronzesagerne skride saa betimelig frem, at man ikke kommer til at vente paa dem.

Hvad Rørindlægningen til Fontainen angaaer, har jeg skriftlig anmodet Vandinspecteur Schönheyder om at bestille den i hans Tegning viste, hurtigløbende Pumpe med alt Tilbehør, og det vil være rigtigst, hvad jeg fremdeles skriftlig skal gjøre, at bede ham at gjøre Tegning til Størrelsen og Beliggenheden af Hovedledningen fra Pumpen i Sprøitehuset til Indgangen i Galleriet under Fontainen. Denne større Rørledning bliver naturligvis gjort af Støbejern. Hvad den videre Fordeling af Vandet til de forskjellige Dele af Fontainen angaaer, vil jeg lade disse Fordelingsrør udføre af min

egen Kobbersmed Jensen efter egen Tegning, ligesom jeg ogsaa selv vil opgive ham Dimensionerne af de enkelte Straaler.

Jeg haaber snart personlig at kunne fortsætte Correspondancen med Dem og glæder mig ogsaa til at høre fra Dem.

Deres hengivne
J. C. Jacobsen.

12. April skriver Krieger til Meldahl: „Med Capt. Jacobsen gaaer det jo fremad, men Tid tager det jo“ og 24. April, da Meldahl er i Karlsbad: „det gaaer langsomt med Jacobsen, stundom vel og lidt tilbage, jeg har ikke havt nogen directe Meddelelse fra Rom i længere Tid, men igjennem Steenstrups har jeg hørt, at der dog ikke var kommet foruroligende Efterretninger.“ Derefter 28. April: „Jeg frygter for, at vi ikke kunne være trygge for, at Jacobsen overstaaer Anfaldet i Rom. Jeg har ikke havt nogen umiddelbar Efterretning fra Rom, men paa anden Haand lyde Efterretningerne i den sidste Tid mere foruroligende.“ —

„Brev fra Dødssengen fra gamle Jacobsen“ har Meldahl noteret paa en Blyantseddell, som han fik i Venedig 28. April, og paa hvilken Jacobsen med rystende Haand giver ham en Beskrivelse af sin Sygdom og kalder ham med det Navn, som har været Baggrunden for deres mangeaarige Samarbejde: Kjære Ven, Tak for Deres hjertelige Brev. Jeg er sengeliggende og meget svag og skal helst ligge ganske rolig, derfor kun et Par Linier.

Med Ønske og Bøn om, at De vil undgaae Overanstrengelser, saa at De længst muligt kan fortsætte Deres indholdsrige Virksomhed i Kunstens Tjeneste.

Deres hengivne
Jacobsen.

Breve og Telegrammer sendtes til Athen. Carl og Ottilie reiste Dag og Nat, de naaede Rom om Morgenen Lørdag 30. April. Jacobsen kjendte dem begge to og vexlede kjærlige Ord med dem, men Kl. 12 drog han sit sidste Suk. Samme Dag, 30. April 1887, bemyndigede Kongen ved Resolution Indenrigsministeren til at modtage Tilbudet om Neptun-Fontainen samt bevidne Kaptain Jacobsen Hans Majestæts allerhøieste Paaskjønnelse af dette frem-

trædende Vidnesbyrd om hans stedse virksomme Interesse for Slottets Forskjønnelse i fædrelandshistorisk Aand.

„Gud velsigne ham i sit Paradis for Alt, hvad han har gjort for den Enkelte, for sit Fædreland,“ skrev Fru Heiberg til Fru Jacobsen, og Frk. Zahle: „Alt i mig er Tak imod Dem og ham.“ Lignende Ord lød der ved den Sørgehøitid, som fandt Sted paa den skjønnede protestantiske Kirkegaard ved Cestius-Pyramiden, før hans Lig blev bragt til Danmark, hvor det 23. Mai stededes til Hvile.

Bloch skriver:

Kjære Etatsraad Meldahl.

Bache og jeg ere blevne enige om, at det vilde være passende, om vi Kunstnere, der have bygget, modelleret og malet paa Frederiksborg Slot, sendte ved Jacobsens Begravelse en Krands med en Paaskrift. Vil De ikke stille Dem i Spidsen for dette Foretagende, vi vide saa Alle, at det faaer den rette Form.

Deres hengivne
Carl Bloch.

I Frue Kirke mødte Kongen og Alt, hvad der havde Navn og Anseelse i dansk Videnskab og Kunst for at bringe den sidste Tak og Hyldest, og blandt de Kranse, der dækkede Kisten, var ogsaa en Sølvkrans fra danske Sønderjyder.

I en Efterskrift til et Forretningsbrev til Carl Jacobsen skriver Meldahl 10. Juni: „Tør jeg bede Dem bringe Deres Moder en ærbødig Hilsen. Jeg vilde alt for en Uge siden have været ude og hilse paa hende, men egen Sygdom — Ildebefindende og Sorger have hindret mig. Jeg kan ikke sige Dem, hvor ofte jeg med sand Sorg tænker paa Deres Fader, og kan ikke ret fatte, at jeg ikke mere skal møde hans Vogn og see ham titte ud til mig med sit venlige Nik.“

Nu blev Meget forandret. De af Jacobsen i hans Testamente indsatte Exekutorer, Tømmermester H. Kayser, Høiesteretsadvokat A. Klubien, „en Hædersmand, som det var en Glæde at arbejde med,“ og Boghandler Th. Lind, traadte i Virksomhed. Carlsbergfondet blev Eier af hele Carlsberg, herunder ogsaa Hovedbygningen, af hvilken Fru Jacobsen kun blev livsvarig Bruger; men Fru Jacobsens Trofasthed, overfor hvad hun mente at skyldte

sin Mand, forandredes ikke, særlig ikke overfor de to store Foretagender til Frederiksborgs Ære, som han havde maattet efterlade ufuldendte. Hun tog nu Springvandets Opstilling paa sig og Fuldførelsen af Klokkespillet, men ligesaamegen Glæde som hun fik af det Første, lige saa mange Sorger bragte Klokkespillet hende.

Som tidligere nævnt, planlagde og forestod Meldahl hele Arbeidet ved Fontainen efter Heinrich Hansens Tegning af de arkitektoniske Dele. I Løbet af 1887 udførtes de fornødne Modeller og afsluttedes Akkorderne, og Firmaet C. Wienberg overtog under Konkurrence med Udlandets større Firmaer at udføre Fontainens arkitektoniske Midterdele i Granit, Kummen i sort, poleret Granit. De dekorative ornamentale Dele, som maatte sættes til paa adskillige af Figurerne og som prydede Frisen og danne Fodstykket under Neptun, ere modellerede af Billedhugger H. C. Petersen og udførte af Metalstøber Rasmussen.

Midterstativet i Fontainen, som var af Metal, er leveret af Burmeister og Wains Fabrikker.

„Fontainen blev forsynet med saa store Vandrør, at en Dreng kan krybe helt ind i Midten af den. Igennem en underjordisk Gang kan han komme op i den for at eftersee de derværende Vandrør til Springvandet. I Kancellibygningsens Nordende blev der indsat en større Gasmaskine, som driver Pumpen til Springvandet.“

Under Vandinspektør Schönheyders Ledelse udførtes Pumpeværket og Ledningerne af Firmaet Hassel & Teudt. Architect V. Holck førte det daglige Tilsyn som Kondukteur. Teknikeren vil det særlig interessere at iagttage de forskellige Konstruktioner, som ere anvendte for at sikre Monumentets Varighed under vore vanskelige Klimatforhold. „Jeg vover at tro“, skriver Meldahl 27. Sept. 1888 til Fru Jacobsen, „at der ikke findes nogen Fontaine, der i sine Detailler er mere omhyggeligt gjenomtænkt end den paa Frederiksborg“.

Den samlede Udgift ved Gjenopførelsen af denne Fontaine og den tidligere nævnte Gruppe i den indre Gaard beløb sig til 100.000 Kr. Fru Jacobsen skriver, Gamle Carlsberg, 11. Marts 1888:

Høistærede Etatsraad Meldahl! K. D. M.

Med megen Beklagelse hørte jeg ved min Hjemkomst forleden Dag, at De var gaaet den lange Vei herud uden at træffe mig, og

jeg var saaledes gaaet glip af Deres Besøg. Jeg takker Etatsraaden meget for den behagelige Meddelelse, som jeg modtog igaar om, at Neptun-Fontænen er saa vidt fuldført, at den kan springe paa Hs. Majestæts Regeringsjubilæumsdag. Hvis Jacobsen kunde see det, vilde det været ham en stor Glæde, hvad det ogsaa er mig, og jeg maae endnu engang takke Professor Meldahl for Deres Anstrengelser for alt, som vedkommer det kjære Frederiksborg.

I Ærbødighed og Hengivenhed

Laura Jacobsen.

„Igaar Morges tidlig“ skriver Frederiksborg Amtstidende 16. November 1888, „lød Klokkernes høitidelige Klang fra Frederiksborg Slots Kirketaarn og forkyndte, at Kong Christian den Niende havde regeret i Danmark i 25 Aar.

Det var fra Morgenstunden et prægtigt Veir, og snart vaiede Dannebrog fra saa godt som alle Huse i den klare Luft. Kl. 9 saaledes en talrig Skare i Slotsgaarden for at overvære Hovedprøven ved Neptunusfontainen. Til at overvære Høitideligheden vare Amtmanden samt Autoriteter i Byen og Slotssognet indbudne,“ Efter at et Musikkorps havde spillet „Danmarks deiligst Vang og Vænge“ udbragte Meldahl, idet han ogsaa mindedes Jacobsen, et Leve for Kongen, Dronningen og hele Kongehuset. „Under Hurraaab fra Forsamlingen, og medens Musikken spillede „Kong Christian stod ved høien Mast“, begyndte nu Fontainen at springe. Dette frembyder et pragtfuldt Syn.“

„Virkningen af alle disse store og smaa, flade og runde Straaler i Forbindelse med det smukke Materiale, graa, sort og rød Granit og Figurernes og Ornamenternes Broncefærver“, skriver Dagbladet 21. November, „er imponerende og saa overvældende rig, at man godt kan sige, at der ikke findes mange Fontainer i Nordeuropa, som i Pragt og Virkning kunne maale sig med denne.“

Det holdes gaende i Sommermaanederne og standses om Vinteren. —

Heinrich Hansen skriver til Meldahl i et udateret Brev, Tirsdag:

Kjære Ven,

Det, som du skriver om Fontainens Størrelse, at den gjør Slottet Skade eller smaaligt, troer jeg ikke rigtig paa, førend jeg

seer det. Jeg kan ikke skjønne, at Midterpartiet kunde været lavere i Forhold til Figurerne, og med denne Høide synes Kummen ikke at være for stor, naar den skal optage alle de Vandstraaler, og Størrelsen var jo desuden givet ved Fundamentet. Forøvrigt vilde jeg ikke have havt noget imod, om den havde været *lidt* mindre, og det var jo, som du veed, vores gamle Ven, der ikke kunde faa den stor nok.

Naar den omhandlede Rende skal lægges omkring Kummen, vilde jeg dog anbefale at lægge den saaledes, at den oprindelige Brolægning saavidt muligt kan gennemføres, da Gaarden jo dog maa omlægges. Da jeg i 1849 gjorde Forsøg paa at reconstruere Brønden paa det Maleri, som Frederiksborg nu eier, gav Høyen mig en Tegning af denne Brolægning, saaledes som han havde op-ridset den i Trediverne, da han laa dernede for at ordne Portrait-samlingen. Den var saaledes, som den er angivet paa Maleriet, Radier og Kredse.

Din
Heinr. Hansen.

„Den daarlige Brolægning i Gaarden blev paa min Foranstaltning erstattet ved en ny, der var udført i brogede Mønstre. Kysterne bleve i denne Anledning gjennemsøgte for at tilveiebringe Sten af passende Størrelse og Farve. Da Brolægningen blev taget op, fandt vi derunder et helt System af Hvælvinger, som havde tjent til at forsyne Piscinaen i Kjælderen og Slottet med Vand, uden at man behøvede at bryde Brolægningen op, naar de skulde efter-sees. En af disse Hvælvinger foran Kirken er nu 1904 styrtet sammen, og vi ere blevne nødte til at lade dem alle opføre paany.“ —

Planen til Klokkespillet var lagt med Meldahl og N. W. Gade som Hjælpere, og Klokkerne bleve undersøgte og godkendte af den Sidstnævnte ved et Besøg i det paagjældende belgiske Støberi i Foraaret 1888.

Ved sin Hjemkomst udtalte Gade dog til Bertram-Larsen, at Klokkerne ved Afleveringen ikke helt stemte, men de vare saa gode som Firmaet kunde præstere dem, og om alle de Klokkespil, han havde hørt i Udlandet, udtalte han, at de ikke vare værd at høre paa. Architect Holck hørte ham ofte sige: „Klokkespil, det kan ikke blive andet end Klingklang.“

SPRINGVANDET I FREDERIKSBORGS GAARD

Sex Psalmemelodier bleve alle udsatte trestemmig, og der kom nu et langsommeligt Arbeide med at faae Klokkerne og Spillemaskinen anbragte i Kirketaarnet.

Aarene gik, og Klokkespillet krævede større og større Udgifter, som, om end med megen Betænkelighed, bevilgedes af Exekutorerne i Jacobsens Bo, naar Meldahl anbefalede dem.

I et Resumé Juli 1894 skriver Meldahl bl. a.: „Jeg har tilraadet, og Jacobsen har efter mit Ønske og Raad besluttet sig til at give et Klokkespil, han har derpaa uden at spørge mig tilraads selv hos Bertram-Larsen og uden at sætte sig ind i Opgaven bestilt Klokkespillet. Larsen har løst den Opgave, Jacobsen stillede at spille 6 Melodier efter Gades Partitur, men glemt at det var et Taarnværk, der lavedes, som skulde kunne gaae i Støv og næsten passe sig selv. Her kom Jacobsens Hurtighed til at bringe Skade og Larsens Umodenhed ligesaa, ligesom at Gade utvivlsomt har grebet fuldstændig fejl. Jeg tillod mig engang at henlede Gades Opmærksomhed paa, hvor enkelt Instrumenteringen var i Holland, Gade stillede sig saa hen foran mig og sagde: „Skulle vi ikke være enige om, at Niels Gade er ret kyndig paa Instrumenteringens Omraade og lade ham om det!“ Derved var jeg færdig paa det Omraade.“

21. December 1890 døde Gade uden at opnaa at høre Klokkespillet virke. Edv. Helsted fortsatte derefter hans Arbeide. Fem Aar efter at Sangværket var bestilt, var det færdigt, og det sattes i Gang 1. Oktober 1891. Forventningen var ret stor, og Skuffelsen kom til at staa i Forhold dertil. Navnlig vare de Musikforstandige meget utilfredse, selv om det Hele trods Melodiernes Utydelighed og Klokkernes Urenhed var til Glæde for Mange, men Harmoniseringen var mislykket, og, som Professor Helsted skriver i et Brev: „til at prøve Klokkerne paa Stedet egner en Klaverstemmer sig nok saa godt som en fremragende Tonekunstner.“

Medens Klokkespillet daglig virkede, passet af en lokal Uhrmager, tog man strax fat paa det, som det ofte syntes, bundløse Arbeide at forbedre det, et Arbeide, der endnu kom til at strække sig over 20 Aar, og som kostede mange Penge, hvilke Jacobsens Bo, derefter Fru Jacobsen gennem Klubien og endelig Carlsbergfondet betalte, stadig ledede af det Hensyn, man skyldte Brygger J. C. Jacobsens Minde.

Mange Gange henvendte Fru Jacobsen sig til Meldahl om Klokkespillet. Hun skriver saaledes 7. Marts 1889:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl!

Da jeg hører, at De om kort Tid agter at gjøre en længere Reise, tager jeg mig den Frihed meget indstændig at bede Dem træffe Bestemmelse med Hensyn til Klokkespillet.

Herr Etatsraaden veed maaske, at Sagen tillige har en stor Betydning for mig selv paa en anden Maade, idet mit Boe ikke kan blive sluttet, førend Klokkespillet er færdigt. Jeg er nu ved Støvets Aar og vilde gjerne see baade det Ene og Andet, af hvad jeg har selv tænkt at gjøre, realiseret, imedens jeg lever. —

Jeg selv forstaaer mig naturligvis ikke paa de mekaniske Indretninger, jeg har derfor bedet min Søn at tale med Herr Etatsraaden, naar det var Dem beleilig inden Deres Reise.

Med Høiagtelse Deres hengivne
Laura Jacobsen.

1888 havde Fru Jacobsen stiftet et Legat paa 75.000 Kr. for ugifte Kvinder og Enker i Kjøbenhavn, og 1890 stiftede hun et andet paa 100.000 Kr. for Husjomfruer, Syjomfruer, Tjenestepiger samt Sygepleiersker i Kjøbenhavn.

7. Juli 1890 skriver hun til Meldahl, Neroberg, Wiesbaden: „Jeg takker Dem meget for Deres Brev, som bragte mig den behagelige Efterretning, at Klokkespillet snart kan tages i Brug. Jeg kan naturligvis kun glædes ved, at det kan blive indviet paa Hds. Maj. Fødselsdag. Gid Klokkerne maa ringe Høitid og Glæde ind i hendes Sjæl.“

8. Marts 1891 skriver Klubien: „Jeg er ganske belavet paa, at Resultatet af alle Pengene, det store Arbeide, og al den Energi og Intelligens, der er anvendt paa Klokkespillet, bliver en Skuffelse. Men herved er jo i Hovedsagen nu Intet at gjøre, det maa være Eftertiden forbeholdt at prøve paa at realisere det Vink, De gav Gade, og som vistnok havde fortjent bedre Skjæbne end den iøvrigt meget karakteristiske Afvisning, den fik.“ —

I 1893 nedsætter Indenrigsministeriet en Kommission. En Klokkestemmer fra Maastricht, Hr. Smulders, kom herop, og

Kommissionen blev hurtig klar over, at mange af Klokkerne vare ubrugelige.

Klubien skriver resigneret 15. August 1893: „Fru Jacobsens Pung staaer aaben for ganske ubestemte Greb. Nu har jeg paa hendes Vegne at betale Herr Smulders Arbeide med Klokkerne, Klaviatur osv., — og saa først kommer den anden Hovedsag: Forandringen af Psalmer, Harmonier, Valser osv.“

3. December 1893 døde Klubien, der stadig havde været Sagen en god Støtte. Fru Jacobsen bad nu sin Søn om at optræde paa sine Vegne. 25. April 1894 overleveredes Klokkespillet af Kayser og Lind til Slotsforvalter Kaptain Hammelev.

I 1895 manglede der efter Meldahls Skjøn 5—6.000 Kr. til en ny Valse. Han betragtede Sangværket, der da havde kostet 90.000 Kr., som ganske mislykket.

Klokkespillet spillede nu sine Melodier videre 1895—1904, da det uhjælpelig gik istaa. Holck foreholdt da Bestyrelsens enkelte Medlemmer, at der maatte bevilges de ganske nødvendige Midler til Spillets Vedligeholdelse, Holck havde herom forhandlet med Bertram-Larsen og tilsidst ogsaa med Fabrikant Laur. Knudsen.

Efter Meldahls Død blev det endelige Resultat af Forhandlingerne med denne, at 5 af Klokkerne bleve kasserede, og 5 nye bestiltes hos de Smithske Jernstøberier i Aalborg, kun 11 Klokker brugtes nu til de 6 Melodier, der spilledes enstemmig. 17 Klokker vare satte ud af Virksomhed, men for at de dog alle kunde komme til Anvendelse, bestilte man i 1910 et Haandklaviatur hos Bertram Larsen, men i den Anledning maatte endnu 7 Klokker omstøbes.

30. Juni 1911 afholdtes der Bestyrelsesmøde paa Slottet, hvor Holck meddelte: „Klokkespillets Ombygning er nu gennemført. Til det automatiske Klokkespil er der leveret ny Spillevalse og ny Hævevalse. Klokkespillet spiller nu dobbelt saa hurtig som tidligere. Med Haandklaviaturet kan der spilles paa samtlige 28 Klokker. Organisten er ganske Herre over Tempoet, kan spille flerstemmig og er ikke bunden til bestemte Melodier. Det automatiske Klokkespil er indstillet til at spille hver Time fra 10 Formiddag til 9 Aften. Der spilles følgende Melodier:

- 1) Lover den Herre, den mægtige Konge med Ære.
- 2) Vor Gud han er saa fast en Borg.

- 3) Mig hjertelig nu længes.
- 4) Deilig er Jorden.
- 5) Jeg vil din Pris udsjunge.
- 6) Nu hviler Mark og Enge.

6 Uger efter dette Møde 14. August 1911 døde Fru Jacobsen, 92 Aar gammel, hun fik ikke Klokkespillet at høre i dets nye Skikkelse.

„Trods al Modgang og alle Mangler er det dog naaet, som af Giveren var tilsigtet“, skriver Holck: „at fremkalde en opløftende Stemning ikke alene ved høitidelige Fester, men ogsaa for de talrige Besøgende, som daglig komme til Frederiksborg for i Museet at fordybe sig i Fædrelandets historiske Minder.“

Klokkespillet i Kirketaarnet paa Frederiksborg Slot er nu saa godt som Klokkespil almindelig ere, det eneste i sin Slags i Danmark og det bedste i Norden.

Endnu skal det fremhæves, at uden Professor Edvard Holm, der baade var Formand for Carlsbergfondets Direktion og Medlem af Museumsbestyrelsen, var Sagen neppe bleven tilfredsstillende afsluttet.

B A D S T U E N

„Dengang jeg i Aaret 1860 gjenopførte Frederiksborg, forefandt jeg Badstuens Ydre restaureret med Skifertag, Gavle og Spir, og Restaureringen af det Indre var paabegyndt, idet Kaminer fra Kronborg, som dog ere alt for store til de smaa Rum, vare bleven indsatte, og kun en Del af den store Sal og 2 mindre Stuklofter vare fuldførte, men ellers var Alt endnu i Opløsningstilstand. I Aarene 1860—64, da jeg havde de ældre Budgetposter at raade over (10.000 Daler til Hovedreparation og 5.000 Daler til Vedligeholdelse af Slottet — Gud veed, hvad alle disse Penge i de mange foregaaende Aar ere destillerede bort til?), benyttede jeg dem til at restaurere Badstuens Indre. Resten af Stuklofter bleve helt ny, og de gamle Trælofter og smaa Rester af et gammelt Panel i Nordost-Værelset førte til de smukke Trædele, der nu findes. Tarvelige Gulve og ny Døre indsattes overalt, og nu 1889 ved Guldlædertapeter er det Hele færdigt. Jeg opdrog derved adskil-

lige Stukarbeidere og andre Arbeidere, saa at dette blev en Slags Forskole for Restaureringen af Slottet. Nu staaer Badstuen færdig og tjener som Aftrædelsesrum for Kongefamilien og dens Gjæster ved deres korte Besøg paa Frederiksborg.“ —

BESØG PAA WILHELMSBURG VED SCHMALKALDEN

Arbeidet paa Frederiksborg skaffede Meldahl paa eiendommelig Maade i Februar 1876 en Forbindelse i Tydskland, som var ham til Glæde hele Livet igjennem, og hvorved han kom til at udføre en kunsthistorisk Bedrift. Det dreiede sig om Slottet Wilhelmsburg paa Bjerget Queste ved Schmalkalden, opført 1585—92 af Landgreve Wilhelm IV af Hessen-Kassel, Tyge Brahes Ven og Svoger til Hertug Adolf af Sønderjylland (Gottorp) med hvis Brodersøn, Kong Frederik II af Danmark, Landgreve Wilhelm stod i livlig Forbindelse. Stukarbejderne paa det nævnte Slot, navnlig i Slotskapellet, ansees for de ypperste i Tydskland fra den Tid.

„Da jeg ved at undersøge Regningerne fra Christian IV's Tid havde fundet Navnet paa en vis „Hans aus Smalcal“, fik jeg det Indfald at skrive til Borgmesteren i denne By, og idet jeg sendte ham et Fotografi af Kirken,¹⁾ spurgte jeg ham, om der ikke i Schmalkalden fandtes et Slotskapel med lignende Stukarbeide. Han bekræftede dette og satte mig i Forbindelse med Dr. jur. Gerland, Formand for den historiske Forening for Kredsen Henneberg“ (fra 1882 Politimester og senere Senator og Polizeidirektor i Hildesheim).

„Jeg reiste nu til Schmalkalden Foraar 1876, besøgte ogsaa Dr. Gerland og blev overrasket ved der at finde et Slot med Ridderdal, Capel og en Mængde Lokaler, som henstod uberørte fra det 17. Aarhundrede“; Slottet var 1813 efter Slaget ved Leipzig blevet benyttet som Tyfuslazaret for de østerrigske Tropper; derefter blev Slottets Inventar solgt paa Grund af Smittefrygt og alt Træværk fjernet med Undtagelse af, hvad der var i Kapellet; nu benyttedes det tildels „til Melmagasin og Lignende. Da jeg her for

¹⁾ Paa Frederiksborg.

første Gang saa, hvorledes malerisk Dekoration havde været Grundlaget for eller Indledningen til den arkitektoniske, idet Bjælkelagene i Lofterne og Portalerne og Indfatningerne af Dørene alle vare tegnede og malede dels med broget Farve dels som Efterligning af Stuk og Stukformer, indsaae jeg, at der maatte gjøres Alt for at redde disse enestaaende kunsthistoriske Rester fra Undergang. Jeg gik derfor til Borgmesteren i Schmalkalden og spurgte ham, om han vilde reise Spørgsmaalet om Slottets Restauration, og da han afslog dette, sagde jeg: „Saa vil jeg gjøre dette.“ „Hos hvem?“ spurgte han. „Direkte hos Keiseren“, svarede jeg. Han blev nu bange for Ansaret og bad mig indtrængende om at reise Sagen ved et Memorandum rettet direkte til ham, hvilket jeg saa gjorde. Jeg paaviste her Slottets kunstneriske Værdi og stillede det Forslag, at det efter fuldendt Restauration skulde gjøres til et Museum for det 16. Aarhundrede (Schmalkaldertiden), og en Del af Lokalerne afgives til den historiske Forening som dens Selskabslokaler. Men da jeg ikke stolede paa Borgmesterens Iver, „Slottet var forøvrig Statsejendom, „og jeg Dagen efter i Wiesbaden traf Landgreven af Hessen, for hvem jeg ombyggede Slottet Philipsruhe ved Hanau, bad jeg ham om at reise Spørgsmaalet ligeoverfor Keiseren, da han netop samme Dag skulde til Taffel hos denne. Landgreven tog sig med stor Iver af Sagen og bragte mig det Svar fra Keiseren: „Sig ham, at mit Slot i Berlin ogsaa er godt!“ hvortil jeg svarede, at det vidste jeg. Men da Landgreven heller ikke stolede paa Keiserens Indgriben (den gamle Keiser Wilhelm), henvendte han sig strax til Kronprinds Friedrich, der altid havde viist stor Interesse for tysk Renaissance, og Resultatet blev, at Directeur for Bauacademiet i Berlin, Architect Lucæ, kort efter fik Ordre til at undersøge Sagen og gjøre Indberetning om den, og efter at en aarlig Bevilling var opnaaet, blev Slottet restaureret og benyttet i Overensstemmelse med mit Forslag. Hennebergforeningen udnævnte mig som Tak herfor til Æresmedlem strax“ (1876).

I Januar 1877 besøgte Wilhelm Lübke Slottet, da han gjorde Studier til sit Værk „Deutsche Renaissance“, og samme Aar fik Architect Fr. Laske, senere kgl. Landbauinspektør, det Hverv at gjøre Tegninger af Slotskapellet, og da han i 1894 sammen med Gerland stod i Begreb med at udgive et Værk om Wilhelmsburg, kom han ogsaa i Forbindelse med Meldahl. Med ministeriel Under-

støttelse udkom 1895 Pragtværket „Schloss Wilhelmsburg bei Schmalkalden“, (med 34 Tavler, hvoraf 9 i Farvetryk, samt 62 Billeder i Texten), af hvilket Laske forærede Meldahl et Exemplar. I Forordet nævnes med stor Anerkjendelse, hvorledes Meldahl var den første, der henledte Architekternes Opmærksomhed paa dette Slot.

Meldahl besøgte endnu Wilhelmsburg i Sommeren 1907, et halvt Aar før sin Død. Det var rørende at gaa med ham gennem det gamle forkomne Slot, hvor han havde været i 1876 med sin Hustru. Slottet var kun restaureret saaledes, at det var i nogenlunde sømmelig Stand, men i al sin Beskedenhed mindede dets indre Rum dog tydelig om Frederiksborg. Stukkateur Valentin Dresler fra Schmalkalden har arbejdet baade paa Rosenborg og paa Frederiksborg.

„Nu i 1907 var jeg atter i Schmalkalden og saa paa Slotsforholdene. Det stod kun daarligt til. Riddersalen var et Pulterkammer med Interieurs opførte ved Skjerme, og den smukke store Sal, der ligger paa tvers i Østfløien med rige Stuklofter og Vægge, var delt til 2 Sovekammere for Formanden i Foreningen (en Skovrider). Jeg henstillede til ham, at han snart skulde see at faa et Par Soveværelser indrettede i den anden Ende af Boligen og Salen atter gjort til Et.“

„I Kirken stod til sand Skandale en moderne Kakkelovn, der saa at sige kiggede fordringsfuldt med sine Rør ind i Kirkens Midterhalle. Det gamle Orgel var i ynkelig Stand.“

„Jeg fik Følelsen af, at Regjeringen ikke har ført det rette Tilsyn og ikke gav Midler nok til paa rette Maade at værne om Bygningen og dens decorative Rester.“

„Jeg sagde, at jeg atter vilde minde Keiseren om det Slots ynkelige Stand.“ —

Laske siger om Kapellet paa Wilhelmsburg, at det er „die Stammutter in einfacher aber origineller Tracht, von grösserer Schlichtheit und bescheidenerem Kolorit. Die Kapelle in der Frederiksborg ist die Tochter, die ihr prächtiges, goldstrotzendes Gewand mit Anstand zu tragen weiss.“

Laske skriver endvidere: „Voll Neid müssen wir auf jene stolzen Königsschlösser hoch im Norden Dänemarks die Kronborg, Rosenborg und Frederiksborg sehen, die unter dem Einflusse Wilhelms IV von Hessen in vieler Beziehung nach dem

Vorbilde der Wilhelmsburg und unter Betheiligung Schmalkaldischer Bauleute entstanden sind.“ Han ender sin Text saaledes efter at have omtalt Frederiksborg: „Betrübend und beschämend für das deutsche Herz ist es, wenn man, bei der Wanderung durch jene herrlichen Räume des dänischen Schlosses, zurückdenkt an das armselige, alte Schloss da oben auf der Queste, wie es durch Wind og Wetter zerzaust og durch Feinde verwüstet fast ein lichtscheues Dasein fristet.“

Laskes inderlige Ønske var, at Preussen ikke blot vilde nøies med at vedligeholde dette Klenodie fra den tydske Renaissance-tid, men ogsaa engang vilde restaurere det, saa at det gamle Fyrstesæde kunde vise sig i sin oprindelige Skikkelse. —

J. C. JACOBSEN

Ikke alene ved Arbeidet paa Frederiksborg, men paa mange andre Maader „havde jeg havt rig Leilighed til at se Jacobsens varme Hjerter og Sans for Alt, hvad der var skjønt og godt.“ Saaledes gav han ogsaa den første Støtte til Folkemuseet.

I Sommeren 1879 afholdtes den første interessante nationale, kunstindustrielle Udstilling i Industriudstillingsbygningen i København, „hvor Bernhard Olsen paa saa talentfuld Maade havde samlet og opstillet forskellige Bondestuer.“

Meldahl skrev til Bernhard Olsen med Forslag om at bevare det Indsamlede paa Frederiksborg og skrev samtidig til Jacobsen, der svarer 20. Juli: „Jeg er ganske enig med Dem i, at man bør søge at benytte Bernhard Olsens særlige Dygtighed i den omhandlede Retning, og at det vil være særdeles ønskeligt at faae lignende Typer paa Bondestuer fra andre Deele af Landet som de, vi nu see paa Udstillingen. Det forekommer mig ogsaa, at slige Typer have deres naturlige Plads i et nationalhistorisk Museum som Frederiksborg, hvor den øverste Etage ogsaa synes at egne sig dertil. Den eneste Tvivl og Betænkelighed, jeg har, er den *Brandfare*, som en saadan Samling af brændbare og tildeels let fængelige Sager vil medføre, og jeg troer derfor, at en Opstilling deraf paa det nævnte Sted bør betinges af, at de dertil anvendte Localer paa en betryggende Maade blive *isolerede* baade opad og nedad.“

Olsen svarede Meldahl 21. Juli: „Deres anerkjendende Udtalelser om mit Arbejde og mine Evner til at samle og ordne have glædet mig, fordi de komme fra en Mand, hvis Begavelse og sikkre Dom er en Leder for saa mange.

Det har fra den Tid, jeg begyndte at samle til Udstillingen — snart sex Maaneder — bestandig været mig magtpaaliggende, at hvad der her er bragt sammen med et Besvær, som ingen uden mine nærmeste kan have Forestilling om, ikke skal spredes for alle Vinde for mulig at forsvinde for bestandig, men blive samlet som Kjærne til et dansk ethnografisk Museum.

Maatte De i Deres indflydelsesrige Stilling kunne bidrage til, at de Anlæg, som jeg mulig har til historisk Samling, kunne blive udviklede i Fremtiden, saa at jeg kunde komme til at sysle med det, som har fra min Ungdom af været min højeste Interesse, da skal De faa at see, hvad jeg yderligere er i Stand til, thi hvad jeg har stillet op paa Udstillingen, er kun en ringe Prøve paa det, som kan skaffes frem i vort Land.“ Bernh. Olsen ender sit Brev med at ansøge om at blive knyttet til Frederiksborg.

I August vare Meldahls med Krieger og Heinrich Hansen i Sverrig; paa Gripsholm undersøgte man, om der var Billeder, som burde kopieres til Frederiksborg; de vare ogsaa i Stockholm. „Da jeg saaledes havde seet, hvormeget Hazelius havde bragt her fra Landet til det af ham skabte „Nordiska Museet“, fik jeg ved min Hjemkomst at høre, at Hazelius paany vilde komme hertil for Landet over at opkjøbe vore gamle Sager.“

„Da jeg hørte, at Hr. Olsen var bedrøvet over, at det, han saaledes havde samlet, var udsat for at spredes for alle Vinde, søgte jeg ham op og fandt ham oppe paa Loftet over Industriudstillingsbygningen, hvor han syslede med Resterne af sin Udstilling. Jeg spurgte ham, om han vilde paatage sig det Arbejde at holde sammen paa, hvad der forelaa, og tage Initiativet til at danne et Museum i Lighed med Hazelius'. Han svarede strax oplivet: „Ja, Men hvor skal vi faa Pengene?“ „Hvor mange?“ spurgte jeg. Han nævnede nogle Tusinde Kroner til at begynde med, og jeg sagde ham: „Dem søger jeg at skaffe.“

„Jeg gik da ned, tog en Droschke og kørte lige ud til Jacobsen og forklarede ham Situationen med Hazelius' Komme som Opkøber. Han indsaa strax Nødvendigheden af at handle, men til-

føiede: „Men jeg har ingen Penge, see her er Ansøgninger om Hjælp til utallige Formaal, man trækker for store Vexler paa mig i denne Tid, jeg kan ikke.“ Jeg tog da hjem og skrev et Par Linier til ham, og Dagen efter holdt Jacobsens Vogn for min Dør, og han ydede de første Tusinder, som udfordredes. Olsen blev jo glad, og vi aftalte da, at der ved Worsaaes Støtte skulde dannes en Forening.“

„Da Olsen havde faaet de første Midler ved Jacobsens Bidrag, saa opstod Spørgsmaalet: „Hvor kan man samle og opstille disse mange Ting?“ I min Freidighed sagde jeg: „Ifald der i Kjøbenhavn ikke er Plads, saa er den øverste Etage paa Frederiksborg jo ledig — midlertidig — gaae til Worsaae!“ Det greb Olsen med Glæde.“

Worsaae skriver, Hagestedgaard, 26. August 1879:

Kjære Hr. Etatsraad!

Velkommen tilbage. Det var Skade, at vi ikke kunde mødes i Kbhvn., inden De reiste. Jeg vilde saa gjerne have talt med Dem om de unægtelig overraskende Meddelelser, jeg modtog fra Olsen vedrørende Bondestuerne, deres Erhvervelse for Frederiksborg-museet, ja endog om Olsens eventuelle Ansættelse ved Museet, uden at De i Forveien havde confereret derom med den samlede Bestyrelse. Thi det er jo klart, hvad jeg yttrede, da De paa vor sidste Reise ganske løselig berørte Kjøbet af Bondestuerne til Frederiksborg, at Sligt umuligt vilde kunde passe ind i et dansk Versailles: „et Museum for vore store Minder og store Mænd.“ Dertil kommer, at et saadant Kjøb vilde ligefrem stride mod Museets Statuter, der udtrykkelig bestemte, at det *ikke* skal concurrere med de kulturhistoriske Museer, hvor gamle Bondestuer *alene* høre hjemme.

Derimod forekommer Olsens Plan mig overordentlig klar og nyttig, naar Bondestuerne med Tilbehør kunne forblive i Kjøbenhavn, eventuelt i Forbindelse med et begyndende Industrimuseum, indtil dette Museum kræver mere Plads, og indtil et nyt Nationalmuseum i Kbhvn. kan optage ogsaa Stuerne som en ordentlig Repræsentation af Bondestandens Vilkaar i de nærmest forløbne Aarhundreder.

Jeg haaber, at De ikke tager mig ilde op, at jeg her aabent har udtalt min Anskuelse.

Deres hengivne

J. J. A. Worsaae.

Paa et andet Brev fra Worsaae om det Møde, som Frederiksborgbestyrelsen om denne Sag skulde holde i hans Kontor i Stueetagen i Prinsens Palais Mandag 1. September, har Meldahl noteret: „Her fik jeg sat Sagen om Bondestuemuseet igjennem, saaledes at det enten bliver i Industriudstillingsbygningen eller paa Frederiksborg Slot.“

Ved dette Møde foer Worsaae i Vrede op mod Meldahl, „fordi jeg egenmægtig havde vovet at henvise til Frederiksborg Slot. Jeg beroligede ham med, at han kunde jo placere det, hvor han vilde: „Hør, imellem os maa der ikke opstaae den Art af Mislyd. Min Mening var jo god, at ville hjælpe foreløbig. Men mener De, at det er galt — vel, saa paaviser jeg et andet Lokale.“ Jeg viste Olsen saa hen til at faa Loftet over Trinitatis Kirken, som dengang lige var tomt og ledigt. (Jeg var selv i Kirkebestyrelsen, valgt ind af Borgerrepræsentationen). Med den midlertidige Hjælp var vi ude over Begyndelsen.“

Samme Dag skrev Meldahl henrykt til Krieger, som var den, der først havde faaet ham til at reise til Sverrig:

Kjære Geheimeetatsraad Krieger!

Nu til en stor *Hemmelighed*. Det lykkedes fuldstændig at faae *Bernhard Olsen* sat igang med at samle Bønderne til at forme det omtalte Museum. Men dette bliver i *Kjøbenhavn*, og Manden fik jeg strax sat igang.

Altsaa her har jeg faaet gjort Begyndelsen til et Museum à la „Hazelius“.

Vi have Manden

Vi have Penge

Vi have et foreløbigt Locale.

Vi have en stor voxende Stemning hos selve Bønderne. Nu skal De blot see, hvor den Sneboldt vil rulle sig stor.

See, *det* kommer der af at føre mig til Sverrig og at slippe mig løs paa en Kunstindustri Udstilling og der lade mig falde over et *dygtigt* Menneske. Blot et Blik ind i den Mands Øine lærte mig, hvad der var at gjøre.

Deres hengivne
F. Meldahl.

„Hermed var Begyndelsen gjort til at skabe det, som siden udviklede sig til *Folkemuseet*, og Jacobsen var inderlig glad over, at han strax havde kunnet hjælpe.“

I Efteraaret 1880 skrev Worsaae og Meldahl hver sin Anbefaling til Olsens Formaal, de bleve trykte som Initiativ til Dannelsen af den Forening, der 25. Juni 1881 udsendte sin Opfordring til at støtte det saaledes paabegyndte Danske Folkemuseum. 13 Navne stod der under Opraabet, deriblandt Meldahl, Olsen, Worsaae, flere store Godseiere og, som Repræsentant for Bondestanden, N. J. Termansen.

Meldahl „sagde til Olsen: „Støt Dem til Worsaae, desavouer mig — saa gaar Sagen.“ Dette skete saa ved, at man valgte et Forretningsudvalg, hvor man udelukkede mig.“ Det bestod af Goos, Olsen og Worsaae.

„Man gik saa ifærd med Indkjøb uden ret at mindes, at man ingen Midler havde. Man kom derved i Gjæld.“

„Murmester Nicolai Petersen hørte dette, og en Dag (i 1882) kom han ind til mig og sagde, at han vilde hjælpe os — og lagde 10.000 Kr. paa Bordet, men tilføiede, at dette skeete paa Betingelse af, at det, vi købte, var og blev offentlig Eiendom, og at Olsen ikke havde Partret i det — Noget vi reent havde overset!“

„Jeg skrev da 4. April til Forretningsudvalget og fik alt 5. April en Skrivelse fra Olsen, hvori han tiltræder Nicolai Petersens Betingelse, og det lykkedes mig ved Goos Hjælp at faa det ikke lette Spørgsmaal forment tilrette. Dog fik Olsen i Aarenes Løb en større Udbetaling som Vederlag for ydet Arbeide og Afstaaelser.“

„Nu havde man ved disse store private Offre en god Begyndelse til at faae Rigsdagen til at yde Statsbidrag. Da man trængte til Statens Tilsyn for at controlere, saa fik jeg hjulpen til, at det som Betingelse for Statsbidraget blev fastsat, at Ministeriet skulde vælge en Delegeret i Bestyrelsen, og da Troels Lund valgtes ind,

var Sagen kommen i det rette Spor, og nu gaaer den sin gode Gang. NB. ifald den ikke brænder — Noget jeg Aar paa Aar i Ministeriet og til Bojsen i Rigsdagen har advaret imod.“

„Af Ovenstaaende vil det klart fremgaae, at Folkemuseets Tilbliven i ikke ringe Grad skyldes min, Jacobsens og Nicolai Petersens Medvirken, og komisk var det derfor at see, at man ved Museets Aabningsfest reent havde glemt at invitere eller blot nævne os Tre.“ — Meldahl skriver til sin Hustru, Göteborg 8. Aug. 1885: „Folkemuseet har man da aabnet uden at nævne med et eneste Ord den Borger, der gav de 10.000 Kroner. Det er skammeligt gjort af Olsen og Worsaae. Det skal interessere mig, om man ogsaa har glemt eller undladt at indbyde ham til Aabningen — har man det, tager jeg fat paa Sagen.“ En Uge efter var Worsaae død!

„Jacobsen og jeg kom ganske naturligt ofte til at tale om vort Lands Historie og Betydningen af, at Folket gennem Skrift, Tale og billedlig Fremstilling vakttes til Interesse derfor. I Anledning af de mange Opgaver, han af den Grund stillede vore Kunstnere, hørte jeg ham ofte udbryde: „Ja, men Kunstnerne og Folk i Almindelighed kjende jo ikke vor Historie!“ Denne Erkjendelse førte ham til som en særlig national Opgave at sysle med den Tanke at faa udgivet en let læselig, kort Fremstilling af vor Historie, som for en billig Pris kunde gjøres tilgjængelig for hele den store Befolkning. Han kom en Dag til mig og forklarede mig Tanken, idet han tilføiede: „Men hvem skal jeg faae til at paatage sig det Arbeide? Hvem kan det, og hvem har Tid og Lyst?“ Min Tanke faldt strax paa nuværende Rigsarkivar Jørgensen, og jeg nævnede hans Navn.“ A. D. Jørgensen, der dengang var Fuldmægtig i Kongerigets Arkiv, var i disse Aar Sekretair ved Indenrigsministeriets Kommission angaaende en Række offentlige Bygninger, for hvilken Krieger var Formand, og af hvilken Meldahl var Medlem.

„Ja“, sagde Jacobsen, „jeg har netop tænkt paa den samme Mand, og fra flere Sider siges det, at hans varme patriotiske Følelse giver mig Sikkerhed for, at det, jeg vil opnaa, det skeer, ifald han nu blot vil overtage Arbeidet.“ Kort Tid efter var Sagen i Gang og ved Hjælp af Forfatterens utrolige Arbeidskraft blev Opgaven ogsaa fuldført i rette Tid.“

Det er „40 Fortællinger af Fædrelandets Historie“, som der

her sigtes til; Bogen udkom 1882 paa Forlag hos Udvalget for Folkeoplysningens Fremme.

Krieger, der tidlig værdsatte Jørgensen og altid hos Meldahls omtalte ham med Beundring, skriver om denne Sag 27. April 1881:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Hvis De har Leilighed dertil, saa see at faa Captain Jacobsen til at henvende sig til Jørgensen jo før jo heller. Han er den Ene-
ste mulige, og Tidspunktet er for Øieblikket heldigt, tilfældigvis
ved jeg nemlig, at han endnu ikke har taget fat paa noget bestemt
nyt Arbeide, men dette kunde let ske, hvis der ikke snart tales
til ham om Sagen. Han er meget beskeden, saa det var Synd, hvis
Jacobsen ikke tilbød ham et rigeligt Honorar.

Deres hengivne

Fr. Krieger.

Krieger var meget interesseret i, at Alt i denne Sag ordnedes
paa det Bedste for Jørgensen, og han bad gjentagne Gange Meldahl
om at yde sin gode Tjeneste. „Tak, fordi De har faaet talt med
Jørgensen“, skriver han 22. September. „Jeg haaber, at det er
Jacobsen og ikke Steenstrup, der bestemmer Forskudets Stør-
relse.“

Bogen udkom 17. September 1882: „Jørgensens Bog er god,
tildels fortrinlig“, skriver Krieger til Meldahl 2. Oktober.

Jacobsen kunde derimod være betænkelig. Engang hos Meldahls
sagde han tvivlraadig spørgende: „Er den virkelig til nogen Nytte?“
Han lod til at mene, at den maaske var for tør. Man kunde ønske
ham, at han havde hørt, hvor varmt den Bog er bleven omtalt
af Sønderjyder, f. Ex. af A. Svensson, der som Redakteur af
Dybbølposten 1907—15 bidrog meget til at styrke Danskheden
paa Als. Hans Moder havde fortalt ham om sin egen Skoletid
mellem de slesvigske Krige og om Krigen 1864: „Den Bog gav
mig Baggrunden for alt det, Moer havde fortalt. Nu saa jeg det i
Sammenhæng, saavidt jeg kunde forstaa det, og jeg syntes, det
blev meget alvorligere, end det før havde været. Jeg husker endnu
det brune Bind. Jeg kan se mig selv stirre paa Billederne, bl. a.
Gjengivelsen af Kongens Nytorv i Kjøbenhavn med det kgl. The-

ater og Skildringen af Kampen paa Dybbøl Bjerg 5. Juni 1848, og at et ganske bestemt Billede blev levende for mine Øine: „De røde Rækker brød frem med freidigt Hurraraab.“

„A. D. Jørgensens „40 Fortællinger“ har gjort en uvurderlig Nytte i den danske Kamp i Nordslesvig“ udtaler Magister H. V. Clausen, og Bibliothekar Jakob Petersen i Aabenraa skriver i Sprogforeningens Aarsberetning 1929—30: „Brygger J. C. Jacobsen skænkede i 1882 Sprogforeningen 10.000 indbundne Exemplarer af A. D. Jørgensens „Fyrretyve Fortællinger“. Det var ved at give Tilsagn om denne store Gave, at Brygger Jacobsen gav Stødet til, at A. D. Jørgensen afbrød andet videnskabeligt Arbejde og skrev denne udmærkede Bog.“ Hr. Jakob Petersen mener, at der ialt er kommet 15—16.000 Exemplarer af Bogen til Sønderjylland. —

„Ved at se, at der mellem de Besøgende paa Frederiksborg var uniformklædte Mænd, kom jeg til at tænke paa, hvorledes man i Frankrig havde givet Enhver, der havde Soldaterdragt, fri Adgang overalt. Jeg foreslog Jacobsen, at dette navnlig burde være Tilfældet paa Frederiksborg, thi den militaire Uniform adlede jo den, der bar den. De venlige og taknemlige Øine, hvormed han, næsten bevæget, strax var med hertil, viste mig, hvorledes jeg her netop havde truffet hans Opfattelse af Museets Forhold til Befolkningen.“

„Man behøvede kun at vise en god og ærlig Villie og en oprigtig Interesse for en Sag, saa kunde man altid være vis paa Jacobsens Støtte.“

„Overalt, hvor Jacobsen var med, var man sikker paa hans virksomme Indgriben og næsten utrolige Offervillighed. Jeg saa dette ved Niels Juels Statue. Da det til Slutningen kneb med Midler, var det ham, der i Smug skød det Manglende til“ og blev den væsentligste Bidragyder.

„Da jeg hjalp med til Arrangementet af Piedestal, Gitter og Lygtepæle, sagde han Ja til Alt, kun ikke til Anskaffelsen af den 3die Lygtepæl (Candelaber). „Nej“ sagde han, „nu skal De faa at see, om Kommunen nogensinde finder det passende at yde den?“ Jeg svarede, at den tredie nok blev en af de sædvanlige fæle Lygtepæle, og, som man kan se, fik jeg Ret.“

Monumentet blev afsløret 21. September 1881 med stor Pomp

i Kongens Nærværelse. Betegnende for Jacobsen er, hvad han i Anledning af denne Festlighed skriver til Meldahl 18. Juli: „Jeg kommer formodentlig ikke til at overvære Afsløringen af N. Juel, men det er ogsaa ligegyldigt, naar Monumentet kun bliver fær-digt.“ —

Til Peder Skrams Mindesmærke paa Østbirk Kirkegaard, der reistes i 1886, forøgede han med Fornøielse sit Bidrag med 200 Kr., da Meldahl meddelte ham, at det var nødvendigt.

„Jeg har anført de foregaaende Træk for at vise, hvorledes Jacobsen til alle Tider var en ligesaa høihjertet som oprigtig beskeden Hjælper og Støtte for alle alvorlige Interesser.“

Fædrelandet, Almenvæl, Kunsten var fælles Hjertesag for Jacobsen som for Meldahl, det gaaer som en rød Traad igjennem deres Breve og gav dem stadige Berøringspunkter. Som tidligere Borgerrepræsentant drøfter Jacobsen i Mai 1881 ved given Anledning Muligheden af at udvide Lille Kongensgade og Holmensgade: „I Holmensgade maatte Kommunen naturligvis expropriere de afskyelige, men indbringende Rønner, da man ikke har tænkt paa itide at berøve dem deres Værdi ved at fordrive Ukrudtet.“ For at faae noget ordentligt ud af ny Bebyggelse maatte der vistnok dannes et Konsortium: „Jeg selv kan ikke bidrage meget til et saadant Foretagendes Fremme; men Noget kunde jeg maaske dog gjøre for at give et Stød fremad.“

At Jacobsen, der i 1859 havde sørget over Frederiksborgs Brand, og i 1867 havde haft en stor Brand paa Carlsberg, altid maatte tænke paa Brandfare, er en Selvfølge. Da Meldahl i 1878 foreslaaer Træbeklædning i Riddersalens Vindueslysninger og paa Væggene, fremhæver Jacobsen strax den Fare, „som denne Træbeklædning med paasatte Tapeter synes at medføre, men jeg tvivler ikke paa, at De selv har overveiet dette Spørgsmaal.“

7. Juni 1883 skriver han: „Da jeg Pintsedag var paa Frederiksborg, talte jeg med Slotsforvalteren og tilraadede ikke at holde Vandledningerne i Etagerne fyldte med Vand, men derimod at indøve Brugen af Trykværket ved Hjælp af Slinger, som føres fra Kjælderens op i Gaarden og derfra ad Stiger eller Trapper kan

føres videre op i Etagerne. Naar man har et kraftigt og hurtigt-virkende Trykværk, er dette efter min Erfaring fra Branden paa Carlsberg langt mere betryggende end Vandbeholdere paa Loftene.“

Efter Christiansborgs Brand 3. Oktober 1884 skriver Jacobsen, der i 1883 havde skjænket Kjøbenhavn en Dampsprøite, 8. og 9. Oktober i Dagbladet en indgaaende Artikel: „Hvad kunne vi lære af Christiansborgs Brand?“ Han er stærkt optaget af at undersøge Kjøbenhavns Brandvæsen, skriver han i November til Meldahl „og hvormeget (eller *hvorlidt*) Kommunen selv bidrager dertil. Det er dog ikke min Hensigt at skrive mere offentligt under mit Navn, men at søge at faae Oplysningerne indrykkede som Redactions-artikler.“

Temmelig passiv var Jacobsen overfor Tanken om at gjenopføre Christiansborg Slot. Da der om denne Sag sammenkaldtes et Møde i Børsen, skriver han 13. Oktober 1884 til Meldahl i et karakteristisk Brev: „Jeg seer, at mine øvrige talrige Arbeider ikke tillade mig at tage Deel i videre Forhandlinger i en Komité, og jeg vilde desuden sandsynligviis komme i en Opposition baade med Dem og Andre, thi jeg vil aldeles Intet have at gjøre med en Subscription, hvor der tales om *6 Millioner*. Kan Forslaget indskrænkes til Opførelsen af et *fuldstændig isoleret Konge-Slot* (ikke en *Kongebolig*) af *moderate* Dimensioner, vil jeg naturligviis bidrage efter Evne, som jo nu ikke er stor, men jeg tør i dette Øieblik ikke nævne nogen bestemt Sum, men jeg *tænker* paa, at jeg maaske fra 1ste Oktober 1885 at regne *maaske* kan tilbyde et aarligt Bidrag af 10.000 Kroner, saalænge jeg lever.“

Han kunde dog ikke andet end gjøre Sit for at bevare Alexander-Frisen, som han efter Branden saae hænge paa de levnedede Mure. Ved Bissens Hjælp fik han den nedtaget og undersøgt, og paa sin Bekostning lod han den sætte istand. Han skriver 30. Juni 1885 til Meldahl, der var Medlem af Thorvaldsens Museums Bestyrelse: „De veed jo, at det bliver nødvednigt at lade vistnok $\frac{1}{3}$ af Alexander Frisen gjøre af Nyt, og at Lazzerini¹⁾ i den Anledning kommer her til medio Juli for at see paa Frisen og paa Afstøbningerne i Thorvaldsens Museum. Jeg haaber, at De kan sørge for, at vi

¹⁾ Billedhugger i Carrara.

faae Tilladelse til at tage Former derover til Afstøbningen til Brug ved Gjengivelsen i Marmor. Disse Afstøbninger burde tages jo før jo hellere, for at man kan sammenligne dem med Udførelsen i Marmor i den fra Branden reddede Frise.“

Jacobsen kunde som bekjendt ligesaa godt være bleven Architect som Brygger. Gjentagne Gange raadspørger Meldahl ham som Bygmester om praktiske Ting. I 1874 gjælder det emailerede Skiferplader, og i 1882 svarer Jacobsen Meldahl, der har spurgt ham, om Asfalt og Kork vilde danne et sikkert Grundlag for Kalkpuds: „Kan der ikke ledes Varme ind i det hule Rum i Ydermurene? Ved den af mig projekterede Museumsbygning med Auditorium i den botaniske Have, havde jeg i Planen anbragt en Skal af hule Mursteen i nogle Tommers Afstand fra Ydermuren med Opvarming af det hule Mellemrum for hurtigt at gjøre de indre Rum, navnlig til Bibliotheket og Herbarie-Samlingen, fuldkommen tørre og for at forebygge Bedugning af Væggene i Auditoriet. En saadan fritstaaende Skal af Muurværk er, saavidt jeg erindrer, anbragt paa den Endevæg i det Sixtinske Kapel, hvorpaa Michel Angelo malede „Dommedagen“.“

Endnu 15. Sept. 1886 giver han Meldahl et praktisk Raad ved sine udtømmende Oplysninger om, hvorledes man lægger Træbrolægning i Paris og i Frankfurt: „Jeg har nogen Frygt for, at Pariser Methoden med et tyndt Gruslag under Træsten ikke vil være heldig i vort Klima, hvor Frostene vil kunne løfte Stenene, naar der trænger Fugtighed ned under dem gjennem Fugerne. Derfor foretrækker jeg at omgive den underste Del af dem med Goudron.“

Fra 1866 havde Jacobsen været Medlem af Indkjøbskommissionen til den kongelige Malerisamling. 1873 blev Meldahl Medlem af Samme efter Overhofmarskal Oxholms Forslag. I 1882 var der Tale om at købe Krøyers „Italienske Landsbyhattemagere,“ for hvilket Billede han i 1881 havde faaet en Medaille paa Salonen i Paris, men Jacobsen var imod det.

Han skriver til Meldahl 26. April 1882: „Johansens Fisk ere ganske vist fortræffelige, men jeg synes dog ikke, at der er Grund til at gjøre en saa iøinefaldende Anstrengelse som at bede Kunstforeningen om at afstaa det. Johansen vil dog forhaabentlig senere kunne male Noget, der er ligesaa godt eller bedre, og gjør han ikke det, hører han jo ikke hjemme paa Galleriet.

At jeg er og bestandig vil være en afgjort Opponent mod Optagelsen af et Billede som Krøyers Smed eller Hattemager, eller Gud veed hvad, i Samlingen af *dansk Kunst* paa Christiansborg, behøver jeg neppe at gjentage.“

Meldahl har 16. November 1896 noteret paa dette Brev: „Jeg havde gjentagen mod Reglerne stillet Forslag om Krøyers Hattemagerbillede, som jeg nu som altid har fundet værdig til at være paa Galleriet — og det er et Tab, at Galleriet ikke fik det Arbejde!“

Som bekjendt var det ogsaa Jacobsen, der i 1886 satte sig imod, at man købte Krøyers „Musik i Atelieret“, fordi Billedet havde perspektiviske Feil. —

Bag en noget kølig Form gjemtes der i Jacobsens Sind Begeistring og Ungdomsfriskhed. Skjøndt Meldahl stod ham saa nær, bevarede Jacobsens Breve til ham i mange Aar en ganske formel Overskrift. Morsomt er det at se, hvorledes denne med eet Slag forsvinder, efter at Meldahl i Juni 1881, altsaa kort før Jacobsens nye store Gavebrev til Museet, havde indbudt ham og et Par Andre til en Fodtur fra Holte til Skodsborg, hvor man skulde spise til Middag.

Jacobsen skriver 24. Juni 1881:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Jeg blev saa henrykt over Deres venskabelige Forslag om at møde Dem i Holte og gjøre Fodtouren med Dem, Deres Frue og Venner, at jeg strax hengav mig til ungdommelige Drømme om den Nydelse, en saadan Spadseretur vilde forskaffe mig, men da jeg kom i Tanker om de Erfaringer, jeg har gjort, at slige Vandringer, naar de ikke ende i mit Hjem, hvor jeg kan klæde mig om eller pakke mig ind efter at være bleven varm, som oftest maa betales med en længere Forkjølelse, nedstemtes min Begeistring, og jeg er nu kommen til den Erkjendelse, at jeg ved denne som ved mange andre Leiligheder maa give Afkald paa ungdommelige Nydelser. Jeg møder altsaa som gammel, fornuftig Mand først Kl. 5 i Skodsborg.

Deres hengivne
J. C. Jacobsen.

Af Deltagerne i Fodturen huskes endnu kun Borgerrepræsentanten, Beregner Andresen, Overretsassessor Th. Hindenburg og Krøyer, med hvem der sikkert allerede nu har været Aftale om, at han skulde male Meldahl. Det blev Bygeveir, og man maatte engang ty ind i et Bondehus, hvor Krøyer til en fingeret Mandolin foredrog den lille Vise:

Io sono poveretto,
Non ho pane,
non ho letto.
Ho venduto i calzoni
Per una bocca di maccheroni.

Gade var indbudt til Middagen, men var forhindret, og desværre var der paa Hotellet med mange Beklagelser Afbud fra Krieger: „Hvorfor skulde det nu netop være i Dag, at jeg er bleven nødt til at gaa tilsengs for om muligt at faa Bugt med Holdet. Jeg var meget malkontent.“

Tietgen var med og havde Fru Meldahl tilbords. Jacobsen underholdt med helt barnlig Varme Meldahls Datter med, hvor henrykt han altid havde været over at læse „Banditten“ af Cooper. Det var et hyggeligt og muntert lille Selskab. Forøvrigt var det eiendommeligt at se, at den ellers saa meddelssomme Hindenburg i Jacobsens og Tietgens Selskab ved Bordet sad ganske taus. 30. Juni skrev Jacobsen:

Kjære Herr Etatsraad Meldahl.

Jeg maae takke Dem ret meget for Deres Opmærksomhed at sende mig Oversættelsen af Motley, hvis Forord i høi Grad have interesseret og glædet mig. De stemme ganske med det Indtryk, som jeg i sin Tid fik ved at læse Værket paa Fransk. Da jeg nu har anskaffet den danske Oversættelse, sender jeg det fra Dem modtagne Exemplar tilbage, tilligemed det første Bind af den franske Oversættelse, hvis Introduction af Guizot sikkert vil interessere Deres Frue. —

Med hjertelig Tak til Dem og Deres Familie for de behagelige Timer, jeg tilbragte sammen med Dem i Søndags, forbliver jeg

Deres hengivne og forbundne
J. C. Jacobsen.

Jeg har lovet Grosserer Halkier og hans Frue at vise dem Kongefløien og haaber, at Localerne ere tilgængelige for os. —

Mange Gange vare Meldahls med Gjæster paa Frederiksborg, ogsaa med Jacobsen, saaledes samme Efteraar, Tirsdag 27. September, da Meldahl havde indbudt Fru Heiberg og hendes Datter Sarah. Krieger skulde ogsaa have været med, men var forhindret ved Martin Hammerichs Begravelse: „Skade, at jeg ikke kan være to Steder paa een Gang i Morgen“ skrev han om Mandagen. Han havde ellers om Lørdagen lagt Meldahl Fru Heiberg paa Sinde: „Hvis Jacobsen paa Tirsdag tager med Toget fra *Kbhvns.* Station, og De ikke alt har bedet ham derom, saa skriv et Par Ord til ham, og bed ham hjælpe Fru Heiberg. Hun eller rettere Sarah finder vel ud af det, men det er vist aldrig før hændt hende i hendes Liv selv at skulle tage Jernbanebillet. Jeg kan ei hjælpe.“

Fru Meldahl fortæller om Turen: „Det var et udsøgt Selskab: Jacobsen, Tietgen, Holmblads, Gades og saa vi To. Paa Frederiksborg husker jeg, at Gade traadte frem i Riddersalen og holdt en lille Takketale til Pater¹⁾. Det var rigtig smukt af ham, jeg har oplevet noget Lignende ved P. Hansens Forelæsninger over Fausts 2den Del, hvor han til Slutning traadte frem og bragte ham sin Tak i Alles Paahør. Paa Tilbageveien til Jernbanen hændte det, at den Vogn, hvori Gade, Sarah og jeg befandt os, mistede et Hjul. Sarah steg i min Agtelse, fordi hun holdt sig taus under Katastrofen.“

Næste Vinter stod Sarahs Bryllup. Fru Heiberg boede i et af Byggeselskabets Huse. Meldahl som Selskabets Direktør foreslog Bestyrelsen, at man paa Høitidsdagen skulde pryde Opgangen med Planter. Jacobsen svarer 13. Februar 1882: „Det forekommer mig, at vi *ubetinget* bør vise Fru Heiberg den Opmærksomhed at smykke vort Huus, hvori hun boer, i Anledning af Datterens Bryllup paa Tirsdag. Byggeselskabet vil være Bestyrelsen taknemmelig derfor.“

Meldahls vare gjentagne Gange til Fest paa Carlsberg, saaledes i 1881 ved en større Middag for den hollandske Sangerinde Marie van Zandt og hendes Moder.

Meldahl var med 25. September 1883, da det nye Carlsberg

¹⁾ Meldahls Navn i Familien.

Anlæg i alt Væsentligt var færdigt. Det var Jacobsen særdeles kjært, idet han afsluttede denne Virksomhed at kunne forevise sit Værk „for Venner, som have Interesse for Carlsberg.“ Kl. 2 skulde Anlægget tages i Øiesyn, og derefter var der Middag hos Jacobsen. Han havde længtes efter denne Afslutningsfest og glædede sig i høi Grad til den.

1883 blev det store Aar for Carlsberg-Laboratoriet, hvis tvende Ledere, Johan Kjeldahl og Emil Chr. Hansen, gjorde de epokegjørende Opfindelser, der bragte deres Navne vidt ud i Verden.

I 1884 under den internationale Lægekongres, hvor man var saa lykkelig at have en dansk Verdensberømt, nemlig Wilhelm Meyer, som Præsident, skriver Jacobsen 30. Juli til Meldahl: „Jeg maa underrette Dem om, at jeg i Aften er bleven overrasket ved et Telegram fra Mr. Pasteur, som melder, at han allerede er i Hamborg og kommer hertil i Morgen. Da han kommer som min Gjæst, maa jeg modtage ham paa Jernbanen Kl. 10¹/₂ og ledsage ham til Hotel d'Angleterre, hvor jeg har stillet en Leilighed til hans Disposition, og jeg vil derfor neppe kunne være her tilbage paa Carlsberg før *senest* Kl. 1, men til den Tid kan De være sikker paa at træffe mig hjemme.“ Derefter indbyder han Meldahls til at spise til Middag paa Carlsberg Søndag 17. August: „Jeg troer ogsaa, at det vilde interessere Dem begge at gjøre Bekjendtskab med denne Mand og hans elskværdige Familie.“

Fru Meldahl, der vidste, at hun var bedt „for at gjøre Nytte,“ fortæller 19. August sin Datter om denne Fest: „Du kan tænke Dig min Skræk, da Værten sagde, at jeg skulde have Pasteur tilbords, hans egen Kone er nemlig fraværende paa Grund af Badetur“. (Fru Meldahl tilføiede, at Fru Jacobsen ogsaa var fraværende, fordi hun ikke kunde Fransk). „Det gik imidlertid overmaade heldigt. Jeg fik den heldige Idee at rive ned paa Tyskerne, og det gik her som altid, at fælles Had er et endnu stærkere sympathisk Baand end fælles Kjærlighed. Det faldt i rigtig god Jord hos ham. Jeg sagde, at jeg med stor Tilfredsstillelse havde læst, at de tyske Blade vare saa fortrydelige over, at han, Pasteur, var Kongressens Helt, og efter at denne gode Entree var gjort, rev han da ned paa Hr. Koch¹⁾ (Mr. Coks, som han kaldte ham), saa det var en Lyst, og

¹⁾ Den tyske Læge Robert Koch, der i 1882 havde opdaget Tuberkelbacillen og i 1884 paaviste Koleraspirillen.

jeg sagde som Nille til Erasmus Montanus: „Intet kan være visere“, hvergang han fortalte om en af Coks' ny Slyngelstreger. Det var forresten en ren Lykke, at jeg paa min anden Side ved et Tilfælde havde faaet gamle Hornemann. Denne bidrog til at holde Pasteur i Aande; han talte ikke bedre Fransk end jeg og virkede altsaa ikke nedslaaende. Pasteur selv talte et saa udmærket smukt Sprog, langsomt og tydeligt som en Docent og lagde altid lidt Tryk paa de stumme, feminine Endelser, hvilket jeg saa godt kan lide. Men hvad der ligefrem rørte mig, var den Simpelhed, Enfold eller Barnlighed, hvad man nu vilde kalde det, der gik igjennem al hans Tale. Ikke Spor af lærd tysk Storsnudethed; hvad han forklarede og fortalte, var Altsammen saa jevnt og naturligt, saa at man blev tilmode, som om man selv kunde have fundet paa det Samme.

Da vi havde snakket en Stund, stadig afbrudt af Skaaltaler, som Pasteur besvarede med et langt Foredrag, fik jeg en dristig Tanke. Jeg spurgte ham, om han nogensinde havde hørt om *Ammoniak som Middel imod Kolera*. Jeg havde ventet en kort Afvisning, men til min Forundring svarede han, at han syntes, at han nylig havde læst Noget om det. Skulde det virkelig være kommet i Figaro?¹⁾, og da jeg endnu havde det famose franske Brev i frisk Minde, gav jeg ham i en Fart Kvintessentsen af det og fortalte til Slut, hvorledes Chemikeren efter at have reddet en Mængde Mennesker var bleven dømt for Kvaksalveri, hvilket lod til at interessere ham ikke lidet. Efter Bordet fik jeg fat paa Pater og sagde, at han nu værsgod skulde give Pasteur Artiklen, som han havde taget med. Pasteur har ogsaa efter Paters Sigende taget meget venlig derimod og ytret, at man burde gjøre Alt, hvad man kunde, for at finde paa Remedier imod den Sygdom.

Ja, jeg kunde endnu fortælle mangfoldige Ting om Alt, hvad vi snakkede sammen, medens Hornemann laa med Albuerne i min Tallerken og var lutter Fyr og Flamme. Tænk, den gamle Mand var bleven saa forynget, saa klar i Hudfarven²⁾, saa rent omskabt af alle disse Dages Glæder, at jeg ikke kjendte ham igjen, da jeg først saa ham i Salen!

¹⁾ Meldahl havde nylig sendt dette en Notits herom, en Erindring fra Koleraaaret 1855 i Italien.

²⁾ Hornemann havde lidt meget af Exem, mod hvilken man dengang ikke havde saa virksomme Midler som nu.

Fru Pasteur var ikke saa morsom som Manden. Jeg har hende saa smaat mistænkt for at være saadan, hvad man kalder „bonne ménagère“ paa Fransk. Sønnen saa ud saaledes, som en Attaché pleier at se ud, Datteren havde et meget kvikt og behageligt Ansigt, men nedlod sig ikke til at svare mere end det Allernødvendigste, saa tænkte jeg: „Gider Du ikke tale med mig, saa for min Skyld ingen Allarm!“ Jeg indlod mig kun med dem, fordi jeg følte det som en Pligt ligeoverfor Værten, thi der var Folk nok, som jeg kjendte, og som jeg meget hellere vilde have talt med f. Ex. Madvig, som havde havt Fru Pasteur til Bords. Jeg spurgte ham, om hun ikke var en livlig Kone (thi hun havde Noget som et permanent Smil), men han vilde ikke rigtig ud med Sproget. Formodentlig har han heller ikke rigtig kunnet slaa Gnister af hende.“ —

Eftersom Aarene gik, voxede Jacobsens Venskab for Meldahl; han vilde ikke trætte Meldahl ved at bede ham komme ud til sig, naar han hørte, at Meldahl er overanstrengt og ikke kan faae den nødvendige Ro. Han skriver Lyon, 4. Juli 1884: „Det gjorde mig meget ondt at see Dem saa lidende, da jeg besøgte Dem umiddelbart efter Deres Hjemkomst, men jeg blev beroliget kort efter ved et Brev fra min Kone, som fortalte mig, at hun havde seet Dem i Dyrehaven, og at De saae rask ud. Gid dette nu maa vedvare!“ —

Meldahls Følelser for Jacobsen komme paa rørende Maade frem i et Brev, Charlottenborg, 30. Marts 1885:

Kjære Herr Capitain Jacobsen!

Idet jeg gjentager min Tak, fordi De altid saa venlig tænker paa mig og lader mig være med til at faae et Overblik over den enestaaende store Virksomhed, som De har udfoldet ved at skabe det Carlsberg, som til fjerne Slægter vil være med til at skabe høi Udvikling her i Landet og saaledes støtte den Selvfølelse, som ethvert Folk har fornøden for at bevare sit selvstændige Liv som Nation samtidig med, at der heri haves Betingelsen for Tilveiebringelsen af de Midler, der udfordres, for at der paa Frederiksborg lidt efter lidt skabes et Museum, som kan opfriske vore historiske Minder, tillader jeg mig at bede Dem optage i Deres Bibliothek paa Carlsberg hosfølgende Bog. Den kan der ligge som et ringe Minde om en hjertelig Tak fra Slottets Bygmester, hvem De ved

Deres ubegrændsede Tillid gav Leilighed til at bruge sine Evner, og som De ved saa mange Leiligheder ved Deres varme høihjertede Tanker og de Opgaver, de stillede, har givet mange af de bedste og smukkeste Minder og Følelser, som dette Liv kom til at afgive for Deres af Hjertet hengivne

F. Meldahl.

Naar Meldahl i sit Hjem fortalte om Jacobsens nye store Donationer til Frederiksborg, gjorde det intet videre Indtryk paa hans Børn, dels naturligvis paa Grund af deres manglende Begreb, men ogsaa fordi det, at Jacobsen gav, var noget ligesaa Selvfølgelig som det, at Solen hver Dag vandrede hen over Himlen.

Meldahl kunde faae Jacobsen til Alt, han kjendte hans Tankegang. „Idag modtog jeg hosfølgende Linier“ skriver han 29. Marts 1880. „Jeg veed, at Kunstneren er helt ubemidlet og ikke vil kunne gaa ifærd med det Arbeide, De saa venlig har overdraget ham, ifald han ikke faaer den ansøgte Hjælp. Jeg tillader mig derfor at anbefale, at De yder ham dette Forskud.“ —

„En Gang, da jeg traf ham, ligesom jeg kom ud fra et Sted, hvor jeg havde været Vidne til Noget, der rørte mig, saa han strax alvorlig paa mig og spurgte: „Hvad er der sket?“ Jeg vilde undvige at svare, men han trykkede paa og fik mig til at forklare Noget, som endte med det Udbrud: „Man er trængende!“ Dette skete ca. 3 Uger før Jul. Jacobsen sagde Intet. Men Juleaftens Morgen holdt hans Vogn foran min Dør, og ind kom han med et Brev, der indeholdt et stort Beløb og sagde: „Vil De nu være saa venlig at sørge for, at Vedkommende faaer dette i Aften. Der bør dog det Sted være en glad Jul. Men husk vel — ikke et Ord om, at Pengene komme fra mig!“ Og saa kørte han videre.“

„Se, det var den med Fordringer fra alle Sider overrendte Mand, som dog saaledes kunde huske og havde Tanke og Tid nok til at følge sit gode Hjerte. Han havde i det Hele det varmeste og kjærligste Hjerte for at støtte og glæde, hvor han blot kunde.“

„Der var i denne Mands Tanke og Tale en saadan Renhed, at Ingen nogensinde fandt paa overfor ham at komme med urene eller letfærdige Bemærkninger. Deri lignede han Fenger og Krieger. Man adledes i disse Mænds Selskab. Det var baade opdragende og forædlende at høre Jacobsen med Ros og Beundring omtale Mænd

som Ørsted, Hvidt og Jonquières. Hvor saa man ikke ogsaa den store Patriot i ham, saa snart Ordet Slesvig blev nævnt!“

„Man kunde med Rette kalde Jacobsen den kongelige Borger, thi han var en Mand, der *adledede* sine Omgivelser og var en Hæder for det Folk, han tilhørte.“

Efter Jacobsens Død stod Meldahl i stadig Forbindelse med Fru Jacobsen. Hun skriver 3. Septbr. 1888, Dagen efter Jacobsens Fødselsdag: „Jeg takker Hr. Etatsraaden meget for den Kjærlighed, De har viist min kjære Jacobsens Minde paa Frederiksborg ved Anbringelsen af den smukke Krands ligesom ogsaa for Bouquetten til mig, som jeg med Glæde modtog som en Opmærksomhed for hans Skyld.“ —

Til Foraarsudstillingen sender Meldahl hende Adgangskort og Katalog.

12. Marts 1890 skriver Fru Jacobsen:

Kjære Herr Etatsraad Meldahl, K. D. M.

Det gjorde mig ondt, at jeg i Søndags var kjørt ud og derved gik glip af Deres og Deres Frues Besøg. —

Medfølgende Bind af Dutert er jeg saa fri at bede Herr Etatsraaden ikke at forsmaa, det er jo kun en Bagatel, men jeg troer, at det vilde glæde Jacobsen, at det blev benyttet af Dem, som han skattede saa høit. Gid De maa leve i mange Aar til Glæde for Deres Familie og for vort lille Land, som har saa faae Capaciteter.

Med hjertelige Hilsener til Dem og Deres Frue er jeg Deres med Høiagtelse forbundne

Laura Jacobsen.

„Le Forum Romain et les Forums de Jules César, d'Auguste, de Vespasien, de Nerva et de Trajan“ er et smukt lille Pragtværk (Folio) med XIV Plancher og 50 Siders Text af den franske Architect F. Dutert. Det giver interessante Detailoplysninger om Udgravningerne paa og ved Forum, saa vidt som man var naaet c. 1870. De udmærkede Planer samt Forfatterens Rekonstruktionsforsøg have arkæologisk Værdi.

Èt Par Uger efter sender Fru Jacobsen Meldahl med Glæde „et Billede af min kjære Jacobsen.“ —

20. Juli 1887 skrev Grev Rosen fra Gastein til Meldahl og be-

klagede nu efter Jacobsens Død, at han dog ikke i sin Tid havde malet ham. Han giver denne det stolteste Eftermæle og omtaler Frederiksborgs Gjenopførelse paa den mest hædrende Maade. I Venedig havde han lige med Misundelse seet, med hvormegen Pietet, Diskretion og Sagkundskab Marcuskirken og Dogepaladset bleve restaurerede, medens man hjemme ofte mishandlede sine stakkels Mindesmærker „Men så kunde jeg lykkligtvis ogsaa tænke på, att i Norden åtminstone vårt grannland kan med berättigad stolthed uppvisa uti *Fredriksborg* ett exempel på ett dylikt kärleksfullt arbete, ett för alla tider gällande ärominne öfver dansk patriotism och dansk konst. — Den ädle Jacobsens död smärtade mig uppriktigt; en sådan medborgare formå icke många länder uppvisa en gång i hvarje århundra, och hvar och en, för hvilken fosterlandskänslan er helig liksom kärleken till konst, måste uppfatta hans bortgång som en international förlust.“

FREDERIKSBORG 1887—1908.

EDVARD HOLM

„Prof. E. Holm var mig en uforanderlig trofast Ven og Hjælper igjennem mange Aar.“

Meldahl havde den Lykke at have denne fine, karakterfulde, besindige Videnskabsmand ved sin Side i det nationalhistoriske Museums Bestyrelse ligefra dettes Stiftelse i 1878 og til sin Død i 1908. Han nævner Holm blandt dem „der have viist mig en hædrende, opdragende og gavnlig Venlighed.“

Som bekjendt kom Holm nogle Aar efter Jacobsens Død til at forene Studerekammerarbeidet med praktisk Virksomhed, idet han som Formand for Carlsbergfondet sad i Bestyrelsen for det store Bryggeri, Noget, der naturligvis kun kunde lykkes, fordi han havde afdøde Jacobsens høire Haand, Directeur Kühle, ved sin Side. Efter Sammenslutningen med Ny Carlsberg i 1902 og Overenskomsten med de forenede Bryggerier var han en Tid Medlem af den eiendommelige Forsamling, hvor 5 Videnskabsmænd sad Side om Side med en Række Bryggere.

Efter Kühles Død i 1906, da Holm var oppe i Halvfjerdserne, opstod der forskjellige Vanskeligheder, som han meget naturlig

ikke kunde magte, og i 1909, da dette var gaaet op for ham, nedlagde han resolut sin Formandsstilling.

Holm var en fornem Natur, og fornemt bar han den Skæbne, at der aldrig var Nogen, der talte med ham om hans monumentale Forfatterskab, den fremskridende Fortælling om et langt Tidsrum af Danmarks-Norges Historie. Hvormeget hans Hustru her har betydet for ham, viser han ved Dedikationen, Værkets eneste, i Bind V, der udkom 1906 i Aaret efter hendes Død: „Tilegnet Mindet om min Hustru“.

En eiendommelig Modsætning til den Finhed og Ro, der prægede ham, er den Lidenskabelighed, der kan komme frem i hans Breve til Meldahl, naar denne med Venlighed har omtalt Nogen (engang var det en høitstaaende Personlighed), som Holm fandt enten ubetydelig eller forloren.

Som en mærkelig Kontrast stod han i 1904 ved Domkirkeindvielsen i Ribe under en Fest i Stiftamtsgaarden en Tid Side om Side med Justitsminister Alberti. Det var et helt historisk Karakterbillede.

Af et af de faa bevarede Breve fra Meldahl til Holm seer man det Hensyn, Meldahl tog til hans Dom. Han spørger 12. November 1889, efter Henstilling fra Heinr. Hansen, om Museet skulde kjøbe dennes 5 Studier af Riddersal, Bedestol og Rosen. „Vil De sige mig Deres Mening herom“ tilføier Meldahl. „Jeg vil ikke reise Spørgsmaalet, ifald De er imod Kjøbet.“

Da Holm 1876 indmeldte Meldahl som Medlem i Dansk historisk Selskab, er Forholdet imellem dem endnu ganske formelt, men hans næste Brev, 25. Febr. 1880, om en Museumssag, har den samme venskabelige Form som alle hans følgende Breve.

I 1884 havde Holm Skrivekrampe. I et Diktatbrev 7. December udtaler han:

Kjære Hr. Etatsraad.

Hjertelig Tak for den mig tilsendte Pen, som jeg dog ikke tør bruge, før jeg faar min Læges Tilladelse dertil. Endnu mere takker jeg Dem om muligt for de særdeles venlige Ord, som Deres Brev indeholder. Ja, vistnok er det Overanstrengelse, der har voldt Skaden, men De ved selv, hvor vanskeligt det er at undgaa en saadan, naar man vil forene Arbejdet for sine aandelige Formaal

med de Forretninger, som man maa udføre dels i Kraft af sit Embede, dels fordi man bliver trukket ind, saa i det ene saa i det andet.

Deres hengivne og meget forbundne

E. Holm.

Derefter 28. August 1885: „Hvad De er saa venlig at skrive om Betydningen af et længere Ferieophold for mig i en Bjergegn, er vistnok sandt, men uheldigvis ere Professorgager ikke beregnede paa sligt.“

Naturligvis konfererer Meldahl strax med Krieger om, hvad der kan gøres for Holm, og Krieger nævner i et Brev til Meldahl 9. Sept., at Madvig nok kunde tilbyde Holm „passende Resourcer“ til en Reise. Denne fandt, som tidligere nævnt, virkelig Sted i sidste Halvdel af 1886.

Holm er deltagende, naar der er Sygdom i Meldahls Familie og sender endog engang Meldahl Recept til homøopathiske Draaber, „hvor besynderligt end det homøopathiske Væsen kan være.“ Han beroliger Meldahl, naar der er Noget, der gaaer denne nær, særlig engang da Jacobsen havde baaret sig noget keitet ad overfor ham. I Museumssagerne synes de altid væsentlig at være enige eller bleve det ialtfald hurtigt.

Ikke et halvt Aar efter Holms Hjemkomst fra den nævnte Reise døde Jacobsen, 30. April 1887. Meldahl, der dengang var i Karlsbad havde, saasart Jacobsens Død var at forudse, været forberedt paa, at Kultusministeriet skulde vise sig lige saa brutalt overfor Museumsbestyrelsen, som det lige havde vist sig overfor Kunstakademiet, og han kom nu til Holm med det overraskende Forslag, at man skulde faa en Prins som Formand i Bestyrelsen. Holm, der siden 1876 havde været Medlem af Carlsberg Fondets Direktion, for hvilken Kemikeren, Prof. C. Th. Barfoed, var bleven Formand efter Madvigs Død i 1886, svarer 3. Mai:

Kjære Hr. Etatsraad!

Tak for det Brev, De skrev til mig for nogen Tid siden. Ja nu er da det sket, som De maatte antage for nær forestaaende, da De skrev Deres Brev, at Jacobsen er død. Hvor meget der er tabt ved ham, er det overflødigt at berøre, og at der ved hans Død

vil komme mange Vanskeligheder frem, kan der ingen Tvivl være om. Jeg tænker i saa Henseende selvfølgelig nærmest paa Carlsbergfondets Stilling. Skjønt jeg ikke tvivler om, at vi ville komme over alt det, der her bliver at ordne, og skjøndt jeg ser Forholdene betydelig lysere, end jeg saa dem for et Par Aar siden, maa det nødvendigvis vække en stærk Følelse af Ansvar hos dem, der skulle øverst oppe lede den store Institution, som Carlsbergfondet nu bliver, og den maa jeg være forberedt paa at faa min ikke ringe Del i. Et stort Gode er det, at vi til Formand have Barfoed, han er meget besindig, forsigtig, men ikke raadvild og ikke ængstelig. I Sammenligning med dette kan jeg ikke lægge saa stor Vægt paa det, der synes at volde Dem Frygt. Jeg mener, vi skulle tage Sagen ganske rolig. Statutterne sige, hvordan Bestyrelsen skal være, og ingen kan gjøre noget uden Deres og mit Samtykke. En saadan Raahed som den nu efter Jacobsens Død at ville løse dem op, tiltroer jeg ingen, og jeg er overtydet om, at det vilde forekomme Kongen i høj Grad stødende. Jeg føler heldigvis min sociale Stilling meget fri, jeg bryder mig ikke det fjerneste om Hofgunst eller Minister *dito*, og jeg skal derfor med koldt Blod se paa, at der bliver udøvet Tryk — forudsat at det skeer, hvad jeg ikke antager. At gjøre noget i den Retning, De antyder, for at afværge en af de Personer, De nævner som Chef, vilde jeg rigtignok anse for lidet heldigt. Jeg har en sand Skræk for at have med Mennesker at gjøre, som man ikke kan forhandle med, og det kan man ikke med kongelige Personer. Jeg er Royalist af politisk Overbevisning, men skyer alt, hvad der har med Hof at gjøre. Den Udvej, De nævner, vilde altsaa for mig staa, som om man vilde hænge sig af Frygt for at falde i en Grøft, hvor man vilde søle sig til. Vi skulle blot, hvis vi ville have det, se os om efter en eller to Tilforordnede i Stedet for Jacobsen og indstille en saadan til Approbation. Mest vilde jeg sætte Pris paa at faa en, der ikke selv var Kunstner. Vi kunde være tjente med Emil Bloch, der utvivlsomt har god Forstand paa Kunst. Iblandt Kunstnere vilde jeg nærmest tænke paa Vermehren, han er baade en udmærket solid Kunstner, en fint dannet Mand og saare elskværdig. Men om alt dette kunne vi tales nærmere ved, naar De kommer hjem.

Tingene ere i det hele gaaede, uden at der er noget at fortælle derom. Da det viste sig, at vi dog kunde faa Roeds smukke Billede

fra Frederiksborg for den vedtagne Maximumspris 1000 Kr., har jeg købt det.

Lev vel! Godt Udbytte af Rejsen og plag Dem kun ikke med Tanken om Folks Chikanerier og Lyst til at gjøre sig vigtige.

Deres hengivne

E. Holm.

Paa Bestyrelsesmødet 24. Mai, da det allerede kunde ansees for sikkert, at Justitsraad Herbsts Konstitution som Leder af Statens historiske Museer vilde følges af hans Udnævnelse, besluttede Holm og Meldahl dels at søge at bevæge Herbst til under de forandrede Forhold at indtræde i Bestyrelsen, dels at anmode Udenrigsminister O. D. Rosenørn-Lehn om at modtage Valg som Tilforordnet; fra 1866 havde denne været Medlem af Indkjøbskomiteen til den kongelige Malerisamling og fra 1870 dennes Direktør.

„Sagen med Herbst gik da let i Orden“ skriver Holm 2. Juni, og 8. Juni 1886 fortæller han om sine Arbejder; bl. a. om det Festskrift han er ved at udarbejde, „Kampen om Landboreformerne i Danmark 1773—91“: „Tak for Deres venlige Indbydelse til at lægge en Spadseretur i Dyrehaven om ad Deres Landsted, men jeg maa lade Dyrehave være Dyrehave. Den Tid jeg har inden min Examensrejse, maa jeg bruge af al Magt til dog at faa noget videnskabeligt Arbejde gjort. Baade til Landmandsmødet til næste Aar og til en af de forskjellige Universitetsfester, Aaret 1888 bliver rigt paa, er der bestilt diverse Alen Manuskript hos mig, saa jeg har nok at gjøre. Heldigvis er jeg ypperlig oplagt dertil.“ —

„Ifølge Jacobsens Plan skulde Slottet blive Danmarks Versailles, altsaa indeholde Fremstillinger af Begivenheder af Fædrelandets Historie, samt Portraiter af fremragende Mænd, kort sagt, han vilde skabe en illustreret Danmarkshistorie til Belæring og Vækelse for Folket. Saalænge han levede, reistes der ingen Invending mod hans Plan, men da han var død, opstillede Arkæologerne Fordringer som, hvis de var bleven opfyldte, vilde have kuldkastet alt det Bestaaende. De forlangte bl. a., at Slottet skulde fyldes med Afstøbninger af Ligsten over danske Adelsmænd, hvilket

jo kunde være interessant nok for de Lærde, men vist neppe for Folk i Almindelighed. Jeg svarede dem, at det ikke havde været Jacobsens Mening at gjøre Frederiksborg til en Kirkegaard for al Kunst. Man gav mig endvidere Anvisning paa endeel Portraiter, som jeg burde lade kopiere; for at gaae tilbunds i Sagen reiste jeg hen til det opgivne Sted — Doberan — hvor de omtalte Portraiter skulde findes, og saa der dels, at de fremstillede helt andre Personer end angivet, dels at det var Billeder fra den senere Middelalder og fra Paryktiden, som sagdes at skulle forestille Margrete Sambiria.“

10. Juli 1890 døde Heinr. Hansen. Fru Meldahl skrev ved denne gamle Vens Død til en Datter 14. Juli: „Heinr. Hansens Død er gaaet mig meget nær.“

Mærkeligt nok blev hans Navn draget frem i Angreb, der samme Sommer af Th. Hindenburg anonymt rettedes mod Frederiksborg og særlig hadefuldt mod Meldahl i meget overfladiske Artikler i Dagbladet.

Naar man mindes, at Heinr. Hansen, som tidligere nævnt, i 1887 var bleven vraget af Holm som Tilforordnet i Museets Bestyrelse, og at han lod Meldahl føle, at han aldrig tilgav ham dette, saa ligger det lige for, at han i sine sidste Aar har kunnet føle Trang til underhaanden at fremhæve sin egen Betydning for Slottets Gjenopførelse.

Paafaldende er det ialtfald, at Dagbladet paa engang anfører ham baade som den, der skulde have styret Kunstflidslotteriet — Trap, der var død i 1885, er ganske glemt — og som den, uden hvis personlige Veiledning Restaureringen af Slottet overhovedet ikke havde kunnet finde Sted.

Da Heinrich Hansen ikke har havt nogetsomhelst med Slottets Ydre og Kirken at gjøre, kommer Dagbladet imidlertid imod sin Villie til at gjøre Meldahl en meget stor Kompliment, naar det skriver: „Den Opgave: gjengiv os Slottets Ydre ganske som det var før Branden, blev ypperlig løst.“¹⁾ og „Vi vilde have den herlige Kirke igjen, den som det danske Folk i Aarhundreder har beundret og glædet sig over, men nu har mistet. Ogsaa dette Ønske blev opfyldt paa den mest tilfredsstillende Maade. Som ved Trylleri

¹⁾ „Nu (1875) stod Slottet sit Ydre ligesaa skjønt og storartet som før Branden“ (Indenrigsministeriets Beretning om Frederiksborgs Slots Gjenopførelse, S. 29).

stod Kirken atter op af Asken i al sin rige Pragt, i alle sine fine og bizarre Detailler, ganske og aldeles som den havde været. Vi fik Rosen tilbage, mesterlig restaureret.“ Det er ikke faa Palmer, der her ganske naivt rækkes Meldahl, thi kun det Forreste af Heinrich Hansens Billede af Rosen har, som tidligere bemærket, været veiledende ved Restaureringen.

Kun for Riddersalen, der, som Høyen udtalte, var meget for smal og lav til dens Længde, og som Meldahl viselig gjorde noget høiere, end den havde været, have Hansens Tegninger havt afgjørende Betydning.

Ganske overfladisk er det ogsaa, naar Jacobsen omtales som den, der væsentlig skulde have været Skyld i, at Slottet overhovedet blev gjenopbygget. Trap og Meldahl vare her de Ledende; Jacobsen meldte sig strax som Bidragyder, men i 1860 spillede han ikke nogen fremtrædende Rolle i denne Sag.

Samtidig med at Rosen over Jacobsen overdrives paa dette Punkt, saa undseer Hindenburg sig ikke ved at angribe hans Museumsplan med de ideale Fremstillinger af Danmarks Historie, idet han, altsaa kun 3—4 Aar efter Jacobsens Død, foreslaar, at Bestyrelsen nu skulde frigjøre sig for hans Anskuelser. Han vil have mange Kopier af Portraiter samt Afstøbninger af Ligsten.

Dagbladet, i hvis Redaktion Hindenburg sad, forsikkrede, at dets Kritik var fra en sagkyndig Indsender. Datidens Arkæologer toge imidlertid Afstand fra den. Sophus Müller udtaler til Professor Holm, 12. August 1890: „Jeg skriver overhovedet ikke anonymt i Bladene, fordi jeg mener, at det er en daarlig Maade at ytre sig paa. Men i dette Tilfælde er jeg saa langt fra at ville være Angriber, at jeg endog har tænkt paa at svare paa denne Artikel under mit Navn, jeg er nemlig ikke enig med mine meget ensidige arkæologiske Colleger i deres Bedømmelse af Museet og finder at den Retning, hvori der arbeides i det Hele er ganske rigtig.“ — og da Vilhelm Boye og senere Henry Petersen overfor Meldahl forsikkrede, at de intetsomhelst havde med Dagbladets Angreb at gjøre, og da Ingen kunde regne Hindenburg for en Autoritet, saa er det givet, at det er den Kritik, han i sin Tid har hørt hos Museumsbestyrelsens Formand, Worsaae, der her gaaer igjen, suppleret med hvad Herbst, den daværende Formand, tidligere kan have

sagt. De vare begge tilbageholdende i Bestyrelsesmøderne, men altsaa kjækkere udenfor disse.

At Hindenburg har havt Forbindelse med Herbst fremgik ganske morsomt deraf, at en af Dagbladets Artikler fremhævede en formentlig Feil i Kataloget ved Omtalen af et Billede, der forestiller, hvorledes Christian I faar den gyldne Rose af Paven, et Punkt, der i et Møde netop havde ligget Herbst paa Hjerte.

Meldahl, der skrev sine Svar i Berlingske Tidende, havde let ved at paavise, hvor ukyndig Hindenburgs Kritik var, f. Ex. naar han paastod, at Lofterne vare for pragtfulde og Væggene for tarvelige. Slottet *skulde* være Kongeborg foruden at være Museum og maatte derfor være pragtfuldt; men der er Raad, hvis man mener, at Lofterne ere for straalende, thi for faa Kroner kunde de hvidtes, som Eftertiden rundt omkring har gjort det ved Christian IV's Dekoration.

Jacobsen havde altid vaaget over, at der var store Vægflader til Malerier. Man bryder nu engang ikke en Overenskomst, fordi en Mand er død. Man vakte og forædlede ikke et Folk ved Arkæologi og ved Afbildninger af Ligsten.

De ideale Fremstillinger af den hellige og profane Historie høre nu engang til Menneskehedens bedste Skatte. Lysippos Alexander ligesom Denners Tordenskjold ere Idealbilleder.

Fru Meldahl advarede midt i denne Kampagne underhaanden Hindenburg imod at fortsætte, da han dog vilde trække det korteste Straa, men et Blad skal jo gjerne have det sidste Ord, som her i Mangel af Argumenter blev til et umotiveret Overfald paa Meldahl, der nu beskyldtes for, at han selv skulde have ladet sin Buste anbringe over Vinduer paa Rosenborg og paa Frederiksborg. Slutningen blev, at Billedhugger Petersen, Stenhuggermester Olsen samt Albert Jensen, offentlig tog til Gjenmæle, det var dem, der uden Meldahls Vidende havde anbragt de nævnte Hoveder, og Alb. Jensen udtalte ligefrem om Meldahls Buste over Vinduet paa Frederiksborg: „Jeg har meent, som jeg mener endnu, at den paa sin tilfældige Plads sidder just ikke saa ganske med Urette.“

Af Meldahls og Holms Korrespondance i Anledning af hele denne Sag skal der her anføres nogle Breve. Meldahl skriver 28. August 1890:

Kjære Prof. Holm!

Hoslagt sender jeg mine Artikler. De behøver ikke at sende mig det tilbage.

Det, der bedrøver og ærgrer mig i den hele Sag, er, at *Herbst*, der altsaa endnu ikke har været istand til at skaffe os *en eneste* Ting til Museet af det, han paapeger, han stimulerer en saadan Stemning op imod os.

Da jeg paatalte det urigtige i Kjøbet af Kong Georgs daarlige Portrait uden vor Medvirkning, svarede han: „Jeg vilde virkelig ikke for den Sags Skyld lægge mig ud med Rosenørn.“ See, er det en værdig Maade at bruge Pengene paa. Det Hele fører til en Op-løsning, og det er saare heldigt, at vi have vedtaget en anden Forretningsgang. Jeg skal gjøre mit til, at der ikke finder Afgjørelser Sted, hvor De ikke er tilstede (*NB. af vigtigere Sager*).

Deres hengivne

F. Meldahl.

Holm svarer samme Dag: „Deres Artikler finder jeg meget gode og overtydende for hvem, der ikke ser med forudfattede Meninger paa Sagen. At *Herbst* tidligere har set paa Musæet med kritiske Øine, ved jeg meget godt, og det har han aldrig lagt Dølgemaal paa; men det er besynderligt, at han ikke har kunnet gjøre gjældende iblandt Musæumsmændene, at, hvad enten man sympatiserer med Jacobsens Plan eller ikke, saa maa Statutterne overholdes, og man maa se at faa det bedst mulige ud deraf.

Jeg tror, at han nu nok kan indse dette; men dels sidder han formodentlig fast i tidligere Udtalelser, dels er han en utrolig svag Mand. Jeg har det bestemte Indtryk, at han ligefrem har været altfor svækket af Alderen til at kunne magte sine forskellige Stillinger. Vi maa tage ham, som han er, og heldigvis er han da en godmodig velvillig Karakter.“

Derefter sidst i September, kort før *Meldahl* reiste til Italien med sin Familie: „Tak for de tilsendte Numre af *Berlingske Tidende*, som jeg tillader mig at beholde, med mindre De ønsker dem tilbage. Nu forstaaer jeg godt, at *Dagbladet* greb til personlige Grovheder og Insinuationer, da det svarede derpaa. Med Argumenter kunde det ikke komme nogen Vegne mer, og saa kjende

vi Journalistmaneren at tage en Nævefuld Gadesnavs og kaste den efter Modstanderen.

Lykkelig Reise.“ —

18. August 1893 skriver Meldahl til sin Hustru: „I Onsdags afleverede jeg III. Etage. Man var glad (Vermehren, Herbst, Holm).“

En i høi Grad smigrønde Anerkjendelse for Slottets Restauring fik Meldahl kort efter gennem Udtalelser af Storhertug Karl Alexander af Sachsen Weimar, der vel nok kunde kaldes Fagmand paa dette Omraade, idet det var ham, der havde ladet Wartburg restaurere, Wartburg, der paa Grund af sin skjønnede Beliggenhed, sine historiske Minder og Schwinds Idealbilleder af Slottets Historie for Øieblikket i Sommerhalvaaret kan have omtrent en halv Million Besøgende.

Frederiksborg Museets daværende Konservator, Architect Vilh. Holck, skriver 6. September 1893:

Høivelbaarne Hr. Kammerherre F. Meldahl!

Atter igaar var den kongelige Familie her med alle deres Gjæster, Børnene undtaget. Touren blev gjort for Storhertugen af Sachsen Weimar, hvem jeg efter Anmodning maatte gaa rundt med. Det var Skade, at Touren blev saa sent besluttet, at Kammerherren ikke kunde underrettes om den, da det viste sig, at Storhertugen var en endogsaa sjelden Beundrer af hele Slottet og Museet og aabenbart selv var Kjender. Han udtrykte gjentagende sin Beundring over den Maade, Slottet var restaureret paa, og bad mig skaffe ham, hvad der fandtes af Afbildninger af Slottet. Da han gik, sagde han i min Nærværelse til Kongen, om han vilde bringe Kammerherren hans Compliment, en Compliment, som kom fra Hjertet.

Da Storhertugen bad mig skaffe ham Afbildninger af Slottet og, om der fandtes et saadant, da et Værk over Slottet, er jeg kommen til at tænke paa, at Kammerherren maaske selv kunde have Lyst til at overrække ham det af Dem udgivne Værk over Kronborg og Frederiksborg, maaske suppleret med Fotografier fra Museet. Jeg er vis paa, at Storhertugen vilde sætte Pris paa at hilse paa Kammerherren. Dersom Kammerherren gjør det, maa jeg bede om, at det udtrykkelig bliver sagt, at det er mig, der har refereret Storhertugens Ønske til Kammerherren, da jeg efter

de gjentagne Anmodninger om at skaffe det Ønskede, nødig vilde staa som den, der havde ignoreret dette Ønske, fremsat i den kongelige Families Nærværelse.

Deres ærbødige
V. Holck.

Meldahl sendte Storhertugen det nævnte Værk, „Denkmäler der Renaissance“ (1888), og skriver i sit Brev: „Ich bedauere, dass ich nicht der grossen Ehre theilhaftig geworden bin, persönlich Alles an Ort und Stelle zu erklären; in diesem Falle hätte ich nicht unterlassen auszusprechen, wie viel ich dem stimmungsvollen Zauber der Wartburg — welche ich seit 1852 öfters besuchte — während meiner dreiunddreissigjährigen und mit spärlichen Mitteln durchgeführten Arbeit zu verdanken habe. Die Wartburg, Pierrefonds und die Albrechtsburg stehen wohl einzig in ihrer Art als Neurestaurationen in Europa da. Mein sehnlichster Wunsch und mein Bestreben ist, dass Frederiksborg sich ihnen würdig anreihen möge.“ —

I Statuternes § 2 hedder det, at Museet „har til særlig Opgave i større, kunstnerisk udstyrede Lokaler at danne et Hjemsted for vækkende og mere omfattende Fremstillinger af fædrelandshistoriske Minder fra Kristendommens Indførelse i Danmark til den nyeste Tid.“ Bestyrelsen søgte derfor at gjøre Bestillinger i den Retning. Som det sees af et Brev fra Bache, Kjøbenhavn, 4. Juli 1889, have Meldahl og han havt en Samtale i saa Henseende.

Kjære Etatsraad Meldahl.

Tak for den Aften, vi hyggeligt tilbragte hos Dem.

Ja, det er gaaet mig tidt, ligesom De skrev om Dem selv, ved at gaae et eller andet Sted, vækkes Mindet om en eller anden Begivenhed i Ens Liv eller Tanken om en eller anden Begivenhed, man har læst, som kunde give Motiv til et Billede. Det har oftere forekommet tidligere, thi efterhaanden som Tanken eller Lysten vænnes fra med at tilfredsstilles, skrumper den ganske naturligt sammen. Thi det gaer jo som oftest saaledes i Verden, som man netop synes, at det ikke skulde gaae. Selv den frieste Mand er en Slave, selv den frie Kunstner. Familiens Tarv, Hensyn til Bestil-

leren, Forpligtelser og Fornuftgrunde gjør som oftest, at det, man vilde gjøre, faaer man ikke Tid til at gjøre, og det, man ikke paa nogen Maade vilde gjøre, kommer man til at give sig i Kast med. Og efterhaanden samles saa en Bunke Motiver, men Dyngen ligger saa længe, til Spirekraften gaaer af den; kan man faae Lov til engang imellem at pille et lille Korn deraf, maa man være glad. —

Ja, jeg har tidligere været umaadelig begejstret for Sagatidens Helte, som fremstillede sig for Dem under Egene i Indelukket. (Jeg maa dog sige Dem, at jeg altid tænkte mig Angantyr og Ørvarodds Kamp paa den bare Mark). Men det gaaer mig med dem ligesom med Coopers Indianere, efter som jeg bliver ældre, taber jeg mere Følelse for disse Wilde — jeg havde nær skrevet Bæster. —

Der er jo imidlertid i den Tid, der ligger nærmere, Motiver nok. Jeg tænker paa vor gamle Rede Kjøbenhavn, hvad dens Indbyggere har lidt og har frydet sig. Hvor grusomme Svøber har der dog ikke gaaet over dem. Hungersnød, Pest, Ildebrande og Indtagelser med væbnet Haand har den sukket under. Den har jublet flere Gange over at have afslaaet Storme, og hvor vældigt maa det te Deum ikke have lydt, der blev sunget derefter; den har set rystende Scener, som Gravtoget efter Slaget paa Rheden, og stolte som Troppernes Hjemkomst efter Frederitz eller Thorvaldsens Tilbagekomst. En Konge, der gaaer i Landflygtighed, en anden, der efter det stolteste Forsvar, Kjøbenhavn har budt, holder sit seirende Indtog i den elendige By blandt Mennesker, der er døde eller halvdøde af Hungersnød, og saadanne Motiver i Massevis. See alt det lader Kunstnerne ligge — naar undtages een Begivenhed, som foregik om Natten, hvor man som kjendt Intet kan see. — Men blandt de mange Grunde, hvorfor Kunstnerne ikke tage fat paa disse Emner, er der een væsentlig. Det koster saa alvorligt Studium, at man ikke kan gjøre det af eget Initiativ. Kan De faae Kjøbenhavn — til det nye Raadhus — eller Frederiksborg til at bestille Billederne, saaledes honoreret at Kunstnerne rigtig kan fordybe sig og alene gaa op i sit Sujet, saa troer jeg, at de kunne komme. —

Min Kone forener sig med mig i at sende mange Hilsener til Herren, Fruen og hele Familien med Ønsket om en god Sommer

(den er jo efter Almanaken nylig begyndt). Kommer De til Frederiksborg, er De velkommen hos

Deres hengivne
Otto Bache
 ligeoverfor Jægerbakken.

Som bekjendt kom Bache virkelig til 4—5 Aar efter at male det store Billede: „Soldaternes Hjemkomst til Kjøbenhavn 1849.“

Det blev bekostet af en Komité med Oberst Sommerfeldt som Formand og deponeredes i 1894 paa Frederiksborg Slot. 1900 vilde Komiteen skænke Billedet til det nye Raadhus i Kjøbenhavn, men da man ikke var tilfreds med den Plads, det kunde faae der, blev det i 1904 skjænket til Frederiksborg.

Vermehren, der i December 1892 efter Rosenørns Død blev Bestyrelsens Tilforordnede, skriver om dette Billede til Meldahl 17. April 1894: „Den kvindelige Figur i Forgrunden skader Billedet meget, ikke mindst ved Kjolens modbydelige Farve; men jeg kommer dog ved at see dette Arbeide til at mindes de uforglemmelige Dage, og naar jeg tænker mig selv anbragt overfor et Stykke hvidt Lærred med den Opgave at male det samme Emne, saa føler jeg, at jeg ikke formaaede det. Men det kunde rigtignok heller ikke falde mig ind at vælge det.“ —

8. September 1893 foreslog Meldahl i et Brev til Bestyrelsen, at man planmæssig skulde optage den af Holm tidligere fremsatte Tanke at tilveiebringe en Række Portraiter af Fortidens fremragende Mænd, og 19. Juli 1894, at man skulde sikkre sig Billeder af nulevende betydelige Mænd, og at man strax skal søge at faae Vished om, at der haves Portraiter af Estrup, Tietgen, og Krigsminister Bahnson.

En Kommission arbeidede netop nu paa at ordne Museernes gjensidige Grænser, og Holm henviste i sit Brev 21. Juli til, at Portraiter af Personligheder fra 18. Aarhundrede, den Tid, han særlig syslede med, netop stod paa Listen over de Billeder, som Kommissionen foreslog udleverede til Museet fra Rosenborg. Herbst var Talsmand herfor, og Museet fik da endelig Hovedparten af de reddede, ikke fyrstelige Billeder, som havde været Kjærnen i den gamle Portraitsamling paa Frederiksborg.

I 1894 foranledigede Meldahl, at Vilh. Beck blev malet til

Museet af G. Achen som en Gave fra Indremissionen. Hofjægermesterinde Ræder, Palstrup, og hendes Søstre satte denne Indsamling igang. Betegnende for Indremissions Stilling i disse Aar var det, at Fru Ræder dog først mente udtrykkelig at maatte spørge, om man virkelig kunde være sikker paa, at Becks Billede kunde komme til at hænge paa Frederiksborg, da han jo havde saa mange Modstandere. —

En lidt forvirret Situation opstod der engang, da Bestyrelsen havde taget imod et Tilbud om en Gave ved Grosserer Børgesen, nemlig et Portrait af den nylig afdøde Dalgas, malet af Jerndorff. I et Bestyrelsesmøde havde Meldahl engang tidligere foreslaaet, at Vermehren skulde male Dalgas, men Vermehren erklærede da selv, at det var et altfor vanskeligt Arbeide, da Dalgas maatte males i fri Luft paa Heden, og det kunde ikke gjøres efter Fotografi. Efter at man nu havde taget imod Børgesens Tilbud, viste det sig imidlertid, at den ganske upraktiske og uklare Herbst — saaledes omtaler Holm ham — alligevel paa egen Haand havde bestilt det nævnte Billede hos Vermehren, skjøndt der Intet var tilført Protokollen derom.

Sagen er dog paa en eller anden Maade bleven ordnet, uden at Bestyrelsen prostituerede sig. „Det gjør mig overordentlig ondt for Vermehren, der har maattet lide under Herbsts ubegribelige Formløshed“ skriver Holm til Meldahl 22. April 1895. „Vi maa i Betragtning af vor Formands store personlige Velvilje og Medgjørighed bære over med ham og se at hjælpe os igjennem, saa godt det kan lade sig gjøre.“ —

Paa eiendommelig Maade fik Meldahl i 1894, netop i Anledning af Museet, Emil Hannover til Fjende.

Om Foraaret var Meldahl i Karlsbad og fik der ved en Mellemmand en indtrængende Anmodning fra Hannover om, at Museet for 4.000 Kr. skulde købe et Billede „Niels Ebbesen“: De andre Medlemmer af Bestyrelsen, Vermehren, Holm og Herbst, havde stillet sig „meget venlige“ i Samtaler med Kunstneren. Om Billedets kunstneriske Værdi tales der ikke, men kun om Sagens økonomiske Betydning for vedkommende Familie. Høist rimelig er der lagt formeget i de nævnte Herrers Høflighed, vist er det ialtfald, at Vermehren, der 17. og 25. April skrev to længere Breve til Meldahl, ikke med et Ord nævner „Niels Ebbesen“.

Efter Meldahls Hjemkomst kom Hannover op til ham for at overtale ham til at købe Billedet, og da Meldahl sagde Nei, gik Hannover opbragt bort og søgte senere, hvor han kunde det, at nedsætte Meldahl som Kunstner. „Ja, hvor dog alt drives ved hemmelighedsfulde Hjul“ udbryder Fru Meldahl i et Brev til sin Datter. „Jeg kommer til at tænke paa Goldschmidts Rædsel for de hemmelige Magter, symboliserede ved Stimændene, som lagde Snore tvers over Veien, hvor de Reisende skulde passere, og Snorene stod i Forbindelse med en Klokke, der lød inde i Røverkulen.“ —

I 1898 fratraadte Herbst sin Stilling i Frederiksborg Museet ligesom i Rosenborg, og Museumsdirekteur Dr. phil W. Møllerup udnævntes til Direkteur for Rosenborg Samlingen, og han fik følgelig ogsaa Formandssædet i Frederiksborg Museets Bestyrelse, hvilken Stilling han havde i Resten af Meldahls Levetid.

Endelig i Foraaret 1900, efter 13—14 Aars Forløb, fik Museet Grev Rosens Maleri „Dronning Dagmars Død.“ Gang paa Gang havde Meldahl paa Bestyrelsens Vegne mindet Rosen; 29. Juni 1895 giver han ham nogle Oplysninger: „Jeg talte idag med Prof. Troels Lund om Spørgsmaalet om Ophængning for Vinduerne. Han sagde Følgende: „Husk vel, at i Ribe paa Valdemars Tid var der kun et Fæstningsslot, altsaa kan Dagmar kun have ligget i et Rum med meget smaa Lysningsaabninger, og da man paa den Tid maaske slet ikke havde Glas i Vinduerne, saa har man kun havt Rammer med tynde Huder eller lignende gule Overtræk, igjennem hvilket Lyset kom ind, naar de vare lukkede. Lyse — *hvide* Lagener eller lignende Tøier kjendtes neppe. Man var jo tarveligt stillet her i Norden paa Valdemars Tid. — Hvad angik Blykister og deres Form, da henviste han mig til Kongegravene i Ringsted. Der er et Værk udgivet herom af Worsaae 1858 og maa findes i Stockholms Bibliotheker. Der er en tarvelig Kiste af Bly til et Barnelig, og Texten vil interessere Dem.“ Rosen, der har meget Samvittighedsnag, undskylder sig med, at han samtidig maler „Sfinxen“, og at det altid er faldet ham svært at have flere Arbejder igang samtidig: „hvartill kommer, att jag arbetar mycket långsamt, kan, af nervosité gå i veckor utan at kunna taga i en pensel.“ 28. Juli 1897 skriver han: „Alldrig har någat af mina arbetan kräft så lång och trägen Tid, men så har jag icke heller någonsin behandlat en

så svår och maktpåliggende oppgift.“ Naturligvis gjorde det ham ondt, da han i 1899 saae i Bladene, at de danske Kunstnere vare utilfredse med, at han havde faaet denne Bestilling, og at Meldahl blev gjort ansvarlig herfor. Han skrev da til Krøyer, at skulde nogen have Ansvaret, var det „Kaptan Jacobsen, som för många år sedan reste hit upp och begärde målningen af mig.“ —

Den Erhvervelse, der fra disse Aar interesserede Meldahl mest, var Afstøbningen af Frederik I's Gravmonument i Domkirken i Slesvig. At man fik den, skyldtes væsentlig Provinzial-Konservator Dr. Richard Haupt, med hvem Meldahl var kommen i Forbindelse i 1897, da Haupt kritisk gjennemsaar den tydske Oversættelse af Meldahls Bog „Frederikskirken i Kjøbenhavn.“

„Afstøbningen af Gravmonumentet for Frederik den Første erhvervedes paa følgende Maade: Originalen staar som bekjendt i Slesvig Domkirke, men er flyttet fra sin oprindelig Plads“ i Choret, „til Siden af Høialteret og skulde ved en Restaurering af Kirken atter flyttes, man vidste ikke hvorhen. Jeg spurgte da Conservator Haupt, om man ikke kunde have Lyst til at forære Monumentet til Frederiksborg, men derpaa vilde man, som rimeligt var, ikke indlade sig. Dog bevirkede denne min Forespørgsel, at Keiser Wilhelm efter Haupt's Forslag omsider lod tage to Afstøbninger af Monumentet, hvoraf den ene kom til Berlin, medens han skjænkede den anden til Kong Christian den 9ende. Jeg lod Monumentet opstille i det Værelse, hvor det nu findes, og da der ikke kunde være Tale om, at det kunde være hvidt, lod Nationalmuseets Bestyrelse Afstøbningen male med de samme Marmorfarver, som Originalen har.“

Dette Arbeide stod paa i 3 Aar fra Sommeren 1899, da Meldahl første Gang talte med Haupt derom under et Besøg med sin Hustru i Slesvig. Meldahl skriver 21. Oktober 1902 til Haupt: „Der Monument Abguss steht nun fertig aufgestellt im Schloss Frederiksborg. Es ist ja Ihre Arbeit, dass wir so weit gekommen sind. Er ist jetzt decoriert und sieht gut aus.“

7. Mai 1903 kunde Meldahl meddele Haupt, at Kongen samme Dag havde tilladt ham at indstille ham til at blive Ridder af Dannebrog som Tak for hans Fortjenester af denne Sag.

Lige til Meldahls Død var han i den venskabeligste Forbindelse med Haupt. —

Da baade Meldahl og hans Hustru vare i høi Grad historisk interesserede, og da Meldahl i en Række Aar arbeidede paa sin Bog om Marmorkirken, blev der gjentagne Gange smaa skriftlige historiske Diskussioner imellem dem og Edvard Holm. Denne skriver saaledes 1. Januar 1893 bl. a. i Anl. af det Foredrag, som han 22. Oktober 1892 havde holdt i Aarhus „Nogle Træk af Forholdet mellem Danmark og Norge under Enevoldskongerne indtil Rigerne Adskillelse“ (trykt i „Museum“ 1892):

Kjære Kammerherre Meldahl!

Tak for Deres venlige Nytaarsønsker, som jeg af Hjertet gjengjælder. Det vil glæde mig, naar De med fuld Kraft kan tage fat paa Marmorkirkens Historie. Jeg har selv faaet mig fritaget for Forelæsninger i det kommende Halvaar, for at jeg kan faa Ro til at fuldende anden Del af min Danmark-Norges Historie i 18. Aarh. (Kristian VI's Historie). Hvad jeg træffer paa med Hensyn til Eigtved, skal jeg naturligvis meddele Dem.

Vil De hilse Deres Frue og ret takke hende fra mig for hendes venlige Brev. Hvad jeg engang i sidste Vinter hørte hende udtale om de Angreb paa Danmark, som hun maatte tage imod fra sin Svogers, General Ræders, Side, uden at hun — selvfølgelig — kunde besvare dem, har ligesom forskellige andre Træk, jeg netop i det sidste Aar har hørt andetsteds i samme Retning, været bestemmende for mig til engang i Korthed at udtale mig for Publikum om det gamle Forhold imellem Danmark og Norge. Derfor tillod jeg mig at sende hende Foredraget. At dette skulde vække nogen videre Opmærksomhed her hjemme, venter jeg forøvrigt ikke. Det interesserer Folk hundrede Gange mere at høre om Fru Heibergs og Høedts Mellemværende end om et saadant gammelt historisk Forhold. Men jeg har i ethvert Tilfælde sagt min Mening.

Selvfølgelig vil det være mig kjært, om Deres Hustru vil sende General Ræder mit Foredrag. Imidlertid kan dette ikke være en Gjendrivelse af de mange — tidt rent vanvittige — Sigtelser, som kursere imellem Nordmændene. Jeg har kun kunnet karakterisere Forholdet i Almindelighed. De mange enkelte Skjævheder i den norske Opfattelse kan jeg først efterhaanden indlade mig paa i

mit store Værk, hvor Leiligheden dertil naturlig frembyder sig. Det kan kun klares ved aktmæssige Studier.

I Anledning af et Spørgsmaal, Deres Frue gjør i sit Brev med Hensyn til min Beklagelse af, at Frederik VI saa sent gav Norge et eget Universitet, vil jeg bede Dem sige hende, at der ganske vist er Sandsynlighed for, at et eget norsk Universitet paa en Maade kunde have været Støtte for separatistiske Tendenser; men i og for sig mener jeg dog, at det er den rette Politik at opfylde et retfærdigt Krav, og det maa jeg anse Nordmændenes Ønske om et eget Universitet for at være. Endelig mener jeg, at den hele Centralisation, der i Virkeligheden var ganske naturlig i det 17de og den første Halvdel af det 18. Aarhundrede, i Længden ikke kunde fastholdes. Nordmændene vare baade økonomisk og aandelig ved stærkt at udvikle sig til en med os Danske sideordnet Stilling og deres nationale Følelse i Virkeligheden meget stærk. Men naar det var Tilfældet, maatte Styrelse og Institutioner ændres derefter. Baandet vilde blive løsere; men de separatistiske Tendenser vilde ikke faa en ondartet Karakter, i det mindste ikke i en længere Periode, de vilde under alle Omstændigheder have været mindre farlige end den Utilfredshed maatte blive, som Følelsen af uretfærdig Tilsidesættelse kunde fremkalde. Nogen praktisk Virkning fik den Følelse af Tilsidesættelse, som fandtes hos en Del Nordmænd, visselig ikke, for saa vidt det var fremmed Vold, ikke en norsk Rejsning, der sprængte Baandet; men jeg kan dog ikke tro andet, end at hvis Norge omtrent 1770—1780 ved en frivillig Akt (ikke aftvungen, som det i Grunden var 1811), havde faaet et Universitet, og hvis det omtrent samtidig havde faaet en egen Bank, vilde vi Danske efter 1814 havt en behageligere Stilling overfor Nordmændene.

Med Ønsket fra min Side om et glædeligt Nytaar for Dem og Deres Familie

Deres hengivne

E. Holm.

I et senere Brev omtaler Holm ogsaa Flatøbogen, der da var et brændende Spørgsmaal: skulde man sende den eller ei til den forestaaende Chicagoudstilling? Det endte med, at man nøiedes med at sende Fotografi af de faa Sider, der handlede om Vinland.

28. Januar 1893:

Højstærede Fru Kammerherreinde!

Forskjellige Forhold have gjort det umuligt for mig førend iaften at takke Dem for Deres sidste Brev og for Tilsendelsen af Deres Svogers Svar, som hermed følger tilbage. Det interesserer mig at se, at denne nu i Virkeligheden begrænser Forurettelsernes Tidsrum til Tiden 1536—1660. Herfra maa endnu fraregnes Kristian IV's Tid eller Afsnittet efter 1596 (hans Myndighedsaar), da Ingen kan bestride hans store Interesse for Norges Vel. Tilbage bliver Tidsrummet 1536—96, og De har ganske Ret i, at der burde være groet Græs over, hvad dengang var sket. Hvilket Stof til gjensidigt Had vilde ikke adskillige Folks Historie kunne fremkalde, naar de vilde gaa i Rette med hinanden for slige „gamle Skader“! Generalen siger, at den Opfattelse, jeg har fremsat, i alt væsentligt ganske stemmer med, hvad alle „Meningsberettigede“ i Norge dømme; der er vistnok ingen Tvivl om, at dette gjælder om en ikke ringe Kreds, hvad jeg ogsaa selv antydede i Slutningen af mit Foredrag; men hvis de billig dømmendes Tal var saa stort, som Generalen mener, da vilde det vistnok være ønskeligt, at de havde saa stor Indflydelse, at vi Danske kunde slippe for disse nærgaaende for ikke at sige uvorne Udfald, som vi ikke sjælden maa døje af hidsige norske Damer og Herrer, og at selve de „Meningsberettigede“s Hovedorgan i Kristiania „Morgenbladet“ ikke optog Udgydelser som dem, jeg har citeret i mit Foredrag S. 3—4. En elskværdig norsk Skolemand, Rektor ved Latinskolen i Frederiksstad, tilstod for mig i Sommer, at det ikke var længe siden, at Uvilje mod Danmark var en almindelig Følelse hos den norske Ungdom, men nu mente han, at det var anderledes. Hvad han anførte for mig som pegende i den Retning, forekom mig uheldigvis ikke overbevisende. — Sars, som Deres Svoger nævner, er en ualmindelig begavet Mand, og han skriver med Aand og Liv; men han er tidt meget løs — for ikke at sige samvittighedsløs — og omend det af Deres Svoger nævnte Værk af ham er roligere og besindigere end hans famøse „Indledning til Grundloven“, saa kan efter min Opfattelse ingen Dansk, der ikke i høj Grad er radikal, læse det uden at føle, at han er iskold i sine Stemninger imod os.

Med Hensyn til Flatøbogen vil jeg berolige Dem. Dette Haand-

skrift, der er meget stort i Omfang, indeholder vistnok vigtige Kildeoplysninger, men det hører langt fra til de fortrinligste, islandske Manuskripter. Det kan f. Ex. ikke i fjerneste Grad sammenlignes med den saakaldte Codex regius, der indeholder den ældre Edda. Det er temmelig ungt (fra Slutningen af 14de Aarhundrede), og N. M. Petersen har karakteriseret det som en „uordentlig og ukritisk“ Samling af, hvad dets Forfattere (2 Præster) kunde faa af større eller mindre Sagaer. Grunden til, at Amerikanerne ville gjøre Spræl med det i Chicago, er, at det indeholder den vidtløftigste Meddelelse om Grønlands Opdagelse og de første Rejser til Vinland, men morsomt nok, de gode Amerikanere ere ikke fulgte med Videnskabens Udvikling, og de vide derfor ikke, at der er et andet, langt ældre islandsk Haandskrift, en „Eriks Saga“, der indeholder meget værdifuldere Beretninger om hine Opdagelsesrejser. Naturligvis var det bedst at beholde Flatøbogen herhjemme; men den er ingeniunde en saadan Skat, at man ikke kan forstaa, at Regeringen er kommen den amerikanske Regerings Ønske imøde, naar den derved kan opnaa Fordele af økonomisk-politisk Natur, saaledes som det paastaas af dem, der staa Regeringen nær. Jeg hørte Professor Matzen sige det igaar med stor Bestemthed. Det drejer sig nok om Toldforhold for vore vestindiske Øers Omsætning med Amerika. — Ja, nu maa jeg bede Dem undskylde denne lange Snak. — Med mange Hilsener til Deres Mand.

Deres ærbødige

E. Holm.

Derefter skriver Holm, Smidstrup, 21. Juli 1894:

Kjære Kammerherre Meldahl!

Jeg har med Vilje ikke optaget, hvad der vedrørte Levevis etc., i Kristian VI's Historie, men vil hellere opsætte det til Frederik V's Tid, hvor der i det mindste i flere Henseender, navnlig hvad aandelig Horizont og Interesser angaar, men ogsaa med Hensyn til Livets ydre Førelser er Udviklingsbud om den Tid, vi kjende som den Holbergske. Men De maa stadig huske paa, at jeg maa sætte stærke Grænser derfor. Ligesaa lidt som jeg kan gaa i stor Detail paa de Omraader, der finde deres Behandling i Litteratur-

historie, Kirkehistorie og Kunsthistorie, men maa nøjes med, hvad der er nødvendigt for at forstaa Samfundets Udvikling, paa samme Maade maa jeg forholde mig med, hvad man kan kalde Kostume-historie. Jeg har netop i den sidste Tid paa Spadseretoure, naar jeg gik alene, overvejet det Punkt og tænkt mig forskellige Rækker Træk, der maa frem; men skrive „det daglige Livs Historie“ i Detail er mig umuligt. Skal den Opgave løses udtømmende, maa den behandles i en Bog for sig. Foreløbig maa dette Spørgsmaal imidlertid hvile, der er langt frem, inden jeg kommer saavidt. Saa bredt, som jeg tager min Opgave med at skildre alle Sider af Styrelsen og Folkenes Udvikling, er det selvfølgelig et overordentlig stort Stof, jeg har at gaa igjennem, saameget mere, som det aller-meste skal graves op af utrykte Kilder. Jeg sætter al den Kraft ind derpaa, som jeg kan, og gjør det *con amore*, fordi Frederik V's Tid i adskillige Retninger er en ret mærkelig Overgangstid. Hvis jeg faar Lov til at beholde min nuværende Arbejdskraft, haaber jeg at faa den udenrigske Historie i de 20 Aar 1746—1766 skrevet inden Slutningen af Sommeren 1895, men færdigt kan det hele Bind umuligt blive førend 1897, og jeg trykker intet, førend jeg er færdig med det hele eller i det mindste er klar paa alt. Derfor raader jeg Dem til endelig at fuldføre Deres Skrift om Marmorkirken uden at tænke paa min Bog. Vedels Bog om J. H. E. Bernstorff er et grundigt, fortræffeligt Arbejde; men behandler dog saa godt som udelukkende hans udenrigske Styrelse. Man trænger til at faa hans Karakter og Personlighed belyst fra flere Sider, hvad jeg forøvrigt ikke endnu ret veed, om man vil være i Stand til paa Grund af skortende Kilder. Imidlertid vil De i hans første Del 3: Skildringen af hans Ministerium, finde en Del interessante Træk om hans Personlighed. Det Afsnit raader jeg Dem til at læse.

Mine bedste Ønsker for, at De nu som Arkitekt kan komme til god Ende med Marmorkirken, og for at De saa maa faa Tid til at gennemføre Skriftet om dens Historie.

Deres hengivne

E. Holm.

Derefter 7. Marts 1895:

Kjære Kammerherre Meldahl!

Tak for Tilsendelsen af Artiklen i Allgemeine Zeitung, en Tak, som jeg beder Dem bringe videre til Deres Frue. Naturligvis er det en Tilfredsstillelse at se, at den danske Regerings gode Styrelse bliver rost. I Gervinus „Gesch. des neunzehnten Jahrh.“ kan De læse, at den danske Regerings Færd i Hertugdømmerne paa hin Tid var „eine ungläubliche Ausaugung“, det har været den Lære, hvorved Hadet imod os er blevet opfostret; det er der af de allerfleste Tyskere blevet troet paa som paa et Evangelium. Men hvad der mest interesserer mig ved Artiklen, og som gjør, at jeg gjemmer den, er, at den, hvis den ellers er paalidelig, viser, at Udviklingen efter Landboreformerne har været uheldigere i en Del af Hertugdømmerne. Regeringen synes ikke at have havt det Tag i Ridderskabet dernede som paa vore egne Proprietærer. Efter Reformerne var her hjemme Livsfæstet i Virkeligheden betryggende for Bondestanden.

Deres hengivne

E. Holm.

Den Afhandling af Holm, som omtales i det følgende Brev, 19. Marts 1895, er sikkert „Den offentlige Mening og Statsmagten i den danske-norske Stat i Slutn. af 18. Aarh.“

Kjære Kammerherre Meldahl!

Tak for Deres Brev! Den Afhandling, som De omtaler med saa megen Velvilje, hører til mine Yndlingsbørn, da jeg der var saa heldig at kunne sige en Del nyt. Den har ogsaa gjort sin Virkning. Sars har taget stærkt Hensyn til den i sidste Bind af sin Oversigt over Norges Historie, og i en for ikke længe siden her hjemme udkommen Lærebog i Danmarks Historie er den ogsaa bleven benyttet. Med saadanne Virkninger dels af den, dels af mine andre Skrifter, maa jeg være tilfreds. Journalisterne have aldrig brudt sig om, hvad jeg skrev. Naar man som jeg er en stille Videnskabsmand, der hverken er optraadt som politisk Partimand eller jævnlig optræder og gjør sig gjældende ved at holde Taler og Foredrag, og naar man tilmed er Videnskabsmand i et Fag, der ikke kan gjøre En bekendt udenfor Norden, bryde Bladene sig aldeles ikke om

En. Jeg har havt det store Held, at Johannes Steenstrup og Dr. Fridericia trofast have anmeldt mine Skrifter i sagkyndige Artikler i Dagbladet og i Politiken. Ellers vilde jeg for Journalistiken være ganske ubekjendt. Jeg oplevede for nogle Aar siden det morsomme Tilfælde at se et af mine større Arbejder (Danmark-Norges indre Historie fra 1660—1720) anmeldt i Berlingske Tidende i en velvillig Artikel, der ved sin hele Tone klart viste, at Anmelderen ikke havde Anelse om, hvad jeg var i Samfundet, men holdt mig for at være en oplyst Højskolemand eller noget lignende, som kunde trænge til at opmuntres ved nogle venlige Ord. Det vilde være Affektation, hvis jeg ikke sagde, at jeg haabede, det var lykkedes mig ved min Forfattervirksomhed at sprede Lys over adskilligt i Tiden fra 1660 til 1807; men jeg veed meget godt, at for vort almindelige dannede Publikum passer min Historieskrivning ikke. Hvad jeg vil, er foruden at skildre Statens ydre skiftende Farer og Skjæbner, tillige, og som det væsentlige, at fremstille Samfundets og dermed ogsaa Styrelsens Udvikling paa alle Omraader, saaledes at derigjennem kan gives et Bidrag til Forstaaelsen af, hvad vi have været i dette Aarhundrede og af, hvad vi ere i dette Øjeblik. Jeg tager alt med, hvad der kan oplyse det, hvad enten det er morsomt eller ikke, jeg skriver for at gjøre min Pligt som Videnskabsmand imod mit Folk. Men hvad betyder den Slags omfattende, undertiden uundgaaelig trættende Historieskrivning for dem „qui de l'histoire n'aiment que l'anecdote“, og det er dog de allerfleste. Jeg plejer at sige, at for den dannede Kjøbenhavnner er der kun eet interessant Punkt i Danmarks Historie, og det er Struensees Forhold til Karoline Mathilde. Derfor kan det heller aldrig falde mig ind nogensinde at tale om mine Studier med nogen af min mandlige Slægt eller Bekjendtskabskreds. Der er en ganske anden Modtagelighed hos en Del af Lærerstanden paa Landet. Der har Grundtvigianismen — hvad den saa end ellers har forskyldt — skabt en Kjærlighed til Folkets Historie, som jeg har følt mig tiltalt ved. — Saaledes som jeg ser paa Forholdene, vil De forstaa, at jeg ikke undrer mig over, at Journalistiken ikke falder paa at nytte noget enten af min eller andre Historikers Arbejder. Jeg tror sandelig, at Bladlæserne vilde ikke blive tilfredse med at træffe paa sligt. For øvrigt er det mindst af alt min Mening at ville klage. Jeg har fundet rigelig Paaskjønnelse hos sagkyndige og hos historisk in-

teresserede Læsere (som nu her hos Dem), og jeg arbejder derfor med godt Haab og frejdigt Mod videre ad den en Gang fastslaaede Vej, saalænge Gud vil give Kræfterne dertil.

Deres hengivne
E. Holm.

Af Holms Danmark-Norges Historie 1720—1814 udkom Bind III første Afdeling i 1897. Han skriver i et udateret Brev:

Kjære Kammerherre Meldahl!

Tak for Deres venlige Brev. Det glæder mig meget, at min Bog har interesseret Dem og tillige, at De udtaler det til mig. Det er for mig et rent Særsyn, at nogen siger et Ord til mig om, hvad jeg skriver. For øvrigt er det ikke egentlig taknemmeligt at skrive et Bind, der væsentlig indeholder diplomatisk Historie, det er absolut den tørreste og vanskeligste Del af Historien; men naturligvis maa den fremstilles udførlig ligesaa godt som de andre Sider af et Lands Historie. Bernstorff kan visselig kritiseres paa forskjellige Punkter, hvad jeg da ogsaa har gjort — i Modsætning til Vedel i hans Bog om ham — man kan gjerne sige, at hans Styrelse baade, hvad de ydre og indre Forhold angaar, til Dels var en Forløftelse, men Hovedsagen i hans ydre Politik at faa det gottorpske Spørgsmaal ud af Verden, var dog fuldt berettiget, og hvad man saa end vil udsætte paa ham, bliver der dog tilbage en ualmindelig intelligent og en sjelden ædel Personlighed. Det er altid en Glæde for en Historiker at sysle med den Slags Mænd.

Jeg har ikke glemt A. P. Bernstorffs Bemærkninger om Marmorkirken, men min Notitsbog, hvori de staa, ligger oppe i Rigsarkivet. Jeg haaber, om et Par Dage at faa den hjem, saa skal jeg skrive det Par Steder ned og sende Dem.

Deres hengivne
E. Holm.

Anden Afdeling af ovennævnte Bind III udkom næste Aar. Holm skriver, Olofhøj, Espergjærde, 22. August 1898:

Kjære Kammerherre Meldahl!

Tak for Deres venlige Brev af 13. August om min sidste Bog. Den har interesseret mig selv overordentlig at udarbejde, og jeg er derfor meget glad, naar jeg hører, at intelligente og paa flere Omraader kyndige Læsere som De synes om den. Hvad De i Anledning af de i den behandlede økonomiske Æmner siger om beslægtede Spørgsmaal i vore Dage, falder i sin Almindelighed sammen med, hvad jeg selv ofte med Bekymring opkaster som et Spørgsmaal i mit stille Sind: Sæt at England lukker for vort Smør, „hvad saa“; men De kjender her ganske anderledes end jeg Forholdene i det enkelte. Og naar man slaar sig til Ridder paa Regeringen i Frederik V's Tid, fordi den paa flere Punkter greb fejl i økonomisk Henseende, kommer man unegtelig til at spørge, om der dog ikke var noget mere tiltalende ved et Folks patriotiske Iver for at arbejde Landet i Vejret end ved den Slaphed, der af Rigsdag og Regering vises med Hensyn til alt andet økonomisk end, hvad der vedkom Agerbruget.

Deres hengivne

E. Holm.

9. Mai 1905 skriver ogsaa Meldahl om det danske Smør og fortæller om sin Ungdoms store Bedrift paa Meierivæsenets Omraade:

„Jeg hører til dem, der tro, at man bør støtte alt Initiativ, selv om dette ikke kommer fra Fagmænd — naar de blot ere lidt exalterede for deres Sag, er det ofte utroligt, hvad der spirer op, og vi maa oppe os — Australien udfører iaar 16.000 Tons Smør til England — altsaa halvt saa meget som vi fra Danmark — det bliver en fæl Concurrent, og vi maa være betænkt paa en ny Maade at tjene Penge paa.

For 53 Aar siden kom en ung Mand, der kun havde lært at forme i et Støberi i 2 Aar, 5 Aar arbejdet som Murer og bad om Understøttelse for at se Staldfodring i Meieriforhold i Slesvig, Holsten, Mecklenborg, Pommern, Belgien, Holland og Frankrig m. m. — Man gav ham tillidsfuld Penge fra Reiersenske Fond, Landhusholdningsselskabet, og efter endte Reiser byggede den Mand de bedste Melkekjældere, som da kjendtes, men vovede 1859 i Land-

husholdningsselskabet ved et Foredrag¹⁾ dristig at sige: „Vi komme ingen Vei ad denne empiriske Viden i Meierivæsenet. En Kemiker maa træde til og hjælpe.“ Og Tanken grebes, og *Segelcke* ansattes, og fra den Dag løftedes Danmark ved dette nye Blik paa Forholdene til No. 1 i Verden paa Meierivæsenets Omraade. —

Den unge Mand var F. Meldahl, som, Gud skal vide, var saare uvidende og ny paa det Omraade; men de faa Hundrede Daler, der ydedes, lagde Grunden til en hel stor Udvikling paa Noget, der var til Nytte.

Jeg seer stadig Beviser paa den Art af frisk Dilettant Bliks Be tydning. Det er i Regelen slumrende Kræfter, der ikke kunne undlade at skyde frem.

Med Ønsket om, at Helbred, Sundhed nu maa vandre ind i Deres plagede Hjem sendes hjertelig Hilsen fra

Deres hengivne

F. Meldahl.

Efter eget Ønske afgik Prof. Holm paa Grund af sin svækkede Haand fra Universitetet 28. Febr. 1899. 27. Februar havde en Del Kolleger og Mænd udenfor Universitetet indbudt til en Fest for ham paa Skydebanen, en Fest, der vandt stor Tilslutning, og hvor Joh. Steenstrup holdt en i hoi Grad anerkjendende Festtale for ham. Sygdom tvang Meldahl til at sende Afbud til Festen, han skriver 26. Februar:

Kjære Professor Holm!

Naar De imorgen ikke seer mit venlige Ansigt paa Skydebanen, da er det begrundet i et bestemt Forbud fra min Læge. Jeg har holdt Sengen i 4 Dage, hvoraf 3 med stærk Feber — vistnok en Art af Influenza, og er nu saa medtaget og træt og mørbanket i alle Lemmer, at jeg maa give Lægen Ret i, at det er uklogt at følge min Hjertenslyst at være med i den Vennekreds, der samles den 27. for at takke Dem for Deres Venskab og Deres Virksomhed. Det er jo mig, der mister ved ikke at komme, men det maa jeg nu bære; og De maa tillade mig paa denne Maade at sige Dem den hjerteligste Tak, som jeg ellers vilde have bragt Dem mundtlig.

¹⁾ 16. Marts 1859. Se Tidsskrift for Landøkonomi, 3. R., 7. B., S. 264.

De har sandelig været mig en urokkelig, trofast Ven, og jeg har lært Meget ved Deres Arbejde. Gid Forsynet maa give Dem Kræfter til at fortsætte og afslutte det Monument, De har reist Dem i vort Lands Historieskrivning, og at Deres Familiekreds maa blive skaanet for Sorger. Ret af Hjertet

Deres hengivne
F. Meldahl.

Holm svarer samme Dag:

Kjære Kammerherre Meldahl!

Det gjør mig visselig ondt, at jeg ikke faar Dem at se imorgen — det træffer sig netop saa uheldig, at flere af dem, jeg i de svundne Aar har arbejdet mest sammen med, ikke kunne komme — og særlig gjør det mig ondt, at Grunden er et, som det synes, meget ubehageligt Influenza Anfald. Men kjønt er det af Dem, at De saa sender mig et saa elskværdigt Brev som det, jeg har faaet fra Dem. Jeg kan forsikre Dem, at naar De finder, at De har noget at takke mig for fra de 21 Aar, vi have arbejdet sammen i Frederiksborgmusæet, saa forstaar jeg paa min Side fuldt at erkjende det smukke kollegiale Forhold, hvori De stedse har stillet Dem til mig ikke mindre end de mange Venskabsbeviser, jeg har modtaget fra Dem. Kan jeg nu ikke have Fornøjelsen af at se Dem imorgen, saa vil jeg til Vederlag lægge Deres lille Brev iblandt mine Vennebreve og ikke glemme Deres Udtalelser ved denne Lejlighed.

Deres hengivne
E. Holm.

6. August 1906 døde Fru Meldahl under et Besøg i Torre Pellice i Norditalien. Holm, der havde mistet sin Hustru i 1905, skriver 10. August fra Nyborg:

Kjære Kammerherre Meldahl!

Under mit Ferieophold her paa Fyen har jeg i Bladene igaar set, hvad et Brev, jeg idag har faaet fra Dem, desto værre stadfæster, at den store Sorg at miste Deres Hustru nu ogsaa har ramt Dem. Jeg har tidt af Ytringer af Dem faaet et levende Indtryk af,

at hun har været usigelig meget for Dem under Deres Ægteskab. Jeg veed altfor godt selv, hvad et saadant Tab vil sige, til ikke at have en inderlig Deltagelse med Dem. —

Et Gode har det dog været, at hun ikke laa og led i lange Tider. Mindet om at have set den, man har elsket højest, ligge og lide i lange Tider under en ulægelig Sygdom, er forfærdelig svært at komme over, og det kan gjøre det vanskeligt at lade de lyse, skønne Minder fra det lange Samliv træde i Forgrunden. Det er mit Haab, at Gud vil hjælpe Dem til, at disse Minder efterhaanden vil blive saaledes fremherskende hos Dem, at De kan finde en Trøst i dem. Jeg haaber selv at kunne kæmpe mig igjennem dertil og til at føle, at jeg har meget at takke Gud for deri. Mit inderlige Ønske for Dem er, at det efterhaanden maa komme til at gaa Dem saaledes.

Deres hengivne

E. Holm.

Holms og Meldahls Venskab var varmt til det Sidste. Til Meldahls 80. Fødselsdag sendte Holm 15. Marts 1907 „en oprigtig Tak for det Venskab og den Tillid, De har vist mig under vor ni og tyveaarige Samvirken ved Frederiksborgmuseet.“

Fra Bestyrelsesmødet 3. December 1907, formentlig det sidste, hvori Meldahl deltog, foreligger hans Exemplar af Dagsordenen med hans Notitser ved hvert enkelt Punkt. Det sidste er „Meddelelse om Modellen af Ruinen paa Slotsholmen, Vordingborg Modellen og Forespørgsel til Bestyrelsen angaaende Modellen af Hammershus.“ Meldahl har noteret: „Hvad skal det koste? Have vi ikke snart *nok*?“

Kun 2 Maaneder efter, 3. Februar 1908, døde Meldahl. Edvard Holm blev endnu i Bestyrelsen til Efteraaret 1910, da han trak sig tilbage som Carlsbergfondets Formand, 77 Aar gammel. Han blev dog endnu i Bestyrelsen som Tilforordnet indtil sin Død 18. Mai 1915; i sine sidste Aar havde han paa Grund af Sygdom ikke deltaget i Bestyrelsens Møder. —

„Da jeg i 1860erne og 70erne havde seet, at det vilde være gavnligt for vore yngre Architekter i Akademiet, om de kunde faa Øvelse i deres Fag ved at gjøre Studier og foretage Opmaalinger, og da jeg ved Gjenopførelsen af Frederiksborg havde oplevet, hvor ær-

gerligt det var, at der ikke fandtes gode Opmaalinger af Slottet, stillede jeg det Forslag i Akademiet, at man skulde bede om en aarlig Bevilling for at sætte os istand til at foretage Opmaalinger af vore Slotte ved Hjælp af Eleverne. Dette blev bevilliget“. Staten gav 800 Kr., senere 1300 Kr. og den Raben-Levetzauske Fond 1876—85 ialt 5500 Kr. „Det blev overdraget Professor Hans Holm at gaa ifærd med disse Opmaalinger. Han begyndte med Kronborg og Rosenborg, men svingede saa om til de gamle Herregaarde, og af disse er der nu 1904 udgivet et Bind, medens Optegnelsen og Udgivelsen af Slottene er standset. I Aaret 1903 gjenoptog jeg imidlertid Tanken om Slottene og 1903, 1904 og 1905 vil jeg have opnaaet at faa Frederiksborg opmaalt og tegnet, støttet af Inspektør Holck og en Række yngre Tegnere: Juel Esmer, H. C. Andersen. Dog omfatter disse Opmaalinger og Tegninger kun Slottets Plan og alle Slotsbygningernes ydre Former.“

Udgifterne havde vist sig større end beregnet, Meldahl foreslog da, at Museet skulde overtage Arbeidet, og man blev enig om, at dette skulde bekoste Værkets Gjennemførelse og Udgivelse, medens Originaltegningerne skulde tilfalde Akademiet.

Samtidig opfordrede Bestyrelsen paa Meldahls Forslag Dr. phil. Fr. Beckett til at skrive Text til Tegningerne.

Efter Jul. Langes Død var Fr. Beckett sammen med P. Johansen 1896—1901 Docent ved Kunstakademiet, og da Beckett i September 1896 skulde reise til Nordtyskland, medgav Meldahl ham en varm Anbefalingskrivelse til den tidligere Kultusminister G. von Gossler. Efter Hjemkomsten skriver Beckett 17. Oktober 1896: „Jeg blev særdeles vel modtaget, og Ekscellencen havde den Godhed at forsyne mig med en Række introducerende Skrivelser til Historikere og Kunsthistorikere, som en Følge heraf blev Resultatet af min Studiereise særdeles tilfredsstillende, i Danzig maaske lidt under, i Königsberg derimod langt over Forventning. Det er mig derfor en kær Pligt at udtale, hvor taknemlig jeg føler mig overfor Kammerherren i Anledning af den medgivne Introduktionsskrivelse og dens Virkninger.“

Senere laante Meldahl ham forskellige Pakker med Exemplarer af Münchener Allgemeine Zeitung: „Artiklernes afvekslende Indhold, der spænder over en stor Del af Kunstens Historie, giver dem Værdi for mig som et sandt Kursus i Kunsthistorie“, skriver

Beckett 17. Januar 1897 og 26. Februar om en anden Pakke: „naar jeg ordner de modtagne Artikler fornuftigt, vil jeg have ikke alene en betydelig Samling originale Afhandlinger over mangfoldige Emner, men ogsaa en stor Mængde særdeles nyttige Henvisninger.“

I Sommerens Løb reiste Beckett til London, og Meldahl skrev i den Anledning 12. Juni til Gosch: „Jeg anbefaler Hr. Cand. Beckett paa det varmeste herved til Dig. Gjør hvad Du kan for at skaffe ham Adgang til at gjøre de Studier, han ønsker at foretage, og støt ham med Raad og Daad.“ —

I dette Aar skrev Beckett sin Doktorafhandling: „Renaissancen og Kunstens Historie i Danmark.“ I Anledning af denne skriver Beckett 26. Juni: „Maa jeg bringe Kammerherren min varmeste Tak for de venlige og opmuntrende Ord om min Afhandling, mig dobbelt kære, fordi de hidrører fra en Mand, for hvis store Syn paa Kunsten jeg stedse har maattet bøje mig i Beundring.“

28. Mai 1907 skrev Meldahl til Beckett, om han vilde paatage sig at skrive Texten til de nævnte Opmaalinger af Frederiksborg og Badstuen. Beckett siger Ja, 30. Mai og 2. Juni, idet han dog henstiller, om man tillige vilde sætte ham istand til at foretage Reiser dels i Danmark og Skaane for at se andre af Steenwinkels Arbejder, dels til Frankrig, Holland og Tydskland, for at han kunde lære Frederiksborgs Forbindelse med Udlandets Arkitektur at kjende.

12. Juni giver Meldahl paa Bestyrelsens Vegne Beckett den endelige Bestilling paa Bogen, samt Anvisning paa, hvorledes han bedst kunde faae Reiseunderstøttelse.

Becketts Værk „Frederiksborg“ udkom 1914.

I BESTYRELSEN AF „ALBERTINA“ — CARL JACOBSEN

Carl Jacobsen var, som oftere omtalt, voxet op som en meget uselvstændig ung Mand. Hans Fader havde altid tænkt for ham og altid givet ham gode Raad. Faderen følte selv, at han paa denne Maade maaske havde skadet ham, og selvfølgelig er det et Minus for en Personlighed at begynde Livet paa en bred og banet Vei.

Man kunde vist ogsaa sige, at Carl Jacobsen var noget af en usleben Juvel. Carl Jacobsen elskede og beundrede sin Fader, og han blev ligesom denne en af Fædrelandets store Borgere, men de vare meget forskellige. Faderen havde en uimodstaaelig Trang til at naa ikke „det Store, men det Fuldkomne“ i Bryggerfaget, ganske uafhængig af om det, som han foranstaltede, var indbringende eller ei; og man faaer det Indtryk, at han egentlig var helt forbauset over, at han ved netop at følge denne Methode blev en rig Mand; han var Fabrikant og ikke Handelsmand, Sønnen var derimod, foruden at være den udmærket dygtige Brygger, tillige Kjøbmand, og han elskede Pressen og Reklame. Da han i 1892 paa Meldahls Opfordring gjæstfrit indbød Billedhugger, Professor ved Kunstakademiet i Berlin, Ernst Herter med 20 unge Elever samt Akademiets Direktør, Anton von Werner, og en Række af dettes Professorer til en Middag paa Skodsborg, skrev han samtidig uforbeholdent til Meldahl: „Jeg vilde sætte Priis paa, hvis De vilde give Værten i Hotel d'Angleterre Besked paa at servere Ny Carlsberg Øl for Gjæsterne. Det er min Forfængelighed, at jeg gjerne vil, at disse Herrer skulde vide, hvad jeg duer til som Brygger (at jeg ikke blot er en uproduktiv Kunstven!)“ I disse samme Aar udtalte han ligeud til Meldahls Svigersøn, at naar han støttede et bestemt Provins-Museum, saa var det, fordi man i den By drak hans Øl!

Medens Faderen altid var den Beherskede, saa blev Sønnen i Aarenes Løb noget forceret. Medens Faderen var 69 Aar gammel, da han forlangte at se Frederiksborg færdigt, før han døde, saa forlanger Sønnen allerede som 46aarig at se Glyptotheksbygningen færdig, før han var bleven en gammel Mand. Han higede efter det Store, det Voldsomme. Dette kom næsten støiende frem i hans senere Aar og berørte Meldahl paa ubehagelig Maade.

Medens Faderens Hovedinteresse var Videnskab, elskede Sønnen først og fremmest Kunsten. Ganske naturligt saae han paa dette Omraade op til Meldahl og søgte Veiledning hos ham, den Kunstner, der stod Faderen nærmest, og som paa Frederiksborg blev dennes andet Jeg, den Mand, der, medens Faderen arbejdede for den nye botaniske Have, i Borgerrepræsentationen kæmpede for at skaffe Hovedstaden Boulevarder og Anlæg paa Fæstningsterrainet.

19. Februar 1872 havde Meldahl i Borgerrepræsentationen i

denne Sag udtalt Ord, der vare som talte ud af Carl Jacobsens Hjerte, og Tanker, som ere indskrevne over hele hans senere Stræben, Meldahl skildrede nemlig det Skjønnes velsignelsesrige Betydning til alle Tider, for alle Folkeslag og paa alle Omraader.

Hvor høit Carl Jacobsen sætter Meldahl netop som Borgerrepræsentant, viser hans Brev 5. Juli 1880: „Tænk dog endelig ikke paa at trække Dem tilbage fra Communalbestyrelsen. Bevidstheden om det Gode, De der udretter for Smag og Skjønhed, og som ingen Anden kan gjøre saa godt som De, maa dog holde Dem skadesløs for mange Smaaærgrelser.“

Derefter 29. Marts 1883:

Hr. Etatsraad Meldahl.

Da jeg imorges læste i Avisen, at De var bleven gjenvalgt med stor Majoritet til Borgerrepræsentant, vilde jeg strax have udtalt min Glæde i et Brev til Dem, men undlod det, da jeg tænkte mig, at jeg mulig traf Dem paa Udstillingen.

Og da jeg saa virkelig traf Dem — glemte jeg det!

Tillad mig derfor nu at ønske Dem til Lykke, fordi en god Skjæbne, trods Andres slette Motiver, har forskaanet ikke blot Dem selv, men Enhver, der har Følelse af Taknemmelighed imod Mænd, der offerer deres Tid, deres Helbred, deres Person til det Almindeliges Tarv, for den Krænkelse, det vilde have været *Dem og os*, om De ikke var bleven gjenvalgt.

Deres ærbødig hengivne

C. Jacobsen jun.

Han havde glædet sig, da Meldahl i Borgerrepræsentationen sagde de sande, men meget haarde Ord, at Kjøbenhavn bar et Trællemærke: „Deres og mit Syn paa vor Bys Physiognomi er vist endnu aldeles ens“ skriver han til Meldahl 17. Marts 1885. Da Meldahl sidst i Oktober 1892 efter eget Ønske udtraadte af Borgerrepræsentationen, skriver Jacobsen 31. Oktober: „Det glædede ret mit Hjerte at see den smukke Artikel om Dem i Nationaltidende.“

Endnu skal der peges paa dette, at Meldahl var i Bestyrelsen for Thorvaldsens Museum, der havde været temmelig forfaldent, og hvor Meldahl gjorde, hvad han kunde, for at bringe det i god

Stand. Fra sin Barndom havde Carl Jacobsen elsket Thorvaldsens Værker.

I 1871 havde gamle Jacobsen sat Sønnen i Stand til at begynde som selvstændig Brygger, og meget snart optraadte han derefter som gavmild Kunstven. 4. Mai 1877 skriver han til Meldahl, om det ikke vilde være heldigt at oprette et lille Læseselskab for Kunst, og da Meldahl samtidig med Molbech drøftede, om man kunde udgive et Maanedsskrift bl. a. for Kunst og Arkæologi, tog han om Efteraaret ogsaa Carl Jacobsen med i Overveielserne.

Som ganske ung havde denne tilbragt flere Aar i Udlandet, som Meldahl var han glødende Patriot og samtidig Kosmopolit. Han lagde, ganske som Meldahl, ikke Skjul paa, hvorledes de Danskes Skjødesynder ærgrede ham, og begge to kunde de tænke sig at udvandre.

I deres Breve hører man om de fleste af Jacobsens Foretagender, og Meldahl faaer Anledning til indgaaende at udtale sig om sit Arbejde paa Frederiksborg.

I 1877 vare gamle og unge Jacobsen med til at gjøre Akademiet en stor Tjeneste. Pietro Krohn, der var i Italien, havde skrevet til Meldahl, at han fra Siena og Florenz m. m. var istand til at skaffe vort Land en ypperlig Samling af Afstøbninger efter For- og Højrenaissancens Kunst i Italien, idet Preussen var ifærd med at lade tage Form over en Række udmærkede Værker, deriblandt den mærkelige og pragtfulde Prædikestol fra Domkirken i Siena. Han raadede indtrængende til at benytte Leiligheden, men der maatte skaffes 10.000 Kr. Krohn skrev, Firenze 31. Oktober 1877: I Siena saa jeg flere Ting, som jeg i høi Grad ønskede, skulde komme Danmark tilgode. Angaaende en Række Afstøbninger af de allerskjønneste Sager, Nicolò Pisanos Prædikestol etc. har jeg skrevet til Brygger Jacobsen for om muligt at bevæge ham til at anskaffe det.

„Da jeg fik Brevet, skulde jeg netop ud til Jacobsen og sagde da til ham: „Vil De give mig 2000 Kr. til det Øiemed?“ Han gik strax ind derpaa. Hos Sønnen, Jacobsen junior, fik jeg 3000 Kr., og da jeg havde disse 5.000 Kr., gik jeg op til Kultusminister Fischer og fik, da han hørte om disse Privatmænds høihjertede Offre, strax hans Tilsagn om de manglende 5.000 Kr.“

Krohn skaffede Danmark anden Originalafstøbning: „Formerne ere blevne tagne i Gelatine, en Masse, der tillader den allerstørste

Bestemthed og Tydelighed, men kun faa Aftryk. Preussen har naturligvis forbeholdt sig den første.“ Som dybeste Hemmelighed fortæller Krohn Meldahl, at Akademiet, for at Prædikestolen strax kunde blive afsendt fra Livorno med Korvetten Dagmar, fik Reliefferne fra Preussens Exemplar. „Afstøbningen af Pisanos Prædikestol er virkelig i den Grad vellykket, at selv det fineste Ornament, de fineste Ansigtstræk i de udtryksfulde Smaahoveder ere komne til sin Ret.“ Krohn ender sit Brev 7. November saaledes: Jeg maa nu blot bede Dem i denne Sag nu og altid ganske at disponere over mig, jeg skal ikke skye nogen Uleilighed for at føre alt til det bedste Resultat. Den Glæde, i Danmark at kunne hilse paa alle disse kjære, kjendte Sager, vil være mig meer end Løn nok.

„Renaissanceafdelingen af den skjøne og for det kunstneriske Studium saa uvurderlige Afstøbningssamling, Kunstakademiet nu eier, er bragt til Veie ved disse høihjertede Offre.“

Da Carl Jacobsen i 1878 begyndte at lægge Planer om at stifte Legatet „Albertina“, for hvilket der skulde anskaffes klassiske Billedhuggerværker til at pryde Hovedstadens Anlæg og offentlige Pladser, taler han kun en eneste Gang med Faderen om sin Idee; men i 1879, hvor „al hans Tid ofte var optaget af Bryggeriet“, gennemgik han alle Legatets Paragraffer med Meldahl og derefter med deres fælles Ven Overformynder Th. Petersen. „Principperne for Bestyrelsen vil jeg ikke slaae fast i Enkeltheder“ skriver han til Meldahl 11. November 1879, „jeg haaber tvertimod paa Deres oprigtige Udtalelser og uforbeholdne Modstand, naar De mener, at jeg enten er for streng eller hjerteløs eller overhovedet seer galt paa Sagen.“ At smykke Byen med Skulptur var netop Meldahls gamle Tanke, som han i 1872 havde udviklet for Trap. Dog var der den Forskjel, at Meldahl vilde have en Række historiske Portraitbuster, medens Carl Jacobsen udtrykkelig frabad sig disse.

„Det træffer sig morsomt“ skriver denne 17. December 1878, „og jeg betragter det som et lykkeligt omen, at jeg i Deres sidste Brev af 10. ds. seer en af mine Yndlingstanker udtalt af Dem. Siden Michel Angelofesten¹⁾ har det været et af mine levende Ønsker, at vor Stad ogsaa maatte eie en Bronceafstøbning af hans

¹⁾ I Florenz September 1875, hvor Meldahl repræsenterede det danske Kunstakademi.

David, opstillet paa et værdigt og let tilgængeligt Sted.“ Han slutter Brevet saaledes: „Jeg takker Dem meget for den Velvillie, De viser Sagen, og tør maaske haabe, at De ikke tager mig ilde op, hvis jeg om nogle Dage uleiliger Dem ved et Par yderligere Bemærkninger om Samme, som jeg gjerne vilde høre Deres Mening om, inden den endelige Redaction af Paragrafferne.“

Da han i 1879 tænkte paa at smykke den restaurerede Helliggeistkirke enten med Glasmalerier eller med Malerier indvendig, konfererer han ogsaa med Meldahl, der i den Anledning skriver til ham, Neuenahr, 7. Mai : „Men hvem have vi til at male den Art af Ting? Blochs sidste Altertavle forekommer mig med alt det Gode, der var i den fra Følelsens Side, dog at være et tomt Arbejde, og hvem have vi ellers, der kan gjøre det bedre? See det er vor store Mangel, vi ere et lille Folk med faa Kræfter og med saa høi Udvikling, at vi dog stadig fordre det Bedste — fordi vi kjende dette.

Sculpturarbejder udvendig? Ja hvad og hvor? Her er jeg atter mindet levende om Betydningen af at have den hellige Historie illustreret igjennem Billedhuggerkunsten, men hvor have vi de Mænd, der kunde gribe — røre os igjennem deres Fremstillinger? Thi det maa dog være givet, der bør ikke offres Midler paa disse conventionelle Arbejder, som Ingen gider seet paa, naar de ere færdige. Det var muligt, at Saabye kunde fortælle Noget. Den Digterbegavelse, de Syner, som skal danne Baggrunden og Klangbunden i al Kunstnervirksomhed, den er ligesom tabt. Man — jeg mener Mængden — thi der er Undtagelser, laver Kunst, ligesom man spiser sine Maaltider. Saa og saa mange Timer paa Værkstedet med lidt Afbrydelse, for at nyde $\frac{1}{2}$ Bayer. Lidenskab, Sorger, høi inderlig Glæde synes at mangle i baade Folket og (derfor) ogsaa Kunstnerne.

Med hjerteligste Hilsen Deres meget hengivne

F. Meldahl.

Deres „Albertina“ modnes nok paa rette Maade — men giv Tid. —

Efter ogsaa senere at have hørt fra Meldahl skriver Carl Jacobsen 11. September 1879:

Hr. Etatsraad Meldahl!

Tak fordi De skrev til mig, jeg trænger saameget til Deres Veiledning. Gid De maa komme forynget og styrket hjem fra Deres Sommertoure, at De kan have Sundhed og Lykke og Tilfredsstillelse af Deres Gjerning i saa rigt Maal, som Deres ærbødig hengivne

Carl Jacobsen.

ønsker Dem det!

Og 20. Oktober 1879:

Kjære Hr. Etatsraad.

Hjertelig Tak baade for den havde Uleilighed og for Deres venlige Vink og Raad i Deres ærede Brev af igaar.

Jeg samstemmer fuldstændig i Deres Betragtninger og skal nøie følge Deres gode Raad.

Deres forbundne og meget hengivne

Carl Jacobsen.

Han raadfører sig i dette Aar i en Række Spørgsmaal med Meldahl: „Sagen om Capellet i Sorø er gaaet i Staa, den venter paa et Raad af Dem“ skriver han 11. September. Foruden om „Albertina“ dreier det sig om Huitfeldts og Carstens' Monumenter og Gipsafstøbninger af de bedste nyere franske Skulpturværker. Ved Gjennemgangen af „Albertina“ Paragrafferne beder han ogsaa Meldahl om at hjælpe til at faae Raad hos Krieger og faaer ved denne Leilighed en ganske karakteristisk Samtale med denne, som 25. Okt. 1879 skriver til Meldahl, at han foreslog Carl Jacobsen, at „Albertina“ ogsaa burde anskaffe middelalderlige Statuer: „Paa mine Bemærkninger vilde han ikke høre, hans Grunde forekom mig borneret stædige.“ —

„Tak for Deres saa venlige Sindelag, som skinner igjennem hele Deres Forhold til mig“ skriver Meldahl 27. September, idet han foreløbig takker Carl Jacobsen for hans værdifulde Gave til Akademiets Bibliothek, en større Samling Fotografier efter Carstens' Haandtegninger i Weimar. „Gid jeg havde lidt mere Tid til at see Dem og nyde godt af det, der saaledes kunde naaes ved

personligt Samliv. Naar jeg en Søndag Formiddag faaer Tid, kommer jeg ud til Dem, og jeg skal da gjerne være parat, ifald jeg kan give Raad.“

Utænkeligt er det ikke, at følgende Passus fra samme Brev har været med til at give Impuls til Carl Jacobsens senere Kæmpe-Stiftelse til Bedste for Kunsten i Danmark: „Et Folk kan ikke ustraffet saaledes lade sine Kunstnere sidde og arbejde „ins Blaue hinein“ — og saa see om der findes Kjøbere. Det Forhold avler Goldhed hos begge Parter.“

17. November 1879 forelaa i Borgerrepræsentationen Carl Jacobsens Skrivelse om, at han 19. November vilde oprette Legatet „Albertina“. Bestyrelsen kom til at bestaa af Stifteren, af Borgmester H. N. Hansen (der havde hjulpet ham med at bringe Legatet til Virkelighed), og af Meldahl, paa Jacobsens Forslag valgte henholdsvis af Kommunalbestyrelsen og Kunstakademiets Plenarforsamling for 10 Aar, idet man dog skulde udtræde, naar man var bleven 70 Aar.

Øieblikkelig gik man igang med at skaffe Statuer og med at faae dem anbragt paa de bedste Pladser. Møderne holdtes enten paa Charlottenborg, i Thorvaldsens Museum eller i vedkommende Anlæg.

Silen med Bacchus og Den døende Fægter vare de to første Statuer, der anskaffedes, og som ønskedes anbragte i Ørstedes Park. I Mødet 5. Juli 1880 gav Borgerrepræsentationen sin Tilladelse hertil. I dette Møde benyttede Meldahl efter Aftale med Jacobsen Leiligheden til at præcisere, hvad der havde været Jacobsens Tanke med Legatet „da det hele er saa misforstaaet“, nemlig at udvikle Befolkningens Smag og Trang til Kunst. Statuerne skulde være fra den ældre Tid eller, forsaavidt det var moderne Arbejder, væsentlig hidrøre fra fremmede Kunstnere, Giveren vilde nemlig ikke berøve Stat og Kommune den Glæde selv at gjøre noget for Kunsten ved at støtte indfødte Kunstnere.

I et Brev 19. April 1880 havde Jacobsen allerede tydelig udtalt sig om sine Principer i denne Sag: „Saalænge Stat og Commune, som dog ere de beskikkede Værger for dansk Kunst, holde sig i den Grad tilbage, som nu er Tilfældet, mener jeg, at Albertina gjør vel i at følge dette Exempel.

Jeg troer, at navnlig Kommunen snarest vilde skamme sig

saameget, naar den seer det ene Aar efter det andet, at antike og franske Arbeider fylder vore Haver, at den dog vilde finde, at den, som gjerne vil gaae for at være høisindet, næppe rører en Haand for vor egen Kunst.

Endnu en Betragtning til Slut, den gjælder dog ikke Bissen og de Gamle, men de yngre Kunstnere, at Albertina kjøber franske Værker vil dog muligviis være en stimulus for dem, hvortil de kan trænge; thi saa ubegavede troer jeg ikke, at hele Legionen er, at den intet godt skulde kunne frembringe. Jeg troer meget mere, at det er Energien, der mangler, og den vækkes om ikke ved Kappelyst saa ved Misundelse! —

De vil, kjære Hr. Etatsraad, af disse Betragtninger see, at det ikke er Ligegyldighed imod vor Kunst eller Mangel paa Patriotisme, som leder mig.

Ved Leilighed komme vi vel til at drøfte disse Ting mundtlig.“

Meldahl kæmpede netop da for at faae et dansk Kunstværk opstillet. Han skriver 17. April:

Kjære Herr Jacobsen!

Det er med sand Samvittighedsnag, at jeg idag griber Pennen for at sige Dem, at det dog var stor Skade, at vi i Forening ikke saae paa Bissens Philoktet. Jeg er vis paa, at vi havde valgt at lade denne skønne Figur støbe i Bronze. Jeg sætter den meget høit.

See endelig paa den; som den staar der i Galleriet, er den et prægtigt Arbeide, og tænk blot, hvor bliver man ikke varm om Hjertet, naar man husker, at det er en dansk Mand, der udførte den.

Den vilde passe glimrende i det ny Parkanlæg. Som sagt, Samvittigheden — den onde Samvittighed plager mig — og modtag disse Linier som et Udtryk heraf.

Deres hengivne

F. Meldahl.

Jacobsen erindrede ikke Philoktet. Han gik op og saae paa den og skriver 24. April, at han naturligviis maa klassificere den iblandt de bedste Arbeider af dansk Kunst: „Men da jeg har fremsat mine Betragtninger, der forhindre mig fra at være med ved Anskaffel-

sen af et dansk Arbeide allerede nu, skal jeg ikke her gjentage dem.“ 29. Marts 1883 er Jacobsen saa begeistret for Statuen, at han skriver: „Den Philoctet er saa herlig, at det nok er værdt, at den træder noget mere ind i Bevidstheden herhjemme.“

26. November 1885 henleder Meldahl Opmærksomheden paa „den Ryttergruppe, som Bissen er ifærd med“ og stemmer 30. Juni 1886 for Steins Broncefigur, Neapolitansk Vandbærer, til Ørstedsparken: „Det forekommer mig, at man bør give denne Opmuntring til vore Billedhuggere, for at de tør vove sig ind paa at udføre saa kostbare Arbeider.“ Som bekjendt blev denne senere opstillet i Grønningen.

23. Juli 1888 erklærede Meldahl rent ud i Forhold til et foreslaaet talentfuldt fransk Arbeide: „Vore Billedhuggeres Arbeider staa os nærmere. Tubal Kain af Bissen og Hasselriis lille Faun, der suger Vand af en Urne, forekommer mig Arbeider, som vi ikke kunne forbigaae. I Lauritz Jensens Arbeide er der ypperlige Ting.“

Om det smukke Samarbeide i Albertinas Bestyrelse vidner Jacobsens Brev 23. November 1889 kort før Meldahls Gjenvalg, indtil 1897, da han blev 70 Aar og efter Statuternes Bestemmelse maatte udtræde:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Skjønt der naturligtvis ikke kan være Frygt for, at Academiet ikke skulde approbere Deres Gjenvalg, vil jeg dog for en Sikkerheds Skyld erindre om, at Plenarforsamlingen kun har at godkjende eller forkaste Valget, og at den ikke har Ret til at bringe nogen Anden i Forslag. —

Tillad mig nu ogsaa, Hr. Etatsraad Meldahl, at takke Dem af Hjertet for Deres Bistand i de forløbne 10 Aar og endnu engang at udtale min Glæde og min Tak, fordi De paany vil yde dette Formaal Deres saa værdifulde Understøttelse.

Deres forbundne og hengivne

Carl Jacobsen.

Hjertelige og ærbødige ere Carl Jacobsens Breve til Meldahl: „De maa paa ingen Maade uleilige Dem med at gjøre Visiter herud“,

skriver han 13. Juni 1877. „Det beder jeg Dem for mit Vedkommende at sætte Dem ud over.“ —

„Det er med stor Glæde, at jeg tager mod Deres venlige Indbydelse til paa Onsdag Kl. 5“ skriver han 7. Oktober og 22. Marts 1880: „Det gjorde mig ondt, at jeg ikke var hjemme, da De igaar gjorde mig den Ære at besøge mig.“ 9. November, da Ny Carlsberg er under Opførelse, skriver Jacobsen: „Det vil naturligviis være mig en Glæde, hvis De vil tage mit Etablissement i Øiesyn, men endnu er der ikke stort at see, da Bygningerne nu næppe have den halve Høide.“ I 1891 beder Otilie Jacobsen Meldahl om at bære dem ved at spise til Middag hos dem sammen med deres Gjæst, Professor Helbig fra Rom „da det sikkert vilde glæde ham at gjøre Deres Bekjendtskab.“ —

I disse Aar indtraf som tidligere nævnt det store Brud mellem Fader og Søn, der først lægtes i Efteraaret 1886. Fru Meldahl havde forstaaet, at det var gaaet saavidt, at Carl Jacobsen havde pakket alle de Gaver, han i Aarenes Løb havde faaet af sin Fader, bl. a. sit Konfirmations Uhr, paa en Trillebør og paa denne Maade havde sendt dem tilbage.

Hvorledes Meldahl bedømte Bruddet, fremgaaer af et Brev, Carl Jacobsen skrev til ham et Aar efter Faderens Død, 12. Marts 1888:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Det bedrøver mig, hvad De siger om Sønner contra Fædre i Almindelighed, da jeg maa antage, at De tænker paa mig som En, der har „steilet i Selen, fordi jeg havde for stort et selvbevidst Sind, og som Forsynet ikke havde været saa god imod at give tilstrækkelig Modgang.“ —

Jeg vil nok troe, at det ikke var en ualmindelig Opfattelse, at en Fader, som ellers var en anerkjendt Hædersmand, ikke kunde være saa unaturlig at behandle sin Søn som et liderligt Subjekt, uden at Sønnen havde givet ham god Grund dertil, og at Faderen derfor kunde staae med Palmer i Hænderne, medens Sønnen maatte ansees „som En, der sparker ud til høire og venstre.“

I min Modstand imod min Faders „uretfærdige“ Færd var det mig dog en god Støtte, at jeg havde den gode Samvittighed, at Retten var min, og at de, som kjendte os begge, *erkjendte det*.

Deres Dom er mig ikke saa ligegyldig, at jeg ikke paa Deres aabne og venlige Udtalelse skulde give Dem et aabent og venligt Svar.

Deres hengivne
Carl Jacobsen.

Mon ikke gamle Jacobsens Feil i Virkeligheden var den, at han paa en vis Maade havde forkjælet Sønnen? Forstaaeligt er det i hvert Fald, at han med sin stærke Æresfølelse fandt det over alt Begreb forkasteligt, at Sønnen for Fortjenestens Skyld ikke aflagrede sit Øl tilstrækkelig og senere førte en ufin Konkurrence med Faderen, idet en Etikette for Lagerøl fra Ny Carlsberg for stærkt lignede Etiketten fra Gamle Carlsberg. Mon Faderen efter sin hele Tankegang kunde gjøre Andet end benytte den radikale Kur overfor Sønnen, at sige ham op som Leier af det Bryggeri, han i 1871 havde overladt ham? Et er vist, at man netop i disse Aar ikke kunde se en freidigere Skikkelse for sig end gamle Jacobsen, han var som den personificerede gode Samvittighed.

Carl Jacobsen kom ved den haarde Medfart, han led i disse Aar, ofte ganske ud af Ligevægt og søgte at hævde sig for enhver Pris. Som tidligere nævnt overlod Faderen ham en Million Kroner; denne ønskede han ikke at beholde, og i Marts 1883 oprettede han og hans Hustru for hele Beløbet 4 lige store Legater, deriblandt et Kunst- og et Museumslegat.

Hensynsløst og ganske vilkaarlig hindrede han et halvt Aar efter til Meldahls Sorg og Harme Kunstakademiet i at hjemføre til den nye Udstillingsbygning de paa Christiansborg magasinerede Sienaafstøbninger, som han i 1877 selv havde været med til at forære Akademiet. Peters fortæller Meldahl i et Brev, 26. Oktober, hvad der var foregaaet tidlig om Morgen den foregaaende Dag. Det er en karakteristisk Beskrivelse, man her faaer af Carl Jacobsen, der pludselig synes at være optraadt som en selvbestaltet Kunst- og Museumsdirektør:

Hr. Etatsraad Meldahl.

Flytningen af Sagerne paa Christiansborg er nu atter gaaet istaa. Brygger Jacobsen jr. kom op i Samlingen Kl. 7³/₄, just som vi havde begyndt at udtage, hvad der først maatte tages. Hr. Jacobsen udbad sig en Samtale med mig, hvilken tog en Tid af

ca. $1\frac{1}{2}$ Time. Resultatet blev, at Hr. Jacobsen garanterer Academiet Værdien af Samlingen, saa at i Tilfælde af, at den bliver taget til det af ham og Hr. Malthe forudsatte Skulpturmuseum og Afstøbningssamling, faar Academiet fuld Erstatning af ham. Hans Motiver, hvorfor han vilde, at den nuværende Samling ikke maatte flyttes, var, at han paa den agter at basere det ny Skulptur Museum, hvortil Renten af hans $\frac{1}{4}$ Million for Eftertiden skal anvendes. Naar han nu tillægger denne Ide en saa stor Vægt, at han mener paa den at kunne fremkalde et Skulpturmuseum og Afstøbningssamling, der ved Hjælp af hans 6.540 Kr. aarlig vil komme til at overgaa, hvad der af lignende Institutioner findes i det øvrige Europa, dristede jeg mig ikke til at tage den afgjørende Beslutning idag ved Flytning at lægge ham Hindringer iveien. Vor juridiske Ret til Samlingen erkjendte han aldeles. Jeg sagde ham, at vi ikke kunde vente ret længe paa en Afgjørelse. Dette indrømmede han ogsaa, og saa vilde han en af de allerførste Dage tale personlig med Dem. Istedetfor som nu at strides om nogle Stumper Gibs maatte vi arbejde sammen i Enighed, og saa vilde det være ham en Glæde at støtte vore Formaal og Bestræbelser. Det er virkelig smukt at se den uinteresserede Interesse, han viser, og den ualmindelige Iver, hvormed han forfægter sin Anskuelse. Det bliver Sagens formelle Side, som jeg stoler paa, at De vil ordne, ifald De ellers kan tiltræde Ordningens Realitet.

Med Høiagtelse

Deres hengivne

C. Peters.

En daarlig Mellemand i sine Bestræbelser havde Carl Jacobsen i R. S. Malthe, der i Kultusministeriet udtalte Ønske om at faae nogle „Pillerier“ fra Akademiets Samling paa Christiansborg og forøvrigt blot omtalte Jacobsen som et nyttigt Værktøi i hans Haand.

Der fulgte nu en skriftlig og mundtlig Forhandling mellem Meldahl og Jacobsen, hvorved ogsaa Stein var Mellemand. Jacobsen ender et Brev 27. Oktober med at udtale, at ogsaa han „kan gjentage Meldahls Ord „Lad os endelig i Forening arbejde i god Forstaaelse.“

Det er netop mit levende Ønske!

Deres hengivne

C. Jacobsen jun.

Dog sender han 20. November, som var han en egenmægtig Minister, Meldahl en overmaade overlegen Skrivelse, hvori han udvikler sine Planer m. H. t. Stats-Skulpturmuseum og Akademiets Samling. Meldahl har paa Brevet noteret:

Kjære Professor Vermehren.

Læs dette og glæd Dem til vore Fremtidsudsigter med Antikkerne.

F. M.

Gamle Brygger Jacobsen derimod fastholdt, at han udtrykkelig havde givet Akademiet sine 2.000 Kr. for at skaffe det disse udmærkede Afstøbninger til Brug ved Undervisningen.

Enden blev, at Meldahl i Efteraaret 1884 maatte lade Afstøbningen af Prædikestolen fra Siena, der ekvivalerede Carl Jacobsens 3.000 Kr., bringe tilbage til Christiansborg, hvor den kort efter gik til Grunde ved Slotsbranden.

Meldahl har dog været rørt over Jacobsens Kunstentusiasme, og tillige har han følt, at hans ubændige Ustyrlighed kunde skyldes Sorg over Forholdet til Faderen. Han og Carl Jacobsen rystedes snart sammen igjen. Paa meget smuk Maade foreholder Jacobsen i 1885 Meldahl det Forkerte i det Forslag, denne af økonomiske Grunde var fremkommet med om at lægge det nye Kunstmuseum i Kongens Have: „Det gjør mig meget ondt nu at erfare“, skriver han 17. Marts, „at det er Dem, der er Mesteren for Planen til Rosenborg Haves Ødelæggelse.“ Han tilføier, at hvis det lykkes Meldahl at tvinge dette igjennem, da vil han blive den upopulæreste Mand i Kjøbenhavn: Selv om De hæver Dem over Sligt, saa er det dog vist, at De som alle Andre kunde udrette Mere ved at have Populariteten for Dem end imod Dem. Tilgiv disse Ytringer, der maaske synde imod en formel Etikette, men ikke imod et varmt Hjertes Fortrolighed.

Deres hengivne

C. Jacobsen jun.

Om det Glyptothek, som Carl Jacobsen i 1883 havde stiftet paa Ny Carlsberg, fortæller Stein i et Brev til Meldahl 13. Mai 1886:

„Carl Jacobsen besøgte mig forleden, da han afhentede to Buster (Schiller og Thorvaldsen) fra vort lille Magazin paa Loftet.

Han vilde ogsaa gjerne have Sergels Amor og Psyche med sig, men jeg turde dog ikke udlevere ham denne lille Gruppe uden Deres Bifald, skjøndt jeg synes, den var blandt de Sager, vi talte om, han gjerne kunde faa.

Canovas Perseus bliver nu restaureret i mit Atelier, og jeg troer endnu, der kan blive Noget ud af den trods dens frygtelige Skavanker. Jacobsen opfordrede mig, forinden jeg tog fat, til at gjøre det, naar Restaurationen ikke løb høiere op end c. 50 Kr. Hvis han vil have den, saa lad ham endelig faa den; den passer bedst i en Samling som hans, hvor Canova alt er repræsenteret ved hans to fæle Boxere. Nu er der snart ikke mere Plads i hans nye Fløj af Glyptotheket, saaledes vælter Kunstsagerne ind daglig. Han har nu kjøbt alle gamle Bissens Skizzer, og hvad der ellers var efter ham. — En saadan Kunstentusiasme er enestaaende og forbau-sende saavel som Evnen til at tilfredsstille den. At mange interessante Ting derved samles her i Landet, kan ikke negtes, naar blot han vilde forstaa, at et Museum ikke samles i en kort Tid, naar det skal have blivende Værd.“ Ved Skrivelse 5. Juli 1886 overlod Akademiet Carl Jacobsen de nævnte fire Kunstværker til Opstilling i Ny Carlsberg Glyptothek i mindst 5 Aar, imod at Akademiets Afstøbningssamling for samme Tidsrum fik 4 nærmere angivne antikke Buster.

I 1888 besluttede Carl Jacobsen og hans Hustru at skjænke deres Fædreland denne Samling, der havde „udviklet sig til at blive et af Europas betydeligste Skulpturmuseer,“ imod at Hovedstaden afgav den nødvendige Byggegrund, og at By og Stat hver for sig deltog med Halvdelen af den til Opførelsen af en passende Bygning nødvendige Sum, en Million Kroner. Meldahl skriver i denne Anledning 24. Februar 1888:

Kjære Brygger Jacobsen.

Jeg nærer Frygt for, at man i Kommunen ikke kan modtage Deres høihjertede Opgave. De mange store Foretagender, der ligger for, gjør det ikke let nu i den første Aarrække at ofre Midler paa den Sag.

Deres meget hengivne
F. Meldahl.

Man maa huske, at Kommunen bl. a. stod overfor at skulle bygge Raadhuset.

Jacobsen svarer Dagen efter:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Det skulde gjøre mig ondt, om Communen skulde afslaa at tage imod mit Tilbud.

Glyptotheket er for værdifuld en Samling til at maatte splittes; vil Kjøbenhavn, min Fødeby, ikke have den, er min Hustrus Fødeby og mit eget Yndlingssted, Edinburgh, nærmest til den.

Jeg er nu 46 Aar og maa gjøre Regning paa, at der kan hengaa en lang Aarrække, inden en Musæumsbygning bliver færdig; jeg kan derfor ikke vente [med] at tage Bestemmelse om Glyptothekets Skjæbne, naar jeg vil see det sikkert i en passende Bygning paa et passende Sted, inden jeg bliver en gammel Mand. —

Jeg haaber, at De slaaer et Slag for Kunstens og Hovedstadens Æres Sag ved denne Leilighed, hvis det skulde behøves.

Deres ærbødige

Carl Jacobsen.

I et Brev 12. Marts tilføier han endnu: „min Hustru er fuldt ud Englænderinde, og England er for mig saa kjært, at den Tanke ofte kommer op hos mig om at tilbringe Slutningen af mit Liv der.“

26. Marts forelaa Carl Jacobsens og Hustrus Skrivelse om Dotationen i Borgerrepræsentationen, og Meldahl blev Medlem af det Fællesudvalg af denne og Magistraten, der blev nedsat i Sagen.

2 Dage efter skriver Jacobsen: „Hjertelig Tak for Deres Støtte af Glyptotheksagen; skjøndt det var for lukkede Døre, har jeg dog erfaret, at De har givet den Deres Anbefaling.“

Strax i April bevilgede Rigsdagen den halve Million til Glyptothekbygningen. I Borgerrepræsentationen kom Sagen til Afgjørelse 1½ Aar efter i Mødet 23. September 1889.

Meldahl udtalte her, at han ikke vilde gaa saa vidt at sige, at denne Samling af antik Kunst var en i Europa enestaaende; det vilde være at skrue dens Betydning langt op over, hvad der var nyttigt i Sagens Interesse, men dens Værdi vilde Ingen bestride. Han lagde ikke saamegen Vægt paa Besøg af Udlændinge som

derpaa, at Landets egne Børn ikke skulde behøve at drage til Udlandet for at komme under en forædlende Indflydelse og modtage Indtryk af en høi ideal Udvikling, og at man skulde faae Tro paa, at vor Hovedstad er en By, man kan være stolt af, hvor hver Krog peger hen paa en høiere Udvikling.

Med Glans vedtog Forsamlingen imod Kayser og Borgmester Borup at tage imod Glyptotheket paa de stillede Betingelser.

De tidligere nævnte tydske Kunstnere besøgte i Sommeren 1892 ogsaa Ny Carlsberg Samlingen, og Anton von Werner udtalte ved Berliner Akademiets Aarsfest 16. Juli: „Die Wirksamkeit eines Kunstmäcens wie des Brauereibesitzers Dr. Jacobsen, dürfte vielleicht ebenso einzig in der Welt dastehen wie seine Glyptothek, diese Sammlung von etwa 1000 Skulpturen, welche Werke aller Epochen, von der Antike bis zur allermodernsten Schule, vornehmlich der der Franzosen, umfasst.“

Prof. Herter sendte endnu samme Aar Afstøbning af en Statue til det ganske overfyldte Glyptothek paa Ny Carlsberg. Jacobsen skriver herom til Meldahl 14. November: „Herters Statue er forlængst ankommen, men maa dele Skjæbne med c. 60 Statuer i at henstaae magasinerede af Mangel paa Plads. Dette gjør mig ganske særlig ondt for Akilleus, som jeg ikke har kunnet udpakke og saaledes end ikke selv har seet. Kunde den ikke stilles foreløbig op i Kjælder-Corridoren i Thorvaldsens Museum — saa kunde vi dog see den?“ —

Samtidig med, at den nordiske Udstilling afholdtes i Kjøbenhavn i Sommeren 1888, foranstaltede som bekjendt Carl Jacobsen en fransk Kunstudstilling og indbød franske Kunstnere til Kjøbenhavn. Han skriver 9. September:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

M. Paul Dubois spiser til Middag hos mig imorgen Mandag Kl. 6.

Hvis De har Lyst at lære denne ligesaa *elskverdige* som store Kunstner at kjende, vilde De være hjertelig velkommen til Middag Kl. 6 — og han vilde være meget smigret derved.

Kl. 8 finder en større Præsentation Sted i Glyptotheket.

Deres hengivne
Carl Jacobsen.

Middagen var fornøielig, og 12. September vare Meldahls indbudte af Jacobsen paa Frederiksborg sammen med flere Fransk-mænd.

Dagen efter skriver Meldahl:

Kjære Hr. Jacobsen!

Tak for Touren baade fra mig og min Kone og Datter. Da De jo er en alvorlig Mand, der med ærlig Villie ønsker at vide det Rette, saa maa jeg dog bede Dem læse dette maaske lidt lange Brev igjennem.

I Aarenes Løb have nogle *uvidende* Personer bemægtiget sig en Del af Pressen og ved Smudsartikler søgt at smudse Meget til her i Hjemmet — blandt Andet ogsaa det, der paa Frederiksborg er udført. Ved Stikord som *Stuk*, *Imitation*, *Pastiche* og s. v. har man søgt at vildlede Folk igjennem frække Paastande, der skulde see ud som Kyndighed. Man har fortalt mig herom — Jeg læser med Villie ikke den Art af Artikler. Jeg har tænkt som saa: „*Ja, kyndige Folk vide dog nok Besked.*“ — Nu hørte jeg imidlertid igaar enkelte Yttringer af *Dem*, som overtydede mig om det Modsatte, og som faldt sammen med de — tilgiv det Udtryk — hensynsløse, kaade, haanende Yttringer, som nogle Danske havde brugt overfor de fremmede franske Kunstnere, da disse besøgte Frederiksborg. De kjender jo de moderne Fransk-mænd og deres Letsind og Fræk-hed — altsaa dem vil jeg ikke søge at belære eller oplyse, men Mænd som Dem maa og bør den Art af Ukyndighed ingen Indfly-delse have paa.

See, for at forstaae Frederiksborg, maa man huske, hvad Op-gaven var, som Deres Fader stillede, og som fastholdtes: En *Konge-borg* i 17de Aarhundredes Stiil, men saaledes som denne var ud-viklet i det *nordlige fattige Europa under C. 4.* med tarvelige, umodne Kræfter, ofte naiv-plump, raa i sine Detailler. Saasnart jeg ikke holdt fast derved, kom Worsaae og Andre og gnavede og kri-tiserede, at det ikke var C. 4. Stiil.

Hvorledes skulde den Opgave løses? Ved at samle og øse ud af Alt det, der endnu findes fra det 17de Aarhundredes Begyndelse.

Nu troer jeg nok, at der ikke her i Landet findes Nogen, der tør eller kan komme og stille sig ved Siden af mig med Hensyn til

Kjendskab til det, Europa har i den Retning, thi jeg har reist og seet *Alt* selv paa Stedet. —

Hvad var det, jeg nu saae? det var netop det; jeg har søgt atter at faae tilveiebragt. Dels Trælofter — dels Stuklofter — dels malede Lofter. —

Stuk, Træ, Maleri, Alt gaaer ind imellem hinanden jo mere man kommer Nord paa — og Maling erstatter ofte Intarsier.

Hvorledes er nu Detaillen gjort? Ja, jeg har hele Kjældereren fyldt med Detailler fra C. 4. Tid, og Enhver kan overtude sig om, at Vi fuldtud staae langt over hans Arbeidere, thi det vilde have været en Scandale, om man havde brugt Midlerne til at holde sig til det Lavmaal, der ofte findes i Arbeider fra hans Tid.

Man siger nu — de yngre, umodne Kunstnere — Ja, hvorfor har man ikke taget den bedste Renaissance — „Lombardiernes“ og s. v. — det, man nu saa nøie copierer og slaar stort paa med til Yderlighed at gjengive — Ja, hvem vilde have tilladt det? — og hvilken kyndig Mand vilde have det? NB. paa det Sted?

Nu mente Nogle: „Ja, men det burde i Et og Alt have været som i C. 4. Tid, Slottet som det var lige før Branden“. Ja, hvem vilde have været istand til at gjøre det? Der havdes jo Intet heraf, og desuden vare alle Localer paa Rosen, Riddersal og Kirken nær slet ikke fra C. 4. Tid, og der var saa at sige ikke noget Rum, der i det Hele havde monumental Værd. Hvorfor saa ikke ogsaa fordre, at de 400 Portraiter, der brændte, skulle ophænges igjen?

Ja, siger saa de ukyndige — men saa er der saa mange rige Lofter og store Portaler o. s. v., men saa tarvelige Vægge og saa *faae panelede Vægge!* Ja, og saa glemmer man, at naar Opgaven er at skabe et Lokale, hvis Vægge skulle planmæssigt behænges fra Øverst til Nederst med Malerier, saa offerer man ikke Noget paa Vægdekoration — og de 4 a 5 Rum, hvor jeg har vovet at gjøre dette, der fik jeg altid at høre, at dette var en Skam — at der her var spildt Plads osv., — men samtidig glemmer man, at man netop overalt i det 17. Aarhundrede havde som Hoveddekoration i Localerne — *Portaler*, store Portaler. See i Englands Herresæder, Lybeck, Augsburg, Nyrnberg, Lyneborg, Heidelberg og s. v. — Det er jo netop et Særkjende for Tiden.

Ja, saa siger man, men Lofterne ere saa rige, tunge og forgyldte og s. v. — Ja, det er netop ogsaa Særkjendet. See blot Heiligenberg,

Venedig osv., og alle Epitafier her i vore Kirker, naar den graa Oliefarve tages af.

Det var netop det eiendommelige, at Orientens Indvirkning paa Venedig og paa den allerførste Renaissance, der kom op alt i den romanske Tid, den fik dette underlige byzantinsk asiatiske Præg ved sig. —

See, det forstod Høyen, og det fik ogsaa sit Udtryk, da han en Dag talte med mig om Forgyldning og s. v. og han sagde: „Ja, Meldahl, De kan have Ret, naar man saa stærkt kan kritisere Træsnitværket, som skeet er, saa kan man ligesaa godt have Ret til at gjøre visse Figurer af Stuk; og uden Kridtunderarbeide faaes ikke den glindsende Overflade i Forgyldningen og Malingen.“

„Ja“, siger man saa, „men man burde have komponeret det Hele fra Nyt af!“ — Ja, det var jo rart, om det kunde være gjort, men hvor har man gjort det ved den Art af Restaurationsarbeider i vor Tid? og hvor har man saaledes øst ud af sig selv i sin Helhed, endog hvor man stod frit?

I Thorvaldsens Museums Indre ere *alle* Lofter Copier næsten ordret fra Titus Bade, Hadrians Villa og *Pompei*. Ja, det er da ogsaa godt. Ja hvorfor? Fordi det er det Bedste af Fortidens decorative Kunst, man har.

I det Hele kan man, naar man til Ex. som Theoph. Hansen copierer og benytter Oldtidens bedste Former, letteligen faae noget Godt ud af det. Men paa Frederiksborg kunde det jo ikke gjøres.

Th. Hansen har jo ogsaa nok saa net maattet tage tiltakke endog under rigeste Forhold med Eftergjørelse i *Stuk* og *Stukmarmor* i sine Palaier i Wien, og som De hørte igaar, i hele Perioder i Europa i Begyndelsen af forrige Aarhundrede eftermalede man overalt Marmor, ikke at tale om, at i hele Italien, Pal. di Te Mantua, Dogepaladset i Venedig, Pittipaladset. I Hundrede Tusinder af Kirkecapeller Verden over findes der *Stuk* og *Eftergjørelser*.

Malerier blive til Mosaik. Oldtidens Malerier erstatte og efterligne Drapperier i Middelalderens og Renaissancens Kirker og Slotte. —

See blot de tarvelige Rester, vi have paa Væggene i vore Herregaarde. —

Men Feilen er her i Danmark, man har en misundelig Natur —

Noget der er eiendommeligt for halvlade Naturer, som Intet selv kunne eller gide gjøre.

En høihjertet Tanke og Gave som den, Deres Fader havde, den haanes ligesom mit alvorlige Arbeide.

Dog den eneste kyndige, anerkjendende Dom, som jeg har faaet, den har jeg nok af til at opveie Alt det, og det er dels den, som den sidst afdøde Keiser¹⁾ gav mig ved at sige „*man sieht nicht, wo das Neue anfängt, und das Alte aufgehört* — og han var en fint dannet, kyndig Mand — og saa et Par fremmede Kunstnere, der kjendte Vanskelighederne. Naar jeg nu skrev disse Linier, saa skeete det, fordi jeg ikke vilde have, at den Mands Søn, som vi skylde dette Arbeide, ikke ogsaa skulde være med i fuld Anerkjendelse af, dels hvad der tilstræbtes, dels hvad der opnaaedes, thi i Europa staar Frederiksborg nu og om Hundreder af Aar som det, der bedst forklarer Beg. af det 17. Aarhundredes Slotte her i Norden; og som en kyndig Tydsker forleden udtalte for mig (uden at kjende mig): *man merkt nicht eine einzige Stelle, dass man versucht hat leicht über die Aufgabe hinzulaufen, überall ist mit Liebe gearbeitet.*

Ja, kjære Jacobsen, nu bør og skal De ikke tage Anledning til at skrive mig til eller offre flere Tanker paa denne Sag. Jeg har troet, at jeg dog engang burde udtale det, jeg her har skrevet, og De bærer selv Skylden, thi hvad vilde De have mig med til *Dubois* og ud af mine daglige Sysler, der nu ligge langt, langt fra den Art af Tanker og det Liv, hvor De færdes.

Med hjertelig Hilsen til Deres elskværdige Hustru fra mig og min Kone og til Dem er jeg Deres hengivne

F. Meldahl.

Ifald jeg var C. Jacobsen, saa bad jeg *Dubois* om at gjøre et Mindesmærke over min Fader i Marmor til at sætte i den ny Kirke i Valby. Naar man erindrer, at Deres Fader ved sin glødende Fædrelandskjærlighed, ved sit Høisind, sin Energi og rastløse Virksomhed samt sit elskelige, varme Hjerte staar som et lysende Exempel for enhver dansk Mand og som enestaaende ved sit Borgersind, saa var det nok værd, at enhver Dansk, der i kommende

¹⁾ Keiser Friedrich var Sommeren 1873 som Kronprins paa Besøg hos det danske Hof.

Aarhundreder betræder den Kirke, kom til at adle sit Sind ved igjennem et ægte Kunstværk at blive ledet hen til en Stemning, der har forædlet ham, idet han gaar ud af Kirken.

F. M.

Jacobsen svarer 18. September:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Tak for Deres udførlige Udtalelser om Frederiksborg.

Det var mig en særdeles Glæde at modtage dette interessante Indlæg om en Sag, der beskjæftiger mine Tanker saameget, *fra Dem*.

Jeg beklager kun, at den er fremkommen ved en Yttring af mig, som har kunnet støde Dem, og jeg gjør Dem derfor min Undskyldning.

Jeg havde netop kort iforveien udtalt for Dubois, hvor høit jeg skattede *Deres Fortjenester af Frbs. Restauration*.

Deres hengivne
Carl Jacobsen.

I September 1889 havde Jacobsen altsaa faaet sit Ønske opfyldt, idet Stat og Kommune tilsammen sikrede ham en Bygning til Glyptotheket. Aarets sidste Maaned og Januar 1890 skulde bringe ham en Sorg, der vel blev hans Livs største. I December fik hans haabefulde 9aarige Søn, Alf, Skarlagensfeber, og denne efterfulgtes af andre Lidelser.

31. December havde Meldahl i 25 Aar været Professor i Bygningskunst.

Carl Jacobsen skriver samme Dag:

Kjære Hr. Etatsraad.

Modtag paa Deres Jubilæumsdag mine hjerteligste Ønsker og min Tak for, hvad De ogsaa har gjort for mig i den Tid, vi have kjendt hinanden. —

Vær vis paa, at naar De som alle fremragende Mænd har Fjender, saa har De ogsaa Venner, som skatte Dem høit.

Jeg vilde gjerne være med at hædre Dem paa Løverdags; men

medens jeg skriver dette, ligger min ældste, høielskede Søn paa sit Dødsleie. —

Der er kun et ringe Maal af Tid tilbage, indtil jeg med ham skal lægge et af mit Livs skønneste Haab i Kiste.

Jeg skriver ikke dette for at klage, men for at De kan vide, at jeg ikke kan deeltage i Fest i denne Uge.

Med hjertelig Hilsen og de bedste Ønsker for Dem og Deres, som jo ogsaa kjende Sorg, er jeg

Deres hengivne
Carl Jacobsen.

Derefter 4. Januar 1890:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Vor kjære Dreng døde igaar Aftes.

Hjertelig Tak for Deres venlige Brev.

Jeg modtager med stor Glæde Deres Tilbud at see paa mit Huus, og jeg vil da opsætte at gjøre noget videre, indtil De har sagt Deres Mening.

Det vilde være min Hustru og mig kjærest, om De vilde spise Frokost med os. Vi spise Kl. 12, men kunne selvfølgelig rette os ganske efter Dem.

Deres hengivne og forbundne
Carl Jacobsen.

Meldahl slutter et Brev kort efter, 22. Februar, med at udtale, hvor ofte han mindes hans Fader og savner hans venlige Øine: Alle mine gamle, trofaste Venner gaae bort. Gade, Fru Heiberg, H. Hansen, Holmblad, Olrik, og selv om Bloch ikke stod mig saa nær, saa var det for mig et stort Tab at miste den Hædersmand — og alle de Tab i den korte Tid, og Ingen faaer man igjen, som paa den Maade staaer Ens Tanker nær. —

Med de bedste Ønsker for Dem og Deres og med Tak for Deres store Tillid og Venlighed er jeg Deres i al Ærbødighed hengivne

F. Meldahl.

Tegninger og Overslag til Dahlerups Glyptotheksbygning forelaa 20. April 1891 i Borgerrepræsentationen. Som Medlem af

denne blev Meldahl privat spurgt om sin Mening om Planen og meddelte derefter loyalt Carl Jacobsen den Kritik, han havde udtalt. I denne Anledning fik Meldahl et vredt Brev fra Dahlerup. Jacobsen skriver 25. April:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Kjender De ikke Dahlerup tilstrækkeligt, til at det ikke kan overraske Dem at modtage saadant et Brev?

Jeg nævnte Deres Bemærkninger for ham, fordi jeg fandt dem rigtige. Jeg omtalte yderligere den saa særdeles milde Form, De havde givet dem.

Jeg holder meget af Dahlerup, men han er tit saa irriteret, at han er reentud utilregnelig.

I det jeg gjentager, at det altid vil være mig kjært at høre Deres belærende Kritik over de Foretagender, som udføres under mine Auspicer, er jeg

Deres meget hengivne

Carl Jacobsen.

Om Jesuskirken, som Dahlerup byggede i disse Aar, vexlede Jacobsen og Meldahl flere Breve, og det har været Meldahl en stor Glæde for en ren Bagatel at skaffe Kirken en Klokkestol, der vilde kunne vare i mange Hundrede Aar. Den var af hundredaarigt pommersk Kjærnetømmer fra flere gamle Bygninger, der vare nedbrudte paa Gammelholm. Den var bleven tilovers paa Frederiksborg, efter at Klokkespillet var blevet anbragt.

Om Kirken skriver Jacobsen 22. April 1891: Jeg er Dem meget taknemlig for Deres Bemærkninger. Det gjælder om at faae det Bedste og Skjønneste ud af dette Anlæg — ethvert Raad, enhver Oplysning eller Dom er derfor velkommen. Især fra Dem!

Lysforholdene har jeg selv nogen Frygt for, og det er mig derfor meget kjært at kunne referere til Deres Brev under vordende Forhandlinger.

Vi have saa liden Erfaring her hjemme — De har gjort disse Forhold til Gjenstand for særligt Studium, et Ord i rette Tid fra Dem vil derfor kunne blive til største Nytte.

Med Ønsket om en lykkelig Reise er jeg Deres altid meget hengivne og ærbødige

Carl Jacobsen.

Meldahl skriver 21. September:

Kjære Brygger Jacobsen!

Ved at tænke paa Deres Kirke og det smukke Terrain, der ligger foran den, kom jeg paa den Tanke, at De utvivlsomt maa have tænkt paa ogsaa at skaffe os her i Norden en virkelig Kirkeadgang, Introduction til Kirken ved en Art af Atrium enten i Form af Arcader ud til Siderne med en Indgang, en hellig Festplads, der forbereder Sindet og Tanken til Kirken, og foran det Tuja eller Graner, der ligesom dannede den hele Aaret igjennem festlige Adgangsvei til Kirken.

Vi have ikke Begreb om den Art af Arrangements, og hvor er dog ikke Indgangen til St. Clemente og St. Ambrogio — see hver Moskee i Orienten, festlig og høitidelig i Sammenligning med der, hvor man plumper lige ind fra Gaden.

Med hjertelig Hilsen

Deres hengivne

F. Meldahl.

Jacobsen svarer 24. September:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl.

Hjertelig Tak for Deres venlige Brev.

Naar jeg faaer en af disse indholdsrige smaa Epistler fra Dem, føler jeg altid en stærk Trang til at tale nærmere med Dem.

Men da jeg veed, hvor kostbar Deres Tid er, holder jeg mig tilbage og haaber, at jeg ved Leilighed skal træffe Dem.

Saaledes ogsaa her.

Deres Ideer om Forplads, Arcader, Atrium — Sammenstilling med San Ambrogio i Milano og S. Clemente i Rom har jeg, som De meget rigtig forudsætter, allerede selv bearbejdet.

Jeg er foreløbig havnet i en Ide om at gjøre en lille hellig Plads omkring Kirken og iøvrig see Tiden an.

Venlig Hilsen

Deres hengivne

Carl Jacobsen.

Meldahl skriver endnu 29. September:

Kjære Brygger Jacobsen!

Tak for Deres Brev!

Min Tanke førte mig egentlig ligesaameget i Retning af Campo Santo i Pisa Stemningen. Det har ofte undret mig, at Menneskeslægten saa helt har glemt den skønne Tanke, der var nedlagt i Grækernes Propylæer og hellige Plads om Templet, som jo kun var en Optagelse af Ægypternes Pylon og Forplads og Søilehaller, der forberede til Indtræden i det Allerhelligste.

Hvilken forunderlig Fred og Hvile kommer der ikke over En, naar man træder ind i Moskerne i Constantinopel eller Kairo, og hvor festlig er atter Ordningen ved Parenzo gamle Basilika. Men jeg skal indrømme, at jeg ogsaa mindedes Andrea del Sarto i Annunziata Forgaard i Florenz. Ved saaledes at faae en Bibelhistorie med i Købet — vi ere nu engang voxne Børn, der trænge til at faae Fantasiens igang ved Hjælp af den alvorlig fortællende Kunst. Ja tænk blot paa de mange Forpladser foran Roms Kirker — ikke at tale om den foran St. Peter — den vældigste, der er skabt af Mennesker siden Palmyra Tid.

Ja tænk blot paa den bedaarende, fine, elegante Forgaard foran St. Maria presso St. Celso i Mailand — man fatter ikke, at et saa skjønt Motiv i den Grad har kunnet gaae i Glemmebogen.

Og Deres Kirkefaçade egner sig netop til at støttes og omrammes paa saadan Maade.

Jeg har i de sidste Aar studeret Barok og Rococotidens Bygningskunst. Hvilken Fylde af Kunst og Evner, der deri er nedlagt; men det er ogsaa 200 Aars Virksomhed af høit fremragende Begavelse — Nu er jeg færdig og træt af det Hele, 20—30 Aars Flid og Læsning har glædet og modnet mig, men til hvad Nytte? Havde man for 40 Aar siden taget Staven paa Nakken og vandret ud, var der maaske bleven Brug for Resultatet af al den Flid, nu har man slidt sig op i Trællegjerning og for hvem?

Dog bær over med disse Udbrud. Jeg er jo snart færdig.

Deres hengivne

F. Meldahl.

I 1898 blev Jacobsen efter Jul. Langes Død Directeur for Afstøbnings Samlingen i Statens Museum for Kunst, der snart blev

saa stor, at Lokalerne ikke kunde rumme den. Sidst i 1890erne kjørte Jacobsen forøvrig ved sine Dotationer økonomisk fast. Ny Carlsbergs Regnskaber vare ikke saa lette at overskue som Gamle Carlsbergs. Som Carl Jacobsens Sagfører udtalte i 1901: „han har hidtil havt Øl og Marmor m. m. i den intimeste Forening.“ For at komme bort fra Konkurrencen med Gamle Carlsberg og for at faae sine pekuniære Forpligtelser ordnede, søgte han nu Forbund med Carlsberg Fondet. Han og Hustru stiftede 20. Januar 1902 Ny Carlsberg Fondet, som skulde virke til Kunstens Tjeneste her i Landet, og til hvilket Ny Carlsberg og dets Bryggeri gik over og forenedes med Gamle Carlsberg.

Mandag 17. Februar 1902 mødte Akademiraadets Medlemmer med Akademiets Direktør og Sekretair hos Carl Jacobsen,¹⁾ hvor Meldahl med følgende Ord overbragte Carl Jacobsen og Hustru Kunstnerstandens Tak for denne Gave:

„Naar Akademiraadet idag møder her for at frembære en Tak for den høisindede Tanke, som er kommet fra dette Hjem, saa er det fordi vi føle, at vort lille Land ikke kan bevare sin nationale Selvstændighed overfor de store Magter, i Fald det ikke paa alle Omraader stræber efter at være paa Høide med den Udvikling, der findes Verden over, og hertil hører jo ogsaa det, der vedrører Kunsten, som vi er satte til at værne om. Men vi vide, at Kunsten ligesom al ideel Stræben trænger til at støttes ved Forstaaelsen af dens Værd og ved rige Midler, og da man i vore Dage ikke har de store Mæcener, som Fortiden havde i Kirken, den suveræne Herskermagt og den privilegerede Lehnsmagt, saa maa Borgerstanden, som ved sin Intelligens og Dygtighed har taget Magten i det moderne Samfund, og som herved samler Rigdom, nu overtage den støttende Rolle overfor Kunst og Videnskab.

Vi have seet, at dette er sket paa storslaaet Vis ved Deres høisindede Fader og fortsat af Dem og Deres Hustru paa en her i Landet enestaaende Maade, og idet vi herfor frembære vor varmeste Tak, haabe vi, at de rige Midler, der ved Deres Høisind ville tilflyde Kunsten, maa blive benyttede paa en saadan Maade, at det bliver til Glæde for Dem, Hr. Direktør, og Deres Slægt og til Gavn og Ære for vort dyrebare Fædreland.“

¹⁾ Fru Jacobsen var syg og derfor ikke tilstede.

Idet Meldahl efter en venlig Opfordring fra Jacobsen 20. Februar sendte ham en Afskrift af Akademiets Udtalelse, lod han følgende Brev følge med:

Kjære Direktør Jacobsen.

Den er tænkt, idet 42 Aars Erindringer vandrede forbi min Tanke, og jeg derved saa levende mindedes om den urokkelige Tillid og det Venskab, som Deres Fader hædrede mig med, og om hvilket jeg gjemmer et dyrebart Tegn ved et Billet skreven til mig med Blyant fra hans Døds seng — samt under Mindet om de mange Aar, i hvilke jeg har glædet mig over det Høisind, der adlede al Deres Færd overfor Kunsten. Det var Alt det, der gjorde mig det saa let at foreslaa og tolke Akademiets Tak overfor Dem.

Med Høiagtelse

Deres hengivne

F. Meldahl.

15. Juni 1902 var Carl Jacobsen tilstede i Ribe ved Afsløringen af Monumentet for Anders Vedel, til hvilket han beredvillig havde ydet sit Bidrag. Mærkelig nok, herovre gjorde hans Personlighed sig aldeles ikke gjældende. Edvard Holm, der holdt Festtalen, var derimod som skabt dertil, han passede ganske ind i den Stemning, der hvilede over Brorsons By. —

Ligesom J. C. Jacobsen var Carl Jacobsen af Verdensformat. Som tidligere anført have to Udlændinge udtalt dette, Georg von Rosen i 1887 om Faderen og Anton von Werner i 1892 om Sønnen.

HENVISNINGER, TILFØIELSER OG RETTELSE

S. 9. Om Meldahls Optegnelser om J. C. Jacobsen Breve fra Edv. Holm 1. Juni og 21. Nov. 1896.

S. 10. Om Frederiksborg V. Wanscher „Architekturens Historie“ III S. 256. — Jacobsens Brev 1868 anført af J. Steenstrup „Carl Jacobsen og hans Fader“ S. 83.

S. 12. Fru Heiberg om Meldahl „Johanne Luise Heiberg og Andreas Frederik Krieger“ II S. 301. — Om Riddersalen H. Stemmann „F. Meldahl o. h. V.“ III S. 282 f.

S. 13. Billedhugger Petersen skriver til Meldahl 13. og 15. Sept. 1893: „Mit fulde Navn er Hans Christian Petersen, født i Veile 7. April 1853. Jeg har lært og arbejdet hos Billedhugger V. Fjeldskov i cirka 8 Aar. I Efteraaret 1877 begyndte jeg at arbejde paa Frederiksborg Slot, dog havde jeg nogen Tid i Forvejen hos Billedhugger Fjeldskov lavet forskellige Ting til Riddersalen, deriblandt nogle af de store Relieffigurer og nogle Masker.“ I Sommeren 1881 var Petersen paa sin første Udenlandsreise; han skriver 2. Juni til Meldahl fra Paris: han har seet Versailles og Fontainebleau; han vilde nu til Italien og være hjemme igjen i August.

S. 15. Man seer, hvor intenst Meldahl arbeidede, han giver Ordren om Gobelinprøven strax om Aftenen efter Taflet. Meldahl tilføier om Bekostningen ved den første malede Gobelinprøve: „Jeg troer 6—7000 Kr..“

S. 19. Om Jacobsens Strid med Theatret C. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 77 ff.

S. 23. Om Klokkestolen „F. Meldahl o. h. V.“ III S. 118, S. 289. — Om Marmor-kirkens Klokker IV S. 254 f. — « udgaar L. 10 f. n.

S. 24. Jacobsen citerer sin Kusk 12. Juli 1886: „Kjære Hr. Etatsraad Meldahl. Det beroligede mig idag af min Kudsk at høre, at han havde seet Dem gaae i Bredgade, saa at jeg tør antage, at Deres Upasselighed er overstaaet“ og 22. Nov.: „Jeg vilde idag have besøgt Dem, men hørte af min Kudsk, at han havde seet Dem gaa paa Gaden bort fra Hjemmet.“ — C. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 96 oplyser, at det er Worsaaes Ord, der ligge til Grund for Jacobsens Skrivelse til Videnskabernes Selskab 1. Jan. 1878.

S. 25. Kongefløien var i 1885 istandsat for 208.500 Kr. og Prinsessefløien for 201.608 Kr. 75 Ø. (Indenrigsministeriets Beretning om Frederiksborg Slots Gjenopførelse S. 48). Direktør Cold, Kunstflidslotteriets Forretningsfører, sagde i 1894 til Meldahls Datter: „Deres Faders Overslag passe altid.“

S. 27. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 94 om det kgl. Reskript.

S. 28. Om Frederiksborg Meldahl til Trap 25. Mai, 18. Juli og 20. Sept. 1877.

S. 33. Efter Medd. fra Architect V. Holck blev Museet i 1930 besøgt af 80.000 Personer.

S. 34. I Pufendorfs Bog om Karl Gustavs Bedrifter findes der et Billede, gengivet i F. Becketts Bog om Frederiksborg (Fig. 109), som formentlig skulde fore-

stille „Skibssalen“, men Billedet passer aldeles ikke til Adam Bergs Beskrivelse. F. Beckett udtaler ogsaa ligefrem i et Brev til Forf. 17. April 1931, at Gjengivelsen af Salen overhovedet er ganske unøiagtig. — J. L. Ussing „Høyens Værker“ I S. 168 f., S. 173 ff., S. 253 f.

S. 42. Architect J. E. Jørgensen døde ung af Brystsyge Januar 1884. Han takker i et udateret Brev Meldahl for „Deres Overbærenhed med mig under min Sygdom“. — Meldahl fortalte engang, hvorledes han ved et Besøg hos Jørgensen, der laa syg i et temmelig bart Værelse paa Frederiksborg, havde fundet Væggen dækket af en pragtfuld Dekoration, som Jørgensen havde malet: straalende Fløiels og Silkedraperier. — Strax i 1877 drøftede Meldahl og Jacobsen, at det kunde være ønskeligt at sende Nogen til Heiligenberg eller Holland for at gjøre sig fortrølig med Dekoration af Bygninger i Frederiksborgs Stil. Jacobsen var rede til at yde 1.000 Kr. i d. Anl. Blichfeldt fik et Vederlag for sine Studier. 2 Loftsmotiver paa Slottet ere fra Heiligenberg i Værelserne Nr. 18 og Nr. 62. — I Brev, Bologna, 6. Juni 1881 beklager Blichfeldt, at han kan saa lidt Kunsthistorie: „For mig maa det imidlertid være en tilstrækkelig Undskyldning, at jeg lige fra mit 13. Aar har været optaget fra Morgen til Aften, dels med at tjene til Underholdet og dels for at lære Noget; jeg har virkelig ikke haft Tid eller Kræfter til at tage det med, jeg maatte være glad ved at kunne naa blot lige det, der fordredes.“ — 21. Jan. 1886, da han havde været syg i Kbhvn., skriver han til Meldahl: „Jeg tillader mig herved at takke Hr. Etatsraaden mange Gange for Deres venlige Brev og de dermed fulgte 6 Flasker Vin. Jeg tvivler ikke om, at god Vin har Indflydelse paa mit Helbred, men jeg er overbevist om, at den Venlighed, Hr. Etatsraaden har vist mig ved at sende disse Flasker, vil virke endnu bedre paa mig i min nuværende hypokondre Tilstand.“

S. 43. Høyens Artikel i Fædrelandet, 28. Januar 1860. — Flere Motiver fandtes i Sverrig 1880—81. Efter at have berørt de Studier, man vilde gjøre paa Grips-holm, skriver den danske Gesandt i Stockholm, F. Bille, 21. Juni (uden Aarstal) til Meldahl: „Jeg vil dog, skjøndt maaskee det er overflødigt, nævne, at det skjønneste, man har her i Sverig af ældre Stuedecoration, er Erik XIV's Rum paa Calmar Slot, udført 1560 af Domenico Pahr og restaureret under Scholander i den nyere Tid.“ — Heinrich Hansen skriver fra Calmar (udateret): „Det er forresten et høist eiendommeligt Værelse, Erik XIV'des. I mange Henseender meget smagfuldt og smukt, i andre noget raat. Forresten er Restaurationen af Scholander i 1862, som skal have kostet 27.000 Kr., ikke aldeles rart. Men det er sandeligt værdt at see ligesom ogsaa Loftet i Gyldne Salen og det hele gamle Slot.“ — Meldahl var der med sin Familie i Sommeren 1881.

S. 46. De to Gefionkompositioner findes gjengivne i F. Hendriksens „Lorens Frølich“ S. 362, S. 363.

S. 48. Om Kustodens Ansættelse „Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg 1878—1928“ S. 27 f. — Medd. af Arch. Holck om Fru Jacobsen, der ikke maatte gaa gratis paa Museet.

S. 49. Om Striden: J. Steenstrups „Carl Jacobsen o. h. F.“ S. 66 ff. og Sammes „Carl Jacobsens Liv og Gjerning“ S. 38. — Brev fra Carl Jacobsen til Meldahl 12. Marts 1888.

- S. 51. Brev fra Jacobsen 17. Sept. og fra Meldahl 19. Sept. 1883.
- S. 53. Om „Niels Kaas paa Dødsleiet“ Breve fra Jacobsen 19. April, 16. Juni og 25. Sept. 1878.
- S. 57. Om Malpaga Brev til Meldahl fra Blichfeldt 7. Sept. 1881 og fra Jacobsen 19. Sept.
- S. 60. Jacobsens Brev 19. Mai 1884 o. s. v., se Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 100, S. 103 f.
- S. 61. Om Inspektør o. s. v. Jacobsens Breve 26. Sept. og 13. Okt. 1884. — Architekt V. Holck skriver til Forf. 8. Okt. 1930: „I 23 Aar arbejdede jeg under Deres Fader som Museumsinspektør og tillige som hans Konduktør ved Bygningsarbejderne paa Frederiksborg Slot, en Tid, som forløb uden en eneste Mislyd, og jeg skylder Deres Fader megen Tak for den Tillid og Velvilje, han altid viste mig.“
- S. 62. Om Gorms og Thyras Statuer „Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg 1878—1928“ S. 33.
- S. 63. Samme Skrift S. 35 om Herbsts Udnævnelse. — Om Bestyrelsesforholdene Breve fra Jacobsen til Meldahl 29. August og 10. Sept. 1885.
- S. 65. J. J. A. Worsaae „Optegnelser om Rosenborg Samlingen“ S. 56, S. 58.
- S. 69. Hindenburgs Breve til Meldahl 19. og 21. Juni 1886.
- S. 72. Om Heinrich Hansen Meldahls Brev til sin Hustru 29. Juni 1886.
- S. 73. Om Tilforordnet Brev fra Heinr. Hansen til Meldahl 9. April (uden Aarstal).
- S. 75. Om Kopien Jacobsen til Meldahl 30. Juni 1885. — Om Jacobsens Portrait Brev fra Meldahl til Rosen 8. Sept. 1885.
- S. 78. Om Rosens Maleri „Dronning Dagmars Død“ Breve fra Jacobsen til Meldahl 1. og 21. Okt. 1886 og fra Meldahl til Rosen 6. og 23. Okt. — Architekt Holck fortæller: Da Kopierne af Frederik II og Christian IV kom hertil, maatte jeg gjøre Jacobsen opmærksom paa, at Museet iforvejen ejede Gentagelser af disse Billeder. Han blev noget ked af det, men sagde straks: „Naa, det er kun min Pung, det gaar ud over.“ Billederne blev mange Aar efter deponerede andetsteds. — Om Kongens Portrait Breve fra Jacobsen 30. Sept., 10. Okt. og 29. Nov. 1886. — J. Holmblads Brev til Meldahl 27. Oktober 1880. Skrivelse fra Samme og H. Pugaard til Meldahl Februar 1881.
- S. 79. Meldahls Brev 18. Dec. 1880 til Chr. Jensen med Bestilling af Kongens Portrait. Brev fra Meldahl til Carl Jacobsen 20. Nov. 1888. — Frøken Oxholms Brev er kun dateret „Mandagften“. — Om Henvendelsen til Fru Læssøe Brev fra Hofdame Komtesse Reventlow til Meldahl 28. Okt. 1881.
- S. 80. C. H. Rørdam „Hofdage hos Christian IX“ S. 104. — Meldahls Omtale af Jacobsens Portrait maa gjælde det Billede, der fremstiller ham staaende i Søilegaarden paa Carlsberg.
- S. 81. Carl Jacobsen skriver til Meldahl 3. Sept. 1877: „Med Hensyn til Hr. Friis's Materialier til Frederiksborg Slots Historie har min Fader lovet at yde den Hjælp, De ønskede, og bedt mig meddele Dem dette.“ — Breve fra F. R. Friis til Meldahl 11. Sept. 1877, 7. Febr., 27. April, 12. og 18. Juni og 21. Dec. 1878. 2. Okt. 1878 skriver Jacobsen til Meldahl: „I Anledning af hoslagte Brev fra Hr. Friis beder jeg Dem at sige mig, om jeg skal udbetale ham det forlangte Forskud af 50—60 Kroner.“

S. 82. Böttigers og Meldahls Artikler i Berlingske Tidende 1888 Nr. 291, daterede Stockholm 6. Dec. og Kjøbenhavn 8. Dec. — Jacobsen skriver til Meldahl 30. Juni 1885: „Da jeg nylig talte med Rosenørn-Lehn om Springvandsfigurene paa Drottningholm, hvoraf jeg vilde søge at faa Gibsafstøbninger, fortalte han mig, at Bergström havde yttret, at det ikke var umuligt eller usandsynligt, at vi kunde faae *selve Originalerne*, naar vi kunde give andre Kunstværker til Bytte, men saadanne have vi jo ikke at tilbyde, altsaa synes denne Udsigt fjernet.“ — Jacobsens Brev om Springvandet C. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 104. Det blev støbt hos Firmaet Faustmann & Östberg.

S. 86. Om Forsoningen J. Steenstrup „Carl Jacobsens Liv og Gerning“ S. 50 f.

S. 88. Paa en udateret Seddel har Jacobsen skrevet: „Jeg troer, at vi nu omtrent have fundet den rette Form for Mundstykker til flade Straaler, hvilke nu skulle prøves i større Antal. Ligeledes gjøres nu til Prøve de af Adam Berg omtalte „Postamenter“ under Løverne og Tritonerne paa Bassinets 6 Hjørner.“ — Adam Berg skriver om Fontainen „und sitzen auf den Ecken drey grosse Bilder zwischen denen drey Männer und Löwen auf gleichen Marmor Postamenten stehen.“ Herefter synes det at være berettiget, at alle Figurer nu ere anbragte paa „Postamenter“, som man har ment var forkert. (F. Weilbach „Frederiksborg Slot“ S. 84).

S. 92. Breve fra Bertram-Larsen 31. Marts 1886 og 2. Januar 1887. Beretningen om Klokkespillet har Forf. væsentlig taget efter V. Holck „Beretning om det nye Sangværks Anbringelse paa Frederiksborg Slot“.

S. 97. Om Jacobsens sidste Reise Joh. Steenstrup „Carl Jacobsen o. h. F.“ S. 75 f. og „Carl Jacobsens L. o. G.“ S. 51 f.

S. 100. Om Jacobsens Død o. s. v. C. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 113 f.

S. 101. Jacobsens Begravelse J. Østrup „J. C. Jacobsen“ S. 106.

S. 103. Fra Christian IV's Tid findes endnu den murede, underjordiske Gang, som fører hen under Fontainen. Paa en af Siderne af Gangen findes et muret Fremspring, paa hvilket de Blyrør vare anbragte, der førte Vandet fra de Søer i Slotets Omgivelser, der laa saa høit over selve Slottets Terrain, at Fontainen kunde springe ved det naturlige Vandtryk. En ganske lignende Gang findes i den indre Slotsgaard (Medd. af Architect V. Holck).

S. 104. Det af Heinr. Hansen omtalte Mønster i den ydre Slotsgaard blev aldrig lagt. — Om Gades Reise til Belgien Dagmar Gade „Niels W. Gade“ S. 275 f.

S. 107. Om Fru Jacobsens Legater C. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 116.

S. 108. Brev fra V. Holck til Meldahl om Klokkespillet 4. Nov. 1905.

S. 110. Breve fra Dr. Gerland til Meldahl 25. Febr. 1876, 18. Aug. 1886 og 16. Marts 1902. — F. Laske og O. Gerland „Schloss Wilhelmsburg bei Schmal-kalden“ Vorwort og S. 21, S. 26.

S. 111. Om Slottets Restaurering Breve fra Gerland 18. Juli og 25. Dec. 1876. — Om Valentin Dresler V. Wanscher „Rosenborg“ S. 34, S. 52, S. 92, S. 100 og F. Beckett „Frederiksborg“ II S. 80 f.

S. 115. Breve fra Nicolai Petersen til Meldahl 15. April og 14. Mai 1882.

S. 119. Paa Kriegers Brev Onsdag 3. Mai 1881 har Meldahl noteret: „Jeg fik det ordnet Fredag Aften med Jacobsen.“ Breve fra Krieger 22. Mai, 7. og 12. Juni, 21. og 22. Sept. og 26. Okt. 1881 samt 17. Sept. og 20. Okt. 1882. 4. Okt. skriver

Krieger: „Jørgensen veed vistnok aldeles Intet om Tanken at standse Udgivelsen uden hans Vidende.“ Om dette Punkt har Prof. Dr. Joh. Steenstrup, Brodersøn af M. Steenstrup (der var Formand for Udvalget til Folkeoplysningens Fremme), meddelt Forf.: „Hvad Standsningen af A. D. Jørgensens Fortællinger angaar, kan jeg kun sige, at man ved Udgivelsen maatte gaa forsigtig tilværks overfor den preussiske Regering. Bogen udkom som „Folkelæsning“, man ønskede paa den Maade at faa dansk historisk Synsmaade fortalt hos Sønderjyderne, men man kunde frygte for, at „Folkelæsning“ kunde blive forbudt i Slesvig. Nogen bestemt Krise i dette Spørgsmaal husker jeg ikke.“

S. 120. Om Niels Juels Statue C. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 90 og J. Stein „Billedhuggeren Th. Stein“ S. 74.

S. 121. Om Peder Skrams Monument Brev fra Jacobsen 6. Juli 1886, om Holmens Gade 10. Mai 1881, om Riddersalen 21. Februar 1878.

S. 122. Om Dampsprøiten o. s. v. C. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 82. — Jacobsens Brev til Meldahl 13. Nov. 1884.

S. 123. Jacobsens Breve 3. Nov. 1874 og 19. Mai 1882. — Medd. af Inspektør P. Hertz, at Jacobsen 1866 blev Medlem af Galleriinspektionen.

S. 124. C. Nyrop „J. C. Jacobsen“ S. 72 om Krøyers „Musik i Atelieret“.

S. 126. J. Steenstrup „Carl Jacobsen o. h. F.“ S. 90 om van Zandts Besøg. — Jacobsens Indbydelse 15. Sept. og Brev 17. Sept. 1883.

S. 129. Meldahl overanstrengt Jacobsens Brev 7 Juni 1883.

S. 130. 22. Dec. 1879 skriver Jacobsen til Meldahl: „Efter Aftale fremsender jeg hermed 100 Kroner til Glæser, som jeg beder Dem tilstille ham i *Komiteens* Navn, da han ikke maa vide, at de komme fra mig.“ Organist Glæser, Frederiksborg, 30. Dec. 1879, til Meldahl: „Haabende at skulle kunne gjøre Fyldest for den af Hr. Etatsraaden til mig rettede Anmodning betræffende Slotskirkens Orgel, har jeg den Ære — næsteften at frembære min varmeste Tak for Deres i alle Henseender saa kjærkomne Skrivelse — at bringe Dem mine bedste og inderligste Ønsker om et glædeligt Nytaar.“ Meldahl til Jacobsen 23. Januar 1880: „Jeg kan bringe Dem den inderligste Tak fra Vedkommende i Frederiksborg. Det blev en glad Jul og virkelig Hjælp.“ — Krieger anfører betegnende om Fenger, at han „er saa grundsand, at han maaskee ikke er skikket til at være Minister“. (Kriegers Dagbøger II S. 63).

S. 131. Om Duterts Værk Oplysning af Dr. phil. Hans Ræder. — Fru Jacobsens Brev med Jacobsens Billede 31. Marts 1890. — I December 1886 foreslog Meldahl Carl Jacobsen, at Faderen paa den forestaaende Udenlandsreise skulde maales af Lenbach. Carl Jacobsen svarer 19. Dec., at Faderen vist ikke vilde offre den kostbare Tid derpaa: De kan jo bedst tale med min Fader derom, jeg kan tilfældigviis ikke (af ganske intime Grunde) bringe Sagen paa Bane for ham.

Tak for Deres venlige Tanke. Det skulde glæde mig, om den blev virkeliggjort.

Deres ærbødig hengivne

Carl Jacobsen.

S. 132. „Carlsbergfondet 1876—1926.“ A. B. Drachmann: Fondets almindelige Historie S. 244, S. 252.

S. 133. Brev fra Heinr. Hansen 22. Okt. 1889. — Holms Brev i Anl. af Meldahls Indmeldelse 9. Jan. 1876.

S. 136. Om Herbsts Konstitution „Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg 1878—1928“ S. 36.

S. 137. Dagbladet 31. Juli, 3. Aug., 1. og 25. Sept., Berl. Tidende 15., 16. Aug. og 16. og 17. Sept. 1890.

S. 138. Om Riddersalen J. L. Ussing „Høyens Værker“ I S. 193. — Efter at Texten af nærværende Bind er trykt, er Forf. bleven opmærksom paa („Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg“ S. 8) at Jacobsen strax i 1860 ved at give 700 Rdl. bevirkede, at Heinr. Hansen gjorde sit smukke og nøiagtige Billede af Bedekamret. Derfor maa hans Arbeide for Slottet i disse Aar alligevel kaldes forsvindende i Forhold til Meldahls og Traps. — Udateret Brev fra Fru Groth til Meldahl om hendes Broder Vilh. Boye, dengang Assistent ved Oldnordisk Museum. Brev fra Henry Petersen til Meldahl 12. Jan. 1891; han havde været bortreist i Sommeren 1890.

S. 139. Gjenmælet i Dagbladet 27. Sept. 1890.

S. 140. Paul Hagelsteins Billede af Kong Georg 1863. Billedet er i 1929 deponeret paa Christiansborg (Medd. af V. Holck).

S. 141. Om Besøget paa Wartburg Udtalelse af en af Slottets Betjente i Sommeren 1929: gennemsnitlig 3000 daglig. (E. skr.: i Nødstiden 1931 høist 1000).

S. 144. Medd. om hvorledes Museet fik „Soldaternes Hjemkomst 1849“ af O. Andrup. — Om Kommissionen „Det nat.hist. Mus.“ S. 40.

S. 145. Thyra Ræder f. Dinesen g. m. Fru Meldahls Fætter, Hofjægermester Frits Ræder. Brev fra Thyra Ræder til Forf. Sept. 1894. — Om Herbst udateret Brev fra Holm. — Om Billedet af Dalgas Brev fra Holm 20. April 1895. — Om „Niels Ebbesen“ Brev til Meldahl fra Etatsraadinde Ruben 16. April 1894. Hannover skrev strax i August en ubehersket Artikel i Politiken om Marmorkirken. — Hannover vilde oprindelig være Maler, gik i 4 Aar paa Akademiets Malerskole og fik engang Sedler med „Ned med Meldahl“ hæftet rundt omkring paa Dørene paa Charlottenborg. Senere, da han var bleven Kunstkritiker, „hævned“ Meldahl sig ved i en for Hannover betydningsfuld Situation at støtte ham med en Erklæring om, at de Kritikker og Kunststudier, han havde skrevet, ikke vare uden Talent og ved i 1887 at give ham en Anbefaling til Anton von Werner, Directeur for Kunstakademiet i Berlin, i hvilken By han grundig vilde studere Kunst. (Breve fra Fru Meldahl til Forf. 15. Dec. 1887 og 31. Okt. 1899).

S. 146. Breve fra Meldahl til Rosen 7. Okt. 1890, 22. Nov. 1894, 29. Juni 1895, 16. Juli 1897. Rosens Breve til Meldahl 14. og 30. Juni, 30. Nov. 1889, 15. Aug., 3. Sept., 17. Dec. 1891, 14. Juli 1895, 28. Juli 1897, 3. Juli 1899 og 16. Febr. 1900.

S. 147. Meldahls og Hauptns Korrespondance om „Frederikskirken“ er fra Foråret 1897. Det maa vel være en Trykfeil, naar Meldahls Tak til Haupt i Forordet er dateret 1896. — Om Gravmonumentet Meldahl 25. Jan. 1900 og Haupt 17. Febr. 14. Nov. og 17. Dec. 1900.

S. 148. Om Edv. Holms Forfatterskab Medd. af Dr. phil. Ellen Jørgensen.

S. 149. Om Flatøbogen og Chicago-Udstillingen Medd. af Underbibliothekar Chr. Behrend.

S. 150. Jan Christian Johanssen 1872—94 Bestyrer af den lærde Skole i Fredriksstad.

S. 153. Holms Afhandling er trykt i Universitetsprogrammet 1888. Dr. Ellen Jørgensen: Den hører sammen med Holms Afhandlinger af lignende Karakter til hans bedste Arbejder og er ret skrevet con amore. Den nævnes mange Gange af J. E. Sars i hans „Udsigt over den norske Historie“ IV 1891.

S. 156. I Meldahls Brev staar der „55 Aar“.

S. 157. J. Steenstrups Tale for Edvard Holm er trykt i Tilskueren 1899 S. 310 ff.

S. 159. Holm skriver til Meldahl 15. Januar 1906: „Jeg har i denne Morgen sendt et Brev til vor Formand og Dem med Tak for Tilbudet om Portrætet; men jeg vil dog tillige sende Dem disse Ord med en Tak for det Udtryk for Deres venlige Følelser mod mig, som De gav dem i Deres Brev til mig igaar. Jeg skjønner overordentlig paa dem og haaber, jeg stedse skal vise Dem, at jeg fuldt gjengjælder dem.“ — Om Holms sidste Aar „Det nationalhistoriske Museum“ S. 52, S. 60.

S. 160. Om Opmaalingerne: Meldahl og Johansen „Akademiets Historie“ S. 509 f. „Nationalmuseet“ S. 56. — Efter Becketts Brev 4. Okt. 1897 har han endnu med Tak modtaget flere Avisartikler fra Meldahl (rimeligvis „Münchener Allgemeine Zeitung“.)

S. 161. J. Steenstrup „Carl Jacobsen o. h. F.“ S. 54, S. 66, S. 68, S. 280 og Sammes „Carl Jacobsens Liv og Gjerning“ S. 50.

S. 164. Om Kunstbladet Carl Jacobsen til Meldahl 3. Sept. 1877. — Breve fra J. C. Jacobsen 15. Marts 1878 og 10. Nov. 1883. Krohns Breve til Akademiet og Meldahl 7. Nov. 1877. — Carl Jacobsen skriver 30. Okt. 1877: Hr. Etatsraad Meldahl. Jeg har med Glæde modtaget Deres Meddelelse om Sienasagerne. Min Fader paastaar haardnakket kun at have lovet 2000 Kr.; jeg seer mig saaledes nødsaget til at levere de 3000, skjøndt jeg frygter, at det vil see ud som Vigtigmageri, at jeg giver et større Bidrag end han. Pengene ere til Disposition paa Anfordring. Med venlig Hilsen ærbødigst Carl Jacobsen.

S. 165. I den nævnte Samtale anbefalede J. C. Jacobsen Sønnen at deponere Legatets Midler i Overformynderiet (Carl Jacobsens Brev til Meldahl 24. April 1879). — Meldahls Brev til Trap denne Bogs IV S. 19. — Om Portraitbuster Carl Jacobsens Brev 17. Dec. 1878. — Michel Angelos David staaer i Østre Anlæg paa Nordsiden af Museum for Kunst.

S. 167. Carl Jacobsens Breve 5., 16., 20., 31. Okt. og 11. Nov. 1879.

S. 168. Albertinas Fundats Kjøbenhavns Borgerrepræsentanters Forhandlinger 1879—80 S. 355 ff. Jacobsens Breve til Meldahl 11., 12. Jan., 9., 19., 24. April 20. Oktober, 9. November 1880 og Meldahls Breve til Jacobsen 2. Februar, 11. Juni, 5. November 1880.

S. 170. Filoktet findes i Marmor i Glyptotheket og staaer i Anlægget foran Museet for Kunst. — Meldahl 9. Nov. 1887 til Jacobsen: „Var det ikke rigtigst at faae de omtalte Blade af Figurerne i Ørstedsparken.“ — Legatet Albertinas Kopibog I Carl Jacobsens Brev til Etatsraad Borgmester Hansen 24. Okt. 1889, hvor Jacobsen hensynsfuldt mod Meldahl henstiller til Hansen nu at vige Pladsen for denne. — Architect Ludv. Fenger blev efter Meldahl Medlem af Albertinas Bestyrelse. — I Breve 4. Dec. 1894 og 14. Febr. 1897 hævder Meldahl, at Nilgruppen bør staa paa Langelinie og ikke ved Dronning Louises Bro.

S. 171. Efter hvad Prof. Joh. Steenstrup har meddelt Forf., kan det ikke

siges bestemt, at Prof. Helbigs Besøg var i 1891. Fru Jacobsens Brev er udateret. — Om Bruddet Joh. Steenstrup „Carl Jacobsens L. og G.“ S. 38 f., S. 47, og Sammes „Carl Jacobsen o. h. F.“ S. 75.

S. 173. Om Carl Jacobsen og Malthe Brev fra Stein 8. Nov. 1883 og fra Jul. Lange (udateret).

S. 174. Akademiets Historie S. 515. Akademiet beholdt kun et Stykke af Opgangen til Prædikestolen, da dette var udenfor de 3000 Kr.

S. 175. Om Ny Carlsberg Glyptothek K. B. F. 1887—88 S. 1403 ff. og 1889—90 S. 683 ff.

S. 177. Anton von Werner „Ansprachen und Reden“ S. 72. — Brev fra Ernst Herter til Meldahl 5. Juli 1892: „Der besprochene Abguss des Achill wird noch mit Wachsfarbe überzogen, und denke ich ihn in der nächsten Woche abschicken zu können.“

S. 183. Fru Laura Jacobsen skriver 31. Marts 1890 til Meldahl, at hun takker ham „for den Interesse, som De viser min Søn med hans eventuelle Huus.“

S. 184. Om Klokkestolen Breve fra Meldahl 11., 14., 20. og 22. Januar og 23. April, fra Jacobsen 22. April 1891.

S. 187. Om Carlsberg og Ny Carlsberg-Fondene Kr. Erslev i „Carlsbergfondet 1876—1926“ I S. 62 f.

Bind IV S. 151. Om Fru Heibergs Begravelse har Fru Sarah Kaas oplyst: „Angaaende hendes Kiste var det efter Mamas udtalte Ønske, at denne skulde være hvid, da hun havde en Afsky for de grimme sorte. Mine Søstre og jeg blev saa enige om, at Trækisten skulde trækkes over med hvidt Klæde, Laaget beslaas med Englehoveder af Sølv og selve Kisten hvile paa Sølvfodder.“

S. 268. »Tietgens Brev Strødam 21. Juni 1881« er en Feilskrift.

REGISTER

- Achen G. 145.
van Aerschodt Severin 92, 97, 99.
Ahlefeldt-Laurvigen C. J. F. 65.
Alberti P. A. 133.
Alexander II 58.
Alexander III 59, 63.
Alexandra, Dronning 80.
Andersen H. 13, 17, 18, 22, 49.
Andersen H. C., Architect, 160.
Andresen H. A. 125.
- Bache Otto 55 f., 57 ff., 61, 64, 65, 68,
70, 79, 101, 142 ff.
Bahnsen J. J. 144.
Barfoed C. Th. 134, 135.
Barnekow C. 93.
Beck Vilhelm 144 f.
Beckett F. 160 f., 190, 195.
Berg Christen 71 f.
Bergström A. 82, 192.
Bertelsen Agnes 97.
Bertram-Larsen 89, 91, 92 f., 97, 99,
104, 106, 108, 192.
Bille C. St. A. 48.
Bille F. 190.
Bille Steen 56.
Bindesbøll Johanne 17.
Bissen H. V. 53, 80, 169 f. — V. 122,
170.
Blichfeldt F. T. E. 13, 28, 42, 57, 190,
191.
Bloch Carl 53, 56, 58, 61, 77, 78, 79,
101, 166, 183. — Emil 61, 135.
Bojsen Frede 118.
Borup L. C. 177.
Boye V. 138, 194.
- Broberg C. A. 26, 28.
Brummer C. 18.
Burmeister & Wain 102.
Bærentzen Th. 18.
Børgesen S. 145.
Børjesen J. 82.
Böttiger J. 81 f., 192.
- Christensen J. 13.
Christesen V. 14.
Christian IX 26, 27, 28, 32, 48, 53 ff.,
63, 68, 79, 80, 101, 121, 135, 141,
147, 191.
Clausen H. V. 120.
Cold M. 28, 189.
Conradsen H. 71.
- Dagmar, Keiserinde, 63.
Dahlerup Louise 17.
Dahlerup Vilhelm 183, 184.
Dalgas Enrico 145, 194.
Dorph A. L. J. 61.
Dubois Paul 49, 177, 181, 182.
- Esmer Juel 160.
Estrup J. B. S. 71 f., 144.
- Faustmann og Østberg 192.
Fenger C. E. 130, 193.
Fenger Ludvig 195.
Fischer J. C. H. 19, 164.
Fjeldskov N. V. 13, 189.
Frederik (VIII), Kronprins, 26, 32.
Frederik Vilhelm, Landgreve, 111.
Fridericia J. A. 154.

- Friedrich (I), tydsk Kronprins, 111, 181.
 Friedrich W. 18.
 Friis F. R. 81, 191.
 Frstrup N. 14.
 Frølich Lorens 40, 43, 46, 57, 61, 190.
 Funch A. 23.
- Gad G. E. C. 76.
 Gade N. W. 89, 91, 104, 106, 107, 125, 126, 183, 192.
 Geill G. F. 13, 14.
 Georg I, Konge af Grækenland, 140, 194.
 Gerland O. 110, 111, 192.
 Glæser J. A. E. F. 193.
 Goldschmidt M. 146.
 Goos A. H. F. C. 117.
 Gosch C. C. A. 161.
 von Gossler G. 160.
 Groth M. f. Boye 194.
 Grüner J. f. Ræder 55.
- Hagelstein P. 194.
 Halkier G. 126.
 Hammeleff U. A. F. 22.
 Hammelev P. H. V. 17, 108.
 Hammerich M. 126.
 Hannover Emil 145, 146, 194.
 Hansen Emil Chr. 127.
 Hansen Heinrich 13, 15, 18, 22, 25, 28, 40, 41, 42, 53, 61, 62, 64, 72, 73 ff., 79, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 98, 99, 102, 103 f., 114, 133, 137, 138, 183, 190, 191, 192, 193, 194.
 Hansen H. N. 168, 195.
 Hansen, Konstantin, Kristiane, 17.
 Hansen P. 126.
 Hansen Theophilus 180.
 Hartmann Moritz 34.
 Hassel & Teudt 102.
 Hasselriis L. 170.
 Haupt Richard 147, 194.
 Havreux, belgisk Stenhuggerfirma, 98, 99.
 Hazelius A. I. 114.
- Heiberg Johanne Luise 12, 61, 101, 126, 148, 183, 189, 196.
 Heiberg Sarah 126, 196.
 Helbig W. 171, 196.
 Helsted Axel 46, 53.
 Helsted Edvard 106.
 Henningsen Frants 59, 78.
 Herbst C. F. 63, 136, 138 f., 140, 141, 144, 145, 146, 191, 194.
 Herholdt J. D. 28.
 Herter E. 162, 177, 196.
 Hindenburg Th. 69, 72 f., 125, 137, 138 f., 191.
 Holck Vilhelm 18, 61, 80 f., 91 f., 102, 104, 108, 109, 141 f., 160, 189, 190, 191, 192, 194.
 Holm Edvard 9, 10, 11, 27, 62, 63, 64 f., 70—75, 76, 109, 132—136, 138, 139 ff., 144, 145, 148—159, 188, 189, 193, 194, 195. — F. C. f. Waage 71, 133, 158, 159.
 Holm Hans 160.
 Holmblad Julius 78, 80, 191. — L. P. 25, 26, 28, 126, 183.
 Hornemann C. J. E. 128.
 Hvidt L. N. 131.
 Høedt F. L. 148.
 Høyen N. L. 34, 43, 104, 138, 180, 190.
- Ingerslev H. P. 63.
 Irminger V. H. N. 59.
- Jacobsen Alf 182 f. — Carl 9, 10, 11, 49 f., 86, 97, 100, 101, 107, 161—188, 190, 191, 193, 195, 196. — J. C. 4, 9, 10—101, 106, 113—132, 134, 136, 137, 138, 139, 147, 161, 162, 164, 171 f., 174, 178, 181, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 195. — L. f. Holst 10, 48, 65, 97—103, 106, 107, 108, 109, 127, 129, 131, 190, 192, 193, 196. — O. f. Stegmann 49, 97, 100, 171, 172, 175, 176, 181, 183, 187, 196.
 Jensen Albert 13, 42, 139.
 Jensen Chr. 73, 78, 79, 191.

- Jensen Lauritz 170.
 Jensen, Kobbensmed, 100.
 Jerichau E. f. Baumann 79 f.
 Jerndorff August 4, 40, 46, 53, 61, 80,
 145.
 Johansen P. 160, 187.
 Johansen Viggo 123.
 Johanssen J. C. 194.
 de Jonquières H. A. A. D. 57, 131.
 Jørgensen A. D. 73, 118 ff., 193.
 Jørgensen J. E. 42, 49, 190.

 Kampmann Hack 14, 42.
 Karl Alexander, Storhertug, 141 f.
 Kayser H. H. 101, 108, 177.
 Kielberg J. F. 17.
 Kjeldahl Johan 127.
 Klein V. 13.
 Klubien A. H. F. 101, 106, 107, 108.
 Knudsen Laur. 108.
 Koch Robert 127.
 Krieger A. F. 12, 71, 82, 97, 98, 100,
 114, 116, 118, 119, 125, 126, 130,
 134, 192, 193.
 Krog Arnold 13, 16, 42.
 Krohn Pietro 164 f.
 Krøyer P. S. 24, 57, 123, 124, 125,
 147, 193.
 Kühle von der Aa, S. A. 132.

 Lange Julius 160, 186, 196.
 Laske F. 111, 112 f.
 Lazzerini G. 122.
 Leemejer J. F. 61, 71.
 Lenbach F. 193.
 Lind Th. 101, 108.
 Lindberg, Billedhugger, 13.
 Linde A. C. P. 19.
 Louise, Christian IX's Dronning, 48,
 68, 79 f.
 Lucæ R. 111.
 Lund F. C. 15, 22, 63.
 Lund Troels 117, 146.
 Lübke Wilhelm 111.
 Læssøe A. f. Jerichau 79 f., 191.
 Løvenskiold C. L. 68 f.

 Madvig J. N. 56, 69, 129, 134.
 Malmgren Axel 78.
 Malthe R. S. 173, 196.
 Månsson Betty 17.
 Marstrand Wilhelm 56, 61.
 Matzen Henning 151.
 Meldahl A. f. Ræder 55 f., 69, 97, 112,
 118, 125, 127 ff., 131, 137, 139, 141,
 146, 147, 148, 150, 158, 178, 191.
 — Anna 178. — Carl 11.
 Meyer, Mandrup, P. 91.
 Meyer Wilhelm 127.
 Molbech Chr. 164.
 Mollerup A. W. J. 146, 195.
 Monies D. 28.
 Müller Sophus 138.
 Myhlenphort C. A. 97. — M. f. Ebbell
 97, 98.

 Neumann J. C. 56, 61, 62, 65.
 Nyrop Martin 17.

 Olrik O. H. B. 61, 183.
 Olsen Bernhard 113 ff., 116, 117, 118.
 Olsen H. 139.
 Oskar II 77, 82.
 Overgaard C. N. 15, 16, 17, 40.
 Oxholm Georgina 79, 191.
 Oxholm V. T. 123.

 Pasteur Louis 127 ff. — M. f. Laurent
 129.
 Perseus E. 78.
 Peters Chr. C. 14, 18, 28, 172 f.
 Petersen H. C. 13, 22, 30, 102, 139, 189.
 Petersen Henry 138, 194.
 Petersen Jakob 120.
 Petersen L. A. 66.
 Petersen Nicolai 117 f., 192.
 Petersen Th. 165.
 Prior L. T. M. 13.
 Puggaard H. 78, 80, 191.

 Rantzau C. F. 65.
 Rasmussen L. G. 98, 102.

- Reventlow Hilda 191.
 Richardt Christian 93 ff.
 Ring F. E. 62.
 Roed J. 57, 135.
 von Rosen Georg 75, 76, 77 f., 80, 82,
 131 f., 146 f., 188, 191, 194.
 Rosenørn-Lehn O. D. 78, 79 f., 136,
 140, 144, 192.
 Ruben I. f. Coppel 194.
 Ræder F. 194. — J. 148, 150. — Th.
 f. Dinesen 145, 194.
 Rørdam C. H. 80.
- Saabye A. V. 166.
 Sars J. E. W. 150, 195.
 Scholander F. V. 190.
 Schrøder Bernhard 22.
 Schwartz J. G. F. 43, 53.
 Schönheyder C. 99, 102.
 Segelcke Th. R. 157.
 Skeel E. V. R. 26, 28, 45.
 Smithske Jernstøberier 108.
 Smulders F. 107, 108.
 Sommerfeldt E. J. 144.
 Sonne J. 56.
 Steenstrup Joh. 77, 154, 157, 193, 195.
 — M. 119, 193. — Sophie 97, 100.
 Stein Th. 170, 173, 174, 196.
 Stemann G. 162.
 von Stumm F. 87.
 Suenson E. 57, 58.
 Svensson A. 119.
- Termansen N. J. 117.
 Thomsen, J. C. Jacobsens Konduk-
 teur, 83.
 Thonning C. G. 42.
 Tietgen C. F. 12, 59, 125, 126, 144,
 196.
 Tilleul, Gobelinvæveriet i Paris, 16.
 Trap J. P. 8, 13, 24, 26 f., 28, 29, 30,
 32, 40, 48, 53 ff., 137, 138, 189, 195.
 Tuxen L. 43 ff., 46, 80.
- Vedel P. A. F. S. 152.
 Vermehren F. 57, 61, 135, 141, 144,
 145, 174.
- Weber C. C. A. 13.
 von Werner Anton 162, 177, 188, 194,
 196.
 Wienberg C. P. 98, 102.
 Wilhelm I 111.
 Wilhelm II 112, 147.
 Worsaae J. J. A. 12, 22, 24 f., 26, 27,
 28, 32, 43, 55, 61, 62, 64, 65—70,
 72 f., 115—118, 138, 178, 189. —
 J. S. f. Grevenkop-Catsenskiold 69.
 Wörmer A. V. 13, 22.
- Zahle Natalie 101.
 Zahrtmann P. H. K. 53.
 van Zandt Marie 126, 193.
- Ørsted H. C. 131.
-

F. MELDAHL OG HANS VENNER

SJETTE BIND

F. MELDAHL.
Fotografi.

HELGA STEMANN

F. MELDAHL
OG HANS VENNER

SJETTE BIND

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG

1932

**UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
CARLSBERGFONDET, CARLSENS-LANGES LEGATSTIFTELSE OG
JULIUS SKRIKES STIFTELSE**

**PRINTED IN DENMARK
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
KØBENHAVN**

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Forord.....	9
Det kongelige Akademi for de sk�j�nne Kunster 1874—1908	10
35 Aar i Bestyrelsen af Thorvaldsens Museum	74
A. F. Krieger	90
Forskjellige Arbeider.....	117
Bygningsinspekt�ur for kongelige Slotte. — Forhold til Kongefamilien.....	124
Anton von Werner	162
De sidste Aar	175
Till�eg I: Om Architektur- og Dekorationsskolerne	186
Till�eg II: J. H. Reinkens	188
F. Meldahls Byggearbeider og Skrifter	191
Henvisninger, Tilf�elser og Rettelser	193
Navneregister	201

*Lig Smaasten, der trille paa Havets Bred,
Saa kaster os Livsbølgen op og ned,
Ruller og gnider os,
Tumler og slider os,
Plads vi bytte, Kanter vi miste,
Hvo, som er forrest, bliver den sidste.
Bølgen os løfter, Bølgen os gjækker,
Ingen faaer Ro, før Sandet ham dækker.*

A. og F. Meldahl 1896.

FORORD

Dette sjette og sidste Bind om min Fader og hans Venner er som de tidligere Bind bygget paa Breve (næsten alle forkortede, enkelte Ord dæmpede), til og fra min Fader, samt paa min Faders Optegnelser, der i min Text ere betegnede ved Anførselstegn uden nærmere Forklaring; og endelig har jeg benyttet min Moders Erindringer om Fru Heiberg.

Jeg skylder Architect C. Brummer og Rektor Dr. phil. K. Mortensen Tak for udmærkede Raad, ligesom Bibliothekar Dr. phil. S. Blöndal, Docent P. Johansen og Rigsarkivar Laursen for Oplysninger.

Endelig bringer jeg Carlsberg-Fondet, Carlsens-Langes Legatstiftelse og Julius Skrikes Stiftelse min hjertelige Tak for modtagen Understøttelse til Udgivelsen af dette Arbeide. —

Paa given Anledning udtaler jeg endnu min Beklagelse over, at jeg i Bind V af denne Bog ved Omtalen af Klokkespillet paa Frederiksborg (Taarnuhrfabrikant Bertram-Larsens Arbeide) ikke tilstrækkelig har betonet, at de mange Kalamiteter ved dets Indretning skrev sig fra, at de Klokker, man modtog fra Belgien, fra først af ikke stemte. Gade burde aldrig have godkjendt dem. Jeg henviser til en Udtalelse af Museumsinspektør V. Holck, der er aftrykt S. 200 blandt Henvisningerne i nærværende Bind.

Haderslev, den 26. August 1932.

Helga Stemann, f. Meldahl.

DET KONGELIGE AKADEMI FOR DE
SKJØNNE KUNSTER 1874—1908.

EFTER Marstrands Død i 1873 var Meldahl blevet Akademiets Direktør, og han blev fremdeles valgt indtil 1890, da den nye Fundats af 1887 forbød umiddelbart Gjenvvalg. Skjøndt en Opposition, f. Ex. ved Avisangreb af Martin Borch, søgte at hindre det, blev Meldahl endnu valgt til Direktør 1899—1902. „Jeg troer at have fornummet, at de voldsomme og uretfærdige Angreb fra Modstanderne har styrket Deres Candidatur,“ skriver Stein 23. Februar 1899. Meldahl var altsaa Direktør ialt i 20 Aar, hvilket er den længste Tid, nogen af Akademiets Direktører har fungeret. Desuden var han i sex Aar Vicedirektør; ogsaa i denne Stilling havde han en saa stor Indflydelse, at Stein f. Ex. i 1891 kunde sige til Meldahls Svigersøn: „Meldahl, det er Akademiet.“ I Mødet 9. Marts 1887, den sidste Plenarforsamling efter den ældre Ordning, takkede Meldahl for den Støtte, han altid havde haft i Forsamlingens Tillid og Velvillie. Som Svar udtalte Vermehren Forsamlingens Tak for den Maade, hvorpaa Meldahl i en lang Aarrække havde ledet saavel Plenarforsamlingen som en Mængde Udvalg, idet den smukke Tone, der nu herskede i Akademiet, skyldtes Direktørens humane og rolige Holdning. Han fremhævede det *Initiativ* og den Interesse, hvormed han havde omfattet alle Sager. Direktøren havde vel givet Medlemmerne mere at bestille, men han havde heller aldrig selv holdt sig tilbage. Vermehrens Udtalelse tiltraadte Forsamlingen enstemmig ved at reise sig.

2. Marts næste Aar gjenvælgtes Meldahl med 33 Stemmer af 47; Bloch, der i 1883 efter N. Simonsens Død var bleven Professor, fik 10 Stemmer og blev Vicedirektør. Han skulde have efterfulgt Meldahl som Direktør i 1890, men døde samme Aar.

Sin Professorstilling beholdt Meldahl, til han var henved 79

Aar gammel. Ved Afskeden fik han 4. Januar 1906 følgende Skrivelse fra Akademiet:

Nu da Kammerherren efter eget Ønske træder tilbage fra Deres Stilling som Professor ved Akademiet, føler dette Trang til at bringe Dem sin hjertelige Tak for den Gerning, De har udført i de svundne 41 Aar, baade som Professor, som Direktør, som Skoleraadets Formand og en Aarrække som Udstillingskomiteens Formand. Det omskuende Blik, den Udholdenhed og Energi, hvormed De har ført en Række betydningsfulde Tanker ud i Virkeligheden, Deres kraftige Indgriben i Akademiets Virksomhed og særlig Deres varme Interesse for Skolen vil ikke glemmes og har skabt Dem en blivende Plads i dets Historie som en af dets betydelige Mænd.

Som et synligt Udtryk for sin Anerkendelse har Akademiet besluttet at opstille Deres Buste i sine Forsamlingslokaler.

Otto Bache | *P. Johansen.*

Aaret efter, 16. Marts 1907, fik Meldahl følgende Skrivelse:

Idag, da De fylder 80 Aar, er det Akademiet en Glæde at bringe Dem sin hjerteligste Lykønskning.

Akademiet forstaar den Tilfredsstillelse, det maa være for Dem at kunne se tilbage paa et langt og daadrigt Liv, virksomt baade indenfor Akademiet og Kunsten og paa mange andre Omraader.

I Akademiets Historie har De i over 40 Aar saa at sige skrevet Deres Navn paa hver Side, og Sporene af Deres Arbejde der ville ikke udslettes.

Idet Akademiet bringer Dem sin Lykønskning og sin Tak for den svundne Tid, tilføjer det et Ønske om, at det endnu længe maa forundes Dem sund og rask at fortsætte Deres virksomme Liv til Gavn og Glæde for Dem selv og andre.

V. Bissen | *P. Johansen.*

Naar der nu skal fortælles noget om Akademiet i Meldahls Tid, saa maa strax Akademiforvalteren nævnes.

Da Meldahl i 1872 bad Peters vikariere for sig som Formand i Udstillingskomiteen og i Skoleraadet, svarer denne: „Jeg stoler paa vort Factotum Hr. Truelsen, at han vil være mig behjælpelig

og veilede mig i, hvad jeg har at varetage i saa Henseende.“ Ene-staaende, mageløs trofast Hjælper kalder Meldahl denne.

Der var noget ubeskrivelig tilforladeligt over den høie, ranke Akademiforvalter, Kammerraad Truelsen. Et Glanspunkt var det, naar han ved Udstillingens Aabning traadte ind i Antiksalen og meldte med høi Stemme: „Hans Majestæt Kongen.“

Efter hans Død i 1889 blev Kaptain D. Bruhn Akademiforvalter. „Den fortræffelige Truelsen og Capt. Bruhn have været uvurderlige trofaste Hjælpere i det daglige Slid, og Secretair Johansen, som jeg fik frem først til Akademiets Skoleraadssecretair, saa Akademie Secretair og Udstillingshjælper, Bibliothekar og saa Docent i Kunsthistorie, har udført et meget stort Arbeide.“ —

I lange Aarrækker, sidst 1857—71 havde der været Kamp i Akademiet om Formen for Medlemsoptagelsen. Det ene Parti hyldede en bred Basis for denne, det andet en mere begrænset.

Denne Strid i Kunstnerverdenen endte med at blive meget skarp, fordi Akademiet 1873—81 ikke havde uddelt Udstillings-medailen. De yngre Kunstnere, som betragtede dette som forsætlig Uvillie fra Akademiets Side, indsendte i 1881 og 1882 Adresser til Akademiet og erklærede tilsidst, at de overhovedet ikke vilde modtage Valg til at være Medlem af dette. —

Som tidligere nævnt havde Meldahl i November 1867 i Florenz truffet Julius Lange og opfordret ham til at holde kunsthistoriske Foredrag ved Akademiet, hvor han blev ansat i 1868; fra 1871 blev han dets Sekretair og derved ogsaa Medlem af Akademiet.

Lange forsøgte i 1873 i Akademiet at danne et Slags Raad til at overveie vigtige Sager, før de forelagdes i Plenarforsamlingen, men denne Plan, der kun vilde forny gamle Partidannelser og bringe Splid, fik Meldahl og Kultusminister Hall kvalt i Fødslen.

Den Sag gjorde dog intet Skaar i det venlige Forhold mellem Meldahl og Lange, der f. Ex. 9. Mai 1876 skriver til Meldahl, der var paa Vei til Krakau:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Da jeg havde overvundet den første Forbavselse over at modtage et Brev med Poststempet „Schweinfurth“, blev jeg naturligvis meget glad ved at finde, at det var fra Dem. Tak fordi De tænkte paa mig og gav mig et Pust ude fra det store Europa, selv

om Pustet hændelsesvis skulde komme fra en saa kuriøs Krog, som ovennævnte By, hvis Navn min Pen vægrer sig for at gjen tage. Ja, det er morsomt og styrkende at stikke Hovedet ind i de gamle Tider, som nu engang vare solide og flotte og tillige altid hyggelige; — De maa jo tilsidst blive en skrækkelig lærd Mand i Renæssancen.

Aviserne ere fulde af to Ting: Venstre-Politik og Hundegalskab; man venter begge Dele til Kjøbenhavn med det første. Det „Forenede“ erklærer ligefrem, at nu vil det have Ministeriet: danne *hele* „det nye Ministerium“. Men hvorfor politisere med en Mand, som er saa lykkelig at befinde sig i en passende Afstand fra vor kjære Ravnerede!

Jeg har faaet en Indbydelse til i Aften til at være med til at stifte et nyt „Selskab for Historie, Litteratur og Kunst“. Indbydelsen er udgaaet fra Justitsraad Bruun, Bibliothekaren, og henvender sig til en heel Deel Folk, af hvilke et aldeles urimeligt Antal er Bibliotheksmennesker og Specialister i dunkle Afkroge af Danmarks Historie. Jeg er bange for, at det Hele bliver noget indeklemt Noget. Der er Intet, jeg elsker mere end historiske Studier; men vi maae dog virkelig see at faae noget mere europæisk Vind i Sejlene og Sands for de afgjørende Æmner og Spørgsmaal, som give betydeligere Resultater. Jeg føler selv, at jeg trænger til at styrkes i denne Retning; men jeg føler aldeles ingen Trang til at styrkes ved lærde Undersøgelser om Rasmus Pedersen var Fader til Peder Rasmussen, eller om det var omvendt.

Vil De hilse Deres Frue paa det venligste.

Lad mig, inden jeg slutter, endnu kun opfordre Dem til at gjøre en lille Afstikker til Italien for at see Gubbio, som er en deilig, i sin Slags maaskee enestaaende By. De vil maaskee mene, at denne Yttring er dikteret af Nid over alt det nye, De faaer at see; men jeg troer dog ikke at hele Polen og Tyskland kunne opveje Gubbio.

Lykkelig Rejse fremdeles og god Helsen!

Deres hengivne

Jul. Lange.

Meldahl vurderede baade Langes store Evner og satte ham ogsaa personlig høit; men det viste sig rigtignok snart, at han ikke

duede til at være Sekretair. Han har selv udtalt, at Orden ikke var hans Sag, og at han overhovedet ikke var Kontormand. Dertil kom endnu den afgjørende Mangel, at han var meget tunghør, han kunde overhovedet kun føre en Samtale paa Tomandshaand. I de smaa Selskaber hos Meldahls pleiede en Datter ved Middagsbordet at holde ham à jour med, hvad der blev talt om. Han kunde ikke følge Detaillerne i Akademiets Forhandlinger, og Medlemmerne klagede ofte til Meldahl over, at Langes Referat til Protokollen var partisk. Tilsidst maatte man ogsaa tage en Stenograf til Hjælp. Lange sad smaat i det økonomisk, og Akademiet var for godmodigt over for ham; men Taalmodigheden brast, da han i 1882 bag sine Kollegers Ryg skaffede de utilfredse Kunstnere Ministeriets Støtte.

Lange kjendte oprindeligt ikke Kultusminister Scavenius, men har naturligvis let kunnet faa Forbindelse med ham gennem sin Ven, den kunstinteresserede Assistent i Kultusministeriet A. P. Weis. Hemmeligt indsendte Lange til Ministeren et Forslag til en radikal Omordning af Akademiet: Plenarforsamlingen, Skoleraad og Udstillingskomité skulde samlet gaa over til et Akademiraad paa 21 Medlemmer, af hvilke de Fleste kun skulde vælges for et Par Aar ad Gangen, de 9 af dem af alle de Kunstnere, som efter de dagjældende Regler havde Valgret til Udstillingskomiteen.

Som en Skoledreng glædede den ikke unge Lange sig i et Brev til Weis, 4. Marts, til at skulle se denne Bombe springe i Akademiets Plenarforsamling 6. Marts 1882, til hvilken Weis bragte Forslaget en Time, før Mødet skulde begynde med Anmodning fra Ministeriet om, at Sagen skulde foretages samme Aften og om, at Akademiet skulde sende Svar inden Udgangen af April.

For Lange selv blev Følgen af hans illoyale Opræden, at han maatte gaa af som Sekretair. Motiveringen til hans Reformforslag var paa flere Punkter saa stødende, ja ligefrem usandfærdig, og der reiste sig en saadan Stemning imod ham i Akademiet, at han følte sig fredløs. Raadvild og forvirret skrev han 2. April et karakteristisk Brev til Meldahl:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Hvis jeg kan stole paa, at De ikke mistyder og miskjender mit Tilbud, vilde jeg foreslaa Dem, at De stævnedes mig og eventuelt Andre til Dem, for at jeg kan gjøre den Tjeneste aldeles at under-

ordne mig Deres Tanker om Reformen — da De jo dog hører til dem, som ville have en Reform —. Saa bliver De alene Hovedet, og jeg ikke andet end Pennen, som aldeles loyalt gaar ind paa at forme *Deres* Tanker. De kan stole ikke alene paa min gode Villie, men ogsaa paa min Diskretion.

Deres hengivne
Jul. Lange.

Det kan ikke oplyses, hvad Meldahl har svaret; Tillid til Lange har han ikke kunnet have.

Om hele denne Strid skriver Tuxen til Meldahl Paris, 22. Marts: „Det store Røre, der har været blandt de yngre Kunstnere hjemme, have vi hernede jo kun kunnet følge delvis. Formen, hvorunder det fremkom, var under alle Omstændigheder uheldig; paa den anden Side kan man vel nok sige, at Organisationen i det Hele ikke er ganske tidssvarende. Den nye Plan, som er fremkommen, synes at ville føre over i et Medaillesystem i Lighed med, hvad der findes hernede, og det har sikkert ogsaa svage Sider.“

Hverken Akademiet eller Kunstnerne udenfor dette vare tilfredse med Langes Forslag, og 23. Mai indsendte han sin Ansøgning om Afsked fra 30. September, idet han som Aarsag særlig betonedede sin Tunghørighed. Hans Efterfølger, 1883—1900, blev Ph. Weilbach.

Forøvrig blev man i Aarets Løb enig om en ny væsentlig konservativ Fundats med Repræsentation paa kortere Tid af de udenforstaaende Kunstnere. Den stadfæstedes ved kgl. Resolution 31. December 1882, efter at Kongen, paa Meldahls Henstilling, havde faaet nogle Talbestemmelser ved Akademiraadet ændret. Da saa godt som alle udenlandske Akademier til Dato havde Selvsupplering og livsvarigt Sæde, kunde det danske Kunstakademi ikke tilraade at gjøre et Experiment i demokratisk for ikke at sige radikal Retning, som ikke var forsøgt noget andet Sted.

Oppositionen var ikke tilfredsstillet, og Lange og hans Klike modarbejdede fremdeles Akademiet i Ministeriet paa illoyal Maade. Endelig henvender Lange sig til Meldahl, han skriver 4. Dec. 1885:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Jeg vilde — ogsaa for Sagens Skyld — sætte megen Pris paa en aaben og ligefrem Samtale med Dem om Akademiets Fremtid

og Forhold til de Udenforstaaende, om muligt inden Plenarmødet paa Mandag. Hvis De har Tid til en saadan — og ikke mener, De spilder Deres Tid derved —, saa bestem, hvornaar jeg kan træffe Dem hjemme.

Deres hengivne
Julius Lange.

En Maaned efter, nemlig 7. Januar 1886, beordrer Scavenius nedsat en Kommission (11 Medlemmer) om Akademiets Ordning. Ministeriet udnævnte Høiesteretsassessor Koch til dens Formand og valgte Lange og Bissen til Medlemmer af Kommissionen; Akademiet valgte Meldahl, Exner, Heinr. Hansen og Olrik, Kunstnerne udenfor Akademiet Krøyer, Jerndorff, Viggo Johansen og Carl Thomsen. Weis blev Kommissionens Sekretair.

„De er meget mere optimistisk med Hensyn til den nye Minister end jeg,“ skrev Krieger til Meldahl 8. September 1880, da Kultusminister Fischer, Meldahls Uven, var bleven fjernet og afløst af Scavenius. Meldahls senere Dom var denne: „Scavenius var en i mange Maader flink Mand, selv om han ogsaa var for selvklog. Men han var en Mand, paa hvis Ord man kunde stole.“

„Jeg hørte til dem, der ikke kunde fatte, at Mænd som Fischer og Scavenius efter det Liv, de havde ført, kunde beklæde Kultusminister Stillingen — og at de kunde skjærmes af Justitsminister Nellemann.“

„Da Scavenius plagede mig med Gjennemførelsen af de af J. Lange opfundne Reformer i Akademiet, sagde jeg en Dag til ham i Akademiets Port: „Jeg troede forøvrigt, at Estrups Kultusminister maatte og vilde støtte konservative Interesser“. Han dreiede rundt paa Hælen i Junkermaner og sagde: „Ja, det kan De s'gu gjerne tro“ og gik sin Vei.“

I Virkeligheden har Scavenius slet ikke havt nogen politisk Overbevisning. Kammerherre Lüttichau, Tjele, udtalte ligefrem i Sommeren 1891, at Ministeriet ikke turde lade ham falde af Skræk for, at han skulde blive Venstremand!

Resultatet af den nævnte Kommissions Arbeide blev Fundatsen af 18. Januar 1887, der radikalt ophævede Selvsuppleringen:

En Aarsmedaille skal hvert Aar før Udstillingens Slutning til-

kjendes et Antal Kunstværker fra det forløbne Aar — høist 7, mindst 1. Det at have modtaget denne Medaille eller Akademiets andre Medailler eller Reise-Stipendier, eller Deltagelse i Udstillingen giver paa forskjellig Maade Kunstnerne Valgret og Valgbarhed til Plenarforsamlingen og et Akademiraad, der styrer Akademiets Anliggender og vælger Skoleraad og 3 Medlemmer af Udstillingskomiteen. I Akademiraadet sidder Professorerne og 24 Kunstnere, der er valgte paa kortere Tid.

I Kommissionen stod Meldahl alene med et Minoritetsvotum, hvori han hævdede, at der i Akademiets, Landets eneste Kunstskoles, Ledelse maatte være et konservativt Element for at give Udviklingen den moderate Karakter, uden hvilken sunde Resultater ikke kunde ventes: derfor foreslog han, at de 12 af de valgte Medlemmer i Akademiraadet skulde sidde paa Livstid.

„Pater har i denne Tid travlt med et Minoritetsvotum, han skal afgive i Spørgsmaalet om Akademiets Omordning,“ skriver Fru Meldahl til en Datter 9. November 1886. „Denne Sag er nu bleven forhandlet snart i et Aar, og alle Parter er snart kedede til døde ved den. Resultatet er, at Heinr. Hansen, den mest reaktionære og konservative, samt alle de andre gammeldags Medlemmer af Komiteen, omsider overvældede af Snak og Kedsomhed, have taget det Parti, som udhungrede Jurymænd, at give efter og saa at sige slaa hele deres Fortid i Ansigtet ved at stemme for, at Akademiet herefterdags skal bestaae af Medlemmer, valgte paa en demokratisk Basis, der skifte efter nogle Aars Forløb ligesom Borgerrepræsentanter og Folkethingsmænd, uden at der er noget stabilt, konservativt Element til at holde paa det Bestaaende.“ Meldahl var et Øieblik ved ogsaa at give efter, men Fru Meldahl holdt paa „at han skulde staae ved sin Overbevisning og falde med Ære.“ Og 5. December: „Nu er Pater endelig færdig med sit Minoritetsvotum. Jeg kalder det for „Den danske Comedies Ligbegængelse.“ Naturligvis nytter det ligesaalidt som Halls Depecher i den slesvigske Sag, thi det er kun Magten, der her gjælder!“

Af Misfornøielse med den nye Ordning udtraadte Aagaard og Neumann af Akademiet i Januar 1887; det, der først og fremmest harmede dem, var, at der hvert tredie Aar skulde vælges nye Medlemmer til Akademiraadet. Meldahls gode Ven Grev Rosen, Directeur for det svenske Kunstakademi, skriver 3. Marts 1887, nogen

Tid efter at han har modtaget Fundatsen af 18. Januar 1887 og Meldahls Minoritetsvotum. Han beklager at Reglementet „är byggdt på ett kompromiss-system, som man måste förutse skola blifva i hög grad ödesdigert för Akademiens sjelfständiga bestånd, förvandlanda domarne ifrån en Areopag till en verklig folkförsamling! Det enda välbetänkte af det hela är Etatsrådets reservation, som, desbättra, kommer at för alla tider stå der som en fast og manlig Protest emot ögonblickets sällsamt opraktiska konstpolitiska anspråk! Om dessa obetänksamme anspråk kan man föröfrigt säga: „tout comme chez nous!“

Det trætter Folk at have med dem at gjøre, der have Initiativ, og som ere forud for deres Tid, det ærgrer stadig at møde samme Navn. Man vilde have den konservative Meldahl bort fra Direktørpladsen, og Kommissionsflertallet foreslog i § 7, at Direktøren kun skulde vælges for et Aar ad Gangen og kun undtagelsesvis kunne gjen vælges. Pladsen skulde være en Hæderspost, der ikke krævede Arbeide.

Dette forandrede dog Ministeriet til: „at Direktøren, som vælges paa 3 Aar, vel ikke kan gjen vælges umiddelbart efter disse 3 Aars Forløb, men nok senere.“

Meldahl skriver til en Datter 23. December 1886: „Jeg begynder at trække Veiret. Jeg er led og kjed af alt det Slid og den Utak — og nu har jeg i 15—20 Aar vasket saa godt op og sat Alt i Gang, at de, der komme efter mig, kunne lægge sig Alt meget magelig til rette. Der er udrettet mere i de 15 Aar, end der er skeet i de sidste 100 Aar tilsammen.“

Som tidligere nævnt blev Meldahl gjenvalgt som Direktør 2. Marts 1888, skjøndt Lange gjorde alt for at hindre det. „Man tænke blot, at han en Dag i min Stue vovede at byde mig, at jeg burde gjøre Forskjelligt, der var Reformer efter hans Ønske, og ifald jeg ikke gjorde det, vilde jeg ved forestaaende Direktørvalg ikke blive gjenvalgt. Jeg svarede: „Det vover De at byde mig“ og bad ham gaa, og fra den Dag kom han ikke mere i min Bolig.“ Brevformen imellem Meldahl og Lange var dog uforandret venkabelig; men der var en mærkelig Forskjel paa den venlige, hyggelige Hilsen, man tidligere fik fra Lange, og den, man fik ved et Gademøde i de senere Aar, hvor han saae ud som en vaad Hund, for ikke at sige, som den ondeste Samvittighed. Portraiterne af

ham fra senere Aar mangle ofte det umiddelbart naturlige Udtryk, som han havde i tidligere Tid. Han er bleven forceret, eller snarere, han poserer, som f. Ex. paa Krøyers Maleri, Selskabsbilledet fra Glyptotheket paa Ny Carlsberg.

Om nu de nævnte Reformere have været til Held for Akademiet og selve den danske Kunst, det turde være et aabent Spørgsmaal. Som bekjendt er man i 1920 gaaet videre ad samme Vei ved en Kommission, der affødte Fundatsen af 19. Oktober 1921. Om Resultaterne af denne sidste Reform udtaler Direktør Th. Oppermann i Berlingske Tidende 24. Juni 1927, at man nu staaer overfor Kunstakademiets Forfald, Resultatet er blevet „et Kunstnerparlament, som intet har at gjøre med det, man i Almindelighed forstaaer ved et Kunstakademi.“ Yderligere er dette Forfald nu saa vidt fremskredet, at Rikard Magnussen i „Dansk Kunst“ Juni 1932 finder Føie til ligefrem at udtale, at det nuværende Akademiraad misbruger Akademiets Legater, hvorfor han indtrængende lægger Kunstvenner paa Sinde i Øieblikket kun at skjænke saadanne til „Foreningen for national Kunst“ og forbigaa Akademiet. —

„I alle de 41 Aar, jeg har siddet som Formand i Skoleraadet, har jeg altid været Vidne til den største Alvor og Dygtighed hos alle Medlemmer, og aldrig har der været nogen nærgaaende Diskussion. Alle have baade i *Udvalg* og *Underudvalg* og Lærerstilling med største Alvor taget sig af deres Sager, og der er udført et stort Arbejde fra Alles Side til Gavn og Ære for Skolen — Alt uagtet den Løn (Betaling) for Arbejdet er saare ringe, næsten latterlig lav. Den samme Ros gjælder Forvalter og Betjente.“

Akademiets Reform 1882 medførte nogle Ændringer i Skolens Ordning, Organisationen af 1863 fastholdtes dog, da den i alle Hovedtræk havde vist sig at være god.

I Anledning af de nævnte Ændringer gjorde Meldahl og Vermehren i Foraaret 1883 en Reise til Udlandet for at se, efter hvilket Princip Kunstskolerne vare ordnede andre Steder. Vermehren mindedes altid denne Reise med stor Glæde.

Meldahl „havde jo en stor Reiseroutine“ fortæller Vermehren, „og den anvendte han til min Behagelighed paa den smukkeste Maade, idet han overtog hele Reisearbejdet saaledes, at jeg uden mindste Uleilighed blev transporteret frem og tilbage. Vi besøgte

Berlin, Dresden, Wien, München, Paris, Brüssel og Düsseldorf og bleve allesteder venligt modtagne. Naar vi saa forlode et Sted, gennemgik vi paa Jernbanen, hvad vi havde set og noterede Hovedpunkterne, hvad vi saa senere gennemarbejdede i vor Indberetning til Ministeriet. Det var en meget lærerig Reise. Navnlig var Opholdet i Paris interessant.“ Han saae, at Berlins Kunstakademie ligesom Kjøbenhavns lagde megen Vægt paa Forberedelsesskolen og konstaterede, at Eleverne dernede malede bedre end de danske, simpelthen fordi Lysforholdene vare saameget gunstigere.

For Meldahl fik Reisen endnu den Betydning, at han gjorde Bekjendtskab med Anton von Werner, Directeur for Akademiet i Berlin, et Bekjendtskab, der i Aarenes Løb blev til et varmt og fortroligt Venskab.

„I Berlin er og var Werner den drivende Kraft af eminent Betydning“ skriver Meldahl til sin Hustru, Dresden, 23. April. „Han var bedaarende elskværdig og Aanden i hans Kreds glimrende — Alt hang ved ham — en streng Disciplin og ypperlige kammeratlige Forhold. Vi havde en fornøielig og lærerig Dag sammen med ham og hans Collegaer, og det var *Grand-Seigneuren*, der paa ægte Kunstner Maner levede med os i et fyrsteligt Hjem. Vi traf den elskværdige Gude og dennes yndige Hustru i et rigt Hjem. — Jeg lærte Meget i Berlin. Werners Magt søger man alt nu administrativt at hæmme, men han har sin Støtte i Keiseren og i Kronprindsen, hvor han gaaer ud og ind ligesom alle større Kunstnere. Han staaer ogsaa Bismarck meget nær og er en betydelig rutineret Kunstner af Horace Vernets Kunstretning — i potenseret Form. En lille gennemsigtig, forslidt Mand med Tyrolerhat. Jeg havde det strax med ham som med Peruzzi. — Enhver dygtig Mand suger Berlin nu til sig — det absorberer Tydslands bedste Kræfter.

I Dag kommer jeg fra Albrechtsburg i Meissen. Ja, der falder vi igjennem ved Frederiksborg med Hensyn til Midler og Kunstnerkræfter, men vi ere mere stilfaste end det, der er gjort, uagtet en Mængde Rum ere fortræffelige.“

Fra Berlin skriver Meldahl 19. April: „Det, vi have seet, gjør, at vi faa Erkjendelsen og Stadfæstelse for, at det, vi have i Hjemmet, er et godt Grundlag, som kun skal modificeres i de Retninger, vi selv have erkjendt som nødvendige. — De gjorde Fund fra

Pergamon ere aldeles kostelige. Det er en hel ny Verden, der aabner sig for os, et Mellemlid i Kunsten, vi ikke have kjendt. En Kraft, et Liv, en Bevidsthed i at tage paa Formerne, som er forbausende. Den antike Ro er borte, den moderne Lidenskab i Kropbevægelsen er tilstede uden at tabe sit store plastiske Præg. Men hvad nytter det saa alt? Ingen By har flere Afstøbninger, kan see flere Antiker og gode Frembringelser end Berlin, og dog er Kunsten paa et lavt Trin. Der mangler Sjæl — Aand i det Hele, og samtidig er det ikke Kjød og Blod af dette Folk, som her virker og lever. Det er et Folk, der ikke har havt Lidelser nok, Stemningen er ikke bleven løftet saaledes, at dette har kunnet give det Hele et Indhold — eller denne Race kan ikke føde Kunst. Dette sidste er maaske Nøglen til det Hele.“

„Vi have lært Meget, navnlig at vi i Hjemmet ere mere solide og dygtigere end i hele Tydskland“ skriver Meldahl 5. Mai. „Her i Paris klagede Dubois over samme Tilstand som den, vi lide af i Hjemmet: Opløsning, Trang til Overfladiskhed og sv. Men han og alle sætte Stopper for alle vilde Reformere. Udstillingen er middelmaadig. Det er et trættende Arbejde at gaa rundt og spørge, men Tanken modnes jo derved.“

Bruxelles 8. Mai: „Jeg var da i Compiègne og havde en stemningsfuld Søndag. Jeg saae den yndige Park og kørte til Pierrefonds, det Slot, Viollet-le-Duc har restaureret saa skjønt for Napoleon. Da jeg sad ved Porten og legede med en mærkelig Kat, en stor Fyr, der lignede en Tigerkat, som kunde gjøre Kunster, kom der en ældre sortklædt Dame med en Herre, der havde sin sørgeklædte Kone med, en Dame paa 35 Aar, og en Søn. De pludrede lidt med Katten som en gammel Bekjendt, og saa gik de videre. Portnerens Søn sagde mig da, det var Viollet-le-Ducs Enke og Svingersøn, der nu var Slottets Bygmester. Du fatter vel, at jeg i et Nu var paa Benene og ind i Bygningens ufuldendte Dele efter dem, men man lukkede alt Døren af indefra. Jeg bankede paa, og fra et Galleri i det lille Capel spurgte nu Svingersønnen, hvad jeg vilde. Jeg sagde ham, at jeg vilde have den Ære at bringe Viollet-le-Ducs Hustru og Familie min sympathetiske Hylding, og hvem jeg var — strax blev der lukket op, og nu vandrede jeg i 2½ Time rundt med disse Mennesker, ofte Arm i Arm med Enken; under den meest stemningsfulde Passiar gik vi, og Du fatter vel, at jeg

kunde glæde disse Mennesker ved at vurdere det Arbeide, og hvad den Afdøde havde ydet. Vi kom underveis ind i en Sal, hvor Arbeidet var gaaet istaa, der stod et langt Bord fyldt med Tegninger og Papirer, en Passer og en Hue laa paa Bordet — det var Alt, ligesom den Afdøde havde forladt Stedet. Hun kunde knap komme fra Stedet, saa bevæget var hun og vi Alle — den trofaste gamle Conductør løb Taarene ned ad Kinderne og Datteren ligesaa. Jeg kom til at mindes mit Møde med Zwirners sortklædte Pigebarn ved Kølnerdomkirken og kom til at tænke over meget alvorligt her i Livet. Hvorledes der slides og slæbes — og glemmes, og hvorledes de Faa, der forstaa og kjende Sliddet og have seet det nærved, dog tilsidst ogsaa staa forladte og glemte. Den støiende, gabende Besøgmængde drev os forbi i Flokke, og vi dryssede rundt og ind der, hvor de ikke kom, thi vi hørte til de faa Indviede. Saa blev den Gamle træt, og ved Porten satte vi os til at kjæle for Katten — det var Viollet-le-Ducs Kjæledyr, dens Billed sidder Bygningen over i Steen. Jeg sagde saa Farvel som til en lille Kreds af hjertelig kjære gamle Venner. Du skulde blot see, hvor taknemlig kjærlige Datteren og Moderen vare for den Hyldest, jeg der fra et fjernt Land havde bragt den Afdøde.

Dagen efter kjørte jeg til Coucy, og der skulde Du da see en Slotsruin — jo, man fatter, at den Bygherre maa have haft Kongenykker¹⁾. Det var vidunderligt at see den Donjon kneise der i sin overvældende Storhed, omgiven af de vidunderlige Yderværker og i en landskabelig Situation, der var vidunderlig deilig, en lille By havde malerisk klistret sig op ad Høien ved Slottet. Aldrig har jeg kunnet faa bedre Billeder af Lehnsvæsenets Magt i et Rige end netop ved at see Pierrefonds og Coucy.“ —

„At løfte den kunstneriske Almendannelse hos Architekten maa tilstræbes igjennem vækkende Foredrag, der vise Bygningskunstens Udvikling igjennem de Programmer, Menneskeslægten igjennem Aartusinders sociale Liv har stillet, og de vexlende Opfattelser af det Skjønne, der har behersket Samfundene, og alle disses indbyrdes Berøringer, Indflydelse igjennem Krige, Handel, Skibsfart osv. — Dette var Grundlaget for alle mine 36 Aars Forelæsninger.“ —

¹⁾ Familien Enguerrands Devise var: „Roi ne suis, ne prince, ne duc, ne comte aussy; je suis le sire de Coucy.“

„Jeg mindes min gamle Lærer og Direktør for Kunstakademiet, Kammerherre Meldahl, som en af de betydeligste Personligheder (begeistret Forherliger af Arkitekturens Kunst), jeg er kommen i Berøring med“ skriver Architekt Sven Risom, og Architekt Carl Brummer har udtalt: Ingen kunde som han sætte min Fantasi i Bevægelse og give mig Mod og Lyst til at gaa paa og aldrig give op. Han blev aldrig træt af at fremhæve for sine Elever, at det var Monumentaliteten, der var Arkitekturens Alfa og Omega. Detaillen interesserede ham mindre.

„Professoratet er dog det eneste, der endnu holder mig oppe og morer mig — de Studier, dette fører mig til“ skriver Meldahl til en Datter 9. December 1888. Ogsaa privat morede det ham at have at gjøre med sine Elever. „Jeg traf 2 af mine unge Architekter paa Damperen og Reisen hertil,“ skriver Meldahl, Berlin, 16. Marts 1893, „og det morede mig igaar Aftes at byde dem ud med mig til en Middag i Panoptikon Ølhalle og derefter til det store ny Theater „Unter den Linden“, som er en Mellemting imellem Theater og *National Variété* — Plads til 3.000 Mennesker og bygget med et uhyre Talent og Offer af Millioner. De unge Mænd syntes straalende glade, og det var mig en stor Fornøjelse at træde i det Forhold til 2 af min Skoles Elever. Man ser jo ret ofte med Skræk paa mig, og det fortog sig helt.“ 7. December 1894 skriver Meldahl i Anledning af sine Forelæsninger: „Det er en Fornøjelse, hvorledes de Unge ere med, og jeg kan see paa Øinene, at de more sig over det, jeg fortæller dem. Men det bør de ogsaa, thi dør jeg, saa lukkes der en Kilde, som ikke kan bringes til at rinde i mange Aar — om den atter aabnes? Sagen er, at ingen praktiserende Architekt har Raad til at offere Tid paa de mange Studier, der maa gjøres, og ingen faaer Raad til de oplivende Reiser, som jeg gjør hvert Aar, og meget faa Architekter have den Dannelse — historisk Viden, der hører til for at læse som jeg.“

Eleverne skønnede paa Meldahls Forelæsninger, Architekt B. M. Friis skriver: „Tænk Dem, mine Herrer, en Kirgiserhytte sat ovenpaa et norsk Bjælkehus. Udvikl dette Motiv, og De har Peterskirken.“ I slige tankevækkende Paradokser var Kammerherre Meldahl en Mester under sine Forelæsninger for Akademiets Elever. Hans Gerning var ikke Detaillen, Enkelthedens Form eller Ornamentet. Hans Gerning var Helheden, hans Agt var at give

Elevens Tanker Lyst til at gaa paa Eventyr, til at søge Sammenligning mellem nær og fjærn, at stille Hjemmets Kunst mod Udlandets, Nutidens Kunst mod tidligere Tiders, at vække Forstaaelse af Formernes Udvikling og Vandring gennem Landene.

Men han var aldrig skematisk eller noget som helst i Retning af den knastørre Systematiker, han vidste mere om Følelsens Værdi end nogen, og han gjorde sig den største Umage for at æggede unge Arkitekthjerner til at forstaa, føle og høre med Hjertet, i Arkitekturen, Sjælen i Bygningernes Sprog. Jeg ser ham lyslevende for mig staaende rank og fornem ved Timens Afslutning foran de ophængte Billeder efter i en fyldig og sprudlende Forelæsning at have søgt at lukke Auditoriets Øjne op for det centrale i Antikens, Middelalderens, alle Tiders og alle Landes Bygningskunst, da pludselig paa sin uforglemmelige, utrolig virkningsfulde Maade at lade Bomben springe: „Stemningen! Bygningens, hele Anlæggets Stemning, om den vindes ved Gentagelsens Kunst i uhyre Bygningsværker eller springer ud af Hyttens Idyl i Rosernes Skygge, om den vækkes af blændende Marmor eller drømmer blandt mosgroede Mure, om den bor under sværtede Bjælker eller svæver under gyldne Kupler; Stemningen mine Herrer! alt skal tjene til at vække Stemningen! Grupperingen, Silhuetten, Fremspringene, Taget, Formerne, Farverne, alt skal og kan bringes til at arbejde sammen, lige fra Gærdet til Spirets Fløj! Tænk altid paa Stemningen! Kan De ikke med Deres Kunst vække Stemningen, er alt forgæves.“ Storladen omfattende var Meldahl, altfor stort Format til vore smaa Forhold. Han evnede da ogsaa at være saavel Kejser Wilhelms som Kong Edwards Ven og Gæst, hvem anden formaade det?“

Architekt N. Christof Hansen skriver: „Meldahl var ikke den, der overfor os unge Elever paa Kunstakademiet brugte mange Ord eller søgte Popularitet; men naar han som Professor i Architekturskolens Forberedelsesklasse gennemgik vore Arbejder, var det med en usvigelig Sikkerhed, at det mindre gode i Arbejderne kunde paapeges og en rigtigere og bedre Dirigering blev givet; men ogsaa gav Meldahl, naar Præstationerne og Fliden var i rette Gænge, et opmuntrende og ansporende Ord, der styrkede eens Selvtillid og gav Glæde.

Professor Meldahls Forelæsninger over Architektur var saa

grundigt forberedte og til Rette lagte, at de let optoges af Tilhørerne, og deres store Betydning for os blev sikker.“

Og Arkitekt V. Holck: „Da jeg kom op i Arkitekturklassen paa Akademiet, var Etatsraad Chr. Hansen mit Holds Professor. Han var dengang c. 80 Aar, og selv om vi havde megen Agtelse for ham, kunde han kun bidrage lidet til vor Udvikling. Det virkede derfor overordentlig forfriskende i sidste Klasse at faa Etatsraad Meldahl til Professor. Han havde store Evner som Lærer og forstod i en sjelden Grad at faa os til at arbeide og til at sætte Fart i vore Tanker og Ideer, saa vi blev selvstændig arbejdende, saa jeg mener paa hele mit Holds Vegne at kunne sige, at vi skyldte hans Paavirkning grumme meget.“

Den svenske Architekt Folke Zettervall, der 1879—83 gik paa Det tekniske Selskabs Skole og paa Kunstakademiet i Kjøbenhavn, fortæller en lille Episode fra de første Aar. Han havde ikke Meldahl til Lærer, og hvad han fortæller „visar huru Direktören viste att på sitt elegante sätt sätta sig i respekt hos eleverna: Dett var en gråkall vinterdag. Vi — 3 å 4 st. — framför var sitt stafli avtecknade uppställda gipser varvid s. k. målarestock användes såsom stöd. Denna utmärkta pjäs lämpade sig också väl att fäkta med, vilket förresten resulterade i många hål i det på sam uppspända papperet. Bataljen var i full gång utefter hela linien, da dörren bakom oss öppnades, och Etatsraaden inträdde. Med sina ljudlösa, elastiska steg passerade han hela den långa salen till synes utan att lägga märke till vad förekades. Från öppnade dörren i salens andra ända, men då — först då — vände han sig om ock yttrade: „De Herrer have nok bemærket, at nu ere Dagene sørgeligt korte“ — ock försvann. Vår kamp hade plötsligt avstannat, ock vi kände oss betydligt tillplattade.“

Endelig fortæller Architekt J. V. Mørk-Hansen: „Det har været fra omkring 1880, at mine første egentlige Erindringer om F. Meldahl stammer. Ganske vist saa jeg ofte „Etatsraaden“ passere igennem Alm. Forberedelsesklasse, hvor vi under den elskelige Professor Vermehren og Billedhugger Hertzog stredes med Sortkridtstegningerne, ligesom jeg endnu husker Fru Jerichau Baumanns overraskende Gennemfart til Akademiraadmøde i Silkekjole med flere Alens Slæb! Anderledes da Grænsen ind til Arkitekturskolens Forberedelsesklasse var overskredet. Her gjaldt

det nu *Stilstudiet* under Etatsraad Chr. Hansen, der havde Arkitekt Hans Holm og senere Amberg til Assistent. Vi var nu kommen ind under Etatsraad Meldahls store Interesse Sphære!

Oftede standsede han ved sin Gennemgang fra Arkitekturskolen i denne Klasse hos en og anden Elev, ikke saa meget for at kritisere dennes Tegning, men for ved rammende Bemærkninger og Fortælling at indgive noget af den varme Interesse, han selv nærrede for disse Templer, Kirker og Paladser, som han ved intensivt Studium — og meget ofte Selvsyn — var saa udmærket hjemme i. Meldahl forstod at indgyde Respekt baade ved sin fornemme Personlighed og ved den ubeskrivelige Kundskabsfylde, man mærkede, han sad inde med. Egentlig var vi lidt bange for ham i de Tider. Naar han gav en Elev en Række eksaminerende Spørgsmaal, som ofte skete, forstod man, at nu maatte der svares saa koncist og klart som muligt og helst hurtigt! Han var en stor Modsætning til den gl. sarkastisk vittige Etatsraad Chr. Hansen, og begge gik ikke af Vejen for at give hinanden smaa ret skarpe Stikpiller i de ofte meget morsomme Smaa historier — som nok endnu lever — hvormed de undertiden opmuntrede Skoletimerne¹⁾. Disse to Professorer suppleredes dengang godt af Architect — senere Professor — Hans J. Holm, som paa kammeratlig Vis søgte at give os Kærlighed til Detaillen og til selve Tegningernes Udførelse, hvilket Formaal fortsattes af Arkitekt Amberg, der afløste Holm.

Først i Arkitekturskolen blev Etatsraad Meldahl min Professor. Det gjaldt nu selvstændig Komposition i de 3 dengang ene knæsatte Hoved-Stilarter: Antik, Middelalderlig og Renaissance. Meldahl stræbte stedse at give de unge Arkitekter Forstaaelse af store Opgavers Fornemhed — det var nok paa den Tid, da han selv byggede Marmorkirken — ja, han vilde gjerne søge at hæve dem ud af det jevne borgerlige Niveau, der i Reglen var Elevernes Basis. Selv havde han jo haft Forbindelse med mange fremragende Personligheder, med vor Kongefamilie og med udenlandske Fyrster, hvormed han kunde fortælle livligt i Klassen.

Etatsraad Meldahl holdt ugentlige Foredrag om Arkitektur for os i Vintersemestret Kl. 8—9 Aften. Vel var vi paa dette Tidspunkt noget trætte efter de mange Tegnerimer, saa det var godt,

¹⁾ Meldahl viste dog altid Ærbødighed overfor sin ældre Kollega!

at han ofte oplevede os med morsomme Fortællinger om personlige Oplevelser paa Kunstens fjerne Arnesteder. Imponerende var den Mængde store Billedtavler og Fotografier — det var jo førend Lysbillederne — der til de omhandlede Emners Anskueliggjørelse og som Resultat af et indgaaende Bibliotheksarbejde — var anbragt paa Staffelier ved Katederets Sider.“

Mørk-Hansen fik 1883 Kunstakademiets Afgangsbetegnelse som Architect, vikarierede i Vinteren 1885—86 for Architect V. Holck som Konservator ved Frederiksborg-Museet, var derefter i en lang Aarrække optaget af praktisk Arbejde og Studiereiser og i 4 Aar bosat i Roskilde i Anledning af Arbejde ved Domkirken: „Atter bosat i Kjøbenhavn havde jeg saa den Lykke 1899 at blive ansat som Assistent hos Professor — nu Kammerherre — F. Meldahl ved Undervisningen i Kunstakademiets Arkitekturskoler. Dette blev til et Tidsrum paa ca. 8 Aar med et næsten daglig Samvær i Skolesemestrene, hvor min tidligere Respekt for hans Indsigt og mange store Egenskaber naturligt forvandlede til ærbødig Hengivenhed. Aarene havde sikkert mildnet Kammerherre Meldahls Karakter meget, nu Livskampen — ofte ret strid for Kunstens Udøvere — havde tabt sin Bitterhed. Hans Interesse for Akademiets Skoler var stadig levende, og meget tydelig var ofte den Kærlighed, den nu alderstegne Mand viste overfor de flinke og opvakte blandt Eleverne — dem, der forstod den Ærefrygt og det Storsyn, han vilde indgyde dem overfor Arkitektens Arbejde. Iøvrigt en Stræben ogsaa udadtil, hvorved Meldahl for stedse har gjort sig værdig til den danske Arkitektstands Taknemlighed! Men stod han overfor ligegyldige og sløve Folk, var han stadig Mand for at give dem en forsvarlig Opstrammer, der kunde have den bedste Virkning! Han var altid fuldtud loyal overfor sin Assistent ved Undervisningen: „Hvad har De sagt om dette Spørgsmaal? vi maa ikke forvirre de unge Mennesker ved at modsige hinanden“! Stod vi hos en Elev, der havde ondt ved at komme igang med sin Komposition eller var kørt fast, da forstod Kammerherren som ingen Anden ved faa rammende Ytringer at kaste helt nyt Lys over Arbejdet, give et større Udsyn derover og indblæse Fyren nyt Mod og forøget Energi. Dette har jeg mange Gange været Vidne til!

Ikke sjældent bragte han nogle af sine egne Fotografier eller

Værker op i Klassen og samlede os med et: „Her skal De dog se“ til en lille Beretning om en personlig Oplevelse fra sit eget rige Arbejdsliv eller f. Ex. fra sit Samvær med fyrstelige Personer paa skønne Slotte. Noget der altid morede og interesserede Klassen uhyre.

Adskillige Somre blev der foretaget en Studierejse med Arkitekturskolen. Dette udmærkede og fornøjelige Arbejde var oprindeligt sat igang af Professor Hans J. Holm, særlig med Opmaalinger — og Undervisning heri — som Formaal. Meldahl planlagde sine Elevrejser med den største Omhu og glædede mig meget med Tildelingen af den praktiske Ledelse. Vi har paa disse Ture besøgt Lybæk, Rostock, Schwerin og Tangermünde (ved Elben). En Sommer var vi paa Rygen og i Stralsund.

Jeg rejste ud med Eleverne. Naar vi saa var vel igang med Opmaalingsarbejdet i en af de arkitektonisk rige gamle Byer, kom Kammerherren dertil og førte os i et Par Dage rundt til de vigtigste Steder, Kirker, Raadhuse o. s. v., idet han lødigt — og i Forvejen vel tilrettelagt — paaviste det, det gjaldt om at se og forstaa. Han var da rigtigt „i sit Es“ paa disse Ture og nød de unge Menneskers Glæde. Kulminationspunktet blev da gerne en fornøjelig Middag, — hvor en lækker Kage-Dessert ikke maatte mangle — som han trakterede hele Expeditionen med inden sin Hjemrejse.

Disse smaa Erindringer om en meget betydelig Mand og fremragende dansk Arkitekt — som jeg er glad ved at faa Lejlighed til at nedskrive — maa slutte med at mindes hin vemodige Aften, da den gamle Kammerherre havde taget sin Afsked fra Akademiet og for sidste Gang som Lærer forlod Arkitekturskolen. Eleverne vare samlede, højtidelige i deres sorte Frakker. En Fortaler bragte deres Tak og overrakte en smuk Mindegave. Meldahl svarede bevæget og fyndigt. Han dvælede særligt ved sin Kærlighed — og sin Taknemlighed — til den Ungdom, han havde haft at lede paa Arkitekturstudiets Vej. Saa sagde han Farvel og gik hurtigt bort med faste Skridt, der genlød længe gennem de nu tomme, halvmørke Klasse-Sales Række. En Afslutning, som neppe Nogen af den Kreds, der tause stod tilbage, nogensinde vil glemme. Alle følte, at nu var noget Stort og Godt endt og kom ikke mere igen.“

Meldahl fortæller en Datter 24. December 1905: „Eleverne

sagde mig paa hjertelig, hyggelig, naturlig Maade en smuk Tak den sidste Aften paa Akademiet, helt uventet og rørende, net, enkelt, venligt, hjerteligt.“ —

I en meget smuk, kunstnerisk udstyret Adresse underskrevet Carl Aarsleff, Otto Bache, V. Bissen, Carl J. Bonnesen, takkede Skoleraadet, Marts 1906, Meldahl for de forløbne 43 Aar. —

Vermehren, Vennen fra de unge Dage, stod Meldahl nær til det Sidste. „Kjære gamle Ven“ var den Overskrift, Meldahl helst gav et Brev til ham i sine sidste Aar. Hvor han kunde, har han støttet Vermehren i Stort og i Smaat. Som Exempel skal nævnes, hvad Meldahl 21. December 1887 skrev til Georg von Rosen: „Vermehrens smukke Maleri, som jeg omtalte, blev strax kjøbt af en herværende Rigmand. Men nu maler han paa et lignende lille Maleri „nogle Skakspillere“. Jeg troer at burde raade til, ikke at lade for lang Tid gaae hen, inden man forskaffer sig et Maleri af ham til Samlingen i Stockholm.“ Billedet blev kjøbt af det der-værende Nationalmuseum.

Venskab lyser ogsaa ud af Vermehrens Breve, han glæder sig til, at Meldahl skal komme hjem fra en Reise og udtaler sig i sine ofte lange og indholdsrige Breve uforbeholdent om sine egne Forhold og om Kunstnerverdenen.

I Slutningen af nedenstaaende meget smukke Brev til Meldahl berører Vermehren en Strid med Kyhn. Vermehren havde i Akademimødet 26. April 1881 foreslaet Krøyers „Markarbeidere i Abruzzerne“ til Udstillingsmedaille, hvilket Kyhn modsatte sig paa det Bestemteste, da han var en fanatisk Modstander af Krøyers Kunstretning og mente, at Vermehren bevidst havde overtraadt Medlemsedens Paabud om altid at gjøre det Rette uden personlige Hensyn. Der paafulgte et meget skarpt Ordskifte mellem Vermehren og den hidsige Kyhn, og Resultatet blev at denne, stædig og forvirret, greb Anledningen til i 1883 at melde sig ud af Akademiet, som han fandt for diplomatisk, og hvor han i længere Tid overhovedet ikke var mødt. Ottesen, som paa Meldahls Opfordring søgte at tale Kyhn til Fornuft, meddelte, at Kyhn „er ikke lettere at overtale end Rundetaarn at flytte;“ Kyhn var forøvrig paa ingen Maade paa „Spektakelmagernes Parti“. Akademiet skulde fra først af have forkastet alle reformerende Forslag. Han holdt for, at Akademiet begik et Forsøg paa Selvmord ved den nye Valgmethode.

Vermehren skriver 17. Mai 1884: „Det gjør mig ondt af flere Bemærkninger i et af Deres Breve at see, at Deres Sind er tungt. De sammenligner Menneskesjælen med Dugdraaben og Solens Lys og Varme med Kjærligheden, og De mener, at ligesom Solen bringer Dugdraaben til at tindre i al sin Pragt og derpaa til at fordampe, saaledes udfolder Kjærligheden Menneskesjælen for saa bagefter at udbrænde den. — Dette Billede, synes jeg, passer kun paa en vis Form af den erotiske Kjærlighed; thi den kan rigtignok gjøre den Dumme genial og kan desværre ødelægge baade Sjæl og Legeme; men Kjærligheden til Gud og Næsten, Kjærligheden til en Livsopgave, et Arbeide, kan kun forædle et Menneske. — Den hører aldrig op og bliver vel endog stærkere med Aarene. — Jeg synes, at Kjærligheden til Arbeidet er som et Bad for Sjælen, hvori den styrkes og fornyes. Saa trangt som jeg ofte har det ved Staffeliet, betragter jeg dog Arbeidet som det største jordiske Gode, jeg eier. Det har været min Trøst i de tungeste Sorger og selv da, naar det nærer mig og mine allerukummerligst, vilde jeg dog ikke undvære det. Saadan er det ogsaa med Kjærligheden til Gud. Naar man saa ofte maa være meget misfornøiet med sig selv og føler, at man i sine Gjerninger ikke har det, hvortil man kan helde sit Hoved, og dog gaaer rask og sund omkring og har sit Ophold og kan glæde sig ved, hvad Skjønt og Godt, der omgiver En, saa kan Hjertet svulme saa underligt af Kjærlighed til Ham, der saa langmodigt bærer over med vor Skrøbelighed. Denne Følelse brænder ikke Sjælen ud, men gjør den ungdomsfrisk som Barnets, tænder Haabet, styrker Kræfterne, læger Saarene og giver Evne til at see ud over Jordens Sorger.

Dengang jeg havde min Strid med Kyhn, mødte jeg en Dag Zahrtmann paa Gaden. Han er Kyhns gode Ven og var vist sat meget ensidigt ind i Sagen. Han opfordrede mig til at gaae ud til Kyhn og gjøre godt, hvad jeg formentlig havde forskyldt. Jeg forklarede ham Sagen fra mit Standpunkt og sagde, at jeg havde gjort, hvad jeg troede at kunne gjøre. Han yttrede derpaa: „De skal gjøre det alligevel! Har De aldrig følt, at der er noget Mageløst ved at lidē Uret!“ — Det lød som en Paradox, men da jeg saae op i hans Øie og saae et klart velsignet Udtryk, havde jeg nær taget ham i Favn midt paa Gaden, og jeg seer ham fra den Tid af altid i Belysning af denne Bemærkning. Den kom af Kjærlighed

til Gud og Mennesker, en Kjærlighed, der for Zahrtmann aabenbart havde baaret rig Frugt. Heller ikke denne Kjærlighed udbrænder Hjertet; men holder det varmt og ungt Livet igjennem. Her har jeg fundet Hjælpen, og mit Liv har været temmelig hjemsøgt af Sorgen, skønt der vel er dem, der have lidt mere.“ —

25. April 1894 skriver Vermehren: „Tak, kjære Ven, for hvad De skriver om min Lærervirksomhed! Men jeg tør ikke tage det Alt til Indtægt. Jeg er mig bevidst, at jeg har lært Mange Adskil- ligt, og jeg haaber ogsaa, at hos Mange det, de have lært i Forberedelsesklassen, ikke skal veires hen, men skal følge dem gennem Livet. Jeg veed med mig selv, at det, Roed lærte mig paa et meget tidligt Stadium, og som ikke var nær saa meget, som en Elev nu kan, naar han opflyttes fra mig — at det, siger jeg, har fulgt mig Livet igjennem, og at min hele Virksomhed er bygget derpaa, derfor var jeg ham ogsaa altid taknemmelig, og af den Grund taalte jeg af ham, hvad jeg ellers ikke har taalt af noget Menneske. — Men jeg troer ikke, at man kan kalde den unge Slægt mine Elever i den Forstand, som de unge Kunstnere før 1840 vare Eckersbergs Elever. Sagen er den, at jeg har dem paa det tidlige Stadium, og at der senere hen i Akademiet gjør sig andre Indflydelser gjældende, som drager dem fra mig. Naturligviis har jeg tidligere kunnet sætte mit Stempel paa dem, der udgik fra Modelskolen i de 8 Aar, jeg var Simonsens Assistent. Eckersberg havde dem baade paa Model- og Malerskolen, saa hans Indflydelse blev ganske anderledes kjendelig. — Paa Bloch har jeg før hans Udenlandsreise havt stor Indflydelse. Carl Thomsen er helt min Elev. Han siger idetmindste, at jeg har lært ham, hvad han kan. Og begge mine Sønner ere ogsaa udelukkende mine Elever. Jeg har ofte havt Beviser paa Elevernes Taknemmelighed og Anerkjendelse af at have lært noget af mig, og jeg kan ikke paa nogen Maade klage over dem; men jeg er dog langt oftere bleven bedrøvet, naar jeg senere hen har seet deres Arbejder og iagttaget, at hvad jeg lærte dem, saa omtrent var svedt ud og erstattet med Noget, som var mig imod.“

P. Johansen har udtalt: „den i bedste Forstand konservative Vermehren var i Virkeligheden i hele Akademiet den mest uhildede og fordomsfrie Bedømmer af Kunst uden Hensyn til Parti.“ Mange Gange, naar Meldahl er paa Reiser, giver Vermehren Med-

delelse om Udstillingen. 7. April 1884 fortæller han om Frøken Wegmanns Billede af Melchior: „Det er meget livligt opfattet og overordentlig ligt samt med en vis slaaende Gjennemførelse, der virker à la Bonnat. Men nærmere beseet lider det en Deel af Münchener-Machverket skjøndt det dog er mere frigjort derfor end hendes Søsters, hvorfor hun fik Udst. M. Jeg har megen Respekt for dette Arbeide, og jeg hører, at Julius Lange ogsaa har det, men en Deel af de yngre Kunstnere (Haslund, Jerndorff og Schwartz) drage voldsomt til Feldts mod det. Jerndorff har malet et Portrait af en 12aars Pige, der er overmaade smukt. Krøyer har malet Hegels Portrait meget ligt og udmærket dygtigt formet. Der er desuden et Par Pastelhoveder af ham, som ere fortrinlig gjorte. Udstillingen i sin Helhed er en god Middelhøst med mange hyggelige Billeder, men hvor der dog ikke findes en eneste Hjerteknuser. Helsted har en Frierscene, en gammel Fyr, der beiler til en ung Enke og venteligvis faaer Nei. Det er et ypperligt Billede, fuldt af Lune og fiin psykologisk Iagttagelse. Carl Thomsen har et Slags Pendant dertil, som han kalder „Ungdom“ — et virkelig elskende ungt Par. Det er et nydeligt Billede. Blochs Portrait af Gade er i mine Tanker smukt opfattet; men lider af mange Svagheder baade hvad Form og Farve angaaer. — Baches Parforcejagt er naturligvis Udstillingens betydeligste Arbeide. Jeg synes, det er det Bedste, han har malet, og der er et Par Figurer deri, som ere udmærket dygtig gjorte; men der mangler altid, i det mindste for mig, Hjertelag i hans Arbeider. Dog er jeg fuld af Ærbødighed og Anerkjendelse overfor et Arbeide som dette. — La Cour har flere overordentlig fine og stemningsfulde Arbeider, navnlig 2 fra Småland. Der er i det Hele smukke Landskaber paa Udstillingen. Zacho, Niss, Friis, Andersen-Lundby, Kyhn og Thorenfeld samt Foss ere godt repræsenterede. Niels Skovgaard har et meget kjønt Billede fra Halland, rigtig et sundt, dygtigt og stemningsfuldt Arbeide. Hans Broder har malet en Del kjønne Smaabilleder fra Italien. Der er af helt unge Malere flere rigtig gode Begynderarbeider, der love godt (Christiansen, Ilsted).“

Efter anden Ophængning skriver han 2. Mai 1884: „Jeg be-
tragter forresten denne stærke Reiselyst hos Kunstnerne nutildags
som en Sygdom, en Feberuro i Blodet, der forhindrer Folk fra at
dvæle roligt ved Arbeidet og ret at troe paa sig selv. Den Salon i

Paris gjør vist egentlig mere Skade end Gavn. Poul Møller siger etsteds, at der kunde komme de herligste Ting frem i Verden, naar blot hvert Menneske havde Mod til rigtig ærligt at nedskrive sine Tanker og Følelser, sit Livs Hændelser osv. Men der skal laves paa det, gjøres noget Aandrigt ud deraf, og saadan er det ogsaa i Maleriet. Jeg har havt mine store Ærgrelser ved at see paa den nye Ophængning igaar“. Han ærgrer sig over et Billede (en Eremit) „forfærdelig i Form og Farve“, af Julius Paulsen „denne virkelig talentfulde unge Mand, der begyndte saa smukt“ og to legemsstore kvindelige Figurer af Johansen: „Det er Kunstens A B C, der er saa forfærdelig forsømt i disse Arbeider. At der er Noget, der hedder Lys, Skygge, Overgangstoner samt en bestemt Grænse mellem Lys og Skygge, det er fuldstændig glemmt.“ Et Billede af Ancher: „En gammel Fisker udenfor sin Hytte“ kalder han „det sletteste Maleri, jeg længe har seet. — Det Interessanteste, der er kommet op ved den sidste Opstilling er Saabyes „Susanne for Raadet“. Det er glædeligt engang igjen at see et Arbeide fremgaaet af ideelle Bestræbelser med virkelig smukke Linier og Former. Jeg vilde ønske, at Galleriet kunde bestille den i Marmor.“

Saabye skriver til Meldahl: „Hvis De kan sætte det igjennem at faa hende i Marmor til Galleriet, saa maa hun have en lille Omarbejdelse, idet hun da maa have en Støtte, som jeg saa vil lade det sidste Tøi falde ned over. Jeg siger, hvis De kan sætte det igjennem!! thi jeg troer ikke paa de Andre i Comiteen, naar jeg undtager Lange, jeg troer, deres Begeistring er for stor for triumferende Amorer i i Bronze og andre smaa Statuetter.“ I samme Brev fortæller Saabye: „Jeg var for et Øieblik siden inde hos Vermehren; hans Billede, den gamle Kone, som faaer Besøg, er nu snart færdig, det er et i alle Henseender fiint Billede.“

Vermehren skriver 6. Mai 1889: „Den anden Ophængning af Billeder er omtrent ligesaa tarvelig som den første. Dog er der enkelte gode Billeder f. Ex. en Kostald af Haslund. Det er aldeles ypperligt, maaske Udstillingens bedste Billede.“

9. April 1890 blev Vermehren syg, han kunde en Tid ikke bruge sin høire Arm. Han fortæller indgaaende herom 24. April og skriver, Einsiedelsborg, 29. Juli: „Hvor det var tungt, at Heinrich Hansen skulde dø. Det gik mig nær til Hjerte. Han har altid og ikke mindst i den sidste Tid viist mig et trofast Venskab

og megen Deltagelse. Han vil savnes i mange Retninger, og om Adskillige synes, at de kunne have Raad til at forhaane hans Kunst, er der dog Ingen, som kan gjøre hans Billeder efter.

Jeg har det ganske godt herovre. Mit Hoved er for det meste klart; men der kan være Dage, hvor Tungheden indfinder sig stærkere, end jeg har kjendt den i tidligere Tider. Saa gaaer jeg ned i en lang skyggefuld Allee, der fører ned til Kattedagtet, og spadserer der med bart Hoved en halv Times Tid. Det pleier at hjælpe. Grevens ere meget elskværdige imod mig.

Farvel, kjære Ven! Hils Deres Hustru venligst fra mig.

Deres hengivne

F. Vermehren.

5 Dage senere, 3. August 1890: „Tag Dem ikke Verdens uforstandige Dadel for nær! Hvor frygtelig er min Kunst ikke blevet medtagen ligefra den Tid, da jeg som „Høyens udskregne Elev“ begyndte og til Karl Madsens sidste brutale Udgydelser! Det gjælder blot om at holde Tungen lige i Munden og trofast vedblive at gjøre, hvad der er Ens Overbevisning. Men jeg indrømmer, at lidt Forstaaelse, et enkelt bifaldende Nik kan man ikke undvære i Livets Kampe, og derfor er det saa tungt, naar de, fra hvem man skulde have det, gaae bort. Jeg følte det saa tungt ved Blochs og Heinrich Hansens Bortgang. De har Ret i, at Tab af den Art faaer man ikke mere erstattet. Trøsten bliver da den, at vi selv heller ikke have langt tilbage.“

17. April 1894: „Joakim Skovgaard har da endelig udstillet sit store Billede „Christus i de Dødes Rige“ paa den frie Udstilling, og det deler Folk i to Leire. — Hannover har i „Politiken“ givet ham Attest for, at han er en Mester, og en heel Sværm af Venstre-Kunstnerne gaae med ham, ligesom ogsaa en Del af Publicum løbe bagefter. Der er Tale om en ny Æra for Kunsten, hvor Haandværk og Materialisme skal afløses af Aand og Poesi. I Modsætning hertil var der en ædruelig og fornuftig Anmeldelse i Berlingske, der mente at Arbeidet bundede i Indbildskhed hos Kunstneren, idet han paatog sig en Opgave, som egentlig kun laae for Michel Angelo, og i en uærlig Fremgangsmaade, idet han istedetfor at gaae den trange Vei gennem et alvorligt Studium har taget de gamle italienske Kunstneres Klæder paa for med

dem lettere ad en Bagdør at kunne slippe ind i Helligdommen. Jo længer jeg lever, desto mere maa jeg forfærdes over, hvorledes Begreberne, selv for fornuftige Mennesker, kunne forvirres. — Jeg begynder at tvivle om de nordiske Racers Perfectibilitet i kunstnerisk Erkjendelse. Til at frembringe en Kunst som den italienske, hører der en medfødt Skjønhedssands og et Kunstnergemyt, som Nordens Folk ikke eier og aldrig vil faae. Uden den Begavelse er det umuligt at slaae sig løs fra Virkeligheden og komme ind paa de ideelle Former, hvad dog selv de største Naturalister iblandt Italienerne deelvis har gjort, og hvad der er nødvendigt, naar Kunsten fremtræder skabende og ikke blot efterlignende.“

Naar Meldahl var bortreist, bad han ofte Vermehren overtage Formandspladsen i Skoleraadet. 12. Mai 1884 giver denne en livlig Beskrivelse af Forhandlingerne om at anvende den Bolig til Atelierer, der var bleven ledig ved Chr. Hansens Død. Bloch og Exner vare der imod, og Vermehren kunde ikke tilviebringe Majoritet for et Forslag af Meldahl: „Nogle foreslog, at man først skulde faae Vinduerne forstørrede, Andre, at man Intet skulde gjøre, Andre igjen, at man skulde faae Lov til at bytte med Sonnes Leilighed og lægge Vinduerne i Taget (Bloch) — kort sagt, der var en babylonisk Forvirring. Jeg forestillede dem, at det var meget ubehageligt for Akademiet over for Ministeren og for Ministeren overfor Rigsdagen, om vi nu efter at have faaet bevilget Boligen til Atelierbrug, skulde erklære, at den var ubrugelig. Men det hjalp ikke. Endelig gjorde Peters et Forslag, der vandt Anklang, han mente, man burde foreslaae Ministeren istedet for iaar at gjøre det Hele halvt færdigt, da at gjøre et Atelier (Hjørnet) heelt færdigt. — Jeg seer naturligviis helst, at De tager Sagen i Haand.“

Vermehren skriver ligefrem 6. Mai 1889: „Der er Ingen af os andre, der kan erstatte Dem som Formand i Skoleraadet, og da heller ikke som Directeur: men det sidste kan De jo desværre ikke vedblive at være til Foraaret næste Aar.“

Vermehren, der i 1877 mistede sin Hustru, havde ofte et tungt Sind at kæmpe med. Tillige kunde det være vanskeligt at skaffe de fornødne Indtægter, da han havde en stor Børneflokk. Ærekjær var han: „Jeg har aldrig kunnet forsonne mig med at have Gjæld,“ skriver han 6. September 1901. Engang da han sad haardt i det,

fik han anonymt tilsendt 50 Kr. Han sendte dem omgaaende til Understøttelsesforeningen. „Det har i den senere Tid været svært for mig at holde Maskinen gaaende i den nuværende Form“ skriver han, Charlottenborg, 25. April 1894. „Saa sparsommeligt og tilbageholdende jeg lever, er det mig dog ikke muligt at kunne spare, saaledes som jeg gjerne vilde, naar jeg skal leve i denne store Leilighed som Professor ved Akademiet. Jeg har derfor i længere Tid tænkt paa, om det ikke var bedst, at jeg søgte Afsked og flyttede ud i et Atelier med et Soveværelse til. Elisabeth kunde nok blive anbragt hos et af mine gifte Børn. Jeg vilde som ene Menneske kunne leve af meget lidt. Jeg veed det af Erfaring fra den Tid, jeg som ung boede ene. Mine Fordringer til Livet ere ikke stegne. Jeg sætter ikke Priis paa Comfort eller Velleevnet og ønsker kun at kunne arbeide i Fred i de faa Aar, jeg kan have tilbage.“

Den elskelige Vermehren, (saaledes er han ofte blevet kaldt) henlevede sine sidste Aar i Kunstnerhjemmet „glad over den fortræffelige Bolig, som min Datter og jeg daglig gaae og fornøje os over“ skriver han 6. September 1901 til Meldahl, der har meddelt ham, at Kongen har givet ham en høi Ordensdekoration: „Dem kjære Ven, takker jeg særligt, thi jeg har en Følelse af, at der i alt, hvad der fra det offentliges Side er sket til min Tarv baade nu og tidligere, har De vist havt den største Andel og oftest taget Initiativet.“ —

Da Meldahl lagde sidste Haand paa sit og P. Johansens Værk „Det kongelige Akademi for de skjønne Kunster 1700—1904“ forelagde han i 1903 en Del af sit Udkast til sidste Kapitel til Vermehrens Kritik, og hvad der i Bogen S. 566 f. staaer om Akademiets Maler- og Billedhuggerskole efter 1800 skyldes væsentlig Vermehren. —

„Conradsen og Dorph vare ærlige trofaste Folk. Prof. Stein, Exner, Fenger, Heinrich Hansen, V. Petersen samt A. Jensen have ligesom Fristrup og Rosenstand været mig trofaste Støtter i al min Akademigjerning.“

Conradsen, der 1904 underskriver sig „Deres gamle hengivne Ven“, skriver 13. December 1888 til Meldahl om den Medaille, som Akademiet lod ham udføre i Anledning af Hundredearsdagen for Eckersbergs Fødsel: „Prof. Stein mente, en Profil var bedre — at det vilde være mig langt bekvemmere at udføre en saadan,

er ligefrem, men jeg har valgt den ulige vanskeligere Opgave at udføre Portraitet en Face, fordi jeg indsa, kun paa denne Maade at give Portraitet den bedste Lighed paa Grund af de Midler, som staa til min Raadighed. Hin Dag gik Prof. Stein ved min Udtalelse hurtig hen for at betragte Eckersbergs Byste, men kom strax tilbage uden at sige et Ord mere herom, hvad jeg kun kunde forstaae saaledes, at han ogsaa maatte give mig Ret. Jeg fandt, Deres Bemærkning var rigtig og har taget Hensyn til den. Medailleurkunsten er ikke alene en meget moisommelig Kunst, men lidet lønnende. Thi selv blandt de dygtigste Kunstnere hører man mange Udtalelser, som røbe, hvor lidet de har beskæftiget sig med denne Green af Kunsten.“ —

Der kunde over Exner være noget saa elskelig Barnligt, man kunde saaledes ikke tænke sig en nydeligere Scene, end da han engang fortalte Fru Meldahl om sit Besøg paa en international Udstilling, han følte sig tiltrukket af et Maleri, en sovende Karl, som en Pige spøgefuldt vil forstyrre, han gaaer nærmere, og saa er Billedet hans eget!

Ved Meldahls Professorjubilæum skriver han 31. December 1889:

Kjære Hr. Etatsraad F. Meldahl!

Paa denne for Dem som for os andre saa betydningsfulde Mindedag føler jeg Trang til at bede Dem modtage min hjertelige Lykønskning med Tak for, hvad De paa saa mange Maader utrættelig har virket, saavel for Akademiet som for vor Kunst i det Hele, og beder Dem ved samme Lejlighed, med min ærbødigste Hilsen til Deres Hustru, at modtage min dybtfølte Tak for de venskabelige Følelser og den Trofasthed, som De i de mange Aar, der er gaaede, har vist imod Deres altid hengivne

J. Exner.

Med Stein, som Meldahl kalder „et godt Hoved, der var klog paa Verden“, vexlede Meldahl mange Breve. Foruden i Akademiet arbejdede de sammen i Thorvaldsens Museum og ligesom med Vermehren delte Meldahl og Stein Glæder og Sorger, Stort og Smaat med hinanden. Han sender Meldahl et Hjertesuk 27. April 1884: „Jerichau ønskede bestandig, at han levede paa en Ø i det

store Hav, jeg er nær ved at ønske noget Lignende. Jeg har nemlig igaar været til Censur i Udstillingscomiteen; det kan nok tage Humeuret fra et Menneske med min Natur. Nu veed vi ikke mere, vi Ældre, hvad der er Kunst eller ikke, godt eller daarligt. Dog, det kjender De jo; men et retfærdigt Resultat kan vanskeligt gaa ud af en saadan Bedømmelse, og store Uretfærdigheder begaaes ogsaa.“

Som tidligere nævnt modelerede Stein i 1892 Medailloner af Meldahl og hans Hustru „som Tak for meget Venskab i mange Aar“ og 2. Marts 1893, da han efter Bache var blevet valgt til Akademiets Direktør, skriver han:

Kjære Ven!

Efter Mødet igaarftes fik jeg ikke hilst paa Dem og gjengjældt Deres varme Haandtryk, da jeg var valgt til Direktør. Lad disse Linier nu foreløbigt gjøre det. Jeg gaar til denne nye Gjerning i Akademiets Tjeneste med fuld Bevidsthed om Ansvaret og de mulige Besværligheder, der kunne vise sig, men ogsaa med Tillid til, at hvor ikke mine egne Kræfter ere nok, vil mine Venners Erfaringer og Raad støtte mig.

Blandt disse regner jeg Dem mellem de bedste og ældste og takker Dem paa Forhaand for enhver Vejledning, især i Begyndelsen. Det gaaer med en saadan ny fremskudt Stilling som med en ny Kjole — den skal have Tid til at falde i de rette Folder for at klæde Personen.

Jeg vil gribe Sagerne an med *Ro og Sindighed*, og altid stræbe efter at undgaa alt skarpt, hvor det kan undgaaes. — Den fortrinlige Orden og Gang, hvori Deres Administration gennem de mange Aar har bragt vore indre Forhold, er jo den bedste Hjælp for en ny Direktør.

Modtag, kjære Meldahl, en hjertelig Hilsen fra

Deres hengivne

Th. Stein.

I 1844 havde Exner udstillet første Gang. 2. April 1894 skriver Stein: „Den 31. Marts gik ganske som sædvanligt. Exner var jo Dagens Helt, og det maa have været en smuk Dag for ham, han solgte et stort Billede til Kongen, et til Dronningen og et til Gal-

leriet i mindre end en Time. Middagen, hvortil 18. Nov. havde indbudt mig og min Kone, var meget animeret og culminerede ved Kunstnernes Fakkeltog for Exner¹⁾, Punschegilde og Dands til ud paa Natten. Den fungerende Formand, Niss, vilde ogsaa lave et *Forlig* og udbragte en Skaal for „to Tilstedeværende, Akademiets Direktør og — Hr. Joakim Skovgaard, Formand for den frie Udstilling.“ Hvor passende! Jeg svarede roligt, med en Skaal for Foreningen, idet jeg berørte det gavnlige Samarbejde, der kunde finde Sted mellem den og Akademiet i flere Sager. Jeg skjød Direktøren op i mig, som man siger, traadte Fornærmelsen flad, skjøndt den vist var uforsætlig. Takt skal man ikke lede om mellem de Godtfolk; men de ere glade og gemytlige ved saadanne Lejligheder. Der var c. 300 Gjæster.

Det skal glæde mig at see Dem igjen, kjære Ven, jeg synes, her er lidt tomt, naar De er borte, paa det gl. Charlottenborg. Gid vi trofast maa virke sammen nogle Aar endnu, jo flere jo bedre.“

Meldahl svarer, Wien, 7. April:

Kjære Ven!

Det er Skade, at jeg ikke vidste, at Exner havde Jubilæum. Jeg havde da af fuldt Hjerte sendt den brave gamle Ven en Lykønskning — Han staaer jo som en elskelig reen fortællende *dansk* Kunstnersjæl midt i al det Pøle af — *Ingen Fortælling — Intet Indhold* — vi nu leve i, i den store Hob.

Det glæder mig, at De viste Vedkommende „Direktøren“. Det er nogle uopdragne Dreng, som man ikke kan leve sammen med. Jeg har faaet nok af alle de Grupper.

De kan tro, jeg har nydt Athen, Akropolis, Olympia og *Venedig* og Rom. Det er, som om jeg var kommen ind i store Kageboutiker og kunde gaae og tage for mig af Retterne og spise med Øinene i det Uendelige. Vorherre har været god imod mig ved saaledes Aar paa Aar at lade mig faae Leilighed til at see alt det Skønne, jeg seer, og ved at give mig Evner og Tid til i Aarens Løb at gjøre de Studier, der ene sætte istand til at nyde det Hele paa værdig Maade.

Naar jeg seer de vældige Forhold her, da føler jeg ret, hvor

¹⁾ Denne blev Æresmedlem af „18. November“.

smaa vi er i Hjemmet. En Fronton og 8 Figurer som dem ved Marmorkirken — ja, det er Dagligdagsgjerning her ved større Foretagender. Hils nu gamle trofaste Venner og vær selv hjertelig hilset fra

Deres hengivne Ven
F. Meldahl.

24. April 1900 skriver Stein om Rosens „Dronning Dagmars Død“; man havde kritiseret, at Dronningen var afbildet liggende i sin Kiste: „Snart er al den Kritik glemt, og saa maa et Kunstværk forsvare *sig selv* og Mesteren. Det har Aarhundreder til det.

Den, der ikke kjender og bruger *Licentia poetica*, er hverken Digter eller Kunstner. Jeg har selv et lille ubetydeligt Billede paa Udstillingen:

„Kom i den sidste Nattevagt
i en af mine *Kjæres* Dragt.“

— staaer der i Salmen. Jeg har fremstillet selve Frelseren (som jo paakaldes), ellers vilde Ingen have forstaaet Meningen.

Jeg mener derfor, at Rosen er i sin Ret at fremstille Dagmar i sin Kiste, selv om enhver Skoledreng kan korrexe ham derfor, da Handlingen derved bliver klar, som den er, naar man læser Folkevisen. Jeg ejer Fabricius illustrerede Danmarkshist. og kjender Wegeners Composition af Æmnet. At Dronningen *har været* død, kan man ikke her see uden at vide det iforvejen.“

Stein døde 16. Nov. 1901 efter en Dags Svaghed, uden Døds-kamp eller Smerte. Paa hans Gravmonument findes Relieffet, „Kom i den sidste Nattevagt“.

„Det forekommer mig, at der er den største Grund og Anledning til, at Vilh. Petersen fik en offentlig Anerkjendelse for hans udmærkede Bygning for Carlsbergfonden,“ skrev Stein 18. Juli 1899, „det er sjældent, at et saa stilfuldt Bygningsværk fremstaaer hos os.“ Efter Opfordring fra Carlsbergfondens Direktion udnævntes Vilh. Petersen samme Aar til Etatsraad.

Vilh. Petersens Tankegang var som Meldahls: „Kun *Sagen* interesserer mig, ligesom Dem, ikke det Personlige.“ Under Forhandlingerne om Akademireformen gjør han strax Meldahl opmærksom paa, at, bevarer man ikke et kraftigt konservativt

Element i Akademiet, „saa vilde vi selv skrive Dødsdommen over Akademiet.“

Bedrøvet skriver han 6. April 1904, 74 Aar gammel: „Naar jeg nu ser tilbage og gjenopliver mit Liv i Erindringen, især fra den Tid jeg lærte Dem at kjende og vandt Deres Venskab, Raad og Støtte til stor Betydning for mit Liv og min Virken, — og tænker paa alt, hvad der har glædet og beaandet os i Retning af sand, skøn og god Kunst — saa er det tungt at maatte opleve den sørgelige Dekadence, som Nutiden har bragt med sig i sin Proletariatbølge, der vælter sig over alle Fornuftsskranker og oversøler alt Godt fra tidligere Tid med sit skidne Mudder, hvor Ukrudtet frodigt trives og kvæler eller forgifter det Godes unge Skud.“

Han skriver 15. Marts 1906:

Kære Kammerherre F. Meldahl.

Modtag min hjertelige Lykønskning til Fødselsdagen.

De kan tro, jeg savner Dem i høj Grad til Møderne i Akademi-raadet og vil neppe kunne gjøre mig fortrolig med Fraværelsen. Deres hengivne gamle Ven

Vilh. Petersen.

„Jeg seer ingen Ende paa Historien, uden De vil hjælpe mig dermed,“ skriver L. Fenger engang til Meldahl i en vidtløftig Sag, og han kommer en anden Gang i et Brev tilbage til Meldahls særlige Evner, da denne i Januar 1899 smaalig og hadefuldt¹⁾ var bleven overfaldet i Berlingske Tidende af den hidsige Martin Borch, og Fenger ved Direktørvalget var en af Meldahls ivrigste Forkæmpere. „Skulle danske Arkitekter aldrig kunne lære at tale i en sømmelig Tone om hinandens Arbejder“ skriver han 14. Januar, og to Dage efter, da han har omtalt, at Bache vilde have Krøyer valgt til Direktør: „Direktørstillingens Betydning seer jeg ikke i, at

¹⁾ Saaledes omtale Tuxen og Brummer, der ogsaa citerer Bierfreund, de Angreb paa Meldahl, som dengang fremkom i Bladene ved Martin Borch og bl. a. dennes Svoger, Nyrop. Man insinuerede, at Meldahls Restaurering af forskellige Slotte var foretaget paa uforsvarlig Maade, og meget betegnende angreb man ham ogsaa m. H. t. Bygninger, bl. a. Børsen og Charlottenborg, med hvis Restaurering han slet ikke havde havt at gjøre.

han fører Forsædet i Raadet og som Formand kan faae nogen Indflydelse paa Sagernes Gang (der vilde vi godt kunne tumle Krøyer) men derimod i, at han er Mellemanden mellem Akademiet og Ministeriet.

Her at have en paalidelig Mand, som kan gjøre sig gjældende, synes mig overmaade vigtigt.

De er Manden og har vel allerede ogsaa Sthyr's Øre.“ —

Med Bache havde Meldahl i mange Aar staaet paa venskabelig Fod, „Tak for venlig Modtagelse imorges“ skriver han 8. April 1879 „den Redebonhed, hvormed De straks var villig til at yde Locher Hjælp, rørte mig aldeles.“

Og 16. Mai 1886: „Et af Deres Værker har vi daglig Glæde af, Marmorkirken, den ligger lige for vore Vinduer¹⁾, og jeg glæder mig til at vise Dem den herfra, hvor Linier og Forhold virke storartet og harmonisk skjønt.“ Paa det Portrait, Bache i 1911 malede af Frederik VIII til Frederiksborg Riddersal, seer man i Baggrunden Marmorkirkens Kuppel.

Bache skrev i Aarenes Løb adskillige fornøielige Breve til Meldahl. „Vi har — takket være Professor Vermehren, som anbefalede os et dejligt Sted — tilbragt saa prægtige 3 Maaneder paa Landet, som ingensinde før“ skriver han 2. Sept. 1876 efter et Ophold i Vester Egede. „Fri som Fugle, saavidt muligt undgaaende den Løkkemad, som Egnens elskværdige og saare gjæstfri Honoratiores udstillede for os i Form af Invitationer, men flyvende rundt imellem Bønder, Høstakke, Køer og Heste og — et Land, bølgende og vekslede med Mark, Eng og Skov, saa skønt, som Chr. Winther maler det.“

„Jeg har kun een eneste Ærgjerrighed, men den er rigtignok ogsaa meget stor, det er at blive en dygtig Kunstner“ skriver han 15. Marts 1882. „I andre Henseender vil jeg helst holde mig lidt tilbage.“

Meget smukt omtaler han forskjellige Kunstnere, saaledes 22. Mai 1874: „Jeg har haft stor Glæde af at see Blochs Billede, det er herligt, at vi have saadan en Kunstner.“

„Det var sørgeligt at Jerichau døde“ skriver han 28. Juli 1883, „ikke fordi jeg længer ventede noget særlig skjønt eller stort fra hans Haand, der jo allerede længe havde været træt. Men fordi

¹⁾ Baches boede dengang St. Kongensgade No. 83.

han var en af vore Store eller maaske vor Største, hvis Nærværelse imellem os var en Pryd, en Støtte og en Stolthed for os.“

„Der er blevet hængt nye Billeder op i Dag“ skriver Bache 1. Mai 1887. „Et deiligt Landskab, Aften efter Solnedgang af Kyhn, noget af det smukkeste, jeg har set af ham. Han er dog en gammel Kjørnekarl.“

I 1901 indsendte la Cour et Andragende til Ministeriet om Understøttelse til den gamle Landskabsmaler A. Fritz, og Bache beder om Meldahls Underskrift samt Støtte i Sagen: „Fritz er jo aldrig blevet noget fremragende, men han var dog et Kunstner-naturel. Jeg gik paa Malerskolen med ham, og hans Arbejder der vare saa fortrinlige, at Marstrand henrykt tilbragte lang Tid foran dem. Han bad om en af Fritz's Modelfigurer og havde denne i lang Tid i sit Atelier. Men Fritz var „sen i Vendingen“ og fik heller ikke solgt noget, og saa havde han i længere Tid et fotografisk Atelier, opgav dette senere og blev Landskabsmaler. De kjender hans farverige Billeder, der aander stærk Kjærlighed til Naturen. Personlig er han et sjælden elskværdigt Menneske, en stilfærdig og fin Natur.“

I 1887 blev Bache Professor i Malerkunst efter Roed. Kort efter fik han en stor Hædersbevisning fra Udlandet. Fru Meldahl skriver 15. December 1887 til en Datter, at Bache og Bloch vare bleven opfordrede fra Florenz til at male deres Selvportraiter til Uffizisamlingen: „Bache kom aldeles straalende op til os; jeg skulde hjælpe ham med at læse Skrivelsen, der var noget utydelig affattet. Det er de første danske Malere, som komme der. Det var saa rørende at se, hvorledes Stolthed og Beskedenhed kæmpede hos Bache; han gjorde rigtig Indtryk af et fornøieligt, godt Barn. —

Han kunde slet ikke begribe, hvorledes hans Ry var trængt ned til Italien. Tænkeligt er det, at det smukke Jagtselskab fra Frijsenborg, som var i Berlin, har gjort Indtryk.“

Til Fru Meldahls Sorg kølnedes Forholdet mellem Bache og Meldahl i de senere Aar. Denne fandt, at Bache vilde være Ven med alle Partier, og han vidste fra Peters og Dorph, at Bache ingenlunde var „mindre radikal eller mere konservativ end Krøyer at dømme efter hans Udtalelser.“ Det kunde heller ikke være let for Meldahl i 1890 at blive Vicedirekteur for Bache, der forlængst havde erklæret, at han egentlig ingen Interesse havde for Aka-

demiet som Institution. „*Kunsten* det er Hovedsagen“ skrev han 15. Marts 1882, efter at Scavenius brutalt havde sendt Akademiet Langes Reformforslag „Akademi-Forsamling er jo blot noget, der arbejder ved Siden af, generer eller ogsaa gavner *Kunsten lidt* hist og her.“ Det var væsentlig kun, fordi Meldahl ønskede det, at han overhovedet kom til Møderne. Han fandt, at Langes Forslag var „en sund, simpel og naturlig Ordning af Tingene,“ altsaa støttede han en Ordning, hvis Resultat i det lange Løb har været Kunstakademiets Forfald: „Naar jeg taler med Dem, og vi ere af forskjellige Meninger, føler jeg altid, at jeg trækker det korteste Straa. Deres Tanke er hurtig, og Deres Ord ere Deres Tankes villige og dygtige Tjenere. Min Opfattelse kan være hurtig nok, men mine Tjenere ere uøvede, enten snublende, klodsede eller hæsblæsende uden at udrette deres Ærinde. Skulde nu i denne Akademi Sag, hvor vor Opfattelse vil gaae i meget forskellige Retninger, disse mine ubehjælpsomme Tjenere komme til at støde Dem, saa beder jeg paa Forhaand om Undskyldning. Thi det vilde gjøre mig meget ondt, om det — (jeg tør nok kalde det) — Ven-skab, som jeg glæder mig ved, at De omfatter mig med, skulde lide noget Skaar derved. Og det vilde bedrøve mig, om De skulde troe, at jeg tilsidesatte den Taknemlighed eller Agtelse, som De stadigt har givet mig Grund til at føle for Dem.“

Naar Meldahl og Heinrich Hansen ere fraværende, anerkjender Bache uforbeholdent, at Forhandlingerne „ikke gaaer med saa stor Præcision som under vor gamle General og hans Næstkommanderende.“ — Han udsætter et Udvalgsmøde „thi vi maa absolut have Dem med. Jeg finder de Indvendinger, De gjør, saa rigtige og kloge og Deres Overblik her saa modent, at vi ikke paa nogen Maade kan undvære Deres Bistand.“ Ogsaa paa andre Punkter ere de enige. Bache skriver 3. Februar 1905: „Til Skole-raadet kunde det vist være rigtigt at vælge Jul. Paulsen og Tuxen — der jo saa gjerne vil det. De maae saa inderlig gjerne komme ind og kigge os i Kortene, de vil nok see, at vi spiller ærligt Spil.“

Bache glædede sig over den Fest paa Hotel d'Angleterre, der blev gjort for Meldahl 4. Januar 1890 i Anledning af hans 25 Aars Jubilæum som Professor. Under Festen drog en Deputation af Elever fra Charlottenborg over til Hotellet med Lysballoner og et Musikkorps i Spidsen. Det skal have været et smukt Syn, da

Lampebærerne havde stillet sig i en stor Halvkreds i Hotellets Gaard, og Architekterne Brummer og Sylow traadte frem og holdt en Tale til Meldahl, som stod paa Trappen foran den store Sal. I festligt Optog fulgte Eleverne Meldahl hjem og gav ham et rungende Hurra, da han gik ind ad sin Dør paa Charlottenborg. „Det var en deilig Dag forleden,“ skriver Bache 8. Januar „særlig synes jeg, at det var saa smukt, at Eleverne bragte deres Hilsen. Jeg maatte gaae hjem lidt tidligt, da jeg jo endnu var Reconvalescent, men jeg hørte om den storartede Maade, hvorpaa De var escorteret hjem.“

1. April 1890, da Bache er bleven Directeur, skriver han: „Tak for Deres smukke Hilsen til mig i Aften i Akademiet.“

Som tidligere nævnt modarbejdede Bache i 1899 ihærdig, men forgjæves, Meldahls Valg til Directeur, og i 1906 hindrede han, til Sorg for Vilh. Petersen, Meldahls Valg til Akademiraadet. Det er muligt at han i det sidste Tilfælde har kunnet anføre som Grund, at Meldahl var henved 80 Aar gammel. —

Albert Jensen, der 1879—99 var Lærer paa Architekturskolen, havde fra sin Stipendiereise hjembragt en Række elegante Tegninger af Kapitæler, som Meldahl med stor Glæde viste frem i sit Hjem, og som blev kjøbt til Skolen som Forbilleder.

„Jeg foreslog og fastholdt i 25 Aar Tanken om Dekorationsklassens Professorat og Betydning.“ Meldahl bad N. Fristrup, der 1877—78 var paa Stipendiereise i Italien, om at lægge Mærke til, hvor der fandtes gode Afstøbninger, som man mulig kunde købe: „Jeg husker godt“ skriver Fristrup, Venedig, 9. December 1877 „hvor beskedent det Undervisningsapparat var, der stod til vor Raadighed den Tid, jeg gik paa Dekorationsskolen hos Hilker, og det er sagtens ikke blevet meget bedre nu.“

Fristrup fremsendte sine Reisestudier og blev fra 1881 Bestyrer for Dekorationsskolen, der kun havde været daarlig besøgt, men som under hans energiske Ledelse efterhaanden fik større Tilgang; der arbejdedes her saaledes, at ogsaa denne Skole i Tidens Løb kunde dimittere Maler- og Billedhuggerelever til Guldmedaillekonkursen. Meldahl fandt dog stadig at Dekorationsklassen var „Skolens Schmerzens Kind“. Hverken *Hilker*, *Schondel*, *Wegener* eller Fristrup have kunnet faa Gang paa den vanskelige Undervisning. Jeg har derfor igjennem mange Aar stadig søgt at nøies

med at skabe et rigt Materiale paa Skolen af Forbilleder i Værker, Studier, Afstøbninger, Modeller m. m.“¹⁾)

Peters udtalte i Skoleraadmødet i Marts 1881, at Meldahl var den, der altid havde vist denne Sag, Dekorationsskolen, den største Interesse. I 1906 havde Fristrup sit 25 Aars Jubilæum ved Skolen, og hans Taknemlighed mod Meldahl faaer det smukkeste Udtryk i nedenstaaende Brev 19. Oktober:

Kjære Hr. Kammerherre Meldahl!

Som De véd, har mine Elever foranstaltet en Fest for mig i Anledning af min Jubilæums- og min Fødselsdag. Det blev i Sandhed en jublende Fest, og jeg er ganske overvældet af den Hyldest, der bølgede mig imøde ved den Lejlighed. Jeg spørger mig selv: har Du virkelig fortjent al den Hæder, der vistes Dig? Det være nu, som det vil, men nu skal jeg takke, og den, jeg skylder den største Tak, det er Dem, Hr. Kammerherre Meldahl. De har været mit Forbillede, mit Ideal, jeg har beundret Deres rastløse Energi, Deres enestaaende Arbejdsevne, i Sandhed, De har været en Førsterangsfører for os allesammen. At det forholder sig saaledes, fik man, blandt meget andet, ret Bekræftelse paa, da Forslaget om at opstille Deres Buste i Akademiet kom frem. Bache sendte det rundt til Medlemmerne med den korte Tilføjelse „Intet Svar betyder ja“ og se, der kom ikke et eneste Svar, saa naturlig og selvfølgelig fandt man, at det var en Hæder, De ærlig havde fortjent, og uagtet at De sandelig ikke altid havde taget med Fløjelshandsker paa de kjære Herrer.

Lader jeg Blikket dvæle ved de unge Dage, da jeg tiltraadte min Livsvandring, hvilken uhyre Forskjel paa mit Livssyn dengang og nu. Dengang laa Alt i et Rosenskjær for mig, og hvad blev det saa? En trælsom Vandring henad Livets Landevej, hvor den ene af de kjære Rejsefæller efter den anden faldt fra, først af Alle den kjæreste, jeg ejede paa denne Jord, hende, som nu sover den evige Søvn paa Venezias Campo santo, og efter hende fulgte Vennerne. Men hvad der siden har holdt mig oppe, det var min Lærergjerning, der blev til et sandt Held for mig, igjennem den kom jeg i nært Forhold til de unge, og det medførte, at jeg kom til at se nogenlunde lyst paa Livet.

¹⁾ Se Tillæg I: Om Architektur- og Dekorationsskolerne.

Kjære Hr. Kammerherre Meldahl, De har været mit Et og Alt, og jeg savner Udtryk for den Taknemlighed, jeg skylder Dem. At tænke paa nogensinde at gjøre Gjengjæld ligger ganske udenfor min Evne, jeg vil derfor hellere rette et Par Bønner til Dem: Vil De altid bevare mig i venlig Erindring? Maa jeg som hidtil være Deres Ven? Vil De imellemstunder tænke lidt paa Deres Fristrup? Aa, om De vidste, hvor underlig tomt der er blevet i det kjære gamle Slot, siden De drog bort. Jeg kan ikke ret gjøre mig fortrolig med, at jeg ikke mere skal se Dem i Skolestuerne eller møde Dem paa Slottets Trapper. Deres inderlig taknemlige og hengivne

N. Fristrup.

Meldahl havde bedt Heinr. Hansen om i Perspektivklassen at fortælle Noget om Perspektivens Historie, saa at Eleverne kunde lære at kjende, hvorledes man igjennem *alle Tider* havde brugt og studeret denne. „Men det laa ikke for ham. Saa gav jeg C. V. Nielsen Ideen, og han har til Ære for vort Land og Skolen skrevet et større Værk med rige Illustrationer, der netop viser det, jeg paapegede. Men hvormange have Darnelse nok til at læse og vurdere det Arbeide? I Udlandet har man agtet og hædret ham! Uagtet gjentagne Bønner fra min Side har han ikke kunnet opnaa den tarvelige Professortitel, der ellers ruttet saa let med.“

Da Meldahl havde sendt ham „Kunstakademiets Historie“, giver han i sit Takkebrev 10. April 1904 følgende Rettelser til Bogen: „Jeg kan ikke indrømme Rigtigheden af Bemærkningerne om Hetsch Side 297. I de 9 Aar, jeg daglig har været om Professor Hetsch, har jeg aldrig hørt ham tale *ringeagtende* om den middelalderlige Kunst, og det var paa hans Opfordring, at jeg særlig maatte studere denne, hvorefter han skaffede mig meget Arbejde med at tegne gotiske Møbler til Kammerherrerne Scavenius og Wichfeld samt til Enkedronningens Bibliotheksværelse; paa hans Anbefaling tegnede jeg endvidere det gotiske Bogskab, som blev skænket Hertuginde af Cumberland. Han var heller ikke en Hader af den polychrome Arkitektur, tværtimod interesserede han sig meget herfor og lod mig udføre en Tempelfaçade med denne Behandling ved Studiet af hans Ven Hittorfs Værk „Architecture polychrome chez les Grecs.“ Hvad angaar Arkitekten Christian

Hansen, da fortalte Hetsch mig, at denne Kunstner, som da havde et stort Navn i Kunstverdenen, allerede af Kong Christian den Ottende var anmodet om at komme her til Landet.“ —

Da N. Simonsen i 1883 afgik som Professor ved Akademiet, skrev Bache til Meldahl: „Da jeg modtog Deres venlige Brev, havde jeg forlængst taget mit Parti, og det glæder mig, at det Resultat, jeg er kommet til, fuldstændig er det Samme, som De raader mig til. Jeg spurgte Bloch, om han søger det nu ledige Professorat og fik til Svar ja. Dermed er jeg beroliget og vil give ham min Stemme og for Akademiets Anseelse haabe, at han bliver valgt og som Honneur for Mandens hele Virksomhed ønske, at han maa blive valgt eenstemmigt. Overlever jeg Professor Roed, saa vil jeg til den Tid søge om Professor-Stillingen; men bliver Exner valgt fremfor mig, saa troer jeg ikke, det vil fylde mig med Bitterhed.“

Bloch blev Professor. Meldahl satte megen Pris paa ham. At skrive Breve laa ikke for Bloch, de, han med sine lidt ubehjælp-somme Bogstaver har skrevet til Meldahl, ere ganske saglige, undertiden med et Skær af Humor, saaledes 12. April 1877:

Kjære Etatsraad Meldahl.

De spørger — jeg svarer.

Krøyer kan og maa og skal male meget bedre Billeder, han er endnu saa ung, saa vi ere berettigede til at vente det, derfor vilde jeg ikke kjøbe Fiskerne, *især da det er solgt.*

Deres hengivne

C. Bloch.

Februar 1881: „Det glæder mig meget at høre, at Roed og Sonne faar Noget af Staten, det er jo heller ikke saa galt at vænne Folket til at skjønne lidt paa deres Kunstnere.“

Godmodig protesterer han i Marts 1882 imod, at Fristrup udendvidere har indstillet en saa dannet Kunstner som Hertzog til Afskedigelse som Assistent i Forberedelses- og Dekorations-klassen. Meldahl har paa Brevet noteret: „Øllebrød. Hertzog var ubrugelig.“

17. Juni 1884: „Det glæder mig igjen at faae Brev fra Dem, da det er et synligt Beviis paa Deres Hjemkomst og Energi, som,

haaber jeg, ingen Sygdom vil faae Bugt med hverken nu eller senere.“

Og 21. Juli 1884: „Jeg tvivler ikke om, Zahrtnann kan gjøre de store Figurer til Kirken; men jeg troer neppe, han vil; Nutidens Malere vil noget Andet, fordi Tiden vil det, og det nytter ikke at stride imod.“

Bloch var stilfærdig og tilbageholdende. Uforglemmelig har et Udtryk for hans Selvkritik virket paa Meldahls Datter, som engang hjemme havde ham tilbords i et Herreselskab. Han talte med hende om Frenologi, han sagde, „han troede nok derpaa med Hensyn til virkelig store Mænd, Genier, men,“ tilføiede han til Overretsassessor Andræ „hos almindelige Mennesker som De og jeg, troer jeg ikke, der er Noget at se.“

Det var en stor Sorg for Meldahl, da Bloch døde 22. Februar 1890. Han skrev til Carl Jacobsen: „Selv om Bloch ikke stod mig saa nær, saa var det for mig et stort Tab at miste den Hædersmand.“ —

Meldahl led under, at adskillige Kunstnere vare uklare Hoveder. Det er derfor en stor Ros, naar han skriver: „Olrík var en skarp Sophist, der ærligt stræbte efter Sandhed.“ Denne skriver, Rom, 3. Februar 1879: „At De har stillet Dem til Rigsdagen, men ikke opnaaet Valg, har jeg seet af Avisen, men siden De selv siger: „det er jo det Rette, det, der skeer“ saa vil jeg ikke nægte, at det forekommer mig at være et sandt Held, at De ikke blev valgt. Deels synes jeg, Deres Tid og Kræfter ere saa alvorlig lagt Beslag paa ved Deres mangesidige Virksomhed, at jeg ikke begriber, hvorledes det skulde blive Dem muligt i lange Tider at gaae op i Rigsdagen og desuden arbeide i Udvalg, og deels kan jeg ikke troe andet, end at De, lige som hidtil, fuldt saa vel vil være Kunsten til Gavn *udenfor* Rigsdagen, hvor De *kan* staae udenfor alle Partier og netop derfor snarest opnaa det Attraaede. Fremfor Alt ønsker jeg Dem godt Helbred, saa De af Hjertens Lyst kan bruge Deres rige Evner til Lykke for Dem selv og mange Andre.“

Olrík hørte „til dem, der betragte en Reform af Akademiet for ønskelig, ja nødvendig“ som han skrev 21. Marts 1882 „men jeg hører tillige til dem, der ikke kan forsone sig med den Maade, hvorpaa Reformsagen nu er kommen frem, baade hvad angaaer de yngre Kunstneres Optræden, som der dog er ikke faa Ting,

der kan tjene til Undskyldning, men især hvad angaaer Akademiets Secretair, Docent Langes Optræden; thi at en af Akademiets Embedsmænd saa at sige conspirerer med Akademiets Fjender for at kuldkaſte Akademiet, thi Hr. Langes Reformplan har jo, ſom ogsaa Ministeren bemærker, en Ophævelse af Akademiet til Maal — det, forekommer mig, er utilbørligt og maatte gjøre Hr. Lange umulig ſom Akademiets Secretair for Fremtiden.“

3. December 1884 feiredes 200 Aars Dagen for Holbergs Fødsel. Kultusministeriet negtede at bekoste Charlottenborgs Illumination. Efter et Akademimøde skriver Olrik 28. November: „Paa Hjemveien fra Charlottenborg gik det mig rundt i Hovedet, at vort gamle Akademie ſkulde ſtaa ſort under en eventuel Illumination af Kongens Nytorv i Anledning af *Holbergfeſten*.“ Skjøndt det jo nu er bagefter, kan han ikke lade være med at ſpørge „om det dog ikke var muligt ved privat Sammenskud blandt Medlemmerne at ſkaffe de nødvendige 100 Kr. tilveie. Saa uſle ere vi dog ikke, at vi ikke ſkulde kunne afſe 2 Kr. hver for at hædre Holberg, Tanken opſtod hos mig, medens vi vare ſamlede, men det ſtillede ſig da for mig, ſom om det vilde være en Demonſtration mod Ministeriet, og jeg ſagde derfor intet.“ Nu er han dog klar paa, „at Ingen kan fortænke os i, at vi ikke ville udsætte os for, at man ſkulde tro om Akademiet og dets Medlemmer, at der var mindre Interesſe og Taknemmelighed ligeoverfor Holberg end alle andre Steder. Jeg er villig til at dele med Dem den Udgiſt, der foraaſages ved, at et Bud bærer en Liſte omkring til de Herrer Medlemmer.“

Der blev Illumination ved Gasfakler.

Ved Regeringsjubilæet 15. November 1888 overrakte Kunſt-akademiet Kongen en Adresse, der var dekoreret med Farvetegninger af Olrik. Meldahl har ment, at det maatte være for triſt for Kongen, at det første Billede var en Skikkelse med et brudt Sværd, men Olrik holdt paa det Modsatte. Han ſkriver 3. September 1888, at han ikke kunde tænke ſig, at Tegningen ſkulde miſhage „Kong Christian, god, alvorlig, ærlig og ſandhedskjærlig ſom han er, og uden Skyld i Danmarks Ulykke. Ligeſaa lidt kan jeg tænke mig, at ſelve Fremstillingen af Mindet, den unge ranke (ikke bøiede) ſtille og værdig fremskridende Kvinde, ſkulde virke ubehageligt. Kongen vilde ſikkert føle den Sorg, han følte og føler,

mere knugende, naar ingen vovede at vise, at de delte den med ham. Ogsaa jeg har været Vidne til Kongens Sorg, jeg var hos ham, da han modtog Efterretningen om, at Tydskerne havde begyndt at bombardere Sønderborg, den aabne By, og jeg glemmer aldrig den dybe Kummer, hans Ansigt afspejlede; i de følgende Dage var jeg ogsaa hos ham (jeg modellerede en lille Medaillon, som skulde bruges til den Krigsmedaille, som blev præget, men aldrig uddelt), og sjelden veg dette Udtryk fra Kongens Ansigt.“ Han skriver endnu 16. September: Tak for Brevet af igaar! En Indrømmelse vil jeg gjøre Dem, men videre kan jeg ikke gaa, og det er, at jeg er villig til at hele Sværdet, saa Figuren blot fremtræder som et Krigsbaar i Modsætning til de andre, uden Hentydning til Kampens Udfald. —

„Hertzog, der tilsidst blev lidt af et Ævl, var en ærlig Kunstnersjæl, som jeg dog altid gjerne lyttede til. V. Bissen for god; den der sidst talte med ham, fik ham med sig lige mod det, han havde sagt kort forinden.“

„Neumann og Sørensen vare indolente, men aabne og ærlige. Godfred Christensen ilter, aaben og ærlig.“ Da Meldahl blev 80 Aar 16. Marts 1907, sender Godfred Christensen en personlig Hilsen: Thi ikke alene vil jeg som Dansk mindes paa denne Dag, hvad den danske Kunstnerstand skylder Dem for det Exempel paa Kraft, Ihærdighed og Storsyn, som har præget Deres Arbejde for Kunstens Udvikling i vort Fædreland, et Arbejde, som tillige har sat sit Mærke paa saa mange Omraader, men den uforbeholdne og opmuntrende Anerkendelse og strenge redelige Kritik, De har viist overfor *mig* ligefra mine unge Aar, har medført eller udviklet hos mig en erkendtlig Hengivenhed, som disse Linier skulde være et Udtryk for. —

„V. Johansen, Niss, Zacho uklare som Raadgivere, men alle begavede Folk som Kunstnere.“

Blandt de andre begavede Kunstnere, der havde uklart Hoved, nævner Meldahl Jerndorff „en alvorlig arbejdende Mand, men næsten ikke til at faa til at tage en Beslutning“ og Krøyer: „en begrænset Forstand med Attraa efter at spille en Leders Rolle uden Lederevne. Han talte gjentagen til mig om sin fremtidige Stilling som Direktør.“

Jerndorff takker Meldahls, Roma, 13. Marts 1877, „for skønne

og muntre Minder ved det lille Møde i Venedig“ og vexler paa sin Stipendiereise venlige Breve med Meldahl. Det Samme er Tilfældet med Krøyer, der, Paris, 12. Januar 1878, efter Meldahls Opfordring sender Breddemaalene for Seinebroerne, naturligvis fordi Meldahl i Borgerrepræsentationen netop da kæmpede for at faae Holmens Bro og Høibro saa brede som muligt. Krøyer fortsætter: „Med Hensyn til mit Arbejde hernede vilde jeg gjerne benytte Lejligheden til at meddele Dem et Par Ord. At der naturligvis kan være en Fare ved at blive kastet pludseligt ind i fremmede Forhold, som Etatsraaden antyder, er en Selvfølge. Men jeg troer, at den Skole, jeg har gaaet igjennem og vil gaa gjennem her, ikke saa let vil bringe Nogen paa Glati (om den end rører endel op i de respektive Sjæle, der gjennemgaaer den) da den er saa solid, saa alvorlig og stræng, som jeg ingensinde har truffet hjemme. Her fordres en Strængighed i Form, Bygning, en *Sandhed* i Farve, overhovedet *Sandhed* fremfor Alt, maaske fremfor Skjønhed; men saa kommer jo Spørgsmaalet, om maaske ikke Sandhed altid er Skjønhed i en vis Forstand. — Om en Maaned rejser jeg til Madrid for 5—6 Uger og kommer her tilbage til Verdensudstillingen; men hvad jeg derefter vil gjøre, derom er jeg endnu i stor Tvivl. Næmlig om jeg skal blive her i Frankrig, tage paa Landet og gjøre Studier og male et Billede her i Paris næste Vinter, eller tage til Italien og gjøre Studier og tilbringe Vinteren i Rom. Bonnat raadede mig ubetinget til at blive her i Paris endnu et Aars Tid og male Noget til Salonen. „Man lærer bedst i Paris, og De skal lære mere“ sagde Bonnat.

Idet jeg slutteligt takker meget for Etatsraadens venlige Brev, sender jeg de hjerteligste Hilsener. Jeg haaber, at jeg ikke har plaget Dem med min lange Snak.

Ærbødigst Deres

P. S. Krøyer.

Krøyer tilbragte den følgende Vinter i Rom. Efter Hjemkomsten i 1881 malede han sit store Portrait af Meldahl. Han takker 4. Marts 1882 „for den Taalmodighed og Opofrelse af Tid, De har viist under Udførelsen af Portrætet,“ der blev udstillet paa Salonen i Paris. Krøyer skriver om det, Skagen, 30. Mai 1883: „Det er jo et af mine bedste — jeg tror *det bedste* — Portræt, jeg har malet.“

Efter Blochs Død skrev Meldahl strax til Krøyer, der svarer, Napoli, 2. Marts 1890: Hr. Etatsraad Meldahl. Jeg hørte først for en Uges Tid siden, at Bloch var dødsygg, og kun faa Dage efter saae jeg i et italiensk Blad, at han var død. Det var overordentlig sørgeligt, at det skulde komme saaledes. Bloch var lige stor Hædersmand som Kunstner og Menneske. Det var altfor tidligt, han gik bort.

Jeg takker Dem meget for Deres elskværdige Brev. Men Deres Opfordring til at søge den ledige Professorplads maa De undskylde mig, at jeg ikke kan følge. Jeg føler mig selv og min Virksomhed for meget afhængig (om jeg tør bruge det Udtryk) af en saa ubetinget Ubundethed som muligt. Jeg passer saa lidt til en regelret Akademiprofessorisk Virksomhed. Jeg trænger til Frihed, og den frygter jeg for, skal lide indenfor Akademiets skumle Mure — min Virksomhed ligger saa meget ude i de frie Forhold.

Med venligst Hilsen

Deres

P. S. Krøyer.

Ogsaa Zahrtmann skrev til Meldahl paa sin Stipendiareise, Rom, 16. Januar 1878. Det var, efter at Meldahl havde fortalt Jerndorff om alle de historiske Billeder, man ønskede at faae til Frederiksborg, og bedt ham vise Listen til Zahrtmann, Schwartz og Helsted: „Jeg greb strax Ideen med stor Glæde og har igrunden fra det Øjeblik af ikke tænkt paa meget Andet end at se at være med til denne Konkurs, eller hvad det nu bliver. Jeg tænker stærkt paa at tage hjem, om det nu bliver for at blive hjemme eller kun for fuldstændigere at sætte mig ind i, hvad der forlanges. Foreløbig har jeg opsagt mit Atelier her. Dog maa jeg allerførst bringe Dem min Tak, fordi De i denne Sag har henvendt Tanken paa mig: en Henvendelse, der glædede mig mere end denne, kunde jeg maaske vanskeligt faa. Et Billede af Sigbrit, Dyveke, Christian II og nogle Skrivere har jeg især syslet med, der vil derfor kunne gjøres en Karton dertil i Løbet af et Par Maaneder.“

Efter at have hørt fra Meldahl skriver Zahrtmann igjen, Pompei, 11. April: „Siden jeg Nyaarsdag fik Deres Tanke om Billederne til Frederiksborg at vide, har jeg tænkt meget over den Sag. Nu ser jeg af Deres Brev, at de ikke ere bestemte til Riddersalen, men til

en Række Sale, hvortil jeg ogsaa synes, at disse Billeder egne sig langt bedre. Jeg har set mange Paladser siden da, og jeg har tidt følt, hvor godt ogsaa et Nederlag eller en i og for sig sørgelig Begivenhed kunde gjøre i en mindre Sal, og hvormeget især de mindre om end ikke mindre karakteristiske Scener ere henviste til mindre Sale. Sigbrits, Toves eller Saxo Grammaticus Liv kan da ogsaa vanskeligt være Pendant til Dronning Philippas Forsvar af Kjøbenhavn eller Ivar Lykkes Nedlæggen af Fanerne for Margretes Fødder.“

Zahrtmann kom ikke til at male Noget til Frederiksborg, og Grunden har naturligvis været den, han anfører: „Der er mange af Opgaverne, jeg har stort Mod paa, og der er kun een Ting, der afholder mig fra strax at tage fat, og det er den overmaade store Størrelse, som vistnok er det, der vil lægge mig størst Hindring. Der er ingen Opgave, jeg har mere Lyst til end Sigbrit, Dyveke og Kristian II. Jeg ved saa godt, hvorledes jeg vil have det, men selv om Størrelsen ikke var saa *vanskelig*, saa synes jeg heller ikke, at det egner sig til de enorme Forhold, og tilsidst synes jeg næsten, at det er den værste Indvending mod et Billede, naar det maa siges: men hvorfor har han gjort det saa stort. Derfor, skulde det virkelig ske, at jeg faar Noget med alle disse Billeder at gjøre, da tænker jeg bestemt at begynde med Dronning Philippas Forsvar. Jeg har i meget lang Tid arbeidet paa det Billede af David, jeg har sendt hjem, og jeg er meget ked over ikke at have naaet et bedre Resultat, ja, der var endogsaa En, hvem jeg anseer for min nærmeste Ven og maaske den kompetenteste Dommer blandt os Yngre, der raadede mig fra at udstille dette Billede, det var Krohn. — Har jeg alligevel gjort det, saa er det i fuld Følelse af, at det er saare langt fra at tilfredsstille mig, men at det dog er et Udtryk for, hvor langt mine Evner nu har rakt, og af at Kunstnerne ialfald godt maa vide, hvor vanskeligt det er at løbe ind i nye Baner, selv om disse maaske engang ville blive netop de rette. Jeg har der arbejdet paa noget legemstort og nøgent, hvilke to Ting for mig vist er det vanskeligste af Alt. Jeg har arbejdet altfor længe derpaa, og den sidste Tid har næppe gjort Billedet bedre, men jeg troer, at det har været mig en ypperlig Lære, og jeg er dog glad over at have slidt dermed — jeg har ialfald lært meget, til jeg igen skal tage fat paa store Figurer. Nu rejser jeg

rundt og ser mig om; det er første Gang, jeg er i Pompei, men jeg har dog set, at her er aldeles udmærket at studere, og jeg kan ikke blive træt af at gaa ud og ind ad de mange private Huse. Nu har jeg overvundet Besværlighederne med Sprog og med at sætte mig ind i et fremmed Folks Liv, og nu synes jeg just som Maler at kunne have Fordel af det udmærkede Klima, de store Atelierer og de skønne Modeller. Imidlertid har det været Akademiet, der har hjulpet mig til at kunne være her saa længe, og jeg sender Dem som dets Formand min Tak derfor.“ —

29. Oktober 1896 skriver Carl Thomsen til Meldahl, der har sendt ham et Særtryk af sine „Iagttagelser paa en Reise i Mellem- og Sydeuropa“ et Foredrag, han havde holdt i Geografisk Selskab: „Med megen Interesse har jeg iaften gjenne læst Deres Afhandling om den tysk-franske Barok-Architekturs Indflydelse paa vor nationale Bygningskunst i forrige Aarhundrede, som De har været saa venlig at sende mig. Gjennem Deres Afhandling har jeg faaet et anskueligt Billede af kunstneriske Forhold i en Periode, som jeg i det Hele omfatter med den allerstørste Interesse, og hvis Architektur jeg ogsaa har troet efter Evne at have bestræbt mig for at lære at kjende, hvor Leiligheden tilbød sig. Jeg er fornylig vendt hjem fra en Udenlandsreise, hvor jeg saa godt som udelukkende har concentreret mig paa at see *Malerkunst*. Nu beklager jeg desmere, at Tiden og Forholdene ikke tillod mig i større Udstrækning at tage det 18de Aarhundredes Bygningskunst med, da der virkelig havde været en Lejlighed dertil, som jeg sikkert ikke havde ladet ubenyttet, hvis jeg forinden havde gjort Bekjendtskab med Deres Foredrag.“

1895—97 havde Carl Thomsen Tilsyn med Restaureringen af Thorvaldsens Malerisamling, og i 1897 er der allerede Tale om, at han skulde male Billeder i Kavalerstolen i Frederiksborg Slotskirke. Det blev Frisen „Indtoget i Jerusalem“, der var færdig i 1904.

Der blev det venligste Forhold, ja et Venneforhold mellem Carl Thomsen, Vermehrens taknemlige Elev, og Meldahl, og det voxede kun under det Forretningsforhold, hvori de stod til hinanden ved de nævnte Arbejder.

Carl Thomsen, der i Sommeren 1897 først havde opholdt sig en 14 Dages Tid paa Heden for at gjøre nogle Studier og sætte

sig ind i forskellige Forhold vedrørende Blichers Noveller, fik i August et Adgangskort til Frederiksborgmuseet, saa at han uhindret kunde færdes og arbeide der med sin Skizzebog. Det var i Anledning af „Illustrationsarbeider, hvis Motiver alle foregaar i en svunden Tid,“ skriver han til Meldahl 11. August 1897. „Der findes saa rigt og mangeartet Stof paa Museet, som vilde kunne komme mig til Gode just ved slige Arbeider, naar det kun var nogenlunde tilgjængeligt for mig.“

Carl Thomsen indtog en selvstændig Stilling blandt Kunstnerne. Han skriver 16. Februar 1898:

Kjære Hr. Kammerherre!

Hjertelig Tak for Deres Brev, som jeg modtog igaar Aftes, og som i fuldt Maal manifesterer Deres venlige Sindelag imod mig. Jeg veed jo om mig selv, at jeg baade i min egen Kunst og i de kunstadministrative Forhold, som det er faldet i min Lod at tage Deel i, er en Slags Løsgænger, der staaer med det ene Been i det Gamle og med det Andet i det Nye og derfor ikke har villet sværge til noget Partis Fane og derfor ogsaa mere end een Gang har følt Knubsene fra begge Sider. Men jeg veed ogsaa med mig selv, at naar jeg saa vidt muligt har holdt mig udenfor Partierne, da er det, fordi jeg i hvert enkelt Tilfælde vil have Lov til at handle efter min Overbevisning, og fordi det er min Tro, at den absolute Ret aldrig findes hos det ene eller det andet Parti, men at Udviklingen i vor Kunst ligesom ethvert andet sundt og jevnt Fremskridt skeer ved Gnidningsmodstanden mellem det Gamle og det Nye. Og bliver Frictionen nu og da saa stærk, at det bliver for hedt og blusser op, saa veed jeg, det skeer i Kraft af en Naturlov og hører til dem, der gjerne vil slaae lidt Vand paa. Jeg føler Trang til ligeoverfor Dem, kjære Hr. Kammerherre, at gjøre denne Selvbekjendelse, fordi det virkelig fremfor alt Andet stedse har ligget mig paa Hjerte at kunne see humant til alle Sider, og fordi det glæder mig, at De har havt Øiet aabent for denne min Bestræbelse. Men Takken for dette og det Øvrige maa nu og fremdeles blive paa min Side.

Deres ærbødig

hengivne

Carl Thomsen.

23. Mai 1902, (da Vilh. Bissen var Directeur), skriver Carl Thomsen i al Fortrolighed i Anledning af en offentlig Opfordring til at skaffe Hammershøi en Studiereise i Italien, hvorved Motiveringen var, at „det har vist sig umuligt for ham at opnaa dette ad regelmæssig Vej“: „Har De seet den Opfordring til at yde Hammershøi Understøttelse til en Udenlandsreise, som stod i „Politiken“ imorges, undertegnet af 7 Kunstnere, hvoriblandt Jerndorff, Krøyer, Jul. Paulsen og Viggo Johansen. Dette Skridt har berørt mig meget pinligt. Vel beklager jeg høiligen, at Hammershøi ikke fik noget Stipendium fra Akademiet, da det baade vilde have været retfærdigt og klogt, om han var kommet i Betragtning, men at 4 Akademiraadsmedlemmer paa denne Maade offentlig desavouere det Raad, hvortil de selv høre, og i hvis Afstemning de have deltaget under den selvfølgeligelige Forudsætning, at man loyalt maa bøie sig for det eventuelle Resultat, selv om dette maatte gaae Ens egen Overbevisning imod, det forekommer mig at være et Misgreb og et Overgreb, som ikke stemmer med mine Begreber om, hvad der er ret eller rigtigt hæderligt. Allermest beklager jeg, at Jerndorffs Navn findes imellem de 7, ja jeg vil tilstaae, at dette har berørt mig ligefrem smerteligt, fordi jeg deri seer en Mangel paa Ansvarsfølelse og Takt, som jeg ikke havde tiltroet ham. Jeg vil søge ham i Eftermiddag, jeg kan som hans gamle Ven ikke lade være med at sige ham, at der er Tider, da man skal tale, og Tider, da man maa tie, og at det ikke gaaer an offentlig at desavouere den Institution, hvis Embedsmand man er. Saa hører jo Alting op. Det manglede blot, at Akademiets Direktør ogsaa skulde have været med.“ 29. Mai fortsætter han: „Jeg gik efter min Bestemmelse til Jerndorff forleden og sagde ham uforbeholdent min Mening om hans Optræden i den Hammershøiske Sag. Han syntes selv at have havt Betæneligheder ved sin Optræden og optog forøvrigt mine Betragtninger af den, som jeg havde ventet det, med al Venlighed og Sagtmodighed.“

I Akademiet var Carl Thomsen ofte Meldahls Modstander, men det venskabelige Forhold imellem dem blev uforandret. Han skriver 31. December 1905:

Kjære Hr. Kammerherre!

Inden Aaret gaaer tilende, føler jeg Trang til at bringe Dem min Tak ikke alene for det sidst forløbne Aar, men for al den Tid,

da jeg under Deres Ægide har udført mine Arbejder til Frederiksborg Slotskirke, og for det venlige Sindelag og den Imødekommen paa alle Punkter, jeg altid har mærket hos Dem, og som, mere end De maaskee aner, har lettet mig Arbejdet og gjort mig det kjært. Jeg har stedse følt, at De med Tillid og venlige Følelser er kommet mig imøde, og herfor bringer jeg Dem min Tak just idag, da De træder tilbage fra den Virkekreds ved Akademiet, hvor Deres mangeaarige Arbejde har havt den største Betydning og sat de dybeste Spor. Deres enestaaende administrative Evner og Deres utrættelige Iver for Kunsten og Kunstnerne vil efterlade et Savn og en tom Plads, som ikke vil kunne udfyldes igjen. Ogsaa paa min Plads i Akademiraadet har jeg stedse fra Deres Side følt en Tillid til mig slaae mig imøde, skjøndt jeg — som hørende til en yngre Tid — ofte har været og maattet være Deres Modstander, en Tillid, som altid har glædet mig, skjøndt jeg næppe med min tilbageholdende, lidt tilknappede Natur har gjort nok for at fortjene den.

Med en ærbødig Hilsen til Kammerherreinden og Ønsket om et glædeligt Nytaar for Dem og Deres Hjem forbliver jeg
Deres ærbødigt hengivne

Carl Thomsen.

I 1906 udkom Meldahls „Kunstudstillingerne ved det Kongelige Akademie for de skjønnne Kunster.“ Da Thomsen gennem Udstillingskomiteen havde modtaget dette Værk, takker han Meldahl, Snoldelev Præstegaard, 29. Juni 1906, idet han udtaler, at dette „for Fremtiden altid vil være af den største Værdi som Kildeskrift for Alt, hvad der vedrører Kunstnerforholdene i Danmark. Navnlig maa alle Landets Kunstnere og ikke mindst Udstillingskomiteen højlig paaskønne, at vi gennem Deres Arbejde har faaet en klar og samlet Fremstilling af Udstillingernes Udvikling gennem Tiderne og af deres Forhold til Akademiet. En saadan samlet historisk Oversigt har vi i Komiteen ofte følt Savnet af, selv om Materialet dertil vel nok for en stor Del har været tilstede.

Selv opholder jeg mig paa 4de Uge i denne hyggelige gamle Præstegaard hos en meget elskværdig Præstefamilie, beskjæftiget med at male et Par Præstegaardsbilleder. En Gang i August

tænker jeg at reise til Spjellerup Præstegaard i Sydsjælland og blive der Resten af Sommeren.“

Til den sidste Fødselsdag, Meldahl oplevede, skriver han endnu 15. Marts 1907: „Tak for Alt, hvad De paa saa mange Maader har været for mig, kjære Hr. Kammerherre, og for det Vennesind, jeg gennem Aarene har modtaget saa mangfoldige Beviser paa.“

Af Kunstnerne havde Heinrich Hansen været den, der stod Meldahl nærmest. Han bragte altid godt Humeur med sig. Sin Schiller kunde han og citerede baade „Die Räuber“ og „Don Carlos“. Fru Meldahl var hans meget gode Veninde, og naar han drak hendes Skaal, pleiede han at sige: „Sein letzter Seufzer war Amalia.“ — „Ich kann nicht Fürstendiener sein,“ skrev han til Meldahl, da han engang ved en ærgerlig Forglemmelse ikke var bleven tilsagt ved en officiel Leilighed. „Din Kone ved, hvor dette staaer, naar du skulde have glemt det.“

Da han i 1889 foreløbig var kommen sig efter en alvorlig Sygdom, besøgte Meldahls ham med deres yngste Datter; denne kunde ikke glemme, at hun i Atelieret saae Bibelen ligge opslaaet, det var ved Romerbrevet, 12. Kapitel.

Det var en stor Sorg for Meldahls, da Heinrich Hansen døde 10. Juli 1890. Da Adolf Heinr. Hansen kort efter søgte Docentpladsen i Perspektiv, sender han Meldahl Kladden til sin Ansøgning med denne Motivering: „Jeg har jo ikke længer min kjære Fader til at hjælpe mig med saadant, og beder Dem derfor undskyldte, at jeg henvender mig til hans ældste og bedste Ven.“ —

I 1881 malede Roed Fru Meldahl. Med Roeds, der boede ligeover for paa den anden Side af Charlottenborgs Port, havde Meldahls som tidligere nævnt en hyggelig og venskabelig Omgang. Meldahls yngste Søn fortæller fra de første Aar i 80erne: „Gamle Roed havde faaet et smukt persisk Skakspil af udskaarne Sten. Han lærte Skak i den Anledning og vilde gjerne have nogen at spille med. Jeg, som var 12—13 Aar, blev da bedt hos ham et Par Vintre en Gang om Ugen til Aften, og han og jeg sad da ved en enlig Lampe midt i det store mørke Atelier og spillede Skak. Naar det kneb for ham, gjentog han: „Come si fa?“ Det maatte have været et Stemningsbillede for en Maler med det begrænsede Lampelys skinnende paa Brædtet og den gamle hvidskjæggede Mand og den unge Dreng spillende og studerende Figurerne.“

Roed var en taknemlig Gjæst ved flere af de glade Baller hos Meldahls. Særlig beundrede han Julius Thomsens Datter Marie (nu Fru Oppermann); han sagde, at hendes Profil var lige til at sætte paa en romersk Mønt.

„Gamle Roed ligger syg af Helvedes Ild, en meget pinagtig Sygdom, hvorved man ikke kan finde Søvn eller Hvile,“ skriver Fru Meldahl 11. April 1887. „De havde redt Seng til ham i hans Atelier, og der laa han nu i den deiligste Sygestue, man kunde tænke sig, men forpint ved sine Lidelser og ved Tanken om sin Skole, der nu „netop var saa godt i Gang“. Bloch og Vermehren havde lovet at tage sig af den, og det trøstede ham da lidt. Vi sad og snakkede meget hyggeligt sammen i Skumringen, og da saa omsider hans Kone kom ned ad Trappen,“ (der var et Par Trin fra Indgangsdøren ned i Atelieret), „med et Par Lys i Haanden, blev det Hele til et Rembrandts Billede, aldeles bedaarende.“

Roeds staa i Erindringen som nogle af de bedste Mennesker, Livet har ført En sammen med.

Juleaften 1886 var Roed hos Meldahls, hans Kone var syg, Juleaften 1887 vare de der begge. Kort efter flyttede de fra Charlottenborg til Frederiksberg Allee. Han døde 8. August 1888 og oplevede endnu at se Datteren, Helene Nyblom, og Svigersønnen. Fru Meldahl skriver 21. September: „Jeg har været hos Fru Roed, som modtog mig, da hun hørte, at det var mig, men jeg blev naturligvis kun et Øieblik, da hun jo ikke taaler at tale. Fru Roed var meget fattet. Hun viste mig et Citat, han endnu paa det Sidste med rystende Haand havde skrevet i sin Lommebog, og som de har fundet efter hans Død. Det lød omtrent saaledes:

Hast du den Himmel erst in Dir,
Dann gilt Dir Erd' und Himmel gleich.
Doch hast Du nicht den Himmel hier,
Was hilft Dir dann das Himmelreich?

Paa ham selv kunde det vistnok passe, thi der var noget Forklaret over den Mand og paa hans Blik paa alt det Skjønne i Livet. — Fru Roed bad mig paa rørende Maade om at takke Pater for den Finhed, hvormed han havde lettet hendes Mand Bortgangen fra Akademiet, idet han i sin Tid foreslog ham, at han skulde have en yngre Mand stillet ved Siden af sig som Hjælper ved Profes-

soratet. Hun, Konen, havde forstaaet og paaskjønnet det, hvad hendes Mand ikke havde mærket, og nu syntes hun dog bagefter, at hun skyldte at sige Tak.“

Ved Meldahls Jubilæum 31. December 1889 skrev hun til ham: Efter i saa mange Aar at have glædet mig ved al den Hæder, som med Rette er knyttet til Deres Navn, maa jeg idag bringe Dem og Deres Familie de bedste Lykønskninger for Deres kommende Aar, op i en lykkelig Alderdom. —

Deres ærb. heng.

Fru *Emilie Roed*.

Endnu et Billede fra Charlottenborg. Fru Meldahl fortæller 20. Januar 1903: „I Søndags var Pater og jeg til en meget morsom og eiendommelig Fest, Directeur Bissen og Frue gav i hans Atelier her paa Charlottenborg.“ Fru Meldahl tog sin sorte Fløiels Kjole paa, sine ægte, gamle Kniplinger og alle sine Diamanter. De vandrede over den mørke Gaard „igjennem den svagt oplyste Have hen til Atelieret, idet vi fulgte efter en Vogn, der kørte foran os. Det var ganske eventyrligt; Veien, som man skulde følge, var betegnet med Lygter, der var stillede ved Siden af Græskanten; jeg havde en Fornemmelse, som om vi vare i Rom eller et andet aparte Sted i Udlandet. Gjennem Ateliervinduet faldt der ogsaa et stærkt Lysskjær ned paa vor knudrede Vei; heldigvis var der Frost og ingen Sne. I Forstuen traf jeg strax et bekjendt Ansigt, Fru Emil Poulsen, og den Første, jeg mødte i Salen, var Fru Frølich. Og saa gik jeg saa at sige fra Haand til Haand den hele Aften, der var lutter bekjendte Ansigter iblandt de Ældre, og jeg fik omtrent talt med alle Damerne af mit Bekjendtskab. Jerndorff, der nu er kommen til at boe her paa Charlottenborg, gjorde mig et dybt Buk. „Det er længe siden, vi har seetes,“ yttrede han (han har NB ikke hilst mig i mange Aar, selv om han er gaet mig forbi i en Alens Afstand)¹⁾. „Ja, det er det,“ sagde jeg og vendte ham Ryggen. „Saa fik jeg fat paa Fru Poulsen.“ De talte om „Vildanden“: „Hun syntes meget bedre om sin Mands Præstation, efter at hun havde seet Neiiendam; Manden havde bedre forstaaet at give det Æsthetisk Forlorne, men dog i Bunden Elskværdige,

¹⁾ Jerndorff havde taget det ilde op, at Meldahl ved Professorvalget i 1890 havde stemt paa Bache og ikke paa ham.

mente hun. Som det altid gaaer, jeg fik ikke sagt hende Alt, hvad jeg vilde, thi det var jo her *lidt* som paa en Rout, at man, allerbedst som man talte med Een, fik Øie paa den Næste, man vilde have fat paa. Jeg traf Fru Jørgensen, Tietgens Svigerinde, Fru Hirschsprung fra Genua, Bache (uden Kone), Fru Klein fra Kvinde-skolen, Kammerherreinde Hage, mit Bekjendtskab fra Carlsbad, Forfatterinden Fru Gad, født Halkier, og tilsidst Fru Jacobsen fra Carlsberg, med hvilken Sidste jeg fik mig en lang hyggelig Passiar.

Atelieret er umaadelig høit og oplystes med tre Rækker Lys, som stod paa Hylder, den ene over den anden, paa de tre af Væg-gene; paa den fjerde fandtes en steil Trappe, op ad hvilken unge Piger og Herrer vandrede og holdt Kommers. Vi fik rigtig smuk Musik, udført af Dilettanter, en Kvintet af Mozart, hvor to unge Piger udførte Violinpartierne, den ene var saa yndig, at jeg beklagede, at jeg ikke havde en Statuette af hende. Derefter sang en Dame med Accompagnement af et stort Flygel, og tilsidst sang Herold! Det var overordentlig stemningsfuldt at see de mange kolossale Statuer, belyste af de utallige Lys, derimellem Palmer og andre Planter og brogede Tæppedekorationer; det Hele var saa eiendommeligt. Vi havde nu efterhaanden faaet Stole.“ Bagved Fru Meldahl stod en Kunstnerfrue med Karminrødt paa Kinderne og det blonde Haar ned om Ørene. „Jeg hørte stadig hendes simple Stemme og skrattende Latter. Mange om ikke berømte saa dog bekjendte Personligheder gled forbi; der saae jeg Slott-Møller, der var Malerne Schwartz og Henningsen, Prof. H. Holm; Emil Poulsen sad temmelig forladt paa en Stol ved Indgangen, der var Hr. og Fru Krøyer, Liebe med sin Kone, Tuxen med sin og last not least Georg Brandes, der sad i den yderste Ende af Salen mellem en Flok unge Piger. Der var en Snakken og Latter, og Alle syntes at more sig udmærket; men Varmen var stærk, og fra nogle Lysekroner, i Lighed med dem, de bruge i Ribe Domkirke¹⁾, strømmede Stearinen ned, saa at snart en Række Herrer, deriblandt Værten, gik omkring og var „mærkede“. Holm fortalte til Pater, at han uden videre var gaet hjem og havde taget en gammel Kjole paa. Pater forsvandt meget snart paa Grund af Varmen.

¹⁾ Før der var indlagt elektrisk Lys i Ribe Domkirke, oplystes den Juleaften ved Lysekroner, store Ringe med Lys.

Traktementet bestod meget praktisk kun af skaaret Smørrebrød med Kjød og Ost (der mindede rørende om Ballerne i Metropolitan-skolen), Mandler og Rosiner, Krandskage og italiensk Vin, der var udmærket og kunde drikkes som Vand uden at stige til Hovedet. Vognene vare tilsagte til Kl. 2, men da Fru Jacobsen brød op Kl. 12¹/₂, gik jeg ogsaa. „Men vil De da ikke have en Kop Kaffe og en Cigaret,“ spurgte Værtinden. „Nei Tak, jeg ryger ikke.“ Saaledes kom jeg bort paa et heldigt Tidspunkt, thi rundt omkring tændtes nu Cigarerne. Jeg marcherede samme Vei tilbage ad de svagt oplyste Stier, kom engang helt ind i en knoldet Græsplaine, men slap dog ud uden at blive kjørt over af Vognene. Senere hørte jeg, at Selskabet havde været ved til Kl. 4. Brandes havde holdt en Tale for Bissen, og de To havde omfavnet hinanden, og de Unge havde dandset.“ Lidt af et Bohème-Gilde er det nok blevet tilsidst. „Men som sagt, jeg har kun et fornøieligt Indtryk af det Hele, og da jeg kommer saa lidt ud, var det meget oplivende at være Gjæst ved en saadan Fest. Sekretair Johansen, ligeover for hvem jeg Dagen efter udtalte, at det havde været morsomt, syntes ikke at dele min Henrykkelse, men svarede tørt: „Ja, der var mange Mennesker.“ Vi var 130 i Tallet, men der var ikke overfyldt.“

Bissen var Vicedirekteur i 1906, da Bache efter et skarpt Sammenstød med Kultusminister Enevold Sørensen, tog Afsked som Direkteur 2 Aar før Tiden.

Ved denne Leilighed skriver Bissen 22. December:

Kjære Kammerherre Meldahl.

Mange Tak for Deres Brev. At *De* finder, at jeg har gjort Ret i at indvillige at fungere som Directeur, er mig en Borgen for, at det er fornuftigt. Jeg troer ligesom De, at man intet vil vinde ved at stille sig fjendtlig til Ministeriet.

Jeg takker Dem for Løftet om i givet Tilfælde at ville hjælpe mig med Deres gode Raad.

Deres hengivne

V. Bissen.

Efter aarlange Bryderier var Sagen om en Udstillingsbygning ved Charlottenborg (til 500.000 Kr.) endelig sluppet igjennem

Rigsdagen i Juli 1880. Meldahl havde utrættelig kæmpet for den, men endnu i Marts 1880 havde Kultusminister Fischer villet have ham til at fratræde som Formand i Udstillingskomiteen, der med sit Fond væsentlig skulde bidrage til Bygningens Opførelse. Folkethingsmand Bille skriver 14. Juli om Statens Tilskud:

Kjære Meldahl!

De vil nu have seet, hvad der omsider *efter utroligt Besvær* er opnaaet m. H. t. Udstillingsbygningen. Det er ikke Meget, men turde dog efter Omstændighederne være acceptabelt. Den aarlige Byrde for Fondet bliver, naar Bygningen er færdig (men heller ikke før, thi Forrentningen af Laanet er udsat indtil da) 10.000 Kr., indtil de 200.000 Kr. ere betalte (c. 45 Aar) + Halvdelen af Skatter og Vedligeholdelse. *Fischer, som ikke er Deres Ven, gjorde i Fin.-Udv. et Angreb paa Dem*, men jeg viste ham eftertrykkelig tilbage. Herom det Nærmere mundtlig.

Deres hengivne

Bille.

Om denne Sag og andre Akademiforhold handle flere ganske karakteristiske Kunstnerbreve.

Peters skriver til Meldahl om Sagen, Espergærde, 20. Juli, og idet han gjør Regnestykket op for Udstillingsfondets Vedkommende, saa vidt han endnu kan huske Alt fra den Tid, da han sad i Udstillingskomiteen, omtaler han ogsaa Fischers Stilling: „Siger De, at De ikke kan være Formand, om Sagen skal gennemføres i den foreliggende Form, risikerer man jo, at han sætter en af sine Embedsmænd i Ministeriet, der ubetinget vil handle efter hans Ordre, til at være Formand. Muligt kan da ikke alene hele den foreliggende Plan til Bygningen blive betydeligt forkvaklet, men der kan blive foretaget en meget ubehagelig Revision og Indskrænkning i, hvad Fondet hidtil har ydet Kunstnerne.

Jeg talte for noget siden med C. Rimestad om det, og han mente, at vi burde tage mod Sagen, som den kom, thi med Tid kommer Raad, og denne Minister og dette Thing sidder ikke evigt. Skulde man ogsaa indskrænke sig til det mindst mulige for Tiden, saa er der Maader at slippe ud af Klemmen. Kan man ikke betale sine Renter og Afdrag, saa lader man det være, og vil saa Staten

inddrage Fondet, maa den ogsaa overtage Gjælden — Min Mening er altsaa, at De maa tjene Sagen ved at blive paa Deres Post. Tscherning og hans 4 Underofficerer i høilovlig Ihukommelse som Skræmmebillede.“

Til stor Glæde for Akademiet fik Fischer allerede 24. August sin Afsked. Han afløstes af Scavenius, der var særlig interesseret for Udstillingsbygningen, som indviedes 1. April 1883. —

I Anledning af de yngre Kunstneres Fordringer skriver Peters 18. Januar 1883:

Kjære Hr. Etatsraad Meldahl!

Hr. Tuxens Project om at forandre det store Atelier til en Male- og Tegneskole for ham er Dem vel bekendt. Han var nu hos mig desangaaende, og jeg svarede ham, at jeg Intet kunde have at indvende mod, at Atelieret undergik en saadan Forandring, saa at det vilde blive mere hyggeligt og brugbart. Jeg vilde tale med Hr. Etatsraad Meldahl og høre hans Mening desangaaende. — Saavidt til Tuxen.

Dem vil jeg nu spørge, om De mener, at man bør gjøre en saadan Indrømmelse at etablere en privat Male- og Tegneskole i Academiets Bygning med bedre Lokale end Academiets egne Tegne- og Maleskoler; det forekommer mig ikke passende, og jeg kan dog ikke tro, at Academiets Actier staa saa ringe, saa Regjeringen vilde paatvinge et sligt Arrangement. Om Akademiet selv vilde benytte dette Rum til en Maleskole, skulde jeg meget hellere føie mig derefter, i hvorvel det vilde blive et Savn for Billedhuggerne i det hele taget og vilde endnu mere bestyrke den alt længe bestaaende Mening, at de blive skubbede tilside for Malerne ved alle Leiligheder. Jeg længes efter at høre Deres Mening om Sagen og forbliver med Høiagtelse

Deres hengivne

C. Peters.

1882—87 var Krøyer Medlem af Udstillingskomiteen. Ottesen skriver 4. April 1884:

Ærede Herr Etatsraad Meldahl!

Ved det sidste Akademimøde var der, som De jo vistnok Selv forstod, agiteret en Deel imod Deres Valg til Directeur, jeg vidste

nok derom, men havde ingen Deel deri, da jeg ikke har nogen egentlig Grund til at fortrænge Dem. Men som Formand i Udstillingskomiteen burde De vise Hugtænderne noget mere, lade de unge, de regjerende Herrer vide, at Publicum virkelig har en Mening, der tidt er sandere og sundere end denne, der kommer tilsyne ved mange af saadanne Malerier, der presenteres som Kunst-sager.

En Formand har da vel Lov at sige sin Mening paa det Sted, hvor han staar, ellers er han ikke Formand. Krøyer bliver det tillagt, at han indfører disse Begynder og Sjuskearbeider; men Krøyer søger at behage de unge for at faa dem som hans Vælgere ved given Leilighed, og de, der tager slige Hensyn, seer kun paa sin egen Sag og ikke til det Formaal, som han tilsyneladende har viet sig. Lad os for alt ikke blive til Nar for Publicum.

Med megen Agtelse

O. D. Ottesen.

Meldahl forblev i Komiteen indtil 1887, da han ansøgte Ministeriet om at træde tilbage. „De unge Kunstneres Vrøvlerier blev for stort.“

„Havde Kunstnerstanden holdt sig enig og ikke lavet Strike og ikke faaet Hjælp i Ministeriet ved Weis til at skilles fra hinanden, saa havde Udstillingen nu ved sit Understøttelsesfond eiet en stor Formue, ved hvis Hjælp den ved fortsat Arbeide kunde have gaaet alle Trængselsaar imøde med Tryghed og til Ære for vort Land gradviis fremviist smukke Værker.“

Meldahl mente, at han ved sit 16—17 Aars Arbeide i Komiteen fuldt ud havde gjort sin Pligt.

I den politiske og kunstneriske Kamptid skriver Aarsleff, Roma, 24. Juni 1884: „Med Hensyn paa Striden mellem de Yngre og Ældre, da har jeg med Sorg seet dens Gang, det er min faste Overbevisning, at al Fremskridt og Udvikling saavel paa Kunstens som paa alle andre Omraader maa foregaa roligt, besindigt og vel overveiet, om de skal blive til varigt Gavn, intet er jo stillestaaende, alt higer og længes, det er saa Menneskenaturen, men netop derfor gjælder det at være behersket; hos os, hvor hele vort lille Land netop nu sukker under en saadan Splid inden Døre, burde dette tjene som advarende Exempel; vort lille Kunstnersamfund taaler

ligesaa lidt som Landet i det hele indbyrdes Strid af en saa haardnakket Natur; kan jeg gjøre noget til at mildne Sindene hos mine Kammerater og Venner, da skal jeg ikke undlade det.“

Efter Steins Død korresponderer Meldahl med Aarsleff i Anledning af det ledige Professorat. Han havde i sin Tid bedt Aarsleff mildne Kunstnerstriden og skaffe Enighed. Som Aarsleff fortæller, Carrara, 28. November 1901, var Resultatet blevet, „at jeg i Radikalernes Øjne stadig er den fæle Akademiker, medens man i Akademiet var godt paa Veje til at stemple mig som en umulig Radikaler. Og endelig et Moment til at bedømme, hvorvidt jeg har omstyrtende Tendenser, er da ogsaa hele mit tidligere Liv. Som ungt fattigt Menneske kom jeg til Kbhvn., opfyldt af det brændende Ønske at komme paa Akademiet og blive uddannet som Kunstner; uden Støtte fra Slægt eller Venner var det svære Aar, men min Tro blev ikke skuffet. I og ved Akademiets Hjælp fandt jeg Støtte, naar det kneb haardest, indtil Frihedens Time slog, da jeg vandt Medaillen og kom udenlands. Jeg har derfor altid betragtet mig som et Barn af Akademiet, og da jeg i sin Tid i Rom blev opfordret til at underskrive Undsigelsen til Akademiet, svarede jeg derfor ogsaa, at det kunde jeg ikke, jeg skyldte Akademiet al den Glæde og Lykke, Livet havde bragt mig. Uden Akademiets Hjælp vilde jeg intet Liv have levet, jeg syntes, det vilde være at støde Kniven i sin Moders Bryst. Dem personlig, Hr. Kammerherre, har jeg ogsaa meget at takke for; selv om De har glemt det, husker jeg tydelig, hvorledes en Henvendelse til Dem aldrig var forgæves, ligesom jeg ogsaa veed, at De i de unge Aar tidt stod bagved mig, naar det kneb.

Endnu engang min varmeste Tak, fordi De ved Deres aabne og tillidsfulde Udtalelser gjorde mig det muligt at forsvare mig mod den Mistillid, der syntes at voxe op imod mig.“

Derefter 6. December:

„Min varmeste Tak for Deres Brev igaar, der gav mig Mod til at skrive en Ansøgning om Professoratet. For saa meget som muligt at møde med aabent Visir til Valget har jeg tænkt mig at sende Fotografier af, hvad der hidtil er blevet mig forundt at udføre, ind til Akademiet. Hvad jeg kan sende ind, vil dog forhaabentlig fastslaa den Aand, i hvilken de ere udførte, at den ikke tenderer Radikalismen, saaledes som denne giver sig Udtryk i den

saakaldte „moderne“ Plastik, og man vil forhaabentlig forstaa, at det maa være min Natur imod at gaa med til sligt. Personlig Frihed, naar den giver sig Udtryk i noble og ædle Former, derimod, finder jeg fuldt berettiget og nødvendig for at Kunsten kan leve.“

Endelig 23. December, da Udnævnelserne er kommen:

„Hvorledes skal jeg takke Dem for den store Tillid, De har viist mig i disse uforglemmelige Dage.“ —

Hurtig havde Meldahl gjort sig gjældende i Akademiet, og eiendommeligt er det at se, hvorledes de forskjelligste Kunstnere i Aarenes Løb yde ham deres Anerkjendelse. Allerede 12. Februar 1862 omtaler Peters „den Indflydelse og Plads, De indtager i Academiets Forsamling, Deres klare Forstand og uhildede Blik, Deres Interesse for ethvert Fremskridt i aandelig Henseende“ og i 1877: „Jeg henvender mig til Dem, da jeg veed, at omendskjønt De maaske nok egentlig har mindre Tid tilovers end flere Andre, saa er De paa den anden Side den Mand, der kan gjøre noget ved en Sag, om De vil det.“

„Ofte har jeg hørt mine Collegaer sige,“ skriver Vilh. Melbye 22. Juni 1876, „nævn os den, der kan tage vor Directørs Plads og udvirke, hvad han kan gjøre.“

21. Marts 1880 skriver Julius Schultz til Meldahl fra Rom. Han maa skaffe Penge tilveie for at kunne blive færdig med sit paabegyndte Arbeide „Adam og Eva“. Han har tænkt sig den Udvei at sælge sit Relief til den store Guldmedaille og sin Statue til den lille Guldmedaille:

„Jeg har taget mig den Frihed at skrive dette til Hr. Directeuren, jeg ved ikke Nogen, hvem jeg bedre vilde kunne henvende mig til.“

Ved en Diskussion og Afstemning i Plenarforsamlingen har Meldahl følt sig stødt ved Hans Holms Optræden. Han skriver strax til denne og faaer den fornødne Forklaring. Holm begynder sit Brev 22. Juni 1881 saaledes: „Har jeg mod mit Vidende saaret Dem, Etatsraad Meldahl, saa takker jeg Dem hjertelig for Deres Brev“ og han slutter med at sige: Jeg vilde været op til Dem idag og takke for Deres Ridderlighed — men Tiden er gaaet fra mig. For at blive i Lignelsen, Hr. Etatsraad, saa troer jeg, at De har seet en ukjendt vandrende Ridder, men jeg har fuld Fortrøst-

ning til, at naar De rigtig seer til, saa seer De med aabent Visir og en sænket Kaarde Deres med uskrømtet Agtelse hengivne

Hans J. Holm.

„Da Nyrop altid viiste Talent ved sine Arbeider og ved et Guldmedaillearbeide atter var gaaet op i Smaaligheder (talentfulde) og ikke fik Medaillen, sagde jeg ham ærligt, at han skulde samle sig til at gjøre et Project med mere Storhed og Enhed, og strax fulgte han Raadet og fik saa med Ære store Guldmedaille,“ (1880). Paa sin Stipendiereise vexler Nyrop Brev med Meldahl og slutter dette, Genova, 14. December 1882, med Jule- og Nytaarsønsker, idet han „haaber, at Deres Virksomhed endnu i mange Aar maa vare ved til Glæde for Dem selv og til Gavn for os andre.“

I Anledning af Professorjubilæet 1889 skriver Rasm. Eilersen: „Jeg har seet Dem ved mange Leiligheder at holde paa og støtte Deres Kollegaer“ og Wenck: „maatte det være Dem forundt endnu længe at virke til Gavn og Hæder for vor Bygningskunst!“

V. J. Nyebølle skriver 12. Mai 1896 i en vanskelig Reise-stipendiumssag: „Hr. Kammerherren er jo nu i Løbet af saa mange Aar vor Architekturs og Haandværks Bærer herhjemme og, om jeg saa maa sige, de yngres Fader og Leder, at jeg ikke ved andre at henvende mig til i dette vanskelige Tilfælde.“

I det deltagende Brev, Tuxen skrev til Meldahl 16. Oktober 1906 i Anledning af Fru Meldahls Død, udtaler han endvidere: „Jeg er mig ganske klart bevidst, hvad jeg som Kunstner skylder Dem gennem de betydelige Arbeider, De har givet mig Lejlighed til at udføre til Frederiksborg, og her er jeg jo kun en af de mange, som have nydt godt af Deres enestaaende Energi og kunstneriske Foretagsomhed.“

Og Arnold Krog ender sit Brev 19. Marts 1907 saaledes: I ærbødig og oprigtig Taknemlighed for Deres trofaste Venskab mod en gammel Elev, som skylder Dem saa meget af mit Held baade i det praktiske Liv og i mine kunstneriske Bestræbelser, forbliver jeg altid min udmærkede Mesters ærbødige og hengivne

Arnold Krog.

Da Architect Norn 2. December 1907 takker for Meldahls „Venedig“, mindes han „den lykkelige Tid, da jeg ved Kammer-

herrens Forelæsninger fik Øjnene opladte for Bygningskunstens Storhed.“

Der er noget Rørende ved de ældre Kunstneres Underskrift: „Deres gamle G. Freund.“ „Deres gamle C. E. Stilling.“ Hilker, den gamle Hædersmand, skriver i Aaret før sin Død, 23. April 1874: „Jeg tillader mig herved foreløbig at bringe Dem min hjerteligste Tak for, hvad De har virket for mig, og vær forvisset om, at hvis Gud nogenlunde forunder mig Helbred, haaber jeg, at De ikke skal fortryde, hvad De har gjort for mig.“

Blandt de talrige Taksigelser i Breve og Lykønskningstelegrammer — naturligvis flest fra Architekter — som Meldahl modtog i Aarenes Løb, er der et Par fra ganske unge, som vistnok har været Noget af det, der har rørt ham mest.

Trods al denne Tak og Anerkjendelse var der dog skarp og systematisk Kritik imod Meldahl fra en bestemt Klike, f. Ex. Borch, V. Koch og Nyrop. Meldahl „Tyrannen“ var en myndig Mand, der forlangte Orden og Disciplin, og er der Noget, Danske ikke holde af, er det dette. Hans faste Haand blev mangan Gang opfattet som Hensynsløshed. Meldahl var ogsaa en mægtig Mand, hvis Arm rakte langt; dette mærkedes meget i et lille Samfund som det danske, hvor man ikke taaler, at En rager høiere op end de andre. Han var klogere end de fleste, og der var ogsaa dem, der ikke kunde tilgive ham, at han ved sine store diplomatiske Evner ofte gik af med Seiren.

Hvad der ogsaa kom til at betyde meget, var den Ringeagt, som Meldahl kom til at nære overfor den Uklarhed i Tanke, der ikke er ualmindelig blandt Kunstnerne, som mest ere Følelsesmennesker og holdningsløse. Han sagde engang til Brummer: „Kunstnerne ere nogle store Børn, der maa kjøres i stramme Tøiler,“ og denne har senere bemærket: „En dreven Kunstpolitiker har let Spil overfor Kunstnerne, der gennemgaaende ere troskyldige, tillidsfulde og ærlige og ofte før sent opdager, at de ere blevne benyttede som Redskab i Kunstpolitiken.“ Blache, der i mange Aar var Akademiets Dirigent, yndede at citere, at Meldahl engang havde kaldt dem en Flok Faar, og Blache gav Meldahl Ret.

„Denne Meldahls Overlegenhedsfølelse var ikke ugrundet,“ siger Docent P. Johansen, „thi det er en uomtvistelig Kjends-

gjerning, som jeg af mangfoldig Erfaring kan bekræfte, at saa meget Kunstnerne i Akademiet ogsaa kunde rase imod ham, saa tabte de fleste ganske Mælet og blev føielige „som Faar“, saasnart han kom tilstede. Derfor blev de ikke mindre vrede bagefter. Denne sære Frygt er mig noget ufattelig — ikke smigrende for Kunstnerne, thi personlig har jeg altid kunnet tale aabent og frit med Meldahl om Tingene. Viggo Johansens Billede „Et Akademimøde 1904“ viser meget godt, hvor meget af den gamle Myndighed, Meldahl dengang endnu kunde have overfor den halvrvædde Nyrop, selv om Billedet viser Akademiraadet mere oprørt og uroligt, end det sædvanlig var.“¹⁾

Architekt Brummer skrev i Berlingske Tidende, at Akademiet knagede i sine Fuger, da Meldahl forlod det. Det var Begyndelsen til Enden. 10 Aar efter Meldahls Død sagde Storck engang til dennes Omgangsven Læge Kr. Carøe: „Som De veed, har Meldahl og jeg aldrig staaet godt sammen. Men, Gudbevares, hvor vi savner ham!“ —

Arbejdet i Akademiets Skoler var Meldahls Hjertesag. „Vore unge Kunstnere sees paa med Respect og Agtelse for deres Viden, naar de optræde i Udlandet“ skriver Meldahl til Trap 13. Marts 1878. „Det er alt, hvad en Skole kan yde. Talentet — Geniet — Ja, det maa komme andetsteds fra. Vi give det gode, solide, sunde Grundlag til at kunne gaae videre paa.“

„Ja nu gaar jeg i de 31 Professor Aar, det er jo altid Noget,

¹⁾ Viggo Johansen. Et Akademiraadsmøde 1904. Staaende for Enden af det grønne Bord taler Kammerherre Meldahl. Til højre for ham sidder Vilh. Bissen og Chr. Blache, der som Ordstyrer viser Martin Nyrop, der har reist sig, at han har opfattet dennes Ønske om at faa Ordet. Otto Bache staar op og peger mod de Protokoller, Akademiets Sekretair, P. Johansen, er ved at fremlægge. Længere mod h. Vilh. Rosenstand, Jul. Exner, Vilh. Petersen og (længst t. h. i Forgrunden) Albert Jensen. Midt i Billedets Forgrund vender Godfr. Christensen og Zacho (med Dagsordenen i højre Haand) sig tilbage mod V. Irminger, længst t. v. sidder Jul. Paulsen. Tuxen bøier sig frem med Hænderne paa Zachos Stol, bag ham i Rækken ses længst t. v. Jul. Schultz, Brasen, Fristrup, H. Wenck og (foran Døren) Edv. Petersen. Mellem Tuxen og Zacho sidder Otto Haslund, bag ham (foran M. Nyrop) Carl Thomsen, H. Storck og A. Dorph. Foran dem Saabye i en hensunken Stilling. Bag ham taler Aarsleff med den t. v. for ham staaende Hans Holm. Foran C. Bonnesen, der har stillet sig nær en Buste, sidder Aug. Jerndorff og t. h. for ham — nærmest Meldahl — Frants Henningsen.

(Statens Museum for Kunst. Katalog 1926.)

navnlig naar de Aar er udfyldte med ærligt Slid for at lære det, Stillingen fordrer“ skriver Meldahl til Frederik Nielsen 1. Januar 1895. „Jeg har løftet min Stand, og vor Skole staaer nu i Høide med det Bedste, Ulandet har. For 31 Aar siden var det ikke Tilfældet. Men Forsynet var god imod mig, idet det gav mig en i pecuniar Retning velordnet Stilling, at jeg kunde ved Studier og Reiser offre mig for Professoratets Gjerning. 32 Aars Formandskab i Skoleraadet gav mig Magt til at gennemføre Alt, hvad jeg vilde. Mit Adelsbrev fik jeg, da Marstrand, Hetsch, Høyen, Bissen, Jerichau, C. Hansen, H. Hansen, Roed, Simonsen, Exner, Stein valgte mig til Formand i Skoleraadet for 31—32 Aar siden, og de altid vexlende Kræfter fra den Dag *enstemmig* fastholdt Valget hvert tredie Aar. Det er dog lidt at være stolt af.“

8. Marts 1904 skriver Meldahl til en Datter: „Jeg oplevede idag noget Enestaaende i Akademiets Annaler, idet over 40 unge Architekter mødte til Skitzeconcursen idag Morgen Kl. 9 — for 40 Aar siden var der 2 à 3, og de mødte endogsaa ikke saaledes. Saa lidt Liv var der i det Hele. Det var den Skole, jeg arvede 1863—64 efter Hetsch.“ —

. I Anledning af den Artikel, som Erik Schiødte havde skrevet om Meldahl i Salmonsens Lexikon, har denne fundet Anledning til at protestere paa et bestemt Punkt. Schiødte svarer 27. December 1901:

Hr. Kammerherre Meldahl!

Det elskværdige og intime Brev, De har tilskrevet mig, har interesseret mig i højeste Grad. Kun Anledningen er jeg uenig med Dem i; naar jeg har skrevet Ordet „brændende Ærgjerrighed,“ saa har det for mig betydet det samme som „le feu sacré“, og dette Ord kan siges med Ære og Respekt om en begavet og betydelig Mand, især om en Kunstner.

Med Tak for alt godt, De har bevist mig, er jeg altid

Deres hengivne og ærbødige

Erik Schiødte.

Ikke Ærgjerrighed, men utrættelig Virksomhedstrang, var det, der satte sit Præg paa Meldahls Liv, saaledes ogsaa hvor det dreiede sig om at støtte trængende Kunstnere. „Kunstnerne ere

VIGGO JOHANSEN : EN AKADEMIRAADSFORSAMLING 1904

et Folkefærd, der ikke tænke paa den kommende Dag“ skrev han til Bergström 16. April 1890. „Det er ligesom imod en Kunstner-natur. Men de ere Mennesker, der destoværrer alt for tidt opleve en sørgelig kommende Dag; og tænkende Mennesker bør derfor hjælpe disse ikke altid logiske Hjerner at ordne deres Forhold.“ Som tidligere nævnt havde Meldahl i 1873 stiftet Kunstnerhjemmet: „Hvilket Held har der dog været i det Foretagende, takket være Gud.“

Senere har han baade taget Initiativet til Architectforeningens og 18. Novembers Understøttelsesfond.

35 AAR I BESTYRELSEN AF THORVALDSENS MUSEUM

Ved Gavebrev og Testamente 5. December 1838 skjænkede Thorvaldsen sin Fødeby Kjøbenhavn alle de ham tilhørende Kunstgjenstande med den Betingelse, at disse skulde udgjøre et eneste og særskilt Museum, der skulde bære hans Navn, og hvortil Staden Kjøbenhavn skulde lade indrette et passende og for Ilds-vaade sikkert Lokale.

I Tillægsbestemmelse 25. Januar 1843 udtaler Thorvaldsen, at det nævnte Museum nu „er opført paa en til mine Ønsker svarende Maade, og nu er saavidt færdigt, at jeg kan have Haab om i inde-værende Aar at tage det i Brug,“ og han bestemmer, at Museet skal bestyres af de af ham udnævnte Exekutorer, Konferensraad Collin, Professorerne Clausen, Schouw og Bissen, Justitsraad Thiele samt et Medlem af Kjøbenhavns Magistrat, og disse be-myndiges til at udnævne Eftermænd i de Fratrædendes Sted, hvilken Bemyndigelse ogsaa skal tilkomme deres eventuelle Eftermænd. „Ligesom de nuværende Exekutorer af Venskab for mig og af Kjærlighed til Kunsten have paataget sig dette Arbeide uden noget Vederlag, saaledes antager jeg ogsaa, at deres Efter-mænd ville gjøre det. Naar Nogen af de Nuværende fratræder, indskrænkes deres Tal til 5, og skal det ved Afgang og en ny Executors Udnævnelse være en Regel, at der imellem Exekutorerne altid er tvende Professorer af Akademiet for de skønne Kunster, 1 Medlem af Kjøbenhavns Magistrat og i det mindste 1 Lovkyndig,

som vælges enten mellem de Tilforordnede i Høiesteret eller i Lands- Over- samt Hof- og Stads-Retten. Forsædet imellem dem har bestandigt den, som længst har været i denne Function.“

Saa godt som Alt, hvad Thorvaldsen efterlod sig, 80.000 Rd., skjænkede han til Museet, og han paalagde Exekutorerne at anvende de til deres Disposition satte Midler til at vedligeholde og forøge Museets Kunstsager og at forskjønne dets Indre, „saa at det altid kan blive et hæderligt Monument for dansk Kunst og danske Kunstneres Præstationer.“

I levende Live gav han allerede 25.000 Rd., den saakaldte Opstillingsfond, hvis Renter maatte „anvendes til Anskaffelsen af, hvad der hører til Kunstsagernes hensigtsmæssige Opstilling og til Museets indvendige Forskjønnelse.“ Det skal dog bemærkes, at hele Opstillingsfonden strax blev brugt til at opstille Statuerne, men den er ved aarlige Tilskud af Kommunen lidt efter lidt blevet restitueret.

Endvidere udtaler Thorvaldsen det Haab, at „Kommunalbestyrelsen, som saa velvillig har sørget for, at den af Architecten Bingesbøll udkastede smukke Plan er ved ham bleven heldigen udført, ogsaa for Fremtiden vil sørge for, at denne kostbare Bygning paa Kommunens Bekostning stedse forsvarlig vedligeholdes, og paalideligt Tilsyn dermed stedse føres, saa at den altid kan blive et sikkert og et anstændigt Opbevaringssted for de kostbare Kunstsager, jeg har skjænket Kjøbenhavn.“

Til Thorvaldsens rige Gave var der altsaa knyttet den Bestemmelse, at Ledelsen skulde lægges i Hænderne paa en selvstændig Bestyrelse, der skulde supplere sig selv. Som Borgerrepræsentationens Formand, Høiesteretsadvokat Henrichsen, udtalte i Mødet 17. Juni 1878, gav Kommunen ialtfald stiltiende Thorvaldsen det Løfte, at man modtog hans Gave paa den nævnte Betingelse. Der var dog strax Stridigheder mellem Exekutorerne og Kommunalbestyrelsen, men Dagen, førend Museet 18. September 1848 blev aabnet, kom det til en Overenskomst mellem Parterne, idet Museet endelig overleveredes til Kommunen.

Noget blandet var og blev Forholdet, og det udtaltes gjentagne Gange i Borgerrepræsentationen, at man kun fandt sig i Ordningen, saalænge Renten af de til Museet testamenterede Midler var tilstrækkelig til at afholde de aarlige Udgifter, og forøvrig

blev det bestemt, at der kunde nedsættes et Udvalg bestaaende af et af Magistratens Medlemmer og to Borgerrepræsentanter, saaledes at Kommunalbestyrelsen gennem dette kunde forhandle med Museumsbestyrelsen om alle tvivlsomme Punkter.

I 1878, da der i flere Aar havde været Underbalance, og det var givet, at den vilde blive ved, bemærkede en af Kommunens Revisorer ligefrem: „Bestyrelsen af Thorvaldsens Museum kan altsaa uden at gjøre noget Overslag fuldt raade over saamange Penge af Kommunens Kasse, som den vil, idet det bliver Kommunens Sag at dække en endog meget betydelig Underbalance.“ —

4. Mai 1867 valgtes Herholdt og Meldahl af Borgerrepræsentationen til Medlemmer af ovennævnte Udvalg. Magistraten valgte som sin Repræsentant Borgmester Gammeltoft.

Det har naturligvis været Meldahl en stor Glæde at faae dette Hverv.

Han havde som Dreng været tilstede paa Toldboden ved Thorvaldsens Hjemkomst og kunde aldrig gaa forbi Museet uden at glæde sig over Sonnes Billede, der gjenkaldte den hele store, festlige Scene med sin Fortælling om, at vi havde en stor, verdensberømt Kunstner, som var langt borte, og en Dag kom han hjem og blev modtaget som ingen Anden er blevet det, og hans Arbejder førtes hjem af et af vore store Skibe og bleve førte ind i denne antike Bygning. Han havde altid den varme Følelse, at man stod ved noget Helligt, naar man kom ned paa Pladsen foran Museet.

Bindesbølls Museumsbygning, dette Kjøbenhavns allereidendommeligste Monument, som Professor C. G. Lange, kaldte det i Mødet 30. Nov. 1896, var desværre temmelig hurtig blevet forfaldent.

Den oprindelige Bygning, Vognremise til det 18. Aarhundredes Christiansborg, havde et solidt Fundament, men der kom i Aarens Løb en stor Revne mellem den og den nye Forhal og Trappepartiet, som delvis hvilede paa Pilotering.

Det viste sig snart, at Fugtigheden i Kjældereren var meget betydelig, men saa kort efter, at Bygningen var færdig, havde man krympet sig ved at tage fat paa denne Kalamitet.

Endvidere vare Farverne i Gulvenes Mosaik ikke ensartet haarde, fordi Teglblænderierne vare ufuldkomne, da Museet blev

bygget, og enhver af de Tusinder af Mennesker, der aarlig besøgte Museet, afsled og udhulede de bløde Sten til et hvidt Pulver, der som Støv gik ud over Gibsfigurerne.

Dernæst var der i Begyndelsen slet intet Varmeapparat, og ikke blot led Kunstværkerne ved den Fugtighed, som fra Kjælderens steg op i Museet, men det var naturligvis ogsaa til stor Gene for de Besøgende. Det Varmeapparat, der endelig blev indrettet, gav ikke Varme nok og ødelagde Kunstværker og Lokaler ved de store Masser af overhedet Luft og Kulrøg, som det udsendte. Alle Museets Lofter maatte males om.

Hvad den ydre Dekoration angik, saa havde man, da man indlagde Figurerne af forskelligfarvet Cement i Museets Mur, ikke nogen klar Forestilling om, hvorvidt Farverne kunde holde sig, Materialet blev senere ligefrem kaldt slet, og i den anvendte Cement havde der været en Okkerblanding, som havde svækket Cementens Sammenhold. Efter ganske faa Aar gik det galt med den gule Farve, det var umuligt at faae denne til at holde sig en ganske kort Tid med Cement som Grundflade.

„Alt var i Opløsning. Et forældet Varmeapparat, anlagt af Bindsbøll, havde sværtet hele Museets Indre saa sort, saa at alle indre Decorationer i Aarenes Løb har maattet omgjøres og fornyes. Da alle Figurer i Relief var blevne sorte, fik jeg indlagt et nyt Varmeapparat og indført Fyring med ikke røggivende Materialer.“ —

19. November 1870 feirede Kommunen paa Forslag af Directeur i Bikuben, Hellmann, Thorvaldsens 100 Aars Fest, altsaa paa en Tid, hvor man i Danmark sørgede over de franske Nederlag: „Vel var Tiden kun lidet skikket til Fester og store Arrangements, men det syntes dog at være en bydende Pligt for Kjøbenhavns Kommune at feire Dagen paa en eller anden høitidelig Maade for derved at vise, at den yngre Slægt ikke havde glemt Thorvaldsens rige Gave til Hovedstaden.“

Til at overveie Sagen blev der nedsat et Udvalg, af hvilket Hellmann, Jul. Thomsen, Meldahl, Raadmændene Abrahamson og Schlegel og tilsidst ogsaa den nye Overpræsident, Kammerherre E. E. Rosenørn, bleve Medlemmer.

„Mindefesten for Thorvaldsen volder stort Bryderi,“ skriver Formanden for Museets Bestyrelse, Krieger, i sin Dagbog 7. Nov.

1870. „Hvorfor ikke lægge Gas ind i Museet og indbyde paa Lys og Musik.“ Udvalget fraraadede dog at holde Festen i Museet, hvor Pladsen ikke var stor, og hvor Kunstværkerne kunde lide Skade.

Der blev indsat en Marmorplade med Indskrift paa Thorvaldsens Fødested No. 7 i Grønnegade. Huset var dekoreret med et Flag og Granguirlander, og der flagedes fra de omliggende Huse.

Kl. 12³/₄ afholdtes Festen i Christiansborg Slots Ridehus, der var flagsmykket og prydet med levende Planter. Talerstolen stod imellem Thorvaldsens Statuer „Hebe“ og „Haabet“. Kongefamilien og en talrig Forsamling fyldte Lokalet. Bald. Dahls Orkester spillede fædrelandske Melodier, og der blev afsunget Sange af Ploug. Rasmus Nielsen holdt Festtalen „en aandrig af en Række glimrende Billeder gennemlynet Tale“: Det er Indtrykket af det Høie, det Forklarede, det Ideale, Rene som Billedhuggerkonsten særlig vil vække. Op ad Marmortrappen! Det er Indbydelsen. Kunstneren er væsentlig en Menneskenes Lærer; i æsthetisk Forstand gjør Kunsten Døve hørende og Blinde seende. „Om hundrede Aar igjen — ja, Haabet smiler; vi haabe paa vort da gjenfødte, frie, danske Folk — skulle Mødrene fortælle deres Børn den vidunderlige Hændelse i Historien om den fattige Kunstner, som født i ringe Kaar, gik Storheds Vei og naaede til Maalet. Som Alexanders Indtog hist i Babylon, pragtfuldt, stort, saaledes var Kunstnerens Indtog i Musernes Hal. Saa træd da frem Forklarede i Mindet! se, Folket rækker dig en Høitidskrands. Det agter høit din Kunst, men høiere dig selv, thi du var ærlig dansk i Sind og Væsen. Du længtes hjem. Du kom med al din Hæder, dine Skatte, vi bringe dig vor Tak; til Fædrelandet var din Gjerning viet.“

Derefter gik alle Indbudne med Kongen og Kronprinsen i Spidsen rundt om Thorvaldsens Grav i Museets Gaard til Hartmanns storslaaede Sørgemusik. Graven dækkedes af Blomster og Kranse. Kl. 2¹/₂ var Høitideligheden forbi.

Om Aftenen var Museet indvendig oplyst, saa at man gennem de brede, aabne Døre paa Hovedfaçaden kunde se ind til Statuerne, i Midten Christusfiguren. Langs Museets Sidefaçader brændte der Begfakler.

„Thorvaldsens Fest gik i det hele over Forventning“ skriver

Krieger 19. November i sin Dagbog, „omend Nielsens Foredrag deels ikke kunde høres, deels ikke saa meget var et Foredrag over Thorvaldsen som over en stor Kunstner i Almindelighed. Der har og været Fest i Helsingfors, Christiania (Rom og Hamborg).“ —

12. September 1873 blev Meldahl valgt til Medlem af Museets Bestyrelse.

„Det var Krieger, der sammen med Clausen bad mig om at indtræde efter Marstrand 1873. Jeg blev, saalænge Krieger var Formand, den, der ogsaa her fik Hvervet at vaske op — Alt var i Opløsning.“

Da Meldahl blev Medlem af Bestyrelsen bestod denne af to af Exekutorene fra Thorvaldsens Tid, Professor Clausen og Etatsraad Thiele, dernæst daværende Finansminister Krieger og Borgmester Schlegel.

Inspektører var i Meldahls Tid Etatsraad L. Müller (1848—91) og P. Hauberg (1891—1915).

„I al min Virken har jeg stadigt haft den smukkeste, venligste Støtte hos Krieger, Clausen, og af de senere Bestyrelsesmedlemmer Ussing, Gammeltoft, Borup, Peters, Stein og Høiesteretsassessor Poulsen.“

Meldahls Forhold til Professor Ussing blev i Tidens Løb til et Venskabsforhold. De sendte hinanden flere af deres Skrifter. Meldahl giver gjentagne Gange Ussing Spørgsmaal om historiske Emner, og hentede engang „ypperlige Oplysninger“ hos ham i Anledning af en Guldmedaillekonkurs, hvor Programmet skulde lyde paa „en Universitetsbygning.“ —

„Da jeg saae, at de ydre Scrafitto Decorationer gradvis gik til Grunde, foreslog jeg og fik Midler bevilliget til at lade disse kalkere endnu, medens Sonne levede, af F. C. Lund, og disse haves nu til Hjælp, naar ny skulle udføres.“

„I Aarenes Løb reiste jeg Spørgsmaalet gjentagen om Restauration af Museets Ydre. Forsøg ere gjorte uden godt Resultat. Jeg tror, at en Fluatering og Overmaling hver 40. Aar vil være det Rette, og derved spares mange Penge.“

Fra 1870—71 havde man atter og atter i Bestyrelsen forhandlet om, hvad man skulde gjøre m. H. t. Museets Façade, og i December 1875 stillede Meldahl i Samklang med Bestyrelsen i Borgerrepræsentationen Forslag om, at bevillige 3.200 Kr. til

Konservering af de indvendige Façaders Dekorationsmalerier, Kalkering og Optegning af nye Kartoner for ødelagte Billeder.

Under Diskussionen bemærkede Meldahl som Svar til Bille, der vilde have Dekorationen fjernet: Der er Noget deri, som ikke maa kastes overbord. Tænk, hvad det dog er for en kostelig Fortælling for kommende Tider! Hvor indholdsrig er den ikke i Sammenligning med mange af de ynkelige Fremstillinger, som vi nu med saa stor Glæde opbevare fra Fortiden. Hvilken Lægmand vil dog vove at staa op og sige, hvorledes Billedet skal være, og hvilken Kunstner vil vove at foreslaa os Noget, der skulde være bedre end dette, som er et saa fuldstøbt Hele, og som saa Mange nu staa og glæde sig over baade Danske og Udlændinge — endog i Florenz havde man for Taleren udtalt sin Glæde derover.

Bevillingen blev givet, den første af en lang Række.

Klagerne over Museets Ydre holdt ikke op, og med Urette adresseredes de til Meldahl, der ogsaa til Tider i den Anledning fik anonyme Breve. Ungdommen begejstredes dog trods Alt for Museet. Borgmester Jensen sagde engang i et Møde, at han huskede fra den første Tid (1879), han tilbragte i Kjøbenhavn, at han syntes, at det var et af de festligste Steder, man kunde komme. Andre af Datidens Unge mente det Samme.

Ved Budgetbehandlingen 29. December 1884 udtalte Borgmester Borup, at der endnu maatte foretages en Række af Prøver, før man gik til Restaureringen af Façaden.

Prøverne, der foretoges af L. Fenger og af Oscar Matthiesen, omtales atter og atter i Borgerrepræsentationen. Engang imellem troer man paa et godt Resultat som i 1894, da Strøm 17. December udtaler, at man nu mener at have fundet en holdbar Farve; men allerede næste Aar maa Borup meddele, at den Løsning, man havde slaaet sig til Ro med, havde vist sig uheldig, og nu maatte der begyndes forfra.

Paa Budgettet for 1897 forlangtes der videre 6.000 Kr. Det endte med, at der Marts 1897 nedsattes en Kommission, der bestod af Meldahl som Formand, Justitiarius P. Koch, Direktør G. A. Hagemann, Prof. Th. Stein og Prof. H. Hannover. Ved Bekjendtgørelse i Ind- og Udland opfordrede Kommissionen til Indsendelse af Prøvetilbud om en anvendelig Fremgangsmaade. Der indkom 22 Tilbud og Henvendelser, af hvilke efterhaanden

17 udskødes. Af de 5 Tilbud, der stode tilbage, viste de 4 sig at være uanvendelige. Den eneste Mulighed blandt de indsendte Tilbud var da Matthiesens Methode, som gik ud paa Hærdning af farvet Kalkmørtel med en Kulsyrestrøm.

Kommissionen nedsatte et Underudvalg bestaaende af Hagemann og Hannover for ved Laboratorieforsøg navnlig at søge at frembringe farvede Cementer. Matthiesens Prøver skulde udsættes for Veirliget Side om Side med Underudvalgets. Desuden lod Udvalget fremstille et Stykke af Museets Dekoration, nemlig en Laurbærgren og en Vindruegren ved den samme Teknik, som tidligere var anvendt ved Prof. L. Fengers Prøver. Endelig medtog man endnu J. F. Willumsens Methode, selvom det maatte blive noget dyrt at fremstille Figurerne i Sten- eller Fajancetavler og indbrænde dem med Farver.

Aarene gik, uden at der kom noget Resultat. 24. Oktober 1904 meddeler Borgmester Jensen, at han havde bedt Professor August Jerndorff, som havde restaureret Freskobillederne paa Universitetet, om at undersøge, hvorvidt Dekorationen kunde anbringes paa Rabitzværk, saaledes at den ikke blev arbeidet sammen med Murene. Disse Prøver maatte igjen i nogen Tid udsættes for skiftende Temperatur, og i Februar 1906 bevilliger man 2.500 Kr. til Jerndorffs Forsøg, men Jerndorff dør 28. Juli; Magistraten overdrog derefter Joakim Skovgaard at lede Arbeidet, og denne foreslog at udføre Billederne paa selve Murfladen. Til nye Prøver bevilgedes der 7.000 Kr. Der var nu nemlig ogsaa kommet Revner i Jerndorffs Prøver.

Nationalbankdirekteur Strøm spurgte i Mødet 21. December 1903 om man dog ikke kunde vælge en Istandsættelse, der gav Museet et sømmeligt Udseende, selv om man skulde gjøre det om igjen efter et vist Antal Aars Forløb, og Overretssagfører Hvass udtalte i Mødet 25. Juni 1906: „Alle ønsker sikkert Frisen bevaret — den Diskussion, som tidligere var fremme om, at den skulde forsvinde, vilde neppe komme frem nu — men var det ikke muligt noget hurtigere at komme til en Gjenopfriskning af de af Sonne i sin Tid anvendte Farver, selv om Farverne ikke kom til at staa i Tid og Evighed, men atter forsvandt om nogle Aar?“ — altsaa en noget lignende Betragtning, som Meldahl som ovenfor anført

har fremsat. Ved Meldahls Død var man ikke naaet til noget Resultat og har vistnok ikke naaet noget endnu.

„Ein trauriger Anblick!“ kunde man 1880—90 høre Tydkere sige om Museet, særlig i Anledning af de snavsede Gibsmodeller. Dette er imidlertid en international Kalamitet, og Spørgsmaalet, om hvorledes man kan rense disse, er formentlig ikke løst den Dag idag.

Allerede i 1875 var Museumsbestyrelsen i Gang med Forhandlinger i Paris og Dresden, om hvorvidt der fandtes en Maade at behandle Gibsen paa, saaledes at den kunde vaskes. Der var herom udsat et europæisk Prisspørgsmaal, og Besvarelser bleve i December 1875 indgivne i Berlin, men aabenbart uden Resultat. I Mødet 18. Juni 1877 udtaler Meldahl: at vi staae her ligesom i alle Museer i Europa overfor en truende Ødelæggelse af samtlige Arbeider ved Støv, der lægger sig i Porerne paa Figurerne og lidt efter lidt sværter dem. De i denne Retning dygtigste Mænd, særlig i Frankrig og Tydskland, ere satte i Bevægelse for at løse Opgaven. Overstrygning var almindelig forkastet, og hvad særlig Thorvaldsens Arbeider angaaer, da er deres Form saa fin i Detaillen, at de ikke taale en uafbrudt Overkalkning. Indlod man sig herpaa, vilde Thorvaldsens originale Arbeider i Løbet af faa Decennier have tabt deres væsentlige Værd. Man maatte finde sig i, at de lidt efter lidt blive sorte og tabe i Skjønhed, trøste sig med den Bevidsthed, at Formen er der, selv om man ikke er i Stand til at se den, og haabe, at man engang vil komme saa vidt at kunne tage ægte Former, uden at noget af Kunstværket gaar tabt. — Man kunde selvfølgelig ikke benytte enhver til Renholdelse, thi ved en ringe Uagtsomhed kan en Finger paa en Marmorfigur blive slaaet af, og den vil da aldrig kunne sættes paa igjen.

„Da Peters traadte i Bissens Sted, var der hyppig Angreb i Aviserne. Da Peters frivillig traadte tilbage, fik Stein Byrden af at trække Læsset.“

2. November 1887 nedsatte Bestyrelsen en Komité, bestaaende af Bissen, Peters, Stein og Vermehren, som skulde overveie, hvad der i det Hele kunde gøres for at give Figurerne og deres Omgivelser et bedre Udseende. Stein, som har Thorvaldsens Testamente liggende foran sig, skriver 4. November 1887:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Jeg fik ikke iaften Leilighed til mundtlig at sige, hvad der ligger mig — og Mange — paa Hjertet ligeoverfor Thorvaldsens Museum, lad mig derfor i denne sene Time befri min Sjæl.

Jeg er forsaavidt tilfreds med den Leilighed, der muligen vil blive mig budt til i Bestyrelsens Midte at lade den Kritik komme frem, som jeg i lange Tider har gaaet inde med, naar jeg tænkte paa Museet. Det har kun været Hensynet til Dem, der har holdt mig hidtil tilbage, da jeg aldrig vil optræde mod en Bestyrelse, hvoraf De er Medlem, selv om jeg veed, at De klart seer Manglerne saavel som jeg, men er lammet af den øvrige tilstedeværende Impotents, særlig der, hvor det største Ansvar er¹⁾.

Thorvaldsen vilde vende sig i sin Grav, om han saa den sørgelige Forfatning, hans Museum er i nu 43 Aar efter hans Bortgang.

Marmorfigurerne ere saa bundsmudsige, at en Berøring med en Svamp vilde være en Velgjærning mod dem.

Man kan kun billige, at naar Raad er dertil, Arbeider i Museet successive udføres i Marmor. Det er ogsaa Thorvaldsens Tanke. —

Jeg er glad ved den Tanke, at Thorvaldsens Museum, jeg stoler paa Deres Hjælp, vil snart forvinde de sidste 20 Aar.

Deres hengivne

Th. Stein.

I December 1887 afgiver Komiteen sin Betænkning, hvori der udtales: „Flere af de Thorvaldsenske Arbeider havde ved Ankomsten fra Rom hertil dels faaet enkelte mindre Beskadigelser, og dels bare de Mærker af, at de havde tjent til Modeller ved Marmorsagernes Udførelse. Dette maatte fjernes, og det blev med stor Omhu foretaget af afdøde Prof. Bissen ved hans Elever og, i hans Fraværelse i Rom, under afdøde Prof. Høyens Tilsyn paa en saare tilfredsstillende Maade.

Hvad Conserveringen af Gibssagerne i Museet angaaer, da maa vi udtale, at det bedste er at afstøve dem saa sjældent som muligt, og kun naar deres Udseende opfordrer dertil.

Brugen af en Puster vil være at tilraade, ligesom den tørre Aarstid vil være den bedste til Fjernelse af Støv.

¹⁾ Stein sigter til Kriegers svage Syn.

Hvad Marmorarbejderne angaaer, da trænge de til en gennemgaaende Rensning. En saadan bør foretages grundigt med en Pensel og Vand (maaske destilleret) samt, hvor Snavset ret har sat sig fast, med lidt Marmorstøv (ikke Sand). At Chemikalier aldrig maa bruges under nogensomhelst Form, er indlysende.“

Til Slutning tilraader man at give alle Piedestaler en graa Marmor- eller Sandstens Farve, og endelig opfordrer man indtrængende Bestyrelsen til at gjøre, hvad den kunde for at forhindre, at der kom ødelæggende Røg fra Ildsteder i Slotskirken eller i Anlæg ved Christiansborg Slots Gjenopførelse.

I 1888 blev Stein Medlem af Bestyrelsen. „Alt hvad der staaer i Forbindelse med Thorv. Museum, er mig i enhver Henseende vigtigt,“ skriver han til Meldahl 25. Oktober 1888, og 18. November 1892: „Efter den omhyggelige Reparation af alle Relieffer, der paa Grund af deres mange Revner saa medtagne ud, som jeg i Sommeren har ladet udføre ved Conservatoren, forekommer Museet mig nu i en forholdsvis meget præsentabel Stand,“ og endelig 30. Januar 1898:

Kjære Ven! Min Stilling som *Billedhuggeren* i Museets Bestyrelse interesserer mig i høj Grad, og 50 Aars Praxis har vel ogsaa givet mig nogen Erfaring; stol derfor paa, at jeg aldrig skal glemme de Pligter og det Ansvar, som jeg har paataget mig ligeover for Tilsynet med Thorvaldsens Arbejder, og som jeg ubeskaaret har i Arv efter Peters og Gamle Bissen.

Deres hengivne

Th. Stein.

Det var efter hans Forslag, at der i en særlig Sal samledes et Udvalg af Thorvaldsens Gibsmodeller, som vare blevne husvilde ved, at Marmorexemplarer efter dem vare udførte og opstillede i deres Sted, idet han gjorde gjældende, at Originalmodellerne havde den største kunstneriske Interesse.

„Ved at faae indkjøbt de gamle saa ufornuftig i sin Tid solgte Former blev vi Herre over, at der kun kommer gode Afstøbninger ud i Verden, og vore egne Billedhuggere faa Hvervet at udføre gode Copier af Thorvaldsen — et Princip, jeg stadig har kæmpet for at fastslaa overfor de mange Forsøg paa at gjøre Thorvaldsens Arbejder til Fabriksleverancegoods hos Udlandets Gibsere. Regler

for Salg og Gjengivelser er derfor fastslaaede og følges. Regler for Fotografering, Copiering og Katalogform ere blevne vedtagne.“

„Ved mit Forhold til den tyske Gesandt v. Stumm fik jeg en Afstøbning af Adonis Figuren i München og ved Saabye den udført i Marmor, samt flere Relieffer og Figurer udførte i Marmor, saa at vi nu kun mangle de 3 Gratier paa Vestsiden, til hvilke dog Form er tagen og Afstøbning nu foreligger, saa at den kan udføres, naar der om faa Aar er samlet Midler nok dertil.“

Hvad „Adonis“ angaaer, gik det saaledes til, at Meldahl en Dag sagde til Stumm: „Vi have forgjæves i en Række af Aar anmodet om at faae en Afstøbning.“ Stumm sagde da freidig: „Det skal jeg skaffe.“ Da Meldahl haanlig svarede: „Det kan De ikke!“ sagde han: „Nu skal De dog see det.“ Og ved at benytte de 14 Dage ved Kong Ludwigs af Bayerns Død i Forsommeren 1886 fremtvang han gennem Grev von Werthern-Büchlingen, den preussiske Gesandt i München, Tilladelsen for ligesom at vise sin Magt.“

„Marmor Originalen i München fik sin blaalige Marmorcharme fra den Dag ødelagt, da Formen toges.“ —

„Malerisamlingen, som var høiligen forsømt, blev gradvis efterseet under Overledelse af Carl Thomsen. Gradvis har jeg faaet Archivet ordnet og gjort tilgængeligt for Studier. Ligeledes faaet Sikkringsforanstaltninger mod Indbrud og Tyveri, samt Toilette indrettet paa tidssvarende Maade. Jeg indførte først i Kjøbenhavn, at Afgiften for Stokke og Parapluier blev opgivet, og at Opsynet i Entreen fik Varme og ved Forhæng et lunt Rum at være i.“

„Boligen i Kjælderen er forbedret, og nu endelig faae vi Midler til at faae en bedre Ordning af Samlingen i Kjælderen og af Ind- og Udbæringen af Brændsel og Affald fra Varmeapparatet, som vi forgjæves have tigget om i et Par Aar.“

„Custodens, Inspecturens og Betjentenes Lønninger ere blevne løftede til at være tidssvarende.“

„Ved energisk Optræden under Slotsbranden reddedes vi for at miste noget.“ Ved Christiansborgs Brand, 3. Okt. 1884, meldte en Afdeling Studenter sig til Tjeneste, hvis Redningsarbeidet krævede det. „Da den mod Brandpladsen vendende Del af Bygningen var bleven saa ophedet af den stadig fremtrængende Ild,“ fortæller Meldahl, „og Ruderne i deres skjøre Tilstand sprøitedes

itu udvendig fra, paakom der mig Frygt for, at hvad der i den øverste Etage fandtes af Bøger, Vaser, Montrer og Træskabe, kunde angribes af de uhyggelige store Gnister, der kom flyvende over imod os. Understøttede af Museets Inspektør samt Professorerne Peters og Ussing tilligemed Kustoden satte vi derfor Studenterne til at flytte Alt, hvad der lod sig flytte ned i Museets Kjældere (de væsentlige Dele af Thorvaldsens Værelses Indhold vare alt tidligere blevne bragte derned.) Kunstværkerne i Museet have ikke lidt nogensomhelst Skade ved Slottets Brand.“

Ved Mødet i Borgerrepræsentationen 13. Oktober 1884, ti Dage efter Branden, fremsatte Meldahl Forslag til forskjellige Forholdsregler til at forebygge Brandfare ved Museet, hvor han havde opholdt sig 4 Timer Natten mellem 3. og 4. Oktober. Hvad der først og fremmest havde manglet, var Lygter — Noget, der vist manglede ved alle offentlige Bygninger. De, der kom tilstede, da der begyndte at blive Fare, maatte i længere Tid rave om i Mørke og siden hjælpe sig med Lysestumper, der sattes fast i Flaskehalse.

Meldahls Forslag var, at der skulde indlægges Vandledninger, saa at det vilde være muligt under en Ildsvaade at sætte Museets Tag under Vand, at der indenfor Vinduerne paa første Sal mod Slotssiden samt mod Slotskirken i Stuen skulde anbringes Jernskodder, at der skulde anskaffes to Lemme af Kobber til at dække over de to Tagvinduer, der ligge henimod Slotskirken, og at der ved den Opgang til Loftet, der er ved Hovedtrappen, skulde indrettes en større Lem som Udgang til Taget.

Dette og Mere bevilgedes i Mødet 2. Marts 1885, da nøiagtige Overslag forelaa. —

I mange af Kriegers Breve til Meldahl omtales Forretninger angaaende Thorvaldsens Museum, han har tydelig nok havt den største Tillid til Meldahls Dom og Administrationstalent. Her skal kun nævnes, hvad han skriver 14. April 1890 om den sachsiske Hofmaler Vogel v. Vogelsteins Portrait af Thorvaldsen:

Kjære Etatsraad Meldahl.

Jeg har i Thorvaldsens Museums Styrelse i denne Tid rigtig savnet Dem. Kunsthandler Borgen i London har tilbudt os et Portrait af Thorvaldsen, som først Stein og siden de 3 Professorer Vermehren, Bache og Henningsen i høi Grad prise. Det er et Slags

Pendant til Eckersbergs Portrait og siges at være malet af Vogel (v. Vogelstein blev han nok siden). Det koster kun 250 Lst! Min første Tanke var, om ikke Carl Jacobsen kunde gjøre Gavn, men det viste sig, at han netop havde tømt sin Kasse tilbunds ved at give 50.000 Kr. ud for fem Ægyptere. Saa siger Ussing og Müller. Vi byde nu Kunsthandlerens Broder, en Grosserer Borgen, 2.500 Kr. og bede om Oplysning om Billedets Historie.

Stein er meget begjærlig efter Portraitets Erhvervelse, det antages af de Lærde, at Thorvaldsen paa een Gang har siddet for begge Malere, og at Vogel forsaavidt har været No. 1, som han har faaet den bedste Plads; til Uniformen have begge nyttet samme Gliedermand.

Deres hengivne
Fr. Krieger.

Stein skriver om det Samme 27. April 1890:

Kjære Etatsraad Meldahl!

Jeg antager, at Krieger har fortalt Dem om det Kjøb af et Portrait af Thorvaldsen, som Museet er i Færd med at gjøre. Jeg haaber ogsaa, at De vilde billige, at vi bød 2.500 Kr. derfor, skjøndt det er med Offer af vore smaa Midler. Nu mangler kun Oplysninger fra London om Billedets Forhistorie, og hvorvidt man kan stole paa Malerens Navn *Vogel*. Han var jo en berømt tysk „Hofmaler“, og Billedet er udmærket, idet det tillige supplerer Eckersbergs Maleri. Man troer ved første Øiekast, at det er en udmærket Copi efter Eckersberg. Det hører hjemme i Museet, og jeg haaber, vi faa det. Ude paa Frederiksborg vilde det blive for upaaagtet i Mængden af Portraitter, og Lyset er daarligere. Sammenhængen maa være med dette Billedes Historie, at Vogel har været den, der *skulde* male Thorvaldsen, og Vennen Eckersberg har benyttet Leiligheden til at male sit herlige Billede, der dog forekommer Flere at savne den geniale Opfattelse, som er i Vogels. Museet har endvidere faaet i testamentarisk Gave fra Brun paa Krogerup „Ida Bombelles“ Marmorbuste af Thorv. og en deilig Tegning i Glas og Ramme af samme.

Lev nu vel, kjære Etatsraad Meldahl, og mindes altid med Venskab

Deres hengivne
Th. Stein.

Man fik virkelig Billedet, der eiedes af Mr. John Mollett i London, for den nævnte Sum.

Efter Kriegers Død i September 1893 blev Meldahl som det ældste Medlem af Bestyrelsen dennes Formand. Bestyrelsens andre Medlemmer vare Ussing, Borup, Stein og Poulsen.

Endnu skal der omtales et nyt Exempel paa gamle Dages Strid, nemlig et skarpt Sammenstød i 1899 mellem Museets Bestyrelse og Kommunens Budgetudvalg, der havde rettet forskellige Spørgsmaal til Bestyrelsen, som 21. November 1899 gav følgende Svar:

Med Hensyn til de af Borgerrepræsentationens Budgetudvalg bebudede forskellige Spørgsmaal vedrørende Thorvaldsens Museum, undlader Bestyrelsen ikke at fremføre følgende:

Overfor det udtalte Ønske om, at der gives Etiketterne paa Kunstværkerne et fyldigere Indhold, bemærkes, at Bestyrelsen ikke agter at forsyne Kunstværkerne med yderligere Oplysninger, end det er sket. Den Vejledning, der yderligere trænges til, maa søges i Kataloget eller kunsthistoriske Studier.

En Læsestue er der alt fra 23. Oktober d. A. indrettet i Museet med Adgang til Arkivet, Biblioteket og Haandtegningerne to Gange ugentlig.

Fotografering i Museet i videnskabeligt eller kunstnerisk Øjemed bliver som Regel tilstaaet.

Gibsaftøbninger kunne kun erholdes af de Kunstværker, hvortil Museet alt ejer tjenlige Forme. Det tilstedes ikke at tage Forme over Thorvaldsens Værker.

Bestemmelse om Tilladelse til i Museet at foretage kunstnerisk Kopieringsarbejde, Reproduktionsarbejder til Salg, Gengivelse i Terrakotta m. m. tages af Bestyrelsen efter de samme Regler, som ere fulgte siden Museets Aabning. Ved disse søger man navnlig at faa Garanti for, at alt udføres saa kunstnerisk godt som muligt.

Med Hensyn til Udtalelsen om at der er negtet Tilladelse til Reproduktioner af Malerisamlingen, da ved Bestyrelsen ikke, hvortil der sigtes, men den vil overfor den Art af Spørgsmaal, ligesom ved alle de den underlagte Forhold, selv sørge for at gøre, hvad der er det rette.

P. B. V.
F. Meldahl.

Naturligvis faldt denne Skrivelse Flere haardt for Brystet. I Mødet (18. December) erklærede saaledes Direktør Hage, at nu turde Øieblikket være kommet til at faa afgjort, om Kommunalbestyrelsen er Herre i sit eget Hus eller ikke. Man burde formaa Lovgivningsmagten til at ordne Museets Bestyrelse paa en for de offentlige Interesser mere betryggende Maade.

Borup gav Hage følgende Svar:

Bestyrelsen eksisterer faktisk i Kraft af Thorvaldsens Villie; den er under alle Omstændigheder en selvstændig Bestyrelse, der ikke sorterer under Magistraten og ikke skal modtage Ordre fra den, hvorfor det ikke kunde kaldes ganske uberettiget, naar den siger, at den har Ansvaret for Museets Ordning. Deri laa imidlertid ikke, at den stiller sig afvisende overfor Udtalelser fra Forsamlingens Side. Der bliver ogsaa taget Hensyn dertil; som Medlem af Bestyrelsen kunde han sige, at der altid forhandlede derom i Bestyrelsesmøderne. Bestyrelsen er ingenlunde ligegyldig for, hvorledes man indretter sig i Udlandet. Der holdes sjældent noget Møde, hvor der ikke gives Meddelelse herom, og man diskuterer saa, hvorvidt man kan gaa med dertil. Naar der er sagt, at der bør fredes om Thorvaldsens Minde, vilde han dertil sige, at der næppe vilde findes nogen Bestyrelse, der i højere Grad end den nuværende var opfyldt af et levende Ønske herom. Det vilde imidlertid forstaaes, at naar man som Hage har til Valgsprog: sic volo, sic jubeo, saa bliver Tonen i Svaret ikke altid den, man kunde ønske. —

„Ved de forskjellige Forsøg, der i de sidste 10 Aar ere gjorte fra Kommunens Side til at ville trænge sig ind paa os som en Den underordnet Institution, har jeg med Held faaet fastslaet, at vi efter Testamentet ere en selvstændig Institution uden Nogen over os — og derfor nok selv skulle vide at gjøre det Rette og selv staa for, hvad vi gjøre. Jeg haaber, at kommende Bestyrelser ville vide at hævde denne vor Selvstændighed.“

Men det gik ganske anderledes. Det var i Længden umuligt at bibeholde den af Kommunen uafhængige Bestyrelse.

Efter Meldahls Død blev der nemlig i 5 Aar vistnok kun holdt et enkelt Bestyrelsesmøde. Det Hele var ved at falde sammen, og Bestyrelsesspørgsmaalet maatte løses.

Man enedes da om Ændringer i Museets Fundats, og siden 1916 har Bestyrelsen bestaaet af 7 Medlemmer, 3 valgte af Kunst-

akademiet, 3 af Borgerrepræsentationen (af hvilke det ene skal være Medlem af Magistraten) og 1 af Høiesteret. Samtidig bestemtes det, at der skulde ansættes en kunst- og museumskyndig Direktør til at forestaa Museets daglige Ledelse.

A. F. K R I E G E R

A. F. Krieger var fra sidst i Halvfjerdserne en høitskattet Husven hos Meldahls. „Det er jo en Fest, som Du veed, hvergang denne trofaste Ven sætter sin Fod i Huset,“ skriver Meldahl til en Datter 14. Oktober 1887.

Krieger var som bekendt et af de mest fremragende Medlemmer af den grundlovgivende Rigsdag, der samledes paa Christiansborg 23. Oktober 1848, den Forsamling, om hvilken det er bleven sagt, at ingen senere Rigsdag har været dens Lige i Kundskabsfylde og aandelig Dygtighed. Kriegers Kreds var de Nationalliberale, en Række høitanseete Mænd, der ikke dannede et Parti i Nutidens Forstand, men kun holdtes sammen ved Fællesskab i Intelligens, Fædrelandskjærlighed og sandt Frisind.

Netop noget Lignende seer man af et Brev fra Krieger til Meldahl 26. August 1880 kort efter, at han havde gjort Sit til at fjerne Kultusminister Fischer, det ganske uværdige Medlem af Estrups Ministerium: „Iøvrigt seer jeg jo, hvormeget De overvurderer min Indflydelse. Jeg har aldrig været og aldrig villet være Partifører. Vi leve i en stærk antiparlamentarisk Tid, og Deres Ræsonnement hviler paa parlamentariske Forudsætninger, der ikke vilde holde Stik, selv om jeg kunde være Partifører. Hører jeg til noget Parti, da er det det, hvis Styrke bestaar i, ikke at være noget Parti; have vi haft Partiførere herhjemme, da har det paa dem bekræftet sig, hvad Franskmanden siger: „Je suis chef, il faut donc que j'obéisse“. Med den Lydighed har jeg aldrig kunnet finde mig tilfreds. Derfor var jeg ogsaa før 1864, da det saae lidt mere parlamentarisk ud (det var dog kun et Skin) gjerne mere eller mindre paa Kant med dem, Folk ansaae for mit Parti.“

De Nationalliberale havde altid næret Ringeagt for Hofvæsen og for Fødselsaristokrati. Sikkert har f. Ex. Grev C. E. Frijs-Frijsenborg ikke imponeret Krieger, hvilket utvivlsomt generede

Frijs. Hvad Hofvæsen angik, saa pleiede Krieger at rose det svenske Hof paa det danskes Bekostning. At han ligesom Meldahls satte Kronprinsesse Louise høit, viser det lille Træk, han har anført i sin Dagbog, om hvorledes hun „følgende sin Faders Behandling af hende selv, da hun var Barn og havde maattet lære svenske Folkeviser, lod sine Børn lære danske Folkeviser og ligeledes lod dem læse om Hvitfeldt og Tordenskjold“, hvilket ikke billigedes af Dronningen, der var fra en anden Tid.

Hvad der prægede Krieger var hans alsidige Dannelse, hans mange Interesser, hans Samvittighedsfuldhed og hans frimodige Redelighed, han holdt af at tale „heelt ud af Posen“. — „Man maa ikke blive træt af at gjentage Sandheden“ sagde han engang i Landstinget, „thi der er altid dem, som ere utrættelige med at gjentage Vildfarelserne.“

Krieger var altid uden Bagtanke eller Krav for sig selv.

Som alt tidligere nævnt sagde Meldahl om Krieger ligesom om Fenger og gamle Jacobsen „at det var umuligt i hans Nærværelse at komme med urene eller letfærdige Bemærkninger. Man adledes i disse Mænds Selskab.“

Der er bleven sagt i Ministeriebygningen, at Krieger i sin Ministertid havde været meget „stor“. Usandsynligt er det ikke, thi i en Aarrække var Tidsaanden i den Grad med de National-liberale, at flere af Førerne bevarede deres Anseelse og Indflydelse trods alle Nederlag og Skuffelser i 1864. Deres Presse „Fædrelandet“ og „Dagbladet“, spillede en dominerende Rolle. Fru Meldahl sagde f. Ex., at den, der blev lagt for Had eller latterliggjort i Dagbladet, var umuliggjort i intelligent Selskab; intet af den senere Tids Blade har haft en tilsvarende Magt.

Til først i Firserne var Krieger Landstingets høitanseete Fører, hans Udtalelser hørtes med stor Interesse og gjorde et dybt Indtryk, og det betragtedes som en Hæder for Formandspladsen, da han 1879 en Tid som Viceformand ledede Forhandlingerne.

Kun sjældent forenes høi Kultur med den Kraft for ikke at sige Brutalitet, der er den uafviselige Betingelse for, at man i det lange Løb kan være politisk Fører. Krieger og Brutalitet vare saa fjerne fra hinanden som Øst fra Vest. Hans overlegne Begavelse gjorde, at han i en Aarrække hævdede sig som en stille Magt; dette kunde ske, saalænge Tiden endnu bøiede sig for den

høie Kultur, som han repræsenterede; men da Nedgangstider kom, var det den naturligeste Ting af Verden, at hans Indflydelse daledede, og at han tilsidst blev en ensom Mand.

I 1849 var Krieger Ordfører for Grundlovsudvalget, og Ingen havde et nærmere Kjendskab end han, til hvad der var Grundlovens Mening. — Under den bittere Kamp mellem Berg og Estrup gav han op, da begge Parter kom udenfor Grundloven. Ingen Hjemmel var der i denne for den af Berg forfægtede Folkethingsparlamentarisme og den af Venstre benyttede Fremgangsmaade at forkaste Finansloven for derved at tvinge Kongen til at vælge sine Ministre blandt Ordførerne for Folkethingets Flertal, „ved Misbrug af Finansloven at sprænge Ministerier efter Behag.“ — Hjemmel var der heller ikke for Estrups Provisorier. Da denne i 1886 i Landstinget forelagde det af Folkethinget forkastede Finanslovsforslag, erklærede Krieger, at denne Fremgangsmaade var en konstitutionel Umulighed, med hvilken han Intetsomhelst vilde have at gjøre, og en Dag hos Meldahls sagde han ligefrem, at det aldrig havde været Mening, at man skulde kunne bygge Fæstninger paa Provisorier.

Krieger hørte ikke hen i en Agitationstid, hvor alle Øren tudes fulde af Raabene „Ingen over eller ved Siden af Folkethinget“ eller det koncentreret fyndige „Leve Estrup!“ — „Isoleret som jeg for Tiden staar i dette Ting“ siger han rent ud under Finanslovbehandlingen i Landstinget 3. Marts 1888.

At have med Rigsdagen at gjøre betragtede han tilsidst som en Pine, og som et Hundeliv at sidde i Rigsdagens Fællesudvalg, hvor Prangerpolitik og Prokuratorpolitik florerede. Ligesom N. Rasmussen og Krabbe fandt han Berg hovmodig og overmodig, og til Estrup havde han ingen Tillid: „Man veed ikke, hvor man har ham, thi han følger i Virkeligheden ingen bestemt Plan.“ Naar Krieger har tilintetgjort sine Dagbogsoptegnelser efter 24. Juli 1880, er det naturligvis, fordi han selv er bleven led ved alle de haarde Domme, han ikke har kunnet undgaa at fælde over Datidens ledende Politikere.

„Det ækle politiske Liv har dræbt meget af det indre, dybere Aandsliv, som før var tilstede i visse Kredse“ skrev Meldahl 18. April 1887 til en Datter. Dette var dog ikke Tilfældet med Krieger, skjøndt hans Liv i saa overvældende Grad var fyldt af Politik

lige fra, da han 21. Marts 1848 som Borgerrepræsentant gik med i det store Tog til Christiansborg for at bede Frederik VII om at vælge nye Ministre, der kunde grundlægge Landets Frihed, og derefter paa Rigsdagen i 1849 sammen med Hall var Ordfører for Grundlovsforslaget — og indtil han 21. Marts 1882 havde det store Opgjør med Matzen, hvorved han brød med Partiet Estrup og mistede sin Indflydelse og Førerpladsen i Landstinget, der var Ministeriets Støtte.

Hvis Krieger har været stor i sin Ministertid, saa var han det ikke i sine sidste Aar, da var han kun den dannede, beherskede, hensynsfulde Mand med de mange Interesser. Mindet om ham hører til det Smukkeste fra Ens Ungdom.

Naar derfor en Mand som Krieger i 1878 kunde skrive til Edv. Holm om Meldahl: „Jeg har i ham fundet en af de samvittighedsfuldste Embedsmænd, jeg har stødt paa“ og naar han næste Aar skriver til Meldahl: „De har, som jeg ikke behøver at sige Dem, Mange imod Dem; det er fornemmelig Folk af min Natur, der kunne paaskjønne Dem, men vi ere ikke vante til underjordiske Bearbejdelser,“ saa er dette en vægtfuld Anerkjendelse.

„Krieger saa jeg første Gang i Rigsraadets Finansudvalg 1864/65, hvor han var Formand. Fra den Tid lærte jeg gradviis Krieger at kjende, og han blev min og min Hustrus trofaste Ven indtil sin Død, et Venskabsforhold, som fik den største Betydning for mit hele Liv. Vi skyldte ham saare Meget. Han indførte os til alle sine fremragende Venner i Norge og Sverrig, samtidig med at vi kom til at see og bereise de to Landet paa Kryds og Tværs. Mænd som den prægtige trofaste Bergström, Montelius, den høitbegavede, livlige tidligere Finansminister Ehrenheim i Stockholm, General Ræder, Heftye, Birch-Reichenwald, Motzfeldt, Stang, Hagerup i Christiania, Roll i Molde viste os stor Venlighed. De deilige Toure over Stockholm, i Dalarne, over Haukeli, til Molde, Bergen, Romsdalen, Eikedalsvandet og Throndhjem med Krieger og Amalie, en enestaaende skjøn Reise, ligesaa min med Krieger over Lærdalen, Sperillen og Opholdet med Fru Heiberg paa Øen ved Fredriksstad.“

„Alt det er jo de kosteligste Minder, som jeg maa takke Samlivet med Krieger for.“

„Ved Samlivet her i Kjøbenhavn, hvor Krieger om Vinteren

om Onsdagen¹⁾ spiste sin Frokost hos os, var hans Selskab os til stor Glæde og ligesaa ved Samlivet i Marienbad og Harzen, ikke at tale om Reisen til Paris, Bryssel og London.“

Venskabet mellem Fru Meldahl og Krieger begyndte i Juli 1875 ved en Tour, som Meldahls med deres Børn gjorde med ham og Fenger til Silkeborg og Himmelbjerget.

Selv som ganske ung kunde man glæde sig til disse Frokoster med den ældre Mand. Han var forøvrig kun en halv Snes Aar ældre end Meldahl og Tietgen; men man havde det Indtryk, at han hørte til en helt anden Generation. Han var Fortiden, de vare Nutiden — og Deuntzer Fremtiden, kunde det slaa En ved engang at se denne lille Kreds sammen hos Krieger. Høist rimelig har hans svage Syn og 1864, hvor de Nationalliberales Politik led det svære Skibbrud, ældet ham før Tiden.

Mindefesterne for 1864 forbausede ham. Han skriver 20. April 1889 til Meldahl: „Vi kom da i Forgaars, saavidt jeg har hørt, saa nogenlunde fra Dybbøldagen; men hvorledes Selskabsfesten vil tage sig ud, det staar tilbage at see. Det er en sær Lyst til at holde Fester, som har betaget vor Slægt.“

Meget sjældent hørte man ham tale om hine Aars Begivenheder, „Trængslernes og Pinslernes Tid“ „de sørgelige, de ulykkelige Tider“ som han kalder dem paa Rigsdagen i 1865 og 66. Da han engang havde omtalt, hvor forfriskende et lille Springvand havde virket i Rygesalonen hos Prinsen af Wales — altsaa et Minde fra Londoner-konferencen i 1864 — tilføiede Fru Meldahl, der refererede dette lille Træk: „Hvad mon han dog altsammen maatte tænke paa i det Øieblik!“

En anden Gang fortalte Krieger Fru Meldahl om en Samtale mellem Christian IX og den tydske Gesandt. Kongen havde med dyb Sorg udtalt, at han i 1863 havde forudseet, hvad det vilde føre til, naar vi ikke gav efter for Tydsklands Fordringer. Gesandten, der havde ondt af den bekymrede Konge, svarede lige ud, at Resultatet i ethvert Tilfælde vilde være blevet ganske det Samme. Kongen hørte dette med Forfærdelse.

I Breve kommer han undertiden tilbage til Fortiden. 15. April

¹⁾ I disse Frokoster deltog Landshøvding A. Bergström under sit Ophold i Kjøbenhavn i Efteraaret 1886 og Konferentsraad V. Rothe fra 1887 († 1891). Ligesom Meldahl satte ogsaa Krieger megen Pris paa denne.

1877 berører han i et Brev til Meldahl en Erfaring fra 1864, idet han skriver: „Hvad nemlig Krig angaar, er det i Reglen for sildigt at gjøre Udgifter ved Krigens Udbrud; de skulde være gjort før.“

I 1886 mindes han den gamle Fællesforfatning. Efter at Gladstones Homeruleforslag 8. Juni vare blevne forkastede af Parlamentet, bragte de nye Valg ham i Juli et knusende Nederlag, skjøndt han blev støttet af irske Stemmer: „Gladstone har fortjent det Nederlag“ skriver Krieger 16. Juli, „da han har forsømt at studere dansk Fællesforfatnings Historie fra 1852—63, og bilder sig ind, at han forstaaer Sverig-Norges og Østerrig-Ungarns Forfatningsforhold.“

Hvor lille han fandt Danmark, efter at det havde mistet Hertugdømmerne, denne Lidenhed, som han i 1873 paa Rigsdagen kaldte knugende, følte man af Udbrud, han kunde komme med i Samtaler: „Vi ere kun een Kommune,“ og „Det knager i Tovværket, naar man kun rører sig.“

Med alt det Beherskede, der var over ham, kunde han dog være ungdommelig livlig. Fru Meldahl beskriver 20. April 1887 i et Brev til Meldahl, der var i Carlsbad, hvorledes Krieger paa et Besøg hos hende med største Iver havde forfægtet, at Meldahl af Akademiet skulde lade sig vælge ind i Christiansborgkomiteen „for at skaffe Gang i det Hele“: „Krieger var bedaarende! At den Mand endnu har saameget, ja, hvad skal jeg kalde det — Livsmod, er baade rørende og opbyggeligt.“

Fru Hall, hvis Paaklædning forøvrig netop ofte var eiendommeligt, skrev engang til Fenger om „vor flinke, rare Kriegers totale Mangel paa fint Væsen og fine Klæder.“ Der var maaske noget Usoigneret over hans Fremtræden, hvilket sikkert skyldtes hans svage Syn og maaske Sparsommelighed, og det kunde slaa En, at aldrig havde man staaet overfor en Adelsmand, for hvem Adelsstand syntes at betyde saa lidet, thi han var en erklæret Professoretype; men ingen Adelsmand kunde ved given Leilighed være mere hensynsfuld og mere ridderlig end han. Betegnende var det saaledes, naar han paa Reisen i Harzen kunde krybe op paa Hug paa Sædet i Landaueren, for at Fru Meldahl mere bekvemt kunde passere forbi; det bekymrede ham tydelig nok ikke det Ringeste, at han kunde se latterlig ud i en saadan Situation. Medens der gives Personer der ere elegante, men ikke derfor for-

nemme, saa gjorde Krieger det Kunststykke at være fornem uden at være elegant.

Fornem var han, naar han i Landstinget udtalte: „Naar man anser Noget for rigtigt, saa skal man ikke lade det falde, blot fordi det ikke i alle Kredse har vundet den almindelige Mening for sig“ og ved Leilighed kunde han finde det i høi Grad forfriskende at være i Minoritet. Kriegers Veninde, Fru Heiberg, havde ogsaa Noget, hun kaldte „at stikke den fornemme Fod frem“.

Hvad Selskabelighed angik, saa befandt han sig kun vel i en mindre Vennekreds: „Jeg duer ikke til Repræsentationsmøder med Hoffet“ skriver han 3. April 1878, og 15. Januar 1881: „Ak, kjære Etatsraad Meldahl, tal ikke til mig om, hvad et Bal kan byde af Skjønhed og Ungdom — dertil duer jeg ikke ligesaa lidt som til store Middagsselskaber. Men derfor takker jeg ligefuldt for Deres venlige Tanke.“ Naar Meldahl skulde spise hos ham alene, ofte i Anledning af en eller anden Forretning, pleiede Indbydelsen at lyde paa at „tage Deres Middag hos mig imorgen med daglig Kost Kl. 4“ eller „at tage vor tarvelige Frokost ude hos mig Kl. 12.“

I 1882 blev Krieger malet af Bloch; det skete efter Meldahls Initiativ, han og Madvig stod i Spidsen for Indsamlingen, og Billedet blev en Gave til Frederiksborgmuseet. Bidragyderne vare Kriegers Venner i de 5 nordiske Riger, ogsaa Island var nemlig repræsenteret ved daværende Landshøvding Hilmar Finsen, Reykjavik, der skriver til Meldahl 9. December 1881: „Det er efter min Mening en fuldkommen rigtig Tanke, at Island ved denne Leilighed bør være repræsenteret, thi der er ingen af Danmarks Statsmænd, hvem Island har mere at takke for en lykkelig Tilendebringelse af vore langvarige Forfatningsforhandlinger, og Ingen der med varmere Interesse har omfattet de islandske Forhold og paa mange Maader lagt dette for Dagen end netop A. F. Krieger.“ Finsen sigter her til Kriegers Arbeide for Islands Forfatningssag, da han 1870—72 som Justitsminister ogsaa var Minister for Island.

Kriegers meget nære Ven, Landshøvding Axel Bergström, Ørebro, skriver 18. Dec. 1881 i sit Svar paa Meldahls Brev angaaende det nævnte Maleri: „Öfverhufvud tror jag, Kriegers fysionomi höra till dem, hvilka icke komma till sin fulla rätt annorlunda

än genom rent konstnärlig afbildning, hvilken låter det inre fram-skymta.“

Noget Saadant har Bloch lagt sig paa Hjerte, og Portraitet blev mesterligt. Man kan om det sige det Samme, som Fru Meldahl i sin Tid sagde om Saabyes Andersen-Monument i Kongens Have: „Hovedet er udmærket, smukt, forædlet i den Grad, at det er bleven en smuk Mand, og dog er der ikke en Smule af Ligheden borte.“ I begge Tilfælde have Kunstnerne været geniale.

Som halvblind Pebersvend og uden nærmere Slægt end en gammel norsk Tante, der i en Række Aar styrede hans Hus, og en norsk Kusine, der giftede sig med Konsul Myhlenphort i Rom, stod Krieger paa mange Omraader fjernt fra Folket, fra det virkelige Liv. Ved en Frokost i Provisorietiden Marts—April 1885, udbrød han saaledes ganske naivt: „Nu faar vi Revolution!“ Meldahl lo af ham.

Ved en lille Middag hos Meldahls paa deres Landsted ved Fortunen sammen med Overpræsident Kleins, kom det Spørgsmaal frem, om Kvinder burde have Valgret. Meldahls Datter hævdede „Jo“, hun havde ved Valghandlinger i Provinsen iagttaget, hvormange taabelige Mænd der havde Stemmeret, medens der var en Del ikke uforstandige Kvinder, der Intet skulde have sagt, selv om de flere Steder vare de høiest Beskattede. Krieger sagde Intet, men, efter Bordet kom han stille hen og spurgte, om dette virkelig var hendes Mening, og de fik en lille Samtale i den Anledning.

En anden Gang var han i et lille Selskab sammen med Frederik Niensens, Tietgens og Frøken Christine Løwenhielm. Da han hørte om dennes ældste Søster Isabella¹⁾ og hendes Menighedsarbejde paa Nørrebro, blev han stum, den Kvindetype var ham aabenbart ny.

Hvad der forøvrig satte sit Stempel paa Kriegers Liv, var det inderlige Venskabsforhold, der knyttede ham til Fru Heiberg, som man vel kan kalde den mærkeligste danske Kvinde i det 19de Aarhundrede. „Et Geni, som Fru Heiberg“ udbrød Krieger engang hos Meldahls. Fru Meldahl fortæller: „Han var mærkelig bly i sin Omtale af hende. Aldrig nævnede han hendes Navn hos Vedels,

¹⁾ der senere grundlagde Lukasstiftelsen.

maaske fordi han havde en hemmelig Følelse af, at de kritiserede hende, medens han om Osdagen hos os omtalte hende med stor Freidighed, fordi han vidste, at der hos os var en god Sangbund. Det er ogsaa godt muligt, at det Venskab, han viste mig, hidrørte fra den ufordulgte Beundring, hvormed jeg altid omtalte Fru Heiberg. — Men naar han var paa Reise med os og havde skrevet et Brev til hende, som skulde stikkes i Brevkassen, magede han det altid saa, at vi ikke fik Udskriften at see. Der var noget saa usigelig Rørende i den gamle blinde Mands usvigelige Kjærlighed til sin Fyrstinde.“ — Paa en Reise i Sverrig oplevede Fru Meldahl engang paa en lille Damper, at en af hans svenske Venner meget dristig spurgte, „om jeg ikke ogsaa troede, at Krieger havde friet til Fru Heiberg, hvortil jeg svarede, at hun formodentlig havde forudseet Sligt og i Tide afværget Frieriet. Da jeg kort efter reiste mig, fandt jeg Krieger siddende med lukkede Øine tæt bag os paa den anden Side af Skorstenen. At han har sovet, troer jeg ikke, da han havde for Vane at sidde med lukkede Øine, naar han ikke talte med Nogen, og skjøndt mit Svar var ærligt og oprigtigt og i Grunden ikke fornærmeligt for ham, blev jeg dog meget ulykkelig over saaledes at have rørt ved hans ømme Side; havde jeg anet, at han kunde høre mig, vilde jeg have taget Sagen paa en ganske anden Maade og draget tilfelts imod de Godtfolk, der ikke kunne taale at see et varmt Venskab imellem ældre Folk uden strax at klappe dem sammen. — Krieger lod sig aldrig mærke med Noget, og jeg har saaledes aldrig faaet at vide, om han har hørt hin ulykkelige Samtale eller ikke. At Fru Heiberg skulde have kunnet og villet ægte ham, var ogsaa utænkeligt. At see hende figurere som opmærksom Husfrue ligeoverfor alle de Jurister, han indbød til sit Hjem, kunde selv den dristigste Fantasi ikke udmale sig. Hun var formeget Fyrstinde og maatte være Midtpunktet i enhver Samtale. Da hun hørte fra Krieger, hvor hyggelige vore Onsdagsfrokoster vare, yttrede hun Lyst til at være med. Der blev dog aldrig noget deraf, thi jeg indsaar, at hvis hun var kommen, vilde Frokosterne have mistet hele deres ugenerte Præg. Pater f. Ex. turde ikke møde i sine laplandske Støvler¹⁾ og i en gammel Frakke; og hun kunde ikke have siddet andægtig som jeg

¹⁾ som Meldahl havde paa ved sit Skrivebord for at have varme Fødder.

og hørt paa Herrernes Diskussion om Dagsbegivenhederne og den europæiske Politik.“

Der kunde være noget saa morsomt Fortumlet over disse Maaltider, idet Meldahls Bud regelmæssig kom, mens de stod paa, og Meldahl sprang saa op for at hente Noget, Budet skulde gaa med. Samtidig kunde Fru Meldahl lidt stundesløst reise sig for at hente Noget i det store Skab; man kunde da, hvis man ialt kun var 4 tilbords, føle det som sin Pligt krampagtig at blive siddende, for at Krieger dog ikke skulde sidde helt alene.

Kriegers Guds frygt gav sig Udtryk ved forskellige Leiligheder. Engang i 1870erne besøgte han Meldahls, det var om Sommeren, formodentlig i Høstens Tid; Aviserne havde meldt, at der havde været saa voldsomme Skybrud i England, at det var ved at blive en Nationalulykke, og at der i denne Anledning paabødes Kirkebønner. Da der om dette blev talt afvisende med den Begrundelse, at saa var der kun eet Skridt til, som Katholikerne, at bære Relikvier ud omkring Agrene, bemærkede Krieger stilfærdig: „Man kan dog ikke sige, at Muligheden for en Indgriben skulde være udelukket!“

Han berørte hos Meldahls, at han havde opmuntret A. D. Jørgensen til at skrive Bogen om Niels Steensen, og han var den Første, der hos Meldahls henledte Opmærksomheden paa Gordon, da denne 18. Januar 1884 blev sendt til Sudan for at redde Landet for Oprør og faae Besætningerne, og hvem der ellers var i Fare, ud af Landet. Gordon var Kriegers Helt. Da der engang ved en Frokost var Tale om Bismarcks og andre Statsmænds Rænkefuldhed, tilføjede Krieger: „Er det da ikke deilig, at der i Modsætning hertil lever et saadant Menneske som Gordon!“

Krieger skriver til Meldahl 1. April om Vanskeligheder i svensk Politik og tilføier: „Men jeg tænker lige saa meget paa Gordon!“ og 22. April: „Jeg tænker vedvarende med stor Bekymring paa Gordon; han er for stor, til at der kan være Tanke om Medlidenhed, men ilde vil det gaae Gladstone, hvis han skal bære Vægten af det Budskab, som bringer Gordons Fald til England, og jeg indseer ikke, hvorledes dette Fald skal kunne undgaaes uden overordentlig Hjælp paa en eller anden Maade“ og 3. Mai: „Mon Khartum saa virkelig alt er taget og Gordon falden? Jeg vil endnu ei tro det.“

I den Tid sagdes det oftere, at Ministeriet Gladstones Skæbne afgang af den Kamel, der bar General Gordon. Som bekjendt kom dette virkelig i Mindretal, da Khartum faldt i Januar 1885, og Gordon ved denne Leilighed mistede Livet. „Jeg kan ikke negte, at jeg sætter Gordon over Bismarck“ vare Kriegers Ord hos Meldahls ved næste Frokost.

Blandt de praktisk fornuftige Ting, han lærte En, var der følgende: „Veed man ikke, hvordan et udenlandsk Ord skal udtales, saa udtaler man det paa Dansk,“ og „man skal aldrig skamme sig for at spørge om Noget, man ikke veed.“ Naar Meldahl instruerede ham f. Ex. til Rigsdagsforhandlingerne om Opførelsen af Kunstmuseet, og han engang bad om endnu en Oplysning, tilføiede han som Undskyldning og Forklaring: „Jeg maa jo nemlig vide mere, end jeg siger.“ — En Vending, som han oftere kunde bruge, var denne: „Man siger tit „man“, hvor man skulde sige „jeg“.“ — En Aften, da han med Meldahls stod paa det flade Taarn paa Kronborg, og En eller Anden spurgte, hvormange Skibe man vel kunde se, svarede han som en glad Ungersvend: „Man skal aldrig være forlegen for et Svar — lad os sige: 517.“

Krieger, hvis Moder var norsk, var en glødende Skandinav. I Mai 1883 spillede den svenske Skuespiller Lindberg Hamlet og Richard II paa Dagmartheatret. Fru Heiberg kunde ikke taale ham og bragte derved Krieger i stor Forlegenhed, thi hun var en Autoritet for ham, men paa den anden Side var jo alt, hvad der var norsk eller svensk, mageløst i hans Øine. Fru Meldahl morede sig i Stilhed over hans Raadvildhed og hævdede overfor ham Lindberg til Skyerne.

„Gul og grøn“ ærgrede Fru Meldahl sig i 1887, da Docent Drachmann havde seiret ved en Professorkonkurrence i Christiania, men man alligevel gav Embedet til en Normand. Hun ønskede inderlig, at Meldahl i den Anledning i 1888 skulde sige Nei til en Opfordring, han fik fra Christiania, om at være Meddommer i en Konkurrence om Regeringsbygningen sammesteds. Krieger var ved denne Leilighed „utaalelig“, han støttede hende ikke. Han kom blandt andet med det Argument, at Drachmann godt kunde vente, til han engang kunde blive Ussings Efterfølger. Hun havde den Følelse, at det var heldigt, at han ikke var Dommer, thi hvis der nogensinde forefaldt en Sag imellem en Dansk

og en Normand, saa vilde det være ham umuligt andet end at begunstige den sidste. —

Scavenius havde nedsat en Retskrivningskommission, der bl. a. skulde afskaffe de store Bogstaver. „I den Anledning har han faaet en skrap Adresse af alle fremragende danske Forfattere fra de mest forskjellige Leire, som overhovedet bestride hans Kompetence til at afgjøre dette Spørgsmaal“ skriver Fru Meldahl til Meldahl 19. Mai 1888. „Det var meget pudsigt at iagttage Krieger, thi paa den ene Side var han jo glad over, at Scavenius fik en over Næsen, paa den anden Side vilde han jo helst have de store Bogstaver afskaffet, siden Svenske og Norske ikke har dem. Denne Brydning gjorde sig gjældende paa ganske snurrig Vis.“

Politik, udenlandsk saavel som dansk, var Kriegers Element. Medens Meldahl paa deres Harzreise i 1878 i Goslar og Quedlinburg ganske gik op i Middelalderens Bygherrer, Fyrster og Bisper, saa kunde Krieger blive helt febril ved at se Navnet Waddington paa en Hoteltavle ved den blotte Tanke, at det maaske kunde være den daværende franske Udenrigsminister. Fru Meldahl læste paa deres Reiser altid Aviserne høit for ham, og fik hans Forklaring til det Læste, saaledes ogsaa da de i Foraaret 1880 vare i London med Worsaae og Overbibliothekar Bruun i Anledning af den paa-tænkte nye Bygning for det kongelige Bibliothek. Fru Meldahl fortæller 8. Mai om deres Besøg i British Museum:

„I Grunden var det rigtigt fornøieligt at see, hvor Worsaae var vel kjendt og estimeret af alle disse Mennesker, og hvor han gik imellem dem alle som en god gammel Ven. Jeg er stolt af min Landsmand! — Han er da ogsaa meget bedt ud.“ — I Westminster Abbey betragtede man først Maria Stuarts Grav: „Elisabeths Grav var ikke stort finere. Vor Ven Krieger steg her op og boiede sig over hende for at see, om hun havde været smuk eller ikke, det var et helt Billede at see ham der.“ I et Selskab hos Gosch søgte en smuk Spanierinde forgjæves at kokettere med den 62aarige halvblinde Krieger, hun roste ogsaa hans Engelsk og spurgte ham, naar han havde lært det, Han svarede: „Indeed, I am so old, that I have quite forgotten, when I learned it.“ —

Meldahl var Medlem af flere af de Kommissioner, for hvilke Krieger var Formand, saaledes Kommissionen 1878—81 om forskjellige Jernbaneanlæg ved Kjøbenhavn og Kommissionen

1879—83 angaaende Tilveiebringelsen og Omordningen af en Række offentlige Bygninger, og i 20 Aar indtil Kriegers Død i 1893 sad de sammen i Bestyrelsen af Thorvaldsens Museum, hvor Krieger var Formand. De sad ogsaa sammen i Redaktionen af det Letterstedtske Tidsskrift.

Selvfølgelig interesserede Krieger sig levende for Meldahls kommunale Virksomhed, og, som tidligere nævnt, støttede han virksomt Meldahl i hans Kamp for en ny Bygningslov, idet han gav en lille Frokost (Oktober 1878), hvor Sagen blev drøftet mellem Meldahl og hans Modstander Kayser samt Bille og Departementschef Ricard.

Krieger og Meldahl havde altsaa rigt Stof til Samtaler og Brevvexling. Efter Onsdagsfrokosterne blev Krieger en rum Tid inde hos Meldahl, hvor Sagerne bleve drøftede, og hver og hveranden Dag laa der paa Fremspringet af Meldahls store Bogskab et Brev fra Krieger, som paa sin Vei fra Rosenvænget til Landstinget leverede det ind hos Portneren paa Charlottenborg, hvor han ogsaa hentede Meldahls Svar.

Krieger havde en næsten blind Tillid til Meldahl paa dennes særlige Omraader, en Tillid, der sikkert blev grundfæstet i 1877, da Krieger blev frikjendt i Rigsretssagen om Salget af Marmor kirken og ansaa Meldahl for den, der bedst havde hjulpet ham til Frifindelse. Da den store Bygningskommission skal nedsættes, skriver han 25. Juni 1879 udtrykkelig til Meldahl: „De kan jo ikke være i Tvivl om, at jeg ikke træder ind i Commissionen uden Dem.“ Han skriver 7. Mai 1879, da der var Tale om et selvstændigt Rigsdagshus, hvilket var Krabbes, den daværende Folke thingsformands, Yndlingstanke: „Jeg gjorde i Fortrolighed Krabbe opmærksom paa, at De af de Architekter, jeg kjendte, vistnok var den eneste, der kunde *høre*, hvad der ønskedes og *til samme Tid* arbeide selvstændigt.“

Atter og atter beder han Meldahl om Instruktion, engang kalder han ham ligefrem for sin Manudukteur; han stolede paa ham i en saadan Grad, at Edvard Holm har sagt, han var aldeles meldahliseret.

Der foreligger, Februar 1869—Januar 1893, 500 Breve og Sedler fra Krieger til Meldahl. Mange Gange er der Tak, hjertelig Tak for Omhu og Venlighed og Glæde over Samvær i Meldahls Hjem

eller paa Reiser. Der er meget fortrolige Meddelelser, ja nogle Gange Hemmeligheder f. Ex. 17. Juni 1881: „Nu sidder jeg da igjen i Fællesudvalget, der sattes efter megen Mistro. Det Morsomme er dog, — men det er *en Hemmelighed* — at Fischer, som med Fallesen og Frijs paa en Maade foreløbig vare udsete fra Godseiernes Side, er blevet udskudt, og i Faldet tog de andre F'er med sig.“ Og 20. Mai 1885, da det dreier sig om Grund i Østre Anlæg til Kunstmuseet: „Det tilføies som *en stor Hemmelighed*, (den, De ikke maa have hørt noget om fra mig), at Magistraten med Haand og Mund skal gjennem Borup have forpligtet sig til at levere Grunden uden Pengevederlag. Hvem der staar Magistraten inde for Borgerrepræsentationens Samtykke, veed jeg ikke. Naar saa Pengene ikke til Efteraaret bevilges af Rigsdagen, skal Estrups Samtykke søges til Bygningens Opførelse uden Bevilling. Er alt dette virkelig sandt, saa vil De forhaabentlig med mig være enig i, at Konsekventserne udfolde sig hurtigt og brede sig stærkt.“ Hvis denne Fare overhovedet havde været der, saa er den blevet afværget.

I Brevene giver Krieger flere af sine Livsresultater. Noget Væsentligt var det, som han engang som Minister udtalte i Folkethinget, at det for Enhver, der deltager i offentlige Forhandlinger, kommer an paa at glemme mere personlige Bemærkninger og Angreb. Meldahl har engang beklaget sig over en Redakteur, Krieger svarer: „Man maa tage de Folk som de ere. Det er en Stilling fuld af Fristelser; en af Fristelserne er Nødvendigheden af at tænke paa Erhvervet, naar man er Medeier, en anden er Herskesygen og Forfængeligheden. — Fortryd ikke paa det Arbeide, De gjør af Interesse for en Sag uden Hensyn til, om det i Øieblikket lønner sig. Siden De forlanger mit eget Vidnesbyrd, vil jeg sige, hvad enten De nu vil mene, at jeg gjør mig Illusioner, eller at jeg er sær nøisom, at jeg er helt veltilfreds med den Tak, jeg har faaet for frivilligt Arbeide. Den bedste Tak er altid det, man udretter, dels udad til, dels for Ens egen Udvikling, men man træffer dog ogsaa ad den Vei Mennesker, som man ellers næppe vilde finde paa sin Vei, og hvis Møde man ugjerne vilde undvære. Dette har jeg i høi Grad sandet, ogsaa hvad Dem selv angaar.“

13. Mai 1881, da Meldahl havde sagt Nei til at stille sig til

Folkethinget, skriver Krieger: „Jeg ønsker Dem til Lykke med al den Virksomhed, De udfolder. Det er meget bedre end at pines i Folkethinget“ og 19. Mai, da Meldahl var ved at blive træt af Borgerrepræsentationen: „De veed, jeg sympathiserer med Deres Hustru, naar hun for Tiden helst vilde have Dem udenfor Rigsdagen. Men *der*, hvor De er, maa De sandeligt være med for Alvor, og derfor har De ikke Utak. Tværtimod. Tak af *Alle* er meget ubehagelig; Utak af Nogle synes mig opmuntrende, f. Ex. naar den kommer fra en Mand som Kultusminister Fischer.“

I Foraaret 1883, da Meldahl har klaget over Hensynsløshed, der var vist ham af Kultusminister Scavenius, svarer Krieger 5. Mai: „Iøvrigt faldt jeg jo i mange Betragtninger over Deres Brev fra München. Til Syvende og Sidst kom jeg til at tænke paa en Samtale, Fru Heiberg engang havde med Ryge, da hun spurgte ham om et Stykke, hvori han havde en stor Rolle, ikke snart skulde opføres. Han svarede: „Jeg veed det ikke, men jeg bryder mig heller ikke om at vide det.“ Hvorledes? „Jo, seer De, den bedste Glæde, jeg kunde vente mig, den har jeg havt allerede.“ Atter hvorledes? „Jo, ved at spille Rollen for mig selv alene.“ Er De virkelig i Stand til at tage det paa den Maade? „Ja“ svarede han, „i de senere Aar kan jeg det.“ Der er ikke Mange, som kunde gjøre Ryge det efter, men det er godt gjort og til Syvende og Sidst det, hvorpaa det kommer an.

Skjøndt Deres Brev jo iøvrigt var alvorligt nok, maa De dog ikke forarges over, at jeg ikke kunde lade være at smile, da jeg saae, at De havde saa høie Tanker om Scavenius, at De troede, han vilde kunne yde Dem nogen særlig Anerkjendelse saa kort Tid efter, at De ved Hjælp af Deres Adgang til Kongen havde tilføiet ham et føleligt Nederlag¹⁾. Nei, — „man kann nicht an beiden Tischen sitzen.“

De fleste af Kriegers Breve til Meldahl ere skrevne i Estrup-tidens Kampaar. Morsomt fortæller Krieger om det afgjørende Optrin paa hin mærkelige 8. November 1877, hvor Landstinget havde 8 Møder fra Kl. 12 til Kl. 9,55 i Anledning af den midler-

¹⁾ Her sigtes der rimeligvis til de Ændringer, som Scavenius i sidste Øjeblik blev nødt til at foretage i Akademiets nye Fundats (31. Dec. 1882), idet Meldahl havde anseet det for sin Pligt at paapege for Kongen, Akademiets Protektor, at saadanne vare nødvendige, før Fundatsen fik Kgl. Approbation.

tidige Finanslov, hvorved Provisoriet fra April bragtes ud af Verden. En Time iforveien havde det endnu seet ud til, at et Forlig var umuligt, men da kom der Bud fra nogle Medlemmer af Folkethingets Flertal om, at man dog nok kunde enes. I det lille Udvalgsværelse, der var tomt for Stole m. m., mødtes nogle Landstingsmænd med Holstein-Ledreborg, Bojsen, Th. Nielsen og Høgsbro „under Beskyttelse af Hall og Bille“, og man blev virkelig enige i et Par Minutter, idet man strøg et Punkt i Landstingets Forslag. Dagen efter skriver Krieger til Meldahl: „Skade at De, som har gode Øine, ikke var nærværende i det lille Landstingsværelse, da de 4 Folkethingsflertalsledere kom og strakte Gevær i Torsdags; Høgsbro var ubetalelig, da de tre andre tvang ham til at give sig.“

Krieger skriver 12. Juni 1881 i den Sommer, da Folkethinget 2 Gange blev opløst og kom igjen med Tab for Høre: „Jeg er i Tvivl om vi kunne taale den Krisis, Estrup har forberedt. Jeg kan ikke sige, at hans Holdning i den Konference, han havde bedet om, behagede mig — ventelig tænker han det Samme om min.“ Og 17. Juli, Gausdal Sanatorium: „Den „permanente“ „midlertidige“ Lov om Indtægter og Udgiftsbevillinger for 81/82 er et uventet Udslag af Bøndernes Frygt for en ny provisorisk Finanslov. Lederne have ventelig overvundet de Meniges af denne Frygt fremkaldte Lyst til Eftergivenhed ved Afstemningen over Fællesudvalgets Forslag.“

Under Finanslovbehandlingen i Landstinget 21. og 22. Marts 1882 kom det store Opgjør mellem Matzen, Estrups tro Mand, og Krieger. Denne udtalte uforbeholdent, at selve Grundloven havde en Bestemmelse, der i en vanskelig Situation som den forhaanden-værende netop gjorde det vanskeligt at faae en Finanslov. Det var den Bestemmelse, at Fællesudvalget ikke havde nogen afgjørende Myndighed: „Min Tvivl om at kunne undvære en saadan mekanisk Udjævningsmaade er ligesaa gammel som Grundlovens Tilblivelse.“ Han fremhævede derefter, at Behandlingen i Fællesudvalget havde haft demoraliserende Indflydelse paa Thingene og deres Medlemmer og havde ført til Prangerpolitik, til Bussemandspolitik og Prokuratorpolitik.

Dybt saaret over Kriegers Ord „Prokuratorpolitik“ giver Matzen næste Dag i Thinget et temmelig ubehersket Svar, hvori

han udtaler, at hvor dybt han end iøvrig bøier sig for Kriegers overlegne Begavelse og overordentlige Viden i saa mange Retninger, saa „har jeg dog ikke en ubetinget Fidus til det ærede Medlems Evne til som politisk Leder at magte en politisk Situation i et betydningsfuldt Øieblik.“

Krieger svarer, at det ikke kommer an paa Øieblikkets Dom, men om en Dom, der falder noget sildigere, og tilføier i Anledning af Matzens personlige Angreb: „Jeg er aldeles ikke ømskindet i saa Henseende og giver ham for mit Vedkommende fuld Frihed.“

Krieger slap saaledes for at komme i Udvalget om Tillægsbevillingsloven (1881—82). Han skriver 24. Marts, altsaa 2 Dage efter Bruddet med Matzen: „Det vilde interessere mig meget, om Estrup helst ønskede at slippe for Konflikten. Han har vaklet og kan vakle igjen, man veed ikke, hvor man har ham, thi han følger i Virkeligheden ingen bestemt Plan. Netop derfor sled jeg mig løs fra Udvalget.“

Spændingen mellem Ministeriet og Folkethinget voxede i de næste Rigsdagssamlinger.

Heller ikke Klein kunde følge Høire til enhver Yderlighed. Krieger skriver 19. Mai 1884: „Klein har i Viborg holdt et Vælgermøde. Han har aabenbart holdt en ypperlig Tale, men hvad hjælper det? Man vil i Kbhvn. ikke høre, i alt Fald ikke de, for hvem Talen i Grunden er holdt.“ Og 20. Mai: „De synes mig at være noget *fatalistisk* i Carlsbad. Jeg modsiger ikke, at man stundom bliver dreven til en slig Fatalisme, men altid gaar det dog ikke efter denne Skjæbnens tunge Lov. I et hvert Fald sympathiserer jeg med dem, som kjæmpe imod, f. Ex. Klein i Viborg. Ulykken er, at trods Venstres mange Feilgreb gaaer Strømmen dog saa stærkt i den Retning, at det rene (urene¹⁾) Høire aldrig vil kunne faae Bugt med det. Der skal mere til. Estrup har i denne Tid for at afholde Kongen fra at reise bort, skræmmet med Ytringer om, at Situationen kunde blive en saadan, at han maatte træde af.“

Derpaa 23. Mai: „Kongen er efter Estrups i Mandags gjentagne Ønsker²⁾ endnu ikke reist. Jeg forstaaer ikke, hvorfor E. holder paa ham. Kongen kunde jo hurtigt komme tilbage, hvis der imod

¹⁾ om De foretrækker den Vending. —

²⁾ Kongen sagde selv dette til Geheimeraad Andræ.

Forventning i disse Dage var indtraadt noget Mærkeligt. — Det skal interessere mig meget at see, hvad der kommer ud af Forsikkringsloven for Arbeidere i Berlin. — Jeg er her som altid i *Principet* med dem, der tage *Initiativet*, fremfor med dem, der klage over Forholdene og de truende Farer, de udsætter os for, men intet ville gjøre for at afvende dem. Deraf følger jo ikke, at man kan gaae ind paa et hvilket som helst Forslag. Hvad kan det nytte som Andræ at sige, at Arbeiderspørgsmaalet¹⁾ er det eneste virkelige Spørgsmaal, som foreligger i Nutiden, og saa dog afslaae ethvert Offer, som stilles i Udsigt til Bedste for Arbeiderne. Paa den Maade maa det jo ende med Forskrækkelse.“

I Februar 1885 forhandlede Scavenius med Landsthingsudvalget angaaende Opførelsen af et Kunstmuseum. Krieger var Udvalgets Formand og lod sig om denne Sag stadig instruere af Meldahl, hvad han ogsaa lige ud meddelte i Rigsdagen. Engang er der endogsaa en Søndag Morgen Konference i Rosenvænget. „Jeg har den Fornøielse at melde, at Deres Forslag vandt Alles Hjerter“ skriver han 20. Februar. „Selv Scavenius smilte huld-saligt.“ Og Dagen efter: „Jeg vidste, at Scavenius maatte tye til Dem. Han vilde laane den Plan, De havde nedtegnet paa mit Kort, men jeg afværgede det, da jeg fandt, han burde umiddelbart henvende sig til Dem.“

23. Februar blev Krieger Ordfører for Udvalget, og han meddeler i Fortrolighed 25. Februar: „Scavenius gik ind paa alle mine Forslag.“

1. April bragte igjen en provisorisk Finanslov. Om det forventede nye Provisorium skriver Krieger samme Dag: „Hvad siger De nu om Deres Spaadoms Opfyldelse? Hvis ikke imod al menneskelig Forventning Natten har indgivet Berg-Bojsen det manglende Mod, kommer der ingen Finanslov istand — og den provisoriske bliver i det Mindste efter min Opfattelse — virkelig ikke mager af en provisorisk at være.“ 14. Mai skriver Krieger: „Jeg har aldrig ventet, at Museumsloven skulde blive vedtaget i Rigsdagen, men jeg vilde nødigt, at den skulde strande i Landsthinget. Det lykkedes takket være Deres Bistand at hindre dette.“

¹⁾ Hertil har Meldahl noteret paa Brevet: „Altsaa ikke Ret til Arbeide — Nei *Pligt at arbeide* med Glæde i Arbeidet — Resignation til at erkjende, at den forskjellige Sum i Arbeidet giver forskjellig Adgang til Vilkaar.“

25. Juni 1884 var Sverdrup blevet Chef for det første norske Venstreministerium. Ved det danske Folkethingsvalg samme Dag, hvor Liberale, Venstre og Socialdemokrater for første Gang gik samlede til Valg, led Regeringen et stort Nederlag, og Berg ventede sikkert, men forgjæves, at han snart vilde blive kaldt til Kongen og modtage Opfordring til at danne Regering. Krieger skriver 4. Juli: „Berg staar langt under Sverdrup. Et Venstreministerium som det norske kan ikke stilles paa Benene i Danmark.“ Et Aar senere skriver han: „De nuværende Forhold i Kjøbenhavn ere lidet opbyggelige.“

I Januar 1886 blev Berg dømt til $\frac{1}{2}$ Aars strengt Fængsel, fordi han ved et Folkemøde i Holstebro havde billiget, at Politimester Borup blev fjernet fra Talerstolen. 21. Juli 1886, 3 Dage før at Bergs Straffetid vilde være udløben, skriver Krieger, Gausdal Sanatorium: „Nu skal jo snart Berg ud i Luften igjen. Hvad saa? De pleier jo af og til at tale med Nogen af Venstrefolket. Hvis jeg ikke faaer den Fornøielse at tale med Dem heroppe, maa De lade mig høre lidt om, hvorvidt Alle sove hjemme, eller hvad der rører sig.“

Søndag 25. Juli holdtes der med umaadelig Tilstrømning en Fest for Berg paa Marienlyst ved Helsingør. Krieger skriver 30. Juli: „Betyder det noget, at ingen af de andre Venstreledere (jeg regner ikke rigtigt Høgsbro) rørte sig ude paa Marienlyst? — En, der kom herop fra den jyske Jernbane, havde overalt seet Flag d. 24. Juli.“ Næste Søndag, 1. August, hyldedes Berg ogsaa i Kolding ved et mægtigt Møde, hvor Deltagernes Tal ansloges til 30.000. „Et saadant Folkemøde som det i Kolding have vi vel ikke kjendt i Danmark“ skriver Krieger 10. August. „Men hvad betyder det saa udover en Stemning?“ Krieger fik Ret, thi Bergs Parti viste sig at være mere forhandlingsvenligt over for Regeringen end Berg selv; han nedlagde i December sin Post som Formand i Venstres Bestyrelse, og i Marts 1887 opgav han sin Stilling som Folkethingets Formand. „Er det dog ikke mærkeligt“ skriver Krieger 1. April 1887, „at det forløbne Finantsaars sidste Dag skulde bringe en samstemmende Beslutning af begge Thing om Konkurrence til de tre Statsmagters Forening paa Christiansborg Slots Grundvold, og at denne Enighed skulde kaste Berg ned fra Formandspladsen. Unægteligt vilde han have taget sig

underlig ud i Censurkomiteen“¹⁾ og 12. April: „Hvad der egentlig har bevæget Berg til den opsigtsvækkende Abdication, nytter det ikke at speculere over, det er rimeligvis slet og ret en i Overilelse begaaet Dumhed, som vel skal søges udglattet saavidt muligt.“ Krieger har altsaa dengang ikke vidst, at Berg traadte fra, fordi Bojsen og Hørup bag hans Ryg havde havt Forhandling med Estrup. —

Striden i Venstre var i fuld Gang. I Løbet af Efteraaret skilte Berg sig ud og dannede, fulgt af 8 Mand, „det rene Venstre“. 3. Oktober traadte Rigsdagen sammen, (den blev forøvrig hjemsendt 21. Oktober). 8. Oktober skriver Krieger: „Venstres Paroxysmer ere ufattelige for den, der ikke kjender de indre af Frygt og Kortsynethed spundne Traade.“

Hvert af disse Aar bragte en provisorisk Finanslov, Grundlovens § 25 forlangte, at en saadan skulde bekræftes af Folkethinget, men det skete ikke. „Hvorledes er det Umulige blevet muligt?“ siger Krieger i Landstinget 3. Marts 1888. „Det er kun blevet muligt, fordi der fra et politisk Partis Side en Række af Aar er blevet udvist en saa uforstandig Adfærd, at der opstod en saadan Forbittrelse, en saadan Uvillie, at man af Nødværge mod en saadan Optræden greb til de Fortolkninger, hvorom der nu tvistes.“

I Landstingssamlingen 1888—89 talte Krieger kun to Gange, begge Gange i Anledning af Lovforslag om dramatiske Forfatteres Rettigheder. I den paafølgende Session talte han slet ikke. I 1890 frabad han sig Gjenvalg til Rigsdagen, forsaavidt overflødig, som han næppe var bleven valgt. Meldahl skriver 21. Juni til deres fælles Ven Landshøvding Bergström, Medlem af det svenske Første-Kammer: „Krieger bliver stille og taus. Da hans Syn bliver daarligere, maa han lade læse *Alt* for sig, og da han ikke længere kan taale at gaae, er det jo ikke saa let for ham at faae Tiden til at gaae. Læg nu hertil, at han Dag for Dag føler, at hans politiske Indflydelse er forbi — at det Værk, han har været med at skabe helt misbruges og, som man siger, ramler sammen, saa kan Du nok tænke, at han ikke kan have det godt.

Opløsning spores i alle Kroge, og man trænger uafbrudt til

¹⁾ Maaske sigter Krieger til den bekendte Udtalelse i „Morgenbladet“ 4. Oktober 1884, Morgenen efter Christiansborgs Brand: „Paa denne Tomt reises intet Christiansborg for tredie Gang.“ Man tillagde Berg den længe, men uberettiget.

Mænd, der have Fasthed og Kraft til strax at handle, og disse Egenskaber har Krieger ikke mere.

Det at Holstein-Ledreborg er løben fra det Hele, vil kun føre til, at det Hele bliver haardere og voldsommere, og Forfatningen vil blive sprængt; om saa de gode Folk af den dannede Klasse — de Doctrinaire og Resten af de Nationalliberale ville faae nogen Plads og Indflydelse i det Nye — det tvivler jeg paa. Reactionens Bølge vil skylle dem bort, og de maae søge Leietjenerens Rolle hos det Nye, ligesom de indtil nu have gnavet de Been, som Godsierregjeringen godmodigt tilkastede dem. Men hvad saa? Landbefolkningen og den store Masse vil og maa skaffes Plads, og der vil komme Opløsningsbrydninger, som vil føre til, at vort Land gaaer til Grunde som selvstændig Stat. See det er det, som de exalterede Høiremænd ikke nu see, at de føre det Hele ind paa. Retsbevidstheden er rokket. Den store Mængde i Provindserne, især paa Landet, ogsaa til dels i Byerne, miste gradvis den Fædrelandskjærlighed, som binder os sammen som Folk. Istedet for at være stolte og glade ved at eie en Hovedstad med en Intelligens som den, vi have i Kjøbenhavn, og som nu gjør det muligt for os at være et selvstændigt Folk — bliver man mere og mere misundelig og hadefuld paa dette Centrum for, som man siger, Absolutismen osv. Vor oeconomiske Sundhed i Samfundet undergraves og ødelægges Dag for Dag af Socialismen, der som en Kræftskade fortørrer alle Spirer af Foretagelsesaand og det ringe Initiativ, vi have i vort Folk. Læg hertil en Nabo, der voxer paa alle Omraader. See nu blot, da England kaster det Helgoland lige i Svælget. Det at opgive den Øe er en ligesaa stor politisk Dumhed som det, at man tilstedede Tydskland at faae *Kiel*.“ —

Intensivt iagttog Krieger Alt, hvad der foregik i Norge og Sverrig, i hvilke Lande han næsten hver Sommer opholdt sig i flere Maaneder. „Ja vist er Stettin gaaet stærkt frem, siden Sundtoldens Afskaffelse,“ skriver han i Mai 1886. „Og vi trykkes svarligt af vor Lidenhed; men det er jo den skandinaviske Races store Skrøbelighed, at den ikke begriber Nødvendigheden af en Sammenslutning.“

Unionens Opløsning forudseer han allerede i 1882. Han skriver 10. August fra Vestmanrød i Anledning af den norske Venstrebevægelse: „Tilstanden er endnu farligere og betænkeligere, end

jeg havde troet. Lever endnu i nogle Aar Bevægelsens Leder, Sverdrup, kunne vi maaske komme til at see, at Bevægelsen voxer baade ham og Kongen over Hovedet; Alt vil da komme til at beroe paa, hvorledes de ledende Mænd i Sverige ville optræde. Maaske er, hvad der nu skeer, en Indledning til hele Unionens Omdannelse, en Adskillelse, altsaa en Opløsning af Unionen.“

Om den Kamp, som Venstreflertallet i Storthinget førte mod det konservative Ministerium, skriver han 26. April 1883: „Item blev Rigsretsaction besluttet Tirsdag Nat Kl. 1 med 53 mod 32 Stemmer. Efter mit Skjøn er man vanvittig fra begge Sider i Norge.“ Leilighedsvis træffer Krieger ogsaa Finlændere og hører paa forskjellig Maade om Rusland. Paa Gausdal var der i Juli 1881 „en Enke efter en finsk Senator, der havde levet flere Aar i St. Petersborg — hun ventede det Værste i Rusland.“ — „Det seer ilde ud i Rusland“ skriver han 16. Juli 1886 efter at have talt med C. E. Fengers Søn, Nikolai, der var Forretningsmand i Riga og en Dag havde været paa Gausdal. Juli 1888 fortæller Krieger, Gausdal Sanatorium, om „en notabel og interessant Personlighed, Dr. Bergbom, en af de betydeligste af Finnomanerne. Han og hans Søster have blandt andet grundet en *finsk Opera*. Til at knuse den behøvedes Konkurrence af en svensk og en russisk Opera, men med den finske faldt og de to andre, det var mere end Helsingfors kunde bære, uagtet der blev givet Statstilskud til dem alle Tre. Siden bestaar dog et *finsk* talende Skuespil, Tale-scene, som Svenskerne sige. For Tiden er der Fred imellem de to nationale Mod-sætninger, det svensk-finske og det finsk-finske. Men hvorlænge varer det? Den svensktalende Befolkning er kun omtrent $\frac{1}{10}$ imod $\frac{9}{10}$ Finsktalende.“ —

Krieger fulgte ved Hjælp af Forelæser med, i hvad der i de forskjelligste Retninger fremkom i Litteraturen. „Ibsens Gjen-gangere er da schofelt trivielt“ skriver han 16. December 1881. Edvard Holms Forfatterskab yder han den største Anerkjendelse. Han skriver 24. Mai 1888: „Holms Festskrift om Kampen om Landboreformen i Slutningen af forrige Aarhundrede har jeg nu heelt faaet forelæst. Det er et meget interessant, livligt og paa omfattende Arkivundersøgelser bygget Arbeide. Den Figur, som har været mindst kjendt, og som derfor er behandlet med særlig Forkjærlighed er Chr. Colbjørnsen. At han i *den Grad* var Nord-

mand, jeg kunde fristes til at sige à la Bjørnson, det vidste vi dog ikke før. Isandhed en mærkelig Skikkelse i Embedsverdenen, i sin Art ligesaa mærkelig som den sværmeriske Chr. Reventlow. Har De ikke inden Deres Afreise læst hans Brev til Søsteren, Grevinde Stolberg, da han havde vundet Kronprindsen for Landboreformen, saa maa De gjøre det, naar De kommer hjem. Det er, som om det var Baggesen, der sværmede.“ Om Holms store Værk „Danmark-Norges Historie 1720—1814,“ skriver Krieger 31. Oktober, da 1. Binds 1. Hefte er kommet: „Gid han maa leve saa længe med fuld Aandskraft, at han kan gennemføre hele Værket.“ —

Rundtomkring i Brevene fortæller Krieger om Fru Heiberg, hvis Vel og Ve han delte i Stort og Smaat. Taknemlig skriver han 2. August 1885: „Fru Heiberg har gjort mig den Ære at indbyde mig til at følge hende paa Touren i Sjælland“. Sikkert er det Fru Heiberg, Krieger citerer, da han engang forklarede for Fru Meldahl: „Naar en Dame benægter at have gjort en Ting, saa er det det Samme, som at hun gjør en Undskyldning.“ Det kgl. Theaters Forhold berører han et Par Gange, saaledes 8. September 1880: „Det har undret mig noget, at Tietgen selv vilde være Vært for Sarah Bernhardt paa Udflugten til Hamlets Grav. Det er underligt, at Fallesen faaer Ros; han gjør jo i Virkeligheden Alt, hvad han kan for at ødelægge Resterne af det danske Theater. Lad Robert Watt hente fremmede Skuespillere og Sangere til Hofteatret; men vænnes man paa *Nationaltheatret* til slige Stimulantser, saa bliver Publicums Smag jo aldeles fordærvet for den danske Huusmandskost,“ og 19. Mai 1884: „Elverhøi, som i Vinter har skaffet det næsten fallerende Theater en Indtægt af 80.000 Kr., gik i Søndags d. 200de Gang. Det faldt hverken Kongen eller Scavenius ind, at der i den Anledning skyldtes den, der bar Digterens Navn, og selv har saa megen Del i de 200s Tal, nogen Opmærksomhed.“ —

Efter Hjemkomsten fra Samværet i Marienbad, i Harzen og Thüringen, skriver Krieger 8. Juni 1878: „Tillad mig ret at takke Dem for vore Marienbader Vandringer og Dem og Deres Damer for vore senere Udflugter. Jo ældre jeg bliver, desmindre bliver jeg skikket til at reise alene, men Reiselysten tager dog ikke af; desto mere Pris sætter jeg paa det sjældne Held at finde virkelig godt Selskab til en Reise.“

Hans Reiselyst var altid saa stor, at han f. Ex. 24. April 1887 kunde skrive til Meldahl: „Veiret i Dag er saa smukt her, at jeg uvilkaarligt kommer til at klage over, at en Udflugt til Carlsbad ikke kan improviseres i en Luftballon.“

Det største Venskabstegn ere Kriegers Reiseønsker i 1885: „Lever jeg et Aar eller to endnu, burde De hjælpe mig til, at vi fik en Tour til Nordkap istand for Deres Frue og Fru Heiberg“ og et Par Dage efter „Det er Skade, at Fru Heiberg ikke taaler Roms Luft. Ellers vilde det være en hyggelig Phantasie at tænke en Vinter tilbragt i Rom i Forening.“

I Efteraaret 1890 blev Fru Heiberg angrebet af en Nyresygdom, der snart tog et saadant Forløb, at ethvert Haab om Helbredelse var udelukket. Hun døde Søndag den 21. December. Krieger kom Dagen efter til den sædvanlige Frokost hos Meldahls; paa Grund af Julen har den vel denne Gang været om Mandagen. Fru Meldahl fortæller: „Jeg gik ud til ham i Forstuen og sagde omtrent som saa: „O, hvilken Sorg der har ramt os!“ Han svarede rolig: „Vilde De have, at Fru Heiberg skulde leve, naar hendes Hjerne var fuldstændig ødelagt?“ Derefter gik han ind, og vi talte som sædvanlig ved Bordet om alle mulige Ting. Jeg beundrede hans Karakterstyrke, men den gjordes ogsaa fornøden, da Alle og Enhver jo stod paa Lur for at iagttage, hvorledes han bar Tabet.“

I Februar 1891 begyndte Magdalene Thoresen og Fru Meldahl med en Damekreds en Indsamling for at reise den Marmorstatue af Fru Heiberg, der nu staaer i det kongelige Theaters Foyer. Krieger sendte i den Anledning Fru Meldahl 200 Kr. og det samme Bidrag fra Andræ. „Hvad Krieger angaaer“ fortæller Fru Meldahl, „syntes det, at han virkelig blev holdt oppe endnu en Tid efter Fru Heibergs Død ved at see hendes Bog udkomme og høre Folks Domme om den. Han var meget betaget og meget begjærlig efter at høre, hvad vi syntes om den. Det var næsten rørende hos denne aïvorlige Mand, hvor han glædede sig over min Roes. Jeg ydede Bogen stedse den varmeste Anerkjendelse og forsvarede Fru Heiberg imod alle de taabelige og hadske Angreb, der rettedes imod hende. At Fru Heibergs Bog ikke er feilfri, kan Enhver see. At mange Begivenheder have undergaaet en Forvandling i hendes Hukommelse, med andre Ord, at Fantasien er løbet af med hende, er ikke noget Særsyn.

Dengang de to sidste Dele udkom, forstummede selv de hadefuldeste Røster; Alle vare rørte over hendes Beskrivelse af Heibergs Død og over de sidste Kapitler i Bogen. Da sidste Del var udkommen, var Kriegers Livskraft ogsaa udtømt. Han faldt sammen og vilde ikke mere reise til Norge om Sommeren, men blev i sin Villa, hvor han førte en meget sørgelig Tilværelse.“ — „Man kan neppe ønske ham et længere Liv, naar han selv siger, at han er kjed af det og ikke har Mere at leve for,“ skriver Fru Meldahl 6. Januar 1892. „Det er ligesom Fru Heiberg trak ham ned i Graven, thi han skal have slidt sig op ved at læse Correctur og veie hvert Ord i hendes Bog, om det ikke kunde give Forargelse.“ Hans gamle Tante døde 3. August 1892. Meldahl skriver til Bergström 12. Dec. 1892: „Krieger er den Eneste, vi see af gamle Venner. Han bliver gammel og taber helt Lysten til at have Ansvar eller tage Bestemmelse om Noget. Det er trist at see ham saaledes for os, der have kjendt ham i sin fulde Kraft. Men her hos os er han den gamle hyggelige Ven, der møder hver Onsdag Klokken 12 til Frokost.“

Kriegers sidste Brev er et Afbud, skrevet 11. Januar 1893:

Kjære Kammerherre Meldahl!

Hverken gaaende eller kjørende kan jeg taale denne Kulde. Jeg maa derfor gjøre Afkald paa Besøget idag. — Mange Hilsener til Damerne! Bær over med

Deres hengivne

Fr. Krieger.

Krieger med sin store Reiselyst havde altid været glad over Meldahls Breve fra Udlandet. Han skrev i Firserne: „Jeg forstaaer tilfulde, hvad det betyder for Dem ofte at gjensee Italien. Selv jeg, der mangler alle kunstneriske Forudsætninger, vilde gjøre det Samme, hvis jeg blot havde lidt Øine at see med, men naar man ikke engang har det, gaaer man hellere mod Nord, hvis Forhold og Mennesker staae en nærmere“ og „Jeg forstaaer godt, hvilken Interesse det maa have for Dem, at see det Nye i Tyskland og tale med de betydeligste Mænd i Deres Fag. En Videnskabsmand kan til Nød hjælpe sig med Literaturen, men en Kunstner maa ud i Verden.“

Da Meldahl i Foraaret 1893 med sin Familie var i Italien, skrev han flere Breve til Krieger, deraf et fra Venedig 30. Marts:

Kjære Geheimeraad Krieger,

Her i Venedig har jeg havt det Held at træffe og leve sammen med Prof. Raschdorff fra Berlin, som skal bygge den ny store Domkirke til 14 Millioner (vil sige 20 Mill.). Det er en høit begavet Mand, og De kan ikke tro, hvor det er morsomt at høre om Aftenen, naar vi komme fra vore Ture, hvorledes vi To see ens paa Sagerne her. Han og Sønnen samle ivrig Studier til den uhyre Bygning. Det interesserede mig at høre, at han paa Keiserens Bud har maattet gjøre Projectet $\frac{1}{9}$ mindre. Som jeg vel har fortalt Dem, saa havde jeg for $2\frac{1}{4}$ Aar siden en lang Samtale med General Wittich, Keiserens Ven og Lærer¹⁾. Jeg advarede mod den Størrelse, der var given det daværende Project med Henviſning til, at baade Slot og Museum vilde blive knust og Domkirken staae som en Elephant, der trampede Alt ned. Jeg saa, at det gjorde Indtryk paa Wittich. Monstro ikke Wittich har talt til Keiseren, og at det har virket i Forbindelse med, at Udgifterne skulde ned. Jeg sagde ham selvfølgelig ikke min Udtalelse til Wittich, men udtalte aabent, at jeg fandt hans Project for overlæsset decoreret til et saa monumentalt Værk. — „Ja“ sagde han beskedent, „men det har jeg alt ændret i mit formindskede Project, og jeg skal gaa langt videre i den Retning, De antyder.“ Min Forudsigelse om Wallots nye Rigsdagshus bekræfter sig destoværre. Midten synker ned i Bygningen, og hele Salens Lysforhold bliver urimelig, og Søilerne i det Ydre — der er over 50 — ere forfeilede i Formen. Det er Skade, thi det er en ualmindelig fremragende Begavelse. Men det er jo saa svært at gjøre monumentale Værker af varig Værd. Verden har kun ganske Faa — og tænk dog, hvilke uhyre Begavelser der have virket igjennem de 2500 Aar, vi kunne overse.

Venedig gaar *stadig* lidt frem — *Triest tilbage*. Fiume florerer. Hjertelig Hilsen. Deres hengivne

F. Meldahl.

¹⁾ I Foraaret 1891 ved Taffel i Potsdam i Anledning af en international Kunst-udstilling i Berlin.

Fru Meldahl fortæller: „Sidste Gang, jeg besøgte Krieger, gik vi op og ned i hans Stue som i et Bur. — Tilsidst fik han en slem Tarmsygdom, og Lægen erklærede, at han øieblikkelig maatte til Hospitalet for at opereres. Han gik imidlertid først op paa sit Værelse og klædte sig fuldstændig paa, hvilket vistnok har fremskyndet hans Endeligt. Da han netop stod og skulde afsted, kom Anna Westenholz¹⁾ op og vilde fortælle ham om hendes Søster Sarahs¹⁾ Bryllup med Kaas, der havde fundet Sted Dagen i Forveien. Krieger svarede blot: „Ja, jeg skal paa Hospitalet“, og afsted kjørte han ledsaget af Westenholz. Da han kom til Hospitalet, var han død. Fru Myhlenphort, fra hvem jeg har alle disse Enkeltheder, klagede over det strenge og haarde Udtryk i hans Ansigt,“ vistnok en Følge af store Smerter.

Alle sine Penge, paa et Studenterlegat nær, havde han testamenteret Fru Heibergs Døttre med Forbigaaelse af fattige norske Slægtninge. Det var, som om Fru Heiberg havde fyldt ham helt og optaget al hans Tanke.

Fru Meldahl kom ud i Rosenvænget den Dag, da Auktionen over Kriegers Eiendele var forbi. Hun skriver til Meldahl 9. April 1894: „Dørene stode paa vidt Gab. Jeg gik ind i disse tomme, øde Rum, hvor saa mange høit begavede Mænd ere gaaede ud og ind — Alle døde — der stod endnu Skrammel hist og her, ældgamle Kufferter med Skindbetræk fra forrige Aarhundrede — det var sørgeligt over al Beskrivelse. I Haven fandt jeg de Skovmærker, jeg engang plantede der; de voxede frodigt og havde overlevet al Ødelæggelsen. Kun Tanken om, at den stakkels Gamling havde tømt Kalken tilbunds og var glad over endelig at være kommen til Hvile, var min Trøst. Der laae alle de Huse, hvis Beboere vare gaaede samme Vei — Lehmanns, Marstrands, Skovgaards, Drewsens, Fru Heibergs. — Alt forbi.“ —

Meldahls mindedes altid med Tak den trofaste Krieger og de Glæder, han havde hjulpet dem til. „Dertil høre Turene til Sverrig-Norge og de mange venlige Mennesker, vi der ere blevne førte sammen med“ skrev Meldahl engang til Bergström. „Det er Livets lyse Billedbogsblade, der da oprulles, og deraf haves der mange, som knytte sig til Krieger og Bergström.“ —

¹⁾ Fru Heibergs Adoptivdøttre.

Som fungerende Formand i Landstinget udtalte Krieger 31. Januar 1879 med bevæget Sind Mindeord over Brock og Rosenørn-Teilmann, der begge havde staaet ham nær: „Thinget har i de to bortgangne Landsthingsmænd mistet trofaste, samvittighedsfulde, varmhjertede, af Fædrelandskjærlighed besjælede Mænd. Fred være over disse Hædersmænds Minde!“

Disse Hædersord kunne anvendes paa Krieger selv.

FORSKJELLIGE ARBEIDER

Som Bygningsinspektør dels nybyggede dels ombyggede Meldahl 6 Skovridergaarde og 35 Skovfogedsteder i Nordøstsjælland. Han kunde paa sine ældre Dage sige: Man begynder som Architect med at hige efter at opføre monumentale Bygninger og ender med at være glad over at kunne skaffe beskedne Familier gode Boliger.

„Et halvt Hundrede Forstbygninger blev mig underlagt 1865 — Alt i gyselig Opløsningstilstand uden tilbørlig Vedligeholdelse og ødelæggende for de stakkels Enker, som skulde aflevere Bygningerne efter Syn i utilbørlig Tilstand til Efterfølgeren i Embedet. Friis havde ikke passet paa, men overladt Synet til Andre¹⁾. Det var hjerteskjærende at see Brugernes Miner, da jeg traadte til og maatte gjøre Udsættelser for, hvad der skulde gjøres for, at Boligerne med Udhuse afleveredes i tilbørlig Stand. Jeg reiste derfor Spørgsmaalet om at faae bedre Regler for Syn og Overlevering. En Commission blev nedsat, og jeg formulerede det, der vedrørte Bygningssynene — Noget, der saa senere gik over til at blive Reglement for alle Embedsboligers Syn og Aflevering — Præstegaardene undtagne.“

„I Begyndelsen gik alt paa Statens Regning, men da Overførsteren, vistnok af Hensyn til Lokale ved Jagters Afholdelse,

¹⁾ Hvor vanskeligt det har været at overtage Inspektoratet efter gamle F. F. Friis, sees tydelig i en Beretning af Bispinde Rørdam („Tilbageblik paa et langt Liv“ S. 131) hvilken endnu citeres, naar Fasangaarden omtales. Hun bar hele sit Liv Nag til Meldahl, der ifølge Embedspligt havde foranlediget, at Rørdams blev satte op i Leie paa Fasangaarden, hvor de i hans Forgængers Tid altsaa havde boet altfor billig.

stillede for store Fordringer ved Byggeriet i Selsølund, fastslog Rigsdagen, at Brugeren skulde betale Halvdelen og herved nedstemtes vel Fordringerne fra Brugernes Side, men det var Synd mod Brugerne.“

„Da jeg ofte var Vidne til, at Byrden af Avlsbruget tog Brugers Tanke fra selve Skovtjenesten, reiste jeg underhaanden Tanken om at opgive alt Avlsbrug og sælge Gaarde og Jorder og ved Nybyggeri kun bygge Boliger med ringe Staldrum til Ko og Hest, og dette blev gradviis indført.“

„Der viiste sig ved Byggerierne ofte det Komiske, at man fik billigere Bygningstømmer ved at tage dette pr. Bane directe fra Nordsverig end ved at faae det leveret fra selve den Skov, man byggede i — Skovning og Transportudgifter beregnede Forstvæsenet nemlig for høit.“

„Da jeg saa, at de stakkels, fattige Tjenestepiger i Regelen fik deres Seng i Folkestuen, saa indrettede jeg de nye Boligers Folkestuer saa smaa, at der ikke var Plads til en Seng, og gav Pigen et Værelse paa Loftet i Gavlen. Da Karlekamrene i ældre Boliger næsten var slettere end Svinestierne, indrettede jeg overalt nette, lyse Karlekamre med Vindue mod Sol og Gaard, saa at de fattige Fyre dog fik et menneskeligt Opholdssted.“

„Ved alle disse Byggerier og Synsforretninger lærte jeg at indsee Konernes store Betydning i det sociale Liv. Naar jeg saa en renlig net Kone og Børn, vidste jeg strax, at Alt var vel vedligeholdt inde i Boligen. Jeg saa en Familie gaae tilgrunde, hvor Manden havde faaet Egnens feterede Skjønhed til Kone.“

„Det, der var den største Vanskelighed ved at arbeide for Forstvæsenet, var de saa uklare, uberegnelige Forhold, under hvilke man arbeidede. Paa den ene Side en Række af Embedsmænd, der med Rette klagede over slette Boliger, og som jamrede sig med Rette over slette oeconomiske Forhold og de pecuniære Byrder, som de aarlige Syn hidførte. Ved Siden heraf Ministeriet, som skulde hævde Loven og have det evige Bryderi med Rigsdagen om Bevillingerne; imellem disse Overførster Inspectionerne, der dels søgte at faa Alt saa rigelig godt som gjørligt, men som saa, naar Ministeren knurrede, underhaanden mundtlig udtalte, at det nok kunde bygges billigere end Bygningsinspectøren angav,

samtidig med at de skriftlig havde udtalt, at de tiltraadte Inspectørens Indstilling.“

„Iblandt de Forstbygninger, jeg har opført, er Vildtfogedens ved Røde Port ved Klampenborg og Vildtfodringshuset paa Veien fra Klampenborg til Eremitagen.“

Som en Illustration til Noget af det Ovenanførte skal der her anføres nogle Linier af et Brev til Meldahl fra Skovrider Balsløw, Bøgelund, 28. April 1896: „Jeg vil altid være Dem hjertelig taknemmelig, fordi denne Bolig overhovedet blev bygget, og jeg naaede at komme ud af de ulykkelige Landbrugsforhold og bort fra en Embedsbolig, som var umulig at vedligeholde, og dertil bidrog De særlig ved Deres Bemærkninger i Synsprotokollen over Kalholmegaard om Bygningernes Tilstand der, hvilke Bemærkninger stemte Finansudvalget for Salg.“ —

„*Althingsbygningen* i Reykjavik tegnede jeg og fik den ved Konduktør,“ Murmester F. Bald, „opført; men ved en Misforstaaelse af Behugningen af Qvaderne mislykkedes dens Udseende helt. Det var atter Mangel paa Midler; Kniberier førte til et halvmodent Arbejde. Der kommer ikke noget Godt ud af at lade Bygmesteren kun give Tegninger og saa overlade Tilsyn og Udførelse til Andre.“

Meldahl har fortalt en Del om *Althingsbygningen* til Dr. phil. Sigfús Blöndal. Han havde villet opføre et Palais i florentinsk Stil, nærmest i Lighed med Palazzo Pitti, dog naturligvis i mindre Dimensioner. Han havde planlagt en Kjælderetage; Overbygningen, to fulde Etager og en Loftsetage, vilde da have faaet den fornødne Basis. Men af Sparsommelighedshensyn havde Bald efterkommet et Ønske fra den daværende Minister og strøget Kjælderetagen, og Meldahl fik ikke Noget at vide om det, førend det var for sent. Meldahl blev aldeles rasende, fortalte han selv til Blöndal: „De Mennesker tænker jo ikke paa Fremtiden. Althinget skal selvfølgelig have et Palais, og havde Bald ikke været en sølle Klud og givet efter, saa kunde jeg jo maaske have reddet Sagen.“ Og Eftertiden har jo givet Meldahl ubestridelig Ret, udtaler Dr. Blöndal, Bygningen vilde have været smukkere og mere hensigtsmæssig i enhver Henseende, hvis man havde fulgt Meldahls Planer; men dette er kun et af de mange Træk, hvori Islands daværende Regering viste sin Kortsynethed og sin manglende

Tro paa Landets økonomiske Evner og dets Fremtid. Grímur Thomsen skrev dog til Meldahl, Reykjavik, 30. November 1880: „Althingsbygningen er ædel i sine Former, simpel og solid og gjør sin Bygmester Ære.“ —

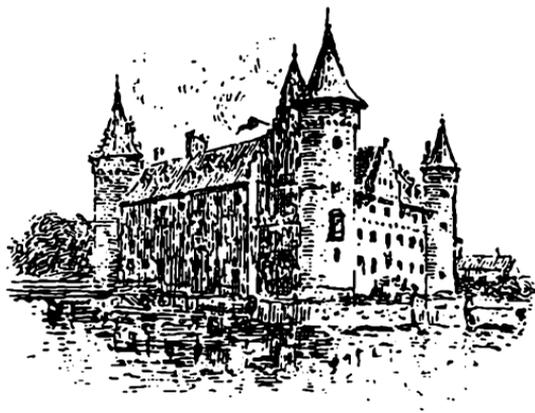
„*Udvidelsen og Ombygningen af Latinskolen i Hillerød.* Jeg maatte her dels forlænge og udvide Forbygningen mod Nord, bygge nyt Gymnastikhus bag ud mod Rectors Have og den tilstødende Havestue og en Pigeskole samt sætte ny Fundamenter under hele den ældre Skolebygning. En Hovedindgang paa Façadens Midte blev nægtet udført. Det var ikke lette Forhold at samvirke med Rector Berg, men det gik dog.“ (Før Arbeidet var begyndt, 9. Juli 1881, skrev denne rent ud til Meldahl: Jeg maa sige noget, som De rigtignok selv ved, at Hostrup, Scholten og jeg (Forstanderskabet) have ligesaa megen Forstand paa Bygningssager som Bønder paa Græsk.)

„Værre var det, da vi skulde sætte ny Fundamenter. Et meget vanskeligt Arbeide, da dette skulde udføres, imedens Skolen gik sin Gang, og vi skulde ned i Dybden paa 5 à 6 Alen. Jeg udførte Arbeidet ved alternerende at tage $\frac{1}{2}$ Pille og $\frac{1}{2}$ Vindue og undermure det med Klinker og Cement ned til fast Grund fra det Sted, 1 Alen under Jorden, hvor de gamle 8" Strækbolter havde været letsindig henlagt, og som, da Grundvandet gik paa dem, vare raadnede bort, saa at Bygningen gradviis maatte synke.“ —

„*Trolleholm.* Grev Trolle-Bonde bad mig om Hjælp til Ombygningen, og under Samvirken med A. Jensen gennemførtes dette store Foretagende“ (1886—89) „hvor jeg atter lod Tage og Taarnform blive det decorative i det Ydre. Planen er en Mønsterplan for et Herresæde. Det var den elskværdigste Bygherre og Bygherreinde, saaledes en udelt Glæde at tænke tilbage paa, og ved ethvert Besøg er et sjeldent stemningsfuldt Venskabsforhold her bleven fornyet og vedligeholdt. Fra en uformet raa, hvidtet Bygningsmasse uden *Tagform* eller Taarnene, staar det nu som et af Skaanes stolteste Herresæder.“

Grev Rosen skriver til Meldahl 30. November 1889: „Jag har med stort nöje sett i vår Illustr. Tidning det restaurerade *Trolleholm*. Det är glimrende.“ Det omtales overhovedet som „ett bland de ståtligaste svenska slott i enskild ägo.“

Grevinde Trolle-Bonde skriver til Meldahl 4. Januar 1891 „inredningen är förundransvärdt beqväm“, og Greven skriver 18. Juli: „Slottet berömmes af alla som hitkomma och äro något hemma stadda i byggnadskonst såsom ett helgjutet mästerverk.“ 27. December 1899 tilføier han „Det gla stället behag ökas för mig årligen, och sedan slottet nu i öfver 10 år varit bebodt, och murgröna växt upp omkring dess murar, så ser det ut, som om det i sin n. v. skepnad stått här oförändrat sedan 1500 talet.“ —

TROLLEHOLM

„Trollenäs. Atter fik jeg her det Hverv (af Baron Nils Trolle) at omforme en raa firkantet Bygningsmasse til et stolt Herresæde. Ved Samvirken med A. Jensen lykkedes det ogsaa her at skabe et Herresæde med en Mønsterplan og et mod Haven imponerende Ydre; men Gaardfaçadens Gavle ere for uformede. Det Indres Decoration, hvor Baronessen selv vilde medvirke ved Hjælp af en Mand i Stockholm, udførtes uden min Hjælp. Hovedtrappeanlægget, som jeg havde projecteret og faaet godt udført ved Jensen, er til Ære for os som et for den Indtrædende imponerende Anlæg. Havde jeg faaet et Par Karnapper paa Østfløiene, vilde det Ydre ved Indgangen have vundet meget.“ —

Oktober 1887 fik Meldahl og Albert Jensen 1. Præmie i Skizze-konkurrencen om et Projekt til *Christiansborgs* Gjenopførelse. Meldahl skriver 11. Oktober 1887 til en Datter: „Det vil glæde Dig at høre, at Jensens og mit Project dog var et af de to bedste Projecter, og jeg troer, Alt vel overveiet det, som i Længden

vilde holde sig for Kritiken. Men det skal ved den senere Con-
curs blive langt, langt bedre. Det skulde glæde mig for Jensens
Skyld, om det lykkedes. Thi jeg er død og borte, længe før der
vil blive nogen Glæde i Sagen, selv om vi fik det store Hæders-
arbejde.“

Mørk-Hansen skriver ved Meldahls Død om dette Projekt:

„Særlig den rigt søileprydede Side mod Ridebanen var et
kongeligt Slot værdig.“

Der kom dog intet Resultat ved den næste snevrere, Kon-
kurrence. Ludvig Fenger skriver til Meldahl i August 1888, før
Afgjørelsen var faldet: „For at vinde *Folkethingets* Stemmer (i
Kommissionen og senere i Rigsdagen) vil det blive nødvendigt
helt at adskille Slot og Rigsdagsbygning.“ Det var altsaa et helt
nyt Program, der pludselig var dukket op; det, der var forelagt,
gjorde en saadan Løsning umulig. „Loven tillader os ikke at give
1 Præmie til det bedste af de indkomne Projecter. Den spørger
til Syvende og Sidst: skal Grundtanken i dette Projekt benyttes?
Hvis ikke maa der ingen 1ste Præmie gives.“

Meldahl tog det med stor Ro: „Jeg er jo blaseret og kommer let
ud over Skuffelser“ skriver han til Fenger 3. August „Men min
unge Collega gaar Sagen jo nær.“ Komiteens Betænkning blev
afgivet 22. November 1888. Ingen 1. Præmie blev givet, men
Jensen og Meldahl fik en Præmie paa 5.000 Kr. og Martin Borch
en paa 3.000 Kr. ligesom O. P. Momme & L. F. Olesen. Forøvrig
udtalte Komiteens Flertal om Jensens og Meldahls Projekt, at
Slottets velproportionerede Façader gjorde et rigt og smagfuldt,
nobelt og grandios Indtryk, og at navnlig Rigsdagens Lokaler
vare ordnede paa en meget tilfredsstillende Maade med et stor-
artet Trappeanlæg og bekvemme Forbindelser.

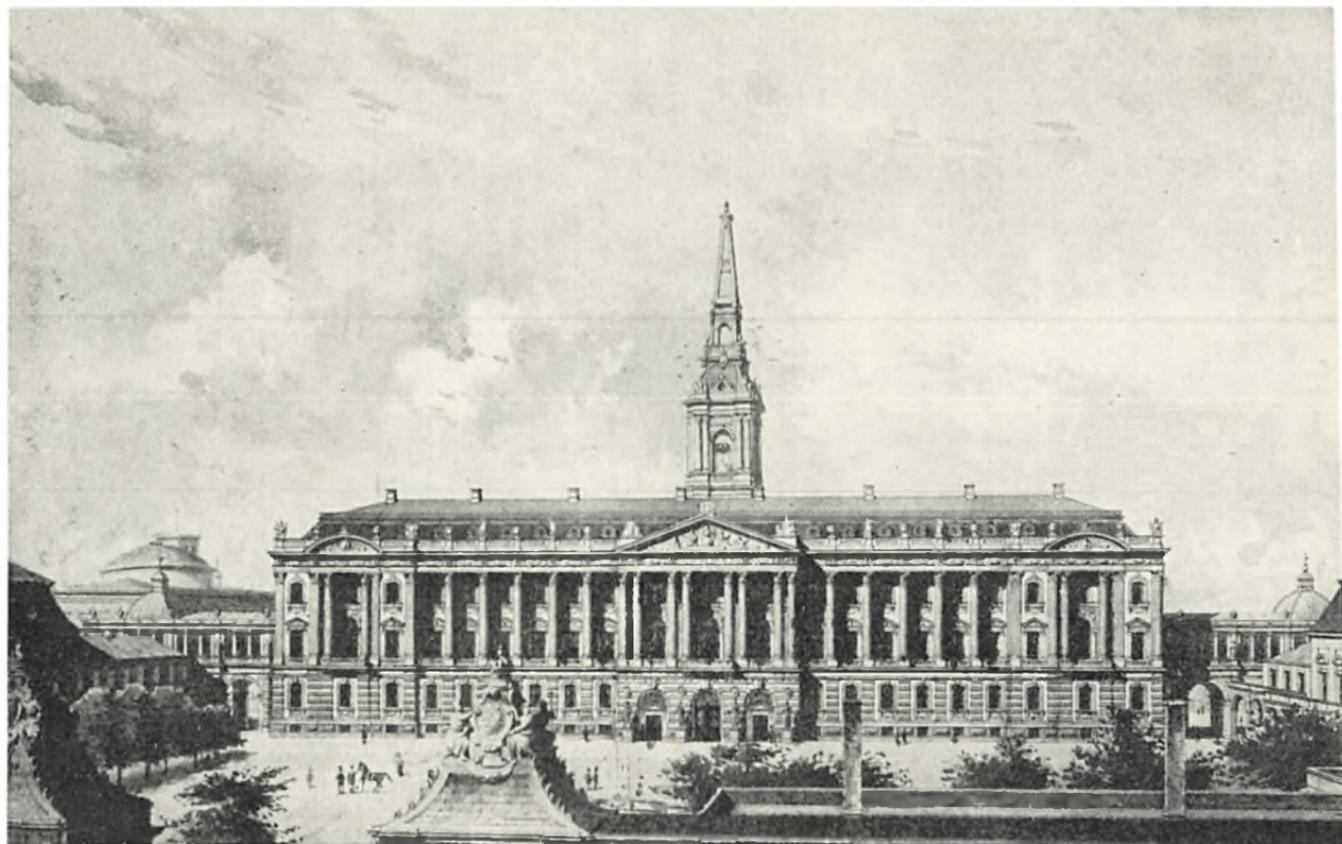
Heinrich Hansen skriver 28. November 1888:

Kjære Ven!

Hvor kunde man vente et synderligt andet Resultat af en Com-
mission, der var sammensat paa denne Maade.

Vi kunde ikke blive mere end 5¹⁾ om at indstille dit og Jensens

¹⁾ blandt disse vare Liebe, Landstingets Formand, C. S. Klein og Vilh. Peter-
sen. Komiteen havde 13 Medlemmer.

F. MELDAHL OG ALB. JENSEN: PROJEKT TIL CHRISTIANSBORG

fortræffelige Arbeide til 1. Præmie, og saa maatte vi ligge under for Fleertallet. Jeg har bestandig endnu den Tro, at Spørgsmaalet kan løses med dette til Grundlag. Men hvad kan man opstille imod de 3 Folketingsmænds¹⁾ Fordring om, at det skal være 2 adskilte Bygninger tiltrods for Programmet, der Intet siger derom? og ikke kom frem ved Programmets Affattelse. Deri ligger den væsentligste Uret, og du har vel seet de 2 Arbeider som de Herr. har indstillet til Præmie, der er jo ikke Spor af Konst i dem.

Jeg har jo desværre ikke kunnet deeltage i de sidste 2 à 3 Møder og har kun kunnet stemme skriftlig uden at have overværet Discussionen. Men Enden er vist ikke endda og ligger, saa vidt jeg kan skjønne, temmelig langt borte.

Din

Heinr. Hansen.

Dahlerup, der var Medlem af Komiteen, udtalte at Jensens og Meldahls Plan ikke kunde gennemføres for den af Loven fastsatte Sum, og dette gjentoges rundtomkring. Meldahl bemærkede hertil, at *Dahlerup* naturligvis ikke kunde bygge det for den Pris, men at *han* kunde. — Man *vilde* dengang aabenbart af politiske Grunde ikke have noget Slot, og det var, som Meldahl sagde „Spilfægteri altsammen og egentlig at gjøre Nar af alvorlige Mænds Arbeide.“

23. Februar 1889 forelagde Indenrigsministeren et Forslag om at lade Jensen og Meldahl samt Martin Borch udarbeide Planer til Slottet og om en ny Konkurrence om en Rigsdagsbygning, men det forkastedes i Finansudvalget.

BYGNINGSINSPEKTEUR FOR KONGELIGE SLOTTE. FORHOLD TIL KONGEFAMILIEN

„Da jeg 1865 overtog *Rosenborg* Slot, vare Façaderne afskurede og derpaa rød oliemalede med hvide Fuger. Til Vinduerne var der i de indrammede Sandsten udhugget False til Rammer med fir-

¹⁾ Bojsen, Høgsbro og Hørup. De øvrige Medlemmer vare: Ingerslev, Scavenius, Løvenskiold, Ploug, E. Rosenørn og V. Dahlerup.

kantede Træsprosser. Den gotlandske Sandsten var total forvitret og spoleret, mange Hoveder og Frontoner nedfaldne. I det Indre havde Bjælkelag sænket sig, Tagene utætte, Spirenes Tækning i Opløsning, en tidssvarende Hovedrestauration uafviselig fornøden, ved hvilken jeg atter vilde sætte indvendig Egetræs Rammer med blyindfattede smaa Ruder i gammel Stil, atter vilde jeg have de gamle tykke, røde Mursten frem med hvide Kalkfuger og alle huggne Stenformer udførte i en holdbar Stenart, dels Bremer-Sandsten, dels Ølands Kalksten, en Sten, Christian IV havde anvendt, og som stod sig fortrinligt, men ikke den slette Gotlandske, der mange Steder havde viist sig ikke at holde i 50 Aar. Af praktiske Hensyn og oeconomiske blev de ødelagte eller manglende Figurer, 2 paa Gavlene og 4 ved Hovedtaarnets Spir, erstattede ved Zinkfigurer.“

„I det Indre restaureredes faldefærdige Lofter og Bjælkelag. Jeg fandt i Stuen under Chr. VIs Stukloft de oprindelig dekorerede, malede Bjelkelofter fra Chr. IVs Tid. Ringmuren om Slottet og Portbygningen samt Kommandantboligen istandsattes. Et Hus til Brandslukningsmaskiner opførtes, og Slukningsledninger indlagdes endog til Taarnenes øverste Partier, saa at Alt hurtig kan overrisles, 2 nye Jernvindetrapper opførtes i de to mindre nordre Taarne. Hovedtrappen istandsattes.“

I Sagen om Restaureringen af Rosenborg kolliderede Meldahl engang sidst i 1860erne med Estrup, saa at de i mange Aar ikke taltes ved.

Det dreiede sig om Stilladser, der, medens Meldahl var i Italien, ved hans Kontor vare blevne opstillede ifølge en Arbejdsplan, der afveg fra hans første Indstilling og fra den af Ministeriet givne Bevilling. „Da jeg frygtede Paatale, saa gik jeg til Estrup og sagde: „Jeg kommer for at tilstaa en Uregelmæssighed“ og forklarede, hvad der var skeet. „Ja, saa maa De virkelig nedtage og ombygge Stilladset efter Approbation.“ „Nei,“ sagde jeg „det gjør jeg ikke, det, der er gjort, er fornuftigt og rigtigt, og Deres Excellence har efter mit Raad i sin Tid taget Forbeholdet.“ „Nei, det har jeg ikke“ sagde han. „Jo, det sees her“ og saa tog jeg Rigsdagstidende op og viste, hvad han havde sagt. „Ja, men det anerkjendtes ikke“ (af Finansudvalget) svarede han. „Jo, det gjorde“ sagde jeg og tog af min anden Lomme Rigsdagsnummeret med Ordføreren

Fengers Anerkjendelse. „Ja saa — lad det saa gaae.“ Jeg gik, og i de mange Aar, Estrup var Minister, saaes jeg kun, da jeg efter Branden af Christiansborg blev kaldet til Ministerraadet for at hjælpe Theophilus Hansen tilrette i hans Virken for Projectet til Gjenopførelsen.“

„Jeg har forøvrigt med Sympathie fulgt Estrups Virksomhed som Minister og beklager kun, at han i de senere Aar ikke har havt bedre Raadgivere i Retning af en Modification i Forholdet til det moderate Venstre og til de opadstræbende dygtige yngre Kræfter i Høire, som ved ikke at faa deres rette Plads og Anvendelse i Arbeidet bleve kastede over i Armene paa de Radicale.“

„Jeg overtog *Kronborg* 1865 efter Friis, Slottet var i en sørgelig Forfatning. Taarnspir og Tagene utætte. Træværket raudent, Sandstens Gavle, Balustrader i Opløsning (den daarlige Gotlandssten). Store Partier af Qvistes og Façaders Beklædning havde skudt sig løs fra Bagmuringen, saa at de truede med Nedstyrtning — Sokkler, Vinduesfrontoner m. m. i Opløsning, Gaardbrolægningen næsten umulig at færdes paa med Vogne. Ved aarlige Bevillinger lykkedes det mig at ombygge og fornye alle Balustregallerier med Platformen paa Taarnene og omdække alle Tagene med ny Kobberdækning. Forny næsten alle Qviste og Vinduer samt opmure ny Façader i Qvadersten og atter gennemføre den gamle Hovedgesims, som der kun fandtes 2 Alen af, ommure alle Skorstensrør i det Indre og sætte ny Skorstenspiber, indsætte ny Sandstens Vindeltrapper, opmale og ægte forgyldte Slotskirken, da Bindsbølls Restauration halv var ødelagt og havde været uægte udført. Nyt Gulv i Kirken og Varmeapparat i denne. Et helt Vandlednings- og Ildslukningssystem indrettedes endog til Overrisling af Taarnspirene. (Et Rednings- og Brandkorps organiseredes). Fyrtaarnet og sydøstre Sandstens Spir ombyggedes af Steen. Vestfaçadens ydre, rige Gesims og Façade fik ligesom Østfaçaden og en Del af Sydfaçaden gennemgribende Hovedrestauration. Nordvestre Taarn, der havde knust sit Nederpartie og var ved at styrte sammen udad, fik horizontale Ankerforbindelser i alle Etager. Gamle Vinduer indsattes, Branddøre og Gavle opførtes i alle Floie, Cement og Stengulve lagdes over alle Lofter. I Gaarden blev lagt ny Brolægning og det gamle Springvandsfundament atter fremdraget, (og jeg fik Brummer til at gjøre den

Model til Springvandet, som nu eies af Nationalmuseet paa Frederiksborg). Portalerne paa Fæstningsværkerne restaureredes. For at man i Fremtiden kan see, hvorledes det Gamle var, ere de gamle Fragmenter samlede og opstillede i Kjældere og Kassematter.“

„I det Indre fremskaffede jeg atter de gamle Kaminer og restaurerede Localerne.“

„Som Løn for alt det Slid og Arbeide fik jeg det gemene Overfald af Nyrop, Borch, osv., der *bag min Ryg* uden at sige mig et Ord, klagede hos Ministrene og derpaa i Rigsdag og Pressen.“

„Men min Trøst er, at Kronborg ved mit Arbeide i 40 Aar er bleven reddet, og at man nu kan gaa 100 Aar i Møde med Ro. — Jeg havde i de mange Aar kun maattet rette og istandsætte de Vandalismer“, som vare udførte i tidligere Tid ved Meldahls Forgængere.

„Ved mine Restaurationer fik vi Resterne af det gamle middelalderlige Slot at see, som fandtes i det sydvestre Hjørne ved det firkantede Taarn, før det ved Anthony Opbergens Sandstensydre blev omformet til Renaissanceslot. Paa et af Lofterne har jeg ladet et Stykke Væg staae, der viser det gamle *glasserede Murværk*. Man seer af Planen, at der i den venstre Fløj tæt op til det store Taarn staaer den ældgamle Bygning.“ —

Mens Enkedronning Caroline Amalie levede, havde Meldahl en kort Tid Inspektoratet over *Sorgenfri*. „Om Torsdagen tilsagdes hendes Præst, Rørdam, Haveinspectør, Rothe, Bygningsinspectør (jeg) og Doctor til det lille Taffel, hvor alt samledes til en Conversation, som Dronningen helt var med i. Hendes Naturlighed førte hende til ved Couren ligefrem at sige: „Tilgiv, hvem er De?“ til de Folk, hun ikke kjendte. Da jeg havde saa Meget om Ørene, fik jeg Etatsr. C. Hansen til at overtage Inspektoratet over det Slot og derefter Herholdt.“

Billedhugger Stramboe havde som fattigt Barn været paa Enkedronningens Asyl i Rigersgade. Han havde, da han var i Rom i flere Aar indtil 1868, Bestilling paa adskillige Buster i Marmor af den danske Kongefamilie. F. G. Knudtzon, der traf ham her, omtaler en fortræffelig Buste af Caroline Amalie og taler om hans barnlig naive Væsen. „Jeg tør forudsætte, at De er bekjendt med Stramboes Forhold,“ skriver Enkedronningen til

Meldahl 27. Juli 1876, „og veed, at jeg stedse har interesseret mig for ham og ydet ham min Bistand, saa meget jeg formaaede. Selv forstaaer han desværrer ikke at fremme sit Vel!“ Hans Atelier i Kjælderens paa Christiansborg var meget fugtigt og skadeligt for hans Helbred, og Dronningen spørger nu, om det ikke var muligt at skaffe ham et heldigere beliggende Atelier: Stramboe er ei ung mere, og hans Helbred har lidt en Deel, og jeg tør i min høie Alder ikke opsætte at udtale denne Forbøn. Dette vil De vistnok forstaae.

Velvilligst

Caroline Amalie.

I 1878 blev Stramboe hjulpet. Fra Oktober Flyttedag, da Kunstnerhjemmet blev taget i Brug, og lige til sin Død i 1907 fik han Bolig der, tilsidst vederlagsfrit. Desuden fik han fra 1886 aarlig 240 Kr. fra Udstillingsfonden, hvortil ogsaa Bache anbefalede ham. —

Meldahl giver en detailleret Oversigt over den gennemgribende Restaurering, over Ombygningerne og Udvidelserne paa *Bernstorff*, *Fredensborg* og *Charlottenlund* i de over 40 Aar, da han var Bygningsinspektør. Allesteder var Tilstanden i 1865 „ynkelig“. Om Fredensborg siger Meldahl: „Brandfaren var stor, Vandforsyning, Kloakforhold og Veiforholdene forfærdelige“ og det gjaldt om alle Slottene. I Bernstorffs Kjælder „var der en Brønd, der sugede alt Vand fra Grunden, og som altsaa næsten var Cloak og Vandgiver samtidig. Midt i Corridoren løb et med Brædt overdækket Afløb. Der var ofte en ulidelig Stank.“

„Alle Tage fornyes, Vinduer ligesaa.“

„Ordningen ved Brugen af Vaskeriet, Vandforsyningen, Cloak, Opvarmningen hidførte utallige Berøringspunkter, hvor, naar Statens og Civillistens Forhold og oeconomiske Interesser skulde afveies til det Bedste for begge Parter, der blev rig Anledning til Frotteringer, og hvor man fra begge Sider stadig maatte passe paa, at der ikke skabtes Praecedens, som kunde hidføre Udgifter i Fremtiden. Men ved god Villie fra begge Sider kom det altid i Aarens Løb til Forstaaelse og fuld Anerkjendelse af hinandens ærlige Villie og Dygtighed, selv om Rivninger ikke kunde undgaaes. Den Eneste, der vistnok aldrig ret har forstaaet Vanskelig

heden i min Stilling, var Ministeriet. Man havde jo der ikke Begreb om, hvorledes der maatte laves og arbeides for at føre Hoffets Fordringer ned til det i Øieblikket opnaaelige og for altid at staa parat, færdig overalt, for at Hoffet, ofte med en Uges Varsel, uventet ofte, kunde tage Brug af Slottene.“

„Det har været et høist byrdefuldt Arbeide at gennemføre Alt ved Forhandlinger med Ministeriet, Rigsdag, Marskallat, og det Hele havde været en Plage uden Lige, naar jeg ikke havde haft en saa elskelig Støtte i Kongen og saa gode Hjælpere i de 3 Hofmarskaller, Oxholm, Løvenskiold og Oxholm jun.“

Følgende illustrerer Forholdene: „Da Estrup ikke ønskede at have det Bryderi i Rigsdagen at faa Penge til ved Opbygning af Stalden ved Bernstorff at paasætte den en ordentlig Etage til Cavaler- og Betjentværelser, saa kunde jeg kun opføre den ydre Skal af den paasatte ny Etage og udføre den i Bindingsværk, først delt med Draperier i indvendige Afdelinger og saa i Aarenes Løb udført i Bindingsværk og Mur. Estrup skriver i et udateret Brev: „Igaar Aftes havde jeg et Møde med Finantsudvalget, som gik ind paa alle de af Dem angivne Poster. Bernstorff Litra f. vil Udvalget reducere til 414—88 Sk. — Dersom det kan lykkes at overbevise Udvalget om, at en større Deel af Posten falder ind under dets Begreb om: „berettigede Fordringer“ vil det gaae ind paa at forhøie Summen, muligviis endog paa at tage hele den forlangte Sum. — Jeg vilde derfor anmode Dem om kritisk at gennemgaa Overslagene til Bernstorff Litra f. og derefter meddele mig, hvor stor en Deel af Hovedsummen falder ind under Begrebet (Udvalgets) — „berettigede Fordringer“.

Idet jeg takker Dem for Deres tilsendte Meddelelser, som have været mig til stor Nytte ved Forhandlingerne med Udvalget, forbliver jeg

med Høiagtelse

J. B. S. Estrup.

Indenrigsminister Ingerslev skriver 11. Juli 1886 om et Ishus paa Charlottenlund: „Jeg forlanger meget nødig 5.500 Kr. dertil. Det er af de farlige Bevillinger, fordi de fleste Rigsdagsmænd kunne bedømme og vide, at et Ishus til 100 Læs af Mursten og Paptag kan haves for 12 à 1500 Kr. Kan man ikke finde paa noget f. E.

anden Placering, saa Summen kan blive mindre?“ og 5. Mai 1890 om et muligt Elektricitetsanlæg paa Fredensborg: „Jeg troer nok, at Kaiseren af Tydskland kommer her i Juli, men efter al Rimelighed kun paa et ganske kort Besøg. At dette skulde foranledige Residensens Forlægning til Fredensborg, er jo en Mulighed, men jeg vil dog se det, før jeg vil tro det. Imidlertid kommer der vel først Besked derom i sidste Øjeblik, hvilket jo er det sædvanlige, og derfor er Marskallen jo vanskelig stillet.“

Meldahl omtaler den ældre Overhofmarskal Oxholm saaledes: „Denne Hædersmand var Gentleman til det Yderste og var mig en faderlig Ven og Beskytter.“

„Hans Eftermand Løvenskiold var en dygtig, men en meget vanskelig Mand at arbejde med. Han taalte ikke, at Nogen talte directe med Kongen og Dronningen (navnlig) uden hans Vidende.“

„Da jeg en Dag havde taget Blomfield, den engelske Architect, med ud til Bernstorff, da han havde en Besked at bringe fra Prindsen af Wales til Dronningen, og jeg, der havde Adgang til Majestæterne igjennem Laquaierne, havde faaet ham til Audiens ved blot at melde hans Ønske til Dronningen — saa henvendte Løvenskiold ved Couren ved Taflet sig directe til Dronningen med Spørgsmaal, om Meldahl havde tilladt sig at indføre Blomfield. „Ja,“ sagde Dronningen. „Hvem der havde givet ham den Tilladelse?“ „Det har jeg,“ sagde Dronningen, „det tillader De mig nok?“ hvilket Svar bragte Løvenskiold til Taushed. Dronningen fortalte mig dette selv nogle Dage efter.“

„At han ved selve Taflet kunde skjænde og være ubehagelig, var jeg en Dag Vidne til paa Amalienborg. En Danneskjold lod vente paa sig og kom ikke, før efter at vi vare gaaede tilbords, og Løvenskiold knurrede og skjændte ved Bordet, saa at Kongen blev ubehagelig berørt, saa rystende med Hovedet over paa mig for saa efter Taflet at sige: „Ja, han var meget vred, men han er en saa dygtig Mand.“ Noget, vi Alle maatte indrømme og altid til Kongens Kasses Fordel.“

„Med den ny Hofmarskal Oxholm har Samvirken været ypperlig. En galant, elskværdig Mand, der altid paa den smukkeste, hensynsfuldeste Maade gennemførte Sagerne med mig, ofte under de ikke altid lette Forhold ved den stærke Belægning paa Fredensborg og Bernstorff.“

„En Gang blev der under Minister Tobiesen Tale om at udvide og ombygge Bernstorff Slot¹⁾ med 2 Fløie for at skaffe Plads til mange Gjæster og større Spisesal m. m. Løvenskiold indsaar, at det var til stor oeconomic Fordel for Kongen, thi derved kunde ved mindre Fyrstebesøg Ophold paa det bekostelige Fredensborg undgaaes. Jeg blev anmodet om at udarbejde Plan og Beregninger og blev saa en Dag, da Hertuginde af Cumberland og Prindsessen af Wales boede paa Bernstorff, tilsagt til Taffel. Før Bordet sagde Løvenskiold og derpaa Kongen, at nu var Byggeriet vedtaget, men under Taflet saae jeg Børnene tale ivrigt med Kongen og Dronningen, og efter Bordet tog Prinds Valdemar sine Søstre i Haanden og kom hen foran mig og sagde: „Som Ordfører for Børnene kommer jeg og beder Dem, paa hvem Alt beroer, ikke foretage Ombygningen ved vort kjære Bernstorff.“ Jeg saae Kongen staae smilende bagved. Jeg svarede: „Dette beror jo slet ikke paa mig, det er Majestæten, der bestemmer Alt.“ Kongen traadte saa frem og sagde: „Ja, Børnene have overtalt mig ved Taflet til at frafalde Byggeplanen, og det gjør jeg saa herved.“ Løvenskiold sagde ligesom jeg senere ved Caffen, at man i Fremtiden vilde fortryde det, og det er ogsaa skeet.“

Mellem enhver af de nævnte Hofmarskaller og Meldahl kunde der opstaa en Rivning, men alle vare de taknemlige over hans „bona officia“. Oscar Oxholm udtaler dette meget smukt i sin Lykønskning 26. Marts 1904, da Meldahl havde faaet Storkorset: De har saa ofte været min frelsende Ridder, at jeg haaber, den Omstændighed, at De er bleven „hvid“, ikke maa forandre Forholdet til Deres taknemlig forbundne

Oscar Oxholm.

Hvad der kunde skaffe Vanskeligheder var ogsaa det, at baade Kong Christian og Dronning Louise, meget naturlig, ofte vare kjede af, at Noget skulde forandres. „Kongen har altid holdt meget paa at bevare Slotsformen“ skriver Løvenskiold 17. Juni 1878 paa Bernstorff, hvor han meget ønsker en Udvidelse af Anretningslocalerne, der nu ere „utilbørlig begrændsede“. —

„En Dag kom Løvenskiold for mange Aar siden og sagde: „Vi generes i Eftersommer og Efteraaret paa Fredensborg ved Mangel

¹⁾ Kongen havde som Prins havt Sommerophold her siden 1853.

paa elektrisk Belysning. I Kuppelsalen vil De see, at Lysenes Flammer staa vinkelret til Siden, saa at Lysene paa Kongebordet knap kunne holde Taflet ud“ (det var den faldende Kulde oppe fra Kupplens Ydervægge, der kom ned over Kongebordet, og ved at der i Midten var en stadig stærk stigende varm Luftmasse, saa trak den Kulden hen til sig) „og inde i Salene er der den ulideligste Varme efter Bordet om Aftenen ved de utallige Stearinlys. Hvad skal der gøres? Vi maa have et elektrisk Lysanlæg!“ Jeg svarede: „Det kan ikke skaffes færdig og bliver for kostbart. Man maa nøies med Kuppelsalens elektriske Belysning, og at man leier et Locomobil til Production af Elektriciteten.“

Marskallen gik ind herpaa, og i Løbet af 14 Dage, ved at tiltelegraferede Apparater fra Berlin, stod det Hele færdigt (ved Hassel & Teudts Hjælp). Hoffet flyttede saa ud en Eftermiddag og kom saa igjennem Kuppelsalen, som jeg, da det var halvmørkt, havde ladet belyse elektrisk. Da Dronningen traadte ind, hilste hun til mig og sagde: „De har spoleret mig vor Sal“ og gik unaadig videre. Marskallen og jeg var forfærdede, det viiste sig saa, at Alt var skeet uden Dronningens Vidende.“ Rimeligvis har det været Kongens Hensigt at ville overraske Dronningen. „Lidt efter, da vi endnu stode i Salen, kom den elskelige Konge tilbage og sagde til mig: „Tænk ikke over Dronningens Yttring. Vi takker Dem jo dog alle for, hvad der er skeet“ — og siden den Tid har man altid brugt Belysningen.“

„Da man ogsaa begyndte at klage over den ulidelige Varme om Eftersommer-Aftener i Salene (ved de Hundrede af Stearinlys,“ paa Bernstorff, „fik jeg og Marskallen Tanken op, at der burde laves et lille elektrisk Anlæg, som tillige kunde oplyse de ved Slottet nærmest beliggende Veie. Kongen tog saa selv derud for at see det, alt idet jeg stadig lod Hassel prøve det i Salene. Da Kongen havde seet, at Alt var parat, sagde han: „Men hvad skulde det egentlig til? Det Gamle var jo godt nok til mig.“ „Nei, Deres Majestæt, dette er for Helbredet og for Civillistens Oeconomi bedre, thi den Belysning sværter ikke Lofter og Tapeter, saa at Vedligeholdelses Udgiften bliver mindre, ligesom Pasing lettere og billigere.“ „Det har De tænkt paa,“ sagde Kongen, „derfor Tak — og Tak! fordi det blev færdig til Udflytningen.“ At Belysningen var gavnlig, fik vi snart Bevis for. Kongen havde den

Skik hver Aften seent at gaae over til Stalden, hvor jo Alt paa Veie og i Stalden var mørkt — nu efter den ny Ordning behøver Majestæten blot at lade dreie paa en Knap, og Stald- og Veilampetter tændes.“

„En Aften seent gik Kongen og saae paa engang en Mand springe tilside og skjule sig i Buskettet tilvenstre for Veien (det var en Tid, hvor der lige havde været Attentater i Udlandet), men Kongen gik strax ind for Vedkommende og fik ham frem og spurgte, hvad han vilde. Vedkommende stammede, at han var Reporter og kommen for at faae noget at vide om et Selvmord. Kongen beordrede Fyren til øieblikkelig at forføie sig ud fra Slottet og viiste ham hen ud af Alleen. Fra da af belyste jeg denne stærkere. Denne Scene er aldrig omtalt. Kongen tog det Hele med stor Ro.“

Meldahl fortæller videre om Fredensborg: „Da jeg i 1865 overtog Stillingen, fandt jeg henlagt under Taget det Flora Danica Stel, som nu pryder det Kgl. Taffel, og alle de Kgl. Portraiter, malede paa Kobber, som jeg fik sat ind i Panelerne i Dronningens lille Nordvest Cabinet. De kinesiske Meubler, der pryde Værelset Nord for Spisesalen, og Broncelampetterne i Havesalen m. m. reddede jeg fra at blive solgt ved en Inventariauction. De vare nedstillede i Vognporten og opstillede til Auction.“

„At H. M. Kongen altid har vurderet mit Arbeide, havde jeg utallige Beviser paa, selv om han af og til kunde sige: „De er jo en streng Mand, siger man;“ men Majestæten kjendte ikke Arbeidsforholdene. Ved et af de mange byrdefulde Skorstenseftersyn kom vi til at arbeide under særlig brandfarlige Forhold med mange Spaaner, Træaffald fra Træværk, der maatte fjernes fra Skorstenens Mure, og da der ikke var Vand, saa beordrede jeg „*Al Tobaksrygning forbudt*“, og hver Aften før Bortgang fra Arbeidet, at alle Spaaner og Affald fjernedes fra Slottet og satte Opsynsmanden til strengt at overholde dette. Kort Tid efter kom jeg derud og følte strax, at man var ikke tilfreds, og da jeg vilde forlade Arbeidsstedet, kom Mesteren frem og sagde: „Jeg maa melde Kammerherren, at vi ikke ønske den Kontrol her ved Arbeidet.“ Jeg svarede strax: „Det kan De let blive fri for, idet De og Deres Folk iaften forlade Arbeidet. Jeg skal saa nok sørge for Resten — Adieu!“ og dermed vendte jeg Manden og hans Folk Ryggen. Paa Sta-

tionen indhentede min Conductør mig og sagde: „Jeg maa dog fortælle Kammerherren, at, da De var gaaet, traadte Tømmerpolereren frem for Mesteren og sagde: „De skal ikke bryde Dem om Kammerherrens Ordre, thi idet vi nu gaae, er dermed givet, at han ikke faaer nogen dansk Tømmersvend til at fuldføre det resterende Arbeide.““ Ved at høre det beordrede jeg Conductøren strax at gaae til Ordrup og engagere alle Snedkere, han kunde faa, til næste Dag at møde og gjøre Tømmerarbeidet færdigt, men *inden Aften*, thi jeg var jo vis paa, at det saa af Strikelederne vilde blive forbudt Snedkerne at arbeide videre. Tømmermester og Folk fik Afsked. Da Mesteren efter længere Tids Forløb ynkelig kom og fortalte, at hans Folk havde kujoneret ham, og atter bad om Arbeidet, antog jeg ham, men ikke dem af hans Folk, der havde været med.“

„At man dømte mig at være en streng Mand, er jo givet. Men Arbeidet blev gennemført paa rigtig Maade, og det kuede Arbeiderne.“

„Jeg fik jo ofte Adgang til Samtaler med Majestæten, særlig i Anledning af Byggerier paa Slottene, hvor saa Majestæten selv gik rundt for at see paa Forholdene, og Kongen bad mig saa sidde ned i den sidste Aarstid og tales ved.“

„I alle de Samtaler, jeg har havt med Majestæten om Ministre og ministerielle Forhold, har jeg aldrig hørt Kongen sige Noget, som ikke var den ædleste Gentleman værdigt, selv om det af og til kunde skimtes, at Kongen fuldt ud var paa det Rene med den rette Vurdering af de forskjellige Mænds Evner og Arbeider.“

12. April 1877 udstedtes den første provisoriske Finanslov. „Da jeg den 24. April havde Audiens for at hilse paa Kongen førend min Afreise, kom Kongen til at tale om vore Forhold her i Hjemmet. Han mente, at man skyldte Estrup Alt, jeg vovede at fremhæve, hvad jeg gjentog ved min Hjemkomst, at Estrup ligesom Bismarck kun kunde udføre det, han udførte, fordi der i Kongen netop var det Element og den Hjælp, som han trængte til, og uden hvilket Intet kunde udføres. Den Ridderlighed, som man vidste, at vor Konge viiste i alle Forhold, og den Følelse, Alle havde af, at Kongen aldrig vilde gjøre Nogen Uret eller bryde Forfatningen, den gjorde, at Estrup netop freidigt kunde gjøre

Alt, thi man havde i Kongen Borgen for, at det Lovlige ikke vilde overskrides.“

„Jeg kom dernæst ind paa, at vi maatte haabe paa en bedre social Tilstand, og at Familien og Kirken her maatte hjælpe med. Jeg fremhævede, at der var en stor Mangel ved vore lærde Skoler, at der ikke var Religionsundervisning i de øverste Klasser. Muligen at man ad den Vei kunde kue noget af deres Aandshovmod og vække humane Elementer, som nu ofte savnedes i saa høi Grad hos vore unge Mennesker. Jeg havde ofte talt med *Martensen* og *Rector Birch*¹⁾ om denne Sag, og Begge havde givet mig Ret. Jeg troede, at dette lod sig gennemføre, naar H. M. Kongen fastholdt dette overfor Cultusministeren.“

„Kongen saa alvorlig paa mig og tog sit Lommetørklæde op, slog en Knude paa dette og sagde: „Den Sag skal jeg tage for.“

„Den 16. Juni samme Aar udkom en Kgl. Kundgjørelse om, at Religionsundervisningen atter skulde indføres i de lærde Skolers øverste Klasser.“

Krieger skriver om den Sag i sin Dagbog, 15. Juni 1877: „Fischer foranlediger Fdg. ^{15/6} 77 om Religionsundervisning i Skolens ældste Kl. Kongen var paavirket ved Forestillinger om den Uvidenhed, hvori Børnene opvoxte, af *Martensen* og *Meldahl*. Fischer søgte at styrke sig ved at følge Kongens Vink.“ —

Tabet af Slesvig nagede altid Kongen. I flere Aar red *Meldahl* i Ridehuset paa en Tid, da Kongen ofte red der. „En Dag, da vi i Vinteren 83/84 red sammen og talte om Kong Georgs Held“ (Erhvervelsen af Thessalien osv.) „sagde han bedrøvet til mig: „Ja, men jeg da, see jeg har ingen Held med mig — Jeg har kun sat Land til — og see saa vore indre Forhold.“ Han var da dybt bevæget.“ I Vinteren 1884/85 red *Meldahl* igjen ofte med Kongen, og denne udtalte sig frit om sine Sorger. Jeg modtog endog Væddemaal med ham, som jeg tabte, da jeg holdt paa, at vi fik en almindelig, men knap Finanslov. Han var bedrøvet over at have vundet; men jeg kunde ikke andet end støtte *Estrup* og Kongemagtens hele Stilling. Jeg haabede, at Ministeriet nu ogsaa vilde benytte den ydre politiske Situation til større Forsvarsforetagender.“ (Forholdet mellem England og Rusland var spændt paa Grund af dette Lands Fremtrængen i Centralasien) „thi der maatte hand-

¹⁾ ved Metropolitanskolen.

les, det var det Eneste, der kunde holde Estrups Regimente oppe. Han var enig med mig heri. Han sagde, at Keiseren personlig gjorde Alt for at undgaa Krigen.“

„Jeg glemmer ikke den Mandag Eftermiddag (1901), da Ministeriet Deuntzer blev til, og jeg tilfældigviis kom tilstede og ind til Kongen. Deuntzer havde lige forladt Kongen, som endelig havde sagt Ja til Valget af *Hørup*. Kongen sagde: „Hvad siger De til det?“ — „Jeg ønsker, at det Experiment maa lykkes og være til Held og Gavn for Landet, men det er dristigt!“

„Kongen gik saa med hen til et større Krucifix, som stod i Stuen — „Ja seer De, det er ham, Christus, der har lært mig at skulle glemme og være overbærende,“ og saa mig saa saa rørende trofast ind i Øinene.“

„Hørup, som nogle Dage efter kom ind med de andre Ministre til Kongen, saa saa træt og lidende ud, at Kongen sagde til ham: „Sæt Dem dog ned!“ Men — da Hørup ikke vilde give sig — Alle, Kongen ogsaa, stod op — sagde Deuntzer: „Nei, veed De hvad, har Kongen givet Dem en Taburet, saa skal De nu bruge den.“

„Hvorledes Kongen til andre omtaler mig, fik jeg forleden“ (1904) „et Bevis paa. En Mand, der kom fra Majestæten, sagde, at denne havde sagt om mig: „Meldahl har aldrig givet mig andet end gode Raad, som jeg var tjent med at følge.“

„Kom jeg hjem fra Besøg hos de kgl. Børn i Udlandet, Gmunden, Athen, strax blev jeg buden til Taffel for at referere Nyt fra de Steder.“

„Da vi i Akademiet i Scaveniuses Tid havde saa haarde Kampe om Reformen, og denne imod min Stemme gik ind til Kongens Approbation, ansaa jeg det for min Pligt at søge Kongen og før Approbationen paapege de farlige Punkter, det var især nogle Talbestemmelser af ny Medlemmer, der skulde ind i Akademi-raadet, og jeg viste da nogle Tal, der burde ændres. Dagen efter kom Scavenius, og han maatte ændre de nævnte Talangivelser, før der blev givet Kgl. Approbation.“

„Da der i 1903 skulde foretages Udnævnelse af en Kgl. Bygningsinspektør i den Plads, som blev ledig ved Zeltner's Død, søgte en yngre Mand, der ikke havde nogensomhelst Adkomst som Kunstner (Architect), at faae den omhandlede Stilling. Vedkommende havde end ikke bestaaet de laveste Grader ved Aka-

demiet, og da han støttedes af to Mænd, der stode Hoffet og Majestæten meget nær, ansaa man det for afgjort, at han skulde have det Embede. Da jeg et helt Liv igjennem havde kæmpet for, at disse Embeder kun burde besættes af Mænd, som havde vundet Akademiets Guldmedaille, og da en Afvigelse herfra vilde ødelægge Iveren hos de unge Architecter for at faae den sidste og bedste Udvikling som Architecter, saa fik jeg først Formanden i Architectforeningen, Axel Berg, til at tale med Minister Hage efter min Opfattelse. Berg kom strax og sagde, at Ministeren anerkjendte det Rigtige i vor Opfattelse, men troede, at det var unyttigt at røre ved Sagen, da de formaaende Mænd i Kongens Nærhed vist alt havde ordnet og faaet Tilsagn. Jeg gik da directe næste Dag til Kongen og sagde, at det var til ham som Akademiets Protector, at jeg kom, og forklarede Majestæten, hvor stor Betydning Besættelsen af disse Embeder havde for Kunsten og Kunststudiet i Akademiet. Kongen saa alvorlig paa mig og sagde: „Jeg fatter godt Vigtigheden“ og venligt tilføiende: „Hvem mener *De* saa, at der bør vælges?“ Jeg følte hele min Styrke, da jeg freidigt kunde svare: „Jeg veed Ingen og vil netop ikke foreslaa Nogen, men jeg veed, at Flere med Guldmedaille ere Ansøgere, og Valget imellem disse maa jeg helt henstille til Majestæten.“ Kongen smilede venligt og lovede sin Støtte, og støttet af Minister Hage blev Clemmensen valgt — vistnok særlig anbefalet af Conferentsraad Hansen, Formanden i Landstthinget.“ —

„Familiens Samliv paa Bernstorff var rørende hyggeligt. Den Ene gik og kom, naar man var der til Audiens.“

„Om Dagen mødte man saa Dronningen spadserende som en Barnepige med de smaa Børnebørn ofte langt borte fra Slottet eller med Børnene. Kongen saas ofte om Natten gaae sin enlige eller med Prinds Hans sin Rundtur inde langs Ydergrændserne af Slottets Park.“

„I Kuppelsalen paa Fredensborg spillede Boldt, og med Jubel fløi Boldten op til Keiseren,“ Alexander III, „og Kongen, naar disse passerede Galleriet. Kongen opmuntrede nede imellem Ungdommen disse til Sport. Da Prinds Valdemar var bleven Cyclist, bad han denne vise Os, Kongen og mig, sin Færdighed ved at ride rundt i Marmorsalen; og naar de unge Prindser kom fra England med Prindsessen af Wales, vare de saa formel stive, at Kongen

morede sig ved at vise mig, hvorledes det hyggelige Samliv ved Hoffet bragte det til at forsvinde og gjøre dem som alle de Øvrige, og en elskeligere, naturligere Venlighed end den, Kongeparret gennemførte over det Hele, kan ikke tænkes.“

Frederiksborg førte naturligvis ikke sjældent Meldahl sammen med Hoffet og dets Gjæster. „Hvis Veiret er godt, bringe vi Kronprindsen af Sverrig imorgen til Frederiksborg, kjører herfra Kl. 2. Mig synes, Mesteren burde selv være der? Dette er privat. Dronningen.“ lyder et Telegram, Fredensborg 9. Januar 1881.

„Paa Tourene fra Fredensborg til og i Frederiksborg kjørtes der ofte i flere Vogne, og man tilsagdes saa at kjøre med midt imellem alle de høie Herskaber. Jeg mindes saaledes en Dag, hvor jeg kom gaaende ind paa Fredensborg Slot og mødte Kongen, der selv kjørte med Keiserinden, Prindsessen af Wales og Dronningen. Efter dem kom en stor Char-a-banc, deri var Kongen af Grækenland og Kronprindsen og Flere af Kongehuset. „Kom med“, raabte Kongen af Grækenland og aabnede Bagdøren, og under lidt mindsket Fart hoppede jeg saa, grebet ved Armen af de Kongelige, ind i Vognen. Halvveis til Frederiksborg indhentede vi Keiseren, der gik med Prindsesse Maud sin lange Fodtour. Da flere af de Unge i vor Vogn saa dem, hoppede de ud for at gjøre Følge paa Fodturen til Frederiksborg. Ankomsten til Frederiksborg Slotshave, der, hvor Slotspavillonen nu er, steg Alle ud, og jeg fulgte saa tilfods bagefter, og Kongen kom saa og tog mig med ud i Familierekredsen. Med Spøg og Latter løb Ungdommen omkring. Saa tog Kongen en af Børnene og lagde det paa Ryggen op paa en af de gamle, store, tætte Tjørnehækkes klippede Overflade. „Saadan har jeg gjort ved alle mine Børn,“ sagde Kongen og viste mig, at den, der blev lagt op, var hjælpeløs og maatte roligt blive liggende uden selv at kunne reise sig, thi jo mere Vedkommende greb for sig, jo mere sank man ned i Hækken. Da Pr. Valdemar saa Kongen gjøre det, tog han Prindsessen af Wales i et Tag som et Barn i Armen og holdt hende hen over Hækken med Trudsel at ville lægge hende, men under stor Latter slap Prindsessen med det som et ikke gennemført Forsøg.“

„Vi gik derpaa ind paa Slottet, hvor Keiseren imidlertid var kommen. Jeg gik saa med Keiseren, og denne besteg flere af Taarnene som en gymnastisk Bevægelsesform. De andre Kongelige,

der alt længe vare færdige, holdt nede i Gaarden og ventede, og Keiseren raabte saa fra Taarnet ned: „Jeg vil kjøre med hjem.“ Da vi saa kom ned, saa jeg, at naar Keiseren og Maud kom med ind i Vognen, var der ikke Plads til mig. Jeg traadte saa tilbage og sagde: „Jeg sørger for mig selv“. „Nei, nei“ sagde Konge, Keiser og Alle, „De kjører nu med, vi faar nok Plads“ og saa hummede man sig, og jeg flettede Been med Keiseren, og saa kjørte vi under stort Grin hjem. Jeg under ivrig Samtale med Keiseren om alle mulige Ting. Keiseren, veed jeg, yndede ikke disse Sammenpakninger i Omnibusser og Vogne, som Kongen helst ønskede, og gik derfor gjerne tilfods fra og til de Steder, til hvilke der kjørtes hen.“

„Keiseren var særlig naadig og ligefrem mod mig og tilsagde mig jo stadig til Taflerne ombord paa Standart, Polarstjernen m. m. og hævdede altid at ville see mig ved selve Kongebordet.“

„Keiseren kunde være saa hjertelig naturlig. Da han en af de sidste Gange kom hertil, løb han til Toldboden $\frac{1}{2}$ Time før Tiden og kom iland uden stor Pomp. Jeg traf ham strax efter og sagde: „Destoværre kom vi for seent“. „Ja, jeg vilde ikke uleilige alle de Mennesker.“ „Men vi miste Æren af at vise Deres Majestæt vor store Glæde over Majestæten's Komme,“ svarede jeg og fik det hjerteligste Par Øine som Svar.“

„Da jeg havde reist Tanken om at faae Alles Portraiter til Frederiksborg Riddersal, og Malerne klagede over, at Keiseren ikke vilde sidde for dem, sagde jeg: „Ja, saa kunne vi ikke faae et godt Portrait.“ „Mais à quoi bon“ svarede han og trak paa Skuldrene.“ —

„Da Dronningen var dødssyg, maatte jeg udvide en Dør imellem Soveværelset og det mod Øst tilstødende Værelse, for at Dronningen i en Rullestol kunde transporteres ind i Soveværelserne og ud paa Havetrappen. Da Arbeidet med Udbrydningen, Udvidelsen og Indsætningen med Tapetsering, Maling, Rengjøring, maatte udføres Klokken $10\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$, saa var dette et Kunststykke, som jeg dog gennemførte ved Hjælp af de fortræffelige Mestre, jeg havde, og det lykkedes, idet jeg stod over Folkene og dirigerede Alt. Ja, da Konen, der skulde feie op, ikke forstod at feie uden at gjøre Støi, tog jeg i min Iver og Forstand ogsaa paa den Art af Arbeide Kosten fra Konen og viste, at det skulde skee let slæbende

uden Ryk. Dette imponerede Dronningens Oldfrue i den Grad, at det refereredes til Hertuginde Thyra og derfra til den syge Dronning, som morede sig over, at jeg ogsaa kunde forstaa og lede den Art af Gjerning, og jeg fik rørende Tak fra Alle for Arbeidets prompte Gjennemførelse netop til den Tid paa Dagen, da Dronningen træet ønskede at komme tilbage til Sovekammeret.“ —

„*Charlottenlund* Slot og Udbygningen, Stald og Vognport var 1865 i den ynkeligste Tilstand, uværdig for Staldens Vedkommende for et Herskab, end sige for en Kronprinds, og Trappe- og Skorstensforholdene i Slottet saa brandfarlige, at jeg maatte reise Spørgsmaal om en Hovedforandring, men der mødte jeg Modstand hos H. M. Dronningen, der mente, at det Slot havde været godt og rummeligt nok for hendes Fader og Moder og Familien, og det var nok nu for Kronprindsen. Jeg udarbejdede et Forslag til Ombygning af Slottet, Staldene m. m. Kongen lod mig da kalde og mente, at det var uforløst. Jeg sagde da, at alle de Mennesker, der boede i Tagetagen ved en opstaaende Brand nede i Slottet vilde brænde inde, da der kun var den ene lille Loftstrappe, og Tagvinduerne i Værelserne i Tagetagen vare saa smaa, at man ikke ad den Vei kunde redde Beboerne, foruden at de, der endelig kom ud, vilde omkomme ved at styrte ned fra Taget. Det slog Kongen, Tilladelsen til Ombygningen gaves, men Dronningen vedblev til sin Død at sige mig, at jeg havde spoleret hendes Barn-domshjem.“

„Efterhaanden blev Slottet ombygget og forbedret til det, vi nu see, samt Havehegnet reguleret, saaledes at Hoffet endelig fik en særlig passende Park om Slottet.“

„Da det Spørgsmaal stod paa, var Skeel Minister. Han var gnaven over det Bryderi, han havde i Rigsdagen om den Art af Sager, og spurgte mig: „Er det dog forløst i den Udstrækning, som Eide¹⁾ nu har udstukket det under Samraad med Dem. Hvorfor kan Publicum ikke ligesom tidligere gaa tvers igjennem, og Ridebanen og Stalde ligge Øst for Veien?“ „Vilde De som Godeier have saadanne Forhold, at Folk i Massevis som nu kom i Deres Stald og ved Deres Ridebane?“ „Nei, det vilde jeg ikke,“ svarede han strax. „Ja, hvorfor da byde Kronprindsen saadanne Forhold.“ „Ja De har Ret,“ sagde han, og jeg fik Alt approberet,

¹⁾ Kammerherre Eide, Skovrider for Dyrehaven.

og Kronprindsen fik passende og værdige Forhold i og om Slottet.“

„Under alle disse Forhandlinger har Kronprindsen og Kronprindsessen i den lange Række af Aar viist mig den største, urokkelig uforandrede Naade og Tillid. Angreb man mig i Pressen, var jeg vis paa enten at tilsiges til Taffel i hans lille Familiekreds, eller at jeg fik hans Besøg, og var der Forhold, hvor man skulde see et varmt Hjerte yttre sig for mig og min Slægt eller Venner, da fik jeg Breve af det hjerteligste Indhold. Jeg skylder H. kgl. Høihed stor og inderlig varm Tak for al den Godhed igjennem de mange Aar og for den Tillid, som vistes mig i al fortroelig Samtale.“

Kronprinsen skriver, Athen, 9. Februar 1883:

Kjære Etatsraad Meldahl!

For Deres saa venlige Brev og de mig tilsendte Papirer angaaende den nye Ordning af Academiet beder jeg Dem herved modtage min varme Tak. Mine bedste Ønsker følger Academiet, at de nu trufne Bestemmelser maatte blive til Held og Velsignelse for den danske Kunst og Alle dem, der skulle arbeide efter de nu vedtagne nye Former, og gid, at den Strøm af Misfornøielse, som desværre jo synes at have reist sig blandt dem, hvis Valgsprog det er ogsaa paa dette Omraade „Alt eller Intet“, snart maa lægge sig, og at de ved en roligere og ædrueligere Overveielse maatte komme til det Resultat, at det kun vil baade alle bedst nu loyalt og i Enighed at arbejde sammen med Academiet, som dog, naar Alt kommer til Alt, har bragt de største Offre for Kunsten og de danske Kunstnere. Jeg kan forstaa, hvor ubehagelig denne hele Tid maa have været for Dem, først Spændingen med Hensyn til Ministeriets Optræden og nu senere den offentlige Menings Udgødelser i denne Sag, og jeg vilde for Dem ret ønske, at De kunde flyve herved, hvor man i Sydens skønne Natur og under dens blaa Himmel glemmer al Tungsind og Bitterhed, og hvorfra man kun kan vende tilbage styrket paa Sjæl og Legeme. Hvor vilde det glæde mig at have Dem her, kjære Etatsraad, og under Deres Ledelse beundre alle de skønne, uovertrufne Kunstgjenstande! Dobbelt vilde jeg da kunne nyde dem!

Hvilken Glæde det er for mig at være her hos min kjære Broder, behøver jeg vel ikke at sige Dem; dagligen glæder jeg mig over at

see, hvormeget her er gjort for at fremme Landets Udvikling og Fremgang. Ogsaa de politiske Forhold i det Hele taget synes at være meget bedre og roligere, man faaer virkelig Indtrykket af, at Folk her nu mere ville vie deres Kræfter til fredeligere Sysler og Idrætter og lade den for Folk og Land saa sørgelige og saa svækkende politiske Partikamp fare. De lader Partierne kæmpe indbyrdes i Kamret, men Landet synes roligt, mere eller mindre kjed af de politiske Kampe og Kjævlerier. Lykkes dette end mere, er jeg overbevist om, Grækenland gaaer en lys og lykkelig Fremtid imøde.

For Deres Oplysninger med Hensyn til Charlottenlund takker jeg Dem meget og haaber fremdeles, at Arbeidet maa gaa raskt og godt fremad. — Idet jeg endnu engang benytter denne Lejlighed til at takke Dem for det Meget, De har bidraget til at gjøre Charlottenlund saa hyggeligt og smukt for os, bringer jeg Dem en venlig Hilsen fra Prindsessen og Børnene og forbliver

Deres hengivne

Frederik,
Kronprinds.

„Jeg har under de politiske Forhold ofte følt, at Kronprindsen var særlig galt stillet, uden noget virkeligt Virkefelt, kritisk politisk stillet, ofte uden forud itide at faae Færten af de ny Partisvingninger i indre Politik som til Ex. Aaret forud for Ministeriet Deuntzers Dannelse, hvor han ved Festligheder i Jylland skulde repræsentere Kongemagten og støtte den bestaaende Regjering for saa kort efter at staa som støttende den helt modsatte Retning. Det brast engang ud af mig, idet jeg sagde: Ja, det veed jeg, at Kronprinds vilde jeg ikke være under saadanne Forhold, hvor de conservative Interesser i den Grad svigtedes, da Frijs med sine 8 gik med til at støtte Deuntzers Ministeriums Dannelse. Tiden vil vise, at disse store Godseiere nok ville faae Straffen herfor, og at Kongemagten ved at søge Støtte hos det radicale Element faaer en Støtte, der vil blive ødelæggende for de store Magnater, der her havde svigtet Kongemagten og det conservative Høre.“ —

„Kronprindsens Hukommelse er vidunderlig; taler man om Et eller Andet, saa kan han gaa hen, tage Rigsdags- eller Bor-

gerrepræsentants-Forhandlinger og paavise: „Den og Den sagde det og det — den Dag i den og den Sag“. Hans Gjenkjendelse af Personer er ligesaa — og Forhold, blot hørt een Gang.“

„Som Vurdering af russiske Forhold tjener: „I Begyndelsen af russisk-japansk Krig ved de første Uheld for Russerne taltes vi ved. Jeg mente, at Modgangen vilde føre til at samle det russiske Riges Folk til een Nation. Modgangen vilde styrke. „Ja maaske“ sagde Kronprindsen, „men det er ligesaa rimeligt, at det modnes til indre Revolution og Opløsning, og det midt under Krigen vil jo være en stor Ødelæggelse.“ —

„Da Sorgenfri Slot“ (1898) „skulde gøres istand til Prinds Christian, da denne skulde bo der som gift, overdroges det mig at faa Alt paa ret Kjø. Slottet var forfaldent i høi Grad og ved at have været udleiet stærkt medtaget. Jeg fik ved et stort Arbeide Alt ordnet igjen paa net Maade. Ny Vandforsyning, Cloak, elektrisk og Gasforsyning, ny Hegn langs den ny afsondrede Prindsehave, Varmeapparater og en ny moderne Stald, Vaskeri, Kjælder m. m.“ I Februar skriver Meldahl til sin Datter: Ved at arbeide med Prinds Christian har jeg lært at sætte Pris paa dennes mange gode Sider! Et godt, hurtigt, praktisk Blik, honnet, ærlig, god Tanke i alle Forhold. Beskeden Venlighed og human Tanke. Det er en Prinds, der vil blive populair og meget afholdt, uden at han behøver at beile til Folkegunst. —

„Man kan nu ikke gjøre sig nogen Idee om den Opløsning og brandfarlige Tilstande, i hvilken Alt var. Skorstene, Ovne, Alt maatte ombygges, ny Tage paahænges. Men Alt under de fortvivlede Opløsningsforhold i Disciplin hos Haandværkerne, hvor Driveri og Trang til halve Baiere var herskende blandt Murere, Tømrere m. Fl. Følgende karakteriserer dette. Da der ikke var Vand til Slukning af Ildsvaade, blev Tobaksrygning forbudt, men desuagtet fandt jeg Arbeidere staa og ryge midt i Spaaner. Da jeg paatalte det, svarede man: „Jeg kan ikke arbeide, naar jeg ikke ryger, og skal jeg gaa herfra, gaa alle mine Collegaer med.“ Jeg maatte, da Arbeiderne skulde være færdige til bestemt Indflytningsdag, gaa og lade, som jeg ikke saa, at man vedblev at ryge.“

„Da et Tordenveir 3 Dage før Prindsens Indtog paa Slottet rev hele Bliktaget af over Midterpartiet paa Hovedbygningen, (Træunderlaget var saa raadent, at Sømmene ikke kunde fæstnes

i det), saa beordrede jeg Tømrere og Kobbersmede ud for i Løbet af en Dag at faa Alt omlagt. Da jeg Klokken 11 Formiddag kom paa Arbejdsstedet, vare Tømrerne borte. Blikkenslagerne stod og kunde Intet gjøre. Da Svendene endelig kom tilstede, sagde de, der havde været nede paa Kroen for at drikke: „Aa, det var nogle Kammerater fra Kjøbenhavn, der vare komne ud til os, saa maatte vi jo have en lille „Gjenstand“. „Og det gjør De i Arbejdstiden, og idet vi have et forfærdeligt oprækkende Tordenveir over os! Det er dog for galt. Nu har De at unnlade at holde Middag, saa at Forskallingen bliver færdig, og Blikkenslagerne kunne faa Taget lukket, inden Uveiret bryder løs.“ Idet jeg gik, sagde jeg helt sagte til Tømmermesteren: „De bliver for at veilede, saaledes som befalet.“ Jeg gik saa, men 5 Minuter efter kom Mesteren og sagde: „Undskyld, men mine Folk have jaget mig bort med Trudsel, at gik ikke jeg, saa gik de; thi de vilde ikke have mig (Tømmermesteren) staaende der som en Slavesergent, der skulde vogte dem. De havde godt hørt, hvad Kammerherre Meldahl havde sagt. Vi og alle vidste, at hele Huset stod færdig monteret til Modtagelsen af Prindsen, og at dennes Sovekammer, Toiletværelse m. m. vilde blive ødelagt af Regnen, ifald Taget ikke den Eftermiddag blev tæt.“

„Dagen efter traf jeg en Mursvend ved en Stige, hvor han skulde udføre et lille Arbejde paa $\frac{1}{4}$ Time. Han stod med Brændevin og Ølflaske i Haanden ved Foden af Stigen, og Rengjøringskone og Maler stod ved ham og ventede paa, at han udførte sit lille Arbejde. Men han drak — drak. Jeg traadte da til og bad ham skynde sig at blive færdig. „Naa, naa, man maa dog ogsaa lække sig lidt.“ „Nei, ikke her hvor Alt venter paa Dem.“ Da Fyren saa storsnudet paa mig, sagde jeg: „Nei, saaledes teer man sig ikke overfor mig.“ „Hvad!“ foer han op. „Nei ser „Du“, saaledes som Du nu staar der, stod jeg for 58 Aar siden, altsaa 20 Aar før Du var født, men jeg var synftig Svend, det er Du ikke, og vi vare saa velopdragne, at vi ikke teede os, som Du nu gjør det.“ Det at betegnes som uopdragen og usynftig Svend, det kuede Fyren til strax at gjøre sig beskedent færdig. Men Opløsningen og Raaheden iblandt Arbejderne var i hine Tider stor.“

„Det lykkedes endelig at faae Arbejderne færdig til Indtogsdagen, og Prindsen var glad og taknemmelig for Alt, hvad der

var udført, men saa kom Kulden, og der maatte i en Fart indlægges Varmeapparater til Opvarmning af Gange m. m. Da Fabrikken kun sendte to Montører ud, og jeg kunde see, at det vilde trække for længe ud, bad eller beordrede jeg yderligere To udsendte. Men Følgen var, at man for at trodse mig nu næsten Intet gjorde, og at de to Hjælpe mænd atter maatte sendes tilbage efter faa Dages Forløb. Man (Arbejderne) taalte ikke, at man (jeg) blandede mig i deres Arbeide. Vi havde at være tilfredse med, hvad de gjorde!“

„Det var og blev utaaelige Forhold.“

„Ved Gjennemførelsen af Arbejderne fik jeg et i tidligere Tid opsat Tværskillerum borttaget, saa at Spisesalen atter fik sin gamle Størrelse, og herved kom der under Nedbrydningen gamle Tapeter tilsyne og Dørstykker m. m., saa at Salen nu er en Pryd for Boligen.“

„To meget smaa Rum, hver 20—30 □ Alen, havde været Christian VIIIs Toilet-Sove-Arbejdsrum og ere Beviis for, hvor beskeden Fordringen har været i hine Tider.“ —

„Utallige vare de Tilfælde af Hensynsløshed, der bødes Bygherrer i hine Tider af de raa Elementer i Arbejdsstanden. Da Strikerne begyndte, og Politiet under Crone¹⁾ undlod paa Arbejdspladserne at beskytte de tro Arbejdere, der vilde fortsætte Arbeidet imod Strikerne, som rottede sig sammen og overfaldt dem, der vilde arbeide, idet de gik til og fra Arbejdsstedet — saa traf jeg Crone sammen med Advocat Brock i en Coupé og foreholdt dem, at det var en Svaghed og Skam, at Politiet ikke støttede de saakaldte Skruebrækkere.“

„Aa, den Bevægelse betyder Intet, den er ufarlig“ sagde Crone, og Advocat Brock støttede ham ved ogsaa at mene, at det Hele ikke havde Noget at betyde. Jeg sagde: „De skal see, Fremtiden vil vise, at De seer galt.“

Arbejderforholdene gav engang Meldahl Anledning til en Brevvexling med Biskop Martensen, med hvem han havde Forbindelse ved Vaisenhuset, hvor Martensen var en af Direkturerne og Meldahl efter Holmblads Forslag fra 1877 var Kurator (fra 1895 Directeur). I Borgerrepræsentationen havde Meldahl 21. April 1879 under Forhandlingerne om et forhøiet Tilskud til teknisk

¹⁾ V. C. Crone, Politidirekteur i Kjøbenhavn 1863—87.

Skole udtalt sig om det Feilgreb, man i sin Tid havde begaaet ved fuldstændig at opløse Laugene, og omtalt det sædelige, forædlende, dybt vækkende Moment, som halvt ubevidst kom frem gennem det personlige Forhold mellem Lærling og Mester, samt Arbeidet i det Ideales Tjenste, som atter fører til et inderligt Forhold til Forsynet.

Martensen skriver 11. Mai 1879:

Høitagede Herr Etatsraad,

Megen Tak for Deres Brev, og det tilsendte Nr. af Borgerrepræsentanternes Forhandlinger. Jeg har læst Deres Udtalelser med Interesse og fuld Sympathi. Jeg har altid beklaget Laugenes fuldstændige Ophævelse og seer med Glæde, at man nu stræber hen til at tilbagevinde det opdragende, dygtiggørende Moment, som derved gik tabt. Jeg kan kun ønske Dem alt Held til Deres Bestræbelser i denne Retning.

Forøvrigt vil efter min Mening det enkelte sociale Spørgsmaal neppe kunne løses uden i Forbindelse med en Grundforandring i den hele, i Samfundet herskende Tænkemaade. Man maa, som De antyder, tilbage til Autoritet og de sande Traditioner, fra hvilke man er kommen bort, for at komme til den sande Frihed. Om dette først vil ske efter at det hele Samfund er blevet et fuldkomment Chaos, hvorpaa der stærkt stiles hen, eller om Samfundets Ruin vil kunne forebygges ved forstandige, sædelige og religiøse Bestræbelser, der modarbejde Opløsningen, er det store Spørgsmaal. At arbeide for det Sidste er i ethvert Tilfælde Pligt. Ogsaa Deres Meddelelse i den Berlingske Tidende har jeg begyndt at læse med Interesse¹⁾.

Tilønskende Dem Glæde og et godt Resultat af Deres Reise
Deres med Høiagtelse forbundne

H. Martensen.

„At jeg har faaet Ret, saaes jo kort efter. Da man saa fra Arbeidsgivernes Side (1899) endelig satte Haardt imod Haardt ved den store *Lockout*, begik Heide, Trier og nogle Idealister den Dumhed at faa Lockouten standset 6 Maaneder for tidlig, saa at

¹⁾ Meldahls Artikler 10. og 12. Mai „Oprindelsen til Frankrigs Nationalvelstand“.

vi den Dag i Dag sidde i Strikeledernes Tyranni og derved i den Ødelæggelse, der har ført til, at Udlandet paa alle Omraader ved Flid, Slid og Dygtighed oeconomiserer os ud af Skibsbygger-, Skomager- og alle mulige Arbeidsgrene. Man var blind og døv og dum og seer den Dag i Dag ikke, at der maa en hel anden Aand ind over vor Arbeiderbefolkning.“

„Et Besøg i Berlin hos det største derværende Stenhuggeri. Jeg meldte mig, det var, uden at jeg huskede det, Kristi Himmelfartsdag, og jeg kom skamfuld ind paa Bureauet, men traf Chefen i Blouse (en Mand, der fra Arbeider var bleven Millionær) og hele det store Kontor (50 Mennesker) i fuldt Arbeide. „Entschuldigen Sie, Herr Kammerherr,“ sagde Chefen, „dass wir am Feiertag arbeiten, aber die Leute wollten gerne etwas verdienen.“ Vi gik alt igjennem. Maskiner, Alt, gik med stor Fred og Orden. Der hang Façadetegninger til Malmö, Göteborg og Christiania. „Hvor er det muligt?“ „Ja, seer De, derude staae Jernbanevognene, uden al Emballage gaaer det over Fyen, Sjælland pr. Bane til de nævnte Byer, hvor jeg leverer Alt $\frac{1}{4}$ billigere, end det kan faaes paa Stedet.“ „Men hvorfor opretter De ikke Filialer i Kjøbenhavn?“ „Nei, saa vilde mine beskedne, flittige Arbeidere i Løbet af 14 Dage blive demoraliserede ved Drik, Dovenskab og Fordringsfuldhed.“

„Da jeg en Dag kom ind paa et stort Værksted i Kjøbenhavn, hvor man i December standsede alt Arbeide, da det blev mørkt, og jeg fik dette at vide, forbausedes jeg og fortalte ovenstaaende Historie. Man blev taus, og da jeg tilføiede: „Men hvorledes vil den dygtige Arbeider kunne løfte sig til Mester, naar han ikke faaer Lov til at arbeide og udnytte sine Evner?“ saa man taus ned for sig. Da vi gik, sagde Mesteren: „Saaledes har Ingen talt til Arbeiderne, som De nu idag har gjort det.“¹⁾ —

Foraarsudstillingen førte aarlig Kongefamilien til Charlottenborg ved Aabningsfesten 31. Marts. Medlemmer af Kongefamilien kunde ogsaa besøge den paa andre Dage. I 1876, da Kong Georg

¹⁾ De hoie Stænders Løsen er:

„Nyde Alt — yde Intet“.

De laveste Stænders:

„Fordre Alt — yde saa lidt som muligt“.

Mellemstandens:

„Slide sig op og lade fem være lige“.

laa syg paa Amalienborg af tyfoid Feber, skrev Hofdame Frøken Oxholm til Meldahl 23. og 28. Mai, at Dronningerne Louise og Olga meget ønskede at besøge Udstillingen Dagen efter, at denne lukkedes for Publikum, men da Kong Georgs Helbredstilstand stadig krævede Majestæternes Nærværelse, kunde Dronningerne ikke samtidig forsvinde fra Sygeleiet. Besøget kunde overhovedet først bestemmes, naar Kongen følte Trang til at sove en Times Tid, og derfor maatte hverken Meldahl eller nogen af de andre Professorer uleilige sig med at være nærværende under Dronningernes Besøg.

24. April 1900 fortæller Fru Meldahl, at Prinsessen af Wales og Keiserinden af Rusland samme Dag „kom gaaende ganske alene Haand i Haand op paa Udstillingen, hvilket en Betjent kom og meldte Pater. Denne tøvede lidt, og saa gik han derop, men uden at vælte sig ind paa dem, og da de saae ham, tiltalte de ham strax og fik ham med sig. Han maatte ikke gaa med Hatten i Haanden eller nævne Ordet „Deres Majestæt“, thi de vilde være incognito, og det lykkedes da ogsaa for dem. Kun en Gang imellem gik der et elektrisk Stød gennem Enkelte, som troede at gjenkjende dem.“ —

„*Eremitagen* forefandt jeg i Opløsningstilstand, raadne Bjælkehoveder, raadne Dele i Tagværket, Blikdækninger og Render i Opløsning. — Alt overmalet med graa og hvid Oliefarve. Udvendig manglede Terrasse, Stensætninger og paa Tagene de Trophæer og Figurer, som havde været — NB. ifald Thurahs Tegning er rigtig. Jeg troer, at de aldrig have været fuldførte! Ved forskellige smaa aarlige Bevillinger igjennem en lang Række af Aar lykkedes det mig at faa Alt istandsat, og ved at faa de gamle Overmalinger bort fandt jeg de ældre Dekorationer, saa at jeg har kunnet føre alt tilbage i sine oprindelige Farver — nogle ny Loftsmalerier; 2 gamle Majolicaovne fra Tiden fandt jeg i Meissen, og ved Inventariemissionens Hjælp blev Slottet saa monteret, som det nu staar til Ære for Landet; Terrassen mod Vest, der helt var forsvunden, er atter opført i huggne Sten, og de 6 Sfinxer og Kugler ere atter opstillede og udførte i de Former, som vare givne ved ældre Rester.“

„At det lykkedes at faa Penge til alle Figurer til selve Slottets Tagbalustrade og Fronton skyldes den Hjælp, Rigsdagsmand

Bojsen ydede mig, og den flinke Hjælp, Röhl-Smith (Billedhuggeren), Bojsens Svoger, gav mig.“

„Som Slottet nu staaer, er det en smuk Prøve paa den eendommelige Barokstil, som udvikledes under Christian VI., og er et Vidnesbyrd om Thurahs store Talent samt om den Interesse, hvormed Bevillingsmyndighederne og Administrationen omfatter Bevaringen af vore Slotsbygninger.“

Meldahl skriver til en Datter 14. Oktober 1887: „Jeg var atter paa Fredensborg i Onsdags, og Alle, Kongen og Dronningen, Keiseren, Keiserinden og Prindsessen af Wales og Kronprindsen vare saa mageløs venlige imod mig. Du kan tro, det er en stor Glæde at see den Paaskjønnelse af mit ofte ikke ringe Arbejde ved disse Slotte. Jeg glæder mig til, at Keiseren og Hoffet imorgen skulle tage Frokost paa Eremitagen, saa alt mit Arbejde der dog kommer til Nytte. Det er nu bleven en lille Perle af en Bygning, som jeg er vis paa, at Keiseren vil vurdere, og jeg glæder mig over, at Kongen har et saa smukt Jagtslot at byde sin Gjæst.

Paa Torsdag reiser Keiserens og sidst i Ugen Dronningen og Prindsessen af Wales, og saa bliver der en underlig Ro og Stilhed i Alt.

Keiseren er saa glad og fornøiet og reiser straalende herfra ligesom Keiserinden, der formelig er kommet til at se blomstrende ud, og alle Prindser og Prindsesser. Du skulde blot se den muntre Kreds, naar de spille Fjerbolt og Ring i Kuppelsalen, og af og til flyver en Bolt eller Ring op til Keiseren, der ofte leende staaer og ser derpaa fra Galleriet.“ Paa Grund af Mæslinger hos den fyrstelige Ungdom blev Afreisen dog opsat til midt i November.

I Foraaret 1903 var Fru Meldahl syg (Lungehindebetændelse). Meldahl skriver til sin Datter 21. April: „Alle de høie Herskaber har jeg i Dag besøgt for at takke for al den saa venlige Efterspørgsel og Deltagelse. Keiserinden viste mig en enestaaende, meget kosteligt emaillet Guldpokal med ædle Stene og Miniaturer. Det var noget af det Skjønneste, jeg har seet siden Benvenuto Cellinis Tid. Det var en Present, Sønnen, den nuværende Keiser af Rusland, havde sendt hende.“

Meldahl fortæller videre, at Dronningen af England overrakte ham fra sig selv og Kongen den nye Guldmedaille for Kunst og Videnskab, det var det første Exemplar, hun uddelte. Meldahl

havde i sin Tid ikke kunnet benytte de engelske Majestæters Indbydelse til at overvære deres Kroning; Dronningen indbød ham nu til i Juni—Juli at besøge hende og Kongen i London og Windsor: „è amabilissima come sempre“.

Kong Edwards Interesse for Meldahl skrev sig rimeligvis fra 1885—87, da den engelske Kirke blev opført i Grønningen: Da han som Prinds af Wales „havde bestemt sig for at støtte og gennemføre Opførelsen af en engelsk Kirke her i Byen, kom Minister Vivian til mig og bad mig om Raad. Penge til at købe en Byggegrund havde man ikke, men haabede at faa Penge nok til Opførelsen. Hvor fandt man en Byggegrund? Prindsen kom hertil, vi spiste Frokost hos Ministeren og gik derefter sammen ud i Grønningen, hvor jeg gav Ideen til at *leie* en Plads, thi saadant kunde skee ad ministeriel Vei uden Rigsdagens Medvirkning, og Prindsen gik ind paa min Tanke. Vi spiste en lille Lunch ombord i Osborne nogle Dage efter, og Sagen var saa fastslaaet. Blomfield sendte sin Tegning, men jeg fandt den for lille, og den blev udvidet vedtaget, Grunden afstukket i Henhold til den af mig projecterede Hoved-Allee fra den ny Toldbod-Indgang til Enden af Bredgade, og Grundstenen lagt Aaret efter og nogle Aar efter indviet under Prindsens Nærværelse ved et stort Fyrstegilde paa Osborne med Prindsen og Prindsessen som de eleganteste Værter.“

Efter gjentagen Indbydelse tog Meldahl i Juni 1904 til England som Kong Edwards Gjæst i Følge med Prinds Hans. „Paa Victoria Station modtoges vi officielt af Prindsen af Wales. I kongelige Vogne kørte vi igjennem den ventende Mængde til Buckingham Palace, i hvis vældige Vestibule vi modtoges af Kongen, Dronningen, Prindsessen af Wales og Prindsen af Augustenborg samt alle de høie Hofembedsmænd. Alle viste den største Hjertelighed og Venlighed.“ Efter Taflet gik Meldahl til Ro henad Kl. 10 istedetfor at gaa i Theatret til Kl. 2. Næste Dag viste Kongen Meldahl Tegningen til det uhyre Marmor Monument for Dronning Victoria, der skulde reises lige for Façaden af Slottet. „Da Kongen spurgte mig om min Mening om det hele vældige Avenueanlæg, sagde jeg, at det var stort, vældigt, Nationen værdigt, men det burde suppleres ved ned ad Alleen at sætte Statuer af de Mænd, der havde gjort England stort, og oppe om Dronningens Monument ud om i Rundingen lignende Minder om Englands store Herskere, saa

at Folket der daglig kunde lære og mindes Englands store Historie. Jeg føiede dertil, at jeg bag al den Løvplantning vilde ønske at se Naaletræer, som ogsaa om Vinteren kunde ramme det hele smukt ind. Kongen hørte med Interesse paa mine Udtalelser og gav mig Ret i, at der forneden foran paa Dronningens Monument under og i Nederbygningen var et tomt Sted, som burde udfyldes paa særlig Maade.“

En Aften var der Bal „ca. 2000 Personer, Alt, hvad London havde af fornemme Folk. En Pragt af Blomster og Lys i Selskabslokaler og Gallerier, som man ikke let kan tænke sig uden at have seet det.“ Kongen og Dronningen tog Sæde paa en stor Estrade for Enden af Balsalen. „Jeg har sjelden eller aldrig, selv i Italiens Festliv, seet en saa stor Mængde skønne Kvinder og rigt klædte med Diamanter, Perler, Guld og Kniplinger. Da Klokken var bleven 12^{1/2}, gik jeg op til Ro overvældet træt af al den Herlighed.“

„Gallerier, Trappe, Sale til Festligheder paa 1. Sal er jo enestaaende rigt udstyrede med Malerier af Verdens første Kunstnere og elektrisk Belysning med sjelden Smag og Pragt. Kun et Folk, umaadelig rigt og med stor Fortid, kan have saadant at opvise.“

„Slotsgaarden med omgivende Terrasse gjorde ved Festbelysning en stor Virkning. Slottets Hovedfaçade burde ombygges, den er for smaalig til den store Plads, men Beliggenheden er imponerende, værdig, stor og fri. Dronningens og Kongens Værelser ere hyggeligt og værdigt udstyrede.“

Mandag den 13. Juni tog man Kl. 3 til Eton, i Gallavogne kjørte man igjennem Byens jublende Mængde til Eton College. „Ingen Konge havde i umindelige Tider besøgt Collegiet. Under stor Festlighed fremvistes nu Alt, og Kongen selv præsenterede mig for Rector og Professorer. Vi saae de ældgamle Skolestuer med Elevernes indskrevne Navne. „Seer De“ hviskede Kongen til mig „herfra faaer vi vore store Mænd, derfor hædres Collegiet.“

Derefter Regatta paa Themsen, og saa „førtes de rigt udskaarne Gondoler frem, roede af 20 Aarer. Under Musik, omsværmet af talrige Sportsbaade, roede vi nu ad Themsen forbi de festlig smykkede Villaer. — I Festtog op til Windsor Castle. Her fik vi saa vore yndige Boliger med den kosteligste Udsigt over den enestaaende Park.“

Saa Middag, 30 Personer, la crème de la crème af Adelen,

indtil 11 Aften Concert, skriver Meldahl 14. Juni, til sin Hustru: Tænk Dig nu mig, uden Søvn i Dagens Løb (efter at have seet Akademiets Salon, Westminster Abbey og travet i Byen) — under hele Touren uafbrudt lige til Aftenens Slut særlig tiltalt, anbefalet, fremvist af Kongen som en mærkelig Mand. Kan Du forstaa, at jeg var dødtræt. Læg saa hertil Conversation paa Engelsk med den Række af Damer, Herrer, som forestilledes for mig, eller som jeg blev forestillet for. Nu gaa vi 12½ til Væddeløbet (Ascot) i grande tenue. Hundrede for ikke at sige Tusende af Vogne kjøre Reisende fra Jernbanen til Væddeløbspladsen.

„Om Tirsdagen kjørte Kongen i en lille Char à banc med Prinds Hans og mig ud til Mausoleet for Dronning Victoria, som er bygget i Windsor Park, en ganske deilig stemningsfuld Lund, beplantet med de sjeldneste Træer. Ved Siden af Capellet har Dronningen ladet Thorvaldsens Christus opstille. Kongen kjørte saa rundt og viste os den store Park, mange Qvadratmil.“

Meldahl fortsætter Brevet: Eftermiddag. Nu kom vi hjem fra Væddeløbsbanen efter 1 dansk Mils Kjørsel derhen og en Mil tilbage i 6 Vogne alle med fire Heste, Forriddere. Vort Vogntog var ligesom en rød Slange, der snoede sig igjennem Parken. 100.000 Mennesker paa Banen, aldeles som ved en gammel, romersk Circus. Plads paa Kongetribunen, derpaa Galla Frokost-Taffel i Væddeløbs Pavillonen. Du ahner ikke den Pragt i Toiletter hos Damerne og den Masse af skjønne Mennesker, man seer.

Pragten her i Paladset er vidunderlig. Man har ikke Begreb om de Qvantiteter af kostbare Ting: Glas, Porcelain, Meubler, Malerier. Det er en ren Feverden her og i Buckingham Palace og i alle Paladser og Hjem. Jeg har været saa klog at bede mig fri for Galla-Taflet iaften. Kan jeg faa Lov, reiser jeg herfra Torsdag Middag og Torsdag Aften fra London. —

„Siges skal det, at en nettere, naturligere, venligere Form paa Omgang og naadigere Godhed og Omsorg fra Kongens og Dronningens Side ikke er tænkelig. Det var, som om man var i sit Hjem, og Tjenerskabet udsøgt opmærksomt.“

Betegnende nok, overfor Kong Edward kunde Meldahl godt fortælle, hvor selfmade han var — i den Henseende var Keiser Wilhelm mindre forstaaende. —

I 1906 var Meldahl med Prins Hans paa Besøg hos Hertugen

af Glücksborg for at se paa Planer til Restaurering af Slottet. „Jeg reiste derover og var der en Uge i det yndigste Familieliv i det gamle Slot. Jeg billigede ikke Planen om at lade Façaden blive hvid og Taget Munkesten, thi Façaden havde jo oprindelig været røde 3'' Sten og Taget enten gammel tydsk Skifer, Bly eller Kakler. Jeg fandt Sandstensrester af de gamle Renaissance Gavl-Kamme og Kviste og mente, at de burde benyttes. I Aarenes Løb forhandlede jeg videre med Hertugparret og gjorde smaa Udkast til et nyt Portal, men alt blev til Intet af Mangel paa Penge.“ Hertugindens Breve til Meldahl ere hjertelige og taknemlige, og Meldahl havde den Glæde i 1907, at Hertugparret besøgte ham paa Fortunen.

I sine Breve til Meldahl underskrev Prins Hans sig: „Deres meget hengivne Hans af Glyksborg“. Han besøgte Meldahl gjentagne Gange. Meldahl skriver 6. April 1890 til sin Hustru fra London: „Det gjør mig ondt i Dag at høre, at Prinds Hans er saa syg; mister jeg ham, gaar en af mine trofaste Venner bort. Hans Venskab, om man kan bruge det Ord, var altid urokkeligt.“

Under den sørgelige græsk-tyrskiske Krig skriver Fru Meldahl til en Datter 29. April 1897: „Jeg er saa ulykkelig over den græske Krig, at jeg ikke kan beskrive det. Igaar fik vi Besøg af Prinds Hans. Jeg kom virkelig til at holde af ham. Man mærkede, at han nærmest kun kom, fordi han følte Trang til at udtale sig. Kronprindsen her gjør sig heller ingen Illusioner, og en skøn Dag kunne vi maaske see hele den græske Kongefamilie i Kjøbenhavn.“ —

I 1887 var Hertuginde Thyra af Cumberland meget syg. Meldahl skriver til sin Hustru, Karlsbad, 15. April: „Jeg tog ud til Schönbrunn for i Hertugens Palais selv at høre, hvorledes det stod til. Det gjorde mig saa ondt for Prindsessen og for Forældrene. Da jeg kom i Vestibulen, kom Tjeneren løbende imod mig som en gammel Bekjendt: „Hertugen var lige gaet ud, men kom igjen om en $\frac{1}{2}$ Time. Jeg maatte paa ingen Maade gaae uden at have talt med ham“ saaledes modtog man mig. Jeg gik mig da en Tur i Schönbrunns skønne Slotshave, — et deiligt, stort Anlæg à la Fredensborg, men 10 Gange saa stort. Da jeg kom igjen, kom Hertugen lidt efter, og jeg maatte, ligesom jeg stod og gik, op til ham, og Du skulde nu see den Venlighed og Hjertelighed og Glæde. Han fortalte mig alt om Sygdommens Gang, det er et Nervetilfælde. Som vi sad og talte, kom Hofdamen hjem fra Besøget hos

Hertuginde, og ethvert Ord i hendes Beretning tydede paa en rolig, sikker Fremgang til det Bedre. Hertugen bad mig saa gaa ind med og spise Frokost med og præsentere mig der for sin Moder, Exdronningen af Hannover, og Søsteren. Du skulde see en Modtagelse, jeg fik af den ældre Dronning og Datteren. Optaget helt i den lille Kreds med Et, og saa gik vi til Bords. Der førtes en ypperlig, opvakt Samtale. Den gamle Dame var livlig, kundskabsrig, og Du ved nok, at Hertugen jo er ypperlig inde i Alt vedrørende Kunsten. Hertugen tilbyder mig under Samtalen sit og Familiens Fotografi „Nein, dann sollen Sie die Grossmutter mit-haben“ sagde Dronningen saa ærligt alvorligt. „Ich habe noch ein Exemplar“, og efter Bordet gik Dronningen op og kom saa selv ned med de to Fotografier og gav mig disse. Du skulde have seet den Hjertelighed og Naturlighed og Godhed. Hun mindede mig saa meget om Enkedronning Caroline Amalie. Der kom saa Erkehertuger og Hertuginde i Visit. Børneflokkene laae og legede paa Gulvet i den store Sal i Solskinnet. Det saae smilende ud, men man mærkede det, deres *Mater var borte*. Hertugen bad mig saa følge sig med til Wien i Prof. Königs Atelier, hvorhen han var buden. Ved vort Besøg hos König saa jeg en ualmindelig, ja, utvivlsomt en af de meest decorativt begavede Billedhuggere i Nutiden. Over 20 forskjellige Udkast til Springbrønde. Og her skulde Du have iagttaget Hertugens fine Øie for Kunst. Han gjorde Udtalelser om Reliefplaner, som mange Billedhuggere ikke har Begreb om. Vi gik saa langs Ringstrasse tilbage imod mit Hotel, der ligger vis à vis for det, Hertugen benytter som „Absteige-quartier“, og her sagde han mig Farvel. Jeg troer, vi to kunde have gaaet hele Dagen sammen og samtale. Jeg er vis paa, at Stemningen var gjensidig, og den gamle Dronning bad mig komme igjen baade i Wien og Gmunden, for at vi kunde forny og udvikle Bekjendtskabet. Hertugen bad mig gjentagende komme til sig i Gmunden. Rørende vare de Tjenere, der havde været med i Danmark. Det var dem en Trang at vise mig Venlighed og komme til at tale med mig og udtale dette.“ —

I 1890 var Meldahl et Par Dage paa Besøg i Gmunden. Han var iforveien ikke særlig oplagt: man er „dog der som paa Herregaardsbesøg stadig paa Brædderne og ikke helt sig selv“ men det blev helt anderledes. Han skriver til sin Hustru, Gmunden, 13. Mai:

„Modtagelsen paa Banen var som en Fyrstes og Modtagelsen af Prindsessen mageløs. Hun seer saa fyldig og rask ud og er saa hjertelig velsignet rar. 6 Børn tumle sig om hende. Efter Middagen kørte vi i tre Vogne en Tour op i Bjergene. Prindsessen kørte 1ste Vogn, og det gik i strygende Fart. Hertugen kørte min Vogn, og han er saa hjertelig naturlig og hyggelig. Der blev saa af dem, der kunde taale det, spist Rugbrød og drukket Mælk oppe hos en Bondekone. Der saa varede os til at kjøre hjem, fordi et Uveir trak op; nu skulde Du see en Kjørsel nedad og see Prindsessen kjøre sine deilige Traverser, — Vore maatte gaae i strakt Galop for at følge med, og lige da vi holdt for Døren, begyndte det at øse ned og lyne og tordne.

Vi leve her uden Gene, med sort Frakke gaes der til Bords og uden Pligter til Conversation. Hertuginde gaar saa yndig hyggelig om imellem os, og Hertugen og jeg sidde i timelange Samtaler. Marskallen har levet i 12 Aar i Italien i Florenz for sit Helbred, det er en hel Fornøielse at høre hans rolige gode Dom, ja hans beskedne, dannede Færd. Grevinde Kielmanssegg er Hofdame, et kjækt, flinkt Menneske. Saa er der en Billedhugger her fra Berlin, en flink Læge og Mademoiselle L'Écaille i Besøg. Ecco hele Selskabet.“

8. April 1894, Christian IX's Fødselsdag, var Meldahl i Wien. Hertugens Hofmarskal havde seet hans Navn i Avisen, og han blev strax tilsagt til Middag Kl. 1½ i Penzing, hvortil ogsaa den danske Gesandt F. W. Sponeck var indbudt. „I Hertugens Forhal stod 10 røde i gammeldags rigt Liberi udstyrede Tjenere som Æresopstilling,“ skriver Meldahl samme Dag til sin Hustru. Han kom Kl. 12, Hertuginde modtog ham mageløst hjertelig og gik ud med ham i Haven til Børnene, der laa med deres store Dukker og lavede deres Børnehave tilrette. Han fik ogsaa den hjerteligste Modtagelse af den gamle Dronning. Prinsessen af Hannover fortalte, at hun var i fuld Gang med at læse Martensen og Dele af en Bog om Bacon, som Fru Meldahl havde anbefalet. „Vor Konges Skaal blev drukket, og man klinkede med mig og Sponeck, som Repræsentanter for Danmark.“

Naar Hertugen var i Kjøbenhavn, besøgte Meldahl ham ofte. Han fortæller en Datter 12. April 1902: „Jeg blev hver 3. Aften buden eller gik fra 8¼ til 11 ud til Hertugen (i Frakke) og sad

der i den hyggeligste Passiar i den lille Kreds, ofte kun to til tre Mennesker.“ Dette Forhold fortsattes indtil Meldahls sidste Leveaar. 2 Dage efter hans Død, 5. Februar 1908, skrev Hertuginde Thyra fra Gmunden til Meldahls Datter og udtrykte sin hjerteligste Deltagelse: „Tillige ønsker min Hertug, at De, som Deres kjære Faders Datter, skal vide, at Hertugen altid med Taknemlighed vil mindes de mange behagelige Timer, han har tilbragt i Deres Faders Selskab. Det er os begge en stor Sorg, at vi ei mere skulle see ham ved vore Besøg i det elskede Danmark, hvor han endnu i December Maaned var oppe paa Amalienborg for at hilse paa os.“ —

Dronning Louises Broder, Landgreve Frederik Vilhelm af Hessen, der havde eiet det Dehnske Palais i Bredgade (nu Hornung og Møller), havde Meldahl i Frederik VII's Tid lært at kjende ved Taflerne paa Fredensborg. Landgreven beundrede Meldahl som Bygmester af Frederiksborg, „mit uforglemmelige Slot Frederiksborg“ skriver han i et Brev, Panker, 29. Juli 1878, og da han i 1872 samtidig med Meldahl var i Karlsbad, sagde han til ham: „Ja, De kommer en Dag til at bygge for mig, saasnt jeg faaer Penge. Saa skal De see, vi skulle arbeide godt sammen.“ Dette indtraf i 1875, da Familiefideikommiset tilfaldt Landgreven, efter at den sidste Kurfyrste af Hessen-Kassel, Friedrich Wilhelm I, var død. I dette Fideikommis var bl. a. Renten af 180 Millioner Mark, som var Afløsning for de Skove og Godser, der tilfaldt den tyske Stat, da Hessen-Kassel blev inkorporeret i denne efter 1866.

Strax 16. Juni 1875 tog Meldahl med Landgreven til Jagtslottet Philippsruhe (ved Hanau), hvilket Landgreven vilde have ombygget og udvidet for at kunne benytte det som Vinteropholdssted, og ved samme Leilighed blev flere andre Slotte beseet.

Landgreven holdt af Danmark. Han vilde meget gjerne i Bibliotheket have en Kopi af Loftet i Bedestolen paa Frederiksborg, og han foreslaaer, at Gelænderet til det nye, imponerende Trapperum skulde tegnes efter det, der var i hans fordums Palais i Kjøbenhavn; et særligt rigt Rokokoværelse blev indrettet til Landgrevens kostbare Porcelainssamling, og Motivet til dette Værelse, hvor han følte sig saa lykkelig, var efter hans udtrykkelige Ønske taget fra Rosenborg.

Philippsruhe blev færdigt i 1880, Landgreven elskede dette Slot. „Han er den, der har vist mig den største Taknemlighed af alle mine Bygherrer“ skrev Meldahl til sin Hustru, da han i Mai 1883 tog fra Ems til Homburg for igjen at hilse paa Landgreven, og denne slutter sit Brev 4. December, Philippsruhe: Idet jeg bringer Dem Landgrevindens Hilsener, tegner jeg mig, kjære Etatsraad, som stedse Deres hengivne taknemlige Frederik Vilhelm Landgreve af Hessen.

Samarbeidet ved dette Bygningsarbeide paa over 1½ Million Mark var altid det hjerteligste: „Du kan aldrig tro, hvor Landgreven var elskværdig mod mig. Vi gaae og snakke sammen som 2de Brødre“ skrev Meldahl til sin Hustru, Nürnberg, 30. April 1878; og 21. September 1879: „Jeg kan ikke sige Dig, hvor tilidsfuld hyggelig han er. Det er mig en Sorg, naar han stiger i Vognen og kører bort.“

Meldahls Hjælper, Architect R. Dielmann i Frankfurt, skriver 21. Febr. 1878: „Die Kuppel ragt stolz über den ganzen Bau hinaus und dominiert denselben in vollständiger harmonischer Weise.“ Meldahl glædede sig ogsaa i Brev til sin Hustru over dette Taarn eller Kuppel, der „kneiser meget skjønt ud over Eggen og pynter i Landskabet.“ —

„Landgreven var mageløs elskværdig,“ skriver Meldahl i April 1879, „og jeg fik ham til nogle flere Udgifter for at gjøre det hele complet. Han bad mig i September møde sig igjen for saaledes at drive Arbeidet færdigt i rette Tid. Mit Komme sætter jo Liv i det Hele. — Det er en mageløs Pragt det Hele.“

Da Slottet var færdigt, skriver Fru Meldahl til en Datter, Hanau, 14. August 1880: „Især var Vestibulen smuk med Søiler af gult Marmor med forgyldte Kapitæler, en bred Marmortrappe med Gitter, der var forgyldt, Vaser og Springvand derimellem. Nogle af Værelserne deroppe var overordentlig pragtfulde, jeg kom til at tænke paa Stockholms Slot derved, og saa var Alt gennemført til den mindste Enkelthed, selv Dørgrebene vare smaa Kunstværker. Man kunde see, at de havde havt udmærkede Kunstnere til Hjælp overalt, ingen Kludermikler.

Jeg troer, Pater var mest glad over Landgrevindens Blomsterstue eller Vinterhave, hvad man nu vil kalde den. Den stod i Forbindelse med et Pragtværk ved en uhyre Dør med en eneste

Speilglasrude, som var efter mit Skjøn 6 til 7 Alen høj, men som dog gik saa let, at en Dame kunde skubbe den med Lethed ind i Væggen. Fra Blomsterværelset var der en smuk Udsigt over Main og over Taunusgebirge. Værelset var helt fyldt med Planter; desuden var der et Springvand og en Lysekrone. Naar den er tændt om Aftenen, maa det tage sig ganske feagtigt ud. Idet jeg speilede min graa, tarvelige Person i Pragtspeilene, tænkte jeg, at jeg dog var et lykkeligt Menneske, at jeg ikke havde nødtigt at boe i et saadant Slot.“

Foran Stueetagens fyrstelige Gjæsteværelser var der bleven anlagt en Terrasse med hundrede store Orangetræer; herfra havde man Udsigt over den smukke Have med dens Bassin og dens Svaner. Hver Morgen Kl. 6 mødte der 20 Piger, der gjorde Haven i Stand til Kl. 9, da Landgreven og Landgrevinden kom ned.

Kun fire Aar skulde Landgreven bo paa sit kjære Slot, hvor han døde 14. Oktober 1884, ikke 64 Aar gammel. Altid vare hans Breve til Meldahl hjertelige. I 1882 fortæller han med Sorg om en Datters Død, i 1883 med megen Glæde om en anden Datters Forlovelse. 6. Okt. 1884, efter at Christiansborg er brændt, telegraferer han: „Ihr Retten der Gallerie ist brilliant“ og spørger om, hvormange Millioner, der vilde behøves for at Meldahl kunde gjenopbygge Slottet efter Modellen fra Christian VI's Tid. 8 Dage efter var Landgreven død. —

Med Keiser Wilhelm II var Meldahl ofte sammen under Keiserens Besøg ved det danske Hof. Keiserens livlige og elskværdige Konversation bedaarede Meldahl ligesom forskjellige Andre og lod ham ganske sikkert overvurdere Keiserens Personlighed. Flere af deres Samtaler dreiede sig om det slesvigske Spørgsmaal; Meldahl kunde, naar han kom hjem, sige til sin Hustru: „I Dag har jeg gavnet mit Fædreland.“ Hvor meget der er kommet ud af disse Samtaler, er det jo ikke godt at sige; Anton von Werner, Directeur for Kunstakademiet i Berlin, kunde tale rent ud med Keiseren og komme med Kritik; denne tog ham det aldrig ilde op, men Hensyn tog han ikke til den.

Til Meldahl forsikkrede Keiseren engang, at han hellere end gjerne gav Nordslesvig tilbage til Danmark, men det tyske Folk vilde ikke tillade det, og for at illustrere, hvor ubehageligt Samarbeidet med Bismarck havde været, fortalte Keiseren, at denne

under en Samtale i Ærgrelse kunde smide Blækhuset hen ad Bordet.

2.—5. April 1903 var Keiseren paa Besøg ved det danske Hof. Meldahl var med ham paa Thorvaldsens Museum og var ligefrem forbauset over Keiserens Livlighed og Forstand paa Kunst.

4. April overværede Kongen med sine Gjæster Hartmanns-Koncerten i Koncertpalaiet. Fru Meldahl fortæller, at man en Stund ventede paa, at Kongefamilien skulde komme: „Omsider spillede de da Ossian-Ouverturen af Gade, som de Kongelige ikke fik hørt, og det var Synd, thi det var næsten det Smukkeste af hele Forestillingen. Nu aabnedes Døren til den kongelige Loge, og ind traadte Keiseren med Dronningen af England under Armen, det var et overordentlig smukt Syn at see de To. Kongen førte Enkekeiserinden, Prinds Christian Kronprindsessen.

Inden de Alle tog Plads udbragte Fritsche¹⁾ et uforknyt Leve for de kongelige Personer og for Kongens Gjæster, og Publikum svarede med et nidobbelt Hurra. Og saa begyndte Sangen. Men jeg sad som paa Gløder, medens den stod paa; der var en Række lyriske Smaating, som aldeles ikke tog sig ud i den store Sal. Men Keiseren klappede, og det forsamlede Folk gjorde naturligvis ligesaa, og Aviserne beskrive det Hele som en stor „succès“. Da Koncerten var forbi, udbragte en Stemme et Leve for Hartmanns Minde, som besvaredes med Jubelraab. Lige da de Alle skulde gaae, istemmede Studenterne pludseligt: „Snart er Natten svunden“ af „Syvsoverdag“, og det lød simpelt og smukt. Men jeg kan ikke tro andet, end at der laa en skjult Demonstration bagved, thi Melodien er den samme, som synges til Paludan-Müllers bekjendte Digt:

„Ynglinge i Plade, Drengene klædt i Staal“ som ender med de Ord:

„Da til Lurens Toner blusser Bavn og Baal“

„Slesvigs Land gjenvundet, det er Kampens Maal“.

Om Mange af Tilhørerne har mærket, hvad der laa bagved, ved jeg ikke, og hvis man spurgte Direktionen, vilde den vel benegte, at der var nogen Hentydning i denne Sang, men jeg troer det alligevel.

¹⁾ Grosserer Etatsraad H. Fritsche, Formand for Hartmann Monument Komiteen.

Som Du nok ved, befandt Keiseren sig saa vel i den kjøbenhavnske Gemytlighed, at han forlængede sit Ophold her, og Pater fik da samme Aften ved Koncerten Besked om, at han den næste Dag vilde tage til Frederiksborg. Om Formiddagen medens vi sad ved vort tarvelige Frokostbord, brusede Amalie Tramp¹⁾ ind og fortalte os, at hun havde været i Kirke sammen med Keiseren — i Marmorkirken! Det morede mig nu mest af Alt. Jeg har siden seet i et Blad, at de i Petrikirke har ventet ham forvist og har smykket Koret med Palmer og Grønt, og Konfirmationen var bleven udsat to Timer. Det var en stor Skuffelse for de stakkels Folk, men et klogt Træk af Keiseren, at han ikke gik i tysk Kirke. Atter havde han forandret Bestemmelse i sidste Øieblik for at lede Anarkisterne paa Vildspor.

Da han senere traf Pater, komplementerede han ham for Marmorkirken og gik helt bagover, da han hørte, hvor lidt den havde kostet i Modsætning til hans egen Domkirke i Berlin. Turen til Frederiksborg var meget fornøielig. “ Her viste Meldahl Keiseren hans Gave til Kongen, Afstøbningen af Frederik I's Monument i Domkirken i Slesvig, som for ganske nylig var bleven opstillet i Frederiksborg Museet.

„Hvad nu Resultaterne af Keiserens Besøg angaaer, saa er det vel et stort Spørgsmaal, om der kommer Noget ud deraf. Det gaaer Keiseren, som det gaaer alle *Magthavere*, i de vigtigste Sager har de slet ingen Magt, men maa bøie sig for en Folkevillie, der puffer dem frem. Han har naturligvis ikke Idee om, hvad der foregaar i Sønderjylland, thi Ingen tør eller vil sige ham Sandheden. Og saaledes bliver altsammen kun en fornøielig Erindring om én begavet Fyrste, der har fundet Behag i Kjøbenhavn for en Forandrings Skyld — sonst hat es keinen anderen Zweck.

Ovenikjøbet har Bismarcks gamle Blad „Hamburger Nachrichten“ en Artikel, hvori der staaer med rene Ord, at det Hele kun kunde betragtes som en Udvexling af Høfligheder imellem Hofferne, og at man haaber, at dette Besøg ikke vil faae nogen Indflydelse paa det welfiske eller sønderjydske Spørgsmaal!“

Efter at have hørt, hvorledes en Preusser fra Flensborg nærmest omtalte Keiseren som overfladisk, skriver Fru Meldahl til sin Datter, Bern, 23. September 1903: „Dommen er vist rigtig, han

¹⁾ Komtesse Amalie Tramp var Fru Meldahls gode Bekjendt fra Ungdomstiden.

er Caligula og kan ikke være andet end overfladisk. For en kongelig Person er det jo godt at have mange Interesser, men det falder af sig selv, at han ikke kan beskjæftige sig indgaaende med Noget, og naar saadan en Dilettant vil være Despot og paatvinge andre sine Meninger, er det alt andet end heldigt.“

Om Keiserbesøget i 1905 skriver Fru Meldahl til sin Datter 11. August og fortæller om al den Venlighed, Keiseren igjen havde vist Meldahl, men tilføier: „Drawbacken er blot, at der samtidig er bleven udvist en Mængde Sønderjyder. Af samme Grund fik Keiseren heller ingen Hurraraab undtagen fra tyske Turister.“

I Juli 1907 var det tyske Keiserpar i Danmark. Dagen før Ankomsten var Finnemanns Udvisning bleven ophævet. 29. Juli skrev Meldahl meget glad til Werner om Festen paa Frederiksborg, det pragtfulde Frokosttaffel, hvor Keiserparret var Frederik VIII's og Dronning Louises Gjæster: Das Frühstück, womit mein Rittersaal auf Frederiksborg auf eine Art eingeweiht wurde, war köstlich gelungen, in Sonnenbeleuchtung, 60 Gedecke, Blumenpracht, Musik u. s. w., und dann hatte ich das Glück, dass gerade die Gobelins beim Musikantenstuhl 2 Tage vorher fertig aus dem Webstuhl heraus kamen.

„Keiseren forærede mig sin Bronzebuste paa Marmorpedestal og et Fotografiportræt paa hvilket han havde skrevet: „Wilhelm, meinem hochverehrten Kunstfreund, Gönner und Berather. Frederiksborg 1/7, 1907.“ Dagen efter lod Keiseren Meldahl være Fører for sin ganske unge Datter, Prinsesse Victoria, der incognito kom til Kjøbenhavn, „hvor jeg saa kjørte rundt med hende til hendes rørende beskedne Indkjøb, ikke over 10 Kroner maatte Gjenstanden koste. Prindsessen var saa naturlig, livsglad, fornøielig og var strax med til Alt. Ankommen til Langelinie var hun ude af sig selv ved at see Faderen og Moderen og de tyske Skibe.“ —

8. Juni 1891 skrev Bergström til Meldahl, der havde fortalt ham om Festlighederne i Berlin, da den internationale Kunstudstilling aabnedes: „Det glædde mig att höra, at den danska konsten och du i egenskap aff dess representant blifvit vederbörligen uppmärksammade i Berlin. Jag tror nog, att Preussarne vilja göra det för att komma Danskarne at glömma de oförrättar, de tillfogat dem; och under fredens dagar gör båda folken klokast att söka glömma. Men för min del tror jag på en historisk Nemesis.“

Den skall för visso en gång tungt drabba Tyskarne, så säkra och trygga de än tro sig vara. Hvilket folk det tillfaller att utföra Nemesisdomen mot Tyskarne, och om Danmark får deltaga deri, det ligger, som Homeros säger „i Gudarnes knär“.

Hverken Bergström eller Meldahl oplevede Verdenskrigen.

ANTON VON WERNER

„Werner i Berlin er jo en af dem, jeg er traadt nærmest. Alt fra første Møde, da jeg traf ham, da Vermehren og jeg søgte ham i Berlin, var han som en gammel Bekjendt. I hans Hjem modtoges jeg altid som værende hjemme, og naar jeg kom, var han altid den samme elskværdige, trofaste, uforandrede Ven. En meget alsidig dannet Mand med mange Interesser. Da han førte stort repræsentativt Hus, lærte man der mange Mænd at kjende, deriblandt Herter, Koner, Scheurenberg, Hans Meyer, Thumann, Friedrich, Brausewetter osv., som alle urokkelig have viist trofast Venskab.“

Alle de nævnte Kunstnere vare ansatte ved Kunstakademiet i Berlin, og Werner var dettes Direktør. Flere Aar efter Meldahls Død mindedes han „die treue Freundschaft, die er mir fast 30 Jahre bewahrt hat, es war eins der köstlichsten Geschenke, die ich von der Vorsehung im Laufe meines Lebens erhalten habe.“

Fredag 1. Mai 1891 aabnedes der en international Kunststudstilling i Berlin, Locher og Karl Madsen, der havde ordnet den danske Afdeling, vare med udsøgt Elskværdighed blevne modtagne af de tyske Kunstnere og af Werner, der var Formand for „Künstlerverein“.

Meldahl skriver om sine Oplevelser ved de forskjellige Festligheder: „Om Løverdagen vare vi da i Potsdam, og mere fyrstelig Gæstfrihed kan ikke tænkes. Extratog paa Banen og Keiservogne til og fra Banen, kostelige Pragtlocaler til Modtagelse og Middag.“ Meldahl kjørte ud med Werner og alle Ministre: „Underveis i Toget klædte disse Herrer sig paa med Silkestrømper og Knæbenklæder, en ny Hofskik, Keiseren alt da havde indført efter England.“

„Ved Taffelet, hvor der var 200 Gjæster, havde vi to store Militair Orkestre, der afløste hinanden, og en Pragt i Lysekroner

og Bordservice (Sølvopsatser), der var enestaaende.“ Meldahl sad mellem Werner og Kultusminister Zedlitz. Tonen var saa stiv, at Werner f. Ex. ikke kunde nippe til sit Glas og drikke privat med Meldahl.

„Det var næsten rørende at høre Cultusministeren sidde og vaande sig for mig over, at han lige nu, da han kjørte ud, havde faaet Melding om 2 Interpellationer af høist penibel Art. Jeg lo ad ham og sagde, at det jo kun var Sport, saadan maatte det tages, ellers ærgrede man sig, og det maatte man ikke. (Som bekjendt blev Zedlitz kort efter fældet paa Kirkelovgivningsspørgsmaalet)“. Senere sagde Caprivi, Rigskansleren, til Meldahl „at ham var det Hele kun en Glæde, intet Slid eller Arbeide, thi dertil var det for interessant.“ Meldahl sad ved Taffelet ligeoverfor Keiseren, (der havde Storhertuginde af Baden tilbords og paa den anden Side Keiserinden) „det var en fortsat Samtale over Bordet *til os Tre* vis à vis for ham. Forholdet kulminerede i, at Keiseren efter at have drukket et Glas med Storhertugen af Baden, der lige var kommen som Gjæst til Potsdam, drak et Glas med mig, og det var de eneste to Glas, han drak ved Bordet. Det havde da tilfølge, at baade Caprivi, Marschall (Udenrigsminister) og Lucanus¹⁾, lige idet vi reiste os fra Bordet, kom hen og hilste paa mig.“ Da Meldahl med Caprivi talte om Socialisterne og sagde: „Mit dem 4. Stand lässt sich nicht Compromis machen, der muss gehorchen unter Befehle. — Ohne die Kirche geht es nicht,“ svarede Caprivi: „Selbstverständlich, aber welche?“ Hans Udseende var ikke en betydelig Mands, men Bismarck i Verkleinerung. Men særlig Glæde havde jeg af Wittich²⁾, det var dog en høist dannet, livlig Mand, vi kjørte fra Berlin ud sammen til Potsdam i en fortsat Samtale; og saa den gamle Gubbe Menzel. Nei, hvor var han rørende og hyggelig. — Jeg sad ved Siden af ham ved Kunstnerfesten og efter Festen i Potsdam, hvor Keiseren til Slut selv viste os sine Værelser og inviterede til en Cigar. Der var en længere Konversation, og Keiseren præsenterede for Menzel sit Arbeidsbord, hvorover Menzels Billede, Frederik II ved Slaget ved Rosbach, hang for at vise Menzel, at han daglig arbeidede under Indtrykket af hans Kunst og Frederik II. For den 2. Ende af

¹⁾ Chef for Keiserens Civilkabinet.

²⁾ Keiserens Generaladjutant.

Bordet stod et Exemplar i fuld Størrelse af den nyeste Feltkanon og s. v. Da vi sagde hinanden Farvel, sagde Menzel: „Ja, lieber Meldahl, wenn ich nach Copenhagen komme, komme ich erst vor bei Ihnen. Danke für diese Stunden und für die freundliche Verehrung, die Sie mir zeigten.“ Munkaczy fik jeg kun talt lidt med ligesom med Knaus og Uhde, og hvem veed, hvad de alle hedder.“ —

Efter Forslag af Professor i Skulptur Ernst Herter meddelte Werner Meldahl i Begyndelsen af 1892, at 12 Professorer og 25 Billedhuggerelever vilde komme til Kjøbenhavn i Juni Maaned. 30. Mai giver Meldahl Werner Programmet for Opholdet:

Besøg i Thorvaldsens Museum, Frue Kirke, Glyptothek, Rosenborg, Frederiksborg og Kronborg, Carl Jacobsens Middag paa Skodsborg, Tur med Tietgen til Hven, Kunstnerfest i Dyrehaven. Tivoli og Jernbanerne gav Fribilletter (Cirkus Schumann ogsaa senere til een Forestilling).

Werner svarer, Wannsee bei Berlin, 2. Juni 1892:

Hochverehrter Freund!

Sie überschütten uns mit Freundlichkeit und Liebenswürdigkeit, was freilich kein Wunder ist, denn Sie sind einer der liebenswürdigen Männer, welche ich je kennen gelernt habe, und es giebt nur leider in unserer heutigen unruhigen und drangvollen Zeit gar zu wenig solche Naturen. In meiner Jugendzeit gab es Männer, welche Ihrem Wesen glichen, welchen ich trotz des Altersunterschiedes in innigster Freundschaft zugethan war, das waren der edle Carl Friedrich Lessing, unser grosser Reformationsmaler, und Josef Victor Scheffel, der letzte Romantiker unter unseren Dichtern. Es ist nach Ihrem Programm ja viel zu viel, was Sie für uns arrangirt haben.

Ihr aufrichtig ergebener Freund

A. v. Werner.

Efter det overordentlig vellykkede 7 Dages Besøg, hvor Werner ogsaa var i Audiens hos Kongen, skriver Werner, Wannsee, 19. Juni: „Wie sind Sie Alle so freundlich und liebenswertig gegen uns gewesen! Herr Jacobsen, Herr Tietgen, Herr Locher, Vermehren, Saabye, Bissen, die Herren Gebrüder von Stemann und alle anderen!

Sie glauben gar nicht, wie unsere jungen Künstler von ihrem Aufenthalte in Kopenhagen schwärmen, und wie sehr wir Alle uns darauf freuen uns revanchiren zu können!“

Morsomt var det, at Werner i Berlin kunde sige, at de udstillede Elevarbejder, de saae i Kjøbenhavn i 1892, i nogle Fag og især i Architektur og Ornamentik „können für uns muster-gültig sein. Jedenfalls legten alle ausgestellten Arbeiten Zeugniß ab von sehr ernsthafter und eifriger Thätigkeit.“

Ganske maalløs blev Meldahl, da Professorerne til Jul sendte ham en Række smukke Billeder. Werners Gave var en Skizze til hans Maleri „Kronprinz Friedrich Wilhelm vor der Leiche des Generals Abel Douai.“ Dette Billede betragtede Meldahl altid med den største Glæde, ogsaa fordi han satte megen Pris paa den afdøde Keiser Friedrich, med hvem han havde været sammen ved dennes Besøg i Danmark i 1873.

Hans Meyer havde kort efter Hjemkomsten sendt sit meget smukke Kobberstik, Maria og Elisabeth med Kristusbarnet og Johannes efter Moretto; han skriver vemodig, Berlin, 27. Juni 1892: „Meine specielle Kunst scheint sich mit dem Gedanken vertraut machen zu müssen, dass ihre Tage gezählt sind. Sie hat in Jahrhunderten Grosses geleistet, und wir letzten Vertreter derselben haben im Bewusstsein dieser Thatsache uns mit allen Kräften, mit dem leidenschaftlichsten Wollen, wie es die Überzeugung verleiht, dass es ein Herrliches zu retten gilt, dagegen gestemmt und die Vernichtung aufzuhalten versucht. Aber die Maschine scheint stärker zu sein als die Energie des Einzelnen.“

3. Januar 1894 mindes han endnu hine glade Junidage: „Besonders den Tag der Fahrt nach Hveen, und ich meine den frischen Wind und die salzige Luft zu schmecken, durch die der kleine flotte Dampfer seinem Ziele zuschoss. Ich sehe den kleinen grauen Herrn Tietgen mit dem energischen Gesicht und den langen Herrn Meldahl mit den klugen und freundlichen Augen neben einander stehen. Alles überblickend und für Alles Sorge tragend. Dann das Landen in Hveen, der Spaziergang zum verfallenen Schlosse Tycho de Brahes; der weite Blick von oben über die blaue See, und beim Abschied von der Insel der Blick auf den Gottesdienst, der für die kleine Gemeinde der verwitterten Schiffer unter dem freien Himmelsdom gehalten wurde. Dann die Rückkehr und die sybaritischen

Freuden, die der ganzen Gesellschaft geboten wurden. Nein, so etwas bleibt in der Erinnerung haften, und die Personen, die die geistigen Leiter waren, stehen oben an.“

Med Paul Thumann vexlede Meldahl i Aarenes Løb flere Breve og skrev saaledes i November 1896 meget anerkjendende til ham, da han havde glædet sig over et af ham illustreret Værk. Thumann svarer 25. November med et Brev, der gribende viser, hvad en Kunstner gaaer igjennem, naar Strømmen ikke mere følger ham:

Hochverehrter Herr und Freund!

Ihre anerkennenden Worte haben mich so erfreut, wie es einem armen Teufel gehen mag, der unter unbezahlten Rechnungen einen Hundert Markschein findet. Seit zehn Jahren werde ich in der Presse todtgeschlagen, wo ich mich sehen lasse; nichts ist verwerflicher als meine conventionelle Schönheitslüge, kein Künstler ist jemals so überschätzt worden wie ich — u. s. w., so dass ich nahe dran bin es selbst zu glauben u. nur noch verschämt weiter arbeite, weil ich es tun muss u. sonst auch nicht wüsste, was ich mit dem Reste meines Lebens anfangen sollte.

Überschätzt haben Sie mich auch, ich nehme aber mit herzlichem Dank auch den kleinen Rest an, der vielleicht berechtigt ist, weil ich mir bewusst bin, immer ernsthaft geschafft zu haben.

Mit der Bitte mich Ihrer hochverehrten Frau Gemalin bestens zu empfehlen grüsse ich Sie herzlichst u. ergebenst,

Ihr

Paul Thumann.

„Ved Werners og Herters Besøg her med alle de tyske ældre og yngre Kunstnere var jeg derefter gradvis kommen ind i intime Forhold med hele Kunstnerkredsen i Berlin. — Man udnævnte mig til Medlem af Kunstakademiet og indbød mig stadig til at overvære deres Festligheder, hvor jeg saa blev hædret med at faa Plads Side om Side med Ministre og de høieste Embedsmænd i Staten ved Festbordene. Da vi en Dag vare indbudne til Frokost i Potsdam, gik vi igjennem Slotshaven ned til Sanssouci, hvor den store Fontaine til Ære for os blev sat i Virksomhed. Paa Veien ned kom vi til et Hegn, hvor der stod en Skildvagt, og her lød fra ham: „*Hier kommt keiner durch*“. Uagtet han havde seet, at vi

kom lige fra Keiserens Værelser, og at der var Hofmarskal m. m. med os, nægtedes Passagen. Først da der kom en Officier fra Slotsvagten, der gav Soldaten directe Ordre, tillod han Passagen. En høitstaaende Embedsmand sagde saa: „Hört der Kaiser dies, kriegt der Kerl einen Orden“. Ved Extravogne og Dampere førtes vi til Geheimeraad Endes kostelige, fyrstelige Villa i Wannsee til en Souper-Diner for saa om Aftenen at kjøre tilbage til Berlin.“

1902. „Ved Indvielsen af den nye Akademibygning blev jeg atter indbudt til Festlighederne, og nu da det ny Kaiser Friedrichs Museum blev indviet,“ (1904) „var jeg atter buden og ved Indvielsesfesten stod jeg i første Række oppe i Nærheden af Thronen. Keiseren holdt sin Tale, halvt oplæsende, godt, og lige idet han steg ned fra Thronen, gik han tilsiden over til mig, forlod Keiserinden, der langsomt gik videre, trykkede min Haand og talte venligt med mig, idet jeg bragte ham min gode naadige Konges Hilsen. Derpaa ilede han for at indhente Keiserinden og gik videre i sin Festgang gennem Rækken af Ministre, Kunstnere og s. v.“

„I Museet hænger Alt godt, kun bør Raphaels Tapeter hænge 1½ Alen lavere. Forhallen er god. Kupplernes Ydre daarlig. Broerne ere ikke gode, de mangle Relief i Formen.“

8. December 1895 feiredes Menzels 80 Aars Fødselsdag. Werner sendte Meldahl den Tale, han paa denne Dag havde holdt for Kunstakademiets Elever: Menzel var en Fyrste i Kunstens Rige, et stort Geni, men Ungdommen vilde have godt af at lægge Mærke til, at han havde havt „zwei Schutzgöttinnen: das strengste Pflichtgefühl für die Arbeit und das unbeugsamste und rücksichtsloseste Gefühl für die Wahrheit im künstlerischen Schaffen! „Der Fleiss ist die bessere Hälfte des Genies,“ so ungefähr soll Napoleon I einst gesagt haben. Meine Herren, halten Sie sich Menzel stets als Vorbild vor Augen, und sagen Sie sich unausgesetzt: die Genies sind in der Welt dünn gesät. Aber streben, arbeiten, wahrhaft sein, das können wir alle, und auch damit und nur damit wird etwas in der Kunst zu erreichen sein! Mir steht eine zwanzigjährige Erfahrung als Akademiedirektor zur Seite, ich habe hunderte junge Künstler hier anfangen sehen, hochbegabte, aus denen nichts geworden ist, und viele solche, deren Anfangsstudien nichts Aussergewöhnliches oder gar Genie oder Talent verriethen, die aber durch Fleiss und ernstes Studium

sich eine Stellung und einen Namen in der Kunst errungen haben. Immer ist es die ernsthafte Arbeit und die Ehrlichkeit gewesen, welche auch der geringfügigsten Aufgabe eine künstlerische Seite abzugewinnen weiss, welche schliesslich zum Erfolge geführt hat.“ Werner fremhæver, at det er Menzel, der ved sine henved tusindtallige, enestaaende Illustrationer har gjort Frederik II og hans Tid levende for det tydske Folk; man kunde sige, at det var den dengang kun 24aarige Menzel, der havde fremstillet Frederik II's Historie, mens Kugler kun havde skrevet Texten til Billederne og ikke omvendt. Efter at have omtalt Menzels mesterlige Malerier baade fra den ældre Historie og fra Samtiden og hans Øiebliksbilleder, omtaler han forskjellige andre Kunstneres Naturstudier, som han sammenligner med udmærket raat Kjød og Grøntsager, der endnu ikke er blevet tillavet til et godt Maaltid, og tilføier: „Bei Menzels Studien habe ich immer die Empfindung, als sei hier etwas geschaffen, dass im vollen und abgerundeten Akkord als Kunstwerk an mich heranklingt.“ Han gjentager Menzels Livsdevise: „Eiserner Fleiss, rücksichtslose Wahrheitsliebe und Freude an der Arbeit! Menzel hat das Sich vordrängen und die Reklame nie geliebt. Einsam und eigenartig ist er geehrt worden wie kaum ein anderer Maler von den Höchsten ihrer Zeit. Jenes Fest, welches des jetzigen Kaisers Majestät in diesem Sommer in den historischen Räumen von Sanssouci zu Ehren Adolf Menzels veranstaltete, ist die höchste Ehrung, welche einem Künstler widerfahren kann, denn sie giebt Zeugniß davon, wie der erste Mann im Deutschen Reiche in vollkommener Würdigung der Bedeutung eines grossen Zeitgenossen denselben in feinsinnigster, nicht zu übertreffender Weise zu ehren und zu erfreuen wusste, indem er ihm in lebendiger Weise das Spiegelbild dessen, was er geschaffen, vor Augen führte. Das wird die Künstlerschaft unserem Kaiser nie vergessen.“

Meldahl skriver fra sig og sin Hustru 28. December 1895: „Alles, was Sie in Ihrer Rede hervorheben, können wir unterschreiben,“ og tilføier om den beskedne Menzel „Es ist ein Glück für eine Nation solche hervorragende Kräfte zu haben. Er gehört ja zu dem ächten Adelstand eines Landes und Volkes, für welchen selbst die rohe Menge sich beugt.“

Naar Werner i sine Taler ved den aarlige Pristildeling til Kunstakademiets Elever f. Ex. kunde sige „Sie müssen noch immer

danach streben künstlerische Gedanken zu haben und ihnen leichten und gewandten Ausdruck zu geben. — Der akademische Unterricht, meine Herren, kann Ihnen nicht viel mehr als die Krücken liefern, mit deren Hilfe Sie gehen lernen sollen. Können Sie gehen, so werfen Sie diese Krücken fort, und gehen Sie Ihre eigenen Wege“ og „Das Wahre und Schöne in Form und Farbe ist zu allen Zeiten modern gewesen und wird es für alle Zeiten bleiben,“ saa kunde Meldahl have sagt ganske det Samme.

Werner pegede altsaa paa Tankens Betydning for et Kunstværk. Det samme gjør Grev Rosen i et Brev til Meldahl 16. April 1904, hvor han taler om de senere Tidens Udstillinger: I Kunstnernes „massproduktion saknas blott en liten sak — „tanken“. Mængden af Kunstnerne „proklamera: en tafla får icke berättä något med mindra än att blifva sentimental och affekterad, och saa äro de fritagne ifrån hvarje försök att gifva den menckliga gestalten inre lif och själs-uttryck. Tack vare denna lära blifva de moderna konstutställningarne, beröfvade all andlig innebörd, mer och mer förfäande och sömngifvande.“ En Reaktion vil der komme „på denna dumhetens triumf“ og den vil blive til en Renaissance „men *den* få *vi* ingen glädje af, ty då äro vi för länge sedan ur leken!“

Werner havde kjendt Keiser Wilhelm II fra 1871, da denne var 12 Aar gammel, og han satte ham høit. Det var ham en Fornøielse at dröfte de forskjelligste Spørgsmaal med ham. Han kalder ham „eine impulsive aber so offene und ehrliche Natur“. Keiseren bringer ogsaa ved Besøg i Kjøbenhavn Meldahl Hilsen fra Werner. Ofte bliver han nævnt i Meldahls og Werners Breve, hvor Samtidens større og mindre politiske Begivenheder berøres, ikke mindst Forholdene i Slesvig.

Meldahl haaber altid, at Keiseren, hvem han ogsaa satte høit, skulde skaffe Tydskland en lykkelig Grænsebefolkning og forhindre „dass wir täglich in Nordschleswig schmerzlich in unseren Herzensgefühlen berührt werden.“ Keiseren har daarlige Raadgivere, skriver han 21. Januar 1892.

„Heute treibt es mich an Sie zu schreiben um meinem Bedauern und meiner Entrüstung Ausdruck zu geben über das Vorkommiss mit den kgl. dänischen Schauspielern in Hadersleben!“ skriver Werner 18. Juni 1894. „Es kommt mir fast vor, als wäre

ich in der fatalen Situation eines Vaters, der sich bei einem anderem Vater darüber entschuldigen müsste, dass seine Buben gegen die des anderen ungezogen gewesen sind! Die Kunst ist international, und es wäre traurig und überaus dumm, wenn sich heutzutage eine Nation verschliessen wollte gegen die geistigen und künstlerischen Bestrebungen einer anderen!“

Meldahl sørger i Breve 30. December 1898 og 13. December 1899 over Köllerpolitikken og hævder forøvrig, at vi aldrig maa gaa op i Tydskland, saa at vi kunne holde os neutrale i de store Krige med England, Rusland og Frankrig, der ganske sikkert ville komme „über kurz oder lang“.

Ved Christian IX's Død mindedes Werner i sit Brev 31. Januar 1906 „wie es auch mir beschieden war die Schlichtigkeit und Güte seines Wesens und die ganze Vornehmheit eines einfach guten Menschen in Ihm kennen und verehren zu lernen.“

Efter Christian IX's Begravelse, hvor ogsaa Keiseren var tilstede, skriver Meldahl: „Wenn man, wie ich, die fast 42 Jahre erlebt hat von dem Tage, wo der verstorbene König den Thron bestieg, und bis er jetzt verschied — Welch immenser Unterschied. Ungekannt vom Volk, mit Mistrauen wegen deutscher Gesinnung von der Bevölkerung und der Presse empfangen, und jetzt, wo er wie ein geliebter, treuer Vater von Allen beweint wird.“

I Sommeren 1906 indbød Keiseren Werner til at være med paa hans 4 Ugers „Nordlandsfærd“, men til sin Sorg maatte han sige Nei paa Grund af Akademiforretninger. Han var heller ikke helt rask: „und der Kaiser kann auf der Meerfærd nur gesunde und lustige Leute gebrauchen“ skriver han til Meldahl 3. Juni 1906.

11. Januar 1907 undertegnedes i Berlin om Optantspørgsmaalet en Konvention imellem Danmark og Preussen, hvilken skulde danne Indledningen til en ny Æra i Preussens nordslesvigske Politik. 12. Juli holdt Overpræsident Bülow ved Middagen efter Landbrugskamrets Plenarforsamling i Haderslev en meget anerkjendende Tale om Nordslesvigs Befolkning. Werner skriver i denne Anledning 26. Juli 1907: „Mehr noch als politische Erwägungen sprechen die Erinnerungen an gemeinsame Kulturarbeit, an freundschaftliche Beziehungen zwischen den beiden Völkerstämmen mit, wie sie durch Klopstock, Andersen, Baggesen und andere grosse Geister sind gepflegt worden. Der neue Oberpräsident von

Bülow hat diesen Gedanken kürzlich in einer bemerkenswerten Rede Ausdruck verliehen, und es steht zu hoffen, dass den Worten die Tat folgt, und endlich all die kleinlichen Nörgeleien aufhören, und die nordschleswigsche Frage bei guter Veranlassung eines Tages ganz verschwinden wird!“

Med varm Interesse fulgte Meldahl de tydske indrepolitiske Forhold. Socialdemokratiet havde planlagt store Demonstrationer til Søndag 21. Januar 1906 for at fremtvinge et friere Valg-system til Landdagen. Regeringen tog imidlertid de rette Forholdsregler, og Dagen forløb i Ro. Meldahl yder i et Brev 26. Januar Keiserens Optræden sin levende Anerkjendelse: Socialdemokratiet har nu faaet at lære, at der gives et „*Sollen gehorchen*“. Werner svarer 27. Januar: „Wir waren sicher, dass die sozialdemokratische Parteileitung durch ihre Angehörigen ebenso genau von den Massnahmen und Vorkehrungen der Regierung und dem vollen Ernst der Situation unterrichtet war wie unsere Regierung von der Absicht der Agitatoren und der friedlichen Stimmung der eigentlichen Arbeiter, welche meist nur nicht den Muth haben dem Terrorismus von Bebel und Genossen entgegen zu treten. Dass bei uns *russische* Zustände herrschen¹⁾, glaubt schwerlich irgend einer von ihnen, und als der Kaiser am vorigen Sonntag um 10 Uhr Vormittag demonstrativ per Automobil durch die Strassen fuhr, wurde er überall mit Hochrufen und Jubel begrüsst. Die Sozialdemokraten haben durch ihre ganz unnötige und unpolitische Demonstration die von vielen anderen Seiten gewünschte und angestrebte Reform unseres Dreiklassen Wahlsystems nach dem Census der Besteuerung nur hinausgeschoben und viele Befürworter der Reform jetzt kopfscheu gemacht.“

Katholicismen berører Meldahl ogsaa flere Gange. Han havde i 1873 gjort Bekjendtskab med den meget sympathetiske Biskop Reinkens (Bonn), Gammelkatholikken, hvem han traf i Venedig og i Florenz, og med hvem han fornyede Bekjendtskabet, da han i 1879 var i Neuenahr. Indgaaende Samtaler med denne og med Bismarcks haardnakkede Modstander, Geffcken, som engang var samtidig med Meldahl i Carlsbad, havde givet denne et tydeligt Billede af det katholske Problem med Kampen mellem Pavekatholikker og Gammelkatholikker, efter at Paven i 1870 var bleven

¹⁾ Som man vil huske, var der i disse Aar store indre Uroligheder i Rusland.

erklæret for ufeilbar. I sit Brev til Werner 13. August 1903 spørger han: „Vil Katholicismen engang kunne formes saaledes, at den bliver den befrugtende Religion for *dannede* Nationer, ligesom den i Middelalderen var det for *uciviliserede* Folkeslag?“

Efter flere Ugers stormende Debatter i Rigsdagen om en Efterbevilling til Militairudgifter i Anledning af Opstanden i de tyske Kolonier i Sydvestafrika, blev Regeringens Forslag forkastet 13. December 1906, ved hvilken Leilighed Centrum, „de Sorte“, gik sammen med „de Røde“, Socialisterne. Samme Dag opløste Keiseren Rigsdagen. Meldahl, der glædede sig over, at Keiseren gjorde dette, skriver 20. December til Werner og kommer ogsaa ind paa det katholske Problem: „Es ist eine sehr ernste Zeit, in der wir leben. Die religiöse Machthaberei des Katholicismus in Frankreich und Deutschland. Der totale Mangel an Religionshülfe in Russlands Staatsleben.“ Han mindes, hvorledes Bismarck i sin Tid havde sat den gammelkatholske Bevægelse i Gang ved Döllinger og Reinkens, og hvorledes Bismarck senere af politiske Grunde svigtede Reinkens og Gammelkatholikerne¹⁾.

Werner svarer omgaaende, 22. December: „Auch ich bin glücklich darüber, dass endlich gegen den Ultramontanismus energisch Front gemacht wird, und dass der Kaiser am 13. December den Reichstag aufgelöst hat. Aber ich sehe mit Besorgniss den Neuwahlen entgegen, denn es ist traurig, dass die übrigen Parteien, welche wie ein Mann gegen die Schwarzen und die Roten zusammen stehen müssten, sich schon jetzt bei den Vorbesprechungen nicht zu einigen vermögen. Es fehlt bei ihnen der starke Terrorismus, welchen beide andere Parteien, die für jeden Staat eine Gefahr sind, ihre Erfolge und ihre Bedeutung verdanken. Und leider haben beide auch noch die Erziehung der Jugend in der Hand, mehr als die anderen Parteien, und die ultramontane wie die soziale wissen das trefflich auszunutzen. Die Regierungen scheinen machtlos dagegen zu sein, denn mit Gesetzen und Verordnungen ist hierbei nichts zu machen, und so sehe ich die Zukunft nach dieser Seite hin wenig rosig. Möge unserem theuern Kaiser sein Optimismus und seine unermüdliche Thatkraft erhalten bleiben!“

Ved Valget i Januar 1907 mistede Socialdemokraterne næsten

¹⁾ om Meldahls Forhold til Reinkens, se Tillæg II.

Halvdelen af deres Mandater, medens Centrum ikke led noget Nederlag. —

Af Werners Malerier fremhæver Meldahl i sit Brev 23. April 1889 Billederne i Ruhmeshalle i Berlins Tøihus, endvidere kalder han det baade rørende og morsomme Billede fra den fransktyske Krig „Kriegsgefangen“, et Mesterstykke: en fransk Soldat, der som Fange føres til Tyskland, møder tilfældig sin Hustru i en Landsby og falder hende om Halsen, medens en forbløffet tysk Soldat holder hendes lille skrigende Barn i sine Arme.

Ofte drøfte Meldahl og Werner Domkirken og forskellige nye Anlæg i det Indre af Berlin. Efter en Kritik kan Meldahl tilføie: „Ja, Kritik ist leicht, aber besser machen! Wer konnte das?“ eller „es ist ja sehr schwer tadellose Kunstwerke zu schaffen.“

I 1900 deltog danske Kunstnere i den berlinske Kunstudstilling. Werner skriver 29. September: „Die dänische Abteilung hat ihren ganz eigenartigen Charakter, im ganzen theilt sie aber das mit unserer Gesamtausstellung, dass fast nur noch *Portraits und Landschafts-Studien*, einige Thierstücke ausgenommen, ausgestellt werden. Die eigentliche selbstschöpferische Thätigkeit des Künstlers, welche da anfängt, wo die Studie aufhört, nach älterer Anschauung die Aufgabe des Künstlers — z. B. L. Gallait, Delaroche, Meissonier, Cornelius, Knaus, Menzel, Defregger u. viele andere — scheint fast ganz vergessen.“ I den danske Afdeling er der, foruden Baches Billeder (særlig Christian IV's Kroningsindtog) og Anchers „Hjemvendende Fisker“, fortrinsvis udstillet Studier. „Aber wer sucht heute noch Motive oder gar Kompositionen in der Landschaft wie früher Daubigny, Rousseau, Corot, C. J. Lessing, die Achenbach, H. Gude und andere? — Studien, nur Studien, und je langweiliger und nichtssagender als Motiv, desto moderner. Ich verstehe nicht, warum alle diese Studien, welche ins Atelier und in die Mappen gehören, jetzt ausgestellt werden. Nur in unserer Illustratoren-Abtheilung der Ausstellung sieht man noch eigene Schöpfungen u. Phantasie.“

Til Julen 1903 sendte Meldahl en af Werners Døttre en Exnerbilledbog. Werner skriver 27. December: „Wie innig und anheimelnd in ihrer Liebe zum Volksleben und zur Heimath sind die Werke von Exner! Man ist wirklich glücklich unter dem vielen Gesuchten und Geschraubten unserer modernen Malerei wieder

ein Lebenswerk in Bildern vor sich zu sehen, das von Glück und Freude strahlt. Und warum fehlt unserer Jugend diese Heiterkeit und Harmlosigkeit? Jetzt ist alles so roh und widerwärtig, ein wüstes Geschrei von allen Seiten, in welchem Einer dem Anderen zu überbrüllen sucht!“

Meldahl kunde være kjed af den bittre Modstand, han følte i den radikale Kreds og Presse. Tanken paa de venlige Mennesker i Berlin var ham ofte en Trøst. Werner skriver 15. December 1899: „Ich gehöre hier auch zu den von den Modernen Bestgehassten und weiss was „Hetze“ in der Presse bedeutet. Bei uns ist aber noch in der Person des Kaisers ein „rocher de bronze“ vorhanden, welcher vor Allem als Incarnation des gesunden Menschenverstandes mit einem Anfluge von hoher Idealität bezeichnet werden kann.“

16. December 1901 mistede Werner sin Hustru efter faa Dages Sygeleie (Slagtilfælde) og 15. Marts 1902 sin unge Søn, Paul, der som Søkadet druknede i Kieler Havn ved en dumdrstig Seilads i en Lærreds Kajak. Liget fandtes først i Juni Maaned. „Es sind die Tage der Prüfung gekommen, nachdem mein Leben 30 Jahre wie eitel Sonnenschein aussah — und ich muss stillhalten!“ skriver Werner 21. Marts 1902. Sønnen havde lige taget sin Søofficers-examen og ventedes hjem i Paasken. Werner forvandt aldrig denne Sorg.

Endnu en Søn mistede Werner i Juli 1906; 6. August døde Fru Meldahl.

„Ein Brief von Ihnen ist mir immer wie ein freundlicher und lieber Besuch“ skrev Werner 29. Marts 1899 „und wenn ich Ihre Handschrift sehe und Ihre Worte lese, so sehe ich Sie immer hier leibhaftig vor mir!“ Efter at de store Sorger kom, skrev de endnu oftere til hinanden, undertiden flere Gange i een Maaned. „Ein Brief von Ihnen mit seinem gedankenreichen Inhalt ist mir immer eine wahre herzliche Freude“ skriver Werner 13. August 1903.

Meldahl forudseer al den Nød, der i de følgende 100 Aar vil komme over Jorden ved den nye Verdensidee: „Gleichberechtigungsforderung“. Fædrelandskjærlighed vil forsvinde, skriver han til Werner 21. December 1905. „Nur Utopie von Menschenrechten, keine Pflichten.“ Overbefolkning, Overproduction. „Wo wird da Friede und Platz sein für Kunst? Werden wir, die nun von hier

fortgehen, etwas von all dem sehen? Aber da Alles, was schön und gut ist, von Gott kommt, und alles, was Sorgen ist, nach Gott führt, so führt wohl Alles, und uns auch, dahin, wo nur das harmonisch absolut Schöne, Gott selbst, herrscht, og Besseres können wir ja nicht wünschen, og damit Gott befohlen, Sie treuer Freund, og alle die Ihrigen.“

1906 bragte, som nævnt, dyb Sorg i begge Hjem. I sit Julebrev 22. December skriver Werner: „Ich wünschte Sie so recht von Herzen trösten zu können, — aber was Gott thut, das ist wohlgethan, mehr wusste ich mir auch nicht zu sagen, als heute vor 5 Monaten mein Sohn Fritz starb!“

Hans sidste Brev til Meldahl, 23. December 1907, der er skrevet 6 Uger før Meldahls Død, ender han „Mit 1000 Grüßen. Mögen gute Geister über uns walten! Ich wünsche Ihnen alles erdenkliche Beste!“

7 Aar senere skriver Werner til Meldahls Datter: „Das Andenken an Ihre theuren Eltern, die Freundschaft, die sie mir widmeten, og an meinen Aufenthalt in Kopenhagen 1892, sind mir unvergesslich.“

Verdenskrigen overvældede ham, hans sidste Søn blev saaret 6. September, dog ikke livsfarlig. „Gott besser's! Ach, dieser Krieg!“ skriver Werner 16. Oktober 1914. Han døde 4. Januar 1915.

DE SIDSTE AAR

„Det bliver tomt om mig“ skriver Meldahl 4. Januar 1891. „De gamle trofaste Venner gaae bort En for En — det er for at vise Veien, og man maa være parat.“

3. Juni 1895 døde i Venedig Meldahls Ungdomsven og Huslæge, Wilhelm Meyer, med den kjærlige Sjæl og de mange Interesser. „Den trofaste W. Meyer“ kaldte Fru Meldahl ham, da hun fortalte, hvorledes han under Festen for Meldahl 4. Januar 1890 efter Middagen løb over paa Charlottenborg for at fortælle hende om de smukke Taler, der var bleven holdt (af L. Fenger, Edv. Holm og Tietgen).

I hans Breve til Meldahl og Fru Meldahl lyser hans kjærlige og ædle Sind: „Pas paa ikke at blive Skeptiker, pas paa *det*, ved-

bliv at see det *Gode* i *den* Enkelte, forvexle det ikke med det *Store* i *det* Enkelte“ skriver han til Meldahl i et udateret Brev.

„Jeg vil gjøre Dem den Glæde at bede Dem om at vise mig en Tjeneste. Hør!“ skriver han 3. Marts 1875 og beder om Adresse paa en Architect, der kan undersøge et Hus, der formentlig er bygget paa sumpet Grund, og hvor der tilsyneladende umotiveret er opstaaet det ene alvorlige Febertilfælde efter det andet. Og 22. April 1878: „Endnu et Ord! Jeg trænger til Deres Hjælp i Vaisenhuset. Portnerens Familie er ved at gaae tilgrunde i den fugtige Kjælder. Der er mange Børn og deres Nyrer er i Fare. Har De Magt der, da brug den, det er for galt.“

Til Fru Meldahl, der var i Karlsbad, skriver han 22. Mai 1886: „Anstræng Dem ikke, og nyd (som Jesus Sirach — en klog velvillig Mand, der opveier de fleste af Nutidens Diplomater — siger) hvad De veed, der tjener Deres Legeme.“ Meyer er i Taarbæk paa sit Landsted „Udkig“: „Bølgernes bløde Lyd dysser En i Søvn og høres tidligt, inden man aabner Øinene. Nattehimlen med sin uendelige Glands over Søen, de enkelte faa første Størrelses Stjerner — Vrimlen er helt forsvunden — tilhøre udelukkende den nordiske Høisommer. Og endnu ere Bøgens Blade saa tynde, at Lyset, der falder igjennem dem, gjør hele Luften i Skoven grøn.“

I 1868 havde Meyer offentliggjort en Afhandling om sin store kliniske Opdagelse om de adenoide Vegetationer, en Opdagelse, hvorved i Tidernes Løb Hundredetusinder af Mennesker ere blevne forskaanede for livsvarig Døvhed. Meyers Afhandling vakte ingen Opmærksomhed hos den danske Lægestand, der hele hans Liv igjennem principmæssig forfulgte ham, fordi han ved Oprøret i 1848 var bleven hos sin Slægt i Glückstadt; hans Studiefæller negtede ham f. Ex. i 1893 Adgang til at holde 50 Aars Studenter-jubilæum med sine Kammerater. Paa sine gamle Dage blev han Etatsraad, men han fik aldrig nogen dansk Orden, skjøndt han mere end nogen anden dansk Læge har virket til Gavn for den lidende Menneskehed og derved har skabt sig et verdensberømt Navn, der har kastet Glans over den danske Lægestand.

I sine sidste Aar samlede han Materiale til et Værk, der skulde vise, hvorledes de adenoide Vegetationer i Aartusinder havde øvet deres skadelige Indflydelse paa Menneskeheden. Han søgte i denne Anledning Oplysning ved at undersøge Kunstværker. Her var

Fru Meldahl en af hans Hjælpere; det dreiede sig om i Kunstsamlinger at finde Ansigter med de typiske Tegn for Sygdommen: de indfaldne Næsevinger og den aabne Mund, som f. Ex. findes hos Keiser Karl V.

„Kjære Fru Meldahl,“ skriver Meyer 30. Marts 1893 „idag modtog jeg Deres venlige Brev fra Venedig af 27. ds. Disse Linier skulle nærmest kun takke Dem for Deres godhedsfulde, virksomme Interesse for mit Arbeide. Den Høst, De har gjort, er næsten overvældende. Nærmest viser den, at Typen er rigeligt repræsenteret i den sydlige Del af Europa og i forskellige Tidsaldere. Af de Billeder og Buster, som De nævner, har Busten af den unge Marc Aurel (c. 20—22 Aar) foreløbigt en særlig Interesse for mig, paa Grund af den lukkede Mund paa den unge Marc Aurels Buste paa Capitol, hvoraf jeg har et Photographi, og som jeg holder for uægte. — Canovas Døvhed eller Tunghørhed har ligeledes stor Betydning. I Wien eksisterer rimeligvis et Photogr. af Familiebilledet Maximil. I og Børn. Et saadant er af fremragende Betydning. Disse ere mine første Indtryk af den første Del af Deres Brev — ved Siden af min dybe Tak imod Dem for Deres venlige kyndige Look-out paa mine Vegne.“

6. April 1893: Kjære Fru Meldahl! Den af Dem nævnte „ganske udmærkede“ Marc Aurel mangler desværre det Kjendetegn, som gjør hans Buster paa Capitoliet saa instructive — de indfaldne Næsevinger, da Næsen er restaureret. Nu har De, kjære Frue, maaske besøgt Vaticansamlingerne og i Gall. Chiaramonti seet mine No. 80, 189 og 192. Angaaende denne sidste tillader jeg mig foreløbig at fastholde min Overbevisning om hendes „Menneskelighed“, som jeg næsten troer, De efter Øiesyn vil dele. Min Kone, hvem jeg ogsaa har forelagt Sagen, reciterede efter Byron

„Lips apart

Monument of Grecian art.“

Men hos Gudinder findes 1. Munden langt sjældnere aaben end hos Guder, 2. de aabne Gudindelæber (f. Ex. Diana) ere kun *ikke lukkede*, fjernede i Midten, medens No. 192 ikke *kan* lukke Munden, man seer hende suge Luft igjennem den, 3. Ansigtet er lidt sløvt ligesom forkjølet og 4. tyder Hovedpynten paa en ung romersk Pige, man vilde ikke have givet en Gudinde den, lige-saalidt som en Kappe.

Chiaramonti-Samlingen har for mig en saa stor Værdi som indeholdende Portraits af *Unge*, blandt dem ere først og fremmest mine Ofre. Jeg længes meget efter at høre Dem tale, nu veed De snart bedre Besked om Sagen end jeg.

At jeg selv har maattet photographere Portraiter, der ere bestemt for China, Japan, N. America, Australien, er ikke abnormt, mine Damer arbeide flittigt for mig. Medfølgende engelske Anvisning gaaer nu ud over en større Del af vor Klode. Nu vilde jeg nødig skilles fra Livet, inden dette Arbeide er fuldført, der skal vidne om, at vi i vort Land efter moden Overveielse (ikke tilfældigt) have gravet efter en Aare, der senere viste sig at være tilstede allevegne og altid havde været ubekjendt nærværende og let tilgængelig tilstede. —

Her er Foraar og mere Foraarstid end forsvarligt. Buskene i Aborreparken grønnes, og Udkig skal — sige min Kone og Mary — idag have ligget badet i Solskin ved det solvblanke Sund, som var det Midsommer.

Lev vel, kjære Fru Meldahl! Gud give Dem Glæde! Min Kone hilser Dem hjerteligst og tænker ofte paa Dem. Hav den Godhed at hilse Meldahl. Atter og atter Tak for Deres Godhed. Deres ærbødigst hengivne

Wilhelm Meyer.

21. Marts 1894: „Atter idag var jeg paa min Praxiskjørsel hen at see til min Børs-Caryatide (den yderste til Høire i Sidefaçaden mod Ministerialbygningen). I det klare Solskin var hun høist indtagende, man saae hvorledes hun, med sin Sands for det Nætte, søger at skjule sin Feil ved at suge Luften igjennem den næsten lukkede Mund. Og der har hun fungeret siden 1625 som almindelig Caryatide, indtil hendes lille Lyde blev opdaget. Men hun skal have fundet en discret Opdager, den store Hob vil som før drage agtløs forbi hende, der mildt skuer frem for sig.“

I Foraaret 1895 blev Meyer angrebet af en stærk Influenza, som svækkede ham en Del, hvorfor han med sin Hustru og sine Døtre reiste til Amalfi og Sorrent. Paa Hjemreisen opholdt de sig nogen Tid i Florenz hos hans Broders Enke, og her behandlede han dennes Søster for en infektiøs Tarmlidelse. Et Brev til Fru

Meldahl Florenz 23. April 1895 slutter han med: „Alt Godt og Velsignet ønskes Dem.“

Dagen efter, at de vare komne til Venedig, blev han selv syg, smittet i Florenz. Han sender 31. Mai 1895 fra Hotel de Rome Meldahl et dikteret Brevkort angaaende Rundreisebilletterne, der vilde udløbe 8. Juni, og beder om telegrafisk Svar: „Jeg er bleven angreben af en Tarmbetændelse med høi Feber. Efter 6 Dages energiske Behandling er det nu bedre, men jeg kan neppe tale og ikke staa opreist. Hjærtelig Hilsen.“

Wilhelm Meyer døde 3. Juni og blev Dagen efter begravet paa den protestantiske Kirkegaard paa S. Michele. Meldahl telegraferede samme Dag til Fru Meyer: „Alle sørge med Dem“. Efter Forslag af Provst Fenger, der blev støttet af Meldahl, reiste Slægt og Venner en Marmorsten over hans Grav, smykket foroven med et Portraitrelief af den Afdøde; nedenunder er der anbragt en siddende Æskulap, foran hvilken der staar en lyttende Pige, hvis høire Øre berøres af Æskulaps Pegefinger. Mindesmærket er gjort af Th. Stein, og det bærer Apostelens Ord: „Saa bliver da Tro, Haab og Kjærlighed, disse tre, men størst af disse er Kjærligheden.“

Paa engelsk Initiativ dannedes der meget snart en Komité for at reise Meyer et Monument i Kjøbenhavn, og Prinsesse Alexandra stillede sig i Spidsen for Indsamlingen. Ubegribelig nok nedlagde 20 danske Læger kort efter en offentlig Indsigelse imod, at der skulde vises Meyer en saadan Hæder, og søgte bl. a. at nedsætte Betydningen af hans Opdagelse. Dette maatte naturligvis smerte hans Enke paa det Dybeste; hun sagde til Fru Meldahl, mens Taarerne strømmede ud af Øinene paa hende: „At de kan forfølge ham endnu i hans Grav!“ Forøvrig fremkaldte Indsigelsen almindelig Indignation og virkede tvertimod som Reklame for Indsamlingen. Der fremkom ogsaa en Protest underskrevet af 12 bekjendte Mænd, den var affattet af A. D. Jørgensen og udtalte bl. a. om Meyers Opdagelse: „For Almenheden er det nok at vide, at den er bleven en Velgjerning for Menneskeheden, og som saadan er dens Værdi hævet over Lægernes Kritik.“

2. September 1895 stod der i Anledning af hele denne Sag i Dagbladet „Dannebrog“ et Digt af Thor Lange, hvis sidste Vers lyder saaledes:

O, blanke Sjæl, i Døden selv af Danske halv forstødt,
 Hvad gør det dig? I fremmed Jord kan ogsaa hviles blødt.
 Hvad gør det dig? Paa fremmed Strand er Himlen lige bred
 og overst oppe Fædreland for hver, som Uret led.

25. Oktober 1898 afslørede paa Strandboulevarden det smukke og værdige Monument med Wilhelm Meyers Broncebuste af V. Runeberg og paa Fodstykket en Kvindeskikkelse (Hygæa) af V. Bissen. —

24. April 1900 kom Meldahls gamle Ven Prof. Th. Collin for at faae et Raad hos ham. Fru Meldahl fortæller: „Da han gik, sagde han: „dette er for sidste Gang, jeg kommer her.“ Hans Haand var iskold, og jeg maatte tænke paa tre kjære Mennesker, hvis iskolde Haand, jeg ogsaa engang havde trykket for sidste Gang, Sick¹⁾, Carl Bloch og Fru Heiberg. Han havde vist Ret — jeg seer ham ikke mere! Man bliver efterhaanden vant til at tage Afsked.“ —

En Mand, som Meldahl i sine sidste Aar traadte nærmere, var Direktør i Udenrigsministeriet P. Vedel. Meldahl skriver til en Datter 22. December 1902: Gamle Vedel viser mig stort, tillidsfuldt Venskab og seer jevnlig ind til mig, og disse Besøg og mine hos ham ere nu de eneste rigtig oplivende Timer, jeg oplever. Han er jo en Mand, hvem man kan tale med om Alt muligt. Tænk, hvor faa Mennesker der er af den Art nutildags!

„Hans nøie Kjendskab til de mange ledende Mænd i utallige Stillinger førte ham til at kunne vurdere Folk bedre end mange Andre. — Hans Trofasthed mod Monrads Minde rørte mig, og Monrad har i ham fundet den fine dannede Forstaaelse af sin Færden, som han vel fortjente.“ —

Lige fra den Tid, da Fru Meldahl for mange Aar siden, paa Fru Peruzzis Anbefaling havde læst de Amicis Bog, „Alle porte d'Italia“, havde hun havt den varmeste Interesse for Valdensedalene i Alperne Sydvest for Turin. I Efteraaret 1905 kom en Udsending fra Valdenseramenigheden, Prof. P. Vinay, til Ribe paa en Foredragsreise, og Meldahls Datter fik en Indbydelse til at besøge Torre Pellice. Ganske naturligt var da det Forslag, at Fru Meldahl skulde følge med i Juli 1906, da hendes Datter, Datterdatter og endnu en Dame vilde reise derhen. Fru Meldahl havde dog mange Be-

¹⁾ Kammerherre J. Sick, tidligere dansk Gesandt i Brüssel og Haag.

tænkkeligheder, da hun ofte syntes, det var ikke rigtigt at lade Meldahl sidde alene hjemme. En Dag, da hun med Hjertesorg havde opgivet Reisen, skriver hun, Fortunen 26. Juni 1906: „Det er et trist Brev, Du faaer idag, jeg har definitivt opgivet Reisen efter en haard Kamp med mig selv. Nu ønsker jeg blot, at I var vel afsted, saa at Fristelsen var forbi.

Jeg maa dog beskrive Dig en lille Oplevelse her i Fortunhaven forleden Dag. Pater og jeg gik i Aftenskumringen udenfor den nye smukke Restaurant, hvor der sad et temmelig stort Selskab af Fruentimmer ved et langt Bord, som kun var maadelig oplyst, og sang den bekjendte Sang: „Men Ingen kjender Dagen, før Solen gaaer ned.“ Der var noget Gaadefuldt ved alle disse Kvinder, var det Sygepleiersker, Medlemmer af Indre Mission, af Menighedspleien, Rødekors eller simpelt hen Lærerinder? Pater spurgte Opvarteren, og saa fik vi Svar: det var Blinde! Hvert Aar pleier Moses Melchior, en Gamling paa over 80 Aar, at have dem til Middag hjemme hos sig, og bagefter giver han dem en Kjøretur i Skoven. Vi stod en Tid og lyttede, og det var underligt at høre disse Stakler synge om Solen, der gaaer ned. Bagefter sang de en Sang til, som jeg ikke kjendte, og saa udbragte de et spagfærdigt Hurra for Melchior, der sad midt iblandt dem, og da det var bestilt, stavrede de alle ud i Haven, To og To, som Blinde pleie at gaae. Vi var besluttet paa at see dem kjøre afsted, men den Tid det varede, inden de Hjælpeløse var komne op i Vognene og havde faaet Plads! Foran kjørte Melchior i sin Landauer, og efter ham svingede de stopfulde Charabanc'er den ene efter den anden forbi os, indtil Alt forsvandt i en Støvsky. Jeg gik hjem i mine egne Tanker og sagde til mig selv: „Skal dette være en Paamindelse, at Du ikke skal være misfornøiet? En Skam for Dig, at Du overhovedet trænger til en saadan! Hvad vilde Du ikke give, hvis Du var blind, for at faa dit Syn igjen!“ Og derved fik jeg virkelig Ro i Sindet.“ Og 29. Juni: „Kan Du tænke Dig, da jeg bragte mit sidste Brev til Dig til Posthuset, traf jeg atter paa en Hob Blinde — det var Blindeforeningen fra Klerkegade“ (fortalte en Kudsk) — „som under Jubel og Latter steg ind i deres Kjøretøier.“

Efter indtrængende Overtalelser, baade fra Meldahls Side og fra deres Læge Dr. med. Mygind, reiste Fru Meldahl alligevel med 16. Juli, og det lille Reiseselskab fik den venligste Modtagelse hos

Vinays, der førte dem til flere af de skønne og minderige Steder i Valdenserdalene. Derefter tog Vinays igjen op til deres Sommeropholdsted i Bjergene. Der var trykkende varmt i Norditalien, det har Fru Meldahl ikke kunnet taale. Hun fik 25. Juli i Torre Pellice en let Lungebetændelse, og da hun i Længden ikke kunde blive paa Hotellet, blev hun flyttet til Ospedale valdese, hvor hun fik en udmærket Pleie; Lægen var overbevist om, at der ikke var Fare, men Fru Meldahls Kræfter slog ikke til. Hun havde sin Salmebog med, og under sit 14 Dages Sygeleie fandt hun Trøst i „At sigé Verden ret Farvel“. Kingos „Far Verden, Farvel“ mindedes hun; en af de sidste Dage bad hun om at man vilde synge: „Nu titte til hinanden“.

Fru Vinay, f. Krüger, kom hjem fra Bjergene og ydede det sidste Døgn sin kjærlige Pleie. To af Pigerne sang den sidste Dag med deres klare Stemmer et Par af deres franske Salmer; det var yndigt, uskyldigt! Fru Meldahl led meget det sidste Døgn ved Kvælningsanfald. Døden kom som en Befrier Klokken 8^{1/2}, Aften 6. August 1906. Fru Meldahls Grav er paa Valdenser Kirkegaarden ved Torre Pellice med Alperne til Baggrund. Stenen paa hendes Grav er prydet med Steins skønne Portraitmedaillon. Under hendes Navn staaer der „Elskelig og elsket“ og „Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet.“

Hun havde ønsket at give Hospitalet en Gave, der kunde befri Søstrene for nogle af deres mange mødige Skridt, f. Ex. et Talerør; men det blev en Elevator, som Meldahl lod anbringe med en Indskrift, der mindedes hans Hustru. —

Der blev tomt om Meldahl. Af de gamle Venner var vistnok kun Vermehren og Vilh. Petersen tilbage foruden Kornerup, men denne boede i Roskilde, og de saaes meget sjældent.

Venskabet til Fru Tietgen var altid varmt. Hun havde skrevet 5. November 1904:

Kjære Kammerherre Meldahl,

Kjærlig Hilsen og Tak, fordi De huskede min Fødselsdag! De deilige Roser visnede desværre, inden jeg kom hjem fra min lille Udenlandsreise.

De var alligevel Vidnesbyrd om, at Deres Trofasthed ikke visner.

Deres hengivne
Laura Tietgen.

Meldahl skriver 15. November 1907:

Kjære Fru Tietgen,

En hjertelig Hilsen sender jeg Dem herved i Anledning af Fødselsdagen. Jeg føler mig ikke oplagt til at gaae ud og kommer derfor ikke selv med min Hilsen, som De jo godt veed, at Ingen hellere end jeg overbragte Dem personlig.

Vi have nu modtaget Tietgens Portrait til Museet. — Jeg synes slet ikke om det. Det giver ikke Tietgen, som Vi, hans Venner, har kjendt ham¹⁾.

Den hjerteligste Hilsen fra

Deres gamle trætte
meget hengivne
F. Meldahl.

Fru Tietgen takker 9. December:

Kjære Kammerherre Meldahl!

Da jeg ikke traf Dem forleden, føler jeg Trang til skriftligt at takke Dem for det nydelige lille Orangetræ og Deres venlige Brev til min Fødselsdag.

Begge Dele glædede mig meget. Træet staaer endnu med sine Frugter og minder om Deres Trofasthed.

Jeg vil haabe, De har det godt. Jeg har været en deilig Tour i Rom — og jeg fik der ret Forstaaelse af, at De har samlet meget der paa Deres Reiser til Frederikskirken.

Alle de deilige Kirker der dog er i Italien, dog ingen Steder saa hyggeligt som i den kjære Frederiks Kirke.

Gid Statuerne dog engang kunde komme paa deres Pladser!
Modtag en kjærlig Hilsen fra Deres hengivne

Laura Tietgen.

Til Julen 1907 sendte Kornerup Bogen „Roskilde Minder“. Han havde ogsaa i 1906 mistet sin Hustru. Meldahl takker 26. December:

¹⁾ I 1907 modtog Frederiksborg Museet fra Det forenede Dampskibsselskab som Gave det af Krøyer 1892 malede Billede af Tietgen.

Kjære Ven!

Underlig var det, at ligesom jeg sad og tænkte paa Dig og hele mit yndige Ungdomsliv i Roskilde og i Tankerne takkede Dig for Alt, hvad Du og Dine elskelige Forældre havde været for mig, saa ringede det, og ind traadte Pigen med din Bog. Ja, det giver jo Mindeblade om Dig og din Færden og Virken, men hvor magert er det dog ikke mod dit egentlige Liv og dets Indhold. Men saaledes gaar det jo Verden over med alle Mennesker. Hvem ahner den Fylde af Indhold, der har været i og om os i vor Færden?

Tænk bare nu mig. Her sidder jeg i i den grueligste Tomhed, uden min elskelige saa indholdsrige Amalie, kun med Erindringen om den yndige Sjæls Væren om mig i de 46 Aar. Hun, der var den eneste, der kjendte mit Slid, mine Sorger og Glæder i den lange Aarrække. Ja, Du veed jo, hvad det vil sige at være forladt og ene.

Jeg har været syg i 4 à 5 Uger. En slem Bronchitis, men som nu til dels er overstaaet. Kan jeg, gaar jeg syd paa i nogle Maaneder bort fra dette raa Klima.

Tak fordi Du tænkte venlig paa mig! og vær kjærlig hilset og de bedste Ønsker for Dig og Dine i det kommende Aar.

Din gamle Ven

F. Meldahl.

Iblandt Meldahls Optegnelser staaer der: „For det dybt sørgende, af Modgang betyngede Menneske er Religionen et Kildevæld, der vederqvæger og flyder rigere og fyldigere, jo mere der øses af det.“

Meldahls Bronchitis blev til Lungebetændelse. Uden Lidelser døde han midt paa Dagen 3. Februar 1908, han sov rolig og stille, og mildt blev Søvnens til Døden.

Den lille Høitidelighed, der blev holdt i Spisestuen, Bredgade No. 71, hvor Meldahls havde boet, siden de i 1905 flyttede fra Charlottenborg, var noget af det høitideligste, man kunde tænke sig. Paa Smalvæggen hang Fru Meldahls store Billede, (malet af Roed), som en Altertavle, kunde man næsten sige. Kun den allernærmeste Familie, deriblandt Meldahls Broder, General Carl Meldahl, de to Sygepleiersker, Pigerne og Læge Carøe, der tilfældig var kommen tilstede, sadde i Kreds om Kisten. Meldahls Ven, Pastor Christian Sørensen fra Garnisonskirken, et Bekjendt-

skab fra Carlsbad, talte kort og varmt. Uforglemmelig er den Hjertelighed, hvormed han sagde: „Den kjære Mand, der ligger her.“

Der blev sunget „Tænk naar engang, den Taage er forsvunden“, som man havde sunget for over 62 Aar siden, da Meldahls Moder blev begravet, og „Dagen gaaer med raske Fjed“.

Meldahl hviler paa Lyngby Kirkegaard i den Grav, som Tietgen gav ham. —

Meldahl sendte i 1896 en tydsk Ven følgende Linier, som han og hans Hustru havde forfattet, og som betegnede hans egentlige Sindsstemning „es drückt den Grundton aus, der in mir immer klinget“ :

Lig Smaasten, der trille paa Havets Bred,
Saa kaster os Livsbølgen op og ned,
Ruller og gnider os,
Tumler og slider os,
Plads vi bytte, Kanter vi miste,
Hvo, som er forrest, bliver den sidste.
Bølgen os løfter, Bølgen os gjækker,
Ingen faaer Ro, før Sandet ham dækker.

TILLÆG I

Om Architektur- og Dekorationsskolerne.

„Ved Statens Bidrag til Localernes og Apparatets Udvidelse er man nu naaet til at have et godt Locale og Forbilleder og Plads til de forskjellige Studier, som den stadig udvidede Studieplan, det stærkt forøgede Antal Elever, har fordret.“

„Samtidig har man ved Samvirken med og støttet af Landets tekniske Skoler gradvis faaet Undervisningen i de tekniske Discipliner formet saaledes tilrette, at man paa dette Omraade efter 40 Aars Forsøg og Arbeide ogsaa maa kunne faae denne vigtige Deel af Architectuddannelse gennemført paa tidssvarende Maade.“

„Ved stadig stigende store Fordringer i Retning af Øvelser i Frihaandstegning har man søgt at give Eleven den Fremstillings-evne, som er fornøden for den skabende Kunstner, og ved Fordring om Selvstudier og Fremlæggelse af disse har man søgt at skaffe Bevis for at Eleverne virkelig have levende Interesse for deres Fag.“

„En af mine særlige Tanker ved min Virksomhed som Leder af Skoleraadet har været at faae Undervisningen for Architecter høinet. Dels 1) deres Tegneevne — dels 2) deres tekniske Viden og dels 3) deres kunstneriske Viden og Forstaaelse af deres Kunstner-Opgave. — 1) Tegneevnen er søgt lært ved stadig at fordre mere og mere Øvelse i Frihaandstegning; at fordre denne Færdighed lig med Malernes er latterlig, selv om der bør fordres meget. Men Standen — Staten trænger til mange Arter af Tegneudvikling i Assistent-, i Conductor Hjælper-Stillinger, i Lærerstillinger, hvortil selv den ikke fuldt udviklede Malertegning behøves. Skoleraadet har fuldt ud altid forstaaet dette og støttet Bestræbelser i Retning af Tegneevnen.“

„2) Den tekniske Viden har det været saare vanskeligt at faae Form paa. Architecter skulle ikke være Ingeniører, men de skulle, som jeg ofte har sagt, vide saa Meget, at de vide, *at de ikke vide nok*, men i alle Spørgsmaal af teknisk Art strax vide det allernødvendigste og vide, hvor og hvorledes de bør tage særlig fagkyndig Hjælp i alle de Retninger, Bygmesterstillingen fordrer dette — i Statik, Construction, i Mekanik, i Hygieine, Varme,

Ventilation, Chemie, Materialkyndighed osv. Igjennem Masser af Forsøg med at faae Polytechnisk Anstalt og de tekniske Skoler til at ordne særlige Coursus for Architecter er man nu, 1905, endelig kommen saa vidt, at der er fremkommen Compromisforslag, hvorefter de tekniske Skoler ordne en særlig Undervisning for Architecter. Det staaer for mig, som om der ved selve Akademiet bør være den Undervisning, vi trænge til i teknisk Retning, hvor Enhver netop kan faae de Kundskaber, han trænger til i sin Stilling — og Fremtiden vil ogsaa nok finde en begrændset Form herfor, thi der maa tages varsomt paa dette Spørgsmaal, for at Kunstnererne ikke lide Skade hos Eleverne.“

„3) At løfte den kunstneriske Almendannelse hos Architecten maa tilstræbes igjennem vækkende Foredrag, der vise Bygningskunstens Udvikling igjennem de Programmer, Menneskeslægten igjennem Aartusinders sociale Liv har stillet, og de vekslede Opfattelser af det Skjønne, der har behersket Samfundene, og alle disse indbyrdes Berørings Indflydelse igjennem Krige, Handel, Skibsfart osv. — Dette var Grundlaget for alle mine 36 Aars Forelæsninger.“

„Undervisningen paa Decorationsklassen har i 40 Aar været Skolens Schmerzenskind. Hverken Hilker, Schondel, Wegener eller Fristrup have kunnet faa Gang paa den vanskelige Undervisning. — Jeg har derfor igjennem mange Aar stadig søgt at nøies med at skabe et rigt Materiale paa Skolen af Forbilleder i Værker, i Studier, Afstøbninger, Modeller m. m.“

„Det at lade Eleverne copiere Helheder i smaa Maal og saa at udføre mindre Dele i fuldt eller større Maal har man aldrig planmæssig gennemført, derimod brugt Tiden, ofte 2 Semestre, til enkelte større Copier af et enkelt Blad — eller Opconstruction i Plastik af til Ex. En Prædikestol eller Alter eller Gravmonument — En Frise — Pilaster ell. Lign., og Skolen eier her ved Skolens dygtige Læreres Hjælp nogle fortrinlige Modeller i Prædikestolen i St. Croce i Florenz, Moder til alle vore Kirkeprækestole, gotiske Gravmæler fra Frankrig osv.“

„Skolen har nu et enestaaende Apparat, som, naar der kommer den rette Lærer, maa kunne blive frugtbringende.“

„Jeg har ofte sagt til Fristrup: Lad Eleverne copiere Noget, en mindre Helhed og dertil Detailler i forskellige Stilarter — giv

Skizzeopgaver, som Eleven saa løser i Løbet af nogle Dage under helt fri Forhold. Den Elev, som saa viser en talentfuld Skizze, skal saa strax gennemføre den som et af Skolens Hovedarbejder, og ved ny og atter ny Opgaver skal man sætte de ny Elevers Fantasi igang og føre dem til at fordybe sig i Studierne af Værkerne paa Skolen og vort ypperlige Bibliothek. — Netop med det for Øie har jeg sat det Høitryk paa Udviklingen af Bibliotheket og dertil skaffet de rige Midler.“

„Paa Architecturskolen skal man efter min Mening ligeledes først copiere de gode Stilarter, saa opmuntre til Composition og ved fri Skizzeopgaver føre de talentfulde Elever til at bide sig fast i Motiver, som, naar de vise Talent, de da skulde holdes til at gennemføre. Dette er den sidste Phase i Gangen paa Udvikling i Architecturklassen, som jeg i 1905 har indført, og som jeg haaber, man vil følge.“

T I L L Æ G I I

J. H. Reinkens.

„Geffcken, den Historiker, som Bismarck saa hadefuld forfulgte og fik fængslet, levede jeg i Carlsbad sammen med. Det var en verdensklog Mand, høit dannet. Da vi en Dag talte om Döllingers og Reinkens Optræden i München og den gammelkatholske Reising, sagde Geffcken: „Das wird sich aber Alles im Sande verlaufen. Aufgeschürt politisch um die Papisten zu schwächen hat man geglaubt National-Katholiken hervorbringen zu können, aber das geht nicht, die päpstliche Organisation ist zu stark.“

„Reinkens, der havde været Professor i Breslau, blev netop af Bismarck misbrugt i hele den Sag, sendt af Bismarck til Rom for der ret at føle Papismen paa Pulsen, blev han afviist, reiste hjem og reiste Bevægelsen sammen med Döllinger i München; denne Sidste lod sig skylle tilside, og da Bismarck saa, at han politisk greb galt ligeoverfor det katholske Element i Tydskland ved at støtte den gammelkatholske Bevægelse, opgav han forræderisk Reinkens og hans Gammelkatholiker, og dermed var disse dræbt. Alternerende Brug af Kirkerne kunde Bismarck ikke sætte igjennem, og det at bygge ny Kirker, danne ny Menigheder var uforstaaeligt for den katholske Mellemstand. Det var saare trist at være Vidne til, hvorledes dette gradvis dræbte Reinkens.“

I 1873 gjorde Meldahls i Hotel Danieli i Venedig Bekjendtskab med Gammelkatholikernes Biskop, J. H. Reinkens, Bonn; han mødte ham senere igjen i Uffizierne i Florenz og havde begge Gange indgaaende Samtaler med ham. I de paafølgende Aar talte han ofte med Biskop Martensen om Reinkens og hans Arbeide, og da han i 1879 brugte Kur i Neuenahr, skrev han til ham, og saa kom han fra Bonn for at træffe Meldahl. Han turde ikke sige i Hotellet, hvem han var, da Neuenahr var en Jesuiterrede. Meldahl skriver til sin Hustru 19. Mai 1879: „Jeg blev afbrudt ved Kellnerens Ord: „Den Herre, De skrev til i Bonn, er dernede og ønsker at hilse paa Dem.“ Det var *Reinkens* i egen Person, som udslidt, træt og medtaget stod der for mig: „Ihr Brief war zu lieb. Ich konnte nichts anders.“ Det var to Mennesker, der modtes af fuldt bevæget Hjerte, og *Du var savnet* baade af ham og mig. Vi sadde i Timer og talte sammen, og saa fulgte jeg ham over Bjerget 1½ Time langt. Vor Vandring var langsom, det var et Stykke af gamle Luther eller snarere en Mellemting af ham og Melanchthon, der gik trofast og fortalte mig sine Kampe og Lidelser, Sorger, Haab og sin Tillid til Fremtiden. Det var mig en af de kosteligste Vandringer, jeg har oplevet i dette Liv. Den stille Eftermiddagssol brød af og til frem imellem store fjerne Tordenskyer, det var varmt, lydløst stille; nede i Dalene saaes af og til smaa hyggelige Byer, og hvor vi gik igjennem disse, kom Børnene hen og kysede hans Haand. Talen gik imellem os, som den kan gaa imellem to Mænd, der kjende Verden, og som mødes i samme Tanker om en Tro paa alt, hvad der er skjønt, ædelt og godt.“ I 10 Aar havde han studeret græsk Philosophi og vilde kun offre sig for æsthetiske Interesser, men gik „ved at se Katholicismens Ynk over til Præstestanden. En halv brudt Mand, Øiet var træt opslidt. Ja, vor Afsked paa Toppen af Høiden *Landskron* var et heelt Billed. Der stode vi, jeg følte, jeg sagde Farvel til en Mand for hele Livet, og hans venlige Øine og trofaste Haandtryk sagde mig, at han holdt af mig. Hans Hilsen til Dig var saa inderlig bevæget; og saa gik den tarvelige Præstemand med sit lidt dukkede Hoved ned ad Skrænten til Remagen, og jeg gik min ensomme Gang tilbage over Bjerget. — Hans Stilling er „Chef for alle Gammelkatholiker i Tydskland“ altsaa en Art af Contra-Pave.“

Reinkens skrev til Meldahl, Bonn, 4. Januar 1880:

Hochverehrter Herr!

Ihr freundliches Gedenken beim Beginn des neuen Jahres ist mir sehr angenehm. Ich danke Ihnen und wünsche, dass das Jahr 1880 für Sie in jeder Hinsicht ein erfreuliches werden möge. Glück und Heil sei Ihnen von Gott in diesem Jahre und auch in ferne Zukunft bestimmt.

Gern erinnere auch ich mich unserer Zusammenkunft in Neuenahr und Ihrer gütigen Begleitung auf meinem Rückwege bis auf die Höhe hinter der Landskron. Das Gefühl der Einsamkeit nach dem Abschied mag wohl auch darin seinen Grund gehabt haben, dass unsere Gespraechе einen Inhalt von ewiger Bedeutung hatten, indem sie auf die höchsten Güter der Menschen sich bezogen, die von Gott, dem Vater der Lichter, ausgehen, der uns auch Wohnungen bei Sich bereitet, in welchem einst unsere wahre Heimath sein wird. Darum sind solche Gespraechе wie Reden von der Heimath, und wenn sie aufhören, lassen sie Sehnsucht zurück und oft ein Gefühl wie Heimweh. Auch ich empfand das, als ich allein war. Gewiss erscheint in solchen Augenblicken die Natur uns sympatisch, unsere Empfindungen übertragen wir auf dieselbe, sie ist ja von der Freiheit der Kinder Gottes abhängig.

Es rührt mich Ihre freundschaftliche Gesinnung, dass Sie mich einladen wollen, meine Erholung in Ihrer schönen Heimath am Strande in der Naehе des Waldes zu suchen. Ich war nie in Copenhagen, hörte die Stadt und Gegend oft rühmen, aber meine Amtspflichten fesseln mich sehr in Deutschland, und wenn ich nach der Schweiz gehe, so bin ich auch dort in meinem Berufe, indem ich mit meinem Freunde, dem Bischof Herzog, unsere Angelegenheiten berathe, wohl auch Dienst thue und Vortrag halte.

Den Wandlungen der Staatsregierung gegenüber bin ich ganz ruhig. Die preussische Staatsregierung hat nie die katholische Reformbewegung verstanden. Ihre Handlungen in der Kirchenpolitik bilden eine continuirliche Reihe von Fehlern; aber sie kann nicht zur Erkenntniss ihrer Fehler gelangen, weil sie von vorne herein unendlich weise und wohl zuweilen kirchlich, aber nie recht religiös ist. Da ich persönlich nichts für mich gesucht habe, kann ich auch nichts verlieren. Dass die Massen der römischen Katholiken sich der katholischen Reformbewegung nicht

angeschlossen haben, ist wesentlich die Schuld der Staatsregierung, was ich auch der Geschichte überliefern werde, aber einstweilen warte ich ruhig die Entwicklung der Dinge ab. Der Friede zwischen Staat und Kirche wird nie erreicht, bis das Nest der Zwietracht im Vatican zerstört ist. An dem Tage, an welchem die Grossmächte die falsche, internationale Souverainetät im Vatican für nichtig erklären und die Steuerzahlung für den Papst verhindern, wird der Friede gesichert sein. — Eh' dies aber geschieht, müssen unsere Staatsmänner Kirchenpolitik und Religion unterscheiden lernen, was sie noch nicht gelernt haben.

Dass Gott die Völker durch Schicksale zum Verständnisse seiner Ordnungen in Staat und Kirche führen kann und schliesslich führen wird, dass Er auch das geistige Auge der Menschheit im Feuer der Leiden läutert, glaube auch ich. Wer das aber einsieht, dem hat Gott das Auge schon geöffnet, und er muss daher unverzagt daran mitarbeiten, dass es Allen aufgethan werde.

Doch, Arbeiten drängen mich, ich muss schliessen. — Ihrer verehrten Frau Gemahlin empfehle ich mich bestens.

Voll Hochachtung und von Herzen Ihr ergebener

Jos. Reinkens.

F. MELDAHLS BYGGEARBEIDER OG SKRIFTER

1) Væsentligste Byggearbeider:

Hamilton House ved Helsingborg.

Stubbarp paa Kullen.

Örtofta ved Lund.

Sextorp ved Ringsjön.

Bonderup, Sjælland.

Blindeinstitutet.

Christinelund, Sjælland.

Snertinge Gaard, Sjælland.

Stiftsbibliotheket, Roskilde.

Thinghuset, Aalborg.

Frijsenborg, Jylland.

Thinghuset, Randers.

Sindssygeanstalten, Aarhus.
 Pederstrup, Laaland.
 Skovsgaard, Jylland.
 Idiotanstalten.
 Raadhuset, Fredericia.
 Holmblads Villa, Skodsborg.
 Holstens Villa, Kjøbenhavn.
 Landbohøiskolen Alnarp ved Malmö.
 Börlunda Kirke ved Lund.
 Navigationsskolen.
 Philippsruhe ved Hanau.
 Althingsbygningen.
 Trolleholm, Skaane.
 Trolleäs, Skaane.
 Støtten paa Skamlingsbanken.
Frederiksborg.
Marmorkirken.

2) F. Meldahls Skrifter:

- 1) Om Byggeforetagenders Gjennemførelse ved Licitation. 1867. 208 Sider.
- 2) Denkmaeler der Renaissance in Daenemark. Berlin 1888. 19 Sider Text. 47 Tavler.
- 3) Frederikskirken i Kjøbenhavn, saaledes som den blev projekteret i det XVIII Aarhundrede ved Eigtved, Anthon, Jardin med Flere. 1896. 79 Sider dansk og tydsk Text XXXVIII Tavler.
- 4) Venedig, dets Historie og dets Mindesmærker. 1903. 383 Sider Text. Supplement 101 Tavler.
- 5) F. Meldahl og P. Johansen: Det kongelige Akademi for de skjønne Kunster 1700—1904. 1904. 600 + CLII Sider.
- 6) Kunstststillingerne ved det kongelige Akademi for de skjønne Kunster 1906. 246 + CLX Sider.
 2), 3), 4) med mange Illustrationer.

Af Meldahls mangfoldige Smaaafhandlinger og Avisartiker ere enkelte omtalt i Bogen.

HENVISNINGER, TILFØIELSER OG RETTELSE

S. 10. F. Meldahl og P. Johansen: „Det kongelige Akademi for de skjøne Kunster 1700—1904“, S. 492 f.

S. 12. Om Medlemsoptagelse „F. Meldahl og hans Venner“ III, S. 18, S. 162. Om Lange 1873 S. 244—50. — „Akademiets Historie“ S. 378 ff., S. LXI Akademiets Ordning 1857 § 10. — Lange skrev et langt Brev til Meldahl om de paa-tænkte Foredrag, Neapel, 19. Juli 1868.

S. 14. 22. Nov. 1880 skriver Meldahl til Lange om, at Sagprotokollen maa holdes à jour. „Akademiets Historie“ S. 384—415, S. 439 ff. P. Købke: „Breve fra Julius Lange“ 4. Marts 1882, 26. Jan. 1888 og 14. Okt. 1893. Lange kjender ikke Scavenius, se Langes Brev til Meldahl, Bergen, 1. Okt. 1880. — Meldahl modtog Langes udaterede Brev 2. April 1882.

S. 15. 24. April er der endnu et Brev fra Lange: Kjære Etatsraad Meldahl! Jeg takker Dem for den Retfærdighedshandling, hvorom Deres Brev vidner. Til Slutning kan jeg dog ikke lade være at beklage, at ærede Medlemmer omgaaes paa en saa ubevidst Maade med de skarpeste Ytringer og Ord, at disse saare, hvor de ikke skulde saare. Deres hengivne Julius Lange. — Fundatsen af 1882 „Akademiets Historie“ S. LXX. — S. 475 ff. — I et Brev til Meldahl 25. Jan. 1883 berører Scavenius „de ærede yngre Kunstneres vistnok temmelig imbecile Holdning“. — Han skriver 25. Mai 1885: „Ufreden mellem Akademiet og de udenforstaaende Kunstnere har længe forekommet mig urimelig — nogen ligefrem Underkastelse fra Oppositionens Side er der ikke at tænke paa i en længere Fremtid i alt Fald — og jeg har derfor allerede en Tid lang tænkt paa at søge at bringe en Forhandling til Veie imellem de to Parter. — Da jeg forleden efter Statsraadet talte med Kongen om andre Ting, opfordrede han mig til at søge et Forlig bragt istand. At forsøge derpaa har jeg derfor besluttet. Jeg beder Dem i den Anledning at komme op i Ministeriet paa Torsdag; men forinden vil jeg næsten antage, at det vilde være heldigt, om De i Forveien talte med Heinrich Hansen, som jeg tror vil være en af de meest til Forlig utilbøielige.“ — Forf. erfarede mange Aar efter, at daværende Fuldmægtig i Kultusministeriet Julius Stemann i 1880erne i sit Hjem havde udtalt, at han var „forfærdet over den illoyale Maade, hvorpaa Meldahl blev behandlet i Ministeriet ved Lange og hans Klike, der modarbejdede Akademiets Forslag“.

S. 16. Kammerherre Lüttichau, dengang Folkethingsmand, Høire (Randers), udtalte sig 1891 som anført om Scavenius til Forf.

S. 17. Meldahls Mindretals Betænkning „Akademiets Historie“ S. 487 ff. Fundatsen af 1887 S. LXXVII. — Om Aagaard og Neumann S. 454. — Brev fra Fru Meldahl til Forf. 25. Jan. 1887.

S. 18. „Naar Protocollerne i Udstillingscomitéen, i Skoleraadet og Akademiets Forsamlinger læses efter siden 1859, saa vil det sees, at jeg næsten paa enestaaende Maade har taget Initiativet til og som Formand eller Ordfører gennemført alle de Reforme, der ere foretagne siden 1860 og i 1890, hvorved der er skabt en Udvidelse af Samlingen, Bibliothek, Skolelocale, Lærerpersone, Undervisningsapparat. Bidrag af Statstilskud til Indkøb af Kunst (i Danmark, Norge og Sverig).“ — Om Valg af Directeur „Akademiets Historie“ S. 486, S. 491. — Fru Meldahl mente om Lange, at han led af Storhedsvanvid. — Georg Brandes siger om ham, at han i sit private, personlige Liv var langt fra at være, hvad Borgerskabet kalder et normalt Menneske, endnu længere fra at være et Mønstermenneske. (Samlede Skrifter XIV, S. 574).

S. 19. Om Skolen „Akademiets Historie“ S. 455 ff. — Om Reisen Brev fra Vermehren til Forf. 29. April 1908. Th. Faaborg: „Johan Frederik Nicolai Vermehren“ II, S. 59.

S. 23. Breve til Forf. fra S. Risom 8. Aug. 1926 og C. Brummer 5. Juni 1923 og 27., 28. Okt. 1928. B. M. Friis i Ribe Stiftstidende 14. Febr. 1927.

S. 24. Brev til Forf. fra N. Chr. Hansen 17. Mai 1927.

S. 25. Breve til Forf. fra V. Holck 20. Juli 1927 og F. Zettervall 11. Juli 1927 samt Mørk-Hansens Beretning Okt. 1927. — R. Mejborg, der ofte takker Meldahl for Støtte, skriver 2. Juni 1885, at hans Forelæsninger „gav mig historisk Blik på Kunst“.

S. 27. Meldahl fik senere indført Lysbilleder paa Akademiet.

S. 28. Frøken Marie Magdalene Fenger, L. Fengers Datter, skriver til Forf. 6. April 1914: „Jeg tror, det vilde glæde Kammerherreinden at høre, hvor smukt de unge Architekter, ikke mindst de, der var Kammerherre Meldahls allersidste Elever, udtalte sig om ham som Lærer. Jeg har hørt Flere sige, at Ingen har lært dem saa meget som han, og at Ingen var saa beredvillig til at give dem Oplysninger.“

S. 29. Docent P. Johansen har givet Forf. Oplysninger om Kyhns Strid med Vermehren. Endvidere Breve fra Vermehren i 1881 til Meldahl, fra Ottesen 13. Febr. 1883 og fra Kyhn 25. og 27. Jan. 1883.

S. 31. P. Johansen om Vermehren. Brev til Forf. 15. Juni 1932.

S. 35. Om Skoleraadet Vermehrens Breve 29. Juli 1864 og 10. Aug. 1892.

S. 36. Om „Akademiets Historie“ Vermehrens Brev 31. Juli 1903.

S. 40. Om en Udmærkelse til Vilh. Petersen Brev fra Edv. Holm til Meldahl 29. Sept. 1899. — Breve fra Vilh. Petersen til Meldahl 25. Jan. 1886 og 21. Juni 1890.

S. 41. L. Fenger til Meldahl 30. Juni 1875 om de første Forarbejder til Plan for Udstillingsbygningen medens flere Medlemmer af Forretningsudvalget vare bortreiste. — Om Borchs og dennes Svogers, Martin Nyrops m. Fleres Angreb Breve til Meldahl fra Tuxen, Rebecq, Belgien, 30. Dec. 1899 og fra Brummer, Rom, 18. Febr. 1901. — De paaankede Forandringer ved Charlottenborg vare foretagne, før Meldahl havde overtaget Inspektoratet for dette Slot. — Bache forærede 16. Marts 1897 Meldahl et Maleri af Marmorkirken, medens den var under Opførelse.

S. 43. Peters om Bache i Brev til Meldahl 5. Aug. 1887.

S. 44. Bache om Meldahl og Heinrich Hansen i Breve 1. Mai 1887 og 23. Sept. 1892.

S. 45. Om Valget til Akademirådet Brev fra Vilh. Petersen 22. Jan. 1906. — Om Dekorationsskolen „Akademiets Historie“, S. 375 f., S. 567 f.

S. 47. Svar fra C. V. Nielsen til Meldahl 13. Juni 1905: Var ansat ved Akademiet 1862—1901 som Lærer og Docent, blev 1893 R. af D. og Officier „d'Instruction publique“, Æresmedlem af Akademierne i Venedig og Bologna.

S. 48. Baches Brev til Meldahl 23. Aug. 1883. — Om Blochs Brevskrivning Richard Magnussen „Carl Bloch“ S. 30.

S. 51. En Engel, der symboliserer Kunsten, skjuler med sin venstre Vinge over Halvdelen af det omtalte Sværd. (Medd. om Kunstakademiets Adresse ved Kabinetssekretair A. Krieger.)

S. 53. Om de historiske Billeder til Frederiksborg „F. Meldahl og hans Venner“ V, S. 53.

S. 55. „Jeg skylder Prof. Vermehren saa overordentlig meget“ skriver Carl Thomsen til Meldahl 16. Febr. 1898. — Carl Thomsen fik 400 Kr. for Tilsyn (i 1½ Aar) med Restaureringen af Thorvaldsens Malerisamling. Han havde selv foreslaaet denne Sum, da Inspektør Hauberg udtrykkelig overfor ham havde betonet, at Direktionen ønskede, han skulde føle sig *tilfreds* (Carl Thomsen Brev til Meldahl 22. Mai 1897).

S. 59. Om Roeds „F. Meldahl og hans Venner“ III, S. 171 ff.

S. 61. Om Professorvalget Jerndorffs Brev til Meldahl 1. Juli 1891 og dennes Svar (Kladde). — F. Hendriksen „En dansk Kunstnerkreds“ S. 353.

S. 63. Medd. af P. Johansen: Ministeren havde i Anl. af Ansættelse af en Lærer ved Kvindeskolen skrevet et i høi Grad uformelt Brev til Bache, der ikke vilde finde sig i denne skjødesløse Tone og øieblikkelig tog ud til Kongen og bad om at maatte nedlægge sin Post som Directeur, hvilket Kongen med megen Beklagelse bevilgede.

S. 64. Om Udstillingsbygningen „F. Meldahl og hans Venner“ III, S. 276. — F. Meldahl „Kunstudstillingerne ved det kongelige Akademi for de skjøne Kunster“ S. 155 ff., S. 170.

S. 70. Saabye citerer Blache i et Brev til Meldahl 18. Juli 1903: „Kammerherren glemmer aldrig at vise Opmærksomhed.“ — Carl Martin Hansen takker 15. Februar 1904 for „den udmærkede Kritik, jeg nu fik itide“. — Da Meldahl blev 80 Aar, 16. Marts 1907, skriver Siegmufeldt: „Jeg glemmer ikke, at De tog Initiativet til, at jeg fik en Hædersgave af Staten.“ (11. Dec. 1877 stillede Hirschsprung 1000 Kr. til Meldahls Disposition, anonymt, for Reise til Pariser Udstillingen. Meldahl har noteret paa Brevet: Vermehren og Siegmufeldt fik de 1000 Kr.) — Om Meldahl som „Tyran“ osv. Breve til Forf. fra C. Brummer og P. Johansen.

S. 74. Om Kunstnerhjemmet „F. Meldahl og hans Venner“ I, S. 184 og S. 233 f.

S. 75. Kjøbenhavns Borgerrepræsentanters Forhandlinger 1878—79 S. 24, S. 202 ff., S. 678 f., 1899—1900 S. 205.

S. 76. K. B. F. 1867—68 S. 3, S. 43. Meldahl gjenvalgtes 3. April 1872, K. B. F. 1872—73 S. 2, 1875—76 S. 620 f., 1877—78 S. 264, 1878—79 S. 22, 1880—81 S. 414, 1881—82 S. 563 f., 1906—07 S. 800 f.

S. 77. K. B. F. 1870—71 S. 166 ff., S. 202 ff., 1872—73 S. 840, 1887—88 S. 1082, 1906—7 S. 632, S. 635, S. 800.

S. 78. III. Tid. 27. Nov. 1870 har Billede af Huset i Grønnegade og Thorvaldsens Museum om Aftenen 19. November. Som bekendt er det senere oplyst, at Thorvaldsen er født paa Fødselsstiftelsen 13. Novbr. 1768. — Rasmus Nielsens Tale i „For Idee og Virkelighed“ Novbr. 1870. — Udentvivil har det været til Skade for Museet, at Dørene stode aabne om Aftenen. En Gjenklang af Erfaringerne fra 1870 kan man finde i det Brev, Meldahl skrev til Krieger 2. Novbr. 1888, da der i Anl. af Regeringsjubilæet var Tale om Belysning af Museet: Gas vilde sværte, og den kolde fugtige Aftenluft vilde trænge ind, naar Yderdørene skulde holdes aabne i flere Timer: „Samlingen er alt saa medtagen, at den ikke taaler yderligere Ødelæggelse.“

S. 79. Kriegers Dagbog 12. Sept. 1873: Imod Schlegels Ønske enedes Clausen og jeg om Meldahls Optagelse i Styrelsen af Thorvaldsens Museum. — „Clausen var en Mand, der hædrede mig ved Tillid og stor Venlighed i Thorvaldsens Museums Bestyrelse.“ — Om „Universitetsbygning“ Meldahls Breve til Ussing 7. og 9. Marts 1903. — K. B. F. 1875—76 S. 576, S. 608, S. 611, S. 618 ff., S. 638, 1905—6 S. 744. F. C. Lund havde som ung arbejdet paa Frisen under Sonnes Ledelse.

S. 80. K. B. F. 1884—85 S. 1141, 1889—90 S. 149, S. 166, 1894—95 S. 690, S. 1031, 1895—96 S. 733, 1896—97 S. 1143, 1899—1900 S. 190 ff., S. 200—206, 1906—7 S. 635 (Borgmester Jensen).

S. 81. K. B. F. 1903—4 S. 1519, S. 1564, 1904—5 S. 997 ff., 1905—6 S. 1992, S. 2012, 1906—7 S. 630, S. 2330 ff.

S. 82. K. B. F. 1875—76 S. 621, 1877—78 S. 261 ff., 1887—88 S. 1087.

S. 84. Stein omtaler i Brev til Meldahl 18. Novbr. 1892 de forskjellige Forsøg m. H. t. at konservere og rense Gipsafstøbninger, der vare foretagne af Kand. Schleisner og Fabrikant A. Bock. Om den Sidstes Prøver skriver han: „Flere af de Rensninger, han har foretaget i Samlingen ere faldne smukt ud; men det var kun Afstøbninger, der havde været *uberørte* af Overhvidtning, medens han ikke er istand til at rense al smudsig Gips, og heri skulde Opgaven helst bestaa.“ — Johannes Stein „Billedhuggeren Theobald Stein“, S. 122.

S. 85. Meldahls Optegnelser ere vistnok skrevne 1905. — Brev fra Stumm til Meldahl 4. April 1886 „dass ich mit grossem Vergnügen nach München schreiben werde um die Erfüllung Ihres Wunsches dort in Anregung zu bringen“. Ligeledes, Paris, 29. April om „Abguss des Thorvaldschen Adonis“. 3 Breve fra Krieger til Meldahl Mai 1886.

S. 86. K. B. F. 1884—85 S. 590 ff., S. 1006, S. 1347 ff. Meldahls Beretning i Dagbladet 18. Okt. 1884.

S. 88. K. B. F. 1899—1900 S. 1731, S. 1746 f., S. 1872, S. 1876 f.

S. 90. Om de Nationalliberale N. Neergaard „Under Grundloven“ I, S. 376, S. 751, II S. 200 f., S. 216 f. — Om Fischers Afskedigelse og Krieger „F. Meldahl og hans Venner“ III S. 278 f. — Krieger om Frijs: Dagbøgerne 25. April 1868 og 13. og 20. Maj 1870. Frijs om Krieger Aage Friis „Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—1879“ III, S. 281.

S. 91. Om Kronprinsesse Louise Kriegers Dagbøger 23. Marts 1879. Kron-

prinsessen havde i sit Hjem ogsaa gjerne villet samle en Kreds om Foredrag, men opgav det, da Dronningen ikke syntes om det. (Medd. Forf. af Fru Estrup.) — „Helt ud af Posen“ i Kriegers Brev til Meldahl 22. Nov. 1884. Constantin Hansens Billede af Krieger (gjengivet i Neergaards „Under Junigrundloven“) viser ham som en sjelden brav og retsindig, man kunde næsten sige troskyldig ung Mand. — Rigsdagstidende Landstingets Forhandlinger 1876—77 Sp. 632, 1879—80 Sp. 13 f. (Liebe) 1881—82 Sp. 760 og Sp. 792 (Fallesen og Matzen). — Om Krieger A. D. Jørgensen „En Redegjørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab“ S. 155. — Om Krieger i Ministeriebygningen. Udt. af Stiftamtmand G. Stemann.

S. 92. Kriegers Dagbøger 20. Febr. 1877, 6. og 17. Juli 1880, Landstinget 1881—82 Sp. 737, 1885—86 Sp. 404, Sp. 418, 1887—88 Sp. 999. — Kriegers Breve til Meldahl 12. Juli 1880, 13. Mai og 12. Juni 1881 og 24. Marts 1882.

S. 93. Kriegers Brev til Edv. Holm 19. Okt. 1878 (medd. Forf. af Prof. Aage Friis) og Kriegers Brev til Meldahl 7. Mai 1879. — Om det første Møde med Krieger „F. Meldahl og hans Venner“ III, S. 200 f. Om Opholdet paa Hankö IV, S. 144 ff. Krieger om Rothe Landstinget 1882—83 Sp. 198.

S. 94. Landstinget 1863—64 Sp. 164, 1865—66 Sp. 341 og Sp. 1079.

S. 95. Folkethinget 1872—73 Sp. 1079. Om Fru Hall: Alma Bock „Min Far og hans Hjem“ S. 56.

S. 96. Landstinget 1867—68 Sp. 2556, 1871—72 Sp. 1278. — Kriegers Indbydelser 14. Aug. 1881 og 10. Sept. 1884. — „Madvig lærte jeg at kjende hos Jacobsen. Efterhaanden viste han mig særlig Tillid. Da jeg engang aabent sagde til ham, at jeg ofte havde været forbauset over, at han dristede sig til saa freidigt at tale med om Bygningskunst, da han dog havde seet saa lidt og kjendte saa lidt dertil, sagde han: „Ja De har havt Lykken af fra ung af at færdes Europa osv. over, men jeg kom først ud, da jeg var en meget gammel Mand, thi,“ sagde han beskedent, „jeg har aldrig havt Raad til at reise“.

S. 101. Fru Meldahls Brev til Forf., London, 8. Mai 1880.

S. 102. Om Frokosten hos Krieger Kriegers Dagbøger 2. Okt. 1878 „F. Meldahl og hans Venner“ IV, S. 42, S. 169 f. (om Rigstretssagen). — Kriegers Brev til Meldahl 7. Mai 1879: „Mærkeligt er, at det andet Forslag, Krabbes Yndlingstanke er, som De veed, et eget Rigsdagshuus — gik igjennem, uagtet Berg stemte derimod, men han havde lovet Krabbe ei at tale derimod.“ — „Manufacteur“ i Brevet 10. Juni 1897. — Edv. Holms Udtalelse medd. Forf. af Prof. Joh. Steenstrup.

S. 103. Kriegers Brev er udateret men vistnok fra 1880.

S. 104. Om Mødet 8. Nov. 1877 se Kriegers Dagbøger.

S. 105. Landstinget 1881—82 Sp. 136 ff., Sp. 776, Sp. 794, Sp. 926.

S. 107. 19. Febr. 1885 beder Krieger Meldahl om at faae en Oplysning om mulig op i Landstinget inden Kl. 1¹/₂, da Udvalget har Møde.

S. 108. Om Berg Frode Aagaard „C. Berg“ S. 149 ff., S. 259, S. 267 ff., S. 273 f. — Brev fra Krieger 2. Aug. 1885.

S. 109. Landstinget 1887—88 Sp. 1001, 1888—89 Sp. 1049 f., Sp. 2222—25.

S. 111. Kriegers Breve 17. Juli 1881 og 10. Juli 1888.

S. 113. Kriegers Breve 30. Juli og 2. Aug. 1885. Om Krieger og Fru Heibergs Bog ogsaa Brev fra Fru Meldahl til Forf. 4. Dec. 1891.

S. 114. Kriegers Breve 3. Mai 1884 og 3. Mai 1885. — 12. Dec. 1879 skriver Krieger: „Det er og bliver min uforgribelige Mening, at, saa gode Reiser ere, saa vist er og Emigration principielt en Synd. Denne Synds Straf er i Reglen Rodløshed. Thorvaldsen emigrerede ikke, men kom hjem.“

S. 115. „General Wittich, en fin, dannet, elskværdig Mand. Det var ham, der ved Iste Keiserbesøg i Kjøbenhavn havde Mod til at sige til Keiseren, da denne afsagde Besøget paa Thorvaldsens Museum, og man i samme Øieblik nævnede en Hundeudstilling, og han udbød: „Da müssen wir hin.“ — „Aber wenn Majestät keine Zeit hat um nach Thorvaldsens Museum zu fahren, geht es wohl nicht jetzt nach Hundeausstellung zu fahren?“ — „Ja so — ist recht — fahren wir direct nach Amalienburg zurück.“

S. 119. Da Meldahl fratraadte som Bygningsinspektør, takker Overførster Leth, Egelund, 6. Jan. 1902: „for den store Elskværdighed, hvormed De stedse er kommet mig imøde“ og beklager, at Meldahl har trukket sig tilbage fra den nævnte Stilling, i hvilken „De har virket saa meget Godt og frembragt saamange Minder om Dem rundt om i Nordsjællands Skove.“

S. 120. Om Trolleholm Svenska Turistföreningens „Sverige“ 1905, S. 155.

S. 122. Mørk-Hansen i „Architekten“ 15. Febr. 1908 S. 241. — Om Albert Jensens og Meldahls Projekt Fr. Schjøtt „Christiansborg Slot og Arbejderne for dets Genreisning“ S. LXI, S. LXVI f., S. XCII ff.

S. 126. Da Meldahl har nedskrevet disse Erindringer efter mange Aars Forløb, kan han m. H. t. Enkeltheder have husket feil. Dr. phil. S. Blöndal har gennemseet Rigsdagstidende (Folketinget) 1865—69, da Estrup var Indenrigsminister, og har ikke kunnet finde de af Meldahl anførte Udtalelser; men han har maaske havt skriftlige Udtalelser eller Betænkninger at støtte sig til. Folkethinget 1866—67 Sp. 2291 udtaler Berg om Rosenborg, at Restaureringsarbeidet vel er nødvendigt, men anker over, at Bygningsinspektøren har fortsat Arbeidet paa egen Haand og saa forlanger Efterbevilling. (Meldahl var i Italien 1867—68).

S. 127. I en Skrivelse, Januar 1896, meddele Erik Schiødte, M. Nyrop, M. Borch, V. Koch og Storck Meldahl, at de 9. samme Maaned have henstillet til Ministeren for de offentlige Arbejder, om der ikke ved de kongelige Slotte ligesom ved Landets monumentale Kirkebygninger burde være et særligt Syn af Sagkyndige, der skulde høres, før Istandsættelser foretages. Underskriverne have følt det Odiose ved denne Henvendelse *bag en Kollegas Ryg*, og de forsikre derfor, at den ikke skyldes „personlige Motiver“. — Meldahl har noteret paa Skrivelsen: En Gemenhed af Collegaer. F. Meldahl. — Om Stramboe Fr. G. Knudtzon „Ungdomsdage“ S. 174 ff., Medd. af Inspektør F. J. Hartmann og Baches Brev til Meldahl 16. Mai 1886.

S. 129. „Estrup kom jeg ikke ret nær som Minister. Han havde Noget af Orla Lehmanns Feil — han talte altid og hørte kun lidet paa En, naar man søgte ham i Forretninger.“

S. 132. Det omtalte Lokomobil blev anskaffet til Fredensborg c. 1900 og virkede til c. 1909, da der blev indlagt permanent elektrisk Belysning paa hele Slottet ved et selvstændigt Værk. Paa Bernstorff blev der 1898—99 indlagt elektrisk Lys ved et særligt indrettet Værk i Maskinhuset. (Medd. af kgl. Bygningsinspektør Thorv. Jørgensen.)

S. 145. Om Tilskud til teknisk Skole Kjøbenhavns Borgerrepræsentanters Forhandlinger 1879—80 S. 38 ff.

S. 148. „At Terrassens gamle Former ikke helt blev gjengivet, beroer paa, at Kongen ikke ønskede de ydre Jordterrassers Opgangsformer forandrede.“

S. 156. Om Landgrevens Fideikommis Medd. af Hofchef, Oberstlieutenant Lange ved Forf.s Besøg paa Philippsruhe i 1928.

S. 158. Om Philippsruhe Meldahls Breve til sin Hustru 15. Juni, Frankfurt, og 17. Juni Hanau 1875. Ill. Tid. 31. Okt. 1880. — Breve fra Architect Dielmann, Frankfurt 31. Aug. og 5. Sept. 1877. Landgrevens Brev til Meldahl, Neuenahr 14. Juni 1878. — Landgrevens Glæde over Slottet medd. Forf. af Kastellanen ved Besøget 1928.

S. 159. Fru Meldahls Brev til Forf. 8. April 1903.

S. 161. Keiserens Buste var ikke stor; Keiseren havde tidligere givet Meldahl sit meget store Portrait, Gjengivelse af en Tegning af Lenbach, i pragtfuld Ramme.

S. 162. Brev fra Werner til Forf. 28. Dec. 1911. — Brev fra Locher og Madsen til Meldahl, Berlin, 22. April 1891. — Om Festen Meldahls Erindringer og Meldahls Brev til sin Hustru, Karlsbad 4. Mai 1891.

S. 164. Om Kunstnerbesøget i Kbhvn. 1892 „F. Meldahl og hans Venner“ IV, S. 226 og V, S. 162, S. 177. A. von Werner „Ansprachen und Reden“ S. 72 ff. Meldahls Breve til Werner 27. Jan. og 7. April 1892.

S. 165. Om Gaverne Meldahls Brev til Werner 22. Dec. 1892.

S. 167. Werners Tale om Menzel „Ansprachen und Reden“ S. 99 ff.

S. 168. Forf. er bleven gjort opmærksom paa, at den Fest, som Wilhelm II gav for Menzel i Sanssouci, Foraar 1895, er beskrevet i H. Knackfuss „Menzel“: Alle Indbudne mødte i Dragter fra Frederik II.s Tid, kun Menzel, for hvem det Hele var den største Overraskelse, var i Kjole. Glanspunktet var Musik i Slottets Koncertsal, hvor baade Personer og Optrin gjengav de historiske Billeder, som Menzel 50 Aar tidligere havde tegnet og malet ud af sin Fantasi fra disse samme Sale.

S. 169. „Ansprachen“ S. 38, S. 52, S. 74, S. 77. — Om Wilhelm II Werners Breve til Meldahl 6. Mai 1891, 4. Marts 1900, 4. Aug. 1905. Meldahl til Werner 5. April 1903.

S. 170. M. Mackeprang: „Nordslesvig 1864—1909“ S. 266 ff.

S. 171. Om Katholicismen Meldahl til Werner 13. Aug. 1903 og 20. Dec. 1906.

S. 173. Om Kritik Meldahl til Werner 14. Okt. og 11. Nov. 1902.

S. 174. I 1892 studerede Locher Raderekunst hos Hans Meyer. Han besøgte ofte Werners, og Drengen Paul lyttede da med største Interesse til hans Marineeventyr.

S. 176. „Hans Wilhelm Meyer“ Mindetale af Prof. Dr. E. Schmiegelow S. 10 ff. og S. 16 f. — Fru Meldahl skriver til Forf. 17. April 1904: „Jeg glemmer ikke Wilhelm Meyer, hvor lykkelig han var, da han blev Etatsraad! Det var hverken Snobberi eller Forfængelighed „men“ sagde han „det er den første Anerkjendelse, jeg har faaet af Regeringen“.

S. 178. Bogen, som Meyer „trofast gik og samlede ind til“, udkom dog aldrig. Fru Meyer sagde, at Meyers efterladte „Manuskript var i en saadan Tilstand, at Ingen vilde kunne hitte ud deraf“. (Fru Meldahl til Forf. 28. Juni 1895.)

S. 179. Om Fru Meyers Sorg over Forfølgelsen Brev fra Fru Meldahl til Forf. 19. Aug. 1895.

S. 180. Da Meldahl blev 80 Aar 16. Marts 1907, sendte Vedel sit Kort med „de hjerteligste Lykønskninger og en varm Tak for trofast Venskab i de mange Aar“.

S. 182. Fru Vinay var fra Nordslesvig. Hendes Mand var ogsaa utrættelig med at yde sin Hjælp.

S. 183. Om Krøyers Billede Medd. af Museumsinspektør O. Andrup. — J. Kornerup „Roskilde Minder“ udg. af Arthur Fang.

S. 185. Meldahls tyske Ven, Kemikeren Professor Dr. L. Darmstaedter, Berlin, Reisebekjendtskab fra en Nordkapstur. Meldahl gik i sit Brev 31. Aug. 1896 ud fra, at denne kunde saameget Dansk, at han nok vilde forstaa Verset.

Bind I, S. 237. Wilhelm Meldahl, hvis Dødsaar er ubekjendt, boede endnu i Queenstown i Sommeren 1854; hans Svoger Richter var nemlig dengang i et Par Maaneder Bogfører hos ham, men hverken han eller hans Hustru kunde finde sig tilrette i den fremmede By og vendte snart igjen tilbage til Kbhvn. (Medd. af Jette Richters Datterdatter, Admiralinde Ellen Jöhnke.)

Bind IV, S. 238. Foruden Meldahl var C. A. Olesen, Direktør for Aktieselskabet De danske Spritfabrikker, som Tietgens Gjæst med paa „Kureren“ paa Turen til Landmandsforsamlingen i Randers.

Bind V, S. 89 ff. 104—09. Forf. beklager ved Redegjørelsen for Klokkespillet paa Frederiksborg ikke at have medtaget følgende Udtalelse af Museumsinspektør Holck i hans „Beretning om det nye Sangværks Anbringelse paa Frederiksborg Slot 1915“ (S. 66): Endelig har Taarnurfabrikant Bertram Larsen løst Opgaven, saaledes som den blev stillet ham, paa en Maade, der vækker alle hans Standfællers Beundring. For det Arbejde, han her har udført, maa han høste Anerkendelse hos enhver, der forstaaer at vurdere teknisk Dygtighed, og Resultatet er kun opnaaet ved hans store Taalmodighed og varme Kærlighed og Respekt for sit Fag.

S. 183. Meldahls Brev 22. Febr. til Carl Jacobsen er fra 1891 og ikke som feilagtig anført, fra 1890.

REGISTER

- Aagaard C. F. 17, 193.
 Aarsleff C. V. O. P. 29, 66 ff., 71.
 Abrahamson W. H. F. 77.
 Alexander III 137 ff., 149.
 Alexandra, Dronning 131, 137, 138, 148, 149—152, 159, 179.
 Amberg H. C. 26.
 Ancher Michael 33, 173.
 Andersen-Lundby A. 32.
 Andræ C. C. 106 f., 113. Andræ V. 49.
 Anna Landgrevinde 157 f.
 Auguste Victoria, Keiserinde 161, 163, 167.

 Bache Otto 11, 29, 32, 38, 41, 42—45, 46, 48, 61, 62, 63, 71, 86, 128, 173, 194, 195, 198.
 Bald F. 119.
 Balslöv C. E. 119.
 Berg Axel 137.
 Berg Carl 120.
 Berg Christen 92, 107, 108 f., 197, 198.
 Bergbom K. 111.
 Bergström Axel 74, 93, 94, 96 f., 109, 114, 116, 161 f.
 Bernhardt Sarah 112.
 Bertram-Larsen 9, 200.
 Bierfreund Th. 41.
 Bille C. St. A. 64, 80, 102, 105.
 Bindsbøll M. G. B. 75, 76, 77, 126.
 Birch F. C. C. 135.
 Birch-Reichenwald Chr. 93.
 Bismarck 20, 99, 100, 158, 163, 171, 172, 189.
 Bissen H. V. 72, 74, 83, 84. Bissen
- Vilhelm 11, 16, 29, 51, 57, 61, 62, 63, 71, 82, 164, 180. Bissen A. f. Bruun 61, 63.
 Blache Chr. 70, 71, 195.
 Bloch Carl 10, 31, 32, 34, 35, 42, 43, 48 ff., 53, 60, 96, 97, 180, 195.
 Blomfield A. W. 130, 150.
 Blöndal S. 119 f.
 Bock A. 196.
 Bojsen Frede 105, 107, 109, 124, 149.
 Bonnat L. J. F. 52.
 Bonnesen C. 29, 71.
 Borch Martin 10, 41, 70, 122, 124, 127, 194, 198.
 Borgen, Grosserer, 87.
 Borgen, Kunsthandler, 86.
 Borup L. C. 79, 80, 88, 89, 103. Borup V. F. 108.
 Brandes Georg 62, 63, 194.
 Brasen H. O. 71.
 Brausewetter O. 162.
 Brock G. 117, 145.
 Bruhn D. 12.
 Brummer C. 23, 41, 45, 70, 71, 126, 194, 195
 Brun P. F. C. 87.
 Bruun C. W. 13, 101.
 von Bülow D. 170 f.

 Caprivi G. L. 163.
 Caroline Amalie 47, 127 f., 154.
 Caroline Mathilde, Hertuginde, 153.
 Carøe K. 71, 184.
 Christensen Godfred 51, 71.
 Christian VIII 48, 145.

- Christian IX 15, 36, 38, 50 f., 78, 94,
 104, 106, 112, 129, 130—140, 149,
 159, 164, 167, 170, 193, 199.
 Christian X 143, 159.
 Christiansen R. 32.
 Clausen H. N. 74, 79, 196.
 Clemmensen A. 137.
 Collin Jonas 74. Collin Th. 180.
 Conradsen H. 36 f.
 la Cour J. 32, 43.
 Crone V. C. 145.

 Dagmar, Keiserinde, 138, 148, 149,
 159.
 Dahl Balduin 78.
 Dahlerup V. 124.
 Darmstaedter L. 200.
 Deuntzer J. H. 94, 136, 142.
 Dielmann R. 157, 199.
 Dorph A. L. J. 36, 43, 71.
 Drachmann A. B. 100.
 Drewsen A. L. 116.
 Dubois Paul 21.
 Døllinger J. J. I. 172, 188.

 Eckersberg C. V. 31, 36 f., 87.
 Edward VII 24, 94, 130, 150 ff.
 von Ehrenheim P. J. 93.
 Eide F. C. 140.
 Eilersen E. Rasmussen 69.
 Ende Hermann 167.
 Ernst August, Hertug, 153—56.
 Estrup J. B. 90, 92, 93, 103, 105, 106,
 109, 125, 129, 134, 135, 136, 198.
 Estrup R. J. f. von Holsten 197.
 Exner J. 16, 35, 37, 38 f., 48, 71, 72,
 173 f.

 Fallesen M. E. 103, 112, 197.
 Fenger C. E. 91, 94, 95, 126. Fenger
 Nikolai 111.
 Fenger H. M. 179.
 Fenger Ludvig 36, 41 f., 80, 81, 122,
 175, 194. Fenger Marie Magdalene
 194.

 Finne Benedicte 97, 114.
 Finnemann N. 161.
 Finsen Hilmar 96.
 Fischer J. C. H. 16, 64, 65, 90, 103,
 104, 135, 196.
 Foss H. F. 32.
 Frederik VII 93, 156.
 Frederik VIII 78, 138, 140—43, 149,
 153, 161, 195.
 Frederik Vilhelm, Landgreve, 156 ff.,
 199.
 Freund G. 70.
 Friedrich W. 162.
 Friedrich Ferdinand, Hertug, 152 f.
 Friedrich Wilhelm, tydisk Kronprins,
 20, 165.
 Friis B. M. 23, 194.
 Friis F. F. 117, 126.
 Friis H. G. 32.
 Frijs-Frijsenborg C. E. 90 f., 103, 196.
 Frijs-Frijsenborg Mogens 142.
 Frstrup N. 36, 45 ff., 48, 71, 187.
 Fritsche H. 159.
 Fritz A. 43.
 Frølich B. f. Treschow 61.

 Gad E. f. Halkier 62.
 Gade N. W. 9.
 Gammeltoft J. C. J. 76, 79.
 Geffcken F. H. 171, 188.
 Georg, Konge af Grækenland, 135, 138,
 141, 147 f.
 Gladstone 95, 99 f.
 Gordon 99 f.
 Gosch C. C. A. 101.
 Gude Hans 20.

 Hage C. F. 137.
 Hage E. f. Schack Brockdorff 62.
 Hage H. 89.
 Hagemann G. A. 80 f.
 Hagerup Francis 93.
 Hall C. C. 12, 17, 105. Hall A. H.
 f. Brøndsted 95, 197.
 Hammershøi S. 57.

- Hannover E. 34.
 Hannover H. 80 f.
 Hans, Prins, 137, 150, 152 f.
 Hansen Carl Martin 195.
 Hansen Christian 25, 26, 47 f., 72, 127.
 Hansen Constantin 197.
 Hansen H. N. 137.
 Hansen Heinrich 16, 17, 33 f., 36, 44,
 47, 59, 72, 122 f., 193, 195. Hansen
 Heinrich Adolf 59.
 Hansen N. Christof. 24, 194.
 Hansen Theophilus 126.
 Haslund O. C. B. 32, 33, 71.
 Hassel & Teudt 132.
 Hauberg P. 79, 195.
 Heftye Thomas 93.
 Heiberg Johanne Luise 9, 93, 96, 97 f.,
 100, 104, 112 ff., 180, 197. Heiberg
 Anna 116. Heiberg Sarah 116.
 Heide Axel 146.
 Hellmann Th. J. 77.
 Helsted Axel 32, 53.
 Henningsen Frants 62, 71, 86.
 Henrichsen C. S. 75.
 Herholdt J. D. 76, 127.
 Herold V. 62.
 Herter Ernst 162, 164, 166.
 Hertzog F. G. 25, 48, 51.
 Herzog Eduard 190.
 Hetsch G. 47 f., 72.
 Hilker G. C. 45, 70, 187.
 Hirschsprung H. 195.
 Hirschsprung, Frue fra Genua, 62.
 Holck V. 9, 25, 27, 194, 200.
 Holm Edvard 93, 102, 111 f., 175, 194,
 197.
 Holm Hans 26, 28, 62, 68 f., 71.
 Holmblad L. P. 145.
 Holstein-Ledreborg J. L. C. C. T. 105,
 110.
 Hostrup J. Chr. 120.
 Hvass A. 81.
 Høgsbro Sofus 105, 108, 124.
 Hørup V. 109, 124, 136.
 Høyen N. L. 34, 72, 83.
 Ilsted P. V. 32.
 Ingerslev H. P. 124, 129 f.
 Irminger V. 71.
 Jacobsen Carl 49, 87, 164, 200.
 Jacobsen J. C. 91, 197. Jacobsen O.
 f. Stegmann 62, 63.
 Jensen Albert 36, 45, 71, 120—124,
 198.
 Jensen J. 80, 81, 196.
 Jerichau J. A. 37 f., 42 f., 72. Jerichau
 E. f. Baumann 25.
 Jerndorff August 16, 32, 51 f., 53, 57,
 61, 71, 81, 195.
 Johansen P. 11, 12, 31, 36, 63, 70 f.,
 192, 194, 195.
 Johansen Viggo 16, 33, 51, 57, 71, 73.
 Jørgensen A. D. 99, 179.
 Jørgensen A. f. Plenge 62.
 Kaas N. A. Chr. 116.
 Karl XV 91.
 Kayser H. H. 102.
 Kielmannsegg, Hofdame, 155.
 Klein Ch. f. Unna 62.
 Klein C. S. 97, 106, 122.
 Knaus L. 164.
 Knudtzon Fr. G. 127.
 Koch P. 16, 80.
 Koch V. 70, 198.
 Koner Max 162.
 Kornerup J. 182, 183.
 Krabbe Christopher 92, 102, 197.
 Krieger A. F. 16, 77, 78, 79, 83, 86 f.,
 90—117, 135, 196, 197, 198. Krieger
 A. E. f. Finne 100.
 Krog Arnold 69.
 Krohn Pietro 54.
 Krøyer P. S. 16, 19, 29, 42, 48, 51, 52 f.,
 57, 62, 65, 66, 183, 200.
 Kyhn V. 29, 30, 32, 43, 194.
 König Otto 154.
 Lange C. G. 76.
 Lange Julius 12—16, 18, 32, 33, 44,
 50, 193, 194.

- Lange Thor 179 f.
 Lehmann G. C. H. 116.
 Lehmann Orla 198.
 Lenbach Fr. 199.
 Lessing Carl Friedrich 164.
 Leth R. B. 198.
 Liebe C. C. V. 122, 197. Liebe Otto 62.
 Lindberg August 100.
 Locher C. 42, 162, 164, 199.
 Louise, Dronning (Christian IX's), 38,
 91, 130, 131 f., 137—140, 148, 149,
 197.
 Louise, Dronning (Frederik VIII's), 91,
 141, 142, 159, 161, 196 f.
 Lucanus F. K. H. 163.
 Lund F. C. 79, 196.
 Lüttichau C. D. 16, 193.
 Løvenskiold C. L. 124, 129, 130 ff.
 Löwenhielm Brockenhuus Isabella 97.
 Löwenhielm Brockenhuus Christine
 97.

 Madsen Karl 34, 162, 199.
 Madvig J. N. 96, 197.
 Magnussen R. 19.
 Maria, Dronning af Hannover, 154, 155.
 Marschall A. 163.
 Marstrand W. 10, 43, 72, 79, 116.
 Martensen H. L. 135, 145 f., 189.
 Matthiesen Oscar 80 f.
 Matzen Henning 93, 105 f., 197.
 Maud, Prinsesse, 138 f.
 Mejborg R. 194.
 Melbye Vilhelm 68.
 Melchior Moses 181.
 Meldahl A. f. Ræder 8, 9, 17, 20 ff., 37,
 38, 43, 59, 60—63, 91, 93, 94, 95,
 97 ff., 101, 104, 112, 113, 114, 116,
 148, 149, 152, 153, 155, 157 f.,
 159 ff., 168, 174, 175, 176—182, 184,
 185, 189, 193, 194, 197, 199, 200.
 Meldahl Carl 184. Meldahl Emilie
 59. Meldahl Knud 59. Meldahl
 Wilhelm 200.
 Menzel Adolf 163 f., 167 f., 199.
- Meyer Hans 162, 165 f., 199.
 Meyer Wilhelm 175—180, 199. Meyer
 K. f. Bretton 177, 178, 179, 199 f.
 Meyer Mary 178.
 Mollett John 88.
 Momme O. P. 122.
 Monrad D. G. 180.
 Montelius Oscar 93.
 Motzfeldt Ketil 93.
 Munkacsy M. 164.
 Mygind H. 181.
 Myhlenphort M. f. Ebbell 97, 116.
 Müller L. 79, 86, 87.
 Mørk-Hansen V. 25—27, 122, 194.

 Neiiendam R. 61.
 Nellemann J. M. V. 16.
 Neumann J. C. 17, 51, 193.
 Nielsen C. V. 47 f., 195.
 Nielsen Frederik 72, 97.
 Nielsen Rasmus 78, 79, 196.
 Nielsen Th. 105.
 Nikolai II 149.
 Niss Thorvald 32, 39, 51.
 Norn V. 69.
 Nyblom C. R. 60. Nyblom H. f. Roed
 60.
 Nyebølle V. J. 69.
 Nyrop Martin 41, 69, 70, 71, 127, 194,
 198.

 Olesen C. A. 200.
 Olesen L. F. 122.
 Olga, Dronning, 148.
 Olrik O. H. B. 16, 49 ff.
 Oppermann Th. 19.
 Oskar II 111.
 Ottesen O. D. 29, 65 f., 194.
 Oxholm Georgina 148.
 Oxholm Oscar 129, 130, 131.
 Oxholm V. T. 129, 130.

 Paulsen Julius 33, 44, 57, 71.
 Peruzzi Ubaldino 20. Peruzzi Emilia 180.

- Peters Chr. C. 11, 35, 43, 46, 64 f., 68,
 79, 82, 84, 86, 194.
 Petersdorff C. A. 34.
 Petersen Edvard 71.
 Petersen Vilhelm 36, 40 f., 45, 71, 122,
 182, 194, 195.
 Ploug Carl 78, 124.
 Poulsen Emil 61, 62. Poulsen A.
 f. Næser 61 f.
 Poulsen Jonas 79, 88.

 Raschdorff J. C. 115.
 Rasmussen N. 92.
 Reinkens J. H. 171, 172, 188—91.
 Ricard C. F. 102.
 Richter C. L. 200. Richter H. f. Mel-
 dahl 200.
 Rimestad C. 64.
 Risom S. 23, 194.
 Roed J. 31, 48, 59 ff., 72, 184, 195.
 Roed E. f. Kruse 59 ff.
 Roll F. N. 93.
 von Rosen Georg 17 f., 29, 40, 120, 169.
 Rosenstand V. J. 36, 71.
 Rosenørn E. E. 77, 124.
 Rosenørn-Teilmann C. P. T. 117.
 Rothe R. 127.
 Rothe Viggo 94, 197.
 Runeberg V. 180.
 Ryge J. Chr. 104.
 Ræder J. G. 93.
 Rørdam M. f. Hauch 117.
 Rørdam Peter 127.

 Saabye A. V. 33, 71, 97, 164, 195.
 Scavenius J. 14, 16, 44, 50, 65, 101,
 104, 107, 112, 124, 136, 193.
 Scavenius P. B. 47.
 Scheffel Josef Victor 164.
 Scheurenberg J. 162.
 Schiødte Erik 72, 198.
 Schlegel J. F. 77, 79, 196.
 Schleisner A. E. M. 196.
 Scholten H. R. 120.
 Schondel O. 45, 187.

 Schouw J. F. 74.
 Schultz Julius 68, 71.
 Schwartz J. G. F. 32, 53, 62.
 Sick Julius 180.
 Siegumfeldt H. C. 195.
 Simonsen N. 10, 31, 48, 72.
 Skeel E. V. R. 140.
 Skovgaard P. C. 116. Skovgaard
 Joakim 32, 34, 39, 81. Skovgaard
 Niels 32.
 Slott-Møller H. 62.
 Smith Röhl L. V. D. 149.
 Sonne J. 35, 48, 76, 79, 81, 196.
 Sponneck F. W. 155.
 Stang Frederik 93.
 Steenstrup Joh. 197.
 Stein Th. 10, 36, 37—40, 67, 72, 79,
 80, 82 f., 84, 86, 87, 88, 179, 182, 196.
 Stemann Gustav 10, 164, 197.
 Stemann J. 164, 193.
 Sthyr H. V. 42.
 Stilling C. E. 70.
 Storck H. B. 71, 198.
 Stramboe F. C. 127 f., 198.
 Strøm R. 80, 81.
 Stumm F. 85, 196.
 Sverdrup Johan 108, 111.
 Sylow C. 45.
 Sørensen Christian 184 f.
 Sørensen C. F. 51.
 Sørensen Enevold 63, 195.

 Thiele J. M. 74, 79.
 Thomsen Carl 16, 31, 32, 55—59, 71,
 85, 195.
 Thomsen Grímur 120.
 Thomsen Julius 77. Thomsen Marie 60.
 Thorenfeld A. E. C. 32.
 Thoresen Magdalene 113.
 Thorvaldsen 74 f., 76, 77 ff., 83, 86 f.,
 196, 198.
 Thumann Paul 162, 166.
 Thyra, Hertuginde, 47, 131, 140,
 153—156.
 Tietgen C. F. 94, 97, 112, 164, 165,

- 175, 183, 200. Tietgen L. f. Jørgensen 182 f.
 Tobiesen F. C. H. E. 131.
 Tramp Amalie 159.
 Trap J. P. 71.
 Trier Herman 146.
 Trolle Nils 121.
 Trolle-Bonde Carl 120 f. Trolle-Bonde E. f. Lejonhufvud 120 f.
 Truelsen P. 11, 12.
 Tscherning A. F. 65.
 Tuxen L. 15, 41, 44, 62, 65, 69, 71, 194.
 Uhde Fr. 164.
 Ussing Fr. 79, 86, 87, 88, 196.
 Valdemar, Prins, 131, 137, 138.
 Vedel P. A. F. S. 97, 180, 200.
 Vermehren F. 10, 19 f., 25, 29—36, 42, 55, 60, 82, 86, 162, 164, 182, 194, 195. Vermehren Elisabeth 36.
 Victoria, tydsk Prinsesse, 161.
 Vinay P. 180, 182, 200. Vinay H. f. Krüger 182, 200.
 Violet-le-Duc E. E. 21 f.
 Vivian C. 150.
 Vogel von Vogelstein 86 f.
 Wallot P. 115.
 Watt Robert 112.
 Wegener Th. 40, 45, 187.
 Wegmann, Bertha 32.
 Weilbach Ph. 15.
 Weis A. P. 14, 16, 66.
 Wenck H. E. C. 69, 71.
 von Werner Anton 20, 158, 161, 162—75, 199. Werner M. f. Schroedter 174. Werner Fritz 174, 175. Werner Paul 174, 199.
 Werthern-Büchlingen, preussisk Gesandt 85.
 Westenholz R. 116.
 Wichfeld J. 47.
 Wilhelm I 20.
 Wilhelm II 24, 115, 152, 158—61, 163, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 198, 199.
 Willumsen J. F. 81.
 Wittich A. 115, 163, 198.
 Worsaae J. J. A. 101.
 Zacho P. M. C. 32, 51, 71.
 Zahrtmann P. H. K. 30 f., 49, 53 ff.
 Zedlitz R. 163.
 Zeltner J. Th. 136.
 Zettervall F. 25, 194.
 Zwirmer E. F. 22.
-